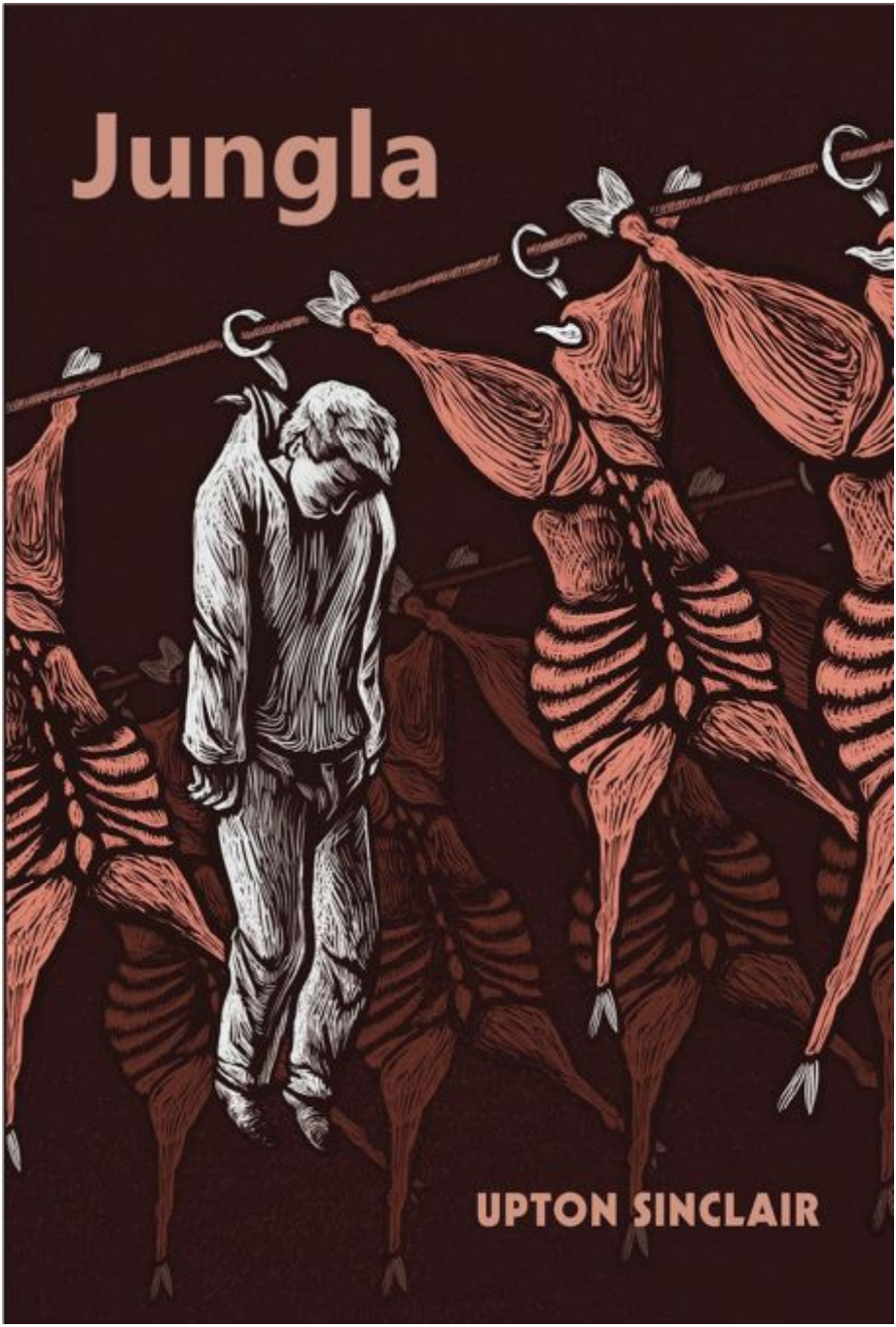

https://www.youtube.com/watch?v=0VbTT5GUqBk

UPTON SINCLAIR

JUNGLA

ÎN ROMÂNEŞTE DE
SARINA STĂNESCU

EDITURA PENTRU LITERATURĂ
UNIVERSALĂ
BUCUREŞTI, 1967

COPERTA DE
DAMIAN PETRESCU

Upton Sinclair

THE JUNGLE

Penguin Books
London 1936

Iniţial, a încercat să-şi seducă cititorii, apoi a urmărit să-i tulbure şi să-i zguduie prin revelaţia unor adevăruri cutremurătoare; în cele din urmă, şi-a propus să construiască o frescă a timpului nostru, condus de imparţialitatea cronicarului.

Mistuit, la început, de dorinţa gloriei, apoi de îndatoririle faţă de cei mulţi, s-a socotit învestit cu o misiune care l-a încovoiat asupra paginii de hârtie, inspirându-l, urmărindu-l. S-a voit, în anii tinereţii, un rapsod liric, s-a considerat în fine istoricul unei epoci, suveranul ei. Dar, de fapt, epoca l-a copleşit şi l-a purtat pe valurile ei agitate când într-o direcţie, când în alta.

Opera sa, totalizând mii şi mii de pagini, este mărturia unei impresionante puteri de muncă, a unei activităţi neîntrerupte care acoperă în întindere şase decenii. Materialul acestei vaste creaţii nu este marmura, ci lava, iar sursa ei de energie o constituie violenţa unui temperament de cruciat, a unui rebel, a unui pasionat justiţiar, însetat de adevăr.

Upton Sinclair aparţine acelei familii de scriitori care resimt imperios nevoia de a crede într-o idee generoasă şi de a se dărui oamenilor.

Dar idealul lui Upton Sinclair este destul de nelămurit. Într-adevăr, acest scriitor vulcanic, deschis influenţelor contradictorii, decepţiilor şi erorilor, prezent pretutindeni unde convulsiile sociale ating un punct limită, refuzând mult timp să se adăpostească într-o existenţă calmă, înmulţind de-a lungul anilor bătăliile cu prejudecăţile, conformismul şi inechitatea societăţii, înfruntându-şi adversarii totdeauna cu duritate şi uneori cu strălucire, a fost o conştiinţă artistică lipsită de suportul unei concepţii precise.

De altfel, Lenin, în articolul său *Pacifismul englez şi aversiunea englezilor faţă de teorie*, a definit perfect esenţa ideologică a creaţiei

lui Upton Sinclair: „Sinclair este socialist prin sentiment, fără a avea nici o pregătire teoretică... Este naiv pentru că ignorează dezvoltarea de o jumătate de veac a socialismului de masă, lupta dintre curente din cadrul lui, ignorează condiţiile care determină creşterea acţiunilor revoluţionare atunci când există în mod obiectiv o situaţie revoluţionară şi o organizaţie revoluţionară."[1]

Va trebui să recunoaştem însă că nesiguranţa ideilor nu se însoţeşte în opera lui Upton Sinclair cu o dilemă, că scriitorul nu trăieşte alternativa credinţei sau a necredinţei. Autorul rămâne în cea mai mare parte a literaturii sale un combatant pentru justiţia socială, aspiraţie implicând o participare totală şi un autentic zbucium omenesc. Totdeauna emoţionat în faţa exploatării şi a suferinţei, totdeauna indignat de imoralitate şi de parazitism, Upton Sinclair radiază în cele mai bune dintre cărţile sale lumina unei individualităţi dinamice, de o sinceritate nestăpânită, arzătoare şi care nu pune la îndoială posibilitatea ameliorării condiţiei umane.

Actul artistic exprimă în literatura sa un proces sufletesc, reprezintă o reacţie etică declanşată de o mişcare de revoltă a cărei supapă este. Demersul creator are loc în sfera unei conştiinţe rareori chinuită de întrebări şi de momente de îndoială, totdeauna preocupată de concordanţa cu dimensiunile adevărului real, obiectiv, proiectată spre credinţă, afirmare, luptă. De altfel, în momentul în care Upton Sinclair va cunoaşte stări de vid sufletesc, ori de inerţie morală, faptul va avea imediat consecinţe asupra acestui talent nepregătit să preia asupra sa şi să tălmăcească astfel de tăceri, de abateri şi de insatisfacţii.

*

Upton Sinclair s-a născut la Baltimore, în statul Maryland, în

[1] *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 26, pag. 270–271 (Ed. Politică, 1984).

1878, într-o familie sărăcită care făcuse parte cândva din „elita" Sudului şi decăzuse. Bunica era o aristocrată, tatăl încerca s-o scoată la capăt – fără succes – vânzând băuturi, căutând să-şi uite eşecurile şi amăgindu-se cu alcool. Upton Sinclair – adolescentul, oscilând între orgoliile familiei cu blazon şi panaş şi lipsurile vieţii curente, simţea vibrând în el o energie neobişnuită, elanuri tiranice. La vârsta la care graniţa dintre real şi ideal pare încă lesne de trecut, viitorul scriitor face o suită de tentative de a se smulge din necunoscut şi inform, de a-şi afirma personalitatea şi numele.

În anii liceului scrie tot felul de istorioare şi snoave, în anii când frecventează universitatea Columbia din New York înseamnă zeci de mii de cuvinte, oceane de fraze. Eroul acestor pagini este un tânăr de loc lămurit asupra imboldurilor şi ţelurilor sale, împins din urmă de tumultul unor sentimente grandioase, dar confuze, răzvrătit împotriva platitudinii şi a unor cadre de viaţă stătute şi false. Din toate aceste file curge un şuvoi de vorbe, când scrâşnit, când înlăcrimat, când ritmat de o nădejde fără de limită. E un jet continuu, neîntrerupt, titanic, izvorât dintr-o psihologie ce se caracterizează printr-o vigoare exasperată în aceeaşi măsură de propria ei neîmplinire ca şi de spectacolul societăţii înconjurătoare. Nimic mai semnificativ, în acest sens, decât *Jurnalul lui Arthur Stirling* (1903), descărcare mânioasă în care faptele şi epitetele sunt egalizate la nivelul exasperării – jurnalul unui tânăr poet condamnat la sărăcie şi care sfârşeşte prin a se sinucide. „Lumea pe care o văd în jurul meu – spune Arthur Stirling – mi se pare un lucru drăcesc, şi urâţenia ei, abjectă."

Primele cărţi ale lui Upton Sinclair, care convocau într-un mod atât de agresiv şi atât de zorit celebritatea, au întârziat să-i aducă succesul visat. Upton Sinclair continuă să trăiască în mare sărăcie cu soţia şi copilul său, ţesând mereu alte planuri, concepând

mereu alte grandioase opere. Asediat şi hărţuit de nevoi, exaltat de speranţe, iritat de aşteptare, susţinut de o neistovită forţă lăuntrică, începe să scrie o trilogie epică a războiului dintre Nord şi Sud. Se mută cu familia într-un cort din împrejurimile Princeton-ului şi redactează volumul *Manassas* (1904). Dar, într-o clipă de luciditate şi de oboseală, îşi abandonează proiectele. Este anul în care Upton Sinclair scrie celebrul său articol *Literatura noastră burgheză* (1904).

„Baza unei societăţi burgheze este banul peşin, ea nu recunoaşte decât faptul realizat A fi un Milton având Paradisul pierdut în buzunar, înseamnă a fi un vagabond, a fi un mare autor în lumea literară burgheză... înseamnă să fi vândut o sută de mii de exemplare şi să le fi vândut suficient de repede într-un an, doi. În lumea burgheză succesul este succes şi nu există dare înapoi; a face deosebiri între diferite feluri de succes ar însemna să introduci distincţii noi şi periculoase. Aşa cum a spus odată dl John L. Sullivan: «Un om mare este un om mare, nu are importanţă dacă e sportiv sau preşedinte»...

Idealul burghez este un ideal concret şi perfect definit, el a fost atins în cea mai mare măsură, mai sunt unele mici detalii de desăvârşit, cum ar fi curăţenia străzilor şi desfiinţarea uniunilor sindicale. Nu e loc pentru uimire şi nu e nevoie de lucruri greu de înţeles. Originalitatea este superfluă şi excentricitatea e anatemă."[2]

Curând, o împrejurare fericită îi modifică destinul artistic, oferindu-i şansa de a face acordul cu reala sa vocaţie: ia parte la cercetările oficiale ale guvernului cu privire la condiţiile de muncă din abatoarele Chicago-ului. Impresiile pe care le culege din această investigaţie sunt covârşitoare şi ele se organizează în cartea sa *Jungla*. Contactul direct, brutal cu realitatea, dezvăluie

[2] American Life in Literature (Harper, New York, 1936).

dintr-odată virtualităţile unui talent hărăzit operei de informare socială şi de imperativ moral, clarificând însuşi scriitorul asupra naturii sale artistice şi a căilor de urmat.

Jungla închide un capitol din existenţa lui Upton Sinclair, înglobând întreaga experienţă intelectuală, morală şi artistică de până atunci a autorului, un total tulburător căci e făcut din răvăşiri, din ratări, din zădărnicii. *Jungla* deschide un amplu capitol în existenţa lui Upton Sinclair, întrucât îl cheamă pe scriitor în mijlocul societăţii, relevându-i câteva dintre adevărurile ei fundamentale, îmbogăţindu-l prin cunoaşterea vieţii muncitorilor, cristalizându-i fervoarea şi descoperindu-i idealul socialismului.

Cu acest roman, Upton Sinclair pune capăt cărţilor nutrite de o imaginaţie toridă şi devine exponentul unei mişcări artistice care a urmărit să aducă la lumină ceea ce romantismul evitase, înlocuind fantezia cu documentarea, subiectivitatea cu observaţia realului, lirismul cu precizia, destinele individuale cu cel al colectivităţilor, evenimentele excepţionale cu întâmplările curente şi năclăite în pasta cenuşie, ternă a cotidianului, unde nu e loc pentru neobişnuit. Cu acest roman, Upton Sinclair descoperă metodele de lucru ale scriitorului naturalist, care-şi concepe cărţile ca o reproducere exactă a realităţii, restrângând elementele de ficţiune în folosul exactităţii absolute, acumulând minuţios fapte de care ia cunoştinţă direct de la sursă, ceea ce nu era puţin într-un timp în care cele mai multe condeie îşi arătau dispreţul faţă de viaţa de fiecare zi şi nu sesizau cât de intens şi de variat este câmpul de observaţie al actualităţii.

Acţiunea cărţii se plasează în Chicago, oraş care este (şi mai ales era la începutul veacului) inima industrială a S.U.A. Aici se concentraseră ambiţiile finanţei, aici se înverşunaseră poftele marilor patroni, aici veneau neîncetat zeci de mii de imigranţi în

căutare de lucru, încordându-şi cu desperare puterile şi simţind în spate suflarea şomerilor înfometaţi, milioane de oameni încrucişându-şi paşii într-o activitate frenetică. Este de altfel şi ceea ce l-a făcut pe un militant al mişcării muncitoreşti engleze, întrebat de un reporter ce părere are despre oraş, să declare că „Chicago-ul reprezintă o ediţie de buzunar a iadului". Mai târziu, întrebat de un alt reporter, dacă şi-a schimbat părerea despre Chicago, acelaşi militant a răspuns: „Da, mi-am schimbat-o. Acum sunt de părere că iadul este o ediţie de buzunar a Chicago-ului."

Cartea ne pune sub ochi tabloul fidel al condiţiilor de muncă din abatoarele Chicago-ului, al mizeriei muncitorilor. Este transcrierea unei realităţi care se învecinează cu coşmarul. Un coşmar sordid, apăsător, răspândind îngrozitoare miasme. Eroii cărţii fac parte din acea categorie de oameni pe care progresul industriei o lărgea necontenit şi care nu-şi găsise încă în literatură nici chipul, nici glasul. Dar masa de oameni răsărită odată cu imensele clădiri ale uzinelor, odată cu coşurile înalte şi fumegânde de la marginile oraşelor, îşi aştepta nu trubadurii, ci răzbunătorii. Iar Upton Sinclair s-a dovedit în *Jungla* o astfel de voce.

Cartea are dimensiunile unei fresce halucinante, creată de tăria unei conştiinţe, zămislită din fondul sufletesc al generozităţii, ivită din mâna încleştată de indignare a combatantului.

Dar dacă stilul scriitorului e întunecat, gândirea lui nu e îndoliată. În ciuda sumbrei violenţe a tabloului, în ciuda atâtor episoade în care triumfă abjecţia, perspectiva nu-i generatoare de gânduri resemnate şi forţa omului află în Upton Sinclair un emoţionat artist. Ziua de lucru a muncitorilor în halele abatoarelor e o imundă Golgotă, munca lor e un lanţ de suplicii, dar puterea cu care se împotrivesc abrutizării, străduania de a-şi înfrumuseţa viaţa, vigoarea cu care se aruncă în cele câteva rare

şi puţine ore de bucurie, şi mai ales capacitatea de a spera, de a protesta şi de a se organiza într-o acţiune de luptă, vorbesc despre resursele lor cele mai tainice. Resurse care vor sfârşi prin a le da conştiinţa de ei înşişi şi de lumea de care sunt legaţi, învăţându-i să-şi ţină la respect destinul.

Fireşte, povestea celor doi emigranţi, Jurgis şi Ona, nu-i pentru aceasta mai puţin zguduitoare. Ea este istoria unei decepţii, a decepţiei atâtor milioane de oameni, ispitiţi de America, de mirajul unei vieţi mai bune şi care şi-au epuizat tinereţea şi avânturile încercând zadarnic să-şi facă un rost, robi ai unei himere care i-a susţinut dar i-a şi consumat.

Despre Jurgis şi Ona, Upton Sinclair ne vorbeşte cu o cuceritoare sinceritate şi afecţiune. El trăieşte cu o mare intensitate emoţională toate incidentele dramei lor. Încă de la primele file ale cărţii, simţim că autorul îl însoţeşte pe Jurgis cu toată simpatia şi înţelegerea. În scrisul lui Upton Sinclair pulsează victorioasă încrederea în uriaşul acesta cu inimă simplă şi pură, dornic de o muncă cinstită, care-şi năruie curând sănătatea şi visurile de fericire şi ar sfârşi fără îndoială în cea mai sumbră decădere, dacă nu ar avea revelaţia unui ideal pentru care să trăiască şi să lupte. Aceeaşi lumină caldă şi tandră învăluie în roman figura Onei. Ori de câte ori autorul se apropie de această fiinţă inteligentă, sensibilă, plină de graţie şi căreia lumea în care trăieşte îi rezervă un destin de martiră, simţim în paginile cărţii o nelinişte dureroasă, o impresie de fatalitate, ce capătă nu o dată accente patetice.

Fără îndoială, *Jungla* nu este o capodoperă, iar din punctul de vedere al stilului conţine sumedenie de stângăcii şi neglijenţe; dar în creaţia aceasta răsună durerea unei lumi, esenţa unei drame colective.

Apărută în 1906, cartea a trezit, în acei ani de la începutul secolului, o intensă curiozitate şi a stârnit nenumărate patimi.

Ecoul romanului în rândurile celui mai larg public s-a dovedit copleşitor şi s-a întovărăşit de cele mai diverse reacţii.

Oficialitatea l-a denunţat cu o asprime neaşteptată, acuzându-l violent pe scriitor de calomnie şi intentându-i procese publice. Dar avocatul editorilor a trebuit să recunoască adevărul: situaţia din abatoarele din Chicago era poate chiar mai gravă decât o înfăţişase Upton Sinclair, răspândirea romanului a determinat o scădere a vânzării cărnii (ceea ce l-a şi făcut pe scriitor să exclame cu durere că el nădăjduia să lovească inimile, nu stomacurile cititorilor); germanii au folosit cartea ca argument pentru a cere majorarea taxelor de import asupra cărnii aduse din S.U.A.; preşedintele Theodore Roosevelt a ordonat o anchetă; Congresul a votat o lege privind higiena alimentelor. Cu un cuvânt, problema muncitorilor de la abatoarele din Chicago a devenit chestiunea numărul unu în ziarele americane şi chiar în cele europene.

Conştiinţele timpului au considerat *Jungla* un eveniment de prim ordin. Iată, de pildă, ce scria Jack London:

„Este o carte vie şi caldă, scrisă cu sudoare şi sânge, gemete şi lacrimi. Este o carte care merită a fi citită, o carte care s-ar putea să intre în istorie ca şi *Coliba unchiului Tom*. Sunt multe şanse să se dovedească un fel de *Coliba unchiului Tom* în ce priveşte sclavia salariată. Nu este dedicată unui Huntington sau unui Carnegie, ci muncitorilor americani. Conţine adevăr şi putere şi are în spatele ei peste patru sute de mii de bărbaţi şi femei ai Statelor Unite, care se străduiesc să-i dea o audienţă mai largă decât a avut vreo altă carte în ultimii cincizeci de ani. S-ar putea să devină nu numai un *great seller* dar să devină chiar cea mai larg citită carte. Şi totuşi, atât e de stranie viaţa modernă, încât *Jungla* ar putea fi citită în sute de mii şi milioane de exemplare şi totuşi să nu fie trecută pe listă ca un *best seller* în revistele literare. Cauza este că va fi citită de către clasa muncitoare, aşa cum a fost

citită de sute de mii de muncitori. Dragi stăpâni, nu ar fi oare înţelept să citiţi măcar o dată acea literatură pe care o citesc toţi muncitorii dumneavoastră?"[3]

Cu *Jungla*, Upton Sinclair a devenit dintr-odată celebru. Descoperitor al unui univers social tot atât de puţin cunoscut ca şi cele mai îndepărtate planete, el a dobândit peste noapte faima unui însemnat explorator şi prestigiul unui judecător. Deopotrivă interesaţi de geografia insolită a noului „continent", ca şi de opiniile celui ce pusese cel dintâi piciorul pe acest pământ de suferinţe, cititorii au urmărit de aici înainte cu atenţie itinerariul scriitorului, care avea să anexeze romanului american noi zone de cunoaştere. Şi chiar dacă nu erau răpiţi de talentul evocatorului (mai curând cercetător de tip monografic, decât romancier), chiar dacă nu erau totdeauna convinşi de mesajul acestui entuziast şi confuz predicator al socialismului, l-au urmat.

În scrierile sale pătrunse de pasiune pentru tot ceea ce intra în sfera vieţii publice – al căror mediu de cugetare era actualitatea şi care înfruntau probleme ce prezentau mai mult decât un interes de curiozitate şi pitoresc, având un caracter imediat polemic – ei descopereau, dincolo de valoarea unui act literar, semnificaţia unui gest uman şi curajul unei atitudini. Îl impresiona că în opera sa faptul autentic colabora cu mai multe drepturi de autor decât imaginaţia, iar scriitorul nu eluda niciodată realitatea prin virtuozităţi de stil, nesacrificând nimic obligaţiilor adevărului şi obiectivităţii. Criticii puteau remarca insuficienţele artistului, dar cititorii îşi recunoşteau adesea în cărţile lui Upton Sinclair propria lor existenţă. Şi astfel, Upton Sinclair se pregătea să intre în conştiinţa generală alături de compatriotul său Theodore

---

[3] Din volumul Jack London, *An American Rebel* de Philip S. Foner (The Citadel Press, New York).

Dreiser, de Maxim Gorki, de Martin Andersen-Nexö, în acea nobilă familie de spirite care se distinge prin energia, prin patetismul cu care a apărat drepturile unei umanităţi strivite.

*

Romanele sale ulterioare – *Capitala* (1908), *Zarafii* (1909) – dezvăluie cu aceeaşi incandescenţă a sentimentului şi cu aceeaşi impecabila documentaţie plăgile capitalismului, continuând lupta împotriva „domniei aurului" şi a Wall-Street-ului.

Toate aceste cărţi reflectă un moment caracteristic din istoria S.U.A., un moment care coincide cu dezvoltarea impetuoasă a capitalismului, cu procesul vertiginoasei extensiuni a industriei şi al constituirii proletariatului, cu creşterea primelor organizaţii muncitoreşti. Este o perioadă în care se cristalizează un vast fenomen economic şi social, oglindit elocvent în cifre: din 1880 până în 1906 producţia de oţel sporeşte de 19 ori, populaţia S.U.A. creşte cu aproximativ 30 000 000 de oameni, imigranţii alcătuiesc 60% din proletariat; în pofida creşterii extraordinare a avutului naţional, cota-parte din venit a muncitorilor scade din 1899 până în 1909 la 4,7% (vezi *Final Report of the Comission for Industrial Relations*, Washington, 1916). Această febrilă înflorire a unei economii dezordonate şi haotice, are asupra unor largi categorii sociale consecinţele dezastruoase ale unei explozii, adâncind aproape fulgerător antagonismele de clasă şi generând brutale suferinţe. Condiţiile de viaţă ale proletariatului sunt neînchipuit de aspre: ziua de lucru este de 12 ore şi săptămâna de muncă de 7 zile. Ca un reflex al acestor stări de lucruri, domneşte o atmosferă de corupţie, rapacitate, un cinism agresiv şi contagios.

Upton Sinclair nu este singurul dintre spiritele care descoperă, cu o pătrundere ce trebuie să fi fost pentru ele deosebit de dureroasă, această realitate atroce. Lincoln Steffens, George Kryll şi încă mulţi alţi publicişti şi literaţi îşi strigă public groaza şi

revolta. Indignaţi de condiţiile de viaţă ale proletariatului, ei descriu cu o neascunsă compasiune destinul nefericitelor victime ale muncii şi ale iluziei, venite din toate colţurile lumii în America tuturor speranţelor şi devenite instrumente ale industrializării capitaliste. Imaginea activităţii imorale a marelui patronat şi a manevrelor aparatului de stat aservit şi corupt le deşteaptă un strigăt de oroare şi protest. Şi astfel, scrisul lor dobândeşte un conţinut critic şi programatic pe care, evident, oficialitatea îl respinge provocând un şir de scandaluri publice. De altfel, eticheta cu care au fost calificaţi – „scormonitori de gunoaie" – dovedeşte deplin ostilitatea cercurilor oficiale. Că literatura „scormonitorilor de gunoaie" a spart barierele, a forţat interesul general şi s-a aflat adesea într-o preocupare comună cu un public larg, era un lucru lesne previzibil. După cum era de aşteptat ca ea să nu atragă după sine un reviriment estetic, întrucât cele mai multe dintre condeiele grupului nu aveau har. Dar ar fi nedrept să trecem peste folosul pe care-l trage totdeauna arta din revelaţia adevărului. Aici stă de altfel şi explicaţia atenţiei speciale arătate de istoria literară acestui curent al documentului social care preluase asupra sa sarcinile presei, aliniindu-se şi concurând cu reportajul şi ancheta, trecând în subsidiar calităţile creatorului: imaginaţie, construcţie, analiză psihologică.

Opera lui Upton Sinclair trăieşte şi respiră în atmosfera de fulminante adevăruri, de uriaşe scandaluri publice provocate de scrierile „scormonitorilor de gunoaie" cu care se înrudeşte, fără a se contopi, căci talentul îl ridică deasupra curentului, împiedicându-l adesea să reducă arta sa la o mărturie şi îndemnându-l spre transfigurare şi creaţie. Ceea ce se vede şi în romanul *Regele cărbunelui* – 1917 – (epopee tragică a luptei minerilor din Colorado, a vestitei lor greve şi a sângeroasei ei reprimări) şi în *Mi se spune dulgherul* – 1919 – (unde scriitorul îşi

exprimă simpatia pentru tânăra Republică Sovietică) şi în *100% biografia unui patriot* – 1920 – (istoria carierei unui provocator strecurat în rândurile muncitorilor) şi în *Petrol* – 1927 – (reprobare drastică a acţiunilor monopolurilor) şi în *Boston* – 1928 – (descrierea adevăratelor mobiluri care au determinat executarea anarhiştilor Sacco şi Vanzetti) şi în *Regele rablelor* – 1938 – o poveste care vorbeşte de America lui Ford (demonstraţie a tarelor congenitale ale capitalismului).

Rezultă din această lungă înşiruire de titluri şi teme ambiţia scriitorului de a compune o enciclopedie socială şi economică a S.U.A., a conflictelor din industriile-cheie: oţel, petrol, cărbune, năzuinţa de a înălţa o vastă construcţie epică îmbrăţişând mai mult decât povestea câtorva eroi: însăşi istoria unei societăţi de-a lungul a patru decenii. Şi e destul de lesne să descifrăm de fiecare dată realitatea care i-a servit prozatorului drept model direct compunând, pe baza cărţilor sale, un registru al evenimentelor (ţinut, spre onoarea lui Upton Sinclair, fără o prudentă contabilitate) şi o hartă a principalelor puncte unde au explodat antagonismele de clasă (desenată de un scrupulos cartograf).

Mai toate romanele lui Upton Sinclair alcătuiesc aşadar o operă înrădăcinată mereu în actualitate, o adevărată cronologie a primilor patruzeci de ani din secolul nostru, o operă prin care circulă o mulţime de personaje într-o defilare impresionantă de aspiraţii, de virtuţi, de slăbiciuni, de vicii. Autorul nu fuge de efemer, nu caută permanentul, ambiţia sa e de a fi mereu „la zi”, în miezul concretului. (De altfel, George Bernard Shaw îl elogia pe scriitor spunând că pentru a afla ceea ce e actual, nu citeşte ziarele, ci romanele lui Upton Sinclair.)

Omul truditor, creatorul civilizaţiei moderne, spoliat de exploatări şi înjosit în aspiraţia sa spre frumos, surprins în relaţiile sale de muncă, rămâne eroul lui favorit. Într-adevăr, Upton Sinclair a iubit proletariatul şi idealurile care-l influenţau.

A visat şi a militat pentru lumea în care proletariatul nu va mai fi în lanţuri. Făcea parte, fără îndoială, dintre spiritele insurgente, dar pe măsură ce au trecut anii, ceea ce era vag în concepţiile sale avea să se răzbune, iar ideea luptei revoluţionare a slăbit şi a cedat făcând loc ideii de reformă socială. Scriitorul izbutea tot mai greu să navigheze printre tendinţele timpului, să le înţeleagă resorturile şi să stăpânească mecanismul social care se complicase, disimulându-şi incomparabil mai bine structura, modificându-şi, cu rafinamentul bătrâneţii, mijloacele de acţiune şi funcţionând cu un mereu sporit coeficient de neprevăzut, pe care chiar cei ce-l manevrau nu-l puteau elimina şi reduce. Un roman nu mai putea fi o simplă lecţie de patologie în împrejurările în care S.U.A. încetaseră să mai prezinte, în forme atât de violente, fenomenul de pauperizare a maselor, iar sumbrul martiraj al proletariatului părea a se fi încheiat. Acum, când trebuiau cercetate şi înţelese particularităţile muncii exploatate, într-o epocă în care progresele uluitoare ale industriei îmbunătăţiseră simţitor condiţiile de producţie şi de viaţă ale proletariatului, dar alienarea omului nu rămâne mai puţin trăsătura caracteristică a unei societăţi, exigenţa etică era insuficientă.

Când Upton Sinclair a încercat să scrie (începând din 1940) o imensă cronică a evenimentelor ce au precedat naşterea fascismului, a condiţiilor economice, sociale ce i-au favorizat ascensiunea, a cauzelor ce au dus la dezlănţuirea celui de al doilea război mondial, materialul de fapte nu s-a lăsat supus, învins, ci l-a copleşit pe scriitor, arătând că filozofia sa era şovăielnică, iar cunoaşterea incompletă. Oricât de multe ştia Upton Sinclair, forţa sa se lovea de o barieră, de un plafon, îi lipsea o viziune integrală a lumii, puterea sintezei, ştiinţa istoriei. Simpla generozitate a sentimentului şi vehemenţa combatantului, se arătau neîndestulătoare. Între viaţă şi creaţie se

făcea tot mai simţit un decalaj de ani. Este, de altfel, ceea ce remarcă şi Alfred Kazin, care-l socotea pe Upton Sinclair „simbolul unui anumit idealism de modă veche".[4]

Alfred Kazin are dreptate. Cel ce făcuse să cadă în desuetudine literatura convenţională, adunând în opera sa poate cea mai largă şi mai interesantă colecţie de documente privind evoluţia S.U.A., a devenit astăzi imaginea unui scriitor şi a unui profet de ieri. Cel care s-a realizat ascultând comandamentul epocii, a fost la rândul lui determinat de epocă şi îngrădit de o viziune care avea desigur suflu, dar nu şi perspectivă.

Ca artist, Upton Sinclair a avut, dacă se poate spune astfel, ghinionul fecundităţii. Căci este o neşansă pentru un romancier deplin format, incapabil să-şi reînnoiască instrumentele de lucru şi stăpânit de o vitalitate ieşită din comun, să continue a o scrie în altă epocă. Imaginaţi-vă că Zola ar fi continuat să scrie odată cu Proust, cu Gide şi cu Sartre. Este ceea ce s-a întâmplat cu Upton Sinclair, ale cărui opere au început să apară în acelaşi timp cu cele ale lui John Dos Passos, Hemingway, Faulkner, Scott Fitzgerald, Salinger şi Albee.

Editarea în româneşte a romanului *Jungla* are loc într-un moment în care numele şi reputaţia lui Upton Sinclair au pălit, fiind înconjurate mai curând de o pioasă afecţiune decât de o stimă puternică. Nimeni nu contestă forţa scriitorului, dar opera lui se asociază în conştiinţa contemporană cu o epocă revolută, iar timpul nostru şi scriitorul par a nu mai putea face un schimb activ de valori, potenţându-se reciproc. Cu atât mai gravă este această exilare din aria actualităţii, cu cât Upton Sinclair a ţinut trează atenţia opiniei publice vreme de aproape cincizeci de ani.

---

[4] Alfred Kazin, *On native grounds* (New York, Harcourt, Brace and World, Inc.).

Până mai ieri contemporanul nostru, astăzi aparţine în primul rând istoriei literare, care-l situează între Frank Norris şi Theodore Dreiser, undeva la începutul secolului. Verdict definitiv? Eroare a justiţiei artistice? Nici una, nici alta. Adevărul este că Upton Sinclair nu poate ţine pasul cu scriitorii care domină în ceasul de faţă gustul public, dar el va rămâne o personalitate a literaturii americane şi, ca orice valoare reală, se va putea prezenta în recurs, în faţa altor instanţe. Căci acesta este privilegiul valorilor: ele pot să aştepte. Posteritatea sfârşeşte totdeauna prin a le da dreptate şi a le recunoaşte. De altminteri, nu se va putea omite niciodată măsura în care opera lui Upton Sinclair, a ajutat realismului să triumfe în literatura americană, iar tendinţa cunoaşterii exacte a societăţii şi a subordonării la obiect – tendinţă promovată de scriitor – au fecundat nenumărate alte talente, care s-au inspirat din cărţile sale, dezvăluindu-şi astfel filiaţia. Nu se poate să uităm că observatorul laborios, întrunind însuşirile romancierului obiectiv, a deschis un drum nou în epica americană şi a contribuit la statornicirea unui gen embrionar până atunci, de care le leagă în anii noştri prestigiul unei întregi literaturi.

Şi poate chiar mai curând decât presupunem, numele lui Upton Sinclair va reveni în dezbaterile publicului şi ale criticii. Există semne ale acestei posibile şi apropiate reîntoarceri în actualitatea artistică; *best seller*-ul anului 1966 este romanul lui Truman Capote *Cu sânge rece*, roman care reia, fireşte pe altă treaptă, tehnica monografică a lui Upton Sinclair propunându-se un gen denumit „non-fiction novel” şi ale cărui caracteristici sunt: interes pentru faptele strict reale, investigaţie exhaustivă, fidelitate absolută faţă de adevăr, stil „cotidian”.

*

Upton Sinclair se arată mai mult preocupat de fapte, decât de personaje; scrisul său este mai curând ferm în linii, decât delicat

în detalii. Subtilitatea nu-i partea lui cea mai tare; unde începe ireductibilul acolo se sfârşeşte câmpul său de vedere, dar e un scriitor viguros, care dispune de un material abundent şi emoţionant, pe care-l cercetează cu hărnicie, cu probitate, cu artă, dovedindu-ne, explicându-ne şi convingându-ne de adevăr.

Iar puterea de a crede şi capacitatea de a se dărui dă multora din cărţile sale accentul inimitabil al pasiunii.

B. ELVIN

CAPITOLUL I

Pe la ora patru, ceremonia se terminase şi au început să sosească trăsurile. Tot drumul îi însoţise o mulţime de gură-cască, atraşi de exuberanţa Marijei Berczynskas. Răspunderea întregului ceremonial apăsa pe umerii largi ai Marijei – era de datoria ei să vegheze ca toate să se desfăşoare aşa cum se cuvine, după datină; şi tot umblând de colo-colo, arătând fiecăruia locul său, dăscălind şi îndemnând la treabă cu vocea ei tunătoare, Marija era prea atentă ca ceilalţi să nu se abată de la reguli pentru ca să le mai ia în seamă ea însăşi. A fost ultima care a părăsit biserica şi, dorind să sosească prima la restaurant, a poruncit birjarului să mâne repede. Când personajul s-a dovedit a avea un punct de vedere propriu în această chestiune, Marija a ridicat geamul cupeului şi s-a pornit să-i debiteze ce părere avea despre el, mai întâi în lituaniană, limbă pe care omul n-o înţelegea, iar apoi în poloneză, pe care o înţelegea. Având asupra ei superioritatea altitudinii, birjarul s-a menţinut pe poziţie, ba chiar s-a hazardat să vorbească; rezultatul a fost o ceartă furibundă, care, prelungindu-se pe Ashland Avenue, a atras alte cete de ştrengari de ambele părţi ale cortegiului, pe o distanţă de încă o jumătate de milă.

Faptul era destul de neplăcut, ţinând seama că în faţa uşii se şi adunase mulţimea. Muzica se pornise, gemetele monotone ale unui violoncel auzindu-se de departe, însoţite de scârţâitul a două viori rivalizând într-un complicat exerciţiu de crescendo şi descrescendo. Zărind mulţimea, Marija a lăsat baltă dezbaterea cu privire la strămoşii birjarului şi, sărind iute din cupeul în mers, şi-a făcut vânt şi a început a-şi croi drum spre sală. Odată înăuntru, s-a îndreptat în sens invers, ţipând fără încetare: „Eik!

Eik! Uzdaryk-duris!”[5] la un diapazon care făcea ca larma orchestrei să pară o muzică duioasă.

„Z. Graiczunas, Pasilinksminimams darzas.[6] Vynas. Sznapsas. Vinuri şi băuturi. Conducerea sindicatului” – se putea citi pe firmă. Cititorul, care poate nu a avut prea multe legături cu limba îndepărtatei Lituanii, va fi fericit să afle că acel loc era camera din spate a unei cârciumi, în cartierul din Chicago cunoscut sub numele de „Combinatul de carne”. Informaţia este exactă şi corespunde realităţii; dar cât de jalnic de nepotrivită apare oricui înţelege că momentul acela reprezenta extazul suprem în viaţa uneia dintre cele mai gingaşe făpturi ale Domnului – scena ospăţului de nuntă, de bucurie fără margini pentru micuţa Ona Lukoszaite!

Călăuzită de verişoara sa Marija, fata îşi făcu loc prin mulţime şi se opri în uşă cu răsuflarea tăiată; arăta atât de fericită, încât era dureros s-o priveşti. În ochii ei strălucea o scânteie de uimire şi pleoapele îi tremurau, în timp ce feţişoara, palidă de obicei, se îmbujorase. Purta o rochie de muslin – albă, fireşte – şi un mic voal scrobit în care erau împletiţi cinci trandafiri roz de hârtie şi unsprezece strălucitoare frunze de trandafir. În mâini avea mănuşi de bumbac noi şi albe, pe care le răsucea nervos aruncând priviri în jur. Era copleşită – faţa ei trăda o emoţie prea mare ce-i provoca suferinţă – şi tremura din tot corpul. Era atât de tânără – nici nu împlinise încă şaisprezece ani – şi atât de mărunţică pentru vârsta ei, un copil aproape; şi chiar acum se măritase – cu Jurgis se măritase, dintre toţi bărbaţii din lumea asta îl luase pe Jurgis Rudkus, cel cu floarea albă la butoniera costumului negru, nou, cu umeri puternici şi mâini ca de uriaş.

Ona era blondă, cu ochi albaştri, în timp ce Jurgis avea ochi

---

[5] Ieşiţi! Ieşiţi! Închideţi uşa! (L. lituaniană.)

[6] Local de petrecere. (L. lituaniană.)

mari negri, sprâncenaţi, şi un păr des şi negru ce se aduna în cârlionţi în jurul urechilor – pe scurt, alcătuiau una dintre acele perechi contrastante şi imposibile cu care Mama Natură îi dezminte pe toţi profeţii trecuţi şi viitori. Jurgis putea să ridice o halcă de bou de două sute cincizeci de pfunzi şi s-o încarce pe un camion fără să clipească măcar, iar acuma stătea într-un colţ, speriat ca un animal hăituit, şi trebuia să-şi umezească buzele cu limba înainte de a putea răspunde la felicitările prietenilor.

Încet-încet spectatorii s-au delimitat de invitaţi, atât cât era necesar pentru ceea ce urma. De fapt, în tot timpul festivităţilor din cursul serii, grupuri de privitori stăteau în uşă sau prin colţuri; şi dacă vreunul dintre ei se apropia mai mult sau părea cam flămând, i se oferea un scaun şi era poftit la ospăţ. Una dintre legile *veselijei*[7] cerea ca nimeni să nu rămână flămând; şi dacă o lege născută în pădurile Lituaniei e greu de respectat în cartierul ţarcurilor de vite din Chicago, cu cei un sfert de milion de locuitori ai săi, se făcea tot ce era omeneşte posibil pentru copiii vagabonzi, ba chiar şi pentru câinii de pripas. O fermecătoare lipsă de etichetă era caracteristică unei asemenea sărbătoriri. Bărbaţii îşi păstrau pălăriile pe cap, scoţându-le când aveau chef, şi vestoanele odată cu ele; mâncau când şi unde voiau şi se plimbau de colo-colo. Se rosteau cuvântări, se cântau cântece, dar cine nu voia nu le asculta; era liber să vorbească sau să cânte între timp dacă avea poftă. Învălmăşeala de sunete ce rezulta nu supăra pe nimeni – decât, poate, pe sugari, prezenţi la nuntă în număr egal cu acela al tuturor celorlalţi oaspeţi. Nu era alt loc pentru plozi, aşa că o parte din preparativele seratei au constat în a aduna într-un colţ pătuţuri şi cărucioare. Copiii dormeau câte trei-patru împreună sau se trezeau odată, după cum era cazul. Cei mai mărişori, care ajungeau până la masă, se

[7] *Veselija* = petrecere de nuntă. (L. lituaniană.)

plimbau de colo-colo plini de încântare, rupând cu dinţii dintr-un os cu carne sau un cârnat fript.

Camera are o suprafaţă de vreo treizeci de picioare; pe pereţii spoiţi cu var nu se văd decât un calendar, un tablou reprezentând o cursă de cai şi un arbore genealogic într-o ramă aurită. În dreapta o uşă dă spre cârciumă. În prag, câţiva derbedei, iar mai încolo, în colţ, un bar prezidat de un specialist îmbrăcat în alb-murdar, cu o mustaţă neagră pomădată şi o buclă de păr briliantinat, lipită cu mare artă pe o parte a frunţii. În colţul opus, două mese ce ocupă o treime din cameră sunt încărcate cu farfurii şi felii de carne rece, pe care câţiva musafiri mai flămânzi le şi mestecă. În capul mesei, unde şade mireasa, se află o tortă albă ca zăpada, împodobită cu un turn Eiffel, trandafiri, doi îngeri de zahăr şi o puzderie de cofeturi roşii, verzi şi galbene. Mai încolo se deschide o uşă spre bucătărie, unde se zăreşte o plită din care se înalţă belşug de aburi, iar numeroase femei, tinere şi bătrâne, se agită de colo-colo. În colţul din stânga, pe o mică platformă, trei muzicanţi trudesc eroic ca să acopere tumultul; sugarii fac acelaşi lucru, iar printr-o fereastră deschisă mulţimea degustează priveliştea, sunetele şi mirosurile.

Deodată, o parte din abur începe să înainteze şi prin el se întrezăreşte mătuşa Elizabeth, mama vitregă a Onei – Teta Elzbieta cum i se spune – purtând prin aer o tavă mare cu friptură de raţă. În spatele ei îşi croieşte drum, cu atenţie, Kotrina, clătinându-se sub o povară asemănătoare, şi după o jumătate de minut se iveşte bunica Majauszkiene, cu o strachină aproape cât ea de mare, galbenă, cu cartofi aburinzi. Şi astfel, pas cu pas, se încheagă ospăţul apărând pe rând o pulpă de porc şi o farfurie cu varză acră, orez fiert, macaroane, cârnaţi, mormane de felii de cozonac cu stafide, străchini cu lapte şi înspumate căni de bere; apoi, la nici doi metri în spate, barul, unde poţi comanda tot

ce-ţi pofteşte inima, fără să plăteşti un ban. „Eiksz! Graiczian!”[8] strigă Marija Berczynskas şi se aşterne şi ea pe lucru – pentru că dincolo pe plită se mai află mâncare, şi dacă nu se mănâncă toată, se strică.

Şi aşa, cu râsete şi strigăte, cu glume şi veselie, musafirii îşi ocupă locurile. Tinerii, care fuseseră înghesuiţi mai spre uşă, îşi fac curaj şi înaintează, iar Jurgis cel retras este împins şi îndemnat de cei mai bătrâni până ce, în sfârşit, consimte să se aşeze de-a dreapta miresei. Alături, cele două domnişoare de onoare, având drept semn distinctiv coroniţe din flori de hârtie, apoi ceilalţi invitaţi, bătrâni şi tineri, fete şi băieţi. Atmosfera de sărbătoare îl molipseşte şi pe impunătorul chelner de la bar, care acceptă o farfurie cu friptură de raţă; până şi poliţaiul cel gras – care va avea sarcina, ceva mai târziu, să potolească încăierările – îşi trage un scaun la coada mesei. Copiii ţipă, sugarii îţi sparg urechile şi toată lumea râde, şi cântă, şi sporovăieşte; iar deasupra larmei asurzitoare, verişoara Marija dă porunci muzicanţilor.

Muzicanţii – cu ce să începem descrierea lor? În tot acest timp, nu s-au clintit de acolo şi au cântat ca dezlănţuiţi; toată această scenă trebuie citită, sau povestită, sau cântată cu acompaniament de muzică. Muzica îi dă savoare; muzica poate transforma camera din fund a unei cârciumi din cartierul combinatului de carne într-o ţară de basm, un tărâm vrăjit, un colţişor dintr-un măreţ palat ceresc.

Omul scund care conduce acest trio este o fiinţă inspirată. Vioara sa nu e acordată, iar arcuşul nu e dat cu sacâz, dar omul e totuşi un inspirat, un ales al muzelor. Cântă ca posedat de diavol şi nu de unul, ci de o întreagă ceată de demoni. Îi poţi simţi în aer, în jurul lui, jucând frenetic; bat măsura cu picioarele lor

[8] Vino încoa! Repede! (L. lituaniană.)

nevăzute, dirijorului orchestrei i se face părul măciucă, iar ochii încep să-i iasă din orbite când se străduieşte să le ţină pasul.

Tamoszius Kuszleika e numele dirijorului, şi a învăţat singur să cânte la vioară, exersând nopţi întregi, după truda zilnică din halele abatorului. E fără haină; are o vestă împodobită cu potcoave de aur, acum decolorată, şi o cămaşă cu dungi roz ca acadelele. O pereche de pantaloni ofiţereşti, azurii cu vipuşcă galbenă, contribuie la impresia de autoritate potrivită unui dirijor de orchestră. Nu-i mai înalt de cinci picioare; dar chiar şi aşa, pantalonii sunt mai scurţi cu cel puţin opt inci. Te miri unde i-o fi găsit – sau, mai bine zis, te-ai mira dacă emoţia de a se afla în prezenţa lui ar mai lăsa cuiva vreme să se gândească la asemenea lucruri.

Pentru că este un om inspirat. Fiecare inci din fiinţa lui e inspirat. Bate tactul cu piciorul, azvârlă cu capul, se răsuceşte şi se leagănă înainte şi înapoi; are o feţişoară încreţită, nemaipomenit de comică, iar când execută un tril sau o înfloritură, sprâncenele i se îmbină, buzele i se mişcă, pleoapele-i clipesc, până şi capetele cravatei îi flutură. Din când în când se întoarce spre tovarăşii săi, dă din cap, le atrage atenţia făcându-le semne frenetice, fiecare inci din fiinţa lui apelând, implorând în numele muzelor şi al chemării lor.

Căci ceilalţi doi membri ai orchestrei nu sunt nici pe departe demni de Tamoszius. Vioara a doua e un slovac, un bărbat lung şi sfrijit, cu ochelari cu rame negre şi o privire mută şi răbdătoare de asin ostenit; reacţionează slab la bici şi reintră curând pe vechiul făgaş. Al treilea muzicant e foarte gras, cu un nas mare, borcănat, roşu şi sentimental; cântă cu ochii îndreptaţi spre cer şi o privire plină de nostalgii. Cântă pe violoncelul său partea de bas, aşa încât nu are nici o emoţie; indiferent ce s-ar întâmpla în acest trio, sarcina lui este să scoată note lungi şi lugubre una după alta, de la ora patru după-amiază până a doua zi dimineaţa

cam la aceeaşi oră, în schimbul unei treimi din simbria globală de un dolar pe oră.

N-au trecut nici cinci minute de când a început zaiafetul şi Tamoszius Kuszleika se şi simte transportat; încă un minut, două şi va începe să se îndrepte spre mese. Nările-i palpită, respiră precipitat, e în puterea demonilor. Dă din cap făcând semne tovarăşilor săi, smuceşte vioara, până ce trupul deşirat al celui de al doilea violonist se ridică. În sfârşit înaintează tustrei, pas cu pas, spre convivi. Valentinavyczia, violoncelistul, îşi târâie, între două note, instrumentul. În cele din urmă s-au adunat tustrei în capătul mesei, unde Tamoszius se urcă pe un scaun.

Acum e în plină glorie, dominând toată scena. Unii mănâncă, alţii râd şi vorbesc, dar ar fi o greşeală să se creadă că există cineva care nu-l aude. Mai toate notele lui sunt false, arcuşul hârâie pe cele de jos, ţipă şi zgârie pe cele de sus; dar asta nu se ia în seamă, aşa cum nimeni nu ia în seamă nici murdăria, nici gălăgia şi mizeria din jur; acesta este materialul din care oamenii trebuie să-şi făurească viaţa, să dea expresie sufletelor lor. Şi aşa se exprimă ei: vesel şi aprig, sau jalnic şi trist, sau pasionat şi răzvrătit; muzica aceasta e muzica lor, muzica de acasă. Le întinde braţele şi-i cheamă, ei trebuie doar să i se dăruie. Chicago, cu saloanele lui de dans şi mahalalele lui mizere, dispare ca să facă loc unor pajişti verzi, unor râuri însorite, unor păduri dese şi dealuri acoperite de zăpadă. Privelişti de acasă şi scene din copilărie li se perindă prin faţa ochilor, în ei se trezesc vechi iubiri şi îndepărtate prietenii, bucurii şi necazuri ce păreau uitate îi fac să râdă şi să plângă. Unii se lasă pe spătarul scaunului şi închid ochii, alţii îşi sprijină capul pe masă. Din când în când, câte unul sare ca ars şi cere un cântec anume; atunci flacăra din ochii lui Tamoszius străluceşte mai tare, îşi repede arcuşul în sus, strigă ceva tovarăşilor săi şi toţi trei se avântă într-un ritm îndrăcit. Toată adunarea le ţine isonul în cor şi laolaltă,

bărbaţi şi femei, răcnesc transportaţi; câte unii sar în picioare bătând tactul în duşumea, ridică paharele şi închină cu prietenii. Deodată, unuia îi dă în minte să ceară un vechi cântec de nuntă care slăveşte frumuseţea miresei şi bucuriile dragostei. Cuprins de emoţia acestei capodopere, Tamoszius Kuszleika se strecoară printre mese îndreptându-se către locul de cinste unde şade mireasa. Între scaunele invitaţilor nu-i loc nici de un ac, iar Tamoszius e atât de scund, încât îi loveşte cu arcuşul de câte ori ia o notă de jos; dar continuă să-şi facă loc şi insistă ca şi ceilalţi doi artişti să-l urmeze. E inutil să spunem că în timpul înaintării lor acompaniamentul violoncelului se stinge; dar până la urmă cei trei ajung în capul mesei, Tamoszius se instalează la dreapta miresei şi începe să-şi reverse sufletul în acorduri sfâşietoare.

Micuţa Ona e prea emoţionată ca să mai mănânce. Din când în când, gustă câte ceva, dacă verişoara Marija îi aminteşte ciupind-o de cot; în rest, şade speriată, cu ochii mari de uimire. Teta Elzbieta e numai neastâmpăr ca o pasăre colibri, iar surorile ei aleargă pe lângă ea şuşotind cu răsuflarea tăiată. Ona însă pare a nu auzi nimic din toate acestea; muzica o vrăjeşte; cu privirea pierdută, şade cu amândouă mâinile apăsate pe inimă. Lacrimi îi dau în ochi şi pentru că îi e ruşine să le şteargă, dar îi e ruşine şi să le lase să-i lunece pe obraji, întoarce capul şi-l clatină uşurel; apoi, văzând că Jurgis o priveşte cu atenţie, roşeşte. Când, la sfârşit, Tamoszius Kuszleika ajunge chiar lângă ea, agitându-i bagheta-i magică pe deasupra capului, obrajii Onei sunt purpurii de parcă dintr-o clipă într-alta se va ridica şi o va lua la goană.

În acest moment delicat, salvarea vine din partea Marijei Berczynskas, pe care o vizitează subit muzele. Marijei îi place un anumit cântec, un cântec în care e vorba de doi îndrăgostiţi ce se despart; vrea să-l asculte şi, pentru că lăutarii nu-l cunosc, se ridică în picioare şi începe să-i înveţe. Marija nu-i prea înaltă, dar bine făcută. Lucrează într-o fabrică de cutii de conserve, şi cât e

ziua de lungă cară la conserve de carne cântărind paisprezece pfunzi. Are o faţă mare, cu trăsături slave, cu pomeţii rumeni, proeminenţi. Când deschide gura, din păcate, fără să vrei te gândeşti la un cal. Poartă o bluză albastră de lână; mânecile suflecate îi dezgolesc braţele bronzate; în mână are o furculiţă mare cu care bate tactul în masă. În timp ce răcneşte cântecul cu o voce despre care vom spune doar că pătrunde până în cel mai depărtat ungher ai odăii, cei trei muzicanţi o urmează conştiincios, notă de notă, dar cam cu o măsură în urma ei; şi aşa trudesc strofă de strofă, de-a lungul cântecului de dor al unui păstor îndrăgostit.

„Sudiev' kvietkeli, tu brangiausis,
Sudiev' ir laime, man biednam,
Matau – paskyre feip Aukszsziausis,
Jot vargt ont svieto reik vienam!"[9]

Când se termină cântecul, vine vremea discursului şi bătrânul Dede Antanas se ridică în picioare. Bunicul Anthony, tatăl lui Jurgis, nu are decât şaizeci de ani, arată însă ca de optzeci. E doar de şase luni în America, dar schimbarea nu i-a priit. Pe când era bărbat în putere, lucra într-o filatură de bumbac, până când a început să tuşească şi a fost nevoit să plece de acolo. La ţară boala i-a trecut, dar după aceea în America a lucrat în secţia de saramură la firma Durham şi, respirând mereu aerul rece şi umed de acolo, tusea i-a revenit. Acum, în timp ce se ridică, îl apucă un acces, se prinde cu mâinile de scaun şi-şi întoarce faţa palidă şi subţiată până se potoleşte.

---

[9] Adio, floricica mea scumpă,
Adio şi fericirii mele,
Se vede că aşa a judecat Atotputernicul,
Să rătăcesc prin lume singur! (L. lituaniană.)

Obiceiul este ca la o *veselija* cuvântarea să fie scoasă dintr-o carte şi învăţată pe de rost; dar, în tinereţea lui, Dede Antanas era om cu carte, ticluia chiar scrisori de dragoste pentru prietenii săi. Se înţelege că acum a compus o cuvântare originală cu felicitări şi binecuvântări, şi acesta e evenimentul zilei. Până şi băieţii care se hârjonesc prin cameră se strâng în jurul mesei şi ascultă, iar câteva femei suspină şi-şi şterg ochii cu şorţurile. Momentul e foarte solemn, pentru că Antanas Rudkus e stăpânit de gândul că nu mai are mult de trăit printre copiii săi. Cuvântarea îi lasă pe ascultători atât de înlăcrimaţi, încât unul dintre musafiri, grasul şi inimosul Jokubas Szedvilas, care are o băcănie pe Halsted Street, se ridică şi, emoţionat, spune că s-ar putea ca lucrurile să nu fie chiar atât de grave, apoi începe să ţină şi el o cuvântare cu o ploaie de felicitări şi profeţii de fericire pentru mire şi mireasă, referindu-se la amănunte care fac hazul tinerilor din jur, dar pe Ona o fac să roşească până în vârful urechilor. Jokubas este înzestrat cu ceea ce soţia sa numeşte atât de frumos „poetiszka vaidintuve" – o imaginaţie poetică.

Cei mai mulţi comeseni au terminat de mâncat şi, pentru că nimeni nu are nici un fel de pretenţie de etichetă, ospăţul începe să se destrame. Câţiva bărbaţi se adună la bar, alţii se plimbă prin cameră râzând şi glumind; câte un grup ici-colea cântă cântece vesele, într-o sublimă indiferenţă faţă de ceilalţi, ca şi faţă de orchestră. La un moment dat, toţi încep să se agite, parcă preocupaţi de ceva. Se dovedeşte, de altfel, că aşa şi e. Comesenii care au întârziat abia termină de mestecat, că mesele şi resturile sunt înghesuite într-un colţ, scaunele şi sugarii sunt luaţi din drum, şi începe adevărata petrecere. Tamoszius Kuszleika, după ce dă pe gât o cană de bere, se urcă din nou pe estradă, îmbrăţişând întreaga scenă cu privirea, loveşte autoritar în vioară, o sprijină cu grijă de bărbie, după care unduieşte arcuşul într-o înfloritură savantă, dă glas corzilor, închide ochii şi spiritul

său zboară pe aripile unui vals visător. Colegul său îl urmează, dar cu ochii deschişi, atent, ca să zicem aşa, încotro se îndreaptă, şi până la urmă Valentinavyczia, după ce a aşteptat puţin bătând tactul cu piciorul ca să prindă ritmul, îşi aruncă ochii în tavan şi începe să taie cu ferăstrăul: „Brum! Brum! Brum!”.

Perechile se formează cu repeziciune şi curând întreaga cameră e un vârtej. De fapt, nimeni nu ştie să valseze, dar asta nu are nici un fel de importanţă; muzica răsună, lumea dansează, fiecare cum îi place, tot aşa cum adineauri cântau. Cei mai mulţi preferă *two-step*-ul, mai ales tinerii, pentru că e la modă. Cei mai bătrâni dansează dansurile lor de acasă, cu paşi ciudaţi şi complicaţi pe care-i execută cu o solemnitate gravă. Unii nici nu dansează, se ţin pur şi simplu de mână şi lasă ca exuberanţa să se exprime de la sine prin picioarele lor. Printre aceştia se numără şi Jokubas Szedvilas cu soţia lui, Lucija, care ţin împreună băcănia şi consumă aproape tot atâta cât vând; sunt prea graşi ca să poată dansa, dar stau în mijlocul camerei şi se strâng în braţe, legănându-se dintr-o parte în alta şi rânjind serafic – întrupări vii ale extazului fără dinţi şi transpirat.

Îmbrăcămintea multor oaspeţi mai în vârstă aminteşte de patrie prin câteva detalii – o vestă sau un corsaj brodat, un şal în culori vesele sau o haină cu manşete late şi nasturi fantezii. Tinerii evită cu grijă să se îmbrace aşa; cei mai mulţi au învăţat englezeşte şi sunt gătiţi după ultima modă. Fetele poartă rochii sau bluze de gata şi multe sunt chiar drăguţe. Unii tineri pot fi luaţi drept americani, nişte funcţionari americani, numai că nu şi-au scos pălăriile când au intrat în casă. Perechile tinere dansează fiecare în stilul său. Unii se ţin strâns îmbrăţişaţi, alţii păstrează o distanţă respectuoasă între ei, braţele unora rămân ţepene, în timp ce ale altora atârnă neglijent în jos. Sunt tineri care ţopăie, alţii care lunecă uşor pe parchet, în timp ce alţii au mişcări pline de demnitate şi de gravitate. Unele perechi manifestă o veselie

foarte zgomotoasă, aleargă nebuneşte prin cameră şi se lovesc de toţi cei din jur; altele sunt nervoase, se sperie de cele dintâi şi strigă „Nustok! Kas yra?”[10] când se lovesc. Fiecare şi-a ales perechea pentru toată seara, nu se schimbă între ei. Alena Jasaityte, de exemplu, dansează ore în şir cu Juozas Raczius, cu care e logodită. Alena e regina frumuseţii şi ar fi într-adevăr frumoasă dacă nu ar fi atât de trufaşă. Poartă o bluză albă, care costă jumătate din salariul ei pe o săptămână la vopsitul cutiilor de conserve.

În timp ce dansează, îşi ţine fusta cu două degete, mândră, *à la manière des grandes dames*[11]. Juozas e şofer de camion la Durham şi are un salariu bun. Face pe grozavul, poartă pălăria pe o sprânceană şi toată seara ţine ţigara în colţul gurii. Mai e apoi Jadvyga Marcinkus, frumoasă şi ea, dar modestă. Şi Jadvyga vopseşte cutii, dar are de întreţinut o mamă bolnavă şi trei surori mai mici, aşa că nu-şi poate cheltui salariul pe rochii. Jadvyga e micuţă şi delicată, cu ochii negri şi părul ca pana corbului strâns într-un mic coc în vârful capului. E îmbrăcată într-o rochie albă, veche, pe care şi-a cusut-o singură şi a purtat-o la toate petrecerile din ultimii cinci ani; are talia prea sus, aproape sub braţ, ceea ce nu o avantajează, dar nici nu-i pasă de vreme ce dansează cu Mikolas. Jadvyga e micuţă, în timp ce Mikolas e mare şi puternic, şi ea se strânge la pieptul băiatului, ca şi cum ar vrea să se ascundă şi-şi lasă capul pe umărul lui. La rândul lui, Mikolas a înconjurat-o strâns cu braţele, de parcă ar vrea s-o apere; aşa dansează toată seara şi ar dansa aşa mereu, în extaz. Îţi vine să zâmbeşti când îi vezi, dar când le afli povestea nu-ţi mai vine să râzi. De cinci ani sunt logodiţi şi Jadvyga se topeşte de dor. S-ar fi căsătorit ei de mult, dar Mikolas are un tată care bea

[10] Încetează! Ce-i asta? (L. lituaniană.)

[11] Ca doamnele din societatea înaltă. (L. franceză.)

cât e ziua de lungă, aşa că a rămas singurul susţinător al unei familii numeroase. S-ar fi putut ei descurca şi aşa – Mikolas e doar un bărbat destoinic – dar grele nenorociri s-au abătut pe capul lor. Meseria lui este să spintece hălcile de vacă, muncă grea şi plină de riscuri, mai ales când eşti angajat cu bucata şi vrei să câştigi cât mai mult ca să te poţi însura. Mâinile sunt lunecoase, cuţitul e lunecos, zoreşti ca nebunul, iar dacă se întâmplă ca cineva să-ţi vorbească în timp ce spinteci un os, atunci mâna îţi alunecă pe tăişul cuţitului şi te-ai şi pomenit cu o rană de toată frumuseţea. Şi unde mai pui pericolul de infecţie. Uneori tăietura se vindecă, dar nu poţi şti ce se întâmplă sub piele. De două ori în ultimii trei ani, lui Mikolas i s-a infectat mâna şi a trebuit să stea acasă, odată trei luni şi altădată aproape şapte luni. Ultima dată şi-a pierdut şi slujba, astfel că alte şase săptămâni a cutreierat pe la porţile fabricilor în căutare de lucru, de la şase dimineaţa, pe o iarnă geroasă, cu zăpada până la genunchi. Oamenii cu carte pot spune din statistici că măcelarii câştigă patruzeci de cenţi pe oră, dar probabil că statisticienii aceştia nu au privit niciodată mâinile unui muncitor măcelar.

Când Tamoszius şi tovarăşii săi fac o pauză ca să-şi mai tragă sufletul, dansatorii se opresc în loc şi aşteaptă răbdători. S-ar părea că nu ştiu ce-i oboseala; de altfel, chiar de ar obosi, tot n-ar avea loc unde să se aşeze. Oricum, pauza nu durează mai mult de un minut, şi dirijorul o ia de la capăt, în ciuda protestelor celorlalţi doi. Acum se cântă un alt fel de dans, un dans lituanian. Cine vrea, continuă stepul, dar cei mai mulţi execută nişte figuri complicate, amintind mai mult de patinaj artistic decât de dans. Apogeul este un *prestissimo* vijelios şi atunci perechile se iau de mână şi se răsucesc în piruete ameţitoare. Ispita e prea puternică, toată lumea se prinde în joc, şi întreg salonul devine un iureş şi o învălmăşeală de fuste fluturânde. Dar tot Tamoszius Kuszleika rămâne imaginea cea mai demnă de privit. Bătrâna vioară uzată

protestează cu plânsete şi gemete, dar Tamoszius nu cunoaşte mila. Cu fruntea perlată de sudoare, se apleacă asupra instrumentului – ca un ciclist care termină o cursă. Tremură şi tresaltă din tot trupul ca o locomotivă pe punctul de a porni, iar urechea nu mai poate urmări cascada de note ce se revarsă de-a valma; braţu-i arcuit pare o umbră albastră mişcătoare. În finalul melodiei, atinge o viteză uluitoare, după care cade epuizat; cu un strigăt de triumf, dansatorii se despart clătinându-se şi se sprijină de pereţi.

Se serveşte apoi bere tuturor, inclusiv muzicanţilor şi oaspeţii îşi refac forţele pregătindu-se pentru marele eveniment al serii: *acziavimas*. Acziavimas e o ceremonie care, odată începută, durează câte trei-patru ore în şir şi constă dintr-un dans neîntrerupt. Invitaţii se prind în horă în jurul miresei. Când începe muzica, bărbaţii se desprind pe rând din horă, unul câte unul, şi dansează cu mireasa, fiecare cât îi pofteşte inima; e o datină foarte veselă, însoţită de râsete şi cântece; când termină de dansat, fiece invitat se pomeneşte faţă în faţă cu Teta Elzbieta care ţine în mână o pălărie. În pălărie depune o mică sumă de bani – un dolar sau o hârtie de cinci dolari, după cât îi dă mâna şi îl lasă inima. Se presupune că oaspeţii plătesc pentru favoarea ce li s-a făcut; dacă sunt oameni de omenie, au grijă ca la urmă să se adune o sumă cu care mirele şi mireasa să poată începe noua lor viaţă.

Şi în primul rând, trebuie să se gândească la cheltuielile de nuntă, care se ridică la cel puţin două sute de dolari, dacă nu chiar trei sute; iar trei sute de dolari înseamnă mai mult decât venitul pe un an întreg al celor mai mulţi dintre comeseni. Sunt aici oameni voinici, care muncesc din zori şi până în noapte în subsoluri reci ca gheaţa, cu apă de o palmă pe jos, oameni care timp de şase-şapte luni pe an nu apucă sa vadă lumina zilei, de duminică seara până duminica următoare dimineaţa, şi care nu

câştigă într-un an nici jumătate din suma asta de trei sute de dolari, ba poate nici o treime. Şi când te gândeşti că se cheltuiesc atâţia bani într-o singură zi pentru ospăţul de nuntă! (Evident, e totuna dacă-i cheltuieşti pe toţi dintr-odată la propria-ţi nuntă sau de-a lungul anilor la nunţile tuturor prietenilor.)

E o mare imprudenţă, e chiar o nebunie – o, dar ce frumos e! Puţin câte puţin, oamenii aceştia sărmani au renunţat la toate; dar de datină se agaţă cu toată puterea sufletului lor – nu pot renunţa la *veselija*! A renunţa la ea ar însemna nu numai o înfrângere; ar însemna să recunoască pe faţă că se dau bătuţi, iar diferenţa între aceste două stări e tocmai ceea ce face lumea să meargă înainte. Datina *veselijei* le-a fost transmisă din timpuri străvechi; şi semnificaţia ei este că poţi să trăieşti toată viaţa într-o pivniţă, în beznă, dar măcar odată în viaţă să-ţi poţi desfereca lanţurile, să simţi că ai aripi şi să contempli soarele; măcar odată într-o viaţă de om să poţi dovedi că viaţa însăşi, cu toate grijile şi mizeriile ei, nu-i la urma urmei un lucru chiar atât de grav, ci doar o spumă pe faţa unui râu, ceva cu care te poţi juca, aşa cum un scamator jonglează cu mingile lui aurite, un lucru pe care-l poţi sorbi ca pe un pocal cu vin bun, roşu. Şi astfel, după ce s-a simţit o clipă stăpân pe mersul lucrurilor, omul se poate întoarce iar la truda lui obişnuită şi să-şi trăiască tot restul vieţii cu amintirea acelei zile unice.

Dansatorii se învârteau mereu în cerc, şi când ameţeau o luau în sens invers, ore şi ore în şir; se întunecase şi camera pâlpâia în lumina slabă a două lămpi de gaz fumegânde. Între timp, muzicanţii îşi epuizaseră ardoarea şi acum cântau unul şi acelaşi cântec obosit, greoi. La fiecare zece minute, când se termina cântecul, voiau să pună instrumentele deoparte, căci erau rupţi de oboseală, dar de fiecare dată se repeta invariabil aceeaşi scenă emoţionantă şi neliniştitoare, care-l făcea pe poliţaiul cel gras să

se agite nervos în scaunul de după uşă, unde dormita. Şi aceasta din pricina Marijei Berczynskas.

Reacţia Marijei Berczynskas era caracteristică pentru temperamentul ei. Marija era unul dintre acele suflete flămânde, care se agaţă cu desperare de poalele visului, când e gata să se trezească. Trăise o zi minunată, plină de exaltare; acum clipa de fericire era pe cale să se destrame şi ea voia s-o prelungească. Sufletul ei izbucnea cu cuvintele lui Faust: „Rămâi pe loc, eşti atât de frumoasă!" Tot acest freamăt, buna dispoziţie şi berea, muzica şi animaţia, ea nu admitea să le piardă. Şi atunci gonea pe urma visului ei, dar de cum îi prindea urma, se şi pomenea aruncată cu brutalitate în braţele realităţii, din prostia celor trei blestemaţi de muzicanţi. De fiecare dată, Marija scotea câte un răcnet şi se repezea la ei cu pumnii strânşi, bătând din picior, cu obrajii încinşi, şi bâlbâindu-se de furie. Zadarnic încerca bietul Tamoszius, înspăimântat, să-i vorbească, să-i explice că muritorii sunt făcuţi din carne şi sânge şi au puteri limitate; zadarnic insista gâfâind bietul Jokubas; zadarnic implora Teta Elzbieta. „Szalin!" ţipa într-una Marija. „Palauk! Isz kelio!"[12] Pentru ce sunteţi plătiţi, fii ai iadului? Şi aşa, terorizată, orchestra o lua iar de la capăt, în vreme ce Marija se întorcea la locul ei să-şi facă mai departe datoria.

Purta pe umerii ei toată greutatea petrecerii la această oră. Pe Ona numai emoţia o mai ţinea în picioare, iar toţi ceilalţi, femei şi bărbaţi, erau vlăguiţi, doar sufletul Marijei nu se dădea învins; ea singură rezista. Îi mâna pe dansatori – ceea ce era cândva un cerc avea acum forma unei pere, cu Marija în partea mai alungită – trăgând de o parte şi împingând în cealaltă, strigând, bătând tactul cu piciorul, cântând, un adevărat vulcan de energie. Din când în când, câte cineva intra sau ieşea lăsând uşa deschisă, pe

[12] Afară! Aşteaptă! Pleacă din drum! (L. lituaniană.)

care năvălea aerul rece al nopţii; când ajungea lângă intrare, Marija întindea piciorul şi trântea uşa, zbang! La un moment dat, a provocat un accident a cărui victimă s-a nimerit a fi Sebastijonas Szedvilas. Micul Sebastijonas, în vârstă doar de trei ani, umbla de colo-colo prin cameră, ţinând cu amândouă mâinile la gură o sticlă cu suc cunoscut sub numele de „pop”, şi sorbind cu nesaţ băutura delicioasă, de culoare roşie, rece ca gheaţa. Dar iată că, trecând prin dreptul uşii, s-a pomenit izbit cu uşa; şi ţipătul care a urmat a oprit dansul în loc. Marija, care ameninţa cu moartea de o sută de ori pe zi, dar plângea când vedea strivindu-se o muscă, l-a luat pe micul Sebastijonas în braţe şi a început să-l mângâie şi să-l aline cu sărutări. Cu acest prilej, orchestra s-a bucurat de o odihnă ceva mai lungă, stropită cu băuturi răcoritoare, în vreme ce Marija încheia pace cu victima ei, instalându-l pe copil la bar şi ducându-i la buze o stacană de bere înspumată.

Între timp, în alt colţ al camerei, se purta o discuţie plină de îngrijorare între Teta Elzbieta, Dede Antanas şi câţiva dintre cei mai apropiaţi prieteni ai familiei. Erau îngrijoraţi. *Veselija* presupune un fel de învoială, un pact tacit, dar care trebuie respectat cu atât mai mult de toată lumea. Fiecăruia îi revine o anumită contribuţie şi fiecare ştie perfect care-i partea ce-i revine şi se străduieşte să dea chiar ceva mai mult. Numai că acum, când se aflau în altă ţară, datinile începeau să se schimbe; parcă aerul ar fi fost îmbibat cu o otravă nevăzută, pe care toată lumea o respira şi care avea un efect imediat asupra celor tineri. Se îmbulzeau cu toţii şi se ospătau pe cinste cu bucate alese şi apoi o ştergeau hoţeşte. Unul arunca pe fereastră pălăria prietenului, apoi se duceau amândoi s-o caute şi pe-aci ţi-e drumul, nu-i mai vedeai pe nici unul. Sau se aduna câte un grup întreg şi plecau cu toţii împreună de la petrecere, privindu-te în faţă fără ruşine, ba mai făcând şi haz. Alţii, şi mai neruşinaţi, se strângeau în jurul

barului şi beau pe socoteala gazdelor până nu mai puteau, fără să acorde nici o atenţie celor din jur, lăsând să se creadă că au dansat sau că urmează să danseze cu mireasa.

Acestea erau noile obiceiuri – şi familia tinerilor se simţea pierdută şi neputincioasă. Se străduise din răsputeri să pregătească totul cât mai bine, şi cheltuise mult peste posibilităţile ei. Ona stătea alături, cu ochii măriţi de spaimă. Vai, cum o mai urmăriseră socotelile acelea îngrozitoare; fiecare rând de pe listă îi mâncase, îi otrăvise sufletul zi de zi şi-i tulburase somnul nopţi de-a rândul. Cât de des le-a repetat, înşirând unul câte unul şi socotindu-le preţul în timp ce mergea la lucru – cincisprezece dolari chiria „salonului", douăzeci şi doi de dolari şi un sfert raţele, doisprezece dolari muzica, cinci dolari la biserică, plus o binecuvântare a Fecioarei. Şi aşa mai departe, la infinit! Şi cea mai de temut dintre toate era nota de plată ce urma să sosească de la Graiczunas pentru berea şi băuturile ce se consumau. Nu poţi şti niciodată dinainte cât va costa, proprietarul cârciumii îţi spune doar o sumă aproximativă şi apoi, când se împlineşte sorocul, ţi se înfăţişează scărpinându-se în cap şi-ţi spune că a apreciat prea puţin, că el a făcut tot ce a putut, dar că invitaţii au băut peste măsură. Poţi fi sigur că te înşală fără milă, şi asta chiar de i-ai fi cel mai drag dintre sutele lui de prieteni. De obicei, începea prin a servi pe invitaţi dintr-un butoi pe jumătate plin şi sfârşea cu unul ce era pe jumătate gol, dar la urmă îţi punea la socoteală două butoaie cu bere. Se învoia să servească o anumită calitate la un anume preţ şi apoi, când venea vremea, te pomeneai că bei împreună cu prietenii un fel de otravă cu un gust de nedescris. N-avea nici un rost să te cerţi, tot nu obţineai nimic alta decât că-ţi stricai buna dispoziţie; cât despre a-l da în judecată, era ca şi cum ţi-ai fi luat adio de la viaţă. Cârciumarul era la toartă cu toţi politicienii importanţi din district; şi dacă ai încercat vreodată să vezi ce înseamnă să te pui

rău cu asemenea oameni, te-ai învăţat minte pentru totdeauna să plăteşti cât ţi se cere şi să nu crâcneşti.

Era cu atât mai dureros dacă te gândeai că toată greutatea cădea pe umerii celor ce se străduiseră să aranjeze totul cât mai bine. Iată, de pildă, bătrânul *pan* Jokubas, a dat sărmanul cinci dolari, când toată lumea ştie că şi-a ipotecat băcănia pe două sute de dolari ca să poată plăti chiria în restanţă pe mai multe luni. Apoi bătrâna *pani* Aniele, cea cu faţa plină de zbârcituri, văduvă cu trei copii şi suferind de reumatism, care spăla rufe pentru negustorii de pe Halsted Street, la nişte preţuri de ţi se rupea inima. Aniele a dat tot ce câştigase timp de câteva luni de pe urma găinilor ei. Avea opt găini pe care le ţinea într-o mică îngrăditură sub scara de serviciu. Cât era ziua de mare, copiii Anielei adunau de prin gunoaie mâncare pentru găini; iar câteodată, când concurenţa era prea mare, puteau fi văzuţi scormonind prin rigolele de pe Halsted Street, în vreme ce mama lor veghea din spate să nu-i deposedeze careva de preţioasele lor firimituri. Valoarea ce o reprezentau aceste găini în ochii bătrânei doamne Jukniene nu putea fi măsurată în bani; ea le preţuia cu altă măsură, pentru că avea impresia că datorită lor se alegea şi ea cu un profit pe lumea asta, ea, care toată viaţa fusese mereu exploatată în fel şi chip. De aceea toată ziua le îngrijea şi era cu ochii pe ele, ba se obişnuise să vadă şi noaptea, ca bufniţele, ca să le poată veghea. Mai demult, îi fusese furată una dintre găini, şi nu trecea lună fără ca cineva să nu încerce să mai fure câte una. Cum o singură încercare era prilej de atâtea false alarme, e lesne de înţeles că sacrificiul doamnei Jukniene era foarte serios, şi asta pentru că şi Teta Elzbieta îi împrumutase cândva nişte bani pe câteva zile, salvând-o de pericolul de a fi evacuată din casă.

Între timp, se adunau în jurul lor din ce în ce mai mulţi prieteni care deplângeau situaţia. Unii se apropiau şi trăgeau cu urechea la conversaţie, printre care chiar câţiva vinovaţi, şi puteţi

fi siguri că puterea lor de stăpânire era pusă la grea încercare. A apărut în sfârşit şi Jurgis, căruia i s-a povestit toată istoria. El asculta în tăcere, cu sprâncenele-i negre încruntate; din când în când, ochii îi scânteiau şi-şi rotea privirile prin cameră. Poate că-l îmboldea ispita să se apropie cu pumnii lui mari, strânşi, de vreo câţiva din tinerii aceia; dar îşi dădea seama cât de puţin i-ar folosi. N-ar avea mai puţine note de plată de achitat dacă ar da afară pe vreunul dintre ei la ora asta; şi ar mai ieşi şi scandal, iar Jurgis nu voia altceva decât să plece cu Ona şi să nu mai ştie de nimic. De aceea pumnii i s-au desfăcut încet şi a spus liniştit:

— Asta e – şi plânsul nu ajută la nimic, Teta Elzbieta.

Apoi şi-a întors privirile spre Ona, care era lângă el şi, văzându-i ochii măriţi de groază, îi şopti:

— Micuţă Ona, nu te necăji, ne descurcăm noi. Plătim noi totul. Voi munci mai mult!

Aşa spunea Jurgis întotdeauna. Ona se obişnuise cu această soluţie în toate împrejurările grele. „Voi munci mai mult!" – aşa spusese în Lituania, când un funcţionar îi reţinuse paşaportul, iar altul îl arestase pentru că nu avea paşaport, ca apoi să-şi împartă amândoi o treime din avutul lui. Tot aşa spusese apoi la New York, când un agent cu vorba mieroasă i-a dus de nas şi i-a pus să plătească o groază de bani şi apoi mai-mai să nu le dea drumul, deşi plătiseră. Şi iată că acuma spunea la fel – şi Ona a răsuflat liniştită; era minunat să ai un soţ, aşa cum aveau femeile în toată firea, şi încă un soţ care putea să rezolve orice problemă, şi care era atât de mare şi de puternic!

Ultimul suspin al micului Sebastijonas a fost potolit, iar orchestrei i s-a reamintit de datorie. Ceremonia a fost reluată, dar au rămas prea puţini să danseze cu mireasa, aşa că în curând se încheie colecta şi reîncep dansurile fără ceremonie. E trecut de miezul nopţii şi petrecerea îşi trăieşte ultimele clipe. Perechile

dansează greoi, plictisite; cei mai mulţi au băut zdravăn şi au trecut de mult de faza bunei dispoziţii. Dansează mecanic, mereu aceiaşi paşi, cu o privire goală, doar pe jumătate conştienţi, cuprinşi de o amorţeală crescândă. Bărbaţii strâng în braţe femeile, dar nu se mai uită în ochii lor. Unele perechi au renunţat să mai danseze şi, înlănţuite, se retrag prin unghere. Alţii continuă să bea şi umblă de colo până colo prin cameră, izbindu-se de toţi şi de toate; iar alţii, adunaţi în mici grupuri de câte doi-trei, cântă, fiecare ce-i trece prin minte. Pe măsură ce orele înaintează, beţia ia forme diverse, mai ales printre tineri. Unii plâng pe umerii prietenilor, clătinându-se şi şoptindu-şi oful inimii, alţii se iau la ceartă din te-miri-ce şi încep să se bată – şi atunci cineva sare şi-i desparte. Acum s-a trezit definitiv şi poliţaiul cel gras şi-şi pipăie matraca, să se asigure că o are pregătită la nevoie. Trebuie să lucreze iute şi precis, căci încăierările astea de la orele două noaptea, dacă ţi-au scăpat din mână, sunt ca un foc în pădure, şi pot aduna toată secţia de poliţie. Singura soluţie este să crăpi capul primului scandalagiu ce-ţi apare în faţă, înainte de a se aduna prea mulţi ca să-i mai poţi răzbi. În mahalaua asta nu se prea ţine socoteală de numărul de capete sparte, căci oamenii care despică toată ziua capete de animale se deprind şi încep să opereze şi pe capetele prietenilor – ba, în răstimpuri, chiar în propriile lor familii. Iată cel puţin un motiv de a fi recunoscători metodelor moderne prin care numai câţiva oameni pot face toată munca neplăcută, dar necesară, de despicare a capetelor pentru întreaga omenire civilizată.

În noaptea asta nu se iscă bătăi, poate pentru că veghează şi Jurgis, ba chiar mai atent decât poliţistul. Jurgis a băut vârtos, cum ar fi făcut oricine, ştiind că oricum trebuie să plătească, fie că bea, fie că nu; dar el este un om zdravăn şi nu se pierde cu firea. O singură clipă situaţia pare mai încordată, şi asta din vina Marijei Berczynskas. Se pare că Marija hotărâse, cu vreo două ore

mai devreme, că altarul din colţ cu acea zeitate îmbrăcată într-un alb nu tocmai imaculat, chiar dacă nu este adevăratul lăcaş al muzelor, în orice caz este cel mai apropiat reprezentant al său pe pământ. Şi tocmai când Marija se luptă cu aburii beţiei, ajunge la urechile ei vestea despre cei ce n-au plătit. Atunci, fără măcar să mai rostească vreo înjurătură bună în chip de preliminarii, traversează de-a dreptul câmpul de bătaie, şi când, în cele din urmă, e trasă deoparte, ţine în mână gulerele a vreo doi derbedei. Noroc că poliţistul e om de înţeles, aşa că nu Marija e dată afară.

Incidentul n-a întrerupt muzica mai mult de două minute, după care melodia neîndurătoare se porneşte iar, aceeaşi melodie cântată fără nici cea mai mică variaţie în ultima jumătate de oră. E o melodie americană, de data aceasta învăţată pe stradă; toată lumea pare să-i cunoască textul, sau în orice caz primul vers pe care-l tot îngână şi-l repetă la nesfârşit: „În vara de demult, în vara de demult! În vara de demult, în vara de demult!" E probabil ceva hipnotic în melodia asta reluată la nesfârşit. A aşternut pe feţele celor ce o ascultă, ca şi pe ale celor ce o execută, o expresie încremenită. Nimeni nu se poate desprinde de vraja ei sau măcar să gândească o clipă că s-ar putea desprinde; este ora trei dimineaţa şi şi-au dansat toată bucuria, cât i-au ţinut puterile, şi peste puterile băuturii nemăsurate, dar nici unul nu are destulă energie ca să se oprească. La ora şapte fix, în aceeaşi dimineaţă de luni, fiecare va trebui să fie la locul său de muncă, în hainele de lucru, la Durham, sau la Brown, sau la Jones. Dacă vreunul dintre ei întârzie un singur minut, va fi amendat cu câştigul pe o oră, iar dacă întârzie mai multe minute, riscă să-şi găsească placa de pontaj întoarsă spre perete, ceea ce înseamnă că e azvârlit în gloata flămândă care aşteaptă în fiecare zi în faţa porţii fabricii de la şase dimineaţa până pe la opt şi jumătate. Nu se admite nici o excepţie; până şi micuţa Ona, care a cerut o zi de concediu după nuntă, o zi de concediu fără plată, a fost refuzată. Când sunt

atâţia oameni care aşteaptă prilejul să lucreze în orice condiţii, nu ai de ce să te încurci cu cazuri speciale.

Ona, sărăcuţa, e gata-gata să leşine; aproape că şi-a pierdut cunoştinţa din pricina aerului greu din cameră. Ea nu a gustat nici o picătură de vin, dar în ceilalţi alcoolul arde cum arde gazul în lampă, unii bărbaţi au adormit pe scaune sau pe duşumea şi acum ies aburi de alcool din ei, care te ameţesc dacă te apropii. Jurgis o priveşte din când în când flămând; şi-a uitat de mult timiditatea, dar e atâta lume aici şi el tot aşteaptă, pândind uşa, să sosească o trăsură. Cum trăsura nu mai vine, se hotărăşte să nu mai întârzie şi se apropie de Ona, care păleşte şi tremură. Îi pune şalul pe umeri, apoi îşi pune şi el haina. Locuiesc la distanţă de două blocuri şi Jurgis nu se mai sinchiseşte de trăsură.

De rămas bun nu mai poate fi vorba; dansatorii nici nu se uită la ei, iar copiii şi cei mai mulţi dintre bătrâni au căzut morţi de oboseală. Dede Antanas doarme, soţii Szedvilas la fel, soţul sforăie muzical. Au rămas treze doar Teta Elzbieta şi Marija, care oftează zgomotos, şi noaptea tăcută de afară, cu stelele ce încep să pălească înspre răsărit. Fără un cuvânt, Jurgis o ridică în braţe pe Ona şi păşeşte în noapte, iar ea îşi lasă capul pe umărul lui, cu un uşor suspin. Când ajung acasă, nu e sigur dacă Ona a leşinat sau doarme, dar pe când o susţine cu o mână, iar cu cealaltă deschide uşa, o vede că deschide ochii.

— N-ai să te duci azi la Brown, micuţa mea, şopteşte el în timp ce urcă scara.

Iar ea, agăţându-se speriată de braţul lui, îngaimă:

— Nu! Nu! Nu îndrăznesc! Asta ne-ar ruina!

Dar Jurgis răspunde din nou:

— Lasă totul în seama mea; lasă totul în seama mea. Voi câştiga mai mulţi bani, voi munci mai mult.

CAPITOLUL II

Jurgis vorbea cu uşurinţă despre muncă pentru că era tânăr. I se povestea adesea despre oameni ce au căzut frânţi de muncă în antrepozitele din Chicago, şi despre ce se întâmplase cu ei după aceea, poveşti care făceau să te treacă fiori, dar el de fiecare dată râdea. Lucra aici numai de patru luni, era tânăr, şi pe deasupra un uriaş. Plesnea de sănătate. Nici nu-şi putea închipui ce înseamnă să fii răzbit de muncă. „Asta se potriveşte unor oameni ca voi – obişnuia el să spună – nişte *silpnas*, nişte slăbănogi; dar eu am umeri vânjoşi."

Jurgis era ca un flăcău de la ţară. Era un bărbat cum le place patronilor să aibă la lucru, şi se dau în vânt ca să pună mâna pe astfel de oameni. Când i se spunea să meargă undeva, alerga într-acolo. Când nu avea ceva anume de făcut o clipă, juca în loc, covârşit de surplusul de energie ce clocotea în el. Dacă lucra cu alţi oameni în echipă, i se părea că şirul se mişcă prea încet, şi sărea în ochi nerăbdarea şi neastâmpărul din el. De aceea a şi fost remarcat cu un prilej important. A doua zi după sosirea sa la Chicago, Jurgis n-a stat nici jumătate de oră în faţa porţii centrale de pontaj de la Brown and Company, că unul dintre şefii de echipă i-a şi făcut semn să se apropie. Jurgis era foarte mândru de asta şi cu atât mai mult înclinat să râdă de pesimişti. Zadarnic i se tot spunea că în mulţimea din care fusese ales se aflau oameni care aşteptau de o lună, ba chiar de mai multe luni, să fie angajaţi.

— Da, spunea el, dar ce fel de oameni? Nişte vagabonzi neputincioşi, care nu-s buni de nimic, nişte beţivani care şi-au cheltuit banii pe băutură şi nu ştiu cum să mai facă rost de alţii. Vreţi să-mi spuneţi că eu, cu braţele astea – şi aici îşi strângea pumnii şi-şi îndoia braţele, jucându-şi muşchii – cu braţele astea aş putea vreodată să mor de foame?

— E limpede – i se răspundea – că vii de la ţară, şi încă de departe.

Era adevărat, căci Jurgis nu văzuse niciodată o metropolă sau măcar un oraş, înainte de a fi pornit să-şi caute norocul în lumea largă şi să-şi câştige dreptul la mâna Onei. Tatăl său şi tatăl tatălui său şi toţi strămoşii săi au trăit de când lumea într-o regiune din Lituania cunoscută sub numele de Brelovicz, Pădurea Imperială. Un ţinut întins, de peste o sută de mii de acri, care, încă din vechime, era o rezervaţie de vânătoare pentru nobili. Doar câţiva ţărani erau stabiliţi prin partea locului, având împroprietăriri din timpuri străvechi; printre aceştia se afla şi Antanas Rudkus, care se născuse şi crescuse acolo şi apoi îşi crescuse copiii pe cei vreo şase acri de pământ defrişat în mijlocul unei păduri sălbatice. Afară de Jurgis, mai avusese un fiu şi o fiică. Primul fusese luat în armată în urmă cu mai bine de zece ani şi din ziua aceea nu mai auziseră nici o veste de la el. Sora se măritase, iar soţul ei cumpărase bucata de pământ, atunci când Antanas a hotărât să plece cu fiul său.

Jurgis o întâlnise pentru prima oară pe Ona în urmă cu vreun an şi jumătate, la un târg de cai, la mai bine de o sută de verste de casa lor. Jurgis nu se gândise niciodată să se însoare, de obicei râdea de însurătoare ca de o capcană în care se prindeau bărbaţii. Dar iată că acum, fără să fi schimbat măcar o vorbă cu Ona, nimic decât câteva zâmbete, s-a pomenit deodată roşu ca un rac şi tremurând de ruşine, cerând părinţilor ei să i-o dea de nevastă şi oferindu-le cei doi cai ai tatălui său, ce-i adusese să-i vândă la târg. Tatăl Onei s-a dovedit însă de neînduplecat, susţinând că fata este încă o copilă, iar el e om bogat, aşa că mâna fetei nu poate fi obţinută în felul acesta. Aşa că Jurgis s-a întors acasă cu inima grea, şi toată primăvara şi vara a muncit ca un nebun, doar-doar şi-o uita amarul. Toamna, după seceriş, şi-a dat seama că n-o poate uita pe Ona şi a străbătut drumul lung de două

săptămâni ce-l despărţea de ea, ca s-o vadă.

Acolo a dat de o situaţie cu totul neaşteptată. Tatăl fetei murise şi moştenirea încăpuse pe mâna creditorilor. Inima lui Jurgis a tresărit când şi-a dat seama că acum îşi putea atinge ţelul. În faţa lui se aflau Elzbieta Lukoszaite, Teta sau mătuşa, cum i se zicea, mama vitregă a Onei, cu cei şase copii ai ei de diferite vârste şi fratele Onei, Jonas, un bărbat mic şi uscăţiv care până atunci îngrijise de fermă. Lui Jurgis, abia ieşit din pădure, aceştia îi păreau oameni importanţi; Ona ştia să citească şi mai cunoştea şi alte lucruri necunoscute lui; dar acum, când ferma fusese vândută, întreaga familie era în voia valurilor; toată averea ce le rămăsese se reducea la vreo şapte sute de ruble, ceea ce însemna cam jumătate pe atâţia dolari. Ar fi putut avea de trei ori pe-atât, dar fuseseră nevoiţi să se judece, iar judecătorul dăduse primul verdict împotriva lor, şi i-a costat mai mult de jumătate din avutul lor ca să-l convingă să schimbe hotărârea.

Ona ar fi putut să se mărite şi să plece, dar o iubea pe Teta Elzbieta, şi nu voia să se despartă de ea. Atunci a venit Jonas cu ideea să plece cu toţii în America, unde un prieten de al lui se pricopsise. El va munci, femeile la fel, şi fără îndoială că şi unii dintre copii, şi astfel urmau să-şi facă un rost. Şi Jurgis auzise despre America. Se spunea că în ţara aceea un om putea câştiga trei ruble pe zi; socotind ce însemnau trei ruble pe zi la preţurile cu care erau obişnuiţi în ţara lor, Jurgis s-a hotărât să plece şi el în America, să se însoare şi să ajungă şi bogat. Se spunea că în ţara aceea, bogat sau sărac, fiecare om era liber; nu era obligat să facă armată, nu trebuia să dea bani unor slujbaşi necinstiţi, putea să trăiască după voia inimii şi să se considere egal cu toată lumea. Astfel, America era ţara pe care o visau tinerii şi îndrăgostiţii. Cine putea face rost de banii necesari călătoriei peste Ocean, se putea socoti om făcut.

Au hotărât să plece în primăvara următoare, iar până atunci

Jurgis şi-a vândut forţa de muncă unui antreprenor şi a plecat la depărtare de vreo şase sute de verste de casă, ca să lucreze într-o echipă la calea ferată din Smolensk. A fost o experienţă îngrozitoare, o muncă extenuantă; a trăit în murdărie, cu hrană proastă şi bătăi: dar a rezistat şi s-a întors gătit cu haine frumoase şi cu optzeci de ruble cusute în căptuşeala hainei. N-a băut şi nu s-a bătut cu nimeni, pentru că se gândea tot timpul la Ona; de altfel, era un om paşnic şi serios, care-şi vedea de treabă şi nu se pierdea uşor cu firea; iar dacă se întâmpla să-l scoată cineva din sărite, apoi îl făcea pe cel vinovat să regrete şi să nu uite lecţia. După ce a primit banii ce i se cuveneau, a întors spatele cartoforilor şi beţivilor de la societatea de cale ferată, care de altfel au încercat să-l omoare; dar a scăpat cu viaţă şi a fugit spre casă, lucrând pe drum orice i se ivea şi dormind veşnic iepureşte.

Apoi, când a venit vara, au plecat cu toţii în America. În ultima clipă, li s-a alăturat şi Marija Berczynskas, o verişoară a Onei. Marija era orfană şi lucrase de când era de-o şchioapă la un fermier bogat din Vilno, care o bătea mereu. Numai după ce a împlinit douăzeci de ani, Marijei i-a venit într-o bună zi ideea să-şi încerce puterile cu stăpânul, şi când s-a pornit să-l bată, mai-mai să-l omoare; după această întâmplare a fugit de acolo.

Grupul se compunea acum din douăsprezece persoane: cinci adulţi, şase copii şi Ona – care nu mai era copil, dar nici adultă. Pe drum, au trecut prin clipe grele: un funcţionar le-a venit în ajutor, dar până la urmă s-a dovedit a fi un pungaş care i-a atras într-o cursă şi, împreună cu nişte agenţi, le-a estorcat o bună parte din bănuţii lor preţioşi, păstraţi cu atâta teamă. La fel au păţit la New York, unde, neştiind nimic despre noua ţară, neavând pe nimeni să-i îndrume, nu i-a fost greu unui om în uniformă albastră să-i rătăcească şi apoi să-i ducă la un hotel, unde i-a ţinut şi i-a pus apoi să achite o lungă notă de plată ca să-i lase să plece. Legea spune că pe uşa hotelului trebuie afişată

lista de preţuri, dar legea nu spune că lista trebuie scrisă în limba lituaniană.

Pentru că prietenul lui Jonas se îmbogăţise la Combinatul de carne, tot grupul s-a îndreptat spre Chicago Nu ştiau decât un singur cuvânt: Chicago – şi nici n-aveau nevoie de mai mult, cel puţin până au ajuns acolo. Dar când, fără multă vorbă, s-au pomenit daţi jos din tren, s-au simţit pierduţi: stăteau pe Dearborn Street zgâindu-se la blocurile mari ce se înălţau în depărtare ca nişte turnuri negre, fără să-şi dea seama că ajunseseră la ţintă şi nu înţelegeau de ce, atunci când spuneau „Chicago", oamenii nu le mai indicau nici o direcţie, ci priveau miraţi sau râdeau şi-şi vedeau de drum fără să le dea vreo atenţie. Erau atât de neajutoraţi, să le plângi de milă; mai presus de toate, se temeau ca de moarte de orice om în uniformă, aşa că ori de câte ori zăreau vreun poliţist, treceau pe cealaltă parte a străzii şi o luau la picior. În prima zi, au colindat străzile cât a fost ziua de lungă, pierduţi cu totul în mijlocul învălmăşelii asurzitoare; abia când s-a înnoptat, un *policeman* i-a descoperit ghemuiţi pe pragul unei uşi şi i-a dus la secţie. Dimineaţa s-a găsit un interpret şi astfel au fost îmbarcaţi într-un vagon, după ce au fost învăţaţi un cuvânt nou: *Stockyards*[13]. E imposibil de descris bucuria lor când s-au văzut ieşiţi la liman din această aventură, cu ceea ce le mai rămăsese din avutul lor.

Şedeau în tren şi priveau pe geam. Goneau milă după milă pe un drum care părea fără sfârşit – treizeci şi patru de mile, de fapt, dar ei nu ştiau – şi de ambele părţi se zărea câte un şir neîntrerupt de case-tip, mici şi mizere, cu două etaje. Cât puteau vedea cu ochii, de-a lungul străzilor laterale, acelaşi peisaj, nici o colină, nici o vale nu întrerupea şirul lung de case de lemn, urâte

[13] Este vorba de marele Combinat de carne din Chicago.

şi afumate. Ici-colea, câte un pod peste un râuleţ murdar, cu malurile de noroi uscat, iar pe margini docuri şi şoproane năpădite de gunoaie; ici-colea, trenuri traversau drumul cu hurducături de tampoane, pufăit de locomotive şi zăngănit de vagoane încărcate; din loc în loc, apărea câte o fabrică mare, o clădire respingătoare, cu nenumărate ferestre şi valuri imense de fum ce se revărsau pe coşuri, întunecând lumina zilei şi înnegrind pământul. Apoi reîncepea dezolanta procesiune de căsuţe cenuşii.

Cu o oră înainte de a ajunge la ţintă, prietenii noştri au început să observe schimbări de neînţeles în atmosferă. Se întuneca mereu, iar iarba ce creştea din pământ părea mai puţin verde. Pe măsură ce trenul înainta, cu fiecare minut culoarea tuturor lucrurilor devenea mai închisă şi mai murdară; câmpurile erau galbene, pârjolite; peisajul era hidos şi arid. O dată cu îngroşarea fumului, au început să remarce şi un alt amănunt, un miros ciudat, înţepător. Nu-şi dădeau seama dacă mirosul era cu adevărat neplăcut; unii l-ar fi putut numi greţos, dar nu aveau mirosul prea fin, aşa că sigur li se părea doar faptul că era ciudat. Pe moment, aşa cum şedeau în tren, înţelegeau că se îndreptau spre focarul acestui miros, că de aceea bătuseră atâta cale din Lituania: ca să ajungă la el. Acum nu mai părea ceva îndepărtat şi vag, pe care-l simţeai ca o boare; puteai literalmente să-i simţi şi gustul, nu numai izul, aproape că puteai să-l iei în mână şi să-l cercetezi în toată voia. În privinţa asta, părerile lor erau împărţite. Era un miros elementar, crud şi aspru; era bogat şi greu, cam rânced, senzual şi puternic. Unii se îmbătau cu el, ca de o băutură tare; alţii îşi duceau batistele la nas. Noii imigranţi îl mai trăgeau încă pe nas, uimiţi, ca să se dumirească ce ar putea fi, când brusc vagonul s-a oprit, uşa s-a deschis larg şi o voce a răcnit:

— Stockyards!

S-au pomenit la o răspântie de drum, privind miraţi în jur; de-a lungul unei străzi lăturalnice, între două şiruri de case din cărămidă, se zărea perspectiva unor coşuri înalte până la cer, din care izbucneau tot atâtea coloane de fum gros, uleios şi negru ca noaptea. Fumul acesta părea să vină din fundul pământului, unde încă mai mocnesc focurile mileniilor. Se revărsa ca gonit de propria-i primejdie, măturând totul din calea sa, ca o explozie continuă. Era ceva nesecat; îl priveai aşteptând să se oprească, dar el continua să se rostogolească în valuri mari, se răspândea în nori imenşi, care apoi se răsuceau, se tăvăleau, pentru ca să se unească iar într-un torent gigantic, ce se prelingea pe cer întinzându-se până hăt, departe, cât puteai vedea cu ochii, ca un giulgiu negru.

Ceva mai târziu, imigranţii au observat şi alt lucru ciudat. Şi acesta, ca şi mirosul, era elementar; era un sunet, un sunet născut din zeci de mii de sunete mărunte. La început abia de-l remarcai, ţi se infiltra ca o nelinişte vagă şi tulburătoare. Semăna cu bâzâitul albinelor primăvara, cu şoaptele pădurii, îţi sugera o activitate neîntreruptă, freamătul unei lumi în mişcare. Numai dacă ascultai foarte atent îţi puteai da seama că provenea de la nişte animale, că era mugetul îndepărtat a zeci de mii de vite, grohăitul îndepărtat a zeci de mii de porci.

Ar fi fost curioşi să meargă pe urma acestui zgomot, dar, vai, nu era momentul să-şi piardă timpul cu asemenea aventuri. Poliţistul din colţ începuse să-i măsoare cam insistent; iată-i deci luând-o iar la picior de-a lungul străzii. Dar n-au apucat să facă nici o sută de paşi când Jonas a scos un strigăt, după care şi-a pierdut glasul de emoţie şi a început să le arate ceva peste drum. Ceilalţi n-au avut vreme să se dumirească asupra motivului agitaţiei sale, când l-au văzut trecând fuga pe celălalt trotuar şi intrând într-o prăvălie ornată cu firma: „J. Szedvilas, Delicatessen". Când a ieşit de acolo, era întovărăşit de un domn

gras, fără haină, cu un şorţ peste cămaşă; îi strângea lui Jonas amândouă mâinile şi râdea zgomotos. Atunci şi-a amintit şi Teta Elzbieta că Szedvilas era numele acelui prieten legendar care-şi găsise norocul în America. Faptul că făcuse avere tocmai din comerţul de băcănie era o descoperire deosebit de norocoasă în situaţia în care se aflau, căci, deşi dimineaţa era destul de înaintată, nu puseseră încă nimic în gură şi copiii începuseră să smiorcăie.

Şi astfel, jalnica lor călătorie şi-a aflat o încheiere fericită. Cele două familii au căzut una de gâtul celeilalte, căci trecuseră ani mulţi de când Jokubas Szedvilas nu mai întâlnise lituanieni de prin părţile sale de baştină. În câteva ceasuri au devenit prieteni la toartă. Jokubas cunoştea toate capcanele lumii noi şi ştia să explice toate enigmele ei; ştia să le spună tot ceea ce ar fi trebuit să facă în diferitele împrejurări prin care trecuseră, şi mai ales, ceea ce era mai important, ştia să le spună ce aveau să facă de acum înainte. El urma să-i conducă la *pani* Aniele, care ţinea o pensiune dincolo de abator; bătrâna Mrs. Jukniene, le-a explicat el, nu le putea oferi ceea ce se cheamă condiţii de lux, dar pentru moment mergea. La acestea, Teta Elzbieta s-a grăbit să răspundă că în situaţia în care se aflau nimic nu ar putea fi destul de ieftin pentru ei; erau înspăimântaţi văzând preţurile ce li se cereau şi grămada de bani ce fuseseră obligaţi să cheltuiască. Cele câteva zile de experienţă practică în ţara salariilor mari le-au fost suficiente ca să se lămurească asupra faptului trist, dar adevărat, că aceasta era totodată şi ţara preţurilor ridicate, şi că aici un om sărac era la fel de sărac ca în oricare alt loc de pe pământ; astfel, minunatele visuri de bogăţie care îi umblau prin cap lui Jurgis s-au spulberat într-o noapte. Constatarea era cu atât mai dureroasă pentru ei cu cât cheltuiau la preţuri americane bani trudiţi la scara salariilor din patrie – şi astfel erau de două ori traşi pe sfoară! În ultimele două zile, răbdaseră de foame, nu glumă;

simţeau că se îmbolnăvesc de ciudă plătind preţurile ce li se ceruseră în tren pentru vreo gustare.

Dar, deşi erau pregătiţi sufleteşte pentru orice încercare, când au văzut casa văduvei Jukniene, fără să vrea s-au tras îndărăt. În tot lungul călătoriei lor încă nu văzuseră ceva atât de mizerabil. *Pani* Aniele avea un apartament compus din patru camere într-una din nenumăratele case de lemn cu două etaje din cartierul „curţilor dosnice". Fiecare clădire cuprindea câte patru apartamente identice şi în fiecare apartament era câte o „pensiune" pentru străini – lituanieni, polonezi, slovaci sau cehi. Unele erau ţinute de particulari, altele erau cooperative. În fiecare încăpere locuiau în medie cam o jumătate de duzină de persoane, dar uneori şi câte treisprezece, paisprezece – în total, cincizeci, şaizeci de suflete într-un apartament. Fiecare locatar îşi „mobila" singur „locuinţa", adică aducea o saltea şi aşternut. Saltelele erau aşezate la rând, pe duşumea, şi în cameră nu mai rămânea loc decât pentru o sobă. Nu rareori se întâmpla ca doi oameni să posede în comun o saltea, unul lucrând ziua şi folosind salteaua noaptea, iar celălalt viceversa. Adesea, proprietarul unei pensiuni închiria aceleaşi paturi la două schimburi de muncitori.

Mrs. Jukniene era o femeie micuţă, toată numai zbârcituri, cu o faţă ca pergamentul. Casa ei era neînchipuit de murdară; pe uşa din faţă nu se putea intra de fel, din pricina saltelelor, iar dacă încercai să urci pe scara din dos, constatai că proprietara îngrădise mai toată tinda cu scânduri ca să aibă unde-şi ţine găinile. Chiriaşii ei făceau mereu haz spunând că Aniele îşi curăţa casa dând drumul la găini prin camere. Fără îndoială că asta mai reducea din numărul insectelor, dar după toate probabilităţile, bătrâna *lady* proceda astfel ca să-şi hrănească găinile şi nu ca să cureţe camerele. Adevărul era că renunţase de mult la gândul de a-şi ţine casa curată, în urma unui atac de

reumatism care o ţinuse încovrigată într-un colţ de cameră vreme de peste o săptămână; în care timp unsprezece dintre chiriaşii ei, rămaşi mult în urmă cu plata chiriei, au profitat să-şi încerce norocul la Kansas City. Era în iulie şi lanurile erau verzi. Dar în Packingtown[14] nu vedeai niciodată câmpul sau măcar vreun petic de pământ înverzit; în schimb puteai să ieşi în şosea şi să o porneşti cu mâinile în buzunare ca un fluieră-vânt, să priveşti câmpul, să te odihneşti şi, fără să-ţi pese de nimic, să călătoreşti cu mărfare.

Aşa arăta casa ce-i întâmpinase pe noii veniţi. Nu puteau găsi altceva mai bun, n-avea nici un rost să-şi mai piardă vremea căutând. Mrs. Jukniene îşi păstrase o cameră pentru ea şi cei trei copii ce-i avea, iar acum se oferea s-o împartă cu femeile şi fetele din grup. Puteau să-şi facă rost de aşternut de ocazie de la un magazin de lucruri vechi – le-a explicat ea; de altfel, câtă vreme era atât de cald, nici n-aveau nevoie de nimic; probabil că în asemenea nopţi vor dormi pe afară, aşa cum făceau mai toţi chiriaşii ei.

— Mâine – a spus Jurgis când au rămas singuri – mâine voi căpăta de lucru şi sper că Jonas de asemeni, şi atunci vom putea să ne căutăm un colţişor al nostru.

În aceeaşi după-amiază, el şi cu Ona au plecat la plimbare, să exploreze împrejurimile, să cunoască această aşezare, unde urmau de aci înainte să-şi aibă căminul. Mai încolo, se zăreau răzleţite aceleaşi case mizere de lemn cu două etaje, iar între ele maidane, care probabil fuseseră trecute cu vederea de oraşul ce se lăţea ca o plagă uriaşă pe întinderea preriei. Maidanele acestea erau năpădite de buruieni gălbejite, ofticoase, printre care zăceau aruncate cutii goale de bulion; nenumăraţi copii se jucau printre

[14] Suburbia din Chicago unde se află imensul Combinat de carne.

ele, alergând de colo-colo, ţipând şi hârjonindu-se. Era de necrezut ce număr imens de copii zburdau pe acolo; gândeai că e vreo şcoală prin apropiere – şi numai după ce te familiarizai cu cartierul îţi dădeai seama că nu exista nici o şcoală, ci doar copiii de prin partea locului, atât de numeroşi, încât pe nici una dintre străzi o trăsură cu un cal nu putea înainta decât la pas.

În orice caz nu ar fi putut merge mai iute, din cauza stării în care se aflau străzile. Cele pe care se plimbau Jurgis cu Ona nu semănau a străzi nici cât într-o hartă topografică în miniatură. Şoseaua era de obicei cu câteva picioare sub nivelul caselor, uneori erau puse nişte scânduri ca să ajungi la casă; pavaj nu exista; în schimb, erau dealuri şi văi, pâraie, şanţuri şi hârtoape, ca şi gropi mari, pline de o apă verde, stătută şi pestilenţială. Copiii se jucau în băltoacele acestea, se tăvăleau în noroiul străzilor; din când în când îi vedeai cufundându-se ca să pescuiască vreun trofeu de care se poticniseră. Nu era singurul fapt uimitor; uimitoare erau şi roiurile de muşte care năpădeau cartierul înnegrind pur şi simplu totul în jur, ca şi izul ciudat de putreziciune care-ţi umplea nările, o duhoare fetidă provenită parcă de la toate mortăciunile universului adunate la un loc. La întrebările fireşti ale vizitatorilor, locuitorii cartierului explicau liniştiţi că acesta era un pământ „făcut", că fusese „făcut" în urma folosirii terenului drept loc de aruncat gunoaiele întregului oraş. Se spunea că în câţiva ani efectul neplăcut urma să dispară; dar între timp, când era cald şi mai ales când ploua, muştele erau într-adevăr supărătoare. „Nu e un loc nesănătos?" – se interesau vizitatorii, iar localnicii răspundeau: „Poate, dar n-avem ce face".

Ceva mai departe, Jurgis şi Ona, cu ochii mari de uimire, au dat de locul unde se „făcea" acest pământ. Au văzut o groapă mare cam cât două blocuri din oraş, spre care se târau şiruri lungi de furgoane cu gunoaie. Nu există cuvinte decente pentru a descrie mirosul din acel loc; şi totuşi, mişuna de copii ce

scormoneau metru cu metru din zori până în noapte. Cei ce vizitau Combinatul de carne se opreau uneori pe marginea gropii şi discutau între ei, întrebându-se dacă acei copii mâncau ceea ce găseau prin gunoaie sau adunau resturile ca să le ducă acasă pentru hrana găinilor. Probabil însă că nici un vizitator n-a coborât în groapă ca să dezlege misterul.

Dincolo de groapă se afla o cărămidărie cu coşuri fumegânde. Mai întâi scoteau pământul ca să facă din el cărămizi, apoi umpleau golul cu gunoaie, soluţie pe care Jurgis şi Ona o socoteau cât se poate de rentabilă, caracteristică pentru o ţară cu spirit întreprinzător cum e America. Alături se afla încă o groapă, de unde pământul fusese scos, dar care încă nu fusese umplută. Toată vara se aduna acolo apă, în care solul dimprejur se scurgea, dizolvându-se şi aburind în soare; apoi, când venea iarna, cineva tăia gheaţa de deasupra şi o vindea în oraş. Şi aceasta părea noilor veniţi o soluţie economică; căci ei nu citeau ziarele şi nu aveau capul plin de gânduri negre despre „microbi".

Au stat acolo, învăluiţi de asfinţit, pe când cerul se împurpura spre apus, iar acoperişurile caselor străluceau ca focul. Numai că lui Jurgis şi Onei nu le era gândul la soarele ce apunea – erau cu spatele la el; toate gândurile lor erau îndreptate spre Packingtown-ul pe care-l vedeau profilându-se clar în depărtare. Siluetele clădirilor alcătuiau o linie frântă, neagră pe cer; ici-colea se înălţau coşurile înalte, cu fluviile lor de fum fără sfârşit. La acea oră a zilei, fumul închipuia un tablou colorat; în lumina asfinţitului era negru şi castaniu, cenuşiu şi purpuriu. Toate aspectele sordide ale locului se spulberau; în amurg, tabloul părea o imagine a puterii. În timp ce întunericul îl înghiţea, cei doi tineri îl priveau ca pe un vis de necrezut, ce le depăna un basm despre energia omenească, despre fapte mari, despre slujbe pentru mii şi mii de oameni, posibilităţi nemărginite şi libertăţi, un basm despre viaţă, şi dragoste, şi bucurie. Pe când se

întorceau spre casă, braţ la braţ, Jurgis spunea:

— Mâine mă voi duce acolo şi voi căpăta de lucru!

CAPITOLUL III

Ca băcan, Jokubas Szedvilas avea multe relaţii, printre care şi pe unul dintre poliţiştii folosiţi anume de Durham cu sarcina să-i angajeze muncitori la fabrică. Jokubas nu încercase încă niciodată, dar era aproape sigur că, prin intermediul acestui om, ar putea face rost de slujbe pentru câţiva dintre prietenii săi. După ce s-au sfătuit în fel şi chip, a rămas hotărât ca Szedvilas să vadă ce o putea face pentru bătrânul Antanas şi pentru Jonas. Cât despre Jurgis, el avea toată încrederea că va putea găsi singur de lucru, fără ajutorul nimănui.

Şi într-adevăr, după cum s-a văzut, nu se înşelase. S-a dus la Brown şi, după numai o jumătate de oră de aşteptare, unul dintre şefii de echipă a remarcat statura lui, ce depăşea pe a celorlalţi, şi i-a făcut semn. A urmat o discuţie scurtă şi la obiect:

— Vorbeşti englezeşte?

— Nu, litu-a-niană. (Jurgis învăţase cu grijă acest cuvânt.)

— Slujbă?

— Je. (Aprobare cu capul.)

— Ai mai lucrat aici înainte?

— Nu-nţeleg.

(Semne şi gesticulări din partea şefului. Negaţii hotărâte cu capul din partea lui Jurgis.)

— Ştii să scoţi măruntaiele?

— Nu-nţeleg. (Din nou negaţii cu capul.)

— Zarnos. Pagaiksztis. Szluota![15] (Mimică.)

— Je.

— Vezi uşa? Durys? (Arătând cu degetul.)

— Je.

— Mâine, la ora şapte. Înţeles? Rutoj! Prieszpietys! Septyni![16]

---

[15] Maţe. Vătrai. Mătură. (L. lituaniană.)

— Dekui, tamistai.[17]

Asta a fost totul. Jurgis s-a răsucit pe călcâie şi a plecat. Apoi, când s-a luminat, într-o străfulgerare, asupra succesului său nemaipomenit, a dat un chiot de bucurie şi a alergat acasă într-un suflet. Avea serviciu! Tot drumul a zburat şi a intrat ca o furtună, spre supărarea numeroşilor chiriaşi care tocmai se întorseseră acasă pentru somnul de zi.

Între timp, Jokubas se dusese să-l caute pe prietenul său poliţistul, şi acesta-i dăduse speranţe, aşa că toată lumea era fericită. Nemaifiind nimic de făcut în ziua aceea, prăvălia a fost lăsată în grija Lucijei, iar soţul a pornit-o cu prietenii săi să le arate Combinatul de carne. Jokubas îndeplinea această misiune cu aerul unui moşier care însoţeşte un grup de vizitatori pe proprietăţile sale; era un vechi localnic şi toate minunăţiile dimprejur prinseseră viaţă sub ochii lui, ceea ce-i dădea un sentiment de mândrie personală. Proprietarii puteau stăpâni pământul, dar el revendica peisajul şi pe acesta nu i-l putea contesta nimeni.

Au pornit-o deci, de-a lungul străzii aglomerate ce ducea spre Combinat. Era încă destul de devreme şi activitatea era în toi. Pe porţi se revărsa un val de funcţionari – la ora aceasta ieşea personalul din birouri, contabili, dactilografe şi alţii. Trăsuri mari cu doi cai aşteptau femeile şi, de îndată ce se umpleau, porneau în galop. În depărtare, se auzea din nou mugetul vitelor, amintind de mugetul îndepărtat al oceanului. De data aceasta au pornit pe urmele lui, aşa cum fac copiii când zăresc menajeria unui circ, cu care de altfel priveliştea avea multe asemănări. După ce au traversat calea ferată, au zărit de ambele părţi ale străzii oboarele pline de vite; ar fi vrut să se oprească şi să le

---

[16] Mâine. Până la prânz. Şapte. (L. lituaniană.)

[17] Vă mulţumesc, domnule. (L. lituaniană.)

admire, dar Jokubas îi zorea să ajungă la o scară cu o galerie înaltă, de unde puteai vedea totul. Acolo s-au oprit să privească – şi ceea ce li s-a înfăţişat ochilor le-a luat piuitul.

Pe o întindere de mai bine de o milă pătrată, mai mult de o jumătate era ocupată de oborul de vite; cât vedeai cu ochii, la nord şi la sud, se întindea o mare de ţarcuri – şi toate pline. Nici n-ai fi visat că există atâtea vite pe lume. Vite roşcate, negre, albe, bălaie, vite bătrâne şi tinere; tauri vânjoşi mugind şi viţei nounăscuţi, vaci de lapte cu ochi blonzi şi juncani fioroşi de Texas, cu coarne lungi. Se auzea un muget, de parcă s-ar fi adunat toate grajdurile din lume la un loc; nu ţi-ar fi ajuns o zi întreagă să numeri numai ţarcurile. Printre ele se vedeau alei, cu porţi din loc în loc, şi Jokubas spunea că sunt douăzeci şi cinci de mii de asemenea porţi. Jokubas citise de curând într-un ziar un articol plin de statistici şi era foarte mândru să le repete, uluindu-şi prietenii. Şi Jurgis se molipsise de un oarecare sentiment de mândrie. Nu fusese tocmai el angajat în slujbă, nu devenise el astfel părtaş al întregii activităţi, o rotiţă a acestui mecanism minunat?

Pe alei, galopau din loc în loc oameni călare, încălţaţi cu cizme şi ţinând în mână bice lungi; se agitau, strigându-se unii pe alţii şi zbierând la cei ce mânau vitele. Erau văcari şi specialişti în creşterea vitelor, veniţi din regiunile îndepărtate ale Statelor Unite, samsari, negustori şi cumpărători de la toate fabricile de conserve. Se opreau ici-colea să cerceteze vreo cireadă, după care urmau scurte discuţii de afaceri. Cumpărătorul făcea un semn cu capul sau apleca biciul, ceea ce însemna că s-a făcut târgul, pe care îl nota apoi în carnetul său, alături de alte o sută încheiate în ziua aceea. Jokubas le-a arătat apoi locul unde erau mânate animalele spre a fi cântărite, câte o sută de mii de pfunzi deodată înregistraţi automat. Locul acesta se afla la răsărit de intrarea unde stăteau ei şi de-a lungul căreia se vedea calea ferată cu

vagoanele de vite. Sosiseră în tot cursul nopţii şi acum ţarcurile erau pline; seara vor fi toate goale şi a doua zi aveau s-o ia de la început.

— Şi ce se va face cu atâta puhoi de animale? a exclamat Teta Elzbieta.

— Deseară – a răspuns Jokubas – vor fi toate tăiate şi spintecate în bucăţi; de cealaltă parte a abatoarelor e o altă cale ferată pe care se transportă carnea.

Pe acest teren se aflau două sute cincizeci de mile de cale ferată – continua să le explice ghidul lor. În fiecare zi se aduceau aici zece mii de capete de vite şi tot atâţia porci şi pe jumătate atâtea oi, ceea ce însemna vreo opt, zece milioane de animale de tăiat pe an. Noii sosiţi stăteau şi priveau, şi încet-încet deveneau conştienţi de direcţia în care se scurgea valul spre abatoare. Cirezi de vite erau mânate spre platforme mari de vreo cincisprezece picioare, înălţate deasupra ţarcurilor. Un puhoi nesfârşit se revărsa spre aceste platforme; aveai impresia că o vrajă misterioasă le împingea spre destinul lor, despre care nu bănuiau nimic, un adevărat râu al morţii. Prietenii noştri nu aveau înclinaţii poetice, şi priveliştea aceasta nu le sugera nici un fel de metaforă cu privire la destinul uman; se gândeau doar la perfecta eficienţă a organizării. Platformele cu porci se ridicau foarte sus, până la acoperişurile clădirilor îndepărtate; Jokubas le-a explicat că porcii erau ridicaţi prin puterea propriilor picioare, iar apoi greutatea lor îi trăgea de-a lungul întregului proces ce urma să-i transforme în carne.

— Nimic nu se risipeşte aici – spuse ghidul râzând şi mai adăugă o glumă, gândindu-se vesel că prietenii săi, oameni simpli, o vor lua drept inventată de el: De la porc, totul se foloseşte aici, afară de guiţat.

În faţa clădirii lui „Brown's General Office" creştea un petic mic de iarbă, şi acesta era singurul colţişor verde din întregul

Packingtown; tot aşa, anecdota în legătură cu porcul şi guiţatul, din repertoriul tuturor ghizilor, era singura licărire de umor care se putea afla aici.

După ce s-au săturat tot privind oborul de vite, prietenii noştri au pornit în susul străzii, spre grupul de clădiri care ocupă centrul Combinatului. Clădirile de cărămidă, pe care se aşternuseră straturi succesive de funingine, erau acoperite cu tot felul de reclame, din care vizitatorul înţelegea că a ajuns chiar la sursa multora dintre torturile vieţii cotidiene. Aici se fabricau minunăţiile de produse cu care îi împuiau zilnic capul reclamele ţipătoare din ziare şi reviste, placardele ce mutilau peisajul atunci când călătorea, rimele prosteşti ce-i răsunau mereu prin cap, ca şi afişele de prost-gust ce-l pândeau la fiecare colţ de stradă. Aici se fabricau şunca şi costiţa imperială marca Brown, carnea de vacă în suc propriu marca Brown, cârnaţi excelsior marca Brown! Aici era cartierul general al slăninei fine marca Durham, al şuncii pentru micul dejun marca Durham, al cutiilor de carne de vacă Durham, al costiţei la borcan, al găinilor fripte, al îngrăşămintelor fără rival – toate, produse Durham!

Intrând într-una din fabricile Durham, prietenii noştri au găsit şi alţi vizitatori şi cu toţii au fost luaţi imediat în primire de un ghid. Patronii făceau mare caz din a conduce pe străini prin fabricile de conserve, aceasta fiind pentru ei cea mai bună reclamă. Numai că – aşa cum le-a şoptit *pan* Jokubas maliţios – vizitatorii nu vedeau decât ceea ce voiau patronii să le arate.

Au suit şirurile lungi de scări din afara clădirii până au ajuns în vârf, la etajul al cincilea sau şaselea. Aici se afla platforma cu fluviul de porci, trudind răbdători până sus, unde puteau în sfârşit să se odihnească şi să se răcorească, iar apoi, printr-o pasarelă, pătrundeau într-o sală de unde nu mai exista cale de întoarcere pentru porcii vii.

Era o încăpere lungă şi îngustă, cu o galerie pentru vizitatori

de-a lungul pereţilor. La un capăt al sălii se afla o roată mare de fier, cu o circumferinţă de vreo douăzeci de picioare, având inele pe margini, din loc în loc. De ambele părţi ale roţii, era câte un spaţiu strâmt pe unde intrau porcii la sfârşitul călătoriei lor; în mijloc stătea o namilă de negru, cu braţele şi pieptul gol. În clipa aceea se odihnea, căci roata se oprise cât timp câţiva oameni curăţau locul. După un minut, două, a început să se învârtească iar, încet, şi muncitorii din jur s-au pus pe lucru. Ţineau în mână lanţuri; un capăt îl legau de picioarele celui mai apropiat porc, iar celălalt capăt îl fixau într-unul din inelele de pe roată. În felul acesta, în timp ce se mişca roata, câte un porc era săltat de picioare şi ridicat în sus.

În aceeaşi clipă, izbucnea un ţipăt înfiorător; vizitatorii au tresărit, femeile au îngălbenit şi s-au tras înapoi. Primul ţipăt a fost urmat de un altul, mai puternic, mai sfâşietor; căci odată pornit pe această cale, porcul nu cunoştea întoarcere; ajuns sus, în capul roţii, era încărcat pe o altă linie şi un vagonet îl transporta în celălalt capăt al sălii. Între timp, era ridicat un alt animal, apoi altul şi altul, până ce se forma o linie dublă, unde fiecare era agăţat de un picior, dădea nebuneşte din celelalte şi guiţa groaznic. Era un zgomot înspăimântător care-ţi punea în pericol timpanele; parcă prea mult zgomot ca să încapă în cameră, ţi-era teamă că se sparg zidurile sau crapă plafonul. Erau guiţaturi subţiri şi guiţaturi grave, grohăituri şi gemete de moarte; se aşternea o clipă de linişte, după care o nouă zarvă, mai puternică, se înălţa spre un apogeu asurzitor. Unii vizitatori nu mai puteau suporta, bărbaţii se uitau unul la altul cu un râs nervos, iar femeile îşi încleştau mâinile, în timp ce lacrimile curgeau pe obrajii stacojii de încordare.

Între timp, obişnuiţi cu toate acestea, muncitorii îşi vedeau mai departe de lucru. Nici guiţatul porcilor, nici lacrimile vizitatorilor nu le mai făcea impresie. Atârnau porcii de cârlige şi

apoi, cu o lovitură fulgerătoare şi precisă, le tăiau pe rând beregatele. Un şir lung de porci se scurgea sângerând într-un ţipăt de moarte, după care, împroşcând apa, dispăreau unul câte unul într-un imens cazan clocotind.

Totul avea un aspect atât de cotidian, încât era fascinant. Se producea carne de porc pe cale mecanică, folosind ajutorul matematicilor aplicate. Şi totuşi, chiar omul cel mai practic şi mai puţin sentimental din lume nu se putea împiedica a gândi la soarta acestor porci; intrau atât de nevinovaţi şi încrezători, şi protestele lor erau atât de omeneşti şi de îndreptăţite! Nu făcuseră nici un rău nimănui ca să-şi merite soarta; şi, pe deasupra, operaţia avea aici un aspect nu numai dureros, dar şi insultător, aşa cum erau ridicaţi de un picior într-un mod impersonal şi cu atâta sânge rece, fără o umbră de regret, lipsiţi de omagiul unei lacrimi. Din când în când, câte un vizitator plângea, desigur, dar maşina ucigaşă îşi vedea mai departe de treabă, în ciuda vizitatorilor. Părea o crimă oribilă, comisă într-o pivniţă, pe nevăzute şi neştiute, departe de ochiul şi de memoria oamenilor.

Nu puteai privi mult timp acest spectacol fără a începe să filozofezi, fără să fii preocupat de simboluri şi asemănări şi să începi a auzi strigătele Universului. Era oare cu putinţă să nu existe nicăieri, pe pământ sau în văzduh, un cer al porcilor, unde să fie răscumpărate toate aceste suferinţe? Fiecare porc era o creatură aparte; unii erau albi, alţii negri, unii bruni, alţii pătaţi; unii erau bătrâni, alţii tineri, unii slabi, alţii graşi, imenşi. Fiecare avea o individualitate a sa, o voinţă proprie, o speranţă, o dorinţă a inimii; fiecare era plin de încredere în sine, pătruns de importanţa sa, avea demnitatea sa. Naiv şi plin de credinţă, îşi văzuse de treaba lui, şi în tot timpul acesta îl pândea o umbră neagră, o soartă nemiloasă îl aştepta la cotitură. Acum se năpustise pe neaşteptate, apucându-l de un picior. Era o soartă

neînduplecată, nici o remuşcare nu o clintea; nu-i păsa de protestele şi ţipetele victimei, îşi exercita voinţa crudă, ca şi cum dorinţele şi simţămintele lui nici nu ar fi existat; îi tăia beregata şi-l privea cum îşi dă duhul. Mai putea cineva să creadă că exista un Dumnezeu al porcilor, pentru care personalitatea fiecărui porc să fie preţioasă, pentru care toate aceste strigăte şi agonii porcine să aibă un înţeles? Cine îl va lua pe acest porc la pieptul său să-l mângâie, să-l răsplătească pentru munca îndeplinită cu cinste şi să-i explice înţelesul sacrificiului? Poate că o fărâmă din toate aceste gânduri a străbătut şi mintea simplă a lui Jurgis, atunci când, îndreptându-se spre ieşire împreună cu ceilalţi, a murmurat:

— Dieve![18] Ce bine că nu-s porc!

Carcasa porcului era apoi scoasă din cazan printr-un mecanism şi trimisă la etajul doi, trecând pe drum printr-o maşină perfecţionată, un depilator cu numeroase răzuitoare care se potriveau automat pe dimensiunile şi forma animalului, astfel că atunci când ajungea la celălalt capăt, tot părul era îndepărtat. Era apoi iarăşi apucat de o maşină şi trimis într-o nouă călătorie pe o bandă transportoare; de data aceasta, trecea printre două şiruri de oameni, care stăteau pe o platformă mai înaltă şi fiecare făcea o anumită, unică operaţie, atunci când carcasa porcului ajungea în dreptul său. Unul curăţa partea laterală a unei pulpe, altul partea cealaltă a aceleiaşi pulpe. Unul tăia gâtul cu o lovitură scurtă, altul desprindea din două lovituri scurte capul, care cădea pe duşumea şi dispărea printr-o trapă. Unul făcea o tăietură de-a lungul trupului, altul despica trupul mai adânc, iar un al treilea tăia osul pieptului cu un ferăstrău; un al patrulea desfăcea măruntaiele, un al cincilea le scotea şi lunecau şi ele printr-o trapă din podea. Erau oameni care se ocupau de fiecare

[18] Dumnezeule! (L. lituaniană.)

parte şi oameni speciali pentru spinare; erau apoi muncitori care curăţau interiorul porcului, îl frecau şi-l spălau. Dacă-ţi plimbai privirea prin sala aceasta, vedeai târându-se încet un şir lung de porci ce spânzurau, pe o lungime de o sută de iarzi; şi la fiecare iard lucra câte un om ca mânat de diavol. La sfârşit, pe fiecare părticică din trupul porcului se lucrase de mai multe ori; după care era rostogolit în camera de refrigerare, unde stătea timp de douăzeci şi patru de ore, şi unde un străin s-ar fi putut rătăci ca într-o pădure printre porcii ce se răceau.

Dar mai înainte de a intra aici, trebuia să treacă pe la un inspector de stat, care şedea în fata uşii şi cerceta glandele de la gât ca să vadă dacă porcul nu fusese bolnav de tuberculoză. Inspectorul acesta nu avea aerul unui om trudind peste măsură; nu părea să fie obsedat de teama că un porc ar putea să se strecoare pe lângă el înainte de a-şi fi terminat inspecţia. Dacă erai o persoană sociabilă, el se arăta oricând dispus să înceapă o conversaţie şi să-ţi explice pericolul teribil ce-l reprezintă ptomainele ce se găsesc într-un porc bolnav de tuberculoză; şi în timp ce-ţi vorbea, nu se făcea să fii atât de nepoliticos, încât să remarci că o duzină de porci treceau necercetaţi. Inspectorul purta o uniformă albastră cu nasturi de alamă, împrumutând scenei un aer de autoritate şi punea sigiliul aprobării oficiale pe produsele fabricii Durham.

Jurgis mergea alături de ceilalţi vizitatori; mergea cu ochii mari, cu gura căscată de uimire. Tăiase şi el porci în pădurile Lituaniei, dar nicicând nu visase să vadă un porc trecând prin mâinile câtorva sute de oameni spre a fi tranşat şi curăţat. I se părea o adevărată poezie, de care se îmbăta, ca şi de semnele prea grăitoare despre perfecta curăţenie a salariaţilor. Jurgis s-a simţit jignit când cinicul Jokubas a comentat aceste semne cu vorbe sarcastice, oferindu-se să-i conducă în camerele secrete unde carnea alterată era tratată după o metodă specială ca să

poată trece prin control.

Grupul a coborât un etaj mai jos, unde erau prelucrate diferitele părţi sosite de la etajul superior, cum ar fi intestinele, care erau curăţate şi spălate bine pentru a fi umplute şi a deveni cârnaţi; bărbaţi şi femei lucrau aici într-o duhoare insuportabilă, care-i făcea pe vizitatori să-şi reţină răsuflarea şi să se grăbească spre ieşire. Ceea ce se curăţa trecea în altă încăpere, unde se fierbea şi se scotea grăsimea pentru săpun şi slănină; mai jos ajungeau scursorile, şi nici acolo nu prea zăboveau vizitatorii. În alte încăperi se tranşa carnea după ce era scoasă din camera de refrigerare. Mai întâi veneau „spintecătorii", cei mai preceputi muncitori din Combinat, care câştigau până la cincizeci de cenţi pe oră, şi care nu făceau altceva cât era ziua de lungă decât să spintece spinări de porc; apoi veneau „oamenii cu satârul", giganţi cu muşchi de fier; fiecare avea câte două ajutoare care întindeau jumătăţile de porc pe masă, în faţa lor, şi le ţineau ca să poată fi spintecate, apoi întorceau fiecare bucată ca să fie despicată pe cealaltă parte. Satârul avea un tăiş lung de două picioare şi omul nu lovea cu el decât o dată, dar atât de precis, încât unealta să nu se izbească şi să-şi tocească ascuţişul; aplica exact atâta forţă câtă era necesară pentru o despicătură perfectă, nu mai mult. Prin diferite trape ce se căscau în duşumea, bucăţile cădeau la etajul de dedesubt: într-o încăpere şuncile, în alta muşchiurile, în alta costiţele. La acest etaj se puteau vizita camerele de conservare, unde şuncile erau puse în bazine la sărare, şi afumătorile cu uşi de fier ce se închideau ermetic. În alte săli se prepara carnea sărată – pivniţe întregi cu mormane de carne până în tavan; în alte secţii se preparau conservele de carne în cutii şi butoiaşe, iar şuncile şi slănina erau legate şi împachetate în hârtie cerată, sigilate, cusute şi etichetate. De la uşile acestor săli porneau oameni cu camioane încărcate spre platformele unde aşteptau mărfarele; când ieşeai de aici constatai

cu uimire că ai ajuns în sfârşit la parterul uriaşei clădiri.

Grupul a traversat după aceea strada, îndreptându-se spre locul unde se tăiau vitele mari, unde în fiecare oră, patru-cinci sute de vaci şi boi erau transformaţi în carne de gătit. Spre deosebire de cele văzute mai înainte, aici toate operaţiile erau executate la un singur etaj; în loc de un şir lung de carcase care să treacă prin faţa muncitorilor, aici erau cincisprezece, douăzeci de linii transportoare, iar oamenii mergeau de la una la alta, ceea ce alcătuia imaginea unei activităţi intense, un tablou al forţei omeneşti minunat de privit. Totul se făcea într-o singură hală uriaşă, ca un amfiteatru de circ, cu o galerie prin mijloc pentru vizitatori.

De-a lungul unui perete se afla o galerie îngustă înălţată de la pământ cu câteva picioare, unde vitele erau mânate cu nişte ţepi care le produceau şocuri electrice. Aici animalele erau închise fiecare într-o boxă separată unde nu aveau loc să se mişte. În timp ce stăteau acolo mugind şi zvârlind din picioare, deasupra boxei, un muncitor asomator, înarmat cu un baros de fierar, pândea momentul pentru a lovi. Camera răsuna de izbiturile ce se succedau vertiginos, ca şi de bătăile din picioare şi loviturile juncanilor. În clipa când animalul cădea, omul cu barosul trecea la următorul, în timp ce un alt muncitor ridica o pârghie, un perete al boxei se înălţa făcând loc animalului, ce se zbătea încă, să treacă la „sala de tăiere". Aici un om petrecea un lanţ cu pinten de piciorul animalului, apăsa o altă pârghie şi trupul era ridicat în aer. Erau vreo cincisprezece, douăzeci de asemenea boxe şi în răstimp de câteva minute erau ameţite şi expediate câte cincisprezece-douăzeci de vite, după care se deschideau iar porţile şi un nou transport era împins înăuntru; în felul acesta, din fiecare boxă se scurgea un flux continuu de vite, pe care oamenii din sala de tăiere trebuiau să le sfârşească.

Operaţia aceasta constituia un spectacol pe care, dacă l-ai

văzut o dată, nu-l mai uiţi. Se lucra într-un ritm înfrigurat, cu o repeziciune ce nu-şi găseşte comparaţie decât poate cu un meci de fotbal. Era o muncă de înaltă specializare, fiecare om executând o anumită operaţie, care consta de obicei din două sau trei tăieturi specifice. Trecea de-a lungul liniei de cincisprezece-douăzeci de carcase, făcând aceleaşi tăieturi la fiecare din ele. Întâi venea „măcelarul", care le făcea să sângereze cu o mişcare atât de iute, încât nici nu o puteai observa; zăreai doar o licărire de cuţit, şi omul trecea la carcasa următoare, în timp ce un râu de sânge roşu aprins se revărsa pe duşumea. Pe jos era în permanenţă un strat de sânge de câţiva centimetri, în ciuda strădaniilor celor ce îl măturau ca să se scurgă prin găuri; duşumeaua era, desigur, foarte lunecoasă, dar n-ai fi putut bănui aceasta văzând cât de sigure erau mişcările oamenilor care lucrau.

Carcasa era apoi atârnată timp de câteva minute, ca să se scurgă sângele, ceea ce nu însemna însă că se creau timpi morţi, pentru că la fiecare linie atârnau mai multe trupuri, astfel că întotdeauna unul era gata şi putea fi dat jos. Atunci venea „tăietorul de capete", a cărui sarcină era să desprindă capul de trup din două-trei mişcări iuţi. Urma cel ce făcea prima tăietură în piele, apoi un altul ce jupuia pielea până la jumătate, şi alţi vreo şase oameni se succedau fulgerător pentru a isprăvi jupuirea. După ce terminau şi cu aceasta, carcasa îşi continua călătoria, în timp ce un om cu un băţ examina pielea ca să se convingă că nu a fost sfâşiată, apoi altul o făcea sul şi o rostogolea printr-una din trapele din duşumea. Mai departe, unii tranşau vita în bucăţi, alţii o spintecau, alţii o eviscerau şi o curăţau pe dinăuntru, alţii, cu ajutorul unui furtun, aruncau jeturi de apă clocotindă asupra ei, iar alţii separau picioarele şi făceau ultimele operaţii. La sfârşit, ca şi la porci, carnea era băgată în camerele de refrigerare unde stătea un timp anumit.

Vizitatorii au fost conduşi în această încăpere ca să vadă hălcile de carne atârnate la rând, cu etichete vizibile purtând semnul inspectorilor oficiali, iar unele, care fuseseră tăiate printr-un proces special, purtau semnul „cuşer”, rabinul certificând că puteau fi cumpărate de evreii habotnici. Vizitatorii au fost apoi purtaţi prin alte locuri din clădire, unde puteau vedea ce se întâmpla cu toate acele părţi care dispăreau prin diversele trape; apoi în secţia de conservare şi în afumătorii, în secţia de preparare a cutiilor de conserve şi de împachetare, unde se pregătea carnea ce urma să fie expediată peste mări şi ţări în vagoane frigorifere spre a fi consumată în toată lumea civilizată. Au mai cutreierat apoi prin labirintul de clădiri dimprejur, unde se executau diversele munci auxiliare acestei mari industrii. Absolut tot ce era utilizat în acest combinat se producea chiar de către „Durham and Company”. Aveau o mare staţie energetică de vapori şi o uzină electrică. Aveau o fabrică de butoaie şi un atelier de reparat cazane. Grăsimea era transportată pe ţevi într-o clădire, unde era transformată în săpun şi untură; mai exista o fabrică pentru garniţe de untură şi o alta pentru cutii de săpun. Mai era apoi o altă clădire, unde părul era spălat şi uscat şi se făceau din el perne şi alte lucruri; în altă clădire, pieile erau uscate şi tăbăcite, iar în alta se făcea gelatină din capete şi picioare; în altă fabrică se produceau îngrăşăminte din oase. La Durham nici cea mai infimă părticică de materie organică nu se arunca. Din coarnele vitelor se făceau piepteni, nasturi, ace de păr şi imitaţii de fildeş; din şira spinării şi alte oase mari se tăiau mânere pentru cuţite, şi periuţe de dinţi, şi capete de pipă; din copite, înainte de a topi picioarele pentru clei, se făceau ace de păr şi nasturi. Era de necrezut cum se transformau picioare, încheieturi, tendoane, resturi de piele în lucruri atât de deosebite, cum ar fi gelatină, clei, fosfor, negru animal, cremă de ghete, făină de oase. Existau maşini de încreţit părul pentru cozile

animalelor şi altele de smuls lâna din pielea oilor; din stomacul porcilor se scotea pepsină, din sânge albumină, iar din intestinele urât mirositoare se făceau corzi de vioară. Când un rest nu mai putea servi la nimic altceva, era băgat mai întâi într-o presă unde se scotea toată grăsimea şi seul, iar apoi se transforma în îngrăşăminte. Toate aceste industrii erau concentrate în clădirile din apropiere, legate de corpul principal prin tuneluri şi căi ferate interne. Se spunea că de la înfiinţarea uzinelor de către bătrânul Durham, în urmă cu o generaţie şi mai bine, ar fi fost prelucrate aici vreo două sute cincizeci de milioane de animale. Dacă adunai şi celelalte uzine mari, şi de fapt formau împreună un tot, era într-adevăr, aşa cum le explica Jokubas, cea mai mare asociaţie de muncă şi capital reunită vreodată la un loc. Lucrau aici treizeci de mii de oameni; trăiau direct de pe urma uzinei două sute cincizeci de mii de oameni din împrejurimi, iar indirect, o jumătate de milion de oameni. Produsele ei ajungeau în toate ţările lumii civilizate, furnizând hrană pentru treizeci de milioane de oameni!

Prietenii noştri ascultau toate aceste explicaţii cu gurile căscate de uimire; li se părea de necrezut că un lucru atât de prodigios fusese născocit de o minte omenească. De aceea lui Jurgis i se părea chiar o profanare să vorbeşti despre acestea, aşa cum vorbea Jokubas, cu scepticism; era un lucru tot atât de măreţ ca şi Universul, căci legile şi căile sale erau tot atât de necunoscute şi neînţelese. Jurgis socotea că un om nu putea face alta decât să ia lucrurile aşa cum sunt şi să se supună; dacă primea un loc şi o parte în activitatea aceasta minunată, apoi era o adevărată binecuvântare pentru care trebuia să fii recunoscător, aşa cum mulţumeai cerului pentru lumina soarelui şi pentru ploaie. Jurgis era chiar bucuros că nu cunoscuse toate aceste lucruri înainte de succesul său, căci simţea că măreţia lor l-ar fi copleşit. Dar acum fusese primit aici – era şi el o părticică din acest întreg! Se simţea

ca şi cum toată această întreprindere uriaşă l-ar fi luat sub aripa-i protectoare, devenind răspunzătoare de bunăstarea lui. Era atât de naiv şi de neştiutor în materie de afaceri, încât nici nu-şi dădea seama că fusese angajat la Brown, şi că Brown şi Durham erau cunoscuţi ca fiind concurenţi pe viaţă şi pe moarte, ba li se şi cerea de către legile nescrise ale ţării să fie concurenţi pe viaţă şi pe moarte şi li se impunea să facă tot ce pot ca să se ruineze unul pe celălalt sub pedeapsă de amendă şi de închisoare!

CAPITOLUL IV

A doua zi dimineaţă, la ora şapte fix, Jurgis era gata de lucru. Se prezentase în faţa uşii ce-i fusese indicată în ajun şi a aşteptat în prag timp de două ore. Şeful îi arătase uşa cu gândul că va intra pe acolo, dar nu-i spusese lămurit, aşa că abia când a ieşit să angajeze alt om, a dat de el. L-a înjurat vârtos, dar cum Jurgis nu înţelegea o vorbă, nu s-a supărat. L-a urmat pe şef, care i-a arătat unde să-şi lase hainele de stradă şi l-a aşteptat să-şi pună hainele de lucru cumpărate de ocazie şi aduse într-o legătură; apoi l-a condus în „sala de tăiere". Treaba ce o avea Jurgis de făcut era foarte simplă şi nu i-au trebuit decât câteva minute ca s-o deprindă. I s-a dat o mătură cu coadă lungă, aşa cum au măturătorii de stradă, cu care mergea în urma unui muncitor ce scotea măruntaiele fumegânde din trupurile juncanilor; Jurgis trebuia să le împingă pe gura unei deschizături în duşumea, care apoi se închidea ca să nu lunece cineva înăuntru. Pe când intra Jurgis în sala de tăiere, îşi făceau apariţia şi primele vite din dimineaţa aceea, aşa că, fără să aibă timp să se uite prea mult în jur sau să adreseze cuiva vreun cuvânt, s-a şi pornit pe lucru. Era o zi de iulie zăpuşitoare, hala şiroia de sânge fierbinte, iar duşumeaua era scăldată în sânge. Duhoarea era insuportabilă, dar lui Jurgis nu-i făcea nici o impresie. Sufletul lui sălta de bucurie – avea în sfârşit de lucru! Muncea şi câştiga bani! Capul îi era plin de socoteli. Era plătit cu suma fabuloasă de şaptesprezece cenţi şi jumătate pe oră; şi cum era o zi încărcată şi a lucrat până pe la şapte seara, a intrat în casă vestindu-şi familia că a câştigat peste un dolar şi jumătate – într-o singură zi!

Acasă îl aşteptau alte veşti bune, aşa că în dormitorul înghesuit al Anielei era o adevărată sărbătoare. Jonas avusese o întrevedere cu *policeman*-ul căruia îi fusese prezentat de Szedvilas; acesta îl dusese pe la diferiţi şefi şi până la urmă unul

dintre ei îi promisese o slujbă la începutul săptămânii viitoare. Iar Marija Berczynskas, geloasă de succesul lui Jurgis, pornise să-şi caute şi ea o slujbă de una singură. Nu poseda altceva decât o pereche de braţe bronzate şi cuvântul „slujbă" învăţat cu multă grijă; cu acest bagaj sărac colindase toată ziua Packingtown-ul intrând în fiecare clădire unde se zărea vreun semn de activitate. Din câteva fusese dată afară cu înjurături; dar Marija nu se temea nici de oameni, nici de diavoli, şi se adresase tuturor – vizitatori, străini, muncitori ca şi ea, ba chiar o dată sau de două ori unor persoane importante şi distinse care au privit-o de sus ca pe o nebună. Până la urmă şi-a găsit răsplata. Într-una din fabricile mai mici, a nimerit într-o încăpere unde zeci de femei şi fete şedeau la mese lungi şi umpleau cutii cu carne de vită afumată: umblând apoi din sală în sală, Marija a ajuns la locul unde cutiile închise erau lăcuite şi etichetate, şi aici a avut norocul s-o întâlnească pe şefa de atelier. Pe vremea aceea, Marija nu ştia încă, aşa cum îi era scris să înţeleagă mai târziu, ce putea găsi o şefă de atelier atât de atrăgător în combinaţia dintre o faţă deschisă, plină de bunătate, şi nişte muşchi voinici ca de cal; oricum, femeia i-a spus să vină a doua zi şi poate că-i va da prilejul să înveţe meseria de a vopsi cutii de tablă. Lăcuitul cutiilor fiind o meserie care cerea îndemânare şi care se plătea cu doi dolari pe zi, Marija a năvălit în casă chiuind de bucurie şi a început să sară şi să joace prin cameră de a ridicat tot apartamentul în picioare.

Nici nu se putea închipui noroc mai mare; dintre ei, numai unul nu-şi găsise încă slujbă. Jurgis voia neapărat ca Teta Elzbieta să stea acasă să vadă de gospodărie, iar Ona s-o ajute. Nu voia ca Ona să lucreze; nu era el bărbatul care să îngăduie una ca asta şi nici Ona nu era făcută pentru muncă. Ar fi fost ruşinos pentru un bărbat ca el să nu-şi poată întreţine familia, mai ales că-i veneau în ajutor şi banii aduşi de Jonas şi Marija. Nu voia în ruptul

capului să trimită copiii la lucru; aici, în America, erau şcoli unde – după cum auzise – copiii puteau învăţa gratuit. Nu avea încă nici o idee de faptul că preotul ar avea ceva de zis împotriva acestor şcoli, aşa că pentru moment era decis să dea copiilor Tetei Elzbieta posibilitatea să se bucure de aceleaşi drepturi ca şi ceilalţi copii. Cel mai mare dintre ei, micul Stanislovas, n-avea decât treisprezece ani şi pe deasupra părea mai mic decât vârsta lui; şi deşi băiatul cel mare al lui Szedvilas, care n-avea decât doisprezece ani, lucra încă de anul trecut la Jones, Jurgis avea ambiţia ca Stanislovas să înveţe engleza şi să se califice într-o meserie superioară.

Rămânea doar bătrânul Dede Antanas; Jurgis ar fi vrut ca nici el să nu mai meargă la lucru, dar n-avea încotro; altfel n-o puteau scoate la capăt, şi apoi bătrânul nici nu voia să audă de una ca asta; ţinea să arate că nu era mai prejos decât tinerii. Venise în America la fel de plin de speranţe ca şi cel mai înfocat dintre ei; şi tocmai de aceea acum constituia un motiv de îngrijorare pentru fiul său. Căci toţi cei cărora li se adresa Jurgis îi răspundeau că era curată pierdere de vreme să caute în Packingtown vreun serviciu pentru bătrân. Szedvilas îi spunea chiar că patronii dădeau afară până şi pe cei ce îmbătrâniseră în serviciul lor, nici vorbă să angajeze alţi bătrâni. Şi nu numai aici se întâmpla aşa, dar, după câte ştia el, la fel se petreceau lucrurile peste tot în America. Ca să-i facă pe plac lui Jurgis, l-a întrebat şi pe *policeman* şi i-a adus răspuns că nici gând nu putea fi. Nu-i spuseseră nimic bătrânului Anthony, care pierduse două zile colindând zadarnic peste tot şi acum se întorsese acasă să asculte succesele celorlalţi, ascunzându-şi cu curaj dezamăgirea şi zicând că-i va veni şi lui rândul într-o bună zi.

Simţeau că norocul ce le zâmbise le dădea dreptul să se gândească acum şi la o casă; s-au aşezat pe prag în înserarea plăcută de vară şi au ţinut sfat, iar Jurgis s-a folosit de prilej ca să

aducă în discuţie o problemă serioasă. Pe când se ducea la lucru în dimineaţa aceea, a văzut pe strada mare doi băieţei care lipeau nişte anunţuri la fiecare casă; afişele aveau şi nişte poze, aşa că Jurgis a cerut şi el unul, pe care l-a făcut sul şi l-a vârât în sân. În pauza de prânz, un om cu care stătea de vorbă i l-a citit şi i-a explicat despre ce era vorba şi aşa i-a încolţit în minte o idee năstruşnică.

A dat la iveală afişul, care era o adevărată lucrare artistică. Lung de două picioare, era tipărit pe o hârtie specială în culori atât de vii, încât luceau chiar în lumina lunii, în mijloc se vedea o casă nouă, vopsită strălucitor, care-ţi lua ochii. Acoperişul era purpuriu-aprins, tivit cu aur; casa propriu-zisă era argintie, iar uşile şi ferestrele roşii. Era o clădire cu două etaje, cu o verandă la intrare şi înfloriturі ciudate împrejur; nu lipsea nimic, nici un amănunt cât de mic; se vedea chiar clanţa la uşă, un hamac în tindă şi perdele de dantelă albă la ferestre. Mai jos, într-un colţ, apăreau soţul şi soţia îmbrăţişaţi drăgăstos; în colţul opus era un leagăn apărat de nişte perdeluţe spumoase şi un îngeraş zâmbitor legănându-se pe aripi argintii. Ca nu cumva înţelesul adânc al întregii parabole să rămână ascuns, mai era şi un text în poloneză, lituaniană şi germană: „Dom. Namai. Heim." „De ce să plătiţi chirie?" – continua textul trilingv. „De ce n-aţi avea casa voastră proprie? Ştiţi că aveţi posibilitatea să vă cumpăraţi o casă pe un preţ mai mic decât chiria pe care o plătiţi? Noi am clădit mii de case, locuite acum de familii fericite." Era imaginea însăşi a fericirii fără margini a vieţii de familie, într-o căsuţă căpătată de pomană. Avea chiar un motto, „Cămin, dulce cămin"[19] tradus şi în poloneză; traducerea în lituaniană a acestor cuvinte lipsea, nu se ştie din ce motiv. Poate că traducătorului îi venea greu să fie sentimental într-o limbă în care „suspin" se spune

[19] Numele unui cunoscut cântec popular englezesc.

„gukcziojimas”, iar surâs „nusiszypsojimas”.

Întreaga familie a privit îndelung şi cu atenţie documentul, în timp ce Ona silabisea textul. Au aflat că o asemenea casă avea patru camere şi o pivniţă, şi putea fi cumpărată împreună cu terenul pentru o mie cinci sute de dolari, dintre care numai trei sute trebuiau plătiţi imediat, restul în rate de câte doisprezece dolari pe lună. Erau, desigur, cifre înfricoşătoare, dar se aflau în America, unde despre asemenea sume se vorbea foarte liniştit. I se spusese că chiria unui apartament ar trebui să-i coste nouă dolari pe lună, aşa că nu aveau altă soluţie decât dacă s-ar decide ca familia lor, compusă din douăsprezece persoane, să trăiască în două odăi, cum stăteau acum. Dacă închiriau un apartament vor avea de plătit chirie toată viaţa; în timp ce, dacă puteau aduna suma necesară la început, ar ajunge într-o zi să fie scutiţi de a mai plăti chirie cât or trăi.

Au început deci să facă fel şi fel de socoteli. Teta Elzbieta mai rămăsese cu ceva bani şi Jurgis la fel. Marija avea vreo cincizeci de dolari cusuţi undeva într-un ciorap, iar bunicul Anthony mai avea o parte din banii luaţi pe fermă. Dacă puneau totul la un loc, adunau cât să plătească suma iniţială; iar dacă aveau slujbe, şi deci viitorul asigurat, se putea să fie cea mai bună soluţie. Era, bineînţeles, un lucru ce trebuia bine gândit şi analizat pe toate feţele. Pe de altă parte, dacă aveau de gând să se hazardeze în această aventură, cu cât o făceau mai repede cu atât era mai bine, căci nu plăteau oare în tot acest timp chirie, şi pe deasupra locuiau în condiţii îngrozitoare? Jurgis se obişnuise cu murdăria, nimic nu-l mai putea speria pe acela care lucrase într-o echipă de cale ferată unde aduna cu făraşul ploşniţele de pe duşumeaua dormitorului. Dar asemenea viaţă nu se potrivea pentru Ona. Trebuiau negreşit să găsească o altă casă şi cât mai curând – spunea Jurgis cu toată siguranţa unui om care tocmai câştigase un dolar şi cincizeci şi şapte de cenţi într-o singură zi. Lui Jurgis i

se părea cu totul de neînţeles cum, cu asemenea salarii, cei mai mulţi oameni din cartier trăiau aşa cum trăiau.

A doua zi, Marija s-a dus la şefa ei de atelier, care i-a spus să se prezinte la începutul săptămânii următoare ca să înveţe meseria de vopsitoare de cutii. Marija s-a întors cântând pe drum cât o ţinea gura şi a ajuns acasă tocmai când Ona cu mama ei vitregă plecau să se intereseze de casă. În aceeaşi seară, cele trei femei au raportat bărbaţilor că lucrurile stăteau chiar aşa cum le înfăţişa afişul; cel puţin aşa pretindea misitul. Casele se aflau spre sud, la distanţă de vreo milă şi jumătate; erau un adevărat chilipir – le asigurase domnul cu care vorbiseră şi le sfătuise spre binele lor. El le explicase că era în măsură a le da un sfat dezinteresat, întrucât personal nu câştiga nimic din vânzare; era pur şi simplu comisionarul unei societăţi care le clădise. Erau ultimele case şi societatea renunţa la afacerea asta, aşa că cine voia să profite de planul minunat de desfiinţare a chiriilor trebuia să se grăbească. De fapt, nici nu era sigur dacă mai rămăsese vreo casă liberă; el însuşi însoţise o mulţime de oameni să viziteze casele şi se putea ca între timp societatea să le fi vândut pe toate. Văzând mâhnirea Tetei Elzbieta la auzul acestei veşti, a adăugat după o clipă de şovăială că, dacă aveau într-adevăr de gând să cumpere, va telefona societăţii pe propria lui cheltuială ca să le reţină o casă. Aşadar, până la urmă lucrurile s-au aranjat şi urmau să viziteze lotul duminică dimineaţa.

Era într-o joi. Tot restul săptămânii, echipa de tăiere de la Brown a lucrat de zor şi Jurgis câştiga câte un dolar şi şaptezeci şi cinci de cenţi în fiecare zi, ceea ce însemna zece dolari şi jumătate pe săptămână sau patruzeci şi cinci de dolari pe lună. Jurgis nu ştia să socotească decât numere foarte simple, dar Ona era iute şi pricepută la asemenea operaţii, şi făcea socotelile pentru toată familia. Marija şi Jonas urmau să dea câte şaisprezece dolari pe lună pentru întreţinere, iar bătrânul ţinea morţiş că şi el putea

face la fel, îndată ce va găsi o slujbă, azi-mâine, ceea ce făcea nouăzeci şi trei de dolari în total. Apoi Marija şi Jonas urmau să plătească împreună o treime din rata casei, lui Jurgis rămânându-i doar opt dolari de plată. În felul acesta le rămâneau optzeci şi cinci de dolari pe lună, sau, presupunând că Dede Antanas nu va găsi deocamdată de lucru, numai şaptezeci, sumă ce era, desigur, suficientă pentru întreţinerea unei familii de douăsprezece persoane.

Duminică dimineaţa, cu un ceas mai devreme de ora stabilită, întreaga familie s-a pus în mişcare. Adresa era scrisă pe o bucată de hârtie, pe care o arătau din când în când unui trecător. Distanţa de o milă şi jumătate s-a dovedit deosebit de lungă, dar au străbătut-o pe jos şi, după vreo jumătate de oră, a apărut şi intermediarul. Era un personaj rumen şi mieros, îmbrăcat elegant şi vorbind cu uşurinţă limba lituaniană, ceea ce-i netezea calea în tratarea târgului cu ei. I-a condus să viziteze casa – una dintr-un lung şir de case-tip de lemn, unde arhitectura constituie un lux de care oamenii se lipsesc. Onei parcă i s-au înecat corăbiile văzând-o, căci nu semăna cu cea din poză; culorile erau diferite şi, de altfel, pe afiş părea mult mai mare. Era totuşi vopsită proaspăt şi făcea impresie. Totul era nou-nouţ, le spunea agentul comercial, care vorbea fără întrerupere de-i năucise şi nu mai apucau să întrebe un cuvânt. Îşi puseseră în gând să se intereseze de o grămadă de lucruri, dar când veni vremea să întrebe, pe unele le uitaseră, pentru altele le lipsea curajul. Celelalte case nu păreau noi şi doar câteva arătau a fi locuite. Când şi-au luat inima în dinţi şi au făcut o aluzie în acest sens, misitul le-a răspuns că dacă o cumpărau urmau să se mute în curând. A insista ar fi însemnat că puneau la îndoială cuvântul lui şi, niciodată în viaţa lor, nici unul dintre ei nu s-a adresat vreodată unui „domn” altfel decât cu respect şi smerenie.

Casa avea un subsol, cam la două picioare sub nivelul străzii,

şi un singur etaj, înalt de şase picioare, la care se ajungea pe o scară. Mai era şi o mansardă chiar sub acoperiş, cu câte o ferestruică în fiecare parte. Strada din faţa casei era nepavată şi neluminată, iar peisajul se compunea din câteva case absolut identice, presărate pe un teren invadat de buruieni gălbejite şi uscate. În interior, casa avea patru camere spoite în alb, iar subsolul era netencuit şi nu avea duşumele. Comisionarul le-a explicat că anume casele erau neterminate, pentru că, de obicei, cumpărătorii preferau să finiseze ei înşişi subsolul pentru a corespunde necesităţilor şi gustului fiecăruia. Nici mansarda nu era terminată; familia îşi făcuse socoteala că, la nevoie, ar putea închiria mansarda, dar acum constatau că nu avea nici duşumele, nimic decât nişte scânduri sub care se zăreau bârnele şi tencuiala plafonului de la etajul de dedesubt. Dar toate aceste neajunsuri nu le-au răcit entuziasmul, aşa cum s-ar putea crede – şi aceasta datorită volubilităţii intermediarului. El nu mai isprăvea împuindu-le capul cu avantajele casei şi nu-i stătea gura o clipă; le arăta tot ce se putea arăta, până şi broaştele uşilor şi cârligele ferestrelor, pe care le tot închidea şi le deschidea mereu. Le-a arătat chiuveta din bucătărie, cu apă curgătoare şi robinet, ceea ce nu visase Teta Elzbieta nici în cele mai frumoase vise ale ei, că ar putea avea cândva. După o descoperire ca asta, ar fi fost curată necuviinţă din partea lor să mai găsească vreo pricină, aşa că au închis ochii la toate.

Erau totuşi ţărani şi, deci, din instinct, le venea greu să se despartă de bănuţii lor; zadarnic misitul le tot atrăgea atenţia că e mai bine să se grăbească, ei răspundeau mereu că o să vadă, o să se gândească, nu se pot hotărî pe loc. S-au întors, aşadar, acasă şi toată ziulica, până noaptea târziu, au tot socotit şi au chibzuit. Era o adevărată tortură pentru ei să fie nevoiţi să ia o hotărâre atât de importantă. Era greu apoi să cadă cu toţii de acord într-un fel, se iveau o grămadă de argumente pro şi contra; câte unul o

ţinea morţiş pe a lui, şi de îndată ce se lăsa convins de ceilalţi, se dovedea că argumentele lui câştigaseră teren şi îi făcea pe alţii să şovăie. La un moment dat, seara, când domnea înţelegerea cea mai deplină, şi casa era ca şi cumpărată, iată că a sosit Szedvilas şi le-a răsturnat hotărârea. Szedvilas nu avea gustul proprietăţii. Le-a povestit nişte istorii înfiorătoare despre oameni aduşi la sapă de lemn din cauza escrocheriei cu „cumpărarea de case". Cu siguranţă că vor fi traşi pe sfoară şi-şi vor pierde banii – şi apoi se iveau nenumărate cheltuieli neprevăzute, iar casa putea fi o ruină de sus şi până jos; şi cum putea un om sărac să se descurce în asemenea treburi? Unde mai pui că te înşelau şi cu contractul, şi de unde putea un om sărac să se priceapă la contracte? Totul nu era decât jaf, nu puteai fi sigur de nimic şi cel mai bun lucru era să te ţii cât mai departe de toate astea.

— Dar să plăteşti chirie? a întrebat Jurgis.

— Şi chiria tot jaf e, a răspuns Szedvilas. Omul sărac e veşnic şi peste tot jefuit.

După vreo jumătate de oră de asemenea dezbateri descumpănitoare, au ajuns la concluzia că au fost salvaţi de pe marginea prăpastiei; dar după ce Szedvilas a plecat, Jonas, care era un om isteţ, le-a amintit că, după spusele prietenului lor, băcănia era în pragul falimentului şi s-ar putea ca acesta să fie motivul vederilor sale pesimiste. Astfel, discuţia a reînceput.

Argumentul hotărâtor era faptul că nu mai puteau locui acolo, trebuiau neapărat să găsească altceva. Dacă renunţau la planul de a-şi cumpăra casă şi se gândeau să închirieze una, perspectiva de a plăti toată viaţa chirie, câte nouă dolari pe luna, li se părea la fel de puţin atrăgătoare. O săptămână întreagă, zi şi noapte, au discutat problema în fel şi chip şi până la urmă Jurgis şi-a asumat răspunderea. Jonas căpătase o slujbă la Durham, unde împingea un vagonet, iar echipa de tăiere de la Brown continua să lucreze intens, astfel că Jurgis devenea din ce în ce mai încrezător, mai

sigur pe el. Şi-a zis că e menirea capului familiei să hotărască şi să aducă lucrurile la îndeplinire. Poate că alţii au dat greş, dar el nu era omul care să se dea bătut, le va arăta el cum şi în ce fel se face treaba. Va lucra toată ziua, şi la nevoie chiar toată noaptea; nu-şi va îngădui nici o clipă de odihnă până ce ratele nu vor fi plătite, pentru ca ai lui să aibă un cămin. Aşa le-a vorbit şi aşa a rămas hotărât.

S-au înţeles ca, înainte de cumpărare, să mai viziteze şi alte case, dar nu ştiau unde se află şi cum să dea de ele. Prima li se întipărise în minte şi ori de câte ori se gândeau cum avea să arate casa lor, numai pe aceea o vedeau în faţa ochilor. Aşa se face că s-au dus la agentul imobiliar şi l-au anunţat că sunt gata să încheie târgul. Ei ştiau, în principiu, că atunci când e vorba de afaceri, toţi oamenii trebuie socotiţi mincinoşi; dar nici un fel de învăţătură nu le putea clinti încrederea ce o aveau în misitul cel vorbăreţ şi erau convinşi că şovăiala lor îi pusese în mare pericol de a pierde casa. Când au auzit că au sosit la timp, au răsuflat uşuraţi.

Urmau să revină a doua zi şi să găsească actele pregătite. Jurgis ştia bine că în toată povestea asta cu actele nu puteau fi niciodată îndeajuns de prevăzători; dar el însuşi nu putea fi de faţă, căci toată lumea îi spusese că e imposibil să capeţi o zi concediu, ba s-ar putea chiar să-şi piardă slujba cerând o asemenea favoare. Aşa că nu avea încotro, era nevoit să lase totul pe mâna femeilor, asistate de Szedvilas, care promise să le însoţească. Jurgis s-a străduit toată seara să le lămurească şi să le repete seriozitatea acţiunii; după aceea, în sfârşit, au fost scoase la lumină – din nenumărate ascunzători, din îmbrăcăminte şi din cuiere – preţioasele bancnote, care au fost aşezate teanc şi apoi înfăşurate strâns într-o punguliţă şi cusute bine în corsajul mătuşii Elzbieta.

A doua zi, în zori, a pornit expediţia. Jurgis le dăduse atâtea

instrucţiuni şi le prevenise asupra atâtor pericole, încât femeile erau palide de spaimă, şi până şi imperturbabilul băcan, care se mândrea a fi el însuşi un om de afaceri, nu se simţea la largul lui. Misitul avea actul gata întocmit şi i-a poftit să ia loc şi să-l citească, ceea ce Szedvilas a şi făcut. Dar era o treabă complicată şi anevoioasă, iar între timp, „domnul" bătea darabana pe biroul său. Teta Elzbieta se simţea atât de încurcată, încât fruntea-i era plină de broboane de sudoare, căci a citi aceste hârtii însemna pur şi simplu că se îndoiau de buna-credinţă a domnului acestuia impunător. Iar Jokubas Szedvilas nu mai termina de citit, şi nu fără rost, după cum s-a dovedit până la urmă. Căci o bănuială îngrozitoare a prins să se închege în mintea lui; pe măsură ce citea, sprâncenele i se încruntau tot mai mult. Pe cât putea să-şi dea seama, acesta nu era un act de vânzare, căci în el se vorbea numai de închirierea proprietăţii! Îi venea destul de greu să se descurce în labirintul frazelor avocăţeşti, întortocheate, pline de cuvinte pe care nu le auzise în viaţa lui, totuşi acolo scria negru pe alb: „...susnumita parte se învoieşte şi este de acord să închirieze celei de a doua părţi!" Şi mai încolo: „...o chirie lunară de doisprezece dolari în timp de opt ani şi patru luni!" Szedvilas şi-a scos ochelarii, l-a privit pe agent şi, bâlbâindu-se puţin, a îndrăznit să pună o întrebare.

Cât se poate de politicos, misitul le-a explicat că aşa era formula uzuală; că exista o înţelegere ca proprietatea să fie doar închiriată. Se tot străduia să le arate ceva în paragraful următor, dar Szedvilas nu putea trece peste cuvântul „închiriat" şi după ce i l-a tradus mătuşii Elzbieta, a cuprins-o şi pe ea frica. Însemna că, timp de aproape nouă ani, ei nu vor poseda casa! Cu o răbdare fără margini, misitul a început să-i lămurească încă odată, de la capăt, dar acum el nu mai acceptau nici o explicaţie. Teta Elzbieta avea clar întipărită în minte ultima recomandare a lui Jurgis: „Dacă ceva nu e în regulă, nu-i daţi banii, ci mergeţi de

căutaţi un avocat!" Trecea în clipa asta prin chinurile iadului, dar se ţinea tare, îşi încleştase mâinile de scaun, şi, adunându-şi toate puterile, cu un efort supraomenesc, şi-a rostit gândul.

În timp ce Jokubas traducea, Teta Elzbieta se aştepta ca agentul imobiliar să se înfurie. Dar, spre uimirea ei, acesta a rămas la fel de calm şi politicos, ba chiar s-a oferit să se ducă să-i aducă un avocat, ceea ce ea a refuzat. Au umblat drum lung ca să găsească un avocat care să nu fie înţeles cu misitul, aşa că nu e greu de bănuit descurajarea lor când, întorcându-se o jumătate de oră mai târziu cu avocatul, l-au auzit adresându-se agentului prieteneşte, pe numele mic!

Simţeau că totul e pierdut; şedeau ca nişte prizonieri citaţii să-şi asculte condamnarea la moarte. Nu mai era nimic de făcut, se aflau prinşi în capcană! Avocatul a citit tot actul, după care l-a informat pe Szedvilas că totul era în perfectă ordine, că de altfel era un formular imprimat, cum se folosea de obicei în asemenea tranzacţii.

— Preţul e cel convenit, mai întrebă bătrânul, şi anume trei sute de dolari bani peşin şi câte doisprezece dolari pe lună până la achitarea a o mie cinci sute de dolari?

— Da, aşa-i.

— Şi e vorba de casa cutare şi cutare cu terenul respectiv şi aşa mai departe?

— Da, şi avocatul le arătă unde erau scrise toate acestea.

— E totul în perfectă regulă, nu-i nici un fel de şmecherie la mijloc? Suntem oameni sărmani şi acesta e tot avutul nostru, şi dacă ceva nu-i cum trebuie, rămânem săraci lipiţi.

Szedvilas o ţinea într-una cu întrebările, una după alta, foarte tulburat, şi femeile stăteau cu ochii aţintiţi asupra lui, cu sufletul la gură. Nu-i înţelegeau vorbele, dar îşi dădeau seama că era în joc soarta lor. Şi când n-a mai rămas nici o întrebare care să nu fi fost pusă, şi a venit vremea să ia o hotărâre, să încheie târgul sau

să renunţe, singurul lucru ce-l mai putea face Teta Elzbieta era să-şi stăpânească cu greu lacrimile. Jokubas a întrebat-o de două ori dacă vrea să semneze; de două ori a întrebat-o, şi ea nu ştia ce să răspundă. Cum putea să ştie dacă avocatul era cinstit, dacă nu făcea şi el parte din complot? Dar nici nu avea vreo dovadă că ar fi aşa, şi atunci ce scuză ar fi avut? Toţi ochii erau pironiţi asupra ei, aşteptându-i hotărârea; până la urmă, orbită aproape de lacrimile ce-i umpleau ochii, a început să cotrobăiască prin haina unde-şi ascunsese banii prinşi cu un ac de siguranţă. I-a scos la lumină şi i-a despachetat de faţă cu toată lumea. În tot acest timp, Ona şedea ţeapănă într-un colţ, urmărind totul cu încordare şi-şi frângea mâinile înspăimântată. Ona ar fi vrut să strige şi să-i spună mamei sale vitrege să se oprească, că totul nu era decât o capcană, dar parcă i se urcase un nod în gât şi nu putea scoate nici o vorbă. Teta Elzbieta a întins banii pe masă, iar misitul i-a luat şi i-a numărat, apoi le-a scris o chitanţă şi le-a înmânat actul de vânzare. A oftat satisfăcut, după care s-a ridicat în picioare şi le-a strâns mâinile la fiecare, tot aşa de liniştit şi de binevoitor ca la început. Ona auzea ca prin vis cum avocatul îi spunea lui Szedvilas că onorariul lui este de un dolar, ceea ce a provocat o nouă târguială şi alte chinuri; apoi, după ce au plătit şi dolarul acesta, au ieşit în stradă, Teta Elzbieta strângând actul în mână cu desperare. Emoţiile prin care trecuseră îi secaseră de puteri şi nu se mai puteau ţine pe picioare, aşa că s-au aşezat în drum să-şi vină în fire.

S-au întors acasă cu teama în suflet; seara, când a venit Jurgis de la lucru şi a ascultat istorisirea lor, a înţeles că au fost traşi pe sfoară şi ruinaţi. Îşi rupea părul din cap şi blestema ca ieşit din minţi, jurând că-l omoară pe misit în aceeaşi noapte. La urmă, a apucat actul, a năvălit în stradă şi a gonit tot drumul tocmai până în Halsted Street. L-a sculat pe Szedvilas de la masă şi împreună au alergat să se consulte cu alt avocat. Când au intrat în biroul

lui, avocatul a sărit în picioare ca ars, căci Jurgis arăta ca un ieşit din minţi, cu părul vâlvoi şi ochii holbaţi şi injectaţi de sânge. Prietenul său a explicat despre ce e vorba, iar avocatul a luat hârtia în mână şi a început s-o citească, în timp ce Jurgis îşi încleştase mâinile pe marginea biroului, tremurând din toate fibrele corpului său.

În răstimpuri, avocatul ridica ochii din hârtii şi-l întreba câte ceva pe Szedvilas; Jurgis nu înţelegea o boabă, dar stătea cu privirea pironită pe figura avocatului, de parcă se lupta să-i citească gândurile. L-a văzut apoi pe avocat înălţând capul râzând şi atunci a răsuflat uşurat; omul i-a explicat ceva lui Szedvilas, iar Jurgis s-a întors către prietenul său, cu inima oprită de emoţie.

— Ei? gâfâi el.

— Spune că totul e în regulă, răspunse Szedvilas.

— Perfect!

— Da, zice că e chiar aşa cum trebuie să fie.

Lui Jurgis i s-a luat o piatră de pe inimă şi s-a lăsat moale pe scaun.

— Eşti absolut sigur? suspină el iar, şi-i ceru lui Szedvilas să traducă întrebare după întrebare.

Voia să audă repetându-i-se de cât mai multe ori, voia să întrebe în fel şi chip. Da, casa era cumpărată, chiar cumpărată. Le aparţinea; trebuiau numai să plătească banii şi totul era în ordine. După asta, Jurgis şi-a acoperit faţa cu mâinile; avea lacrimi în ochi şi se simţea caraghios. Acum, când i se potolise spaima aceea înfricoşătoare, bărbat voinic cum era, se simţea prea slab ca să se ridice în picioare.

Avocatul le-a explicat că închirierea era numai o formulă, se spunea că proprietatea era doar închiriată până la achitarea ultimei rate pentru ca, în cazul când nu se achitau ratele, să poată fi evacuaţi mai lesne din casă. Însă atâta timp cât plăteau, n-

aveau să se teamă de nimic, casa era a lor.

Jurgis era atât de mulţumit, că a plătit fără să clipească jumătatea de dolar cerută de avocat şi s-a grăbit spre casă să anunţe familiei vestea cea bună. A găsit-o pe Ona aproape leşinată, copiii cei mici plângeau şi toată casa era întoarsă pe dos, toţi ai lui crezând că se dusese să-l omoare pe agentul imobiliar. Ore în şir nu s-au putut linişti, şi în cursul nopţii agitate ce a urmat, Jurgis se tot trezea mereu şi le auzea în camera cealaltă pe Ona şi pe mama ei vitregă suspinând înfundat.

CAPITOLUL V

Îşi cumpăraseră casă. Nici nu le venea să creadă că acum casa aceea minunată era a lor şi se puteau muta în ea oricând pofteau. Tot timpul erau cu gândul la ea şi plănuiau cum s-o aranjeze. Mai aveau de stat doar trei zile la Aniele, aşa că se pregăteau de mutare. Trebuiau să găsească vreun mijloc să cumpere ceva mobilă – şi de cum aveau un moment liber, numai despre asta se sfătuiau.

Dacă-ţi puneai în gând să faci o astfel de achiziţie, nu aveai prea mult de căutat în Packingtown; n-aveai decât s-o porneşti pe *avenue* şi să priveşti afişele şi reclamele sau să te urci într-un tramvai, unde-ţi stăteau la dispoziţie toate informaţiile posibile în legătură cu tot ceea ce ar fi avut nevoie o fiinţă omenească. Era chiar înduioşător zelul cu care se preocupau de sănătatea şi fericirea ta. Doreai să fumezi? Ţi se oferea o mică prelegere despre ţigări, în care ţi se expunea în amănunţime de ce ţigara de foi „Thomas Jefferson Fivecent Perfecto" era singura demnă de acest nume. Ai fumat, dimpotrivă, prea mult? Aveai la îndemână un remediu ca să te laşi de acest obicei, douăzeci şi cinci de porţii pentru suma de un sfert de dolar, în zece doze, cura fiind absolut garantată. Nenumărate asemenea anunţuri îi dovedeau călătorului că, fără măcar să bănuiască, exista întotdeauna cineva care avea grijă să-i netezească drumul vieţii şi să-l informeze ce s-a făcut în acest scop. În Packingtown, reclamele aveau un stil original, adaptat specificului populaţiei, şi anume unul deosebit de duios. „Soţia dumneavoastră este palidă?" – erai întrebat. „Este cumva descurajată, umblă prin casă nemulţumită de toate? De ce nu-i recomandaţi Elixirul vieţii dr. Lanahan?" Alta adopta un ton glumeţ, bătându-te pe umăr, ca să zicem aşa. „Nu fi prost! Fă o cură de Goliath Bunion!" Alta bătea toba: „Mişcă-te mai repede! E uşor dacă porţi pantofii Eureka de doi şi cincizeci!"

Dintre toate aceste reclame care te năuceau, una a atras atenţia familiei, datorită clişeelor ei. Reprezenta două păsărele" gingaşe ce-şi clădeau cuibul. Marija a rugat pe o cunoştinţă să i-o citească şi astfel au aflat că era vorba de mobilarea unei case. „Împodobiţi-vă cuibuşorul" – spunea afişul, apoi continua arătând că se puteau procura toate cele necesare unui cuib de patru camere în schimbul sumei ridicol de modeste de şaptezeci şi cinci de dolari. Amănuntul cel mai important din ofertă era că la început nu trebuia să achiţi decât o mică parte din sumă, iar restul, câţiva dolari în fiecare lună. Prietenii noştri aveau neapărată nevoie de mobilă; dar rezerva lor de bani scăzuse atât de mult, încât nu dormeau noaptea de grijă, aşa că soluţia li s-a părut salvatoare. Alte necazuri, altă hârtie pe care Teta Elzbieta a trebuit s-o semneze, şi apoi, într-o seară, când Jurgis s-a întors acasă, a fost înştiinţat cu răsuflarea tăiată că mobila a sosit şi a fost depozitată cu grijă: o garnitură de salon compusă din patru piese, un dormitor din trei piese, o masă de sufragerie cu patru scaune, o garnitură de toaletă pictată cu trandafiri roşii, un serviciu de masă împodobit şi el cu trandafiri roşii şi aşa mai departe. Când l-au despachetat, au găsit una din farfurii spartă, dar Ona se va duce a doua zi dimineaţă la magazin să ceară să le-o schimbe; de asemenea, dintre cele trei cratiţe promise, nu au sosit decât două; şi credea Jurgis că încercau cumva să-i înşele?

A doua zi, s-au mutat în casa lor; când bărbaţii au sosit de la lucru, au înghiţit în grabă câteva îmbucături la Aniele şi s-au aşternut pe treabă cărând avutul familiei la casa cea nouă. Distanţa era, de fapt, de peste două mile, dar Jurgis a făcut de două ori drumul dus şi întors în seara aceea, încărcat de fiecare dată cu un maldăr de saltele şi perne pe cap şi boccele cu haine şi tot felul de lucruri. În oricare alt cartier din Chicago, ar fi avut toate şansele să fie arestat, dar pentru poliţiştii din Packingtown asemenea mutări ciudate nu mai erau de mult un lucru nou şi

neobişnuit şi se mulţumeau din când în când cu câte o cercetare grăbită. Era o adevărată încântare să priveşti cât de frumos arăta acum casa, chiar la lumina scăzută a lămpii, cu toate lucrurile aşezate la locul lor; era un adevărat cămin, aproape tot atât de minunat pe cât îl înfăţişa reclama. Ona juca de bucurie şi, împreună cu verişoara Marija, l-au luat pe Jurgis la braţ şi l-au plimbat din cameră în cameră, aşezându-se pe fiecare scaun şi insistând să facă şi el la fel. Un scaun a început să scârţâie sub greutatea lui şi femeile au ţipat de frică, de au trezit copilul din somn şi toată casa s-a adunat în grabă. Era o zi mare; şi în ciuda oboselii, Ona şi Jurgis nu s-au culcat până târziu, ţinându-se fericiţi de mână şi admirând fiecare cameră. Urmau să se căsătorească de îndată ce vor aranja totul şi vor avea ceva bani puşi deoparte; acesta va fi căminul lor şi cămăruţa aceea va fi pentru ei!

Mobilarea casei era într-adevăr o bucurie fără seamăn. Nu-şi puteau îngădui să cheltuiască fără rost, doar de plăcere; erau, însă, unele lucruri absolut necesare, şi pentru Ona procurarea lor era de fiecare dată un eveniment. Cumpărăturile se făceau întotdeauna seara, ca s-o poată însoţi şi Jurgis; şi chiar dacă era vorba doar de o solniţă sau de şase pahare de zece cenţi, tot i se părea o adevărată expediţie. Sâmbătă seara s-au întors acasă cu un coş plin de cumpărături pe care le-au întins pe masă, iar toţi ai casei s-au adunat împrejur să privească; copiii s-au urcat pe scaune sau ţipau să fie luaţi în braţe ca să vadă şi ei. Cumpăraseră zahăr şi sare, ceai şi biscuiţi, o garniţă cu untură şi un bidon cu lapte, o perie de frecat şi o pereche de ghete pentru băiatul al doilea, o garniţă cu ulei, un ciocan şi un pachet de cuie. Acestea din urmă trebuiau bătute în pereţii din bucătărie şi din dormitor ca să aibă unde atârna lucrurile; a urmat, bineînţeles, o dezbatere familială asupra locului celui mai potrivit pentru bătut cuiele. Apoi Jurgis a încercat să le bată şi s-a lovit la degete,

pentru că ciocanul lor era prea mic pentru el şi s-a enervat pentru că Ona nu-l lăsase să mai dea cincisprezece cenţi ca să ia unul mai mare; de aceea Ona a fost poftită să-l încerce ea însăşi şi s-a lovit la degetul cel gros şi a început să plângă, iar Jurgis a trebuit să-i sărute degetul. În sfârşit, după ce au încercat toţi pe rând, cuiele au fost până la urmă bătute şi s-a atârnat câte ceva pe ele. Jurgis venise acasă cărând pe cap o ladă şi l-a trimis pe Jonas să aducă şi el una pe care o cumpărase. Avea de gând să scoată a doua zi capacul şi să fixeze nişte poliţe ca să facă scrinuri pentru dormitor. Cuibuşorul de care pomenea reclama nu era prevăzut pentru atâtea păsărele câte cuprindea familia aceasta.

Au aşezat, bineînţeles, masa de sufragerie în bucătărie, sufrageria servind drept dormitor pentru Teta Elzbieta şi cinci dintre copiii ei; ea cu cei doi copii mai mici dormeau în unicul pat, iar ceilalţi trei pe jos, pe o saltea. Ona şi verişoara ei întindeau pentru noapte o saltea în salon, iar cei trei bărbaţi împreună cu băiatul cel mare dormeau în a treia cameră, deocamdată pe duşumea. Dar chiar şi aşa, aveau un somn adânc; Teta Elzbieta era nevoită să bată mult în uşă la ora cinci şi un sfert în fiecare dimineaţă. Pregătea câte o oală mare plină cu cafea fierbinte, şi fulgi de ovăz, şi pâine, şi cârnaţi afumaţi; le pregătea coşuleţele cu mâncare, în care mai punea felii groase de pâine cu slănină – nu-şi puteau permite luxul să cumpere unt – şi nişte usturoi, şi câte o bucată de brânză, şi aşa porneau la lucru.

Lui Jurgis i se părea că pentru prima oară în viaţă muncea cu adevărat; pentru prima oară, ceea ce avea de făcut îi reclama toate puterile. Jurgis privise, alături de ceilalţi, stând pe platforma înălţată, cum munceau oamenii din sala de tăiere, minunându-se de agilitatea şi forţa lor, de parcă ar fi fost nişte maşini perfecte; nici nu-i trecuse prin minte că muncitorii aceia erau făcuţi din carne şi sânge, până nu a coborât el însuşi în hală şi şi-a suflecat mânecile. Atunci lucrurile i-au apărut într-o altă

lumină, le-a văzut dinlăuntru. Ritmul de muncă făcea apel la toate facultăţile omului şi-l solicita total, din clipa când era introdus în hală primul juncan şi până când sirena suna pauza de prânz; şi apoi din nou, de la douăsprezece jumătate până Dumnezeu ştie când, pe înserat, sau chiar seara târziu, nu exista o clipă de răgaz pentru muncitor, pentru mâna, ochiul şi chiar mintea lui. Jurgis şi-a dat seama cum se impunea acest ritm; existau anumite operaţii care determinau viteza de lucru în toată secţia, iar pentru acestea se alegeau oameni cărora li se plăteau salarii mari şi erau schimbaţi adesea. Nu era greu să găseşti asemenea muncitori de şoc, mai ales că aceştia lucrau sub ochiul atent al supraveghetorilor şi se zoreau ca nişte posedaţi. Aceasta se numea „băgarea echipei în viteză", iar dacă cineva nu era în stare să ţină pasul, afară aşteptau alţii, cu sutele, ocazia să încerce.

Totuşi, Jurgis nu se plângea; mai curând s-ar putea spune că-i plăcea, îl scutea de nevoia de a da din mâini nerăbdător, cum obişnuia să facă. Râdea în sinea lui alergând cu mătura de-a lungul conveierului şi aruncând câte o privire grăbită muncitorului din faţa lui. Nu s-ar putea spune că era cea mai plăcută treabă ce se putea închipui, dar era necesară; şi ce putea oare pretinde un om, decât să facă o muncă folositoare şi să fie bine plătit?

Aşa gândea şi aşa vorbea Jurgis, în felul său liber şi îndrăzneţ. Dar, spre uimirea lui, a constatat că acest fel de a vorbi îi putea aduce neplăceri. Cei mai mulţi muncitori vedeau lucrurile într-un fel cu totul diferit, înfricoşător de diferit, Jurgis a rămas pur şi simplu consternat când a început să-şi dea seama că cei mai mulţi îşi urau munca. Părea ciudat, era chiar de necrezut cât era de general acest sentiment; şi totuşi, acesta era adevărul – ei îşi urau munca. Îi urau pe supraveghetori şi pe patroni; urau tot acest loc, urau cartierul, ba chiar întregul oraş, cu o ură totală,

amară şi teribilă. Femei şi copii puteau fi auziţi blestemând această muncă; totul era putred, putred până la rădăcină. Când Jurgis încerca să-i întrebe ce anume voiau să spună, oamenii deveneau bănuitori şi se mulţumeau să-i răspundă: „Nu-i nimic, stai aici şi vei simţi pe pielea ta".

Una dintre primele probleme de care s-a lovit Jurgis a fost cea a sindicatelor. Nu auzise niciodată despre sindicate şi a trebuit să i se explice că muncitorii se uneau laolaltă ca să lupte pentru drepturile lor. Jurgis i-a întrebat ce anume înţelegeau prin „drepturile lor", întrebare cât se poate de sinceră din partea lui, căci el nu ştia să fi avut vreodată alt drept decât acela de a alerga după o slujbă, iar când o căpăta să facă ceea ce i se cerea. Totuşi, de obicei, la întrebarea lui nevinovată tovarăşii lui de muncă îşi ieşeau din sărite şi-l făceau de prost. Un delegat al sindicatului ajutorilor de măcelari a venit la Jurgis să-i propună să se înscrie. Când a aflat că asta ar însemna să se despartă de câţiva dintre bănuţii lui, Jurgis a devenit foarte rece, iar delegatul, care era irlandez şi nu ştia decât câteva cuvinte lituaniene, şi-a pierdut răbdarea şi a început să-l ameninţe. Până la urmă, Jurgis s-a enervat de-a binelea şi i-a dat de înţeles că nici toţi irlandezii din lume nu-l pot sili să intre în sindicat.

Încet, încet, Jurgis a început să-şi dea seama că oamenii doreau în primul rând să înceteze practica de „băgare a echipei în viteză"; încercau, pe cât posibil, să impună o încetinire a ritmului, căci erau unii, spuneau ei, care nu puteau ţine pasul, oameni pe care ritmul acesta îi ucidea. Dar Jurgis nu era de părere, întrucât el însuşi putea munci foarte bine – spunea – şi la fel şi ceilalţi, dacă nu sunt nişte oameni de nimic. Dacă nu erau în stare, să plece. Jurgis nu învăţase nicicând carte şi nu ar fi ştiut cum se pronunţă *laissez-faire*[20], dar umblase destul prin lume ca

[20] „Nu vă amestecaţi!" (L. franceză) – maximă a unei şcoli economice care se

să ştie că fiecare om e nevoit să se descurce singur în viaţă şi, dacă dă de greutăţi, nimeni nu-i sare în ajutor.

S-au văzut filozofi, şi chiar oameni simpli, care în scrierile lor erau adepţii lui Malthus, dar îşi dădeau obolul pentru un fond de ajutor în vreme de foamete. La fel şi cu Jurgis: îi condamna la pieire pe cei slabi, dar se simţea îndurerat până în adâncul sufletului pentru bătrânul său tată care colinda toată ziua cartierul căutând un mijloc de a-şi câştiga pâinea. Bătrânul Antanas muncise toată viaţa, de pe când era copil; fugise de acasă la vârsta de doisprezece ani ca să scape de taică-său care-l bătea pentru că voia să înveţe să citească. Era şi un om de nădejde; puteai să-l laşi singur o lună întreagă după ce i-ai explicat ce are de făcut şi-şi vedea de treabă serios. Şi iată-l acum, cu sufletul chinuit şi trupul sleit, alungat ca un câine nevolnic. E adevărat că avea un cămin şi un fiu care-i purta de grijă dacă nu-şi găsea o slujbă, dar fiul său nu-şi putea lua gândul de la ceea ce s-ar fi întâmplat dacă taică-său nu l-ar fi avut pe el. Antanas Rudkus bătuse la toate porţile din Packingtown; zile întregi aşteptase împreună cu mulţimea celor ce căutau de lucru, încât ajunsese să-l cunoască şi *policeman*-ul şi-l sfătuise să se lase păgubaş şi să se ducă acasă. Mai căutase apoi de lucru prin toate dughenile şi cârciumile pe o rază de o milă; dar de peste tot fusese dat afară, uneori cu înjurături fără să-şi fi dat cineva măcar odată osteneala să-l întrebe ce ştie să facă.

Asemenea necazuri zdruncinau încrederea desăvârşită pe care Jurgis o avea în ordinea stabilită a lucrurilor. Îndoiala, ce şi-a făcut loc în sufletul lui era destul de adâncă pe timpul când Dede Antanas căuta o slujbă şi s-a adâncit şi mai mult când şi-a găsit în sfârşit una. Într-o seară, bătrânul s-a întors acasă emoţionat şi agitat şi a povestit că un om s-a apropiat de el în timp ce aştepta

---

împotrivea intervenţiei statului în viaţa economică.

pe un coridor în secţia de conservare de la Durham şi l-a întrebat cât e dispus să plătească pentru o slujbă. La început n-a ştiut ce să creadă, dar omul a continuat cât se poate de liniştit spunându-i de-a dreptul că i-ar putea face rost de o slujbă dacă bătrânul îi va ceda o treime din salariu. Antanas l-a întrebat dacă e şef, la care omul a răspuns că asta nu-l priveşte, dar că poate să aranjeze ceea ce i-a propus.

De când lucra la abator, Jurgis îşi făcuse vreo câţiva prieteni; acum s-a dus la unul dintre ei şi l-a rugat să-i lămurească povestea. Prietenul, pe numele său Tamoszius Kuszleika, era un om mic de stat şi isteţ, care împăturea pieile în sala de tăiere; ascultând povestirea lui Jurgis, nu părea de fel mirat şi i-a spus chiar că asemenea cazuri de şperţari mărunţi nu erau rare. Probabil, vreun şef de echipă, care voia să-şi rotunjească în felul acesta salariul. După câtva timp, are să-şi dea şi Jurgis singur seama că fabricile mişunau de asemenea lichele; şefii îi jefuiau nu numai pe muncitori, dar se înşelau şi unii pe alţii, iar când supraveghetorul descoperea că şeful de echipă lua şperţ trebuia mituit la rândul lui. Fiind un subiect ce-i stătea pe suflet, Tamoszius continuă să-i expună situaţia mai pe larg. Iată-l pe Durham, de exemplu, e stăpânul uzinei şi caută să scoată cât mai mulţi bani din afacerea asta, fără să-i pese prin ce mijloace; în urma lui, înşiraţi pe grade şi căprării, era o întreagă armată de directori, supraveghetori, şefi de echipe, fiecare mânându-l pe cel de pe treapta inferioară şi străduindu-se să-l facă să muncească cât mai mult. La rândul lor, cei de pe aceeaşi treaptă erau întărâtaţi unii împotriva altora; fiecăruia i se ţinea separat socoteala de ceea ce muncea şi astfel fiecare dintre ei trăia cu frica de a-şi pierde slujba dacă altul obţinea rezultate mai bune decât el. De aceea, de sus şi până jos, uzina era un cazan clocotind de invidii şi de ură; cum să mai găseşti într-un asemenea loc credinţă sau bună-cuviinţă? – aici omul nu avea nici un preţ,

numai banul. Mai mult decât atât, aici nu exista cinste. Cauza acestor rele? Cine ştie? Poate că se trage de la Durham însuşi şi bătrânul a lăsat-o moştenire fiilor săi odată cu milioanele.

Jurgis se va convinge pe pielea lui de toate acestea, după oarecare vreme; oamenii ăştia făceau muncile cele mai neplăcute şi lor nu li se puteau spune poveşti; se lăsau contaminaţi şi ei de obiceiurile locului şi procedau la fel cu ceilalţi. Jurgis venise acolo cu gândul că va face o muncă folositoare, că se va califica şi va avansa; dar curând avea să constate că s-a înşelat, căci nimeni nu se înălţa în Packingtown pentru că muncea bine. Era lege în Packingtown: dacă întâlneai un om care avansa, mai mult ca sigur că era un pungaş. Cel pe care vreun şef l-a trimis la tatăl lui Jurgis, va avansa fără doar şi poate; cel ce pălăvrăgeşte şi-şi spionează tovarăşii de muncă, va avansa de asemeni; dar cel care-şi vede de treaba lui şi munceşte cu râvnă, ei bine, pe acela îl vor mâna cu zorul până ce vor stoarce toată vlaga din el, iar apoi îl vor zvârli în stradă ca pe o zdreanţă.

Jurgis a plecat în seara aceea năucit de câte auzise. Dar parcă tot nu-i venea să creadă că aşa stăteau lucrurile cu adevărat. Tamoszius era şi el unul dintre cei nemulţumiţi. Îşi petrecea vremea cântând la vioară, se ducea serile pe la petreceri şi se întorcea acasă în zori, aşa că nu prea îi ardea de lucru. Şi apoi mai era şi cam pirpiriu, aşa că nu prea putea ţine pasul cu ceilalţi şi de aceea era necăjit. Şi totuşi, în fiecare zi, Jurgis vedea cu ochii lui tot felul de lucruri ciudate.

Jurgis se străduise să-l convingă pe taică-său să se ţină cât mai departe de propunerea care i se făcuse. Dar bătrânul Antanas îşi tocise pingelele în căutare de lucru şi era tare descurajat şi gata să accepte orice fel de muncă. Aşa că, a doua zi, s-a dus şi l-a căutat pe omul cu pricina şi i-a promis să-i dea o treime din câştig; în aceeaşi zi, a primit de lucru în subsolul de la Durham. Era o „hală de saramură"; nu găseai acolo un colţişor uscat unde să pui

piciorul, aşa că aproape tot câştigul din prima săptămână s-a dus pe o pereche de cizme cu talpa groasă. A fost angajat „ştergător”, sarcina lui era să umble toată ziua cu o maturăă lungă înfăşurată în cârpe şi să şteargă pardoseala. În afară de faptul că era veşnic umezeală şi întuneric, nu era o muncă neplăcută, mai ales vara.

Antanas Rudkus era omul cel mai blând care s-a născut vreodată; şi iată că Jurgis a fost nevoit să admită că ceilalţi aveau, fără îndoială, dreptate în cele ce spuneau, de vreme ce tatăl său, după numai două zile de lucru, era tot atât de pornit ca şi ei şi-l blestema pe Durham cât îl ţinea gura. Antanas curăţa trapele din duşumele, şi când a început să povestească tot ce văzuse acolo, familia s-a adunat în jurul lui cu ochii holbaţi de uimire. Lucra în secţia unde se prepara carnea de vacă pentru conserve în cutii; carnea era introdusă mai întâi în cazane cu saramură, de unde oamenii o scoteau apoi cu nişte furci şi o aruncau pe nişte vagonete ca să fie transportată în hala de fierbere. După ce scoteau cu furcile tot ce se putea apuca, răsturnau cazanele pe pardoseală, iar apoi, cu nişte lopeţi, curăţau resturile şi le aruncau pe vagonete. Pardoseala era îngrozitor de murdară; totuşi, Antanas era pus să adune cu cârpele lui „saramura” de pe jos ca să se scurgă prin găuri ce comunicau cu un bazin, de unde era scoasă şi folosită din nou, şi aşa mereu. Şi ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, în conductă se afla o gaură, unde se strângeau tot felul de rămăşiţe de carne, resturi bune doar de aruncat; la câteva zile, bătrânul trebuia să cureţe gaura aceea, să adune toate resturile şi să le încarce pe vagonet alături de carnea bună.

Acestea erau păţaniile lui Antanas; Marija şi Jonas au povestit şi ei ce vedeau în jurul lor. Marija lucra pentru un expeditor independent şi nu-şi mai încăpea în piele de bucurie şi mândrie pentru câştigurile pe care le obţinea vopsind cutii de conserve. Dar iată că într-o zi, pe când se întorcea de la lucru, o femeie palidă şi slăbuţă care lucra alături de ea şi pe care o chema

Jadvyga Marcinkus i-a povestit de unde i se trăgea Marijei norocul de a fi găsit slujba asta. După spusele Jadvygăi, Marija ocupase locul unei irlandeze care lucrase în fabrică o veşnicie: mai bine de cincisprezece ani. Se numea Mary Dennis. Mai demult, fusese sedusă de un bărbat şi rămăsese cu un băieţel infirm şi epileptic, singura fiinţă dragă pe care o avea pe lume. Locuia cu el într-o cămăruţă dosnică pe Halsted Street, în cartierul irlandez. Mary suferise de plămâni şi mereu o auzeai tuşind în timp ce lucra; în ultima vreme îi mergea din ce în ce mai rău – şi atunci când s-a prezentat Marija, şefa de atelier s-a hotărât s-o dea afară pe Mary Dennis. După cum i-a explicat Jadvyga, şefa de atelier trebuia să îndeplinească o anumită normă şi nu putea accepta oameni bolnavi. Nici nu-i păsa de faptul că Mary lucrase acolo atâta vreme; poate nici nu ştia, căci atât şefa de atelier cât şi supraveghetoarea erau noi în secţie, numai de vreo doi-trei ani. Jadvyga n-avea idee ce s-a întâmplat apoi cu biata Mary; s-ar fi dus s-o vadă ce face, dar era şi ea bolnavă. Avea tot timpul dureri de spate şi bănuia că e vreo boală internă. Asta nu era treabă pentru o femeie – să cari toată ziua cutii de paisprezece pfunzi.

Ciudată coincidenţă – şi Jonas căpătase serviciul său tot datorită nenorocirii altuia. Jonas împingea un vagonet încărcat cu şunci, de la afumătorie până la un ascensor, şi de acolo la hala de ambalaj. Vagonetele erau grele, de fier; şi în fiecare se încărca peste un sfert de tonă de şunci. Era o sarcină de uriaş să porneşti vagonetul pe pardoseala aceea inegală, iar odată pornit, nu era uşor să-l dirijezi. Şeful, bănuitor, nu te slăbea nici o clipă din ochi, şi dacă i se părea că nu te zoreşti începea să înjure. Pe lituanieni, slovaci şi alţii, care nu înţelegeau englezeşte, obişnuia să-i lovească de parcă erau câini; de aceea vagonetele goneau. Pe predecesorul lui Jonas un vagonet îl izbise de perete şi îl strivise ca pe o muscă.

Toate aceste accidente erau sinistre, dar păreau fleacuri în comparaţie cu ceea ce a văzut Jurgis cu ochii săi. Chiar în prima zi când şi-a început meseria de măturător de intestine şi măruntaie, a observat ceva ciudat în legătură cu o şmecherie de a şefilor atunci când se aducea un viţel „ascuns", care adică nu se născuse încă. Oricine are cât de cât idee despre meseria de măcelar ştie că nu e bună de mâncat carnea unei vaci în gestaţie avansată, sau care a fătat de curând. În Combinatul de carne se aduceau în fiecare zi o mulţime de asemenea vaci. Dacă şi-ar fi dat osteneala, ar fi fost un lucru foarte simplu pentru fabricanţi să le mai ţină până ar fi fost bune de tăiat; dar ca să se economisească timpul şi nutreţul, erau introduse de regulă împreună cu celelalte. Când unul din muncitori observa o asemenea vacă, îl anunţa pe şeful de echipă, iar acesta începea o conversaţie cu inspectorul de stat şi amândoi porneau să se plimbe. Cât ai clipi, carcasa animalului era curăţată pe dinăuntru şi conţinutul dispărea. Jurgis avea sarcina să arunce vita cu foetus cu tot în trapă, iar la etajul de dedesubt viţeii „ascunşi" erau scoşi, tăiaţi; carnea lor era folosită, ba chiar şi pielea.

Într-o zi, un muncitor a lunecat şi şi-a rupt piciorul; în după-amiaza aceea, când şi-au terminat treaba şi oamenii se pregăteau de plecare, i s-a spus lui Jurgis să rămână pentru o sarcină specială, pe care o îndeplinea de obicei muncitorul accidentat. Era târziu, se întunecase, inspectorul de stat plecase şi nu mai erau în tot etajul decât vreo duzină, două de oameni. În ziua aceea fuseseră tăiate vreo patru mii de animale sosite cu mărfarele din state îndepărtate, şi multe vite se îmbolnăviseră pe drum. Unele aveau picioare rupte, coaste fracturate, altele muriseră în timpul călătoriei din cine ştie ce pricini, şi toate urmau să fie tăiate şi trecute prin diversele operaţii, acum, pe întuneric şi pe tăcute. Muncitorii care îndeplineau treaba asta erau numiţi „cei de jos". În fabrică exista un ascensor special cu

care se aduceau vitele în sala de tăiere; acolo echipa lucra cu aerul cel mai firesc din lume, ceea ce dovedea cât se poate de clar că era o treabă obişnuită, de fiecare zi. În mai puţin de două ore, vitele bolnave au fost spintecate şi tranşate în bucăţi, după care Jurgis a văzut cum sunt duse în camera de refrigerare, împreună cu carnea vitelor sănătoase, şi împrăştiate cu grijă, ca să nu poată fi identificate. Când s-a întors în seara aceea acasă, Jurgis avea un aer de înmormântare, căci începuse să-şi dea seama că aveau dreptate cei ce râdeau de el şi de încrederea lui în America.

CAPITOLUL VI

Jurgis şi Ona erau foarte îndrăgostiţi. Aşteptau de aproape doi ani să se căsătorească, şi Jurgis judeca fiecare lucru prin prisma influenţei pe care ar putea-o avea asupra apropierii sau îndepărtării zilei unirii lor. Nu avea decât un singur gând, un singur ţel; accepta familia pentru că era a Onei, se preocupa de casă pentru că acolo urma să fie căminul Onei. Chiar şi înşelătoriile şi tratamentul neomenos la care era martor în fiecare zi la Durham nu-l interesau decât în măsura în care aveau vreo legătură cu viitorul lui alături de Ona.

Dacă ar fi fost după ei, s-ar fi căsătorit imediat; dar ar fi însemnat să nu dea masa de nuntă, lucru de neînchipuit pentru generaţia mai vârstnică. Teta Elzbieta mai ales era mâhnită numai la auzul unei asemenea idei. „Cum – a ţipat ea – să vă căsătoriţi la o margine de şanţ, ca nişte cerşetori? Imposibil!" Elzbieta avea în urma ei tradiţii puternice. În tinereţe fusese o persoană oarecum de vază, avusese o fermă mare cu argaţi, ar fi putut să facă o partidă frumoasă şi să devină o doamnă, dacă n-ar fi avut încă opt surori şi nici un frate. În orice caz, ştia ce se cuvenea şi ce nu, şi se ţinea cu dinţii de datini. N-avea de gând să-şi piardă rangul, chiar dacă au ajuns în situaţia de a fi nişte muncitori necalificaţi la Packingtown; iar faptul că Onei a putut să-i treacă prin minte să renunţe la *veselija* a fost destul ca s-o facă pe mama ei vitregă să-şi piardă somnul. Zadarnic i-au explicat că aveau prea puţini prieteni. Le-a răspuns că vor avea cu timpul şi prieteni, care vor comenta neplăcut faptul. Pentru nişte amărâţi de bani, nu se cădea să nesocotească datina; era sigură că asta nu le-ar fi purtat noroc. Elzbieta îl chema în ajutor pe Dede Antanas. Amândoi se temeau în adâncul sufletului ca imigrarea într-o ţară nouă să nu distrugă la copiii lor bunele şi frumoasele obiceiuri de acasă. Chiar în prima duminică s-au dus cu toţii la biserică, iar

Elzbieta a găsit cu cale, din toată sărăcia lor, să cheltuiască vreo câţiva bănuţi ca să cumpere un obiect de ghips, vopsit în culori strălucitoare, reprezentând naşterea pruncului. Deşi avea o lungime de numai un picior, avea un altar cu patru turnuri albe şi Fecioara cu pruncul căruia i se închinau magii, păstorii şi înţelepţii. Costase cincizeci de cenţi, dar Elzbieta gândea că banii investiţi în asemenea lucruri nu trebuiau drămuiţi, căci se vor întoarce la posesor pe căi necunoscute. Era o adevărată frumuseţe pe poliţa din salon şi apoi ce fel de casă ar fi fost aceea fără nici un fel de podoabă?

Cheltuiala cu masa de nuntă va fi probabil recuperată, dar deocamdată n-aveau cum să adune banii necesari. Erau stabiliţi de prea puţină vreme în cartier ca să se bucure de suficient credit, şi afară de Szedvilas nu aveau de la cine împrumuta un ban. Seară de seară, Jurgis şi Ona stăteau şi tot socoteau ce cheltuieli vor avea, şi numărau zilele ce-i mai despărţeau. N-o puteau scoate la capăt în mod onorabil cu mai puţin de două sute de dolari, şi chiar dacă adăugau tot câştigul Marijei şi cel al lui Jonas, sub formă de împrumut, tot nu puteau spera să adune atâţia bani în mai puţin de patru, cinci luni. Aşa că Ona a început să se gândească şi ea la o slujbă, spunându-şi că dacă avea cât de cât noroc, putea scurta timpul cu vreo două luni. Tocmai se obişnuiseră cu ideea când, din senin, s-a abătut ca trăsnetul asupra lor o nenorocire, risipindu-le speranţele.

În apropiere locuia o altă familie de lituanieni, compusă dintr-o văduvă mai în vârstă şi fiul ei; numele lor era Majauszkis, şi prietenii noştri au făcut curând cunoştinţă cu ei. Într-o seară, au sosit în vizită şi, bineînţeles, de la început conversaţia s-a oprit asupra vecinilor din cartier cu istoriile lor. Bunica Majauszkiene, cum i se spunea bătrânei, s-a pornit atunci să le înşire o ploaie de nenorociri, de le-a îngheţat sângele în vine. Era o femeie bătrână şi uscată, plină de zbârcituri, de vreo optzeci de ani, şi aşa cum

morfolea printre gingiile ştirbe înspăimântătoarea-i poveste, li se părea o bătrână vrăjitoare. Bunica Majauszkiene trăia de atâţia ani în mijlocul grozăviilor, încât ajunsese să se deprindă cu ele şi să vorbească despre foamete, boală şi moarte aşa cum alţi oameni vorbesc despre nunţi şi sărbători.

Spaima lor creştea treptat. Mai întâi, casa pe care o cumpăraseră nu era de fel nouă, aşa cum credeau; avea vreo cincisprezece ani şi proaspătă nu era decât zugrăveala, care era de obicei atât de proastă, încât trebuia refăcută mai în fiecare an. Casa făcea parte dintr-un şir întreg de case, construite de o societate care nu urmărea decât să câştige cât mai mulţi bani înşelând oamenii sărmani. Plătiseră o mie cinci sute de dolari pe ea, în timp ce societatea nu cheltuise nici cinci sute de dolari ca s-o construiască, le explica bunica Majauszkiene, foarte bine informată, pentru că fiul ei făcea parte din aceeaşi organizaţie politică cu un antreprenor ce furniza asemenea case. Foloseau cele mai ieftine şi mai proaste materiale; ridicau câte o duzină de case deodată şi nu-i interesa decât aspectul exterior care urma să ia ochii cumpărătorilor. Mai mult ca sigur că vor avea o mulţime de necazuri cu casa, aşa cum avusese şi bătrâna, căci ea cu fiul ei îşi cumpăraseră casa în exact aceleaşi condiţii. Numai că au reuşit să tragă pe sfoară societatea, pentru că fiul ei era un om priceput, care câştiga până la o sută de dolari pe lună şi avusese destulă minte ca să nu se însoare şi astfel au izbutit să achite toate ratele.

Bunica Majauszkiene a observat mirarea prietenilor ei la aceste cuvinte; ei nu înţelegeau de ce plata ratelor însemna să „tragi pe sfoară societatea". Erau, fără îndoială, cu totul lipsiţi de experienţă. Aşa, ieftine cum erau, casele se vindeau cu gândul că marea majoritate a cumpărătorilor nu vor fi în stare să le achite. Dacă nu reuşeau să plătească, fie şi o singură rată, pierdeau casa împreună cu toţi banii plătiţi până atunci, iar societatea vindea casa altcuiva. Aveau deseori prilejul să facă asta? *Dieve!* (Bunica

Majauszkiene ridică mâinile la cer.) O făceau – e greu de spus cât de des, dar în mod cert mai mult decât în jumătate din cazuri. Puteau întreba pe oricine cunoaşte cât de cât cum merg treburile în Packingtown; ea însăşi locuia acolo de când fusese ridicată casa aceea şi putea să le spună toată istoria ei. Mai fusese vândută vreodată? *Susimilkie!*[21] Oho, de când fusese clădită, nu mai puţin de patru familii, pe care ea le cunoştea bine, încercaseră s-o cumpere şi n-au izbutit. Şi le depănă povestea lor, aşa cum se întâmplase.

Prima fusese o familie de germani. Cumpărătorii erau de fiecare dată de altă naţionalitate, căci reprezentanţi ai diferitelor naţii s-au perindat unii după alţii în Combinatul de carne din Chicago. Bunica Majauszkiene venise în America împreună cu fiul ei într-o vreme când, după câte ştia ea, se afla numai o singură familie de lituanieni în district; pe atunci, muncitorii erau toţi germani, măcelari pricepuţi, pe care patronii îi aduseseră din Europa ca să pună treaba pe roate. Mai târziu, când s-a ieftinit mâna de lucru, germanii au părăsit locurile acelea. Următorii au fost irlandezii; timp de vreo opt, zece ani, Packingtown a fost un oraş irlandez. Mai locuiau şi acum acolo câteva colonii, destul de numeroase ca să conducă toate sindicatele şi poliţia şi să ia toate şperţurile; dar cei mai mulţi dintre cei ce lucraseră în fabricile de conserve au plecat la următoarea scădere de salarii, după greva cea mare. După aceea au venit cehii şi după ei polonezii. Se spunea că bătrânul Durham însuşi era instigatorul acestor imigrări; el jurase să-i strângă în chingi pe cei din Packingtown, astfel ca să le treacă pe veci pofta de grevă; de aceea a şi trimis agenţi în toate colţurile Europei, care să ducă vestea despre posibilităţile de muncă şi salariile mari ce se puteau câştiga la Combinatul de carne din Chicago. Soseau puhoaie de oameni pe

[21] Nicidecum! (L. lituaniană.)

care bătrânul Durham îi storcea cât putea, zorindu-i să muncească într-un ritm îndrăcit, până la ultima picătură de vlagă, apoi angaja alţii. Polonezii au sosit cu zecile de mii, apoi au fost înlocuiţi de lituanieni, care la rândul lor cedau acum pasul slovacilor. Care naţie putea fi mai săracă şi mai nenorocită decât slovacii, bunica Majauszkiene nu putea spune, dar fără îndoială că patronii o vor găsi şi pe aceea. Le era uşor să-i momească să vie acolo, căci salariile erau într-adevăr mai ridicate, şi prea târziu descopereau că şi preţurile erau mai ridicate. Erau ca nişte şoareci prinşi în capcană; şi în fiecare zi se adunau tot mai mulţi. Dar nu se putea să nu vie în curând şi răzbunarea, căci ceea ce îndurau bieţii muncitori întrecea răbdarea omenească, şi atunci se vor ridica şi-i vor lua la goană pe patroni. Bunica Majauszkiene era socialistă sau cam aşa ceva; un alt fiu al ei lucra în minele din Siberia, şi chiar bătrâna ţinuse cuvântări la vremea ei, ceea ce o făcea să le apară şi mai teribilă ascultătorilor ei prezenţi.

Au rugat-o să se întoarcă la povestea cu casa. Familia de germani erau oameni de ispravă. De fapt, erau o mulţime de guri, situaţie obişnuită în Packingtown; dar munciseră din greu, tatăl era un om de nădejde, plătise mai mult de jumătate pentru casă, când a murit într-un accident de ascensor la Durham.

Au venit apoi nişte irlandezi, familie numeroasă şi ei. Bărbatul era beţiv şi-şi bătea copiii, vecinii îi auzeau răcnind în fiecare noapte. Erau mereu în urmă cu plata chiriei, dar societatea era îngăduitoare cu ei, probabil din motive politice – bunica Majauszkiene nu ştia care anume – dar alde Lafferty făceau parte din „Liga strigătelor războinice”, un fel de club politic al tuturor cuţitarilor şi derbedeilor din district, dacă erai înscris în liga asta nu erai niciodată arestat, orice-ai fi făcut. Odată, demult, bătrânul Lafferty fusese prins cu o bandă care fura vacile oamenilor săraci din împrejurimi. Le tăia într-o baracă veche din spatele curţilor şi

vindea carnea. A stat la închisoare doar trei zile pentru isprava asta, după care a ieşit râzând şi nici măcar nu şi-a pierdut slujba la fabrica de conserve. Băutura l-a dărâmat până la urmă, încât n-a mai fost bun de nimic; unul dintre fiii lui, un om cumsecade, l-a ţinut împreună cu restul familiei vreun an, doi, dar apoi s-a îmbolnăvit de oftică.

Da, mai era ceva – a făcut o paranteză bunica Majauszkiene – casa asta era cu ghinion. Cel puţin un membru al fiecărei familii care locuise acolo s-a îmbolnăvit de oftică. Nimeni nu cunoştea cauza, probabil că era ceva cu casa asta; poate felul cum a fost clădită, unii spuneau că a fost începută într-o noapte fără lună. Erau zeci de asemenea case în Packingtown. Uneori se ştia chiar o anumită cameră; cine dormea în camera aceea era ca şi mort. În casa asta au păţit-o mai întâi irlandezii; apoi o familie de cehi a pierdut un copil; deşi nu se ştie sigur, niciodată nu poţi şti cum sfârşesc copiii care lucrează în fabrică. Pe atunci nu exista nici o lege privind protecţia copiilor, aşa că patronii angajau şi copii. Auzind acestea, noii imigranţi fură din nou uimiţi şi bunica Majauszkiene a trebuit să le explice că legea interzicea angajarea copiilor sub şaisprezece ani. Ce rost avea? – au întrebat ei, care aveau de gând să-l trimită la muncă şi pe micul Stanislovas. N-aveau de ce să-şi facă griji, le-a spus bătrâna, legea n-are nici o importanţă, decât că-i sileşte pe oameni să ascundă vârsta copiilor. Cam ce ar vrea legislatorii să facă bieţii oameni? Unele familii mici nu au alt mijloc de existenţă decât copiii şi legea nu le oferă altă posibilitate de trai. Adesea un bărbat nu reuşeşte cu lunile să găsească de lucru în Packingtown, în timp ce un copil capătă uşor o slujbă; mereu se inventează câte o maşină nouă, la care fabricanţii pot pune să muncească un copil cu tot atâta randament ca şi un bărbat şi-i plătesc doar o treime.

Ca să ne întoarcem la casă, din familia care a urmat a murit nevasta. Asta s-a întâmplat după ce au locuit acolo aproape patru

ani, iar femeia năştea mai în fiecare an gemeni, şi când s-au mutat acolo erau atâţia de nu le mai ştiai de număr. După moartea nevestei, bărbatul pleca în fiecare zi la lucru şi-i lăsa pe copii să se descurce cum or putea; uneori îi mai ajutau vecinii, căci altfel ar fi îngheţat cu totul. Până la urmă, după ce au rămas singuri trei zile la şir, s-a aflat că tatăl murise. Era muncitor asomator la Jones şi într-o zi un juncan rănit a scăpat din lanţ şi l-a zdrobit de un stâlp. Copiii au fost luaţi de acolo şi în aceeaşi săptămână societatea a vândut casa unei familii de imigranţi noi.

Şi aşa, teribila bătrână a continuat să depene şirul nenorocirilor. Cine putea şti cât era adevăr şi cât era născocire? Totul era posibil. Povestea cu oftica, de pildă. Ei nu ştiau nimic despre oftică decât că-i făcea pe oameni să tuşească; timp de două săptămâni au avut necazuri cu o tuse a lui Antanas. Îl scutura şi nu se mai oprea; pe unde scuipa se vedea o pată roşie.

Toate astea erau însă floare la ureche pe lângă ceea ce a urmat. Începuseră să-i ceară lămuriri bătrânei de ce nu a putut nici o familie să-şi achite chiria şi încercau să-i demonstreze cu cifre că era posibil să fie plătită şi atunci bunica Majauszkiene le-a contrazis cifrele:

— Voi spuneţi doisprezece dolari pe lună, dar uitaţi să adăugaţi dobândă.

Au privit-o năuci.

— Dobândă? au exclamat într-un glas.

— Dobândă la banii pe care-i mai datoraţi, a răspuns bătrâna.

— Dar noi n-avem de plătit nici un fel de dobândă, au răspuns toţi odată. N-avem de plătit decât doisprezece dolari pe lună.

Bătrâna a început să râdă de ei:

— Sunteţi cu toţii la fel; vă înşală şi vă mănâncă fripţi. Ei nu vând niciodată case fără dobândă. Luaţi contractul şi o să vedeţi.

Atunci, cu inima cât un purice, Teta Elzbieta a descuiat sertarul ei şi a scos hârtia care le pricinuise atâtea chinuri până

atunci. Stăteau toţi cu răsuflarea tăiată în jurul bătrânei care ştia să citească englezeşte şi parcurgea acum actul.

— Da, spuse ea în fine, iată aici, aşa cum am prevăzut: „Cu o dobândă lunară de 7 la sută pe an”.

A urmat o tăcere de moarte.

— Cât înseamnă asta? a întrebat, în sfârşit, Jurgis, aproape şoptit.

— Asta înseamnă, a răspuns ea, că aveţi de plătit luna viitoare încă opt dolari şi patruzeci de cenţi peste cei doisprezece.

S-a aşternut iar liniştea. Era insuportabil, ca într-un coşmar, când simţi dintr-odată cum se cască o prăpastie sub tine şi te afunzi, te afunzi mereu în gol, fără scăpare. În acea clipă, ca străfulgeraţi de o viziune, s-au văzut pe ei înşişi, victime ale destinului necruţător, prinşi în capcană, înşfăcaţi de ghearele ruinei. Din toate visurile şi speranţele lor se alegea praful şi pulberea. Şi bătrâna vorbea, şi tot vorbea, fără întrerupere. Simţeau nevoia s-o facă să tacă; glasul ei cobea ca croncănitul unui corb. Jurgis şedea cu pumnii strânşi şi fruntea brobonită de sudoare, iar Ona simţea un nod în gât. Apoi, deodată, Teta Elzbieta a destrămat liniştea cu un vaiet şi Marija a început să-şi frângă mâinile şi să ofteze:

— *Ai! Ai! Beda man!*[22]

Tânguirea nu le ajuta la nimic, desigur. Bunica Majauszkiene şedea în faţa lor, neînduplecată ca destinul. Nu, nu era drept, dar nici nu era loc pentru dreptate aici. Ei nu ştiuseră nimic, bineînţeles. Dar era scris în act, şi asta era de ajuns, aşa cum aveau să constate la timpul cuvenit.

Până la urmă, au scăpat de musafir şi şi-au petrecut noaptea jelindu-şi soarta. Copiii s-au trezit, au simţit că s-a întâmplat ceva rău şi s-au pornit pe plâns de nu mai puteau fi potoliţi.

---

[22] Vai! Vai! Vai de mine! (L. lituaniană.)

Dimineaţa, bărbaţii trebuiau să meargă, ca de obicei, la lucru, că doar fabricile nu se opreau în loc pentru necazurile lor; dar la ora şapte, Ona şi mama ei vitregă erau la uşa biroului agentului imobiliar. Da, le-a spus el când a sosit, e adevărat, trebuiau să plătească şi dobândă. Teta Elzbieta a izbucnit în reproşuri şi proteste, încât trecătorii s-au oprit la geam să privească. Misitul era la fel de mieros ca întotdeauna. Era adânc îndurerat, pretindea el. Nu le spusese nimic despre asta, pur şi simplu pentru că presupusese că era de la sine înţeles că vor avea de plătit dobândă.

Au plecat deci, şi Ona s-a dus la abator unde la amiază l-a văzut pe Jurgis şi i-a spus cum stau lucrurile. Jurgis a rămas liniştit. Între timp, se obişnuise cu gândul. Aşa le era scris; o vor scoate ei la capăt într-un fel. Răspunsul lui a fost ca de obicei: „Voi munci mai mult". Sigur că li se încurcau planurile pentru o vreme; şi poate că va trebui ca Ona să meargă totuşi la lucru. Ona a adăugat că Teta Elzbieta a hotărât că şi micul Stanislovas va trebui să muncească. Nu se făcea să-l lase pe Jurgis şi pe ea să întreţină toată familia; familia trebuia să dea şi ea o mână de ajutor, după puteri. Mai demult, Jurgis se împotrivise acestei idei, dar acum şi-a încruntat doar sprâncenele şi a dat încet din cap: da, poate că ar fi mai bine; fiecare trebuia să facă acum un sacrificiu.

Ona a pornit, aşadar, chiar în ziua aceea, să-şi caute de lucru; seara, când s-a întors acasă, Marija le-a spus că s-a întâlnit cu o fată pe nume Jasaityte, care avea o prietenă ce lucra într-o hală de ambalaj la Brown şi care ar putea să-i facă rost şi Onei de o slujbă, dar şefa de echipă era dintre cele ce primeau plocoane. Nici n-avea rost s-o rogi să-ţi dea de lucru dacă nu-i strecurai în mână o hârtie de zece dolari. Jurgis nu se mai mira acum de nimic; a întrebat numai ce salariu se plătea acolo. Au început deci tratativele şi, după o primă întrevedere, Ona a venit acasă şi le-a

povestit că şefa părea s-o placă; i-a spus că nu era încă sigură, dar credea că-i va putea da să coasă ambalajul pe şunci, o muncă pentru care putea primi opt, zece dolari pe săptămână. Era o ofertă bună, a spus Marija, după ce şi-a consultat prietena; după care acasă au ţinut sfat îngrijorat. Se lucra într-o pivniţă şi Jurgis nu voia ca Ona să lucreze într-un astfel de loc. Pe de altă parte, era o muncă uşoară şi nu puteai avea şi una şi alta. Până la urmă, Ona, ţinând în palmă o hârtie de zece dolari ce-o ardea ca focul, s-a prezentat din nou la şefa de echipă.

Între timp, Teta Elzbieta s-a dus cu Stanislovas la preot şi a obţinut un certificat care îl făcea mai mare cu doi ani; astfel înarmat, băieţelul a pornit să-şi caute norocul în lume. Întâmplarea făcea că Durham tocmai pusese în funcţiune un nou dozator, şi când poliţistul din faţa porţii l-a văzut pe Stanislovas cu documentul lui, a zâmbit şi l-a îndemnat să meargă – „Czia! Czia!”[23] – arătându-i cu mâna drumul. Şi aşa, Stanislovas a mers de-a lungul unui coridor de piatră, a urcat o scară şi a nimerit într-o sală luminată cu lumină electrică, în care funcţionau noile maşini de umplut cutii cu untură. Untura era prelucrată la etajul superior şi venea în râuleţe, ca nişte şerpi frumoşi, încolăciţi, albi ca zăpada, cu miros neplăcut. Erau mai multe feluri de colaci, de diferite dimensiuni – şi când se aduna o anumită cantitate, se oprea automat şi maşina minunată se răsucea şi aducea cutia sub un alt izvor de untură, şi aşa mai departe până se umplea iar, apoi conţinutul era presat şi netezit frumos. Pentru a supraveghea toată operaţia şi a umple câteva sute de cutii pe oră era nevoie de doi oameni: unul care să ştie cum să aşeze o cutie goală într-un punct anumit la fiecare câteva secunde, iar celălalt să ştie cum să ia o cutie plină dintr-un anumit punct la fiecare câteva secunde şi s-o pună pe o tavă.

---

[23] Pe-aici! Pe-aici! (L. lituaniană.)

Astfel, după ce micul Stanislovas a privit timid în jurul lui câteva minute, un om s-a apropiat de el şi l-a întrebat ce vrea, la care Stanislovas a răspuns: „Slujbă”. Atunci omul l-a întrebat „Câţi ani ai?” şi Stanislovas a răspuns „Şaişpe”. O dată sau de două ari pe an, venea câte un inspector de stat şi se plimba prin fabricile de conserve, întrebând câte un copil câţi ani avea; aşa că fabricanţii aveau grijă să se supună legii, ce le dădea exact atâta bătaie de cap câtă avea acum supraveghetorul ca să ia în mână certificatul băieţelului, să-şi arunce ochii pe el şi să-l trimită la birouri ca să fie clasat. După aceea a trimis pe cineva la altă muncă şi i-a arătat copilului cum să aşeze o cutie de untură de câte ori se apropia braţul gol al maşinii nemiloase; astfel, micului Stanislovas i s-a hotărât locul în univers şi soarta până la sfârşitul zilelor sale. Oră de oră, zi de zi, an de an, i-a fost destinat să stea pe un anumit loc de câţiva centimetri pătraţi de duşumea, de la şapte dimineaţa până la amiază şi din nou de la douăsprezece jumătate până la cinci jumătate, fără altă mişcare, fără alt gând decât să aşeze cutii de untură. Vara, duhoarea unturii încălzite îi făcea greaţă, iar iarna cutiile îi îngheţau degetele în pivniţa neîncălzită. Jumătate de an era întuneric ca noaptea când intra la lucru şi la fel de întuneric când ieşea, aşa că nu ştia cum arată lumina soarelui în zilele de lucru. Pentru asta, la sfârşit de săptămână, ducea familiei, acasă, trei dolari, salariul lui socotit la cinci cenţi pe oră, exact partea ce i se cuvenea din câştigul total al celor un milion şi şapte sute cincizeci de mii de copii ce munceau să-şi câştige existenţa în Statele Unite.

Între timp, pentru că erau tineri şi pentru că speranţa nu poate fi înăbuşită înainte de vreme, Jurgis şi Ona continuau să facă tot felul de socoteli; au calculat că salariul lui Stanislovas va acoperi ceva mai mult decât dobânda, ceea ce însemna că vor fi iar în situaţia dinainte. Ca să fim drepţi, trebuie să spunem că băiatul era încântat de munca lui şi de faptul că putea câştiga atâţia bani;

şi mai trebuie să spunem că cei doi tineri se iubeau foarte mult.

CAPITOLUL VII

Toată vara familia a trudit din greu şi până în toamnă au strâns destui bani pentru ca Jurgis şi Ona să se poată căsători potrivit datinilor din ţara lor. Spre sfârşitul lui noiembrie, au închiriat o sală, unde au invitat pe toţi cunoscuţii lor; aceştia au venit şi i-au lăsat cu peste o sută de dolari datorii.

A fost o experienţă dureroasă şi amară, ce i-a adus la desperare. Să li se întâmple asta tocmai acum, când inimile lor erau numai dragoste şi gingăşie! Ce jalnic începea viaţa lor de tineri căsătoriţi; se iubeau atât de mult şi nu puteau avea un răgaz cât de scurt ca să fie fericiţi! Totul în ei năzuia spre fericire, toate din jur le spuneau că aşa ar trebui să fie, când inimile lor ardeau de uimire şi se înflăcărau la fiecare suflare. Erau cutremuraţi până în adâncurile fiinţei lor de minunea dragostei împlinite; era oare slăbiciune de neiertat din partea lor dacă tânjeau după puţină linişte? Îşi deschiseseră inimile ca florile primăvara, dar o iarnă nemiloasă se abătuse asupra lor. Se întrebau dacă mai era vreo dragoste în lume care să fi înflorit astfel şi să fi fost atât de sălbatic strivită şi călcată în picioare.

Fără încetare, peste capetele lor sărăcia se abătea ca un bici nemilos. În dimineaţa de după nuntă, s-a strecurat în patul lor pe când dormeau şi i-a mânat la muncă înainte de revărsatul zorilor. Ona abia se ţinea pe picioare de oboseală, dar dacă-şi pierdea slujba îi aştepta dezastrul şi cu siguranţă că şi-ar fi pierdut-o dacă întârzia în ziua aceea. Trebuiau să meargă cu toţii la lucru, chiar şi micul Stanislovas, bolnav de cârnaţii şi *sarsaparilla*[24] cu care se ghiftuise. Toată ziua a stat lângă maşina lui, foindu-se neliniştit, în timp ce ochii i se închideau fără voie; chiar şi aşa, era să-şi piardă locul, căci supraveghetorul a dat de două ori cu piciorul

[24] Plantă tropicală cu rădăcini comestibile.

în el ca să-l trezească.

O săptămână întreagă s-a scurs până să-şi revină şi să fie cu toţii iar oameni ca înainte. În timpul acesta, casa plină de copii ce smiorcăiau şi adulţi nervoşi nu era locul cel mai plăcut din lume. Dacă ţinem seama de toate, Jurgis şi-a păstrat totuşi calmul destul de bine, şi asta numai datorită Onei; ajungea s-o privească o dată ca să se stăpânească. Ona era atât de sensibilă, nu se potrivea de loc cu viaţa pe care o ducea; de câte ori se gândea la ea în timpul zilei, îşi încleşta mâinile şi se aşternea cu furie la treabă. Ona era prea bună pentru el, îşi spunea în sinea lui, şi-i era aproape teamă de miracolul ce i se întâmplase; nu-i venea a crede că lui îi aparţinea. Tânjise atâta timp de dorul ei, şi acum, când venise vremea, i se părea că nu-şi câştigase îndeajuns dreptul de a o avea; faptul că Ona îi arăta atâta încredere se datora numai bunătăţii ei fără margini, nu calităţilor lui. Dar Jurgis voia ca Ona să nu-şi dea seama niciodată de asta, aşa că era veşnic atent şi se supraveghea ca să nu-şi trădeze vreuna dintre părţile urâte ale caracterului său. Veghea şi la lucruri neînsemnate, cum ar fi manierele lui şi obiceiul de a înjura când treburile ieşeau prost. Ochii Onei se umpleau atât de uşor de lacrimi şi îl priveau atât de rugător, încât îl făceau să ia în sinea lui noi hotărâri de îndreptare, pe lângă cele luate anterior. Ce-i drept, capul lui Jurgis era acum mai plin de gânduri şi intenţii frumoase decât fusese vreodată în toată viaţa lui.

El avea menirea s-o apere pe Ona, să se bată pentru ea împotriva grozăviilor din jurul lor. Era singurul sprijin al Onei, şi dacă ar fi dat greş, ea ar fi fost pierdută; o înconjura cu braţele lui puternice ca s-o apere de lumea dinafară, căci ajunsese să cunoască rostul lumii în care trăiau. Era un război continuu al fiecăruia în parte împotriva tuturor şi cei mai de jos erau călcaţi în picioare. N-avea nici un rost să dai ospeţe pentru alţii, era mai înţelept să aştepţi să te invite alţii pe tine. Treceai prin viaţă cu

sufletul înnegrit de bănuială şi de ură; îţi dădeai seama că eşti împresurat de forţe potrivnice, care voiau să pună mâna pe banii tăi şi făceau uz de toată abilitatea ca să-ţi întindă curse. Negustorii lipeau tot felul de minciuni pe la ferestre ca să te momească; până şi gardurile, stâlpii de telegraf şi felinarele de pe stradă erau acoperite cu afişe mincinoase. Marile trusturi unde lucrai te minţeau, şi minţeau toată ţara; de sus şi până jos, totul era o imensă minciună,

Jurgis îşi închipuia că înţelege toate dedesubturile; dar dacă te gândeai bine, ţi se rupea inima: bătălia era atât de inegală cu cei ce aveau de partea lor toate avantajele! Iată-l pe Jurgis, jurând în genunchi că o va apăra pe Ona de toate relele, ca numai după o săptămână, ea să sufere îngrozitor de lovitura unui duşman căruia n-avea cum să i se împotrivească. Într-o zi, ploua cu găleata; fiind şi în luna decembrie, nu era glumă să fii muiat până la os şi să stai apoi toată ziua în pivniţa rece de la Brown, Ona era o muncitoare sărmană şi nu avea manta de ploaie, aşa că Jurgis a luat-o şi a suit-o în tramvai. Dar linia de tramvaie aparţinea unor domni care voiau să scoată bani cât mai mulţi. Şi pentru că oraşul votase o decizie care îi obliga să dea bilete cu corespondenţă, proprietarii erau furioşi; la început au hotărât să dea corespondenţă numai dacă se plătea o taxă, iar apoi, mai răuvoitori, au introdus sistemul că pasagerul trebuie să ceară corespondenţă, taxatorul nu avea voie să-i sugereze. Onei i se spusese că trebuie să ceară corespondenţă, dar cum ea nu avea obiceiul să vorbească neîntrebată, a tot aşteptat urmărindu-l din ochi pe taxator şi întrebându-se în sinea ei când îşi va aminti de ea. Când a sosit, în fine, vremea să coboare, a cerut corespondenţă, dar i-a fost refuzată. Neştiind ce să facă, a început să discute cu taxatorul într-o limbă din care acesta nu înţelegea o iotă. După ce a prevenit-o, taxatorul a tras clopoţelul şi tramvaiul s-a pus în mişcare, la care Ona a izbucnit în lacrimi. La staţia

următoare a coborât, dar cum nu mai avea bani, a trebuit să facă drumul până la fabrică pe jos sub ploaia torenţială. Toată ziua a tremurat de frig, iar seara a venit acasă cu dinţii clănţănind, cu dureri de cap şi în şale. A fost bolnavă după asta două săptămâni, dar aşa, bolnavă şi slăbită cum era, s-a dus în fiecare zi la lucru. Şefa de secţie era deosebit de severă cu Ona, având impresia că s-a încăpăţânat pentru că i s-a refuzat o zi de concediu după nuntă. Ona credea că şefa e nemulţumită când fetele din echipă se mărită, pentru că ea însăşi era o fată bătrână şi urâtă.

Erau multe asemenea necazuri din care se alegeau cu tot felul de ponoase. Nici copiii nu mai erau la fel de sănătoşi ca odinioară, acasă; de unde puteau ei să ştie că nu exista canal de scurgere pentru casă şi toată scursoarea de cincisprezece ani se adunase într-o hazna chiar sub casă? De unde să ştie că laptele albăstrui pe care-l cumpărau la colţul străzii era amestecat cu apă şi pe deasupra tratat cu formaldehidă? Acasă, când copiii se îmbolnăveau, Teta Elzbieta culegea buruieni cu care-i lecuia; acum trebuia să se ducă la farmacie să cumpere medicamente şi habar n-avea că şi acestea erau falsificate. De unde să ştie ei că ceaiul şi cafeaua, zahărul şi făina erau amestecate cu tot felul de otrăvuri şi surogate; că mazărea în cutii era colorată cu săruri de cupru, iar marmelada de fructe cu coloranţi de anilină? Şi chiar de-ar fi ştiut, tot n-ar fi avut ce face, căci jur împrejur, pe o rază de multe mile, nu existau altfel de produse. Se apropia iarna cea aspră şi trebuiau să strângă bani ca să-şi facă rost de haine mai călduroase şi pături; dar oricât ar fi adunat, tot nu şi-ar fi putut cumpăra lucruri bune, care să le ţie de cald. Toate hainele ce se găseau în magazine erau din bumbac sau din deşeuri ţesute din fibrele scoase din haine vechi. Plătind mai scump, puteau cel mult să cumpere voaluri sau haine cu croieli mai moderne, sau pur şi simplu să fie traşi pe sfoară; dar lucruri trainice şi

călduroase nu găseau cu nici un chip. Un tânăr, prieten cu Szedvilas, întors de curând din străinătate, funcţionar la un magazin pe Ashland Avenue, le-a povestit râzând un renghi pe care patronul său îl jucase unui naiv de la ţară. Clientul voia să cumpere un ceas deşteptător; negustorul i-a arătat două ceasuri identice spunându-i că unul costă un dolar, iar celălalt un dolar şi şaptezeci şi cinci de cenţi. Când ţăranul l-a întrebat care-i deosebirea, el a întors unul pe jumătate, iar celălalt până la capăt şi i-a demonstrat clientului că al doilea făcea de două ori pe atâta zgomot. Atunci clientul a spus că el doarme adânc şi ar face mai bine să cumpere ceasul mai scump.

Spunea un poet că:

„Mai curată le este inima şi mai demnă ţinuta
Celor cărora văpaia nelinişţii le-a torturat tinereţea".

Dar poetul nu se gândea, desigur, la nelinişţea şi la spaima ce ţi-o dă sărăcia, sărăcia amară şi fără scăpare, sordidă şi mizeră, urâtă şi umilitoare, care nu mai lasă loc nici pentru demnitate, nici pentru patos. Este un fel de nelinişte pe care poeţii, de obicei, nu o cunosc; cuvintele ei nu încap în vocabularul poetic, amănuntele ei nu pot fi povestite într-o societate aleasă. Cum ar putea cineva spera, de exemplu, să stârnească interesul amatorilor de literatură bună povestind cum o familie şi-a găsit casa năpădită de ploşniţe, cu tot cortegiul de suferinţe, necazuri şi umilinţe la care au fost supuşi aceşti oameni şi banii grei trudiţi în sudoarea frunţii, cheltuiţi acum ca să scape de ele? După multe şovăieli şi dezbateri, au dat douăzeci şi cinci de cenţi pe un pachet mare de insecticid, un preparat patent care din întâmplare conţinea nouăzeci şi cinci la sută ipsos, absolut nevătămător pentru insecte, şi pe care cu doi cenţi l-ar fi putut prepara şi singuri. Bineînţeles, n-a avut nici un efect, decât

asupra unor guzgani care au avut ghinionul să bea după aceea apă şi astfel li s-a pietrificat stomacul. Neavând habar cum stau lucrurile, dar nici alţi bani de azvârlit, familia n-a avut încotro şi s-a resemnat să accepte mizeria pentru tot restul zilelor ei.

Mai era apoi bătrânul Antanas. Venise iarna, iar el lucra într-o pivniţă întunecată şi rece, unde îţi vedeai tot timpul aburii respiraţiei şi-ţi degerau degetele. Aşa că tusea bătrânului se înrăutăţea pe zi ce trecea, până ce într-o bună zi n-a mai încetat de fel şi a ajuns o adevărată nenorocire; apoi a dat peste el o altă năpastă. Lucra într-un loc unde picioarele i se bălăceau în chimicale care în curând i-au mâncat bocancii cei noi. Au început să-i apară buboaie pe picioare şi-l dureau din ce în ce mai tare. Ori sângele lui era stricat, ori se tăiase pe undeva, nu ştia; dar întrebând pe cei din jur, a aflat că era un lucru obişnuit, din cauza salpetrului. Mai devreme sau mai târziu, fiecare se îmbolnăvea aşa şi atunci nu mai putea face nimic, nu exista leac şi în orice caz nu mai putea munci în acel loc. Buboaiele nu se vindecau, iar dacă nu pleca de acolo, curând îşi pierdea degetele de la picioare; dar Antanas vedea greutăţile în care se zbătea toată familia şi îşi amintea cu ce sacrificii îşi făcuse rost de slujbă, aşa că şi-a bandajat picioarele şi a continuat să se târâie şi să tuşească, până ce a căzut grămadă, ca un cal în ham. L-au cărat într-un loc uscat şi l-au întins pe duşumea, iar seara doi oameni l-au dus acasă. Bietul bătrân a fost băgat în pat şi, deşi încerca în fiecare dimineaţă, nu s-a mai putut ridica niciodată. Zăcea în colţul lui şi tuşea, tuşea într-una, până a ajuns ca un schelet. După un timp, a rămas atât de puţină carnea de pe el, încât îi ieşeau oasele prin piele; era groaznic la vedere şi îţi făcea rău numai când te gândeai. Într-o noapte, a avut un acces cumplit de tuse şi a început să-i curgă sânge din gură. înspăimântată, familia a chemat un medic căruia i-a plătit jumătate de dolar ca să le spună că nu se mai poate face nimic. Din fericire, bătrânul nu a

auzit vorbele medicului; el continua să tragă nădejde că a doua zi sau în ziua următoare se va simţi mai bine şi-şi va putea relua lucrul. Patronii îi trimiseseră vorbă că-i păstrează postul – la drept vorbind, Jurgis dăduse bani unui om să vină duminică după-masă şi să-i spună aşa bătrânului. Dede Antanas continua să spere, dar între timp au urmat alte trei hemoragii; apoi, într-o dimineaţă, l-au găsit ţeapăn şi rece. Treburile lor nu mergeau de loc bine în acele zile şi, deşi mătuşii Elzbieta i se rupea inima de durere, au fost nevoiţi să renunţe la cea mai mare parte a ceremonialului de înmormântare; n-au putut plăti decât un dric şi o trăsură pentru femei şi copii. Jurgis, care învăţase mai repede cum se încheie tranzacţiile, a pierdut duminica toată ca să se tocmească pentru închirierea dricului şi trăsurii şi a făcut-o de faţă cu martori, aşa că atunci când negustorul a încercat să-l încarce la socoteală, a putut să se apere şi să nu plătească mai mult decât se învoise. Timp de douăzeci şi cinci de ani, Antanas Rudkus şi fiul său lucraseră împreună în pădure, aşa că lui Jurgis îi venea greu să se despartă aşa de el; într-un fel, poate că era mai bine că trebuia să-şi concentreze toată atenţia ca să-şi înmormânteze tatăl fără să se ruineze şi n-a mai avut timp să se lase în voia amintirilor, pradă durerii.

Iarna cea aspră s-a abătut asupra lor. În păduri, cât ţine vara, ramurile copacilor luptă pentru lumină, iar cele mai slabe pier; vin apoi vânturile nebune, viscolele şi măzărichea, care presară pământul cu ramurile neputincioase. Aşa era şi în Packingtown; întreg districtul se încleşta pentru bătălia cea necruţătoare, iar cei învinşi piereau ca muştele. Tot anul erau la posturile lor, ca nişte rotiţe, punând în mişcare acel mecanism complicat care se numeşte Packingtown; acum sosea momentul reviziei, când se înlocuiau piesele uzate. Pneumonia şi gripa pândeau organismele slăbite; se apropia secerişul anual al celor doborâţi

de ftizie. Veneau vânturile aspre, reci şi muşcătoare, aducând furtuni de zăpadă, şi toate îi urmăreau fără milă pe cei cu muşchii obosiţi şi cu sângele subţiat. Mai devreme sau mai târziu, sosea ziua când cei neputincioşi nu se mai prezentau la lucru; atunci, fără să se piardă vreun moment în aşteptări sau regrete, era prilejul potrivit pentru muncitorul nou.

Înlocuitori erau la îndemână cu miile. Cât era ziua de lungă, porţile fabricilor erau asaltate de oameni flămânzi, cu buzunarele goale; răsăreau, literalmente, cu miile, în fiecare dimineaţă, bătându-se între ei pentru o speranţă de viaţă. Fără să le pese de frig şi furtună, stăteau veşnic pe aproape, gata să se ofere; se aflau acolo cu două ore înainte de răsăritul soarelui, cu o oră înainte de începerea lucrului. Uneori le degera obrazul, alteori mâinile şi picioarele. Îngheţau cu toţii grămadă, dar tot veneau şi stăteau acolo, căci altundeva n-aveau să se ducă. Într-o zi, Durham a dat un anunţ în ziar că angajează două sute de oameni care să spargă gheaţă; în tot cursul acelei zile, toţi nenorociţii lipsiţi de hrană şi de adăpost din oraş au sosit, înotând prin zăpadă, de pe o rază de două sute de mile pătrate împrejur. În noaptea aceea, vreo opt sute dintre ei s-au adăpostit la gară, umplând sălile de aşteptare, dormind unii peste alţii, îngrămădindu-se prin coridoare, până ce poliţia a închis uşile lăsându-i pe ceilalţi să degere pe afară. În zori, s-au prezentat la Durham trei mii de oameni, şi poliţia a fost nevoită să trimită rezervele ei ca să înăbuşe răscoala. Supraveghetorii de la Durham au ales apoi douăzeci de oameni dintre cei mai voinici; „două sute” din ziar fusese o greşeală de tipar.

La patru-cinci mile spre răsărit, se întindea lacul, peste care suflau vânturile îngheţate. Câteodată, noaptea, termometrul cobora până la zece sau douăzeci de grade sub zero, iar dimineaţa, pe străzi, zăpada se înălţa până la ferestre. Străzile pe unde prietenii noştri trebuiau să meargă la lucru erau nepavate,

pline de gropi şi de hârtoape; vara, când ploua cu găleata, se întâmpla să înoţi până la brâu ca să ajungi acasă; dar acum, în timpul iernii, nu era lucru de glumă să străbaţi drumul înainte de a se ivi zorile şi apoi seara, după ce se întuneca. Se îmbrobodeau cu tot ce aveau, dar nu se puteau apăra de oboseală şi, nu rareori, câte unii se dădeau bătuţi în lupta cu nămeţii de zăpadă, se aşezau în drum şi adormeau.

Şi dacă pentru bărbaţi era un adevărat canon, nu e greu de închipuit ce însemna un asemenea drum pentru femei şi copii. Unii mergeau cu tramvaiul, atunci când circula; dar când câştigi numai cinci cenţi pe oră, cum era cazul micului Stanislovas, nu-ţi dă mâna să cheltuieşti atâţia bani ca să călătoreşti două mile. Copiii veneau la lucru cu şaluri mari pe cap, ca să-şi apere urechile, şi încotoşmănaţi de ajungeau de nerecunoscut, şi totuşi se întâmplau accidente. Într-o dimineaţă geroasă de februarie, băieţelul care lucra cu Stanislovas la dozatorul de untură a sosit cu o oră întârziere, plângând de durere. L-au despachetat şi un lucrător a început să-i frece cu putere urechile; fiind complet degerate, acestea s-au dezlipit şi au căzut. Ca urmare, micul Stanislovas s-a ales cu o spaimă de ger vecină cu obsesia. În fiecare dimineaţă, când se făcea vremea s-o pornească la lucru, începea să plângă şi să ţipe. Nimeni nu ştia cum să-l liniştească, ameninţările nu ajutau la nimic, părea că spaima era mai puternică decât el şi nu şi-o putea stăpâni, încât se temeau că se va sufoca ţipând. S-a hotărât, până la urmă, că va merge întotdeauna cu Jurgis şi se va întoarce cu el acasă; adesea, când zăpada era prea înaltă, Jurgis îl purta pe umeri tot drumul. Dar uneori Jurgis lucra până noaptea târziu şi atunci era o jale, pentru că băiatul nu avea unde să-l aştepte, decât în prag sau în vreun colţ din hala de tăiere, unde adormea şi îngheţa de moarte.

Hala de tăiere nu era încălzită; era ca şi cum oamenii ar fi lucrat toată iarna în câmp. De altfel, afară de secţiile de fierbere şi

altele asemănătoare, toate celelalte săli nu prea erau încălzite; pentru cei din secţia de fierbere era cel mai periculos, pentru că ori de câte ori aveau treabă în alt loc din clădire, treceau prin coridoare reci ca gheaţa, de obicei îmbrăcaţi doar într-un tricou fără mâneci. Cei din sala de tăiere erau stropiţi cu sânge care îngheţa tun; dacă se sprijineau de un stâlp, îngheţau şi se făceau una cu el, iar dacă puneau mâna pe lama cuţitului, riscau să-şi lase pielea pe ea. Muncitorii îşi înfăşurau picioarele în jurnale şi saci vechi; acestea se îmbibau de sânge, care, la rândul lui, îngheţa, şi iar se umpleau de sânge şi aşa mai departe, până ce, seara, când plecau acasă, oamenii păşeau de parcă aveau picioare de elefanţi. În răstimpuri, când supraveghetorii nu observau, îşi cufundau picioarele şi gleznele în trupurile animalelor tăiate, aburind de sânge cald sau se repezeau până la robinetele de apă fierbinte. Cel mai îngrozitor era faptul că mai toţi cei ce lucrau cu cuţite nu puteau purta mănuşi; braţele li se înălbeau de frig, mâinile le înţepeneau şi nu-i de mirare că se întâmplau adesea accidente. Pe deasupra, camera era plină de aburi de la apa şi sângele fierbinte, aşa că nu se vedea la un metru depărtare. Şi cu toţi oamenii aceia zoriţi, lucrând într-o viteză ameţitoare cu cuţite de măcelărie ascuţite ca o lamă de bărbierit, e de mirare că nu se omorau mai mulţi oameni decât animale.

Jurgis ar fi putut îndura chiar şi aceste neajunsuri, dacă ar fi avut măcar un loc unde să mănânce. Dar era nevoit fie să-şi mănânce prânzul în duhoarea unde lucra, fie să alerge, cum făceau toţi tovarăşii lui, la vreuna dintre cârciumile care-şi întindeau tentaculele spre el. La apus de abatoare se întindea Ashland Avenue, cu un şir neîntrerupt de cârciumi – i se spunea „Calea Whisky”; la nord era 47-th Street, unde se aflau vreo şase cârciumi, iar la colţul dintre ele era „Whisky Point”, un pătrat de vreo cincisprezece-douăzeci de acri, cuprinzând fabrica de clei şi vreo două sute de cârciumi.

Te puteai plimba printre ele şi alege: „Astăzi avem supă caldă de mazăre şi mâncare de varză"; „Varză acră şi crenvurşti. Intră!"; „Ciorbă de fasole şi miel la tavă. Bun venit!" Toate afişele erau scrise în mai multe limbi, cum erau şi denumirile localurilor, de o varietate nesfârşită şi sunând atrăgător. Se aflau acolo „Cerc intim" şi „Colţul liniştit", „La gura sobei" şi „Lângă foc", „Restaurantul plăcerii" şi „Ţara minunilor", alături de „Castelul de vis" şi „Bucuriile dragostei". Oricum s-ar fi numit, li se spunea „Cartierul general sindical" şi primeau cu bucurie pe muncitori, care găseau întotdeauna acolo o sobă caldă, cu un scaun pe aproape şi câţiva prieteni cu care să mai stea la taifas şi să glumească; însă cu o condiţie: trebuia să bei. Dacă intrai cu intenţia să nu bei nimic, puteai fi sigur că în scurt timp vei fi dat afară, iar dacă nu te grăbeai de parcă ai fi vrut să mai rămâi, puteai să te mai alegi şi cu capul spart de o sticlă de bere. Toţi muncitorii înţelegeau însă şi consumau băutură; credeau că în felul acesta făceau o afacere bună, căci nu erau obligaţi să ia decât un pahar şi în schimb se alegeau cu o masă caldă. Numai că în practică se dovedea că lucrurile nu stăteau chiar aşa, pentru că mai totdeauna se găsea câte un prieten care-ţi făcea cinste şi apoi trebuia să-l cinsteşti şi tu. Apoi mai intra alt cunoscut şi, oricum, câteva pahare prindeau bine unui om care trudeşte din greu. La întoarcere, nu mai tremurai de frig, şi munceai mai cu curaj; te chinuia mai puţin monotonia abrutizantă a muncii; îţi treceau prin minte tot felul de gânduri în timp ce lucrai, şi lumea îţi apărea mai puţin tristă. Dar în drum spre casă omului i se făcea iar frig, aşa că trebuia să se oprească din nou ici-colea, să se mai încălzească. Cum la birt se găsea şi câte ceva cald de mâncare, se putea să ajungă acasă târziu pentru cină, sau să nu mai ajungă de loc. Uneori se pomenea cu soţia care pleca să-l caute, răzbită şi ea de frig, ba poate mai lua şi copiii cu ea; şi uite aşa, încet, încet toată familia lua calea băuturii, ca un râu care se rostogoleşte la

vale. Unde mai pui că toţi patronii plăteau cu cecuri, refuzând cererile muncitorilor de a plăti în bani peşin; şi unde putea un muncitor din Packingtown să-şi schimbe cecul în bani decât la cârciumă? Putea apoi să nu plătească această favoare cheltuind o parte din bani?

De toate aceste ispite Jurgis era ferit, datorită Onei. Nu lua niciodată mai mult de un pahar la prânz; aşa şi-a făcut reputaţia de om ursuz şi nu prea era întâmpinat cu căldură prin cârciumi, fiind nevoit să rătăcească de la una la alta. Seara, se ducea de-a dreptul acasă, ajutându-i pe Ona şi pe Stanislovas să-şi croiască drum, iar câteodată o suia pe Ona într-un tramvai. După ce ajungea acasă, mai trebuia uneori să înoate încă o bucată de drum şi să se târască înapoi cărând o găleată cu cărbuni pe umeri. Casa nu era un loc prea plăcut, cel puţin în iarna aceasta. Nu putuseră cumpăra decât o singură sobă, micuţă, care nu reuşea să încălzească nici bucătăria, când vremea era mai geroasă. Teta Elzbieta o ducea greu toată ziulica şi copiii la fel, când nu se puteau duce la şcoală. Seara se adunau cu toţii în jurul sobei şi cinau ţinându-şi farfuriile în poală; apoi Jurgis şi Jonas mai fumau câte o pipă, după care se strecurau în pat să se încălzească, având grijă să stingă focul, ca să facă economie de cărbuni. Frigul le dădea mult de furcă. Dormeau îmbrăcaţi, cu paltoanele pe ei, şi deasupra puneau toate păturile şi hainele ce se mai găseau prin casă; copiii dormeau îngrămădiţi într-un singur pat şi tot nu-şi puteau ţine de cald. Cei de pe margini tremurau, şi sughiţau, şi se strecurau printre ceilalţi încercând să ajungă în mijloc, şi mereu se iscau bătăi. Casa asta veche, cu pereţii plini de crăpături se deosebea mult de colibele ce le avuseseră acasă, cu pereţii groşi, căptuşiţi pe afară şi pe dinăuntru cu lut; viscolul ce dădea buzna peste ei acum era viu, ca o prezenţă diabolică. Se trezeau în mijlocul nopţii, când întunericul era dens şi ba îl auzeau urlând pe afară, ba se

aşternea o tăcere de moarte, ceea ce era şi mai rău. Puteau simţi cum se strecura frigul în casă prin crăpături, atingându-i cu degetele-i de gheaţă aducătoare de moarte; şi se încovrigau şi se ghemuiau, încercând să se ferească de el, dar totul era în zadar. Năvălea într-una fără răgaz, înspăimântător, ca un spectru născut în cavernele negre ale groazei; o forţă primitivă, cosmică, ascuţind durerile sufletelor pierdute, pradă haosului şi abisurilor. Era neîndurător, tare ca fierul; şi oră de oră, ei se zgârceau mai mici în încleştarea lui, singuri, veşnic singuri. Nimeni nu-i putea auzi dacă ţipau; nu exista nici o milă, nici o îndurare. Şi aşa o ţineau până dimineaţa, când plecau la o nouă zi de trudă, ceva mai slăbiţi, ceva mai aproape de vremea când le va suna ceasul să fie scuturaţi din copac.

CAPITOLUL VIII

Cu toată iarna necruţătoare, sămânţa speranţei din inimile lor nu putea fi ucisă. Chiar în vremea aceea avea loc marea aventură a Marijei.

Victima era Tamoszius Kuszleika, cel care cânta la vioară. Toată lumea râdea de ei, pentru că Tamoszius era micuţ şi subţirel, iar Marija l-ar fi putut ridica într-o mână. Poate de aceea îl şi cucerise; capacitatea de energie a Marijei era pentru el obiect de fascinaţie. În seara nunţii lui Jurgis cu Ona, când s-au cunoscut, Tamoszius nu şi-a luat ochii de la ea; după aceea, când a descoperit că avea de fapt o inimă de copil, vocea şi violenţa ei au încetat să-l mai înspăimânte şi atunci a început să o viziteze în după-amiezile de duminică. Marija n-avea unde primi oaspeţi decât în bucătărie, unde se aduna toată familia, iar Tamoszius se aşeza acolo, cu pălăria pe genunchi, nerostind mai mult de câteva cuvinte, roşu la faţă ca un rac, până ce, în sfârşit, Jurgis îl bătea pe spate prieteneşte, inimos cum era, şi-i spunea: „Hai, frate, cântă-ne ceva”. Atunci, obrazul lui Tamoszius se însenina, îşi scotea vioara, o potrivea sub bărbie şi începea să cânte. Odată cu cântecul, sufletul lui se înflăcăra şi devenea convingător; era chiar prea îndrăzneţ, căci tot timpul privirea nu i se dezlipea de pe faţa Marijei, până ce ea roşea şi-şi lăsa ochii în jos. Nici n-ar fi putut rezista cântecului lui Tamoszius; până şi copiii şedeau ca fermecaţi şi lacrimi lunecau pe obrazul mătuşii Elzbieta. Era o cinste deosebită să fii astfel acceptată în sufletul unui om de geniu, să poţi împărtăşi extazul şi suferinţa vieţii lui interioare.

Marija trăgea de pe urma acestei prietenii şi alte foloase, mai substanţiale. Lui Tamoszius i se plăteau bani buni ca să cânte la ocazii deosebite; era, de asemeni, invitat la petreceri şi sindrofii, căci toată lumea ştia că are inimă prea bună ca să vină fără vioară şi, fiind cu vioara, nu era greu să-l îndupleci să cânte, ca ceilalţi

să poată dansa. Într-un rând, şi-a luat inima în dinţi şi a invitat-o pe Marija să-l însoţească la o astfel de sindrofie, iar Marija, spre marea lui bucurie, a primit; după aceea nu se mai ducea nicăieri fără ea, iar dacă era prieten cu amfitrionii, invita şi restul familiei. Oricum, Marija se întorcea acasă cu buzunarele pline de prăjituri, şi sandvişuri pentru copii, şi poveşti despre toate bunătăţile pe care le mâncase ea însăşi acolo. La aceste petreceri Marija era nevoită să stea cea mai mare parte din timp la bufet, căci nu putea dansa decât cu femei sau cu bărbaţi foarte bătrâni; Tamoszius avea o fire aprinsă şi era bântuit de o gelozie nebună, aşa că orice becher care ar fi îndrăznit să-şi treacă braţul în jurul mijlocului de mari proporţii al Marijei putea fi sigur că dezacordează orchestra.

Când trudeai din greu toată săptămâna, era o mare mângâiere gândul că sâmbătă seara te aşteaptă asemenea distracţii. Familia era prea săracă şi istovită de muncă pentru ca să-şi facă noi prieteni; de obicei, în Packingtown nu-ţi cunoşteai decât vecinii apropiaţi şi tovarăşii de lucru, întreg cartierul fiind ca o aglomerare de sătuleţe. Iată însă că un membru al familiei avea posibilitatea să se plimbe şi să-şi lărgească orizontul; aşa că în fiecare săptămână apăreau personaje noi în centrul discuţiei. Aflau cum era îmbrăcată cutare, unde lucra şi cât câştiga şi cu cine era în dragoste; cum o fată înşelată în dragoste s-a certat cu rivala ei şi ce s-a întâmplat; cum un altul îşi bătea nevasta şi cheltuia banii munciţi de ea pe băutură, şi-i amaneta până şi hainele. Unii ar fi putut dispreţui asemenea conversaţii numindu-le bârfeli, dar cum să nu povesteşti despre atâtea lucruri de care afli!

Într-o sâmbătă seara, pe când se întorceau acasă de la o nuntă, Tamoszius şi-a făcut curaj, a lăsat din mână cutia cu vioara în mijlocul străzii şi şi-a deschis inima; iar Marija l-a cuprins în braţe. A doua zi, când a povestit alor ei totul, a plâns de bucurie,

spunând că Tamoszius e un bărbat minunat. După asta, el nu-i mai declara dragostea cu vioara, ci şedeau amândoi ore întregi în bucătărie, îmbrăţişaţi, copleşiţi de fericire; era o înţelegere tacită între membrii familiei să se facă a nu şti nimic despre ceea ce se petrecea în colţul acela.

Aveau de gând să se căsătorească în primăvară, să-şi aranjeze podul casei ca să locuiască acolo. Tamoszius câştiga bine – şi de altfel încet-încet familia îi plătea Marijei datoria, aşa că în curând urma să aibă destui bani ca să-şi întemeieze noua viaţă; dar, cu inima ei nesăbuit de largă, în fiecare săptămână cheltuia o mulţime de bani pe lucruri de care vedea că era nevoie în casă. Marija era într-adevăr bogăţaşa familiei, căci devenise o mare specialistă în vopsitul cutiilor de conserve; pentru fiecare o sută zece cutii primea paisprezece cenţi, iar ea putea vopsi mai mult de două cutii pe minut. I se părea că l-a apucat pe Dumnezeu de picior şi toţi ai casei se bucurau de bucuria ei.

Prietenii ei clătinau însă din cap şi-i spuneau să nu se grăbească; nu se ştie niciodată cât ţine norocul; mai întotdeauna se întâmplă câte ceva. Dar Marija era prea sigură de ea şi continua să facă planuri şi să viseze la toate minunăţiile pe care urma să le cumpere pentru cuibuşorul ei; iar atunci când s-a abătut asupra ei dezastrul, ţi se frângea inima citindu-i mâhnirea în priviri.

Căci fabrica de cutii şi-a închis porţile! Marija şi-ar fi închipuit mai curând că soarele s-ar putea opri în loc decât una ca asta; marea întreprindere i se părea tot atât de neclintită ca planetele şi ca stelele. Şi acum, se închisese! Nu-i dăduseră nici o explicaţie, nu o preveniseră măcar cu o zi înainte; pur şi simplu, au afişat sâmbătă o înştiinţare că toate muncitoarele vor fi plătite în după-amiaza aceea şi nu-şi vor relua lucrul cel puţin o lună de zile de aici înainte! Şi iată cum, dintr-odată, rămăsese fără slujbă!

Văzând nedumerirea Marijei, fetele i-au explicat că se

terminase zorul de sezon, după care urma întotdeauna o stagnare. Uneori fabrica relua lucrul după o vreme, cu capacitatea redusă la jumătate – dar nu puteai şti niciodată; se întâmplase să rămână închisă până în mijlocul verii. Perspectivele erau întunecate, pentru că magazionerii spuneau că maldărele de cutii se ridicau până-n tavan şi fabrica n-ar mai fi avut loc de înmagazinare pentru producţia unei alte săptămâni. Concediaseră trei sferturi chiar dintre magazioneri, ceea ce era un semn şi mai prost, pentru că însemna că nu existau comenzi de livrat. Munca, spuneau fetele, nu era decât o înşelătorie; nu mai puteai de bucurie câştigând câte doisprezece sau paisprezece dolari pe săptămână, din care jumătate puneai deoparte; dar apoi trebuia să cheltuieşti totul ca să poţi trăi când rămâneai fără lucru, aşa că, de fapt, câştigul era doar jumătate din cât credeai.

Marija a venit acasă şi, pentru că nu putea sta locului fără să explodeze, a făcut mai întâi o curăţenie generală în casă, iar apoi a pornit în căutare de slujbă ca să umple golul. Cum mai toate fabricile de cutii de conserve erau închise şi toate fetele căutau de lucru, e uşor de înţeles că Marija n-a găsit nimic. Apoi a început să încerce pe la prăvălii şi birturi, şi când n-a reuşit nici acolo, a pornit-o în cartiere mai îndepărtate, pe lângă lac, unde locuiau cei bogaţi, cerând ceva de lucru pentru cineva care nu ştie englezeşte.

Şi muncitorii de la abatoare au resimţit efectele crizei care o lăsaseră pe Marija pe drumuri; dar ei le-au simţit într-altfel, într-un mod care l-a făcut pe Jurgis să înţeleagă tot amarul lor. Fabricanţii de conserve nu şi-au concediat muncitorii, dar au redus treptat orele de lucru. Ei cereau oamenilor să se prezinte la fabrică, pregătiţi să înceapă lucrul, la ora şapte, deşi mai niciodată nu era de lucru înainte de a fi încheiat cumpărătorii târgul la ţarcuri şi vitele să fi ajuns pe tobogan. Aceasta se

întâmpla de obicei pe la orele zece sau unsprezece, ceea ce era, în orice caz, destul de neplăcut; dar acum, în sezon mort, nu începeau lucrul decât după-amiaza, târziu. Aşa că trebuiau să-şi piardă vremea de pomană într-un loc unde termometrul cobora până la douăzeci de grade sub zero! La început îi vedeai alergând primprejur sau hârjonindu-se între ei ca să se mai încălzească; dar până la apusul soarelui erau răzbiţi de frig şi extenuaţi, aşa că atunci când soseau, în sfârşit, vitele, erau atât de îngheţaţi, încât abia se mai puteau mişca. Atunci, dintr-odată, hala se umplea de o activitate febrilă şi începea nemiloasa „băgare în viteză".

Erau săptămâni când Jurgis pleca acasă numai cu două ore de lucru pontate, ceea ce însemna cam treizeci şi cinci de cenţi. Erau multe zile când avea mai puţin de o jumătate de oră şi altele când nu lucra nimic. În genere, media era de vreo şase ore pe zi, ceea ce însemna pentru Jurgis cam şase dolari pe săptămână; iar aceste şase ore de muncă erau făcute după ce stătea degeaba până pe la ora unu, ba uneori chiar până la trei sau patru după-amiază. De cele mai multe ori, sosea un puhoi de vite spre sfârşitul zilei şi trebuiau să le taie înainte de a pleca acasă, muncind adesea la lumina electrică până la nouă sau zece şi chiar douăsprezece sau unu noaptea, fără o clipă de răgaz ca să îmbuce ceva. Oamenii erau la discreţia vitelor. Probabil, cumpărătorii aşteptau să scadă preţul, încercând să-i sperie pe negustorii de vite că nu aveau intenţia să cumpere nimic în ziua aceea, şi astfel să-şi impună condiţiile. Din anumite motive, în oborul de vite nutreţul era mai scump decât preţul pieţei şi nu aveai voie să-ţi aduci nutreţul din altă parte! Pe lângă aceasta, unele trenuri soseau târziu, drumurile fiind înzăpezite, dar fabricanţii de carne cumpărau vitele în aceeaşi seară, ca să le obţină mai ieftin; şi atunci intra în funcţiune legea lor de fier care pretindea ca toate vitele să fie tăiate chiar în ziua când erau cumpărate. N-avea nici un rost să lupţi împotriva acestei practici;

numeroase delegaţii de muncitori au stat de vorbă cu patronii şi li s-a răspuns că asta era regula şi că nu exista nici cea mai slabă nădejde să fie vreodată schimbată. Astfel, în ajunul Crăciunului, Jurgis a lucrat până la unu noaptea, iar în ziua de Crăciun a fost în sala de tăiere la ora şapte dimineaţa.

Cel mai rău era că, pentru toată truda sa grea, muncitorului i se plătea doar o parte din ceea ce i se cuvenea. Jurgis se numărase cândva printre cei ce refuzau să creadă că aceste imense întreprinderi i-ar putea înşela pe muncitori; abia acum vedea, cu amară ironie, că tocmai mărimea şi importanţa lor le dădea patronilor posibilitatea s-o facă fără teamă de pedeapsă. Printre regulile aplicate în sala de tăiere era şi aceea că pentru un minut întârziere, muncitorul era amendat cu o oră, dar în acelaşi timp era obligat să lucreze ora aceea, n-avea voie să stea deoparte şi să aştepte. Dar dacă venea mai devreme, nu era plătit pentru timpul acela, deşi şefii de echipe începeau adesea lucrul cu zece-cincisprezece minute înainte de sunetul sirenei. Aceeaşi înşelătorie se practica şi la sfârşitul zilei de muncă; nu se plăteau fracţiunile de oră. Chiar dacă muncea cincizeci de minute pline, dar nu avea de lucru suficient ca să se completeze o oră, muncitorul nu primea nimic. De aceea, la sfârşitul fiecărei zile era un fel de loterie, o întrecere ce ameninţa să devină război deschis între şefii de echipe şi muncitori, primii încercând să grăbească treaba, iar cei din urmă încercând s-o lungească. Jurgis îi condamna pe şefii echipelor pentru aceasta, deşi, la drept vorbind, nu era totdeauna vina lor; sabia atârna tot timpul şi deasupra capului lor şi, trăind mereu cu spaima că şi-ar putea pierde slujba, nimic nu era mai simplu decât să-i facă pe oamenii lor să mai lucreze şi de pomană – „pentru biserică”. Jurgis nu înţelesese gluma şi a trebuit să i se explice. Bătrânul Jones făcea mare caz de misionari şi alte asemenea lucruri, aşa că ori de câte ori se făcea vreo treabă necinstită, oamenii îşi făceau unul altuia

cu ochiul spunând: „Acum lucrăm pentru biserică!”

Văzând toate acestea, Jurgis nu se mai mira când îi auzea pe muncitori vorbind de lupta pentru drepturile lor. Acum simţea şi el nevoia să lupte; aşa că atunci când delegatul sindicatului ajutorului de măcelari a venit din nou la el, Jurgis l-a întâmpinat cu totul altfel. Acum îşi dădea seama că este o idee minunată aceea de a se uni pentru a rezista împreună presiunilor patronilor şi a deveni mai tari decât ei. Jurgis se întreba cui îi aparţinea ideea; iar atunci când i s-a explicat că era un fapt obişnuit printre muncitorii din America, a început să i se lumineze sensul expresiei „o ţară liberă”. Delegatul i-a explicat cât era de important pentru ei să convingă pe fiecare muncitor în parte să se alăture şi să sprijine organizaţia, şi Jurgis şi-a exprimat dorinţa de a-şi aduce contribuţia. Nu a trecut nici o lună şi toţi cei din familia sa care erau muncitori, îşi aveau carnetele de sindicalişti şi purtau la vedere şi cu mândrie insignele organizaţiei lor. Timp de o săptămână s-au simţit foarte fericiţi, socotind că, fiind membrii unei uniuni sindicale, toate necazurile lor vor lua sfârşit.

Dar numai după zece zile s-a închis fabrica de cutii unde lucra Marija – şi lovitura i-a găsit complet nepregătiţi. Nu puteau înţelege de ce sindicatul nu a fost în stare să împiedice aceasta, şi la prima întrunire la care a participat, Marija s-a ridicat şi a spus ceea ce avea pe suflet. Era o şedinţă de lucru şi discuţiile se purtau în englezeşte, ceea ce nu a impresionat-o însă; şi-a spus păsul şi n-au putut-o opri nici loviturile de ciocănel ale preşedintelui, nici zarva şi tumultul sălii. Dincolo de necazurile ei personale, Marija fierbea de indignare faţă de nedreptatea care i se făcuse şi a spus tot ce gândea despre patroni, ca şi despre lumea în care se puteau petrece asemenea lucruri; sala mai răsuna încă de ecoul glasului ei tunător, când ea s-a aşezat şi, în timp ce-şi făcea vânt să se răcorească, şedinţa a reintrat pe

făgaşul dinainte şi s-a discutat alegerea unui secretar.

Şi Jurgis a trăit o aventură când a participat pentru prima dată – deşi fără voia lui – la o întrunire sindicală. Se dusese cu dorinţa de a se aşeza într-un colţ cât mai retras şi a urmări ce se întâmplă; dar tocmai atitudinea lui liniştită, în care se citea atenţia încordată, l-a desemnat ca victimă. Tommy Finnegan era un irlandez scund, care manevra liftul pentru animale. Avea ochii mari şi o privire fixă şi era cam apucat. Cândva, demult, trecuse printr-o experienţă ciudată care-i mai apăsa şi acum sufletul. Toată viaţa încercase să se facă înţeles. Când vorbea cu cineva, îl apuca de o butonieră şi-şi apropia mereu faţa de victima lui, ceea ce era destul de neplăcut, pentru că avea dinţii stricaţi. Lui Jurgis nu-i păsa de asta, dar era cam speriat. Tema de discuţie a lui Tommy Finnegan era felul cum funcţionau inteligenţele superioare, şi dorea să afle dacă Jurgis se gândise vreodată că s-ar putea ca reprezentarea fenomenelor în asemănarea lor prezentă să fie cu desăvârşire de neînţeles pe un plan mai elevat. Erau, desigur, mistere minunate în legătură cu desfăşurarea acestor lucruri; apoi, devenind confidenţial, Mr. Finnegan a continuat prin a-i împărtăşi câteva dintre descoperirile sale personale:

— Dacă ai avut vreodată a face cu spirite – spunea el privindu-l întrebător pe Jurgis care clătina din cap – nu-i nimic, nu-i nimic, influenţa lor ar putea totuşi să lucreze asupra dumitale; ceea ce-ţi spun eu e sigur, spiritele sunt în legătură cu lucrurile ce ne înconjoară şi au o putere foarte mare. Mie mi-a fost dat să fac cunoştinţă cu spiritele încă din fragedă tinereţe... şi aşa o ţinea Tommy Finnegan într-una, expunându-şi sistemul filozofic, în timp ce fruntea lui Jurgis şiroia de sudoare, într-atât se simţea de neliniştit şi de încurcat. În sfârşit, un lucrător care-l cunoştea, a venit să-l salveze; dar abia după mult timp a reuşit să găsească pe cineva care să-i explice despre ce e vorba, şi până una-alta,

teama că ciudatul irlandez l-ar putea înhăţa din nou, l-a făcut să se ascundă toată seara prin colţurile cele mai retrase.

Jurgis nu lipsea de la nici o întrunire. Învăţase între timp câteva vorbe englezeşti şi prietenii îl ajutau să priceapă discuţiile. Şedinţele erau uneori foarte agitate; luau cuvântul mai mulţi deodată în graiuri diferite, dar toţi vorbitorii erau serioşi şi plini de ardoare, şi Jurgis la fel, dându-şi seama că erau angajaţi într-o bătălie care era şi bătălia lui. De când avusese atâtea dezamăgiri, Jurgis jurase să nu se mai încreadă în nimeni decât în propria lui familie, dar aici descoperea că avea fraţi de suferinţă şi aliaţi. Nu puteau reuşi decât unindu-se, şi astfel lupta lor devenea un fel de cruciadă. Jurgis se ducea din totdeauna la biserică, pentru că aşa se cuvenea, dar religia nu-i spunea prea mult, o lăsa în seama femeilor. Aici era vorba însă de o altfel de religie, care-l impresiona profund, care apela la fiecare fibră a lui; şi, cu tot zelul şi ardoarea unui prozelit, s-a pornit pe misionarism. Printre lituanieni erau mulţi nesindicalişti şi el lucra printre aceştia, argumentând şi încercând să le arate calea cea dreaptă. Uneori, oamenii se încăpăţânau şi refuzau să vadă realitatea, iar Jurgis, din păcate, nu era întotdeauna prea răbdător! Uita că el însuşi fusese orb până nu de mult, în felul cruciaţilor, începând cu primii din istorie, care au pornit să răspândească evanghelia înfrăţirii prin forţa armelor.

CAPITOLUL IX

Pentru Jurgis, primul rezultat al revelaţiei sale despre sindicate a fost că s-a hotărât să înveţe englezeşte. Voia să priceapă ce se vorbeşte la şedinţe şi să participe şi el la discuţii; mai întâi a început să fie atent şi să încerce să memoreze cuvinte. Copiii care mergeau la şcoală învăţau repede şi îl ajutau şi ei puţin; iar un prieten i-a împrumutat o carte, din care Ona îi citea cuvinte. Apoi Jurgis a început să regrete că nu ştie să citească el însuşi şi astfel, după câtva timp, cam prin iarnă, când a aflat că există o şcoală serală gratuită, s-a dus şi s-a înscris, în fiecare seară, dacă pleca la timp de la lucru, se ducea la şcoală; se ducea chiar dacă nu prindea decât o jumătate de oră de curs. Învăţa acolo să citească şi să vorbească englezeşte şi ar fi învăţat şi alte lucruri, dacă ar fi avut ceva mai multă vreme.

Sindicatul a provocat şi o altă schimbare importantă în felul de a gândi şi a reacţiona al lui Jurgis şi anume l-a făcut să se intereseze de ţara în care trăia, să devină un democrat. Uniunea sindicală era ea însăşi un mic stat, o republică în miniatură; treburile ei îi interesau pe toţi membrii şi fiecare îşi spunea părerea. Cu alte cuvinte, acolo a învăţat Jurgis să discute politică. În ţara unde se născuse, nu se discuta politică; în Rusia ţaristă, oamenii socoteau guvernul drept o calamitate, ca trăsnetul sau grindina. „Capul ce se pleacă, sabia nu-l taie” – şopteau ţăranii bătrâni – „toate trec pe lumea asta”. Când a debarcat în America, Jurgis gândea că lucrurile stau la fel. Auzise el lumea spunând că America e o ţară liberă, dar nu ştia ce înseamnă asta. A văzut că acolo, la fel ca şi în Rusia, bogătaşii posedă totul, iar dacă nu găseşti de lucru, foamea e aceeaşi ca pretutindeni.

Vreo trei săptămâni după ce s-a angajat la Brown, într-o zi, pe la vremea prânzului, s-a apropiat de el un muncitor care lucra ca paznic de noapte, şi l-a întrebat dacă n-ar vrea să facă cerere de

naturalizare ca să devină cetăţean. Cum Jurgis nu ştia pe atunci ce însemnătate avea aceasta, omul i-a explicat avantajele. Mai întâi, nu-l costa nimic şi-i dădea dreptul la o jumătate de zi liberă plătită integral; apoi, la alegeri, avea dreptul să voteze – ceea ce nu era puţin lucru. Bineînţeles, Jurgis s-a arătat bucuros de aceste drepturi, aşa că paznicul s-a dus şi a vorbit cu şeful de echipă ca să-l învoiască în ziua aceea. Mai târziu, când a cerut o zi liberă ca să se căsătorească, nu i s-a acordat; cât despre concediu plătit, nici vorbă nu putea fi! Totuşi, s-a dus cu omul acela, care a luat şi alţi imigranţi – polonezi, lituanieni şi slovaci – şi i-a condus la o şarabană cu patru cai în care se mai aflau vreo cincisprezece-douăzeci de oameni. Era un bun prilej să viziteze oraşul – şi s-au distrat cu toţii de minune, şi au băut bere pe gratis. Au călătorit până în centrul oraşului şi s-au oprit în faţa unei clădiri impunătoare de piatră, unde au stat de vorbă cu un funcţionar care avea hârtiile gata pregătite; au trebuit numai să completeze numele. În felul acesta, fiecare dintre ei a depus un jurământ din care nu înţelegea o vorbă şi a primit în dar un document, frumos ornat cu o pecete mare, roşie şi emblema Statelor Unite, fiind informat că a devenit cetăţean al Republicii şi egal până şi cu Preşedintele.

După vreo lună sau două, Jurgis a stat iar de vorbă cu paznicul, care i-a spus unde să meargă să „se înscrie". Când a sosit, în sfârşit, ziua alegerilor, s-a afişat în fabrici un anunţ prin care cei ce doreau să voteze erau înştiinţaţi că sunt liberi în dimineaţa respectivă până la ora nouă; paznicul l-a luat pe Jurgis împreună cu ceilalţi şi le-a arătat cum şi unde să completeze buletinul de vot, apoi le-a dat fiecăruia câte doi dolari şi i-a condus la centrul de votare, unde un *policeman* veghea ca totul să decurgă în ordine. Jurgis se simţea foarte mândru de ispravă; dar când s-a întors acasă, Jonas i-a povestit cum îl luase deoparte pe agentul electoral şi-i şoptise că se oferă să voteze de trei ori

pentru patru dolari, ofertă ce fusese acceptată.

La sindicat, Jurgis a întâlnit oameni care i-au explicat misterul; astfel a aflat că America se deosebea de Rusia ţaristă prin faptul că guvernul fiinţa sub forma unei democraţii. Funcţionarii care conduceau toată maşinăria politică şi aveau toate de partea lor trebuiau să fie mai întâi aleşi; de aceea existau două bande rivale de şperţari, cunoscute sub denumirea de partide politice, iar cei ce cumpărau mai multe voturi obţineau şi funcţiile. Uneori, rezultatele alegerilor erau foarte apropiate şi atunci alergau după voturile oamenilor sărmani. La Combinatul de carne din Chicago se iveau asemenea situaţii numai la alegerile pentru deputaţii din statul lor sau la alegerile republicane, pentru că la alegerile organelor locale reuşea întotdeauna partidul democrat. Conducătorul districtului era de altfel şeful democrat, un irlandez pirpiriu, Mike Scully. Scully deţinea o funcţie importantă în partid şi se şoptea că îl manevra până şi pe primarul oraşului: se lăuda că are Combinatul în buzunarul cel mic. Era un om putred de bogat, avea partea lui în toate hoţiile mari din împrejurimi. De pildă, terenul acela mare de pământ „făcut", pe care Jurgis şi Ona îl văzuseră în ziua sosirii lor la Chicago, era proprietatea lui. Pe deasupra, mai poseda şi fabrica de cărămizi; scotea întâi pământul şi făcea cărămizi, iar apoi oraşul îi aducea gunoaiele ca să umple gropile, aşa că putea construi case de vânzare. Mai vindea primăriei cărămizi la preţuri pe care le fixa după bunul lui plac, iar primăria le transporta în vagoanele ei. Tot proprietatea lui era şi groapa aceea mare cu apă din care tăia gheaţa şi o vindea; iar, dacă era adevărat ce se spunea, pentru apă nici nu plătea taxe; construise gheţăria din gunoaiele oraşului şi nu-l costase nimic. Ziarele aflaseră toată povestea şi ieşise un scandal; dar Scully plătise pe cineva ca să se declare vinovat şi să ia asupra lui întreaga răspundere, şi-l ajutase să o şteargă apoi din ţară. Se spunea că la

fel îşi făcuse şi cuptorul de cărămizi şi că muncitorii care clădiseră cărămidăria fuseseră plătiţi de municipalitate; în orice caz, era foarte greu să-i faci pe oameni să spună ce ştiu despre toate aceste lucruri, pentru că nu voiau să-şi bage nasul în asemenea treburi, Mike Scully fiind un om cu care era mai bine să ai relaţii bune. Cu un bileţel semnat de el găseai oricând o slujbă la Combinatul de carne; unde mai pui că angaja şi el o mulţime de oameni, care lucrau numai opt ore pe zi şi erau plătiţi cu cele mai mari salarii. Aşa îşi făcuse o grămadă de prieteni, pe care-i grupase în „Liga răcnetelor războinice", al cărei club se zărea chiar la ieşirea din Combinat. Era cel mai mare club din Chicago, cu cea mai impunătoare clădire; mereu se organizau acolo întreceri atletice cu premii şi lupte de cocoşi, ba chiar şi lupte de câini. Toţi poliţiştii din cartier erau membri ai Ligii şi, departe de a opri luptele, vindeau bilete. Omul care se ocupase de Jurgis când cu naturalizarea era unul dintre aceşti „indieni", cum li se spunea. În ziua alegerilor, aceştia mişunau cu sutele, având toţi teancuri de bani în buzunare şi băutură gratis la toate cârciumile din cartier. Se spunea, de asemeni, că toţi cârciumarii trebuiau să fie „indieni" şi să servească la cerere, altfel nu-şi puteau face afacerile duminica şi să aranjeze pariuri. În felul acesta, Scully dispunea de toate slujbele importante şi se bucura de toate avantajele de pe urma municipalităţii în districtul Combinatului de carne; îşi clădea, de pildă, un imobil mare de raport pe Ashland Avenue, şi antreprenorul era plătit de primărie ca inspector municipal pentru instalaţii sanitare. Inspectorul municipal de apă şi canalizare era mort şi îngropat de mai bine de un an de zile, dar exista cineva care îi mai încasa salariul în continuare. Inspectorul municipal de drumuri ţinea barul de la „Cafeneaua răcnetelor războinice" şi putea să facă şicane oricărui negustor care nu s-ar fi avut bine cu Scully!

Până şi industriaşii se temeau de el, după cum spuneau

oamenii: în orice caz, le făcea plăcere s-o creadă, pentru că Scully se prezenta drept apărătorul drepturilor oamenilor din popor şi făcea mare caz de asta când veneau alegerile. Fabricanţii voiseră să li se construiască un pod pe Ashland Avenue şi nu l-au putut obţine până n-au aranjat treaba cu Scully; tot aşa, primăria îi ameninţa pe fabricanţi că-i va obliga să canalizeze Bubbly Creek – până ce a sărit Scully în ajutorul lor. Bubbly Creek este un braţ al râului Chicago, care formează hotarul în partea de sud a Combinatului: în el se varsă toate lăturile de pe un teren de o milă pătrată de abatoare, aşa că este într-adevăr un canal deschis, plin de murdărie şi larg de o sută sau două sute de picioare. Un braţ lung al râului este barat şi gunoaiele zac acolo până la ziua de apoi. Grăsimea şi chimicalele care se scurg în el trec printr-o serie de transformări chimice care produc un fel de fierbere şi agitaţie continuă, ca şi cum nişte peşti uriaşi sau monştri marini s-ar zbengui în adâncurile lui. Băşici de acid carbonic se ridică mereu la suprafaţă, se sparg şi în jurul lor se ivesc cercuri mari, cu raza de două-trei picioare. Din loc în loc, grăsimile şi murdăria se întăriseră, astfel că râul arată ca o revărsare de lavă vulcanică; se pot vedea găini ciugulind pe acolo şi nu rareori străini de partea locului au încercat să treacă prin vad şi au dispărut. Fabricanţii lăsau râul la voia întâmplării, până ce izbucnea câte un incendiu serios la suprafaţa lui şi atunci soseau pompierii şi-l stingeau. Dar iată că, într-o bună zi, a sosit în partea locului un străin, care s-a pornit să adune gunoaiele pe nişte plute ca să scoată untura din ele; atunci fabricanţii au prins ideea din zbor şi au obţinut un decret ca să-l împiedice, după aceea au preluat ei iniţiativa. Malurile acestui Bubbly Creek erau căptuşite cu un strat de păr, pe care fabricanţii au început să-l adune şi să-l cureţe.

Dacă e să dăm crezare flecărelilor, se petreceau acolo lucruri încă şi mai ciudate. Fabricanţii aveau ţevi secrete prin care furau

miliarde de litri din apa oraşului. Ziarele scriseseră cândva despre acest scandal, a fost chiar o anchetă şi s-au descoperit într-adevăr ţevile; dar nimeni n-a fost pedepsit şi lucrurile au mers mai departe aşa. Mai era apoi povestea cu industria de carne neconsumabilă – cu toate grozăviile ei. Populaţia din Chicago ştia că la Packingtown există inspectori de stat şi se socotea apărată de pericolul cărnii alterate; nu ştia însă că cei o sută şaizeci şi trei de inspectori fuseseră angajaţi la cererea fabricanţilor şi că erau plătiţi de guvernul Statelor Unite ca să certifice că toată carnea stricată rămânea în statul respectiv. Mai departe nu aveau nici o autoritate, pentru că inspecţia privind carnea ce se vindea în oraş şi în statul respectiv se reducea la trei oameni de paie ai maşinăriei politice locale![25] Nu după mult timp, unul dintre ei, un medic, a descoperit că, de fapt, carcasele cornutelor respinse de inspectorii guvernamentali ca fiind tuberculoase şi care deci conţineau ptomaine, toxine mortale, erau lăsate pe o platformă deschisă şi apoi transportate spre a fi vândute în oraş; drept pentru care, a insistat ca aceste carcase să

---

[25] „Legi şi regulamente privind inspecţia şeptelului şi a produselor de carne". Departamentul Agriculturii din Statele Unite, Serviciul industriei animaliere, ordinul nr. 125:

PARAGRAFUL 1. Proprietarii de abatoare, fabrici de conserve, afumătorii, fabrici de mezeluri sau întreprinderi similare pentru tăierea cornutelor, ovinelor şi porcinelor sau conservarea cărnii, *ale căror produse urmează a fi comercializate între state sau în străinătate*, se vor adresa Secretariatului Agriculturii pentru inspectarea sus-ziselor animale şi produse...

PARAGRAFUL 15. Animalele respinse la control vor fi imediat ridicate de către proprietari din ocolurile de animale inspectate şi găsite sănătoase şi apte a fi consumate, şi vor fi *tratate conform legilor şi regulamentelor în vigoare în statul şi municipiul unde se află animalele respinse la control...*

PARAGRAFUL 25. Se va face un examen microscopic pentru trichină la produsele porcine ce urmează a fi exportate în ţările unde se cere un asemenea examen. *Nu se face nici un examen microscopic la porcii tăiaţi pentru comerţ interior, examenul limitându-se la cei pentru export.* (Nota autorului.)

fie tratate cu o injecţie de kerosen – ceea ce i-a adus concedierea în mai puţin de o săptămână. Fabricanţii au fost atât de indignaţi, încât au mers mai departe şi l-au silit pe primar să desfiinţeze serviciul de inspecţie; de atunci n-a mai existat nici măcar o aparenţă de protest la asemenea şiretlicuri. Se spunea că numai pentru juncanii tuberculoşi se dădea mită câte două mii de dolari pe săptămână; şi tot atâta pentru porcii morţi pe drum de holeră şi care puteau fi văzuţi în fiecare zi cum sunt încărcaţi în mărfare şi duşi într-un loc numit Globe, în statul Indiana, unde erau transformaţi într-o untură specială.

Jurgis a aflat toate aceste lucruri încetul cu încetul din trăncăneala celor ce erau obligaţi să le săvârşească. Se putea spune că ori de câte ori făcea cunoştinţă cu cineva care lucra în alt sector, afla noi potlogării, noi crime. Era, de exemplu, un lituanian, măcelar la fabrica unde lucrase Marija, care tăia numai vite pentru conserve; dacă l-ai fi ascultat vorbind de animalele aduse pentru tăiere, ai fi spus că sunt imagini demne de Dante sau de Zola. Îţi venea a crede că patronii ar fi avut agenţi în toată ţara anume ca să descopere vitele cele mai bătrâne, mai schiloade şi mai bolnave şi să le cumpere pentru a le transforma în carne la cutie. Unele vite fuseseră hrănite cu „malţ pentru whisky" refuzat de berării şi erau pline de bube, de furuncule. Tăierea unor asemenea vite era o treabă a dracului de neplăcută, pentru că atunci când înfigeai cuţitul în ele, îţi împroşcau faţa cu puroi împuţit; şi cum ai fi putut să-ţi ştergi faţa sau măcar să-ţi limpezeşti ochii ca să poţi vedea, când aveai mâinile pline de sânge şi cămaşa la fel? Asta era materia primă pentru „carnea de vită cu sos picant", care ucisese mai mulţi soldaţi ai Statelor Unite decât toate gloanţele spaniolilor[26]; afară de asta, cutiile cu

[26] E vorba de războiul care a avut loc în anul 1898 între Statele Unite ale Americii şi Spania.

carne de vită destinate armatei mai zăcuseră şi cu anii prin magazii.

Într-o seară de duminică, Jurgis şedea lângă soba din bucătărie trăgând din pipă şi tăifăsuind cu un bătrânel care venise cu Jonas şi care lucra la Durham în secţia de umplere a cutiilor de conserve; aşa a aflat Jurgis câte ceva despre conservele vestite, fără rival, ale lui Durham, care ajunseseră o adevărată instituţie naţională. Cei de acolo erau ca nişte alchimişti; se făcea reclamă pentru supa de ciuperci, dar cei care lucrau la aceste conserve nici nu ştiau cum arată ciupercile. Lipeau pe cutii etichete cu „cremă de pasăre" şi conţinutul aducea cu zeama ce se serveşte la pensiuni şi despre care revistele umoristice spuneau că găina trecuse prin ea ca gâsca prin apă. Poate aveau vreun secret al lor ca să facă găini pe cale chimică, cine ştie? – spunea prietenul lui Jurgis; dar în amestec se băgau numai măruntaie de vită, untură de porc sau de vacă, inimi de vită şi resturi de viţei, dacă nu mai erau bune de nimic altceva. Amestecau toate în diferite dozaje şi le vindeau la preţuri diferite; dar conţinutul tuturor cutiilor ieşea din acelaşi cazan. Deveneau apoi ca prin minune „conserve de vânat", şi „carne de cocoş de munte", şi „şuncă în sos picant", sau, cum spuneau oamenii, „şuncă în zeamă de drac", care se făcea din resturi de vacă afumată, prea mici spre a fi tăiate felii cu maşina, şi din tot felul de măruntaie colorate cu chimicale ca să nu fie recunoscute; apoi şorici de şuncă şi carne sărată de vacă, cartofi cu coajă cu tot şi gâtlejuri cartilaginoase de vacă, după ce s-au scos limbile. Tot amestecul acesta ingenios era tocat şi dres cu mirodenii aromate şi picante ca să i se dea un gust. Oricine scornea vreun nou surogat putea fi sigur că bătrânul Durham îl va face om bogat, spunea prietenul lui Jurgis; numai că era foarte greu să mai născoceşti ceva nou într-un domeniu unde atâtea minţi ascuţite îşi storseseră creierii atâta vreme; patronii se bucurau când găseau vite tuberculoase, pentru că acestea se

îngrăşau mai iute; cumpărau tot untul vechi şi rânced rămas în băcăniile de pe un continent întreg, îl „oxidau” supunându-l unui proces cu aer comprimat ca să îndepărteze mirosul, apoi îl băteau din nou cu smântână şi îl vindeau în calupuri. În urmă cu vreun an sau doi, patronii luaseră obiceiul să taie cai la abatoare, aşa-zicând pentru îngrăşăminte agricole; dar după multă agitaţie gazetele au dat de înţeles că acei cai erau transformaţi în conserve de carne. De fapt, era oprit de lege să se taie cai la Packingtown şi legea trebuia respectată, cel puţin pentru moment. În schimb, în fiecare zi puteau fi văzute nişte creaturi cu coarne ascuţite şi părul zburlit, şi consumatorilor nici nu le venea să creadă că ceea ce cumpărau drept carne de miel era în realitate carne de capră!

S-ar mai fi putut întocmi şi alt soi de statistici în Packingtown, cum ar fi cele în legătură cu feluritele nenorociri ce se abăteau pe capul muncitorilor. Atunci când Jurgis vizitase pentru prima dată Combinatul de carne împreună cu Szedvilas, se minunase ascultând câte produse se scoteau din trupurile animalelor şi câte industrii auxiliare se dezvoltaseră acolo; acum descoperea că fiecare dintre aceste industrii auxiliare era în felul său un mic infern, tot atât de îngrozitor ca şi abatoarele, baza şi rezervorul tuturor celorlalte. În fiecare dintre ele, muncitorii sufereau de anumite boli profesionale. Chiar dacă vizitatorul ocazional nu credea toate câte se povesteau despre nenumăratele înşelătorii ale fabricanţilor, era nevoit să creadă în existenţa acestor boli, prea vizibile pe trupurile muncitorilor; de cele mai multe ori era suficient să le privească mâinile.

Oamenii din secţiile de conservare în saramură, de exemplu, unde îşi aflase moartea bătrânul Antanas, rareori scăpau fără furuncule. Dacă un om îşi zdrelea degetul împingând un cărucior în hala plină de saramură, căpăta o rană din care putea să i se tragă şi moartea, toate încheieturile degetelor putând fi

mâncate de acizi, una câte una. Printre măcelari şi muncitorii asomatori, printre cei ce spintecau hălcile de carne sau le curăţau, printre toţi cei ce foloseau cuţite şi ferăstraie, rareori găseai vreunul care să aibă degetul cel gros întreg; fusese de atâtea ori tăiat şi rănit la baza lui, încât ajungea de obicei un boţ de carne de care muncitorul sprijinea cuţitul ca să-l poată ţine. Mâinile acestor oameni erau brăzdate de nenumărate cicatrice, de nu se mai deosebeau cele noi de cele vechi. Unghii nu mai aveau, se roseseră tot trăgând de pieile animalelor; încheieturile erau umflate, astfel că degetele se căscau în evantai. Unii lucrau în secţiile de fierbere, la lumină electrică, în săli pline de abur şi de un miros greţos, unde bacilii tuberculozei puteau dăinui timp de doi ani, dar oră de oră soseau provizii noi de bacili. Erau apoi muncitorii ce cărau carcase de vite de câte două sute de pfunzi la vagoanele frigorifice, o muncă epuizantă, care începea la patru dimineaţa; în câţiva ani îl dădea gata şi pe cel mai voinic om. Muncitorii ce lucrau în camerele de refrigerare sufereau mai ales de reumatism; se spunea că în acel loc nimeni nu putea rezista mai mult de cinci ani. Mai erau muncitorii care smulgeau lâna şi ale căror mâini erau atacate chiar mai repede decât ale celor ce lucrau cu saramură; căci blănurile oilor trebuiau mai întâi tratate cu acid ca să cadă lâna, iar apoi muncitorii trebuiau să o smulgă cu mâinile goale, până ce acidul le mânca degetele. Muncitorii care făceau cutiile de tablă pentru conserve aveau şi ei mâinile pline de tăieturi şi de răni, iar fiecare tăietură era o poartă de infecţie. Cei ce lucrau la maşinile de ştanţat, rareori puteau rezista mai multă vreme la ritmul ce le era impus fără să-şi piardă capul şi să-şi prindă mâna în maşină, care i-o reteza cât ai clipi. Mai erau apoi „ridicătorii” – cum li se zicea celor ce trebuiau să manevreze pârghia scripeţilor – care ridicau în sus trupurile animalelor asomate. Ei alergau de-a lungul unor căpriori privind în jos printre scânduri ca să vadă dacă vita e

moartă; erau tot timpul înconjuraţi de abur şi vapori şi, pe deasupra – cum arhitectul angajat de bătrânul Durham nu se gândise la „ridicători” când proiectase hala de asomare – la fiecare pas muncitorii erau obligaţi să se aplece pe sub o grindă, ceea ce-i făcea să meargă gârboviţi, încât în câţiva ani ajungeau să semene a cimpanzei. Dar cel mai rău dintre toţi o duceau tot muncitorii din secţiile de îngrăşăminte chimice şi cei din secţiile de fierbere. Aceştia nici nu puteau fi arătaţi vizitatorilor, pentru că un muncitor dintr-o fabrică de îngrăşăminte ar fi alungat cu mirosul lui orice vizitator la o distanţă de o sută de iarzi; în ce-i priveşte pe ceilalţi, lucrând în săli cu cazane pline de abur, dintre care unele erau deschise, fără capac şi puse de-a dreptul pe duşumea, nenorocirea ce-i pândea era că uneori cădeau în cazane; iar după ce erau pescuiţi, nu mai rămânea destulă carne pe ei ca să merite a mai fi expuşi; alţii erau lăsaţi în plata Domnului zile întregi, până nu mai rămâneau din ei decât oasele, restul pornind în lume cu eticheta de cea mai fină untură Durham!

CAPITOLUL X

La începutul iernii, familia avusese destui bani ca să poată trăi şi să-şi plătească datoriile; dar când câştigul lui Jurgis, de la nouă-zece dolari pe săptămână, a scăzut la cinci sau şase, n-au mai putut pune nimic deoparte. A trecut iarna, a venit primăvara şi i-a găsit trăind tot de azi pe mâine, mereu în pericol de a muri de foame dacă o lună ar fi rămas fără salariu. Marija era desperată, de redeschiderea fabricii de cutii încă nu putea fi vorba şi economiile ei erau pe sfârşite. A trebuit să renunţe la gândul măritişului, căci familia nu o putea scoate la capăt fără ea; deşi cu vremea putea deveni o povară pentru ceilalţi, care – când banii ei se vor termina – vor trebui să-i plătească ceea ce-i datorau, întreţinând-o. În fiecare seară, până noaptea târziu, Jurgis, Ona şi Teta Elzbieta ţineau sfat îngrijorat, încercând să găsească o soluţie ca s-o scoată la capăt.

Aşa se scurgea viaţa lor, fără o clipă de răgaz între necazuri, fără un ceas în care să nu fie copleşiţi de grija zilei de mâine. Nu apucau bine să scape dintr-o încurcătură bănească, şi intrau în alta. Astfel, pe lângă truda lor zilnică cu braţele, mintea lor era veşnic muncită de gânduri întunecate; zi şi noapte erau torturaţi de teamă şi de griji. Asta nu era viaţă, abia dacă puteai spune că exişti, şi pentru existenţa lor aveau sentimentul că plătesc un preţ prea greu. Voiau să muncească serios, şi când dai tot ce ai mai bun în tine, nu-i oare drept să poţi trăi omeneşte?

Parcă nu se mai terminau toate câte le aveau de cumpărat, ca şi feluritele cheltuieli neprevăzute. Într-un rând, ţevile de apă au îngheţat şi s-au spart; şi atunci când, în nepriceperea lor, le-au dezgheţat, s-au pomenit cu o teribilă inundaţie în casă. Asta s-a întâmplat tocmai când bărbaţii erau la lucru şi biata Elzbieta a ieşit în stradă şi a început să strige după ajutor, neştiind bine dacă inundaţia mai putea fi oprită sau dacă erau distruşi pe

vecie. Au constatat până la urmă că erau mai aproape de a doua ipoteză, pentru că instalatorul le-a luat şaptezeci şi cinci de cenţi pe oră pentru reparaţie şi încă şaptezeci şi cinci de cenţi pentru un alt om care s-a uitat la el în timp ce lucra, punându-le la socoteală şi timpul cheltuit cu drumul până la ei şi înapoi, plus banii pentru diverse materiale. După aceea, în ianuarie, când s-au prezentat la agentul imobiliar să-i plătească rata lunară, acesta i-a întrebat dacă s-au îngrijit de asigurare. La întrebarea lor plină de spaimă, agentul le-a arătat o clauză în contract, care prevedea obligaţia de a-şi asigura casa pentru suma de o mie de dolari imediat ce expira poliţa în curs, ceea ce avea să se întâmple după câteva zile. Biata mătuşă Elzbieta, pe care căzuse din nou năpasta, a întrebat cât îi va costa şi a aflat că aveau de plătit alţi şapte dolari. În seara aceea, înverşunat şi plin de hotărâre, Jurgis i-a cerut agentului să-l informeze o dată pentru totdeauna la cât se ridică toate cheltuielile ce le au de suportat. Contractul era acum semnat – a spus el, care deprinsese sarcasmul caracteristic noului mod de viaţă – contractul era semnat şi deci agentul nu mai avea nici un interes să le ascundă nimic. Spunând acestea; Jurgis l-a privit adânc în ochi, aşa că nu şi-a mai pierdut timpul de pomană ascultând negări şi proteste; agentul i-a citit contractul de la un cap la altul. Trebuiau să reînnoiască asigurarea în fiecare an; aveau de plătit taxe – cam zece dolari pe an; taxa de apă vreo şase dolari pe an (aici Jurgis s-a hotărât pe tăcute să închidă apa). Asta era tot, afară de rata lunară şi de dobândă, dacă nu cumva municipiul ar hotărî să instaleze un canal de scurgere sau să construiască un trotuar. Da, chiar aşa, i-a spus agentul, cu voia sau fără voia lor, dacă hotăra municipiul, le vor avea şi pe acestea. Canalul de scurgere i-ar costa, dacă s-ar instala, douăzeci şi doi de dolari, iar trotuarul cam cincisprezece, dacă va fi de lemn şi douăzeci şi cinci dacă va fi de ciment.

Jurgis s-a întors acasă. Oricum, era mai bine să ştie la ce

trebuia să se aştepte, ca să nu mai fie luat pe nepregătite cu noi cereri de bani. Abia acum şi-a dat seama cum fuseseră înşelaţi; dar nu mai aveau ce face, era prea târziu ca să mai dea îndărăt. N-aveau altceva de făcut decât să se străduiască să iasă învingători, căci gândul înfrângerii nu avea voie nici să le treacă prin minte.

Când s-a desprimăvărat, au scăpat cel puţin de frig, şi tot era ceva; se gândeau că nu vor mai trebui să cheltuiască bani pentru cărbuni, dar tocmai atunci a început să scadă şi aportul Marijei.

Apoi, vremea caldă a adus neplăcerile ei. S-au convins că fiecare anotimp îi supunea la alte încercări. Primăvara, ploile reci transformau străzile în adevărate mlaştini, noroiul era atât de gros, încât căruţele se afundau până la osii, de nu le mai puteai urni nici cu şase cai. Ajungeai la lucru cu picioarele pătrunse de umezeală, ceea ce era destul de neplăcut pentru oamenii aceştia săraci, cu încălţări ieftine, dar şi mai rău era pentru femei şi copii. A venit apoi vara, cu căldura ei înăbuşitoare, când abatoarele împuţite de la Durham au ajuns un adevărat purgatoriu; la un moment dat, într-o singură zi, trei oameni au murit loviţi de insolaţie. Cât era ziua de lungă, se scurgeau râurile de sânge fierbinte sub arşiţa nemiloasă a soarelui, în aerul acela stătut, fără o boare, până ce duhoarea devenea ucigătoare; căldura reînvia toate mirosurile generaţiilor de vite sacrificate acolo, căci pereţii nu se spălau niciodată, iar stâlpii, căpriorii erau tencuiţi cu murdăria adunată de ani şi ani. Ieşeau aburi de duhoare din oamenii ce lucrau în halele de tăiere, încât le recunoşteai mirosul de la o poştă; era imposibil să ai un aspect cât de cât decent, aşa că până la urmă chiar şi cei mai curaţi se dădeau bătuţi şi se lăsau invadaţi de murdărie. Nici n-aveau unde să-şi spele mâinile, aşa că la vremea prânzului înghiţeau tot atâta sânge închegat câtă mâncare. În timp ce lucrau, nu puteau nici să-şi şteargă feţele cu mâinile lor pline de sânge, erau neputincioşi ca nişte sugari;

poate să pară un lucru de nimic, dar când sudoarea li se prelingea pe faţă şi pe ceafă gâdilându-i sau când îi necăjea vreo muscă, era o adevărată tortură, ca o ardere pe rug. Fie din pricina abatoarelor, fie din pricina depozitelor de gunoaie, când venea vara, se abătea asupra întregului oraş plaga roiurilor de muşte, care înnegreau casele. Nu exista apărare împotriva lor. Chiar dacă puneai plase la ferestre şi la uşi, tot roiau mereu în jur, aşa că ori de câte ori deschideai uşa, tăbărau în casă ca mânate de furtună.

Poate că vara vă face să vă gândiţi la câmpii vesele, la munţi împăduriţi şi lacuri sclipitoare; dar pentru cei din Combinatul de carne nu existau asemenea imagini. Abatoarele şi fabricile îşi continuau activitatea fără gând de lanuri verzi; bărbaţii, femeile şi chiar copiii din Packingtown nu vedeau în viaţa lor un colţişor verde, nici măcar o floare. La patru-cinci mile mai spre răsărit se aflau apele albastre ale lacului Michigan; dar pentru ei era ceva tot atât de îndepărtat şi de inaccesibil ca şi Oceanul Pacific. N-aveau altă zi de odihnă decât duminica şi atunci erau prea obosiţi ca să se mai poată plimba. Erau legaţi pe veci de maşinăria Combinatului de carne. Toţi directorii, şi supraveghetorii, şi funcţionărimea din Packingtown se recrutau din altă clasă – care n-avea nici o legătură cu muncitorii – chiar şi cei mai mici şi neînsemnaţi dintre ei îi dispreţuiau pe muncitori. Un amărât de ajutor de contabil care lucra de douăzeci de ani la Durham pentru şase dolari pe săptămână, şi fără vreo şansă de a avansa chiar de ar mai fi lucrat acolo încă douăzeci de ani, tot se socotea un gentleman, la aceeaşi distanţă de cel mai priceput muncitor calificat din abator ca şi de cei doi poli ai pământului; se îmbrăca altfel şi locuia în altă parte a oraşului, venea la lucru la alte ore şi-şi lua toate măsurile ca nu cumva să vină în atingere cu muncitorii. Poate că asta se datora şi muncii respingătoare a acestora; în orice caz, cei ce lucrau cu braţele formau o clasă cu

totul separată, lucru pe care-l simţeau în orice moment.

Abia spre sfârşitul primăverii s-a redeschis fabrica de cutii şi au putut s-o audă din nou pe Marija cântând, iar melodiile de dragoste ale lui Tamoszius au început să fie mai puţin melancolice. Dar n-a durat mult; după numai vreo lună sau două, o groaznică nenorocire s-a abătut asupra Marijei. Exact la un an şi trei zile de când îşi începuse munca de vopsitoare de cutii de conserve, Marija şi-a pierdut slujba.

A fost o poveste lungă. Marija era convinsă că nenorocirea i se trăsese de pe urma activităţii ei sindicale. Patronii aveau, bineînţeles, spioni în toate sindicatele şi pe deasupra obişnuiau să cumpere pe unii conducători sindicali, câţi socoteau că le e necesar. Aşa că în fiecare săptămână primeau rapoarte despre ce se întâmpla şi adesea cunoşteau situaţia încă înaintea membrilor sindicatului. Oricine era socotit periculos pentru patroni, intra în relaţii proaste cu şeful; iar Marija se dovedise foarte activă în recrutarea şi lămurirea noilor membri de sindicat. Oricum, cert este că vreo câteva săptămâni înainte de a se fi închis fabrica, Marija fusese înşelată la plată pentru munca la trei sute de cutii. Fetele lucrau la o masă lungă şi în spatele lor se plimba o femeie cu un carnet şi un creion, însemnând numărul de cutii lucrate de fiecare. Uneori, femeia mai greşea; când se întâmpla aşa, n-aveai ce-i face; dacă sâmbăta primeai mai puţini bani decât ţi se cuveneau, trebuia să te resemnezi. Dar Marija nu înţelegea lucrurile astfel şi a făcut gălăgie. Scandalurile Marijei n-aveau nici o însemnătate şi pe vremea când nu ştia decât lituaniana şi poloneza, oamenii nu o luau în serios, râdeau de ea şi o făceau să plângă. Dar acum Marija ştia să înjure şi în englezeşte, aşa că femeia care greşise socoteala a început să-i poarte sâmbetele. Poate că, aşa cum pretindea Marija, după asta a început să facă greşeli dinadins; în orice caz, le făcea, şi când s-a întâmplat să greşească pentru a treia oară, Marija a pornit la război; s-a dus

întâi să se plângă şefei de atelier şi, negăsind înţelegere, şefului secţiei. Era o îndrăzneală nemaipomenită, dar şeful secţiei i-a spus că va cerceta cazul, vorbe din care Marija a înţeles că-şi va primi banii; după ce a aşteptat trei zile, s-a dus din nou la şeful secţiei. De data asta, omul s-a încruntat şi i-a spus că n-a avut timp să se ocupe; mai târziu, când Marija – deşi toată lumea o prevenise şi o sfătuise să renunţe – a încercat din nou să-i vorbească şefului secţiei, el a repezit-o şi i-a spus furios să-şi vadă de treabă. Ce s-a mai întâmplat apoi, Marija nu ştia precis, dar în aceeaşi după-amiază, şefa de atelier a înştiinţat-o că fabrica renunţa la serviciile ei. Biata Marija n-ar fi fost mai uluită nici dacă femeia i-ar fi dat cu ceva în cap; la început nu-i venea să-şi creadă urechilor, apoi s-a enervat şi a început să jure că va veni în orice caz la lucru, pentru că aceea era slujba ei şi-i aparţinea. La urmă s-a aşezat pe jos în mijlocul sălii şi s-a pornit să plângă şi să jelească.

A fost o lecţie foarte aspră, dar Marija era prea încăpăţânată – ar fi trebuit să asculte de cei cu mai multă experienţă. Pe viitor îşi va cunoaşte lungul nasului, cum s-a exprimat şefa de atelier. Astfel Marija a rămas fără slujbă şi pentru familie s-a pus din nou problema existenţei.

Era cu atât mai greu cu cât Ona aştepta un copil şi Jurgis încerca din răsputeri să strângă ceva bani. Auzise istorii îngrozitoare despre moaşele din Packingtown şi hotărâse că de soţia lui va avea grijă un medic. Când Jurgis îşi băga ceva în cap, se arăta foarte încăpăţânat – cum era cazul acum, spre desperarea femeilor, care socoteau că un medic, un bărbat, nu are ce căuta într-o treabă pentru femei. Cel mai modest doctor ce-l puteau găsi i-ar costa cincisprezece dolari sau chiar mai mult, şi iată că Jurgis declara sus şi tare că va plăti suma, chiar de-ar fi să nu mai mănânce până atunci!

Marijei nu-i mai rămăseseră decât vreo douăzeci şi cinci de

dolari. Zi de zi colinda Packingtown-ul cerşind de lucru, dar de data aceasta fără speranţă. Marija putea munci ca un bărbat zdravăn, când era în dispoziţie bună, dar descurajarea îi topea puterile – şi când se întorcea seara acasă, arăta ca o cârpă. Primise o lecţie serioasă, biata fată, şi odată cu ea toată familia: când ai făcut rost de o slujbă în Packingtown, te ţii de ea cu dinţii, orice ar fi.

Timp de patru săptămâni şi jumătate, Marija a tot căutat de lucru. Bineînţeles, nu şi-a mai plătit cotizaţia la sindicat, pierduse orice interes pentru organizaţie şi blestema ziua când se înscrisese. Ajunsese la convingerea că era pierdută, când, într-o bună zi, cineva i-a vorbit de deschiderea unei noi întreprinderi. S-a prezentat acolo şi a fost angajată la „prelucrarea cărnii de vacă alterate". A căpătat slujba, pentru că şeful respectiv a văzut că are muşchi puternici, ca un bărbat, aşa că a concediat un bărbat şi a pus-o pe Marija în locul lui, plătindu-i ceva mai mult de jumătate din salariul celuilalt.

Pe vremea când abia sosise la Chicago, Marija ar fi dispreţuit o asemenea slujbă. Muncea acum la o altă fabrică şi treaba ei consta în prelucrarea cărnii acelor vite bolnave despre care i se povestise lui Jurgis nu de mult. Era închisă într-una dintre acele săli, unde oamenii vedeau arar lumina zilei; dedesubt erau sălile de refrigerare, iar deasupra sălile de fierbere, astfel că picioarele-i călcau pe duşumeaua rece ca gheaţa în timp ce capul îi era atât de încălzit, încât uneori i se tăia respiraţia. Curăţind sute de kilograme de carne de pe oase, din zori şi până noaptea târziu, cu bocanci grei în picioare, stând pe o duşumea umedă, plină de băltoace, expusă oricând a fi concediată când nu mergeau afacerile sau – alteori, în plin sezon – a fi reţinută la lucru mult peste orar, epuizată de muncă, tremurând de oboseală până scăpa din mână cuţitul şi se rănea, iată noua viaţă ce se deschidea în faţa Marijei. Dar Marija era tare ca un taur, aşa că a râs din

inimă şi s-a aşternut pe treabă; avea din nou posibilitatea să aducă o contribuţie în casă şi să-şi ajute familia. Cât despre Tamoszius – unde au aşteptat atâta, vor mai aştepta puţin. Nu o puteau scoate la capăt numai cu salariul lui, iar familia nu putea trăi fără al ei. Tamoszius putea s-o viziteze, să şadă alături de ea în bucătărie, ţinându-i mâna într-a lui; deocamdată trebuia să se mulţumească cu atât. Dar pe zi ce trecea, vioara lui Tamoszius răsuna tot mai pasionată, tot mai înduioşătoare; iar Marija îl asculta cu mâinile încleştate, cu obrajii umezi, cu tot trupul tremurând, desluşind în cântecele pline de jale vocea generaţiilor viitoare ce ţipau în ea ca să le dea naştere.

Lecţia pe care o primise Marija a venit tocmai la timp ca s-o salveze pe Ona de o soartă asemănătoare. Şi Ona era nemulţumită de slujba ei şi avea motive mai serioase. Nu povestea acasă nici jumătate din ce pătimea, pentru că îşi dădea seama cât l-ar chinui pe Jurgis şi se temea de ce ar putea el face. De mult observase Ona că Miss Henderson, supraveghetoarea din sectorul unde lucra, nu o putea suferi. La început, credea că se datora greşelii ei de demult, când ceruse o zi liberă ca să se mărite. Mai târziu, a înţeles că supărarea era din cauză că nu-i oferea din când în când câte un dar, ea fiind – după cum aflase Ona – dintre acelea ce luau cadouri de la fete ca să le facă favoruri. Până la urmă, Ona şi-a dat seama că lucrurile erau mai grave decât credea. Miss Henderson era angajată de curând şi, la început, nu se ştia nimic despre ea; mai apoi s-a zvonit că era o femeie întreţinută, fosta amantă a unui şef de secţie din aceeaşi clădire. El aranjase să fie angajată în acel post ca să-i astupe gura, dar fără prea mare succes, pentru că de vreo două ori au fost auziţi certându-se. Miss Henderson era ca o hienă şi, după puţin timp, atelierul pe care-l conducea s-a transformat într-un infern. Printre fete erau unele de teapa ei, slugarnice, gata s-o

linguşească; acestea le bârfeau pe celelalte, aşa că atelierul fierbea de intrigi. Mai mult decât atât, femeia trăia într-o casă de moravuri uşoare, din centrul oraşului, cu un irlandez grosolan, cu faţa roşie, pe nume Connor, care era şeful echipei de încărcători din curtea fabricii şi-şi permitea anumite libertăţi cu fetele, când veneau sau plecau de la lucru. Pe vremea sezonului mort, unele fete frecventau casa lui Miss Henderson, în oraş; de fapt, s-ar putea spune că ea conducea secţia de la fabrica Brown în combinaţie cu casa. Deseori, fetele de la casa de moravuri uşoare căpătau slujbe alături de muncitoarele serioase, ba uneori lucrătoare serioase erau concediate ca să le facă loc celorlalte. Lucrând în secţia acestei femei, auzeai tot timpul vorbindu-se despre casa din oraş, sufla întotdeauna ca o boare dintr-acolo – ca mirosul topitoriilor de grăsimi din Packingtown, noaptea, când se stârnea deodată vântul. Istorii despre cele ce se petreceau în acea casă făceau ocolul atelierului, fetele ce lucrau în faţa ta ţi le povesteau făcându-ţi cu ochiul. Într-un asemenea loc, Ona n-ar fi stat nici o zi de n-ar fi fost tot timpul ameninţată de a deveni muritoare de foame; şi chiar aşa, în fiecare zi simţea că nu va putea continua. Acum înţelegea că, de fapt, Miss Henderson o ura pentru că o vedea serioasă, căsătorită, aşezată; şi mai ştia că intrigantele şi linguşitoarele o urau pentru acelaşi motiv şi se străduiau să-i facă viaţa imposibilă.

Dar în Packingtown nu exista nici un loc unde s-ar fi putut angaja o fată care ar face prea mare caz de asemenea lucruri; dimpotrivă, nu exista loc unde prostituatele să nu se descurce mai uşor decât femeile serioase. Populaţia se compunea din oameni din pătura cea mai de jos, în majoritate imigranţi străini, mereu în pericol de a rămâne fără pâine, depinzând mereu de toanele unor indivizi tot atât de brutali şi de lipsiţi de scrupule ca şi vechii neguţători de sclavi; în asemenea împrejurări, imoralitatea era tot atât de inevitabilă şi de răspândită ca şi în

condiţiile negoţului de sclavi. În abatoare se petreceau în permanenţă lucruri de nedescris, pe care însă toată lumea le socotea fireşti; numai că ele nu erau atât de făţişe ca pe vremea sclaviei, pentru că noii stăpâni nu se mai deosebeau de sclavi prin culoarea pielii.

Într-o dimineaţă, Jurgis a venit însoţit de un medic, aşa cum i se năzărise lui, şi Ona – care rămăsese acasă – a adus pe lume un copil de toată frumuseţea. Era un băiat mare şi voinic, iar Ona era atât de subţirică, încât totul părea de necrezut. Jurgis stătea şi se holba mirat la acest străin şi nu-i venea să-şi creadă ochilor.

Naşterea băieţelului a însemnat un eveniment hotărâtor în viaţa lui Jurgis. L-a făcut, în mod irevocabil, familist; a anihilat în el orice urmă de dorinţă ce s-ar fi putut naşte de a mai ieşi serile pe la cârciumi să mai stea de vorbă cu prietenii. Nimic nu-i făcea mai multă plăcere decât să şadă şi să privească pruncul. Era ciudat, căci Jurgis nu manifestase niciodată până atunci vreun interes pentru copii. E drept că acesta era şi un copil cu totul deosebit. Avea cei mai vioi ochişori negri ce s-au văzut vreodată, şi tot capul acoperit cu buclişoare negre; bucăţică ruptă din taică-său, aşa spunea lumea, şi Jurgis era încântat. Era destul de uluitor că vlăstarul cel fraged venise pe lume aşa cum venise, dar faptul că mai apăruse şi ca o copie atât de nostimă a tatălui său, era de-a dreptul miraculos.

Probabil că Jurgis vedea în el o întruchipare vie a ideii că era propriul lui copil, al lui şi al Onei, şi că aveau datoria de a-l ocroti. Niciodată în viaţa lui, Jurgis nu avusese parte de ceva atât de interesant; dacă stăteai să te gândeşti, un copil era cu siguranţă o avuţie miraculoasă. Urma să crească şi să devină un om, un suflet, cu propria lui personalitate, cu propria lui voinţă! Gândurile acestea îl urmăreau pe Jurgis fără încetare, aducându-i bucurii noi şi ciudate, aproape dureroase. Era grozav de mândru de micul Antanas; orice amănunt îi stârnea curiozitatea – baia şi

înfăşatul copilului, alăptatul şi somnul, şi punea tot felul de întrebări naive. Mult timp nu avu linişte văzând cât sunt de scurte picioruşele noului-născut.

Din păcate, Jurgis avea prea puţin timp ca să-şi vadă copilul. Niciodată nu-l apăsaseră atât de rău lanţurile ce-l ţineau legat de abator ca în acele zile. Când se întorcea seara acasă, copilul dormea şi era un noroc dacă se mai trezea uneori înainte ca Jurgis însuşi să se culce. Dimineaţa nu avea vreme să-l vadă, aşa că singurul prilej era duminica. Şi mai dureros era pentru Ona, care ar fi trebuit să rămână acasă şi să-l îngrijească, cum spunea doctorul, pentru propria ei sănătate ca şi pentru a copilului; dar Ona era nevoită să meargă la lucru lăsându-l în grija mătuşii Elzbieta, care-l hrănea cu otrava aceea sinilie, căreia la băcănia din colţ i se spunea lapte. Naşterea a făcut-o pe Ona să piardă numai o săptămână din salariu; în lunea următoare s-a şi prezentat la serviciu; cu greu Jurgis a izbutit s-o convingă să ia tramvaiul, iar el să alerge în urmă ca s-o ajute să coboare la Brown. Restul era mai uşor, spunea Ona, căci nu era un efort deosebit să şadă toată ziua şi să coasă şuncile; iar dacă ar mai întârzia, s-ar putea ca şefa de atelier să angajeze pe altcineva în locul ei, ceea ce ar fi în momentul de faţă o adevărată catastrofă, fiind şi copilul la mijloc. Vor trebui cu toţii să muncească mai mult decât până acum. Aveau o mare răspundere, pentru că trebuiau să crească băiatul aşa fel, încât să nu mai sufere ca ei. Era într-adevăr primul lucru la care se gândise şi Jurgis. În ce-l privea pe el însuşi, îşi încleştase braţele şi-şi încordase din nou puterile pentru bătălie – de dragul plăpândei creaturi.

Ona s-a întors aşadar la Brown, apărându-şi locul şi câştigând salariul pe încă o săptămână; dar s-a ales cu una dintre acele boli care se numesc „femeieşti" şi de atunci n-a mai fost o femeie sănătoasă pentru tot restul zilelor ei. E atât de greu să redai în cuvinte ce însemna aceasta pentru Ona; părea o greşeală atât de

mică, iar pedeapsa atât de disproporţionată, încât nici ea, nici nimeni altul nu le putea alătura. „Boală femeiască” nu însemna pentru Ona diagnosticul unui specialist, după care ar urma un tratament şi poate o operaţie sau două. Pentru ea însemna dureri de cap, dureri de şale, indispoziţie, şi palpitaţii, şi nevralgii, atunci când trebuia să meargă la lucru pe ploaie. Marea majoritate a femeilor ce lucrau în Packingtown sufereau la fel şi din aceeaşi cauză, aşa că n-avea nici un rost să consulţi medicul; în schimb, Ona încerca tot felul de leacuri, unul după altul, după cum o sfătuiau prietenele. Cum toate acestea conţineau alcool sau vreun alt stimulent, a constatat că îi făceau bine în clipa când le lua; în felul acesta alerga mereu după sănătate şi nu o putea recăpăta, fiindcă era prea săracă.

CAPITOLUL XI

În timpul verii, Combinatul de carne era din nou în plină activitate şi Jurgis câştiga mai mulţi bani, dar nu atât de bine ca în vara precedentă, pentru că patronii angajau mai mulţi muncitori. În fiecare săptămână apăreau cu regularitate oameni noi, care urmau să fie menţinuţi şi în timpul sezonului mort, astfel că fiecare câştiga şi mai puţin. Mai devreme sau mai târziu, dacă lucrurile urmau să continue aşa, toţi muncitorii necalificaţi din Chicago aveau să se califice în meseria aceasta. Şi ce festă vicleană le jucau patronii! Muncitorii vechi calificau oamenii noi care, într-o lună, vor deveni spărgători de grevă; iar între timp erau ţinuţi în sărăcie şi nu se puteau pregăti pentru încercarea cea mare!

Nu trebuie să credem cumva că angajarea mai multor oameni uşura munca celorlalţi! Dimpotrivă, ritmul de lucru – şi aşa forţat – se accelera mereu. Stăpânii inventau mereu noi sisteme ca să-i „bage în viteză" pe lucrători; toată lumea se simţea încătuşată ca într-o cameră de tortură din evul mediu. Alegeau mereu alţi oameni care lucrau repede, şi pe aceştia îi plăteau mai mult; îi zoreau pe muncitori cu tot felul de inovaţii: în abatoarele de porci, viteza de intrare a porcilor era măsurată cu un ceasornic şi se spunea că, în fiecare zi, mersul ceasului era tot mai accelerat. La lucrul în acord, timpul se reducea continuu, cerându-se aceeaşi producţie într-un timp mai scurt, pentru acelaşi salariu; apoi, după ce muncitorii se obişnuiau cu noul ritm, se reducea proporţional plata, corespunzător reducerii timpului necesar! La fabricile de cutii de conserve se folosise atât de des vicleşugul acesta, încât fetele erau pur şi simplu desperate; salariile lor scăzuseră cu o treime în ultimii doi ani, iar acum se aduna o furtună de nemulţumiri ce ameninţa să izbucnească în orice clipă. La numai o lună după ce şi-a început Marija noua meserie,

fabrica de cutii de unde plecase a anunţat o scădere care reducea câştigurile fetelor aproape la jumătate; erau cu toatele atât de revoltate, încât au ieşit în stradă, fără măcar să discute, şi au organizat pe loc o demonstraţie. Una dintre fete citise undeva că roşul este simbolul muncitorilor exploataţi, astfel că au înălţat un steag roşu şi în strigăte de mânie au pornit-o prin Combinat. Rezultatul acestei izbucniri a fost organizarea unui nou sindicat, dar greva spontană s-a spart după trei zile din cauza muncitoarelor noi. Când greva s-a sfârşit, fata care înălţase steagul roşu s-a dus în oraş, în centru, şi a găsit o slujbă la un raion al unui mare magazin, cu un salariu de doi dolari şi jumătate pe săptămână.

Când li se istoriseau asemenea întâmplări, Jurgis şi Ona ascultau cu groaza în suflet şi se întrebau neliniştiţi când le va suna şi lor ceasul. În vreo două rânduri se zvonise că una dintre marile întreprinderi era pe cale să reducă salariile muncitorilor necalificaţi la cincisprezece cenţi ora şi Jurgis ştia că, dacă se adeverea, curând îi va veni şi lui rândul. Avusese timp să constate că Packingtown nu însemna o aglomerare de întreprinderi diferite, ci o mare şi singură firmă: Trustul Cărnii. Patronii se întruneau în fiecare săptămână şi comparau cifrele, astfel că, în realitate, exista aceeaşi scară de salarii pentru toţi muncitorii din Combinat şi acelaşi grad de exploatare. Jurgis auzise chiar că se înţeleseseră şi asupra preţului ce urmau să-l plătească pentru vite, încât fixaseră preţul cărnii pentru toată ţara; dar acestea erau lucruri complicate, Jurgis nu le înţelegea şi nici nu-l prea interesau.

Numai Marija nu se temea de scăderea salariului; ba, naivă cum era, se şi felicita în sinea ei că în fabrica ei avusese loc o reducere cu puţin timp înainte de a se angaja ea. Marija era pe cale de a deveni muncitoare calificată la recuperarea cărnii bune de aruncat, şi era din nou plină de încredere şi de speranţă. În

cursul verii şi al toamnei, Jurgis şi Ona reuşiseră să-i plătească ceea ce-i datorau, până la ultimul ban, aşa că Marija a început să depună bani şi să aibă un cont la bancă. Tamoszius avea şi el un cont la bancă, aşa că s-au luat la întrecere şi au început din nou să facă planuri de gospodărire.

Stăpânirea unei averi aduce însă şi griji, şi răspunderi, aşa cum avea să constate biata Marija. Urmase sfatul unui prieten şi-şi investise economiile la o bancă de pe Ashland Avenue. Nu ştia, bineînţeles, nimic despre acea bancă decât că ocupa o clădire mare şi impunătoare; ce ar fi putut înţelege o biată muncitoare imigrantă despre afacerile bancare, într-o ţară stăpânită de nebunia financiară? Marija trăia deci într-o continuă spaimă, ca nu cumva să se întâmple ceva cu banca şi făcea câte un ocol, dimineaţa, ca să treacă prin faţa băncii şi să se convingă că se află la locul ei. Se gândea tot timpul la foc, pentru că banii depuşi de ea erau hârtii şi se temea că dacă ar arde, banca nu i-ar mai da altele în loc. Jurgis îşi bătea joc de dânsa, pentru că el, fiind bărbat, era mândru de cunoştinţele lui mai vaste şi o asigura că banca avea în subsol depozite speciale, construite anume ca să fie apărate de foc, unde erau ascunse în siguranţă nenumărate milioane de dolari.

Dar iată că, într-o dimineaţă, făcând obişnuitul ocol, spre spaima şi teroarea ei, Marija a văzut o mulţime de oameni umplând strada din faţa băncii. A îngălbenit de spaimă. A început să alerge, ţipând şi întrebând lumea ce se întâmplase, dar fără să se oprească pentru a aştepta răspunsul, până a ajuns într-un loc unde îmbulzeala era prea mare ca să mai poată înainta. Banca „a dat faliment”, i s-a spus, dar cum ea nu cunoştea înţelesul unor asemenea vorbe, a început să întrebe pe unul şi pe altul, încercând să afle ce se întâmplase. Păţise banca ceva? Nimeni nu era sigur, dar bănuiau că da. Nu-şi putea primi banii înapoi? Nu se ştia, oamenii gândeau că nu, dar toţi încercau să şi-

i recapete. Era prea devreme pentru a afla ceva precis, banca nu se deschidea decât după trei ore. În furia desperării, Marija a început să-şi croiască drum cu coatele spre uşile imobilului, prin gloata de bărbaţi, femei şi copii, toţi la fel de înnebuniţi ca şi ea. Era o învălmăşeală sălbatică; femeile ţipau şi-şi frângeau mâinile, şi leşinau, bărbaţii loveau şi răsturnau totul în calea lor. În toiul învălmăşelii, Marija şi-a amintit deodată că nu avea la ea carnetul de cecuri, aşa că în orice caz nu şi-ar fi putut scoate banii; atunci şi-a tăiat drum îndărăt şi a luat-o la goană spre casă. A fost spre norocul ei, pentru că după câteva minute a sosit un detaşament de poliţie.

Jumătate de oră mai târziu, Marija era înapoi şi Teta Elzbieta după ea, amândouă cu răsuflarea tăiată de alergătură şi bolnave de spaimă. Mulţimea era acum aliniată, într-un şir ce se întindea pe o distanţă de mai multe blocuri, păzit de vreo cincizeci de poliţişti; dar cele două femei n-au avut încotro şi şi-au luat locul la coadă. La ora nouă s-a deschis banca şi a început să plătească mulţimii; dar Marijei nu-i era de nici un folos, căci vedea în faţa ei trei mii de oameni – suficient pentru a stoarce ultimul ban dintr-o duzină de bănci.

Ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, s-a pornit deodată o ploaie rece, care le-a muiat până la oase; au rămas totuşi pe loc întreaga dimineaţă, târându-se încet către ţintă; au stat şi după-amiaza, îngrozite la gândul că se apropia ora de închidere şi nu vor ajunge la rând. Marija s-a hotărât că, fie ce-o fi, să-şi păstreze rândul; dar cum mai toţi au făcut la fel, cât a fost noaptea de lungă şi friguroasă, zorile nu au găsit-o mult mai aproape de bancă. Spre seară, a venit şi Jurgis. Aflase povestea de la copii şi-i adusese ceva de-ale gurii şi haine uscate ca să-şi mai vină în fire.

În dimineaţa următoare, înainte de răsăritul soarelui, s-a adunat o mulţime şi mai mare şi au apărut alţi poliţişti. Marija nu s-a lăsat nici moartă, şi pe la prânz a intrat în bancă şi şi-a luat

banii, toţi în monezi mari de argint, o legătură plină. Când i-a simţit în palmă, i-a pierit frica şi a vrut să-i depună la loc; dar funcţionarul de la ghişeu era foarte aspru şi i-a spus că banca nu va mai primi pe viitor bani de la cei ce au luat parte la complotul cu falimentul. Marija s-a văzut, deci, nevoită să-şi ducă bănuţii acasă, veghind cu teamă în jur, aşteptându-se să fie prădată în fiece clipă; şi nici când s-a văzut acasă, n-a fost mai liniştită. Până a găsit altă bancă, n-a avut altceva mai bun de făcut decât să şi-i coasă în haine, aşa că s-a plimbat mai bine de o săptămână cărând cu ea monezile de argint; îi era teamă când trecea strada, pentru că Jurgis îi spusese că greutatea o va trage la fund şi o va îneca în noroi. Încărcată astfel, s-a întors la lucru, de data aceasta ca să vadă dacă nu cumva şi-a pierdut locul; dar, din fericire, cam zece la sută dintre muncitorii Combinatului fuseseră depunători la acea bancă şi patronilor nu le convenea să concedieze atât de mulţi dintr-odată. Motivul panicii fusese încercarea unui poliţist de a aresta un beţiv dintr-o cârciumă învecinată, ceea ce atrăsese o mare mulţime la acea oră, când oamenii mergeau la lucru; aşa a început „falimentul”.

Cam în aceeaşi vreme şi-au deschis şi Jurgis şi Ona un cont în bancă. Plătiseră nu numai Marijei şi lui Jonas, ci aproape şi mobila, şi acum puteau pune deoparte câţiva bănuţi pentru zile negre. Atâta timp cât fiecare dintre ei aducea acasă câte nouă-zece dolari pe săptămână, o puteau scoate bine la capăt. A venit din nou ziua alegerilor şi Jurgis s-a ales din treaba asta cu un profit net cât salariul pe trei zile. În anul acela, alegerile erau foarte disputate şi incerte, aşa că ecoul bătăliei electorale a ajuns şi în Packingtown. Cele două grupuri rivale de politicieni şmecheri au închiriat săli speciale, au organizat focuri de artificii, au ţinut discursuri, încercând să stârnească interesul populaţiei. Deşi nu înţelegea prea bine aceste lucruri, Jurgis cunoştea destule la ora aceea ca să-şi dea seama că nu e corect să-ţi vinzi votul.

Dar cum toată lumea făcea la fel, iar refuzul său nu ar fi schimbat absolut nimic din rezultatul alegerilor, chiar de i-ar fi trecut prin minte ideea de a refuza, i s-ar fi părut cu totul fără rost.

Vânturile reci şi scurtarea zilelor le prevesteau iar sosirea iernii. Răgazul fusese prea scurt, nu avuseseră destul timp ca s-o întâmpine pregătiţi; şi totuşi, iarna venea, inexorabilă, iar privirea aceea de animal încolţit şi speriat a reapărut în ochii micului Stanislovas. Şi lui Jurgis perspectiva iernii îi umplea sufletul de teamă, ştiind că Ona nu era anul acesta în stare să lupte cu frigul şi viscolele. Şi dacă într-o zi s-ar înzăpezi şi tramvaiele şi Ona nu ar mai putea ajunge la fabrică, iar a doua zi ar afla că în locul ei a fost angajată alta, care locuieşte mai aproape şi pe care se putea conta?

În săptămâna dinaintea Crăciunului s-a pornit marea furtună şi atunci s-a trezit leul ce dormea în sufletul lui Jurgis. De patru zile, tramvaiele de pe Ashland Avenue nu mai circulau şi în acele zile a cunoscut Jurgis pentru prima oară în viaţă ce însemna cu adevărat să ai toate elementele împotrivă-ţi. Mai avusese el şi înainte necazuri, dar erau nimicuri pe lângă lupta pe viaţă şi pe moarte ce o ducea acum. În prima dimineaţă au pornit la drum cu două ore înaintea răsăritului. Pe Ona, înfăşurată în păturі, o ducea în cârcă, iar pe micul Stanislovas, împachetat de nu i se mai vedeau ochii, atârnat de poala lui. Aveau vântul năprasnic în faţă, termometrul coborâse sub zero grade, zăpada era până la genunchi, iar în unele locuri îi ajungea copilului până aproape de umeri. I se afundau picioarele şi-l cuprindea zăpada cu totul; se înălţa ca un zid în faţa lui, ce nu-l lăsa să înainteze; Jurgis se avânta, luând zăpada pieptiş ca un taur rănit, gâfâind şi scrâşnind de furie. Astfel şi-a croit drumul, înaintând pas cu pas, şi când a ajuns la Durham, abia se mai ţinea pe picioare, orbit de zăpadă. S-a sprijinit de un stâlp să-şi tragă răsuflarea, mulţumind

în gând soartei că vitele soseau mai târziu în ziua aceea la abator. Seara, aceeaşi poveste; şi pentru că Jurgis nu putea şti la ce oră va termina lucrul, a aranjat cu un cârciumar s-o lase pe Ona să şadă într-un colţ şi să-l aştepte. S-au întors acasă după unsprezece, pe o noapte întunecoasă ca iadul.

Vijelia doborâse mulţi oameni, dar mulţimea care cerşea de lucru în faţa porţilor era mai numeroasă ca oricând şi patronii nu făceau angajări. Când vremea rea s-a mai potolit, sufletul lui Jurgis cânta de bucurie pentru că ieşise învingător din înfruntarea cu duşmanul şi se simţea stăpânul soartei sale. La fel probabil că se întâmplă cu regele pădurii care-şi învinge potrivnicii în luptă dreaptă, ca apoi, pe înserat, să cadă prosteşte în capcană.

În sala de tăiere, când vreun juncan scăpa din lanţ, era primejdie mare. Uneori, în graba întrecerii cu timpul, dădeau drumul vreunui animal care încă nu-şi pierduse de tot simţurile şi care se ridica pe picioare şi o lua la goană înnebunit. Se auzea în clipa aceea un strigăt de alarmă, oamenii lăsau totul din mâini şi goneau să se adăpostească pe după stâlpi, alunecând uneori pe duşumea, împiedicându-se şi căzând unii peste alţii. Era destul de grav vara, când se putea vedea în jur; iarna însă era teribil, pentru că hala era plină de aburi şi nu ştiai încotro s-o apuci. Nu e greu de înţeles că juncanul era întotdeauna orbit de furie, fără să urmărească a lovi pe cineva anume; dar cum mai fiecare om avea un cuţit în mână, nu era greu să te răneşti în cădere. Pentru a le pune capac la toate, şeful de etaj sosea în goană cu o carabină şi începea să tragă!

Într-o asemenea învălmăşeală, Jurgis a căzut în capcană. Căci capcană trebuie numită, atât era de imprevizibilă şi de neiertătoare. La început nici n-a băgat de seamă, părea un accident atât de neînsemnat, doar că-şi scrântise glezna când a sărit deoparte. A simţit un junghi de durere, dar era obişnuit cu

durerile şi n-a făcut caz. Când a trebuit să plece acasă, a văzut însă că abia poate păşi de durere; iar dimineaţa glezna îi era umflată ca o minge şi nu şi-a putut încălţa gheata. Cu toate astea, s-a mulţumit să înjure puţin, şi-a înfăşurat piciorul în obiele şi a pornit şchiopătând la tramvai. Întâmplarea a făcut să fie o zi aglomerată la Durham şi toată dimineaţa şi-a târât şontâc-şontâc piciorul amorţit de durere; pe la amiază, avea asemenea dureri, că era aproape să leşine şi după câteva ore a trebuit să-i spună şefului. Au chemat medicul întreprinderii, care a examinat piciorul şi i-a spus să se ducă acasă şi să stea culcat, adăugând că s-a aranjat probabil pe câteva luni din prostia lui. Accidentul nu era de natură ca Durham şi Compania să fie traşi la răspundere, aşa că nu era nimic de făcut, în ce-l privea pe medic.

Jurgis a ajuns cu mare greutate acasă, cu spaima în suflet. Elzbieta l-a ajutat să se culce şi i-a pus comprese cu apă rece, străduindu-se să nu-şi arate faţă de el descurajarea; seara, i-a aşteptat pe ceilalţi în stradă şi i-a prevenit, iar ei s-au silit să intre veseli, spunându-i lui Jurgis că într-o săptămână sau două va fi iar pe picioare.

După ce Jurgis a adormit, ceilalţi s-au adunat în jurul sobei din bucătărie, sfătuindu-se în şoaptă. Se simţeau în ghearele primejdiei. Jurgis n-avea decât vreo şaizeci de dolari la bancă şi se apropia sezonul mort. Se putea ca, în curând, Jonas şi Marija să nu mai câştige decât atât cât să-şi plătească întreţinerea, şi nu mai aveau alte resurse decât salariul Onei şi cei câţiva bănuţi ai lui Stanislovas. Trebuiau să plătească ratele pentru casă şi un rest pentru mobilă; se apropia scadenţa asigurării şi, pe deasupra, în fiecare lună trebuiau să cumpere un sac cu cărbuni. Erau în ianuarie, în toiul iernii, cel mai nepotrivit timp ca să lupţi cu lipsurile. În orice zi drumurile se puteau troieni, şi nu mai avea cine s-o care pe Ona în spinare. Îşi putea pierde locul, era aproape sigură că şi-l va pierde. Atunci a început să se smiorcăie

şi Stanislovas: cine va avea grijă de el?

Era îngrozitor când te gândeai că un accident, care se putea întâmpla oricui, provoca un asemenea dezastru. Jurgis sorbea amărăciunea, picătură cu picătură. Ceilalţi au înţeles că n-avea rost să încerce să-l amăgească; cunoştea tot atât de bine ca şi ei situaţia, şi ştia că erau ameninţaţi să moară de foame. Îl rodea îngrijorarea, arăta slab şi speriat. Era într-adevăr înnebunitor pentru un om voinic ca el, un luptător, să fie nevoit să zacă neputincios; semăna cu miticul Prometeu, înlănţuit de stânca lui. Stând în pat ore în şir, a încercat emoţii pe care nu le simţise nicicând. Până atunci înfruntase viaţa cu încredere; existau, desigur, greutăţi şi necazuri, dar omul putea lupta cu toate. Acum însă, la ceas de noapte, pe când zăcea agitat, o vedenie oribilă îl asuprea – se încrâncena pielea pe el şi i se făcea părul măciucă. Parcă se căsca pământul sub picioarele lui; parcă se cufunda într-o prăpastie, în străfunduri de deznădejde. Era deci adevărat ce i se spusese despre viaţă, că era mai tare decât cel mai tare dintre oameni. Era deci adevărat că, oricât s-ar zbate şi ar trudi, s-ar putea să dea greş şi să fie doborât. Gândul acesta îi îngheţa inima; gândul că aici, în lăcaşul acesta de spaimă şi groază, el şi cei dragi lui puteau muri de foame şi de frig, şi nici o ureche nu va auzi strigătul lor, nici o mână nu-i va ajuta! Era adevărat, oh, cât era de adevărat că aici, în oraşul acesta imens, cu uriaşele lui bogăţii, existau fiinţe omeneşti hăituite şi nimicite de forţele sălbatice ale naturii, la fel ca în vremurile preistorice, când oamenii trăiau în caverne!

Ona câştiga acum cam treizeci de dolari pe lună, iar Stanislovas vreo treisprezece. La aceştia se adăuga contribuţia pentru întreţinere la Marijei şi a lui Jonas, aproape patruzeci şi cinci de dolari. Dacă scădem rata la casă, dobânda, restul la mobilă, le rămâneau vreo şaizeci de dolari, din care mai cheltuiau vreo zece pe cărbuni. Renunţau la tot ce omeneşte

vorbind se putea renunţa; purtau haine vechi, cârpite, care nu-i puteau apăra de frig, iar când ghetele copiilor se rupeau, le legau cu sfoară. Bolnavă cum era, Ona mergea pe jos prin ploaie şi frig în loc să ia tramvaiul; nu cumpărau nimic afară de alimente, dar tot nu puteau trăi din cincizeci de dolari pe lună. Ar fi putut-o scoate la capăt, dacă ar fi găsit alimente sănătoase şi ieftine, sau dacă ar fi ştiut ce să cumpere, de n-ar fi fost atât de neştiutori, deţi făceau milă. Dar trăiau într-o ţară nouă, unde toate erau altfel, până şi hrana. Erau dintotdeauna obişnuiţi să mănânce mult cârnat afumat şi habar n-aveau că ceea ce cumpărau în America nu era la fel ca acasă, că era dres cu chimicale şi aromat tot cu chimicale şi plin cu „făină de cartofi". Făina de cartofi erau resturile din cartofi, după ce se extrăgea din ei amidonul şi alcoolul; n-avea mai multă valoare nutritivă decât o bucată de lemn, şi cum în Europa folosirea ei ca înlocuitor alimentar era interzisă prin lege, în fiecare an se exportau zeci de tone în America. E uimitor ce cantităţi de asemenea alimente erau necesare în fiecare zi pentru unsprezece suflete flămânde. Un dolar şi şaizeci şi cinci de cenţi pe zi nu ajungea ca să le hrăneşti, oricât te-ai fi străduit; aşa că în fiecare săptămână făceau câte o mică incursiune în amărâtul cont de bancă al Onei. Carnetul fiind pe numele ei, Ona scotea bani fără ştirea lui Jurgis, ca să nu-l amărască mai mult.

Ar fi fost mai bine dacă Jurgis ar fi fost cu adevărat bolnav şi incapabil să judece. El nu avea mângâierea pe care o are de obicei un bolnav; nu putea face nimic decât să zacă, întorcându-se de pe o parte pe alta, fără să-şi găsească liniştea. Din când în când, izbucnea în blesteme fără şir: alteori, mânat de nerăbdare, încerca să se ridice – şi atunci biata Elzbieta trebuia să pledeze ca să-l convingă să stea liniştit. Elzbieta era mai toată vremea singură cu el. Se aşeza lângă el şi-l mângâia pe frunte încetişor, şi-i vorbea ca unui copil, încercând să-l facă să-şi uite necazul. Uneori era prea

frig şi copiii nu se puteau duce la şcoală; atunci se jucau în bucătărie, unde stătea Jurgis, pentru că era singura încăpere ceva mai caldă. Era un adevărat canon, pentru că Jurgis era morocănos şi arţăgos – lucru lesne de înţeles dacă ne gândim la câte avea de îndurat – şi nu-i era de loc îndemână când, încercând să tragă un pui de somn, era trezit de gălăgia dracilor de copii.

Singura mângâiere a Elzbietei în acele zile era micuţul Antanas; cu atât se mângâia şi Jurgis în lunga lui izolare, că acum avea timp berechet să-şi vadă copilaşul. Teta Elzbieta punea coşuleţul în care dormea copilul alături de salteaua lui Jurgis şi acesta se ridica în capul oaselor şi-l privea ore în şir, gândind la tot felul de lucruri. Apoi micuţul deschidea ochii, privea în jur şi zâmbea – dar cum zâmbea! Atunci Jurgis uita de necazuri şi se simţea fericit, pentru că trăia într-o lume unde exista ceva atât de frumos ca zâmbetul micului Antanas. şi pentru că o astfel de lume nu putea fi decât bună în fond. Copilul semăna din ce în ce mai mult cu tatăl lui, spunea Elzbieta, şi o repeta de câteva ori pe zi, observând că lui Jurgis îi făcea plăcere; biata femeie plănuia zi şi noapte, în fel şi chip, cam ce ar putea face ca să-l aline pe uriaşul ce-i fusese dat în grijă. Jurgis, care nu ştia nimic despre vechea şi eterna ipocrizie feminină, muşca momeala şi rânjea de plăcere; ridica apoi degetul în faţa ochilor lui Antanas, îl mişca încoace şi încolo şi râdea bucuros şi fericit văzând cum copilul îl urmăreşte cu privirea. Nu există jucărie mai fascinantă decât un copil; îl privea pe Jurgis în faţă cu atâta seriozitate naivă, încât Jurgis începea să strige: „*Palaukit!*[27] Uite, mamă, îl cunoaşte pe taică-său! Da, da, chiar aşa! *Dsziaugsmas tu mano!*[28] Ştrengarule!”

[27] Stai! (L. lituaniană.)

[28] Bucuria mea! (L. lituaniană.)

CAPITOLUL XII

Timp de trei săptămâni, Jurgis nu s-a ridicat din pat. Era o entorsă foarte îndărătnică; umflătura nu ceda, nici durerea. Dar după acest interval, nu l-a mai răbdat inima şi a încercat să umble câte puţin în fiecare zi, silindu-se să se convingă singur că era pe cale de vindecare. Nici un argument nu-i putea sta împotrivă şi după trei-patru zile a declarat că se întoarce la lucru. Şchiopătând, a ajuns la tramvai şi de acolo la Brown, unde a aflat că şeful îi păstrase postul, că era gata să dea afară în viscol şi ger pe nenorocitul pe care între timp îl angajase cu ziua. Din când în când, durerea îl obliga pe Jurgis să se oprească din lucru, dar nu se lăsa, se ţinea tare. Cam cu vreo oră înainte de terminarea lucrului însă, şi-a dat seama că nu mai poate continua; nu-l mai ţineau picioarele. Simţea cum i se frânge inima de necaz, s-a rezemat de un stâlp şi a plâns ca un copil. Doi oameni l-au ajutat să se urce în tramvai, iar când s-a coborât a trebuit să se aşeze în zăpadă şi să aştepte până a venit cineva să-l ducă acasă.

L-au băgat deci din nou în pat şi au chemat doctorul, lucru ce ar fi trebuit să facă de la bun început. S-a dovedit că şi-a răsucit un tendon şi nu s-ar fi făcut niciodată bine fără îngrijire. S-a încleştat de marginile patului şi a scrâşnit din dinţi, pălind de durere în timp ce medicul trăgea de încheietură şi răsucea glezna tumefiată. La plecare, medicul i-a spus că mai trebuie să stea culcat încă două luni şi că, dacă se va duce la lucru mai devreme, se putea betegi pe viaţă.

Trei zile mai târziu, s-a pornit altă viforniţă şi Jonas, Ona, Marija şi micul Stanislovas au pornit la drum cu o oră înainte de a se crăpa de ziuă, încercând să ajungă la fabrică. Pe la amiază, cei doi din urmă s-au întors, băiatul plângând de durere, cu degetele degerate. Fuseseră nevoiţi să renunţe a mai ajunge la fabrică şi erau mai-mai să piară înghiţiţi de un troian de zăpadă.

Nu ştiau ce să facă şi i-au ţinut copilului degetele lângă foc, şi astfel băiatul şi-a petrecut ziua ţopăind în dureri groaznice, până ce Jurgis a fost cuprins de un acces de furie şi s-a pornit să înjure ca un nebun, ameninţând că-l omoară pe Stanislovas dacă nu încetează. Toată ziua şi toată noaptea, familia a fost măcinată de grija ca Ona şi băiatul să nu-şi fi pierdut slujba; iar dimineaţa au pornit-o mai devreme ca niciodată, după ce Jurgis l-a bătut pe copil cu băţul. Nu era de glumit, era o problemă de viaţă şi de moarte, iar micul Stanislovas n-avea cum să înţeleagă că i se îngăduia mai degrabă să îngheţe troienit în zăpadă decât să-şi piardă locul la dozatorul de untură. Ona era aproape sigură că-şi va găsi locul ocupat, aşa că a rămas foarte calmă când, ajungând în sfârşit la Brown, a aflat că nici şefa de atelier nu putuse răzbi până la fabrică, aşa că se va vedea nevoită să mai închidă ochii.

Una dintre urmările acestei întâmplări a fost că Stanislovas s-a ales cu trei degete înţepenite, iar alta că după aceea, ori de câte ori ningea, trebuia bătut înainte de a porni la lucru. Jurgis era chemat să-l bată, şi cum îl durea piciorul, o făcea ca un fel de răzbunare; dar asta nu-l tempera. Se spune că cel mai blând câine devine rău dacă-l ţii în lanţ; la fel şi cu omul; Jurgis n-avea nimic de făcut toată ziua decât să zacă blestemându-şi soarta, şi în curând a simţit nevoia să blesteme totul şi toate.

Dar nu ţinea mult, pentru că îndată Ona începea să plângă, iar Jurgis nu suferea s-o vadă supărată. Bietul om arăta ca o stafie, cu obrajii supţi şi părul lung şi negru ce-i cădea în ochi; era prea descurajat ca să se mai tundă sau să se îngrijească. Muşchii îi slăbeau şi îi atârnau moi. N-avea poftă de mâncare şi alor lui nu le dădea mâna să-i ofere delicatese. E mai bine, spunea el, căci, nemâncând, făcea economie. Pe la sfârşitul lui martie, a pus mâna pe carnetul de economii al Onei şi a aflat că nu le mai rămăsese decât trei dolari.

Dar poate cea mai grea dintre urmările acestui lung asediu a

fost aceea că au pierdut pe un alt membru al familiei: fratele Jonas a dispărut. Într-o sâmbătă seara, nu s-a mai întors acasă şi toate încercările lor de a-i da de urmă au rămas zadarnice. Şeful lui de la Durham le-a spus că şi-a luat salariul săptămânal şi a plecat. Se putea, desigur, să nu fie adevărat; uneori se spunea aşa când cineva era omorât; pentru toţi cei amestecaţi în treaba asta era cel mai simplu mod de a scăpa. De exemplu, dacă un om cădea într-un cazan de topit untură şi se transforma în untură sau îngrăşământ de prima calitate, n-avea nici un rost să-i anunţi familia ca s-o întristezi. Era însă mai probabil ca Jonas să-i fi părăsit şi să fi plecat în lume să-şi încerce norocul. Era nefericit de multă vreme şi nu fără motiv. Plătea destul de mult partea lui de întreţinere, dar era nevoit să trăiască într-o casă unde nimeni nu mânca suficient. Marija dădea toţi banii în casă şi Jonas simţea că se aştepta şi de la el acelaşi lucru. Mai erau în casă şi copii neastâmpăraţi care plângeau şi tot felul de alte mici mizerii; ar fi trebuit să fie un erou ca să le suporte toate fără să crâcnească, iar Jonas nu era nici pe departe un erou. Era, pur şi simplu, un biet bătrân, bătut de vânturi, căruia-i plăcea să mănânce o cină gustoasă, să şadă în colţul lui de lângă foc şi să-şi fumeze în tihnă pipa înainte de culcare. În casa lor nu era destul loc la gura sobei, iar în timp de iarnă, bucătăria era arar suficient încălzită ca să fie plăcut. Astfel că, atunci când a venit primăvara, ce era mai firesc decât să-i treacă prin minte ideea de a-şi lua câmpii? Timp de doi ani fusese înhămat ca un catâr la un camion de o jumătate de tonă în pivniţele întunecoase de la Durham, fără altă odihnă decât duminicile şi patru sărbători pe an, şi fără alt cuvânt de mulţumire decât pumni după ceafă, şi picioare în spate, şi înjurături pe care nu le-ar fi răbdat nici un câine. Acum iarna trecuse, sufla un vânt de primăvară şi, umblând cale de o zi, puteai lăsa pe veci în urmă fumul din Packingtown şi să ajungi într-un loc unde iarba e verde şi florile de toate culorile

curcubeului.

Numai că venitul familiei scăzuse cu mai mult de o treime, în timp ce cerinţele stomacului numai cu a unsprezecea parte, aşa că situaţia lor era mai nenorocită ca oricând. Mai împrumutau bani de la Marija, mâncându-i contul din bancă şi distrugându-i din nou speranţele de căsătorie şi fericire. Se împrumutau chiar şi de la Tamoszius Kuszleika, sărăcindu-l şi pe el. Bietul Tamoszius n-avea nici un fel de familie, avea în schimb un talent minunat şi ar fi trebuit să adune bani mulţi şi să-şi facă o situaţie; dar el se îndrăgostise, aşa că-şi pusese zălog norocul şi acum era şi el sortit să fie tras la fund.

Până la urmă, au hotărât ca încă doi copii să părăsească şcoala. După Stanislovas, care avea acum cincisprezece ani, urma o fetiţă, Kotrina, cu doi ani mai mică, şi doi băieţi: Vilimas, care avea unsprezece ani şi Nikolajus, de zece ani. Amândoi băieţii erau isteţi, şi nu era nici un pericol ca familia să moară de foame când zeci de mii de copii de aceeaşi vârstă îşi câştigau singuri pâinea. Astfel, într-o bună dimineaţă, a primit fiecare câte un sfert de dolar şi o chiflă cu un cârnat şi, cu capetele pline de sfaturi părinteşti, au fost trimişi la oraş, să înveţe să răzbată în viaţă şi să-şi facă ucenicia de vânzători de ziare. S-au întors acasă seara târziu, plângând, după ce umblaseră cinci sau şase mile, şi au povestit că un om se oferise să-i conducă într-un loc unde se vindeau ziare, le-a luat banii şi a intrat într-o prăvălie să le procure ziarele, apoi nu l-au mai văzut. Au fost bătuţi amândoi cu biciul şi în dimineaţa următoare au fost trimişi din nou la treabă. De data asta, au găsit locul cu ziare şi s-au aprovizionat; după ce au rătăcit până pe la prânz oferind tuturor ziare, li s-a confiscat stocul şi au mai primit şi o burduşeală zdravănă pe deasupra de la un vânzător mai mare, al cărui teritoriu îl încălcaseră. Din fericire, vânduseră totuşi ceva ziare mai înainte, aşa că s-au întors cam cu tot atâţia bani câţi avuseseră la plecare.

După o săptămână de aventuri asemănătoare, cei doi băieţi au început să deprindă negoţul, denumirile diferitelor ziare, cât să ia din fiecare şi cui să le ofere, unde să se ducă şi ce locuri să ocolească. După aceea, plecând de acasă la patru dimineaţa şi alergând pe străzi, întâi cu ziarele de dimineaţă şi apoi cu cele de seară, se întorceau acasă seara târziu, aducând fiecare douăzeci, treizeci de cenţi, uneori chiar patruzeci. Din aceşti bani, trebuiau să scadă biletul de tramvai, căci distanţa era prea mare ca să meargă pe jos; dar după ce şi-au făcut prieteni, au învăţat tot felul de şiretlicuri, chiar şi acela de a economisi taxa de tramvai. Se urcau în tramvai când taxatorul nu-i vedea şi se ascundeau în mulţime; de cele mai multe ori, acesta nu le cerea taxa, fie că nu-i observa, fie crezând că au plătit-o; iar dacă le cerea, se căutau prin buzunare şi începeau să plângă şi atunci se găsea vreo bătrână amabilă care să le plătească biletul sau încercau şmecheria în alt tramvai. Socoteau că era lucru cinstit. Ce vină aveau ei că la ora când muncitorii plecau sau se întorceau de la lucru, tramvaiele erau atât de aglomerate, încât taxatorii nu puteau lua bani de la toţi pasagerii? Pe deasupra, după cum spunea lumea, companiile de tramvaie erau nişte curate hoţii, făcuseră rost de toate privilegiile lor cu ajutorul unor politicieni escroci!

Acum, că iarna trecuse – şi nu mai era nici un pericol de viscol şi nu mai trebuiau să cumpere cărbuni, şi mai aveau o cameră unde nu mai era frig şi unde-i puteau băga pe copii când plângeau, şi le ajungeau banii de la o săptămână la alta – Jurgis nu mai era atât de nervos. Cu timpul, omul se obişnuieşte cu orice, iar Jurgis s-a obişnuit să zacă în casă. Ona şi-a dat seama şi era foarte atentă să nu-i tulbure liniştea, de aceea nu-i mai povestea câte îndura ea. Era vremea ploilor de primăvară şi adeseori trebuia să meargă cu tramvaiul la lucru, deşi era o

cheltuială în plus; pe zi ce trecea, devenea mai palidă şi uneori suferea că Jurgis nu observă, deşi hotărâse în sinea sa să nu-l necăjească. Se întreba dacă o iubea la fel ca înainte, dacă nu cumva mizeriile vieţii lor îi tociseră dragostea. Trebuia să stea toată ziua departe de Jurgis, cu amărăciunile ei, în timp ce Jurgis se frământa cu ale lui; iar când se întorcea acasă, era frântă de oboseală; de câte ori stăteau de vorbă, n-aveau alt subiect decât necazurile lor şi era într-adevăr foarte greu să-ţi păstrezi prospeţimea sentimentelor ducând o asemenea viaţă. Durerea aceasta se aprindea câteodată chinuitor în Ona şi atunci se trezea noaptea, cuprindea cu braţele ei subţiri grumazul soţului ei şi izbucnea în hohote de plâns, întrebându-l dacă o iubea cu adevărat. Bietul Jurgis, apăsat mereu de sărăcie, devenise, de fapt, mai puţin sentimental, mai puţin sensibil, nu ştia ce să răspundă şi nu putea face altceva decât să încerce a-şi aminti cu ce prilej fusese urâcios ultima oară; iar Ona n-avea încotro, trebuia să-l ierte şi să adoarmă oftând.

Spre sfârşitul lui aprilie, Jurgis s-a dus la medic, iar acesta i-a dat un bandaj cu care să-şi înfăşoare glezna şi i-a permis să se întoarcă la lucru. Numai că permisiunea doctorului nu era de ajuns, pentru că, ajungând la abatorul lui Brown, şeful secţiei i-a spus că a fost peste putinţă să-i păstreze locul atâta vreme. Jurgis a înţeles că şeful secţiei găsise, pur şi simplu, pe altcineva care făcea treaba tot atât de bine ca şi el şi acum nu mai voia să-şi bată capul cu schimbări. Stătea în prag privind cu tristeţe în jur, la prietenii şi tovarăşii lui de muncă şi se simţea ca un înstrăinat. Apoi a ieşit şi şi-a luat locul în gloata de şomeri.

De data aceasta însă, nu mai avea aceeaşi încredere optimistă ca la început – şi pe drept cuvânt. Nu mai era cel mai arătos bărbat din mulţime, iar şefii nu-l mai remarcau printre ceilalţi; arăta slăbănog şi nemâncat, hainele-i erau ponosite şi avea un aspect jalnic. În jur, sute de oameni, care arătau ca şi el şi se

simţeau la fel de nenorociţi, cutreieraseră cu lunile prin Packingtown în căutare de lucru. Era o perioadă critică în viaţa lui Jurgis – şi de-ar fi fost mai slab, s-ar fi dat la fund, ca alţii. Amărâţii aceia de şomeri stăteau în fiecare dimineaţă la porţile fabricilor până-i împrăştia poliţia, şi atunci se înfundau prin cârciumi. Prea puţini aveau curajul de a intra în clădirile fabricilor şi de a sta de vorbă cu şefii; dacă nu aveau norocul să găsească ceva în timpul dimineţii, tot restul zilei şi al serii se vânturau prin cârciumi. Jurgis era apărat împotriva acestei ispite, în parte, desigur, pentru că vremea era frumoasă şi era mai plăcut afară decât înăuntru; dar mai ales pentru că avea mereu în minte obrăjorul delicat şi palid al soţiei sale. Trebuia să găsească de lucru, îşi spunea în sinea lui, luptând cu desperare ceas de ceas. Trebuia să găsească de lucru! Trebuia să facă iar rost de un serviciu şi să pună ceva bani deoparte până în iarna următoare.

Dar nu se găsea nimic de lucru pentru el. S-a dus pe la toţi tovarăşii lui din sindicat, căci în toată vremea aceasta grea rămăsese credincios sindicatului, şi i-a rugat să intervină ca să i se dea ceva de lucru. A vorbit cu toţi cei pe care-i cunoştea, cerând un sprijin, o slujbă, oriunde, în orice loc. Cutreiera toată ziua întreprinderile; iar după o săptămână-două, după ce a umblat prin toate fabricile, după ce a bătut la toate uşile şi i s-a spus că nu e nici un loc nicăieri, şi-a zis că s-ar putea să fi survenit vreo schimbare pe unde încercase la început şi a luat-o de la capăt, până ce portarii şi agenţii au ajuns să-l recunoască şi să-l ia la goană cu ameninţări. Atunci n-a mai avut încotro şi s-a alăturat mulţimii în fiecare dimineaţă, stând în faţă şi privind cu atenţie dacă nu cumva se ivea ceva. Apoi, când nu găsea nimic, se întorcea acasă, unde-şi trecea vremea jucându-se cu Kotrina şi cu micul Antanas.

Mai dureros era faptul că Jurgis îşi dădea perfect seama de ceea ce se întâmpla cu el. La început fusese puternic şi plin de

prospeţime şi găsise de lucru din prima zi; dar acum era uzat, nu mai era o marfă de prima calitate, şi nimeni nu mai avea nevoie de el. Luaseră tot ce era mai bun în el, îl storseseră, îl vlăguiseră cu ritmul lor infernal de muncă şi nepăsarea lor, iar apoi îl zvârliseră în stradă! Jurgis şi-a făcut cunoştinţe printre şomeri şi, stând de vorbă cu ei, a aflat că cei mai mulţi împărtăşiseră aceeaşi soartă. Unii veneau din alte locuri, îşi măcinaseră puterile în alte munci, alţii rămăseseră fără lucru din vina lor, neputând rezista, de pildă, ritmului epuizant fără să bea şi devenind alcoolici. Dar cei mai mulţi reprezentau, pur şi simplu, piesele uzate ale marelui combinat al cărnii, care măcina oamenii ca o maşină nemiloasă; trudiseră acolo, ţinuseră pasul, unii dintre ei câte zece-douăzeci de ani, până ce sosise clipa când n-au mai putut rezista. Unora li se spusese de-a dreptul că erau prea bătrâni, că era nevoie de oameni mai ageri; alţii făcuseră o greşeală o dată şi dăduseră prilejul să li se spună că sunt neglijenţi sau nepricepuţi; cei mai mulţi însă păţiseră ca Jurgis. Fuseseră prea extenuaţi de muncă şi nehrăniţi, şi îi doborâse vreo boală; sau se taxaseră şi se infectaseră, sau suferiseră cine ştie ce alt accident. Când se întorcea la lucru după o astfel de întrerupere, omul nu-şi mai recăpăta slujba decât prin bunăvoinţa şefului. Nu exista excepţie, decât dacă era un accident de care întreprinderea era răspunzătoare; în acest caz, îi trimiteau muncitorului acasă un şmecher de avocat care mai întâi încerca să-l convingă să semneze o hârtie cu pretenţiile lui; dacă muncitorul era mai deştept, îi promitea că el şi ai lui vor avea întotdeauna de lucru. Se ţineau de promisiune întocmai şi fără abatere timp de doi ani. Doi ani era „statutul limită”; după aceea, victima nu mai putea avea nici o pretenţie legală.

Ce se întâmpla pe urmă cu acel om – era în funcţie de împrejurări. Dacă era un muncitor cu o calificare superioară, avea suficienţi bani economisiţi, ca să-şi ducă zilele. Cei mai bine

plătiţi, „casapii”, câştigau cincizeci de cenţi pe oră, ceea ce însemna cinci-şase dolari pe zi în plin sezon şi un dolar-doi în sezon mort. Cu această sumă puteau trăi şi pune ceva bani deoparte. Dar în fiecare abator nu erau decât vreo şase casapi, iar unul dintre ei, pe care-l cunoştea Jurgis, avea o familie cu douăzeci şi doi de copii, toţi sperând să se califice în aceeaşi meserie ca şi tatăl lor. Cât despre un muncitor necalificat, care câştiga zece dolari pe săptămână în plin sezon şi cinci în sezon mort, totul depindea de vârsta lui şi de numărul de persoane pe care trebuia să le întreţină. Un om necăsătorit, care nu bea, putea strânge bani dacă era suficient de egoist, adică dacă nu dădea nici o atenţie nevoilor bătrânilor săi părinţi, fraţilor şi surorilor mai mici sau altor rude ce le-ar fi avut, sau membrilor sindicatului din care făcea parte, camarazilor lui sau celor ce ar fi murit de foame la uşa lui.

CAPITOLUL XIII

În timp ce Jurgis căuta de lucru, a murit micul Kristoforas, unul dintre copiii mătuşii Elzbieta. Atât Kristoforas cât şi fratele său Juozapas erau schilozi, cel de-al doilea pierzându-şi un picior într-un accident, iar Kristoforas având o malformaţie congenitală a şoldului, din pricina căreia nu putuse niciodată să umble. Era cel mai mic dintre copiii mătuşii Elzbieta şi poate că natura a vrut s-o avertizeze că-i ajungea câţi avea. În orice caz, era un nenorocit, bolnav şi nedezvoltat; era rahitic şi, deşi avea trei ani, arăta ca de un an. Toată ziua se târa prin odaie într-o hăinuţă murdară, smiorcăind şi sâcâind pe toţi; cum pe jos era curent, avea veşnic guturai şi-i curgea nasul. Era un coşmar şi un izvor de necazuri pentru familie. Căci mama lui, împotriva raţiunii, îl iubea mai mult decât pe toţi ceilalţi copii, făcea tot ce putea pentru el, îl lăsa să facă orice nepedepsit şi izbucnea în plâns ori de câte ori sâcâiala lui îl scotea din sărite pe Jurgis.

Şi acum murise. Poate că vinovat era cârnatul afumat ce-l mâncase în dimineaţa aceea şi care se poate să fi fost făcut din carne de porc tuberculos, impropriu pentru export. Oricum, o oră după ce a mâncat, copilul a început să plângă de durere şi după încă o oră se zvârcolea pe jos în convulsii. Micuţa Kotrina, care era singură cu el în casă, a fugit în stradă strigând după ajutor şi după câtva timp a venit doctorul, dar Kristoforas îşi dăduse ultima suflare. Nimeni nu era prea trist, afară de biata Elzbieta, care nu se putea mângâia. Jurgis a declarat că, din partea lui, era mai bine ca micuţul să fie îngropat de municipalitate, întrucât ei nu aveau bani de înmormântare; auzind asemenea vorbe, biata Elzbieta aproape şi-a ieşit din minţi; îşi frângea mâinile şi ţipa de necaz şi desperare. Copilul ei să fie înmormântat în groapa săracilor? Şi fiica ei vitregă să fie de faţă şi să audă una ca asta fără să protesteze! Tatăl Onei ar trebui

să se scoale din mormânt şi s-o renege! Dacă au ajuns aici, n-aveau decât să renunţe la totul, şi să-şi pună toţi funia de gât!... Până la urmă, Marija a spus că va da zece dolari ca ajutor. Jurgis fiind de neînduplecat, Elzbieta a pornit prin vecini cu ochii în lacrimi, cerşind un ajutor, şi astfel micul Kristoforas a avut o slujbă, şi un dric împodobit cu pene albe, şi un locşor în cimitir, cu o cruce de lemn. După asta, biata mama s-a simţit rău luni de zile; numai cât vedea duşumeaua pe unde se târâse micul Kristoforas, începea să plângă. N-a avut în viaţa lui parte de o zi bună, sărmanul copil, spunea. Era sortit din naştere să rămână în urma tuturor. De-ar fi ştiut ea din vreme, ar fi putut apela la doctorul acela vestit, să-l vindece de beteşug!... Auzise ea că, nu demult, un miliardar din Chicago plătise o avere unui mare chirurg care venise din Europa ca să-i trateze fetiţa de aceeaşi boală de care suferise şi Kristoforas. Şi deoarece chirurgul avea nevoie de cazuri pe care să-şi demonstreze măiestria, a anunţat că va trata copii săraci, mărinimie mult trâmbiţată de ziare. Elzbieta, din păcate, nu citea ziare şi nimeni n-o informase la vreme; dar poate că era mai bine aşa, pentru că tot le-ar fi lipsit banii de tramvai şi de maşină, ca să meargă în fiecare zi să-l aştepte pe chirurg, şi apoi nici n-ar fi avut nimeni timp să-l ducă pe copil acolo.

Toată vremea cât umbla să caute de lucru, o umbră neagră îl ameninţa pe Jurgis; ca şi cum o fiară sălbatică îi pândea calea vieţii – şi el o ştia, dar nu se putea feri de ea. În Packingtown sunt diferite trepte de şomaj şi se gândea cu groază la cea mai de jos. Există o slujbă ce-l aşteaptă pe omul cel mai de jos: fabrica de îngrăşăminte.

Oamenii vorbeau despre ea în şoaptă, plini de spaimă. Numai unul din zece încercase vreodată să lucreze acolo; ceilalţi nouă se mărgineau la cele ce auzeau vorbindu-se şi la ceea ce puteau zări

în grabă pe o uşă întredeschisă. Existau lucruri mai rele chiar decât a fi muritor de foame. Îl întrebau pe Jurgis dacă a lucrat vreodată acolo şi dacă avea de gând; iar Jurgis ezita în sinea lui. Săraci cum erau, şi făcând toate sacrificiile, trebuia oare să refuze vreo muncă ce i se oferea, oricât ar fi fost de îngrozitoare? Va avea oare îndrăzneala să se ducă acasă şi să mănânce pâinea câştigată de Ona, slabă şi bolnavă cum era ea, ştiind că i s-a oferit de lucru şi nu a avut curajul să primească? Şi totuşi, oricât îşi spunea acestea în sinea lui ziua întreagă, o singură privire în fabrica de îngrăşăminte era de ajuns ca să se întoarcă tremurând. Era bărbat şi hotărât să-şi facă datoria; s-a dus la fabrica de îngrăşăminte şi s-a străduit; dar, desigur, nu i se putea cere să-şi dorească să lucreze acolo.

Fabrica de îngrăşăminte a lui Durham era izolată de celelalte. Puţinii vizitatori care-i treceau pragul ieşeau de acolo ca Dante, despre care se spune că ar fi fost în Infern. În această parte a Combinatului erau aduse toate scursorile şi resturile de tot felul; acolo se uscau oasele, iar în pivniţe sufocante, unde nu pătrundea niciodată lumina zilei, puteau fi văzuţi bărbaţi, femei şi copii aplecaţi asupra unor maşini ce se învârteau continuu şi tăiau cu ferăstrăul bucăţi de oase în tot felul de forme, inhalând în plămâni praful acela fin şi hărăziţi cu toţii unei morţi premature. Aici sângele se transforma în albumină, şi alte lucruri urât mirositoare în produse şi mai urât mirositoare. În sălile şi vizuinile unde se lucra, te puteai pierde ca în marile peşteri din Kentucky. În praful şi aburii de acolo, luminile becurilor electrice se zăreau ca licărirea stelelor îndepărtate, stele roşii şi albastre, verzi şi purpurii, după culoarea prafului şi a amestecului prin care răzbăteau. Pentru duhoarea din acele fantomatice lăcaşuri ale osemintelor, poate că există cuvinte în lituaniană, dar în engleză nu. Cine intra acolo trebuia să-şi adune tot curajul de care era capabil, ca pentru o cufundare într-o apă îngheţată.

Înaintai ca un om ce înoată sub apă; îţi puneai batista pe faţă, şi începeai să tuşeşti, şi simţeai că te înăbuşi; iar dacă mergeai mai departe, cu încăpăţânare, capul începea să ţi se învârtească, vinele de pe frunte ţi se umflau până te izbea o pală puternică de abur de amoniac şi începeai să alergi spre ieşire ca să scapi cu viaţă.

Mai sus se aflau sălile unde se usca „şlemul", adică masa aceea cafenie, fibroasă, ce rămâne din resturile carcaselor, după ce se scoate din ele toată grăsimea şi seul. Această materie uscată era măcinată într-o pudră fină şi, după ce era amestecată bine cu un fel de piatră cafenie misterioasă, dar fără nici un efect, ce era adusă acolo în zeci de vagoane şi măcinată, substanţa era gata preparată spre a fi ambalată în saci şi trimisă în lume ca una din sutele de mărci de fosfat de oase. Fermierul din Maine, sau din California, sau din Texas cumpăra acest fosfat cu, să zicem, douăzeci şi cinci de dolari tona, şi îl împrăştia când însămânţa grâul; timp de câteva zile, câmpul mirosea tare, iar fermierul şi căruţa lui şi până şi caii aveau acelaşi iz. În Packingtown, îngrăşământul nu e numai un miros, ci e ceva cât se poate de concret; nu o tonă împrăştiată pe o suprafaţă de câţiva acri de pământ sub cerul liber, ci sute şi mii de tone îngrămădite într-o singură clădire, adunate în mormane peste tot, acoperind duşumeaua cu un strat gros de câţiva inci şi umplând aerul de un praf înăbuşitor care la cel mai mic curent se ridică în adevărate furtuni de nisip.

La această clădire venea Jurgis în fiecare zi, ca târât de o mână nevăzută. Luna mai fusese deosebit de rece în acel an şi rugăciunile lui secrete fură ascultate; dar la începutul lui iunie, s-a abătut un val de mari călduri şi atunci fabrica de îngrăşăminte a început să caute oameni.

Şeful halei de măcinat ajunsese să-l cunoască pe Jurgis şi se gândea să-l angajeze; astfel, pe la ora două, într-o zi toridă şi

înăbuşitoare – Jurgis a simţit ca un junghi în inimă! – şeful i-a făcut semn să se apropie, în mai puţin de zece minute, şi-a scos haina şi vesta, a strâns din dinţi şi s-a aşternut pe treabă. Avea de înfruntat o nouă bătălie şi era hotărât să învingă!

Nu i-a trebuit mai mult de un minut ca să deprindă ce avea de făcut. În faţa lui se afla una dintre gurile morii unde se măcina îngrăşământul, care se revărsa într-un torent cafeniu, împroşcând nori de praf cât se poate de fin. Lui Jurgis i s-a dat o lopată şi, alături de alţi câţiva muncitori, a început să încarce îngrăşământul în căruţe. Numai după zgomote şi pentru că se lovea din când în când de ei, ştia că mai lucrează şi alţii; altfel, n-ar fi avut habar că se aflau mai mulţi acolo, căci în furtuna orbitoare de praf nu puteai vedea nici la doi paşi. După ce umplea o căruţă, orbecăia în jurul lui până sosea alta, şi dacă nu avea nici o căruţă la dispoziţie, continua să orbecăiască până venea una. Bineînţeles că, în cinci minute, a fost plin de praf din cap până în picioare; i s-a dat un burete pe care să şi-l lege la gură ca să poată respira, dar buretele nu împiedica praful să-i lipească buzele şi pleoapele, şi să-i umple urechile. Pe la asfinţit, arăta ca o stafie; de la părul de pe cap şi până la ghete, totul avea aceeaşi culoare cafenie a clădirii şi a tot ce se afla în jurul ei pe o rază de o sută de iarzi. Clădirea trebuia să rămână deschisă, şi atunci când sufla vântul, Durham şi Compania pierdea mari cantităţi de îngrăşăminte.

Jurgis lucra fără haină, cu mânecile cămăşii suflecate, într-o căldură insuportabilă; fosfatul îi pătrundea prin toţi porii şi după cinci minute l-a apucat o durere de cap, iar într-un sfert de oră era năucit. Simţea sângele pompându-i în creier ca o locomotivă sub presiune; o durere îngrozitoare îi sfredelea moalele capului şi parcă nu mai era stăpân pe braţele lui. Dar amintirea ultimelor patru luni de căutare neputincioasă îl făcea să lupte cu încăpăţânare; după o jumătate de oră a început să vomite, a

vomitat până a simţit că intestinele i se întorc pe dos. Un om se putea obişnui cu fabrica de îngrăşăminte, îi spusese şeful lui, dacă era hotărât; dar acum Jurgis îşi dădea seama că trebuia ca şi stomacul lui să fie hotărât.

La sfârşitul acestei zile îngrozitoare, abia se mai putea ţine pe picioare. Trebuia să se oprească mereu şi să se sprijine de un zid ca să-şi adune puterile. Cei mai mulţi oameni, când ieşeau de acolo se duceau întins la o cârciumă; parcă înadins erau plasate în acelaşi loc îngrăşămintele şi otrava amăgitoare. Dar Jurgis se simţea prea bolnav ca să se mai gândească la băutură; abia se mai putu târî până în stradă, ca să se urce într-un tramvai. Era un om cu simţul umorului şi, mai târziu, când a ajuns un muncitor cu vechime, socotea drept o glumă bună să se urce într-un tramvai şi să urmărească ce se întâmplă. Dar acum era prea sfârşit ca să mai observe că oamenii din tramvai îşi ţineau respiraţia şi scuipau, că îşi duceau batistele la nas şi-l săgetau furioşi cu privirea. Jurgis a văzut cu uimire că un om din faţa lui s-a ridicat îndată şi i-a dat locul, iar după două minute şi alţi doi pasageri de lângă el s-au ridicat; în câteva minute, tramvaiul aglomerat aproape că s-a golit, pasagerii care n-au putut găsi loc pe platformă au preferat să se coboare şi să meargă pe jos.

De cum a intrat în casă, Jurgis a transformat bineînţeles casa într-o fabrică de îngrăşăminte în miniatură. Praful îi intrase în piele adânc, tot trupul îi era atât de plin de praf, încât i-ar fi trebuit o săptămână întreagă nu numai să se frece cu peria, dar şi de exerciţiu serios ca să-l dea jos. Aşa cum arăta, nu putea fi comparat cu nimic din ceea ce se cunoaşte, decât poate cu ultima descoperire a savanţilor, o substanţă ce emite energie timp nelimitat, fără să piardă nimic din puterea ei. Mirosul lui a făcut ca toată mâncarea de la masă să capete un iz şi toată familia s-a pornit să vomite; cât despre Jurgis, au trebuit să treacă trei zile până să poată reţine ceva în stomac; oricât şi-ar fi spălat mâinile

şi s-ar fi servit de furculiţă şi cuţit, gura şi gâtul îi erau pline de otravă.

Şi totuşi, nu s-a dat bătut! Zi de zi, în ciuda unor dureri de cap înfiorătoare, se ducea clătinându-se la fabrică şi-şi relua locul, cu lopata în mână, în norii orbitori de praf. Astfel, la sfârşitul săptămânii, devenise muncitor pe viaţă la îngrăşăminte, era din nou în stare să mănânce, şi permanentele dureri de cap nu i se mai păreau atât de insuportabile, încât să-l împiedice să lucreze.

Aşa a trecut încă o vară. Fusese o vară îmbelşugată şi toată ţara consumase din belşug produsele Combinatului de carne, aşa că toată familia a avut de lucru din plin, cu toate încercările patronilor de a menţine o fluctuaţie a braţelor de muncă prin angajări sezoniere. Erau din nou în stare să-şi plătească datoriile şi să pună deoparte câte puţin; mai erau unele sacrificii pe care le socoteau prea grele spre a fi prelungite, de pildă ca băieţii să vândă ziare, la vârsta lor. Era absolut zadarnic să discuţi cu ei, să-i previi sau să-i ameninţi; fără să-şi dea seama, luau apucăturile noului lor mediu. Învăţaseră să înjure curent în engleză, învăţaseră să culeagă mucuri de ţigări şi să le fumeze, să-şi petreacă ore întregi jucând zaruri, rişcă şi cărţi; cunoşteau toate casele de toleranţă şi numele madamelor ce le ţineau, şi zilele când se dădeau banchetele oficiale, la care veneau şefii poliţiei şi mari politicieni. Dacă i-ar fi întrebat vreun turist curios, ar fi ştiut să-i arate vestitul local „Hinkydink" şi i-ar fi putut spune chiar numele diferiţilor jucători şi trişori, ucigaşi şi borfaşi care-şi aveau acolo cartierul lor general. Dar ce era şi mai rău, băieţii luaseră obiceiul să nu mai vină noaptea acasă. Ce rost avea, spuneau ei, să cheltuiască timp şi energie, şi eventual taxa de tramvai, ca să ajungă până în cartierul Combinatului, când vremea era frumoasă şi puteau dormi tot atât de bine ghemuiţi sub un camion sau în vreun gang? De vreme ce aduceau acasă

câte o jumătate de dolar pentru fiecare zi, ce importanţă avea când îl aduceau? Dar Jurgis şi-a dat seama că de aici şi până la a nu mai veni de loc acasă nu era decât un pas, aşa că familia a hotărât ca, în toamnă, Vilimas şi Nikolajus să se întoarcă la şcoală şi în schimb Teta Elzbieta să caute ceva de lucru, în gospodărie urmând a fi înlocuită de mezina ei.

Micuţa Kotrina, ca cei mai mulţi copii săraci, era maturizată înainte de vreme; trebuia să aibă grijă de frăţiorul ei olog, ca şi de băieţelul Onei; trebuia să gătească, să spele vasele, să deretice în casă şi seara cina să fie gata când se întorceau cei ce munceau. N-avea decât treisprezece ani şi era insuficient dezvoltată pentru vârsta asta, dar făcea totul fără să crâcnească. Mama ei a pornit-o de acasă şi, după ce s-a învârtit câteva zile prin Combinat, s-a angajat să supravegheze o „maşină de cârnaţi".

Elzbieta era obişnuită să muncească, dar treaba ce o făcea acum o obosea mai mult, pentru că trebuia să stea în picioare, nemişcată, de la şapte dimineaţa până la douăsprezece jumătate la prânz şi apoi de la unu la cinci jumătate după-amiază. În primele zile i se părea că nu va putea rezista, suferea aproape tot atât de mult ca Jurgis la fabrica de îngrăşăminte, şi când ieşea de la lucru pe la asfinţit, o durea capul şi avea ameţeli. Lucra şi într-o vizuină întunecoasă, la lumina electrică şi umezeala era cumplită; pe jos erau întotdeauna băltoace de apă şi în încăpere stăruia un miros greţos de carne mucegăită. Oamenii care lucrau acolo erau supuşi veşnicei legi a naturii: aşa cum potârnichea are toamna culoarea frunzelor moarte şi iarna cea a zăpezii, iar cameleonul, negru când stă pe o buturugă, devine verde când trece peste o frunză, tot aşa bărbaţii şi femeile care lucrau în acea secţie luau culoarea „cârnatului proaspăt ţărănesc" pe care-l fabricau.

Secţia de cârnaţi era interesant de vizitat timp de două sau trei minute, cu condiţia să nu-i priveşti pe muncitori; maşinile erau

lucrul cel mai minunat din întreaga uzină. Se pare că, mai demult, cârnaţii erau tocaţi şi umpluţi cu mâna şi ar fi instructiv de ştiut câţi muncitori au fost înlocuiţi prin noua tehnică. De o parte a încăperii erau pâlnii mari ca de moară, în care oamenii aruncau cu lopata bucăţile de carne şi roabe întregi cu mirodenii; în aceste cazane imense se învârteau cuţite cu două mii de rotiri pe minut, iar când carnea era măcinată mărunt şi amestecată bine cu făină de cartofi şi apă, era împinsă în maşinile de umplut ce se aflau în cealaltă parte a încăperii. Acestea erau supravegheate de femei. Exista un fel de gură ca un ciorap; una dintre femei lua o fâşie lungă de intestin şi îl îmbrăca pe capătul gurii aşa cum îmbraci degetul unei mănuşi strâmte. Fâşia era lungă de douăzeci până la treizeci de picioare, dar femeia o trăgea pe gură cât ai clipi şi, după ce pregătea câteva dintre acestea, apăsa pe o pârghie; atunci din gură se revărsa un râu de carne tocată care lua cu el şi maţul. Stăteai şi priveai cum apare într-un mod miraculos, născut de maşină, un şarpe încolăcit de cârnat de o lungime de necrezut. În faţă era un recipient uriaş care primea cârnaţii, iar două femei îi apucau de îndată ce apăreau şi-i legau împreună. Dintre toate, acesta părea pentru un necunoscător lucrul cel mai uimitor, pentru că muncitoarea aceea, dintr-o singură rotire a mâinii, ştia să facă să răsară, în locul unui lanţ lung, un buchet de cârnaţi pornind dintr-un centru unic. Părea isprava unui prestidigitator, căci femeia lucra atât de repede, încât ochiul nu o putea urmări şi se zărea doar ca fumul unei mişcări din care ieşeau maldăre după maldăre de cârnaţi. Dar în centrul imaginii mişcătoare, vizitatorului îi apărea o faţă încordată, cu două cute adânci săpate pe frunte şi nişte obraji de o paloare cadaverică; atunci îşi amintea deodată că e timpul să meargă mai departe. Femeia nu se mişca de acolo; stătea neclintită ore în şir, zile în şir, ani în şir, legând mănunchiuri de cârnaţi, în întrecere cu moartea. Lucra la bucată şi trebuia să-şi

întreţină familia; legi economice necruţătoare şi de neclintit o făceau să-şi câştige pâinea lucrând astfel, cu tot sufletul la munca ei, neavând nici o clipă de răgaz ca să-şi arunce ochii la doamnele şi domnii eleganţi care veneau s-o privească, de parcă ar fi fost vreun animal ciudat într-o menajerie.

CAPITOLUL XIV

Cu un membru al său prelucrând într-o fabrică de conserve carnea bună de aruncat şi altul muncind într-o fabrică de cârnaţi, familia cunoştea de la sursă cele mai multe din pungăşiile care se practicau în Packingtown. Ştiau că, ori de câte ori carnea era prea stricată spre a fi comercializată altfel, este folosită pentru conserve sau tocată şi făcută cârnaţi. Cu cele ce le mai povestise Jonas, care lucrase în secţia de conservare, puteau pătrunde acum secretele întregii industrii a cărnii alterate şi să găsească un nou înţeles, amar, al vechii glume din Packingtown care spunea că se folosea totul de la porc, afară de guiţat.

Jonas le povestise cum, de multe ori, carnea scoasă din soluţia de conservare fiind alterată, era tratată cu chimicale ca să i se îndepărteze mirosul şi apoi era vândută spre a fi consumată în bodegile de mâna a treia. Le mai povestise miracolele pe care le săvârşea chimia, dând oricărui fel de carne, proaspătă sau sărată, bucăţi sau tocată, orice gust sau aromă doreau. La conservarea şuncilor, se folosea un aparat ingenios, care economisea timpul şi mărea productivitatea: o maşină ce se compunea dintr-un ac scobit ataşat la o pompă; împlântând acul în carne şi manevrând cu piciorul, omul putea, în câteva secunde, umple şuncile cu saramură. Şi totuşi, uneori găseai şunci alterate, unele având un miros insuportabil. Pentru acestea, patronii foloseau un alt conservant, mai puternic, care se pompa şi îndepărta mirosul, proces cunoscut printre muncitori sub denumirea „dă-i treizeci la sută". După ce erau afumate, unele şunci se dovedeau stricate. Înainte, acestea erau vândute cu eticheta „Calitatea a III-a", dar s-a găsit cineva mai ingenios care a aplicat o altă metodă: acum se scotea osul, pe care era de obicei partea stricată, şi se introducea în loc un drug de fier înroşit în foc. După ce s-a aplicat noul sistem, n-a mai existat carne de calitatea a doua sau a treia, toată

fiind de calitatea întâi. Mereu se inventau alte şmecherii şi astfel apăreau pe piaţă noi sortimente: „şuncă fără os”, care era o umplutură din toate resturile de porc, „şuncă de California”, care era de fapt porţiunea de la umeri, plină de zgârciuri, apoi „şuncă specială curăţată” provenind de la porci prea bătrâni, cu pielea atât de groasă şi tare, încât şunca nu se putea vinde până nu se îndepărta pielea; atunci carnea era tocată fin, preparată cu mirodenii şi vândută cu eticheta de „jambon picant”.

În secţia Elzbietei ajungea numai carnea complet alterată. Tăiată mărunt de cuţitul cu două mii de rotaţii pe minut şi amestecată cu o jumătate de tonă de carne de alt soi, nici un fel de miros nu mai putea fi recunoscut. Nu se dădea niciodată vreo atenţie la ceea ce se toca pentru cârnaţi; se aduceau din Europa cârnaţi vechi, care fuseseră aruncaţi, fărâmicioşi şi albi, şi erau trataţi cu borax şi glicerină, şi apoi băgaţi în pâlnia maşinii şi prelucraţi pentru consumul intern; apoi carnea care căzuse pe jos, şi se rostogolise prin murdărie şi rumeguş, pe unde călcaseră muncitorii şi scuipaseră miliarde de microbi de tuberculoză. Mai erau alte grămezi de carne pe care picurase apa din acoperişuri sparte şi prin care se plimbaseră mii de şobolani. În magaziile acelea era prea întuneric ca să poţi vedea, dar puteai să-ţi treci palma peste mormanele de carne şi să măturui gunoiul şobolanilor morţi şi descompuşi. Şobolanii erau o adevărată pacoste, aşa că patronii puneau din loc în loc pâine otrăvită; şobolanii o mâncau, mureau, şi apoi cadavrele lor, laolaltă cu pâinea otrăvită şi cu carnea, intrau în pâlniile maşinilor de cârnaţi. Nu sunt basme, nici glume – carnea era încărcată cu lopata în căruţe, iar omul ce mânuia lopata nu-şi mai bătea capul să dea deoparte un şobolan, chiar de-l vedea; intrau în carnea de cârnaţi atâtea altele în comparaţie cu care un şobolan otrăvit era floare la ureche. Oamenii nu aveau unde să-şi spele mâinile înainte de a îmbuca prânzul, aşa că-şi făcuseră obiceiul să se spele în apa ce urma să

intre în compoziţia cârnaţilor. Mai erau apoi marginile întărite de la carnea afumată, rămăşiţele de pastramă şi toate resturile din gunoaiele fabricii, care se aruncau în butoaiele vechi din pivniţe şi rămâneau acolo. În regimul de strictă economie impus de patroni, unele treburi se făceau foarte rar, cum ar fi curăţirea butoaielor cu gunoaie. Asta se făcea numai primăvara; în butoaie era murdărie şi rugină, cuie vechi, apă stătută şi toate acestea erau descărcate, căruţă după căruţă, la un loc cu carnea proaspătă, şi ajungeau în chip de mic dejun pe masa consumatorului. O parte era prelucrată în cârnaţi „afumaţi", dar cum afumarea cerea timp şi deci costa bani, apelau la secţia chimică şi până la urmă carnea era conservată cu borax şi colorată cu gelatină cafenie. Toţi cârnaţii ieşeau din aceeaşi oală, dar la ambalare, unii primeau eticheta „special" şi aceştia costau mai scump cu doi cenţi pfundul.

Aşa arăta mediul unde-şi făcea acum veacul Elzbieta, şi aceasta era munca la care era constrânsă. Era o muncă înnebunitoare, istovitoare, care nu-i lăsa răgazul să gândească la nimic şi o seca de puteri. Făcea corp comun cu maşina ce o supraveghea, iar acele aptitudini ce nu erau solicitate de maşină erau strivite şi destinate pieirii. În această măcinare nemiloasă a nervilor, avea ca mijloc de apărare insensibilitatea. Încetul cu încetul, se cufunda în toropeală, devenea tăcută. Seara, se întâlnea cu Jurgis şi cu Ona şi tustrei porneau pe jos acasă, fără un cuvânt. Şi Ona devenea tăcută, ea, care odinioară cânta toată ziua ca o mierlă. Acum era bolnavă şi nefericită, şi uneori trebuia să-şi adune toate puterile ca să se târâie până acasă. Şi când ajungeau acasă, îmbucau ce aveau şi apoi, pentru că n-aveau despre ce vorbi în afară de mizeria lor, se ghemuiau în pat şi cădeau într-o amorţire din care nu se mai trezeau până ce suna ora când trebuiau să se scoale iar, să se îmbrace la lumina

lumânărilor şi să se întoarcă la maşini. Erau atât de abrutizaţi, încât nu mai simţeau nici foamea; numai copiii mai smiorcăiau când n-aveau destulă mâncare.

Totuşi, sufletul Onei nu murise, sufletul nici unuia dintre ei nu era mort, ci numai amorţit. Din când în când, se trezeau şi atunci treceau prin clipe dureroase. Se deschideau porţile aducerii-aminte; vechi bucurii îşi întindeau braţele spre ei, vechi speranţe şi visuri prindeau glas, şi atunci se agitau nelinişţiţi sub povara ce-i apăsa şi-i resimţeau greutatea nespusă şi fără sfârşit. Nu puteau nici striga, striviţi sub apăsarea ei, dar îi cuprindea o spaimă mai cumplită decât spasmele morţii. Era un lucru de care nu se cuvenea să se vorbească, de care nu pomenesc niciodată cei ce nu vor să-şi recunoască înfrângerea.

Căci erau învinşi; pierduseră partida; erau măturaţi de val. Mizeria sordidă nu e mai puţin tragică; faptul că tragedia se consumă între salariu, notele băcanului şi ratele casei, nu o face mai puţin tristă. Năzuiseră spre libertate; spre posibilitatea de a cunoaşte lumea şi de a învăţa; de a fi curaţi şi cuviincioşi; de a-şi creşte copiii pentru a deveni puternici. Şi totul se destrămase; nu vor mai avea niciodată nimic! Jucaseră şi pierduseră. Mai aveau de trudit din greu încă şase ani până să poată răsufla uşuraţi că şi-au achitat casa, dar aveau convingerea teribilă că nu vor mai putea rezista încă şase ani ducând asemenea viaţă! Erau pierduţi, se scufundau şi nu exista scăpare, nici speranţă; tot ajutorul la care se puteau aştepta din partea oraşului imens în care trăiau nu era decât o vastitate ca de ocean, un pustiu, un mormânt. Acesta era sentimentul ce o cuprindea pe Ona când se trezea în toiul nopţii. Zăcea întinsă, speriată de bătaia propriei inimi, înfruntând privirea de jăratic a spaimei primitive de viaţă. Într-un rând, Ona a ţipat, trezindu-l pe Jurgis, care era obosit şi s-a înfuriat. Mai târziu, s-a învăţat să plângă în tăcere. Rareori se întâlneau acum în aceeaşi stare de spirit. Părea că speranţele lor

sunt înmormântate în gropi separate.

Ca bărbat, Jurgis avea necazurile lui. Îl urmărea un monstru. Nu vorbise niciodată despre el, nu ar fi permis nimănui să vorbească despre asta, nici nu voia să-i recunoască existenţa. Şi totuşi, lupta cu el îl seca de puteri, şi uneori, vai, chiar mai mult decât atât. Jurgis dăduse de gustul băuturii.

Lucra în cazanul clocotind al iadului, zi de zi, săptămână de săptămână, până ce n-a mai rămas o părticică din trupul lui care să nu-l doară, până ce capul lui răsuna zi şi noapte ca stâncile oceanului izbite de valuri, iar clădirile se clătinau şi-i jucau în faţa ochilor când mergea pe stradă. Din toată urâciunea din jur afla în cârciumă o evadare, o eliberare – putea să bea! Uita durerea, îi luneca povara de pe umeri; vedea iar limpede, putea fi stăpân pe creierul său, pe gândurile, pe voinţa lui. Fiinţa lui adormită din adâncuri se trezea şi se pomenea râzând şi glumind cu tovarăşii săi. Era iar om şi stăpân pe viaţa lui.

Nu era un lucru simplu pentru Jurgis să bea mai mult de două-trei pahare. La primul pahar i se oferea şi o gustare – şi se convingea că făcuse o economie; cu al doilea mai putea mânca ceva. Dar apoi ca să-şi mai plătească o băutură era o extravaganţă inimaginabilă, o sfidare a instinctului străvechi al clasei lui înfometate. Într-o bună zi, totuşi, şi-a luat inima în dinţi şi a băut toţi banii ce-i avea în buzunar şi s-a dus acasă cam afumat. Se simţea mai fericit decât fusese în răstimp de un an întreg; dar ştia că fericirea aceasta nu putea dura, şi era furios, furios pe cei care-i stricau mulţumirea, furios pe lume şi pe viaţa lui. Şi apoi, mai era şi ruşinat de el însuşi. Mai târziu, când a văzut desperarea familiei şi a socotit câţi bani cheltuise, i s-au umplut ochii de lacrimi; de atunci a început lunga bătălie cu spectrul.

Era o luptă fără capăt, o luptă care nu putea avea sfârşit. Dar Jurgis nu-şi dădea prea bine seama de asta; nu avea prea mult timp să gândească. Ştia doar că luptă fără încetare. Copleşit de

suferinţă şi de mizerie cum era, chiar simplul fapt de a umbla pe stradă însemna pentru el o tortură. La colţ se afla o cârciumă – poate în toate cele patru colţuri, ba chiar în mijlocul blocului; şi fiecare dintre ele îşi întindea braţele spre el, fiecare avea propria ei atracţie, propria ei vrajă. La plecare şi la întoarcere, înainte de răsăritul soarelui şi pe înserat, acolo strălucea lumina, ieşeau aburi de mâncare caldă, şi, poate, muzică sau o faţă prietenoasă, un cuvânt de îmbărbătare. Jurgis simţea nevoia s-o aibă pe Ona la braţul său ori de câte ori ieşea în stradă, o ţinea strâns şi mergea repede. Ar fi fost dureros ca Ona să-i cunoască secretul, îl înnebunea gândul că ea ar putea afla, ea, care nu dusese niciodată paharul la gură şi nu putea înţelege ce înseamnă asta. Uneori, în clipe de deznădejde, Jurgis se pomenea dorind ca şi Ona să deprindă gustul băuturii, ca să nu se mai ruşineze în faţa ei. Ar fi putut bea împreună şi să scape de sub apăsare, să scape doar pentru o clipă, orice ar urma apoi.

A venit astfel vremea când aproape toată viaţa conştientă a lui Jurgis se reducea la lupta împotriva dorinţei mistuitoare de băutură. Îl cuprindeau uneori stări tulburi, când o ura pe Ona şi ura întreaga familie pentru că îi stătea în cale. Îşi zicea că a fost un prost că se însurase; se legase de mâini şi de picioare, se înrobise. Numai fiindcă se căsătorise era acum obligat să zacă în Combinatul de carne; de n-ar fi căsătorit, ar putea să-i dea dracului pe patroni şi să plece în lume, ca Jonas. Erau puţini oameni necăsătoriţi în fabrica de îngrăşăminte; iar cei câţiva câţi erau, munceau cu gândul să-şi adune ceva bani ca să evadeze de acolo.

Între timp, aveau cu ce să-şi ocupe mintea pe când lucrau: se gândeau la ultima beţie şi priveau cu speranţă la ziua viitoarei beţii, Cât despre Jurgis, el trebuia să aducă acasă până la ultimul ban; nici la amiază nu se putea duce cu ceilalţi, trebuia să şadă să-şi mănânce prânzul pe un munte de praf de îngrăşământ.

De obicei, nu gândea astfel; continua să-şi iubească familia, dar trecea printr-o încercare grea. Antanas, mititelul de el, care-l domolea şi-l cucerea întotdeauna cu zâmbetul lui, de pildă, tocmai acum nu zâmbea, fiind totul acoperit de pete roşii. Avusese la scurt interval toate bolile de care suferă copiii mici – scarlatină, oreion, tuse măgărească, chiar din primul an, iar acum zăcea bolnav de pojar. N-avea cine să-l îngrijească afară de Kotrina; nu chemaseră nici un doctor, pentru că erau prea săraci şi copiii nu mor de pojar – în orice caz, mor foarte rar. Din când în când, Kotrina îşi făcea vreme să vină lângă el să-l mai aline, dar cea mai mare parte din timp trebuia să stea singur, în pat. Pe jos trăgea, era curent şi o răceală putea fi mortală. În timpul nopţii îl legau, ca să nu se zvârcolească şi să trezească familia istovită de truda zilei. Zăcea şi plângea şi răcnea ore întregi, şi când obosea, scâncea şi se jeluia de durere. Ardea de febră şi ochii îi erau umflaţi şi roşii; toată ziua arăta ca un biet rac fiert, transpirat, un pachet de bube, un boţ de carne purpurie.

Dar, bolnav cum era, micul Antanas era totuşi cel mai puţin nefericit dintre membrii familiei. Era în stare să suporte boala, se părea că toate suferinţele prin care trecea erau menite să pună şi mai bine în lumină sănătatea şi vitalitatea lui. Era rodul tinereţii şi al bucuriei de viaţă a părinţilor săi; creştea ca un trandafir miraculos şi părea că toată lumea era a lui. De obicei, zburda toată ziua prin bucătărie, cu priviri înfometate; raţia ce i se cuvenea din hrana familiei nu-i era niciodată de ajuns şi, plin de hotărâre, pretindea mai mult. N-avea decât vreun an şi ceva; şi afară de taică-său, nimeni nu avea autoritate asupra lui.

Părea că supsese toată forţa maică-si, de parcă nu mai lăsase nimic pentru cei ce ar putea veni după el. Ona aştepta din nou un copil şi arăta jalnic; până şi Jurgis, surd şi cu gândul aiurea cum era, îşi dădea seama că-l aşteptau noi suferinţe şi îl treceau fiori când se gândea la ele.

Ona se topea văzând cu ochii. Mai întâi, o chinuia o tuse ca aceea ce-l doborâse pe bătrânul Dede Antanas. Nu o părăsise din ziua aceea nenorocită când societatea de tramvaie, hapsână, o silise să coboare în ploaie; acum se agravase, şi uneori o trezea noaptea din somn. Mai rea decât tusea era starea de nervi neobişnuită în care se afla; suferea de îngrozitoare dureri de cap şi accese de plâns inexplicabile. Uneori, seara, când se întorcea acasă, tremura din tot trupul, gemea şi se arunca pe pat, izbucnind în plâns. De câteva ori îşi ieşise cu totul din fire, era de nerecunoscut; atunci pe Jurgis îl apuca o spaimă vecină cu nebunia. Elzbieta îi spunea că n-aveau cum să-i ajute, că femeile sufereau de asemenea stări când erau însărcinate; dar Jurgis nu putea fi convins şi, neliniştit, încerca să afle ce se întâmplase. Ona nu fusese niciodată aşa, spunea el; era un lucru de neînchipuit, monstruos. Viaţa pe care o ducea, blestemata de muncă la care era supusă, o ucideau picătură cu picătură. Ona nu era făcută pentru asemenea viaţă, nici o femeie nu putea fi, nici o femeie nu ar trebui să se trudească astfel; dacă lumea nu găsea nici o altă cale de a le hrăni, mai bine să le omoare de la bun început şi să termine cu ele. Asemenea femei nu ar trebui să se mărite, să aibă copii; nici un muncitor nu ar trebui să se căsătorească. Dacă el, Jurgis, ar fi ştiut ce înseamnă să fii femeie, mai bine şi-ar fi scos ochii. Aşa o ţinea într-una, devenind şi el pe jumătate isteric, spectacol dureros şi nedemn pentru un cogeamite bărbat. Ona îşi aduna toate puterile ca să se stăpânească şi se arunca în braţele lui implorându-l să se liniştească, să nu se piardă cu firea, promiţându-i că se va însănătoşi şi totul va fi bine. Se lăsa pe umărul lui şi-şi plângea durerea, iar el o privea pierdut, neputincios ca un animal rănit, ţintă a unor duşmani nevăzuţi.

CAPITOLUL XV

Aceste accese au început în vară; şi de fiecare dată, Ona îi promitea cu glas tremurând că nu se vor repeta, dar în zadar. Fiecare criză îl lăsa pe Jurgis din ce în ce mai înspăimântat, mai înclinat să nu se încreadă în consolările Elzbietei şi să bănuie că i se ascundea cine ştie ce lucru îngrozitor, pe care el nu avea voie să-l ştie. În câteva rânduri, în timpul unor asemenea crize, a zărit în ochii Onei privirea unui animal hăituit; din când în când, auzea fraze întretăiate de deznădejde şi de spaimă şi plânsul ei cu sughiţuri. Numai pentru că era el însuşi atât de abrutizat şi îndurerat, nu-şi făcea mai multe griji. Nu se gândea la asta decât atunci când era constrâns; trăia ca un animal doborât de povară, fără să privească dincolo de clipa prezentă.

Se apropia o nouă iarnă, mai ameninţătoare ca oricând. În octombrie, a început din nou zorul dinaintea sărbătorilor. Maşinăria fabricilor de conserve trebuia să lucreze până noaptea târziu, ca să pregătească tot felul de bunătăţi pentru Crăciun; iar Marija, Elzbieta şi Ona, o parte din această maşinărie, au început să lucreze câte cincisprezece-şaisprezece ore pe zi. N-aveau ce face, erau obligate să lucreze tot ce era de lucrat, dacă voiau să-şi păstreze serviciul; pe lângă asta, se mai adăuga câte ceva la venitul lor, aşa că trudeau până la istovire. Începeau lucrul în fiecare zi la ora şapte, îmbucau câte ceva la amiază şi-şi continuau munca până la zece, unsprezece noaptea fără să mai ia nimic în gură. Jurgis voia să le aştepte ca să le conducă acasă noaptea, dar ele nici nu voiau să audă; fabrica de îngrăşăminte nu lucra peste program şi el nu ar fi avut unde aştepta decât în vreo cârciumă. Femeile înaintau clătinându-se în întuneric până la colţul unde se întâlneau; sau, dacă celelalte plecau înainte, ultima se urca în tramvai şi se lupta cu sine însăşi să nu adoarmă pe drum. Când ajungeau acasă, erau prea obosite ca să mai

mănânce sau să se dezbrace; se aruncau pe pat îmbrăcate şi încălţate şi cădeau într-un somn adânc, ca nişte animale. Dacă nu rezistau, erau pierduţi; dacă se ţineau tare, puteau aduna suficient ca să aibă cărbuni la iarnă.

Cu două zile înainte de *Thanksgiving Day*[29] s-a stârnit viscolul. A început după-amiaza şi până seara zăpada se aşternuse de două degete. Jurgis a încercat să aştepte femeile şi a intrat într-o cârciumă să se mai încălzească; dar după ce a băut două pahare a luat-o la goană spre casă fugind de ispită. S-a întins pe pat cu gândul să le aştepte, dar a adormit imediat. Când a deschis iar ochii, s-a pomenit în toiul unui coşmar; Elzbieta îl scutura şi ţipa. La început nu putea înţelege despre ce e vorba; Ona nu se întorsese acasă. Cât era ceasul? a întrebat. Era dimineaţa, vremea de sculare. Ona nu venise acasă în noaptea aceea! Era ger şi zăpada trecea de genunchi.

Jurgis a sărit din pat. Marija bocea în hohote, copiii plângeau în neştire, în vreme ce micul Stanislovas se văicărea, înfricoşat de zăpadă. Jurgis şi-a încălţat la repezeală ghetele, şi-a luat haina şi a zbughit-o pe uşă. Şi-a dat însă seama că n-avea la ce să se grăbească, nu ştia încotro s-o apuce. Era încă întuneric ca în toiul nopţii şi din văzduh se cerneau fulgi mari; era atâta linişte în jur, încât putea să audă căderea lor. În cele câteva clipe cât a stat pe loc nehotărât, întrebându-se ce să facă, îl albise zăpada.

A pornit în goană spre Combinat, oprindu-se în drum ca să cerceteze prin cârciumile ce erau deschise. Poate că Ona a fost biruită de viscol sau a avut vreun accident de maşină la fabrică. Când a ajuns la locul ei de muncă, a întrebat pe un paznic. Omul nu auzise să fi fost vreun accident. La biroul de pontaj, pe care l-a găsit deschis, funcţionarul i-a spus că fişa Onei a fost trimisă

---

[29] Ziua Mulţumirilor, sărbătoare religioasă americană; cade în a patra marţi a lunii noiembrie.

înapoi în ajun, ceea ce dovedea că Ona plecase de la lucru.

Nu avea ce face, trebuia să aştepte, făcând din când în când câţiva paşi prin zăpadă, ca să nu îngheţe. Între timp, începuse activitatea în Combinat; în depărtare, se descărcau vitele din vagoane, iar peste drum vagoanele cu carne înaintau în întuneric cărând câte două sute de pfunzi de vite tăiate spre trenurile frigorifice. Înainte de ivirea zorilor, au început să apară grupurile de muncitori zoriţi, tremurând, cu pachetele de mâncare în mâini. Jurgis şi-a reluat locul lângă fereastra de pontaj, singurul loc luminat unde putea vedea ceva; ningea atât de des, încât numai privind foarte atent ar fi putut-o zări pe Ona dacă trecea pe lângă el.

S-a făcut ceasul şapte şi în fabrică a început lucrul. Jurgis ar fi trebuit să fie la ora asta la locul lui de la fabrica de îngrăşăminte; dar el, cu teama în suflet, continua s-o aştepte pe Ona. S-au scurs alte cincisprezece minute când, deodată, a zărit o arătare răsărind din zăpadă şi a ţâşnit cu un ţipăt spre ea. Era Ona, alergând repede; când l-a văzut, s-a clătinat şi a căzut în braţele lui întinse.

— Ce s-a întâmplat? a strigat el speriat. Unde-ai fost?

Au trecut câteva secunde până să-şi poată veni în fire ca să-i răspundă.

— N-am putut ajunge acasă. Era zăpadă, tramvaiele nu mai mergeau.

— Dar atunci unde-ai fost? a întrebat-o.

— Am fost nevoită să mă duc la o prietenă – a spus ea gâfâind – la Jadvyga.

Jurgis a răsuflat uşurat; dar în aceeaşi clipă a observat cu groază că Ona suspina şi tremura ca într-una din acele crize nervoase de care se temea atâta.

— Ce este? a strigat. Ce s-a întâmplat?

— Oh, Jurgis, eram atât de speriată – a spus Ona agăţându-se de el cu desperare. Eram atât de îngrijorată!

Erau lângă fereastra de pontaj şi oamenii îi priveau miraţi. Jurgis a îndepărtat-o puţin.

— Ce vrei să spui? a întrebat-o nedumerit.

— Mi-era frică, pur şi simplu mi-era frică! a suspinat Ona. Mă gândeam că nu ştiţi unde sunt şi mă întrebam ce vei face. Am încercat să ajung acasă, dar eram atât de obosită. Oh, Jurgis, Jurgis!

Jurgis era atât de bucuros s-o aibă iar alături, încât nu putea gândi la nimic altceva. Nu i se părea ciudat că Ona era atât de speriată; toată teama şi bâiguielile ei neînţelese n-aveau prea mare importanţă, de vreme ce o simţea alături. A lăsat-o să plângă şi să se liniştească; apoi, pentru că se făcuse ora opt şi ar fi pierdut încă o oră cu vorba, a părăsit-o la poarta fabricii, cu faţa albă ca varul, şi privirea speriată şi hăituită.

Zilele treceau. Se apropia Crăciunul. Zăpada era moale şi frigul tăios, şi în fiecare dimineaţă Jurgis îşi ducea aproape în braţe soţia la lucru, împiedicându-se în întuneric, până ce, într-o seară, a venit sfârşitul.

Mai erau trei zile până la sărbători. Pe la miezul nopţii, Marija şi Elzbieta au venit acasă, şi când au văzut că Ona nu sosise, le-a cuprins îngrijorarea. Se înţeleseseră să se întâlnească toate trei; după ce au aşteptat-o o vreme, s-au dus în secţia unde lucra Ona, şi au aflat că fetele de la ambalarea şuncii terminaseră lucrul cu o oră mai devreme şi plecaseră. În seara aceea nu ningea şi gerul mai slăbise; şi totuşi, Ona nu venise! De data asta trebuia să se fi întâmplat ceva mai grav.

L-au trezit pe Jurgis, care le-a ascultat iritat. Probabil că s-a dus iar la Jadvyga, a spus el; Jadvyga locuia aproape de Combinat şi poate că Ona era prea obosită. Nu se putea să i se fi întâmplat nimic, şi chiar dacă ceva nu era în regulă n-aveau ce face, cel puţin până dimineaţa. Jurgis s-a întors pe partea cealaltă

şi, mai înainte ca ele să fi închis uşa bine, sforăia.

Dimineaţa s-a sculat şi a pornit totuşi cu o oră mai devreme ca de obicei. Jadvyga Marcinkus locuia dincolo de Combinat, dincolo de Halsted Street, cu mama şi surorile ei, într-o singură cameră, la subsol, căci Mikolas îşi pierduse de curând o mână din cauza unei infecţii şi renunţaseră să se mai căsătorească.

Uşa camerei lor dădea într-o curte dosnică; Jurgis a văzut lumină la geam şi în timp ce se apropia auzea că se prăjeşte ceva; a bătut în uşă, aşteptându-se ca Ona să-i deschidă.

Dar a venit una din surioarele Jadvygăi, care s-a zgâit la el printr-o crăpătură a uşii.

— Unde-i Ona? a întrebat el.

Copila l-a privit cu mirare:

— Ona?

— Da, a spus Jurgis, nu-i aici?

— Nu, a răspuns fetiţa, iar Jurgis a tresărit.

În clipa următoare a apărut şi Jadvyga, privind peste umărul fetiţei. Când l-a văzut pe Jurgis, s-a întors iute în cameră, pentru că nu era complet îmbrăcată. S-a scuzat, spunându-i că mama ei e bolnavă.

— Ona nu-i aici? a întrebat el, prea îngrijorat ca s-o mai lase să-şi termine vorba.

— Nu, de ce întrebi? a zis Jadvyga. De ce crezi că ar fi aici? Ţi-a spus ea că vine?

— Nu, a răspuns el. Dar nu a venit acasă şi m-am gândit că ar putea fi aici, ca rândul trecut.

— Ca rândul trecut? a repetat Jadvyga uimită.

— În noaptea când a dormit aici, a zis Jurgis.

— Trebuie să fie o neînţelegere, a răspuns ea repede. Ona nu a petrecut aici nici o noapte.

Înţelesul cuvintelor ei nu ajungea până la el decât pe jumătate:

— Cum aşa? a exclamat. Acum două săptămâni, Jadvyga! Mi-

a spus chiar ea; în noaptea când a nins şi nu a putut ajunge până acasă.

— Trebuie să fie o neînţelegere, a repetat fata. N-a fost aici.

Jurgis s-a sprijinit de canatul uşii, iar Jadvyga, îngrijorată, căci Ona îi era dragă, a deschis larg uşa, acoperindu-şi pieptul cu jacheta.

— Eşti sigur că n-ai înţeles greşit? Probabil, a vrut să spună că a dormit în altă parte. Ea...

— Mi-a spus că aici, a insistat Jurgis. Mi-a povestit totul despre dumneata, cum erai şi ce i-ai spus. Eşti sigură? Nu cumva ai uitat? Nu cumva erai plecată?

— Nu, nu! a exclamat ea.

După aceea s-a auzit un glas ursuz.

— Jadvyga, răceşte copilul, închide uşa!

Jurgis a mai zăbovit câteva clipe, bâlbâindu-se nedumerit în faţa unei uşi întredeschise; apoi, cum nu mai era nimic de spus, s-a scuzat şi a plecat.

Mergea fără să vadă pe unde calcă. Ona îl înşelase! Îl minţise! Dar ce se ascundea sub asta? Unde fusese? Unde era acum? Nici nu putea gândi, cu atât mai puţin să înţeleagă ceva; dar tot felul de presupuneri nebuneşti s-au pornit să-l asalteze, s-a simţit copleşit de sentimentul unei nenorociri ce-l ameninţa.

Cum nu putea face nimic, s-a întors la biroul de pontaj să aştepte iar. A aşteptat aproape o oră după şapte, apoi s-a dus în secţia unde lucra Ona, s-o caute pe şefa ei. A aflat că şefa secţiei nu venise încă; toate liniile de tramvai care veneau din centrul oraşului erau blocate; fusese un accident la uzina electrică şi tramvaiele nu mai circulau de noaptea trecută. Între timp, muncitoarele ambalau totuşi şuncile, sub supravegherea altcuiva. Fata care-i dăduse explicaţiile avea treabă şi, în timp ce vorbea, trăgea cu coada ochiului dacă e supravegheată. Apoi s-a apropiat un muncitor împingând un cărucior; ştia că Jurgis e soţul Onei şi

era curios să afle ce se întâmplase.

— Poate din cauza tramvaielor n-a venit – şi-a dat el părerea – s-o fi dus în oraş, în centru.

— Nu, a replicat Jurgis, ea n-a fost niciodată în oraş.

— Aşa o fi, a spus omul.

Lui Jurgis i s-a părut că-l zăreşte schimbând o privire rapidă cu fata în timp ce vorbea şi a întrebat imediat:

— Ce ştiţi în legătură cu asta?

Dar muncitorul văzuse că şeful îl urmărea din ochi şi a pornit-o din nou împingând căruciorul.

— Nu ştiu nimic, i-a răspuns peste umăr. De unde să ştiu eu pe unde umblă soţia dumitale?

Jurgis a ieşit afară şi a început din nou să se plimbe încolo şi încoace prin faţa clădirii. A stat acolo toată dimineaţa fără să se gândească la lucrul lui. Pe la prânz s-a dus la secţia de poliţie să se intereseze şi apoi, plin de îngrijorare, şi-a reluat postul de observaţie. Până la urmă, spre seară, a pornit spre casă.

Mergea pe Ashland Avenue. Tramvaiele începuseră să circule, încărcate, cu oameni pe scări. Vederea lor i-a amintit lui Jurgis remarca sarcastică a muncitorului; şi, aproape fără să vrea, s-a pomenit urmărindu-le atent. Deodată a rămas pironit, cu o exclamaţie de uimire.

În clipa următoare a început să alerge. O bucată de drum s-a ţinut în urma unui vagon de tramvai. Pălăria aceea neagră, ponosită, cu o floare roşie – poate că nu era a Onei, dar semăna. Desigur că va afla imediat, pentru că urma să coboare două blocuri mai încolo. A încetinit pasul, lăsând tramvaiul să pornească mai departe.

Ona a coborât; şi îndată ce a cotit-o pe o stradă laterală, Jurgis a luat-o la goană. Era plin de bănuieli şi nu avea de gând s-o ascundă; a văzut-o dând colţul străzii lângă casă, şi a început să alerge iar, apoi a văzut-o urcând treptele din faţa casei. El s-a

întors şi a început să se plimbe nervos vreme de cinci minute, cu mâinile încleştate şi buzele strânse, cu mintea tulburată. Apoi a intrat în casă.

Pe când deschidea uşa, a zărit-o pe Elzbieta, care o căutase şi ea pe Ona şi se întorsese acasă. Mergea în vârful picioarelor, ducând degetul la buze. Jurgis a aşteptat până s-a apropiat de el.

— Nu face nici un zgomot, a şoptit ea în grabă.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat el.

— Ona a adormit, a murmurat ea. E foarte bolnavă. Jurgis, mi-e teamă că mintea îi e rătăcită. S-a pierdut pe străzi toată noaptea şi abia am reuşit s-o liniştesc.

— Când s-a întors? a întrebat el.

— Îndată după ce ai plecat tu de dimineaţă, a spus Elzbieta.

— Şi a mai plecat de atunci?

— Nu, sigur că nu. E atât de slăbită, Jurgis; ea...

Cu dinţii strânşi, Jurgis i-a spus:

— Minţi!

Elzbieta a tresărit şi a pălit.

— Cum? a gâfâit ea. Ce vrei să spui?

Dar Jurgis nu i-a mai răspuns. A împins-o deoparte, s-a îndreptat spre dormitor şi a deschis uşa.

Ona şedea pe pat. Când l-a văzut intrând, a întors privirile spre el, Jurgis i-a închis Elzbietei uşa în nas şi s-a apropiat de soţia lui.

— Unde ai fost? a întrebat-o.

Ona îşi ţinea mâinile încleştate în poală şi pe faţa ei albă ca hârtia se zugrăvea durerea. A tras aerul în piept cu greu, o dată, de două ori, încercând să-i răspundă şi apoi a început să vorbească repede, cu vocea scăzută:

— Jurgis, cred că mi-am pierdut minţile. Noaptea trecută am pornit spre casă şi n-am putut nimeri drumul. Am umblat, am umblat toată noaptea, cred, şi am ajuns acasă de-abia azi-

dimineaţă.

— Aveai nevoie de odihnă, a spus el pe un ton aspru. De ce ai mai ieşit?

O privea drept în faţă şi i-a putut citi în ochi o teamă subită şi o teribilă nesiguranţă.

— A... a trebuit să mă duc la... la băcănie, a murmurat ea pierdută. Trebuia să mă duc.

— Minţi! a strigat Jurgis.

Apoi şi-a strâns pumnii şi s-a îndreptat spre ea.

— De ce mă minţi? a strigat ameninţător. Ce faci tu de te fereşti de mine?

— Jurgis! a ţipat ea, ridicându-se înfricoşată. Oh, Jurgis, de ce vorbeşti aşa?

— M-ai minţit, îţi spun! Mi-ai spus că ai fost la Jadvyga în noaptea aceea, şi nu-i adevărat. Ai fost în acelaşi loc unde ai fost şi azi-noapte, în oraş undeva, în centru; te-am văzut coborând din tramvai. Unde-ai fost?

Parcă i-ar fi implântat un cuţit în inimă. Părea că se sfârşeşte. O fracţiune de secundă, ea a stat şovăind, clătinându-se, privindu-l cu ochi înspăimântaţi; apoi, cu un strigăt de durere, a păşit tremurând, întinzând braţele spre el.

Dar Jurgis s-a tras dinadins deoparte, lăsând-o să cadă. Ea s-a sprijinit de marginea patului, apoi s-a lăsat moale, îngropându-şi faţa în palme şi a izbucnit într-un plâns zguduitor.

A urmat una dintre acele crize de isterie care-l îngroziseră de atâtea ori, Ona plângea şi suspina, covârşită de desperare. Era zguduită de o izbucnire de emoţii învălmăşite şi tremura aşa cum tremură copacii scuturaţi de furtună; tot corpul îi palpita cuprins de tremur: parcă se cuibărise în ea necuratul şi o chinuia şi o tortura, sfâşiind-o. De obicei, o asemenea scenă îl scotea din fire pe Jurgis; dar acum stătea cu buzele strânse şi pumnii încordaţi. Putea Ona să plângă oricât, de data asta nu-l mai impresiona.

Dar pentru că gemetele ei îi îngheţau, fără voia lui, sângele în vine şi buzele începeau să-i tremure, a fost bucuros când Teta Elzbieta, albă ca varul de spaimă, a deschis uşa şi a năvălit în cameră. Totuşi, s-a întors spre ea, înjurând cu furie.

— Ieşi afară! a strigat. Afară!

Şi, văzând că Teta Elzbieta se codea şi voia să vorbească, a apucat-o de braţ şi a scos-o pe sus din cameră, trântind uşa şi baricadând-o cu masa. S-a întors apoi din nou spre Ona, răcnind:

— Acum răspunde-mi!

Dar Ona nu-l auzea; era încă în puterea demonului. Jurgis îi vedea mâinile întinse, cu degetele închizându-se şi deschizându-se spasmodic pe pat ca supuse unei voinţe străine. Vedea născându-se în trupul ei convulsii nervoase ce se comunicau picioarelor şi braţelor. Suspina şi se îneca de plâns; părea că prea multe glasuri se înghesuie în gâtlejul ei, învălmăşite ca talazurile mării, apoi s-a auzit crescând un ţipăt, din ce în ce mai puternic, mai strident, care s-a spart în urmă în hohote sinistre de râs. Jurgis a încercat să-şi păstreze cumpătul, dar n-a mai putut răbda şi s-a repezit la ea; apucând-o de umeri, a scuturat-o strigându-i în urechi:

— Încetează! Încetează odată!

Ona şi-a ridicat privirea, trezindu-se din coşmar; apoi a căzut la picioarele lui. Îi cuprinsese picioarele cu mâinile, deşi el se trăgea deoparte, şi se zvârcolea cu faţa la pământ. Lui Jurgis i s-a pus un nod în gât şi a început să strige şi mai tare:

— Încetează, când îţi spun!

De data asta, vorbele lui Jurgis au ajuns până la Ona, care şi-a ţinut răsuflarea şi a tăcut; o îneca numai un plâns înfundat, cu sughiţuri. Câteva minute a zăcut nemişcată, până ce soţul ei a început să se teamă că moare. Deodată a auzit vocea ei ca venind de departe:

— Jurgis! Jurgis!

— Ce este? a spus el.

Era nevoit să se aplece, Ona era prea slabă. Îl ruga, în fraze întretăiate, abia puţind vorbi:

— Ai încredere în mine! Crede-mă!

— Ce să cred? a strigat el.

— Crede-mă că... eu ştiu mai bine... crede-mă că te iubesc! Şi nu mă întreba ce am făcut. Oh, Jurgis, te rog, te implor! E mai bine aşa... este...

Jurgis a deschis gura să vorbească, dar Ona i-a luat-o înainte:

— Ah, dacă ai vrea să mă asculţi! Dacă ai vrea să crezi ce-ţi spun! Nu e vina mea, n-am avut încotro, totul se va aranja, nu e nimic, nu s-a întâmplat nimic rău. Oh, Jurgis, te rog, te rog!

S-a agăţat de Jurgis, încercând să se ridice şi să-l privească; el îi simţea tremurul mâinilor şi palpitaţia sânului. Până la urmă, Ona a reuşit să apuce una din mâinile lui Jurgis şi o strângea frenetic lipindu-şi faţa de ea şi udând-o cu lacrimi.

— Oh, crede-mă, crede-mă! s-a tânguit iar.

Dar Jurgis a răcnit furios:

— Nu, nu vreau!

Ea nu-i dădea drumul, implorându-l cu desperare:

— Oh, Jurgis, gândeşte-te bine la ceea ce faci! Ne-ar nenoroci, ne-ar nenoroci! Nu, nu trebuie să faci una ca asta! Nu, nu, ia seama! Nu face asta! Aş înnebuni, n-aş mai putea trăi, nu, nu, Jurgis, sunt nebună, nu-i nimic. Nu trebuie să ştii. Putem fi fericiţi, putem să ne iubim ca şi mai înainte. Te rog, te rog, crede-mă!

Cuvintele ei îl scoteau din minţi. Şi-a tras mâinile dintr-ale ei şi s-a ferit.

— Răspunde! a ţipat. La naiba cu totul, răspunde, când îţi spun!

Ea a căzut pe duşumea şi a început să plângă din nou. Lui Jurgis i se părea că ascultă gemetele unui suflet pierdut; nu mai

putea suporta. A izbit cu pumnul în masa de lângă el şi a strigat iar:

— Răspunde!

Ea a început să ţipe, îndurerată ca o fiară rănită.

— Vai! Vai! Nu pot! Nu pot!

— De ce nu poţi? a răcnit el.

— Nu ştiu cum să-ţi spun...

Jurgis s-a repezit şi a apucat-o de braţ, ridicând-o în sus, şi privind-o în albul ochilor.

— Spune-mi unde-ai fost noaptea trecută! a gâfâit. Hai, mai repede, spune odată!

Atunci Ona a murmurat, articulând cu greu fiecare cuvânt:

— Am... fost... într-o... casă... în centru...

— Ce fel de casă? Ce vrei să spui?

Ona a încercat să-şi ascundă privirea, dar el n-o slăbea din ochi.

— Casa domnişoarei Henderson, a suflat ea.

La început, Jurgis nu înţelegea şi repeta nedumerit: „Casa domnişoarei Henderson!" Şi deodată, ca o scăpărare, adevărul s-a abătut asupra lui, teribil; s-a clătinat pe picioare, apoi s-a dat un pas înapoi ţipând zguduit. S-a sprijinit de perete, şi-a dus mâna la cap, privind în jur orb şi murmurând:

— Doamne, Dumnezeule! Isuse!

În clipa următoare, s-a repezit la Ona, care zăcea ghemuită la picioarele lui şi, apucând-o de gât, a gâfâit:

— Spune repede! Cine te-a dus acolo?

Femeia a încercat să se desfacă din mâna lui, ceea ce l-a înfuriat şi mai mult; gândea că frica sau durerea strânsorii lui o făceau să se ferească. Nu înţelegea că ruşinea o copleşea cu totul. Ea i-a răspuns totuşi:

— Connor.

— Connor? Cine-i Connor?

— Şeful, a răspuns ea. Omul care...

În răvăşeala minţii lui, o strângea şi mai tare, şi abia când a văzut-o închizând ochii, şi-a dat seama că o gâtuie. I-a dat drumul şi a aşteptat nelinişti să ridice pleoapele; atunci i-a suflat fierbinte în obraz:

— Spune-mi, povesteşte-mi totul!

Ea stătea ca o stană de piatră şi Jurgis trebuia să-şi ţină răsuflarea ca s-o poată auzi.

— N-am vrut. Am încercat să n-o fac. Am făcut-o numai de dragul nostru, al tuturor. Era singura noastră posibilitate.

O vreme nu s-a mai auzit nimic decât gâfâitul lui. Ona a închis ochii şi nici atunci când şi-a reluat vorba nu i-a deschis.

— Mi-a spus că mă dă afară dacă nu mă duc. Mi-a spus că noi toţi ne vom pierde slujbele. Că nu vom mai putea găsi niciodată de lucru aici. Şi ar fi făcut-o, era hotărât să ne distrugă.

Braţele lui Jurgis tremurau şi abia se mai putea ţine pe picioare, era gata-gata să cadă.

— Când a... când a început asta?

— Chiar de la început, a spus ea. Vorbea ca în transă. Totul nu era decât un complot... Era complotul lor, complotul domnişoarei Henderson. Mă ura. Iar el... el mă dorea. Mai întâi îmi vorbea de câte ori ieşeam pe platformă. Apoi a început să-mi facă curte. Mi-a oferit bani. M-a rugat, spunea că mă iubeşte. Apoi m-a ameninţat. Ştia totul despre noi, ştia că putem ajunge muritori de foame. Îl cunoştea pe şeful tău şi pe cel al Marijei. Spunea că ne va urmări până la moarte; apoi mi-a spus că dacă eu... dacă cedez, putem fi toţi siguri de slujbe, pentru totdeauna. Apoi, într-o zi, m-a prins, m-a înhăţat, nu mi-a mai dat drumul, m-a...

— Unde s-a întâmplat asta?

— În secţie, seara, târziu după ce plecase toată lumea. N-am avut încotro. Mă gândeam la tine, la copilul nostru, la mama, la copii. Mi-era frică de el, mă temeam să ţip.

Faţa ei, cenuşie cu câteva clipe înainte, devenise acum stacojie. Respira cu greutate. Jurgis era mut.

— Asta s-a întâmplat acum două luni. Apoi mi-a cerut să vin la casa aceea. Voia să rămân acolo. Spunea că dacă nu primesc, nici unul din noi nu va mai avea de lucru. Mă obliga să vin acolo serile. Tu credeai că sunt la fabrică. Apoi într-o noapte, viscolea, şi n-am putut să mă întorc acasă. Iar noaptea trecută se opriseră tramvaiele. Era atât de uşor pentru el să ne distrugă pe toţi. Am încercat să vin pe jos, dar n-am putut. Nu voiam ca tu să afli. Ar fi... ar fi trecut... trecea. Am fi putut continua... ca mai înainte... tu n-ai fi aflat niciodată. El începuse să se plictisească de mine, curând m-ar fi lăsat în pace. Sunt însărcinată, mă urâţesc. Aşa mi-a spus şi el, de două ori. Mi-a spus-o şi noaptea trecută. M-a şi bătut noaptea trecută, da. Şi acum tu ai să-l ucizi, tu, tu ai să-l ucizi şi noi vom muri.

Stătuse tot timpul nemişcată, împietrită; zăcea în nesimţire, ca moartă, nici nu clipea. Nici Jurgis nu scotea o vorbă. S-a ridicat ţinându-se de pat. N-a zăbovit să-i mai arunce vreo privire, ci s-a îndreptat spre uşă şi a deschis-o. Nici n-a observat-o pe Elzbieta, ghemuită într-un colţ. A ieşit afară, în capul gol, lăsând uşa spre stradă deschisă. Când s-a pomenit în drum, a început să alerge.

Alerga orbeşte, ca un nebun, ca un scos din minţi, fără să se uite nici la dreapta, nici la stânga. Se afla pe Ashland Avenue când oboseala l-a silit să încetinească goana, dar zărind un tramvai, a ţâşnit şi a sărit în el. Avea privirea rătăcită, părul vâlvoi şi sufla răguşit, ca un taur rănit; dar călătorii n-au remarcat aceste amănunte sau, poate, găseau firesc ca un om care mirosea aşa cum mirosea Jurgis să aibă şi o înfăţişare corespunzătoare. Ca de obicei, s-au tras la o parte din calea lui. Conductorul i-a luat mărunţişul ferindu-se, cu vârful degetelor, după care l-a lăsat singur pe platformă. Jurgis nu observa nimic,

gândurile îi erau departe. În sufletul lui mugeau tunete şi fulgere; era în aşteptare, ghemuit, parcă se pregătea pentru un salt.

Când tramvaiul a ajuns la intrarea în Combinat, şi-a recăpătat suflarea, a sărit din mers şi a început să alerge din nou cât îl ţineau picioarele. Oamenii întorceau capul după dânsul, dar el nu vedea pe nimeni; a ajuns la fabrica Onei, a ţâşnit pe poartă şi a luat-o de-a lungul coridorului. Cunoştea secţia unde lucra Ona şi-l cunoştea şi pe Connor, şeful echipei de încărcători, care lucra afară, pe platformă. De cum a ajuns în secţie, a pornit să-l caute.

Hamalii munceau de zor, încărcând în camioane lăzile şi butoaiele proaspăt ambalate. Jurgis a aruncat o privire rapidă de-a lungul platformei – omul nu era acolo. Apoi, deodată, a auzit un glas pe coridor şi s-a repezit într-acolo. În clipa următoare, se afla faţă în faţă cu şeful echipei.

Acesta era un irlandez gras, roşu la faţă, cu trăsături aspre şi mirosind a băutură. L-a zărit pe Jurgis chiar în clipa când trecea pragul şi a pălit. A şovăit doar o secundă, ca şi cum ar fi vrut s-o ia la fugă, când agresorul a şi tăbărât pe el. Şi-a dus mâinile la obraz să-şi acopere faţa, dar Jurgis l-a izbit cu toată forţa braţelor şi trupului său drept între ochi şi l-a zvârlit pe spate. În clipa următoare, Jurgis era peste el şi-i înfigea degetele în beregată.

Pentru Jurgis, prezenţa însăşi a acestui om emana aburii faptei ticăloase ce o comisese; atingerea cu corpul lui îl scotea din minţi, fiecare nerv din fiinţa lui tremura, sufletul său clocotea. Asta era omul care o supusese pe Ona voinţei lui, animalul acesta mare, pe care-l avea în mâini. Acum îi venise şi lui rândul! Vedea roşu în faţa ochilor, voia sânge; cu un strigăt, şi-a ridicat victima în aer şi a izbit-o cu capul de duşumea.

În jurul său era fierbere şi agitaţie, femeile leşinau şi urlau, bărbaţii năvăleau atraşi de ţipete. Jurgis era atât de preocupat de răzbunare, încât nu mai vedea nimic şi nici nu observa că

oamenii încercau să-l reţină; abia când vreo şase-şapte oameni l-au apucat de umeri şi de picioare trăgându-l cu putere, şi-a dat seama că prada îi scapă din mâini. S-a aplecat atunci fulgerător şi şi-a înfipt dinţii în obrajii celuilalt; când au reuşit să-l smulgă, era plin de sânge şi-i atârnau din gură fâşii de piele. L-au doborât la pământ ţinându-l strâns de mâini şi de picioare. Jurgis se zvârcolea, se lupta cu ei ca un tigru, răsucindu-se, încordându-se, reuşind aproape să se elibereze şi să tabere iar pe duşmanul ce zăcea în nesimţire. Dar între timp s-a adunat lume şi toată încăperea era acum o învălmăşeală de trupuri, de picioare strivite ce se agitau. Până la urmă, oamenii aproape că l-au înăbuşit sub greutatea lor şi apoi l-au cărat la poliţia Combinatului, unde a zăcut nemişcat până a venit duba să-l ridice.

CAPITOLUL XVI

Când şi-a revenit în simţiri, Jurgis era destul de potolit. Ameţit şi istovit, a observat în jurul lui uniformele albastre ale poliţiştilor. În duba ce-l transporta, se aflau vreo şase poliţişti care-l păzeau, dar şedeau cât puteau mai departe de el din pricina mirosului de îngrăşăminte ce-l emana. S-a pomenit apoi în faţa biroului sergentului, care i-a cerut să-şi spună numele şi adresa; atunci a aflat că era acuzat de agresiune şi loviri. Pe când se îndrepta spre celula lui, o namilă de *policeman* l-a înjurat că o luase pe alt coridor şi că nu mergea destul de repede şi i-a mai tras şi un picior; dar Jurgis nici n-a clipit. Trăise doi ani şi jumătate în Packingtown şi ştia ce sunt în stare cei de la poliţie; viaţa unui om nu făcea pentru ei nici cât o ceapă degerată, puteau tăbărî câte cinci-şase asupra unui om să-l facă terci. N-ar fi fost de mirare să se aleagă şi cu capul spart, şi atunci s-ar fi făcut un raport că fusese beat şi a căzut cu capul pe duşumea şi nimeni n-ar fi ştiut adevărul şi nici nu şi-ar fi bătut capul să-l afle.

O uşă zăbrelită s-a închis în urma lui Jurgis; el s-a aşezat pe o bancă de lemn şi şi-a îngropat faţa în mâini. Era singur. Avea în faţa lui toată după-amiaza şi o noapte întreagă.

La început, era ca o fiară sălbatică sătulă de sânge; zăcea ca amorţit, pe jumătate satisfăcut, dar posomorât, îl aranjase bine pe ticălosul acela; nu chiar aşa cum s-ar fi putut dacă ar fi fost lăsat încă un minut, dar destul de bine, totuşi; îl mai furnicau şi acum degetele ce le înfipsese în gâtul individului. Încetul cu încetul, pe măsură ce-şi revenea în simţiri şi mintea i se mai limpezea, a început să privească dincolo de satisfacţia lui de moment; faptul că aproape îl omorâse pe şef nu-i va fi Onei de nici un folos, nu-i va îndulci nici suferinţele îndurate, nici amintirea care o va urmări tot restul zilelor ei. Nu va putea să câştige o bucată de pâine pentru ea şi copil; cu siguranţă că Ona îşi va pierde slujba,

pe când el, Dumnezeu ştie ce se va întâmpla cu el.

O parte din noapte s-a învârtit prin celulă luptându-se cu acest coşmar; când a obosit, s-a întins încercând să doarmă, dar a simţit, pentru prima dată în viaţa lui, că gândurile îi alungau somnul. În celula alăturată era un beţiv care obişnuia să-şi bată nevasta, iar în următoarea, un nebun care urla. Pe la miezul nopţii, închisoarea şi-a deschis porţile pentru vagabonzii care se înghesuiau în faţa intrării tremurând de frig în viscol; au umplut coridorul ce ducea spre celule. Unii s-au întins pe jos, de-a dreptul pe piatră şi au început să sforăie; alţii au rămas în picioare, vorbind şi râzând, înjurând şi certându-se. Aerul era greu şi cu toate acestea unii au simţit mirosul lui Jurgis şi au început să-l blesteme trimiţându-l la toţi dracii, în timp ce el stătea în cel mai îndepărtat colţ al celulei lui, numărând bătăile sângelui ce-i răsunau în creier.

I-au adus cina – „rahat narcotizat", cum o numeau puşcăriaşii, care se compunea din bucăţi de pâine uscată şi cafea; cafelei îi ziceau „narcotic", pentru că era drogată ca să-i calmeze pe delincvenţi. Jurgis nu cunoştea secretul, altfel ar fi înghiţit cafeaua dintr-o sorbitură, ca să-şi potolească nervii ascuţiţi de furie şi ruşine. Spre dimineaţă, clădirea s-a liniştit şi atunci Jurgis s-a ridicat şi a început să măsoare celula în lung şi lat; în adâncul sufletului lui s-a trezit un balaur cu ochii de foc care-i sfâşia inima în bucăţi.

Nu suferea pentru el; ce putea să-l mai sperie pe un om care lucra în fabrica de îngrăşăminte a lui Durham! Ce însemna chinul închisorii pe lângă cele îndurate până acum, ce se putea compara cu actul săvârşit şi care nu avea întoarcere, cu amintirea ce nu se şterge! Oroarea acelui lucru îl scotea din minţi; întindea braţele spre cer implorând eliberarea de amintire, dar nu exista nici o eliberare, nu exista vreo putere nici chiar în cer care să fi putut şterge trecutul. Ceva ca o umbră fără odihnă îl urmărea, punea

stăpânire pe el şi-l dobora. Ah, dacă ar fi putut prevedea! Ar fi trebuit să prevadă, dar fusese un nătărău! Se lovea cu pumnii în cap, blestemându-se de a o fi lăsat pe Ona să lucreze acolo, de a nu o fi apărat, doar se ştia cât de frecvente erau asemenea necazuri. Ar fi trebuit s-o scoată de acolo chiar de ar fi fost să zacă într-un şanţ şi să moară de foame pe străzile Chicago-ului! Şi acum, iată – ah, nu putea fi adevărat! Era prea îngrozitor, prea monstruos!

Îi era peste putinţă să privească realitatea în faţă; de câte ori încerca să se gândească, îl cuprindea un tremur. Nu, povara asta nu putea fi suportată, nu se putea trăi astfel. Ştia că Ona nu-şi va mai găsi nicicând liniştea. Ştia că, chiar de ar fi iertat-o el, chiar de ar fi implorat-o în genunchi, ea nu l-ar mai putea privi niciodată în ochi, ea nu-i va mai fi niciodată soţie. Ruşinea faptei săvârşite o va ucide. Nu exista altă eliberare şi era, poate, mai bine pentru ea să moară.

Părea simplu şi limpede; şi totuşi, ca o dureroasă contradicţie, ori de câte ori se trezea din coşmarul său, plângea şi suferea când şi-o imagina pe Ona murind. Îl băgaseră în închisoare şi-l vor ţine aici multă vreme, poate cu anii. Şi, sigur, Ona nu se va întoarce la lucru, sfâşiată şi distrusă cum era. Poate că şi Elzbieta şi Marija îşi vor pierde locul de muncă; dacă ticălosul acela, câinele acela de Connor se va pune pe treabă cu tot dinadinsul ca să-i distrugă, vor fi aruncaţi cu toţii în stradă. Şi chiar dacă nu va face asta, ai lui tot nu-şi vor putea duce zilele; chiar dacă băieţii se retrăgeau din nou de la şcoală, tot nu-şi vor putea plăti toate datoriile fără ajutorul lui şi al Onei. Nu mai aveau decât câţiva dolari. În săptămâna care trecuse, tocmai plătiseră rata la casă, după ce rămăseseră în urmă cu două săptămâni. Vor trebui deci să plătească următoarea rată peste o săptămână numai! Nu vor avea bani s-o plătească la timp şi vor pierde şi casa – după ce s-au luptat şi s-au zbătut cu încrâncenare atâta amar de vreme. De

trei ori agentul imobiliar le atrăsese atenţia că nu va mai tolera nici o amânare. Poate că era meschin din partea lui Jurgis să se gândească la casă, când altceva, ceva îngrozitor trebuia să-l preocupe; dar cât se chinuise pentru casa aceea, câte sacrificii făcuseră cu toţii! Era singura speranţă pentru tot restul zilelor lor. În ea îşi investiseră tot avutul. Erau oameni muncitori, oameni sărmani, iar banii aceia înghiţiseră puterile lor, fiinţa lor, trupul şi sufletul lor; prin bani trăiau şi dacă nu-i aveau, mureau.

Şi acum vor pierde totul, vor fi zvârliţi în stradă, vor trebui să se adăpostească în vreo mansardă îngheţată, lăsaţi în voia sorţii. Toată noaptea, şi multe alte nopţi în şir, Jurgis s-a gândit la toate acestea şi le vedea în cele mai mici amănunte; trăia toată întâmplarea aievea, parcă era de faţă. Îşi vor vinde mobila, se vor îndatora la băcan şi apoi nu li se va mai acorda credit. Vor împrumuta câte ceva de la Szedvilas, a cărui băcănie era în pragul falimentului. Vor veni vecinii şi-i vor ajuta câte puţin. Biata Jadvyga cea bolnavă le va aduce câţiva bănuţi economisiţi, cum făcea întotdeauna când vreun prieten murea de foame, iar Tamoszius Kuszleika le va aduce câştigul nopţilor când cânta la vioară. Aşa se vor chinui şi se vor zbate să reziste până va ieşi el din închisoare. Sau poate nici nu ştiau că se află la închisoare? Vor reuşi să afle ce-i cu el? Li se va da oare voie să vie să-l vadă? Sau poate făcea parte din pedeapsa lui ca să nu ştie nimic de soarta lor?

Îi treceau prin minte cele mai negre gânduri. O vedea pe Ona bolnavă şi torturată, pe Marija concediată din slujbă, micul Stanislovas neputând ajunge la fabrică din cauza nămeţilor de zăpadă, întreaga familie pe drumuri. Doamne, Dumnezeule! Îi vor lăsa într-adevăr să moară de foame pe străzi? Nu vor primi nici un ajutor, de nicăieri? Vor rătăci oare prin zăpadă până vor îngheţa? Jurgis nu văzuse niciodată oameni murind în stradă, dar văzuse oameni rămaşi fără pâine şi dispărând nu se ştie

unde; şi, deşi municipalitatea avea un serviciu de caritate, iar în cartierul Combinatului de carne exista o societate de binefacere, nu se întâmplase niciodată să mai audă cineva vreo veste despre asemenea nenorociţi. Organizaţiile de binefacere nu publicau anunţuri în legătură cu activitatea lor, pentru că oricum nu puteau face faţă tuturor cererilor.

Aşa a ţinut-o Jurgis până dimineaţa, când a făcut o nouă cursă în dubă, împreună cu beţivul cel bătăuş şi cu nebunul, cu câţiva derbedei adunaţi prin cârciumi, un pungaş şi doi oameni care fuseseră arestaţi pentru că furaseră carne de la fabricile de conserve. A fost băgat, împreună cu ei, într-o sală mare, cu pereţii albi, înţesată de lume şi mirosind urât. În faţă, pe un podium, în spatele unui grilaj, stătea un bărbat voinic, cu o faţă rumenă şi nasul plin de bube roşii.

Jurgis şi-a dat seama că va fi judecat. Se întreba ce acuzaţie i se va aduce, dacă victima murise sau nu, şi dacă da, ce va păţi el. Poate-l vor spânzura, sau îl vor bate până va muri, nimic nu-l mira, neavând habar de legislaţie. Dar auzise destule zvonuri ca să bănuie că omul acela cu voce răsunătoare din scaunul judecătorului era vestitul judecător Callahan, despre care se vorbea în Packingtown cu inima bătândă.

Pat Callahan – „Gângavul" Pat, cum i se spunea pe vremea când nu era încă judecător – pornise ca ucenic măcelar şi bătăuş de notorietate locală. Îndată ce a învăţat să lege două cuvinte, s-a lansat în politică şi încă înainte de a avea vârsta pentru a vota, luase în arendă două secţii de vot deodată. Dacă Scully era o figură de mâna întâi, Pat Callahan era pionul principal în jocul fabricanţilor care trăgeau toate sforile în regiune. Nici un agent electoral din Chicago nu se bucura în ochii patronilor de atâta încredere; avea practică îndelungată; fusese reprezentantul de afaceri în consiliul municipal al bătrânului Durham, negustorul parvenit din zilele de demult, când întregul Chicago fusese

vândut la mezat. „Gângavul” Pat a renunţat repede la afacerea cu localurile de vot, căci îl interesa mai mult intriga de culise, care urma să-i aducă puterea în partid, iar restul timpului şi-l folosea pentru a-şi supraveghea bordelurile şi „bombele”. În ultimii ani însă, de când avea copii mari. a început să preţuiască respectabilitatea şi s-a făcut magistrat, funcţie pentru care era cât se poate de potrivit datorită conservatorismului său acerb şi dispreţului ce-l purta „veneticilor”.

Jurgis a stat vreo oră-două, privind prin sală. Spera să zărească pe careva din familie, dar a rămas dezamăgit, în sfârşit, a fost condus la bară şi un avocat al întreprinderii a apărut în faţa lui. Connor se afla sub îngrijire medicală, a explicat repede avocatul, şi dacă onorata curte ar binevoi să-l reţină pe arestat încă o săptămână...

— Trei sute de dolari, a spus pe loc onorata curte.

Jurgis privea cu uimire când la judecător, când la avocat.

— Ai pe cineva care ar putea plăti garanţie pentru dumneata? a întrebat judecătorul.

Un grefier care se afla lângă Jurgis i-a explicat ce înseamnă aceasta. El a scuturat din cap şi, înainte de a-si fi dat seama ce se întâmplă, un poliţist l-a condus la loc. L-au dus apoi într-o încăpere, unde aşteptau şi alţi arestaţi, şi a stat acolo până ce curtea a deliberat, apoi a făcut un nou drum lung, prin ger, cu duba, până la închisoarea districtuală, în partea de nord a oraşului, la nouă-zece mile depărtare de Combinat.

Acolo l-au percheziţionat, lăsându-i doar banii – cincisprezece cenţi. Apoi l-au dus într-o cameră şi i-au spus să se dezbrace pentru baie, după care a mers de-a lungul unei galerii, trecând prin faţa uşilor zăbrelite ale celulelor celorlalţi pensionari ai închisorii. Pentru aceştia era un adevărat eveniment trecerea în revistă zilnică a noilor sosiţi, goi puşcă, şi se puteau auzi tot felul de comentarii. Lui Jurgis i s-a cerut să rămână în baie mai mult

decât ceilalţi, în speranţa zadarnică de a mai spăla o parte din fosfaţii şi acizii cu care era îmbibat. Puşcăriaşii stăteau câte doi într-o celulă, dar pentru el s-a făcut o excepţie şi a fost lăsat singur.

Celulele se înşiruiau de-a lungul unui coridor. Celula lui avea o suprafaţă de cinci picioare pe şapte, cu piatră pe jos şi o masă grea de lemn împlântată în piatră. N-avea nici o fereastră, lumina venind doar prin ferestrele de lângă acoperiş, la capătul curţii. Mai erau două paturi suprapuse, cu câte o saltea de paie şi două pături cenuşii murdare, pline de purici, ploşniţe şi păduchi. Când a ridicat salteaua, Jurgis a găsit sub ea un strat de gândaci negri foindu-se tot atât de speriaţi ca şi el.

I-au adus şi aici nişte „rahat narcotizat", la care se adăuga un castron cu ciorbă. Unora dintre puşcăriaşi li se aducea mâncarea de la restaurant, dar Jurgis nu avea bani pentru asta. Unii aveau cărţi de citit, şi cărţi de joc, şi lumânări, dar Jurgis sta singur în întuneric şi tăcere. Nu putea să doarmă; acelaşi vârtej de gânduri îl biciuia chinuitor. Când s-a lăsat noaptea, a început să măsoare celula în lung şi în lat, ca o jivină într-o cuşcă. În furia lui, se dădea cu capul de pereţi, lovind cu pumnii în ziduri. Şi-a făcut vânătăi, s-a zgâriat, dar pereţii erau reci şi nemiloşi, ca şi oamenii ce-i construiseră.

În depărtare, se auzeau clopotele unei biserici măsurând orele. La miezul nopţii, Jurgis zăcea pe jos, cu capul în mâini, ascultând dangătele lor. La sfârşit, în loc să înceteze, clopotele s-au pornit dintr-odată într-un dangăt prelung şi Jurgis a ridicat capul. Ce însemna aceasta – foc? Dumnezeule, ce s-ar întâmpla dacă ar izbucni un incendiu în puşcărie! Dar apoi a distins o melodie în dangătul lor; era un cântec. Păreau că trezesc oraşul, jur împrejur se auzeau răsunând clopote mai apropiate şi mai depărtate. Timp de câteva minute, Jurgis le-a ascultat uimit, apoi brusc i s-a luminat înţelesul – era ajunul Crăciunului!

Ajunul Crăciunului – uitase cu totul! Sufletul lui a fost inundat de un potop de alte aduceri-aminte, de alte regrete şi dureri. Cum sărbătoreau Crăciunul în îndepărtata Lituanie îşi amintea, de parc-ar fi fost ieri: se vedea pe sine copil, împreună cu fratele său şi cu răposatul său tată, în cabana din pădurea deasă şi întunecată, unde zăpada cădea zi şi noapte izolându-i de restul lumii. Era departe Moş Crăciunul din Lituania, dar nu chiar atât de departe, încât să nu ajungă până la el pacea şi bună-învoiala dintre oameni, imaginea miracolului copilului Isus. Nici în Packingtown Moş Crăciun nu fusese uitat; ceva din strălucirea lui mai străpungea întunericul în care trăiau. Anul trecut, în ajun ca şi în ziua de Crăciun, el muncise la abator şi Ona la împachetatul şuncilor, dar tot mai găsiseră puterea să-şi ia copiii la plimbare pe bulevard ca să privească vitrinele magazinelor împodobite cu pomi de Crăciun, strălucind de globuri colorate. Într-o vitrină văzuseră gâşte, în alta minunăţii de zahăr, cofeturi albe şi roşii, mari ca pentru nişte uriaşi şi torturi împodobite cu îngeraşi; în altă vitrină au văzut curcani graşi, galbeni, decoraţi cu boboci de trandafir, şi iepuraşi, şi veveriţe; în alta era o ţară de basme plină cu jucării, păpuşi bucălate cu rochiţe roz, oiţe de lână, soldaţi şi tobe. Nu au plecat de acolo fără să-şi primească şi ei partea din aceste minunăţii. Ultima dată umpluseră un coşuleţ cu cumpărături de Crăciun: friptură de porc, şi varză, şi pâine de secară, şi o pereche de mănuşi pentru Ona, şi o păpuşă de gumă care ţipa, şi o pungă verde plină cu bomboane, care a fost atârnată de lampă şi pe care o priveau o duzină de ochi pofticioşi.

Nici măcar cele şase luni de muncă la maşina de cârnaţi şi în fabrica de îngrăşăminte nu au putut ucide în ei tradiţia Crăciunului. Cu o strângere de inimă, Jurgis şi-a adus aminte cum, chiar în noaptea când Ona nu venise acasă, Teta Elzbieta îl luase deoparte să-i arate o poză veche, cu îngeraşi, pe care o

cumpărase într-o librărie cu trei cenţi, o poză îngălbenită şi îndoită, dar strălucind încă de culorile vesele ale îngeraşilor şi porumbeilor. O ştersese şi o curăţase şi avea de gând s-o aşeze pe poliţă, s-o vadă copiii. La această amintire, pe Jurgis l-a apucat un plâns cu sughiţuri; anul acesta îşi petreceau Crăciunul în mizerie şi deznădejde, el în închisoare şi Ona bolnavă, iar casa lor îndurerată. Era prea îngrozitor! De ce nu-l lăsau în pace, de ce, după ce l-au băgat la închisoare, îi mai cântau acum cântece de Crăciun în urechi?

Dar nu, clopotele nu pentru el răsunau, Crăciunul nu era şi al lui, nimeni nu se gândise la el. El nu avea nici o însemnătate, nu reprezenta nimic; era aruncat ca o cârpă la gunoi, ca o mortăciune. Era insuportabil! Soţia lui era, poate, pe moarte, copilaşul lui putea muri de foame, întreaga familie putea pieri de frig, şi în timpul acesta ei sunau clopotele lor de Crăciun! Amară ironie mai era pedeapsa lui! Îl băgaseră într-un loc unde zăpada nu-l putea ajunge, unde frigul nu-i pătrundea în oase; îi aduseseră de mâncare şi de băut; de ce, la urma urmei, dacă trebuiau să-l pedepsească pe el, nu băgau familia lui la închisoare şi să-l lase pe el afară? Nu puteau găsi alt mijloc de a-l pedepsi decât lăsând să moară de foame şi de frig trei biete femei slabe şi şase copii neajutoraţi?

Asta era legea lor, asta era justiţia lor! Jurgis s-a ridicat în picioare, tremurând de furie, cu braţele înălţate, cu pumnii încleştaţi, cu sufletul clocotind de ură sfidătoare. Blestemaţi fie de mii de ori, ei şi legile lor! Justiţia lor? Minciună, numai minciună, minciună neruşinată, murdară şi josnică, potrivită unei lumi de coşmar. Era o bătaie de joc, o injurie. Aici nu era loc nici pentru dreptate, nici pentru adevăr; nu era loc decât pentru violenţă şi tiranie, sete şi voinţă de putere nesocotită şi fără margini! L-au strivit sub călcâiul lor, i-au stors vlaga; i-au ucis tatăl bătrân, i-au înjosit şi i-au terfelit soţia, i-au distrus şi înrobit

toată familia; acum terminaseră cu el, nu mai aveau ce face cu el; şi pentru că li se împotrivise, pentru că se pusese de-a curmezişul în calea lor, iată ce i-au făcut! L-au închis după gratii ca pe o fiară sălbatică, ca pe un obiect lipsit de simţire şi de raţiune, fără drepturi, fără cuget, fără simţăminte. Ba îl tratau chiar mai rău decât pe o fiară! Care om cu judecată ar prinde o sălbăticiune în vizuina ei şi ar încarcera-o, lăsând puii singuri pradă morţii?

Orele acestea târzii din puterea nopţii au fost decisive pentru destinul lui Jurgis, căci au constituit începutul împotrivirii şi revoltei sale, începutul vieţii sale de proscris şi necredincios. El nu avea destule cunoştinţe ca să poată urmări nedreptatea socială până la izvoarele şi cauzele ei, nu putea încă spune că ceea ce-l doborâse era „sistemul", nu vedea limpede că patronii, stăpânii lui, erau cei ce cumpăraseră justiţia ţării, că ei făceau legile şi-şi impuneau voinţa lor brutală din scaunul dreptăţii. Atât ştia: că fusese nedreptăţit, că lumea era nedreaptă cu el; că legea, societatea cu toate puterile ei se constituise ca duşmanul lui. Şi ceas de ceas, sufletul lui devenea mai întunecat, visa noi visuri de răzbunare, de sfidare, de revoltă, de ură.

„Faptele cele mai josnice, asemeni unor ierburi otrăvite, înfloresc în aerul închisorii; numai ce e bun în Om se istoveşte şi se vesteje şte în ea; palida Groază veghează la greaua poartă şi Paznicul este Deznădejdea."

Aşa scrisese un poet pe care lumea îl judecase şi-l osândise:

„Nu ştiu dacă Legile sunt drepte sau nu sunt drepte; tot ceea ce ştim noi, captivii temniţei, e că zidul este solid şi că fiecare zi e cât un an ale cărui zile sunt nesfârşit de lungi...

...Cu drugi de fier ei desfigurează fermecătoarea lună şi orbesc pe bunul nostru soare, şi bine fac de-şi ascund astfel Infernul lor, căci în el se petrec lucruri pe care nici Fiul lui Dumnezeu, nici fiul Omului n-ar

trebui să le vadă vreodată."[30]

[30] Oscar Wilde, „Balada temniţei din Reading" în „Pagini din Oscar Wilde". Traducere de Al. T. Stamatiad, ed. Cartea Românească, 1937, pag. 157–158.

CAPITOLUL XVII

A doua zi, la ora şapte dimineaţa, Jurgis a fost scos afară ca să aducă apă să-şi spele celula, obligaţie pe care a îndeplinit-o cu sârguinţă, dar de la care cei mai mulţi puşcăriaşi aveau obiceiul să se sustragă, până când celulele lor ajungeau atât de murdare, încât trebuiau să intervină gardienii. Apoi i s-a adus iar „rahat narcotizat", după care i s-a dat voie să se plimbe timp de trei ore într-o curte lungă, împrejmuită cu ziduri de beton şi acoperită cu sticlă. Aici se adunau laolaltă toţi pensionarii închisorii. Într-un capăt al curţii era un loc pentru vorbitor, unde vizitatorul era despărţit de două rânduri de sârmă, aşa că nu putea înmâna nimic prizonierului; Jurgis privea într-acolo nelinişti, dar nimeni n-a venit să-l vadă.

Curând după ce s-a întors în celulă, gardianul a deschis uşa ca să intre un alt puşcăriaş. Era un tânăr vioi, cu o mustaţă castanie, cu ochi albaştri şi o faţă plăcută. L-a salutat pe Jurgis, apoi, după ce gardianul a închis uşa după el, a început să privească atent în jur.

— Hei, amice, a spus el privindu-l din nou pe Jurgis, bună dimineaţa.

— Bună dimineaţa, a răspuns Jurgis.

— Ciudată petrecere de Crăciun, aşa-i? a adăugat celălalt.

Jurgis a aprobat din cap.

Noul venit s-a apropiat de paturi şi a început să inspecteze aşternutul; a ridicat salteaua şi a lăsat-o să cadă cu o exclamaţie:

— Dumnezeule, e mai rău decât mă aşteptam. Şi, întorcându-şi iar privirea spre Jurgis: Am impresia că nu te-ai culcat aici noaptea trecută. Ţi-a fost silă, aşa-i?

— Nu mi-a fost somn noaptea trecută, a spus Jurgis.

— Când ai sosit aici?

— Ieri.

Celălalt s-a uitat din nou în jurul lui, apoi a strâmbat din nas.

— Pute al naibii aici, a spus el deodată. Ce-o fi?

— Eu, a spus Jurgis.

— Tu?

— Da, eu.

— Nu te-au dus la baie?

— Da, dar asta nu se spală.

— Dar ce este?

— Îngrăşăminte.

— Îngrăşăminte! Drace! Ce meserie ai?

— Lucrez la Combinatul de carne, adică am lucrat până mai alaltăieri. Hainele mele miros.

— Asta-i ceva nou pentru mine, a spus noul venit. Credeam că le cunosc pe toate. Pentru ce te-au închis?

— L-am bătut pe şeful meu.

— Aha, asta-i. Ce ţi-a făcut?

— S-a purtat urât cu mine.

— Înţeleg. Eşti ceea ce se numeşte un muncitor cinstit!

— Ce meserie ai? l-a întrebat Jurgis.

— Eu? Apoi, râzând: Se spune că sunt spărgător.

— Ce înseamnă asta? a întrebat Jurgis.

— Lacăte, safeuri şi altele, a răspuns celălalt.

— Oh, a spus Jurgis uimit, privindu-l cu teamă. Vrei să spui că spargi... şi deschizi... şi...

— Da, a râs tânărul, aşa se spune.

Nu părea să aibă mai mult de douăzeci şi doi-douăzeci şi trei de ani, deşi, aşa cum a aflat Jurgis mai târziu, avea treizeci. Vorbea ca un om cu educaţie, ca unul căruia i se spune „domnule”.

— Pentru asta eşti aici? a întrebat Jurgis.

— Nu, a răspuns el. Sunt aici pentru desfrâu. Erau furioşi la judecată pentru că n-aveau nici o probă. Cum te cheamă? a reluat

tânărul după o pauză. Numele meu e Duane, Jack Duane. Am mai bine de o duzină de nume, dar ăsta-i cel oficial.

S-a aşezat pe jos, sprijinindu-se de perete, şi-a încrucişat picioarele sub el şi a continuat să vorbească degajat; i se adresa lui Jurgis prietenește. Era, în mod evident, un om de lume, obişnuit cu conversaţia şi nu atât de fudul încât să nu stea de vorbă cu un simplu muncitor. L-a tot tras pe Jurgis de limbă până ce a aflat tot despre viaţa lui, totul afară de faptul despre care nu putea pomeni. Era mare meşter în poveşti, unele chiar deocheate. Faptul de a se afla la închisoare nu părea să-i fi stricat buna dispoziţie; mai fusese „la zdup" de două ori, se pare, şi privea totul cu voie bună. Cât priveşte femeile, şi vinul, şi celelalte distracţii pentru care avea înclinaţie, un om îşi putea permite să se odihnească din când în când.

Bineînţeles, viaţa în închisoare s-a schimbat pentru Jurgis odată cu sosirea unui tovarăş de celulă. Nu se putea întoarce cu faţa la perete îmbufnat, trebuia să răspundă când i se vorbea; şi apoi, fără să-şi dea seama, era din ce în ce mai interesat de conversaţia cu Duane, primul om cu educaţie cu care stătea de vorbă. Cum să nu asculte plin de uimire când Duane îi povestea despre aventurile lui nocturne, despre escapadele lui primejdioase, despre chefuri şi orgii, despre averile cheltuite într-o singură noapte? Tânărul avea un dispreţ plin de duioşie pentru Jurgis, care i se părea un fel de catâr ce trăgea la jug; şi el simţise nedreptatea socială, dar în loc s-o suporte răbdător, lovise la rândul lui – şi lovise tare. Lovea mereu, ducea un război necurmat împotriva societăţii. Era un bandit vesel, trăgând foloase de pe urma duşmanului, fără frică şi fără ruşine. Nu întotdeauna ieşea învingător, dar un eşec nu însemna pentru el distrugerea şi nu-l descuraja.

Era totodată un tânăr inimos, chiar cu inima prea largă, după cât se părea. Povestea lui şi-a istorisit-o nu în prima zi, nici într-a

doua, ci în orele lungi ce se scurgeau încet şi în care nu aveau nimic de făcut decât să vorbească şi nimic de vorbit decât despre ei înşişi. Jack Duane era de pe coasta de Est a ţării; urmase la universitate, pregătindu-se să ajungă inginer electrician. Dar tatăl lui avusese ghinion în afaceri şi se sinucisese; mai avea pe mama lui, şi o soră şi un frate mai tineri. Duane i-a mai povestit şi despre o invenţie a sa; Jurgis nu putea înţelege prea bine despre ce era vorba, dar era ceva în legătură cu telegraful, ceva foarte important, se puteau scoate averi din ea, milioane şi milioane de dolari. Duane fusese jefuit de invenţia lui de către o mare societate, se încurcase în tot felul de procese şi-şi pierduse toţi banii. După aceea, cineva îi vânduse un pont la o cursă de cai şi încercase să-şi refacă averea cu banii altuia, dar a fost nevoit să fugă; de aici i s-au tras toate. Jurgis l-a întrebat cum a devenit spărgător, ocupaţie ce i se părea de neconceput, înspăimântătoare. Tovarăşul lui de celulă i-a răspuns că l-a băgat în treaba asta un om pe care-l întâlnise întâmplător; de altfel, numai primul pas e greu de făcut. Nu se gândeşte niciodată la familia lui? l-a întrebat Jurgis. Uneori, a răspuns celălalt, dar nu prea des, se abţine. La ce i-ar folosi să se gândească la ai lui? În lumea asta nu te poţi lega de familie; mai devreme sau mai târziu se va convinge şi Jurgis, şi atunci va renunţa la luptă şi se va îngriji numai de pielea lui.

Jurgis era atât de sincer, de neprefăcut, încât tovarăşul său îi vorbea deschis, ca unui copil; era o plăcere să-i povesteşti aventuri, să-i citeşti în ochi mirarea şi admiraţia, era atât de naiv! Duane nu-şi bătea capul nici măcar să ascundă numele persoanelor şi locurilor; i-a înşirat toate victoriile şi înfrângerile sale, toate amorurile şi deziluziile lui. I-a făcut cunoştinţă lui Jurgis şi cu alţi puşcăriaşi – pe aproape jumătate dintre ei îi ştia pe nume. Ceilalţi îl porecliseră pe Jurgis „împuţitul”. Pentru că n-o spuneau cu răutate, deşi era dureros, Jurgis a primit porecla

cu un rânjet amabil.

Prietenului nostru i se mai întâmplase să arunce o privire în cloaca în care trăia acum, dar pentru prima dată murdăria îl împroşca şi pe el. Închisoarea era o adunătură a crimelor din oraş, un fel de corabie a lui Noe: se găseau acolo criminali, bandiţi de drumul mare şi pungaşi, escroci, falsificatori şi măsluitori, bigami, hoţi de prăvălii şi hoţi de buzunare, tăinuitori, găinari, cartofori şi codoşi, scandalagii şi beţivi, cerşetori şi haimanale; erau albi şi negri, bătrâni şi tineri, americani şi imigranţi din toate colţurile lumii. Se aflau printre ei atât criminali înrăiţi, cât şi oameni nevinovaţi, prea săraci ca să-şi poată plăti cauţiunea, veterani şi copii nevârstnici. Aici era toată scursoarea din buboaiele purulente ale societăţii; ţi-era greaţă să-i priveşti şi silă să vorbeşti cu ei. Tot ce era viaţă şi adevăr în ei putrezise şi duhnea, dragostea se transformase în bestialitate, veselia era o amăgeală, iar Dumnezeu o înjurătură. Jurgis îi asculta ce vorbeau în timp ce se plimbau prin curte. El era naiv, în timp ce ei erau deştepţi, umblaţi şi trecuţi prin tot felul de încercări, îţi puteau depăna istoria lor odioasă, aşa cum îţi puteau dezvălui dedesubturile unui oraş în care justiţia, onoarea, ca şi trupurile femeilor şi sufletele bărbaţilor erau de vânzare la piaţă, iar oamenii se încăierau şi se sfâşiau între ei ca lupii; în care mocnea desfrâul, iar omenirea putrezea, fierbea şi se tăvălea în propria ei mocirlă. În această încăierare de fiare sălbatice, oamenii, care veniseră pe lume fără voia lor, trăiau numai pentru că n-aveau încotro; nu se simţeau dezonoraţi stând la închisoare, pentru că jocul era dinainte măsluit, zarurile fuseseră aruncate. Erau escroci şi hoţi mărunţi, prinşi în capcană şi daţi la o parte de către hoţii şi escrocii în stil mare, care făceau afaceri de milioane de dolari.

Jurgis încerca să nu-i asculte pe cei mai mulţi dintre

puşcăriaşi, care îl înspăimântau cu batjocura lor sălbatică; în tot acest timp, inima lui era departe, acolo unde auzea glasul celor dragi. În răstimpuri, gândurile îi zburau la ei şi atunci ochii i se umpleau de lacrimi, dar era readus la realitate de râsul batjocoritor al tovarăşilor lui.

Trecuse o săptămână de când Jurgis trăia în mijlocul acestei lumi şi în tot acest timp nu primise nici o veste de acasă. Din banii ce-i avea, a dat cincisprezece cenţi pe o carte poştală – şi colegul de celulă a scris câteva rânduri către familia lui, spunându-i unde se află şi când va fi judecat. N-a primit însă nici un răspuns şi, în sfârşit, în ajun de Anul nou, Jurgis şi-a luat rămas bun de la Jack Duane. Acesta i-a dat adresa lui, mai bine zis adresa ibovnicei lui, şi Jurgis i-a promis să-l caute.

— Poate că te voi putea ajuta într-o zi să ieşi din încurcătură, i-a spus Duane, adăugând că-i pare rău că se despart.

Jurgis a călătorit din nou cu duba până la tribunalul judecătorului Callahan, unde avea loc procesul.

De cum a intrat în sala tribunalului, le-a zărit pe Teta Elzbieta şi pe Kotrina, şezând palide şi speriate, în fundul sălii. Inima îi bătea cu putere, dar n-a încercat să le facă nici un semn, şi nici Elzbieta n-a îndrăznit. S-a aşezat în boxa acuzaţilor şi a continuat să le privească înfricoşat şi neputincios. A văzut că Ona nu era cu ele şi a făcut tot felul de presupuneri. Jumătate de oră s-a tot gândit la ce putea însemna aceasta, apoi dintr-odată a înălţat capul şi sângele i-a năvălit în obraji. Intrase un om – Jurgis nu-i putea vedea trăsăturile pentru că toată faţa îi era bandajată, dar cunoştea bine silueta aceea buhăită. Era Connor! A început să tremure şi picioarele i s-au încordat ca pentru o săritură. A simţit apoi o mână apucându-l de guler şi a auzit un glas în spatele lui:

— Şezi jos, fiu de căţea!

S-a potolit, dar nu şi-a luat ochii de la duşmanul lui. Individul mai trăia, fapt ce-l dezamăgea într-un fel; dar îi făcea plăcere să-l

vadă acoperit de bandaje. Împreună cu avocatul întreprinderii, a luat loc pe estrada judecătorului; după un minut, aprodul a strigat numele lui Jurgis, iar *policeman*-ul l-a smucit ca să se ridice şi l-a târât la bară, ţinându-l strâns de braţ ca nu cumva să se repeadă la şef.

Jurgis a ascultat cum Connor, după ce a intrat în boxa martorilor, a depus jurământul şi şi-a spus povestea. Soţia acuzatului lucrase într-o secţie vecină şi fusese concediată pentru că fusese necuviincioasă cu el. După o jumătate de oră, fusese atacat cu violenţă, doborât la pământ şi gâtuit de moarte. Adusese ca martori...

— Probabil că nu va fi necesar, a remarcat judecătorul; apoi, întorcându-se spre Jurgis: Recunoşti că l-ai atacat pe reclamant?

— Pe el? a întrebat Jurgis, arătând spre şef.

— Da, a spus judecătorul.

— L-am lovit, domnule, a spus Jurgis.

— Spune „onorată curte", i-a spus aprodul, ciupindu-l tare de braţ.

— Onorată curte, a spus Jurgis ascultător.

— Ai încercat să-l sugrumi?

— Da, domnule, onorată curte.

— Ai mai fost vreodată arestat?

— Nu, domnule, onorată curte.

— Ce ai de spus în apărarea ta?

Jurgis ezita. Ce avea de spus? În doi ani şi jumătate învăţase engleză cât să se descurce în treburile zilnice dar cunoştinţele lui nu cuprindeau termeni în legătură cu cel care-i intimidase şi-i sedusese soţia. A încercat de vreo două ori, bâlbâindu-se şi înecându-se, spre enervarea judecătorului, care respira greu din pricina mirosului de îngrăşăminte. Până la urmă acuzatul a explicat că vocabularul lui era insuficient şi atunci s-a apropiat un tânăr arătos, cu mustaţa unsă cu briantină, invitându-l să

vorbească în limba pe care o cunoştea.

Jurgis a început; crezând că i se va da suficient timp, el a explicat cum şeful profitase de situaţia soţiei lui pentru a-i face curte şi a ameninţat-o cu concedierea din slujbă. După ce interpretul a tradus aceasta, judecătorul, care avea o mulţime de treburi şi comandase maşina pentru o anumită oră, l-a întrerupt:

— Înţeleg. Bine, dar dacă i-a făcut curte soţiei tale, de ce nu s-a plâns ea şefului secţiei sau de ce n-a părăsit slujba?

Luat prin surprindere, Jurgis a ezitat; a început să explice că erau foarte săraci, că era greu să găseşti de lucru...

— Înţeleg, a spus judecătorul Callahan; şi aşa, te-ai gândit să-l omori în bătaie. Apoi, întorcându-se spre reclamant: E ceva adevărat în povestea asta, domnule Connor?

— Nici urmă, onorată curte, a spus şeful. E destul de trist că, ori de câte ori concediezi o femeie, se născocesc asemenea poveşti...

— Da, ştiu, a spus judecătorul. O aud destul de des. Se pare că individul te-a maltratat zdravăn. Treizeci de zile şi cheltuieli de judecată. Cazul următor.

Jurgis ascultase înmărmurit. Abia când *policeman*-ul care-l ţinea de braţ l-a răsucit, şi a pornit să-l conducă la loc, şi-a dat seama că se rostise sentinţa. A privit în jur desperat.

— Treizeci de zile! a gemut, apoi s-a întors spre judecător. Şi ce va face familia mea? a strigat înnebunit. Am o soţie şi un copilaş, domnule, şi nu au nici un ban; Dumnezeule, vor muri de foame!

— Trebuia să te gândeşti la ei înainte de a sări la bătaie, a spus judecătorul cu răceală, în timp ce-şi întorcea privirile spre următorul acuzat.

Jurgis ar mai fi vorbit, dacă *policeman*-ul nu l-ar fi apucat de guler, în timp ce altul se îndrepta spre el cu intenţii evident ostile. S-a lăsat deci condus afară. Departe, în fundul sălii, le

vedea pe Elzbieta şi Kotrina, care se ridicaseră în picioare, privindu-l înspăimântate; a făcut o încercare de a se îndrepta spre ele, dar a simţit o nouă smucitură; a plecat capul în piept şi a renunţat la luptă. L-au aruncat într-o celulă unde mai aşteptau şi alţi arestaţi; îndată ce curtea a terminat deliberarea, i-au dus pe toţi jos, i-au suit într-o dubă şi i-au transportat de acolo.

De data aceasta, Jurgis a fost închis la Bridewell, o închisoare pentru condamnaţi. Era încă şi mai murdară, şi înghesuiala mai mare decât la închisoarea districtuală; aici erau aduşi toţi condamnaţii fără importanţă din închisoarea regională – hoţii şi pungaşii mărunţi, vagabonzii şi scandalagiii. Jurgis avea ca tovarăş de celulă un vânzător de fructe italian, care refuzase să-l mituiască pe *policeman* şi fusese arestat pentru că umbla înarmat cu un „şiş"; cum nu ştia o boabă englezeşte, Jurgis a fost bucuros când acesta a plecat. I-a luat locul un marinar norvegian, care-şi pierduse jumătate de ureche într-o încăierare între beţivi şi care s-a dovedit certăreţ, înjurându-l pe Jurgis sub cuvânt că, foindu-se în patul lui de deasupra, face să cadă gândacii în patul de jos. Ar fi fost imposibil să stai în celulă cu o asemenea bestie, dacă osândiţii n-ar fi fost puşi să muncească toată ziua la spart pietre.

Jurgis a petrecut astfel zece din cele treizeci de zile, fără nici o veste de la familia lui; apoi, într-o zi, a intrat gardianul şi l-a anunţat că a venit cineva să-l vadă. Jurgis a pălit şi i s-au muiat genunchii, încât abia a putut părăsi celula.

A fost condus de-a lungul unui culoar, apoi a urcat o scară până la vorbitor, care avea gratii ca o celulă. Printre zăbrele, Jurgis a zărit pe cineva şezând pe scaun; când a intrat, vizitatorul s-a ridicat şi atunci a văzut că era micul Stanislovas. La vederea cuiva de acasă, Jurgis, cât era de voinic, şi-a pierdut firea şi s-a muiat ca o cârpă; a fost nevoit să se sprijine cu o mână de un scaun, iar cealaltă mână şi-a dus-o la ochi ca pentru a se limpezi

de o ceaţă.

— Ei? a spus el slab.

Şi micul Stanislovas tremura, prea speriat şi emoţionat ca să poată vorbi.

— M-au... m-au trimis ca să-ţi spun...

— Ei? a repetat Jurgis.

Urmărind privirea băiatului, a dat de gardianul ce-i păzea.

— Lasă, a ţipat Jurgis nervos. Ce fac cei de acasă?

— Ona este foarte bolnavă, a spus Stanislovas. Iar noi, ceilalţi, murim de foame, nu alta. Nu mai putem s-o scoatem la capăt. Ne gândeam că poate ai avea tu posibilitatea să ne ajuţi.

Jurgis strângea scaunul cu degetele făcute gheare; broboane de sudoare îi curgeau pe frunte şi muşchii îi zvâcneau.

— Eu... eu nu pot să... să vă ajut, a spus.

— Ona zace toată ziua în pat, a continuat copilul dintr-o suflare. Nu vrea să mănânce nimic şi plânge tot timpul. Nu vrea să ne spună ce-i cu ea şi nu mai vrea să meargă de loc la lucru. Mai demult, a venit omul acela să ceară rata la casă. Era foarte supărat. Săptămâna trecută a venit iar. Spunea că o să ne dea afară din casă. Şi apoi, Marija...

Plânsul l-a înecat pe Stanislovas şi s-a oprit.

— Ce s-a întâmplat cu Marija? a strigat Jurgis.

— S-a tăiat la mână! a spus băiatul. S-a tăiat rău de tot de data asta, mai rău decât rândul trecut. Nu mai poate lucra şi i se înveneţeşte braţul din ce în ce mai tare, iar doctorul de la fabrică spune că s-ar putea... că s-ar putea să i se taie mâna. Marija plânge tot timpul, s-au dus şi banii ei şi nu avem cu ce plăti rata şi dobânda la casă; nu avem cărbuni, nu mai avem ce mânca şi băcanul spune că...

Copilul s-a oprit din nou începând să scâncească.

— Continuă! a gâfâit celălalt. Dă-i drumu'!

— Da... da, a spus Stanislovas printre sughiţuri. E frig tot

timpul. Duminica trecută a nins iar, mult, mult, de s-au troienit drumurile şi eu... n-am putut să... ajung la fabrică.

— Doamne! a strigat aproape Jurgis, făcând un pas spre copil.

O ură veche mocnea între ei din pricina zăpezii, încă de atunci, mai demult, când copilului îi degeraseră degetele şi Jurgis a trebuit să-l bată ca să-l trimită la lucru. Acum îşi încleştă pumnii, de parcă avea de gând să încerce să rupă grilajul.

— Tu, nemernicule, nu ţi-ai dat osteneala!

— Ba da, ba da, s-a tânguit Stanislovas, îndepărtându-se înfricoşat. Am încercat toată ziua, ba chiar două zile la rând. Elzbieta era cu mine şi nici ea n-a putut răzbi. Zăpada era atât de înaltă, că nici nu puteam ieşi din casă. Şi n-aveam nimic de mâncare, şi era atât de frig! Am tot încercat şi apoi, a treia zi, a mers Ona cu mine...

— Ona!

— Da. A încercat şi ea să se ducă la lucru. Trebuia. Muream cu toţii de foame. Dar îşi pierduse serviciul...

Jurgis s-a clătinat, respirând cu greutate:

— S-a întors tot acolo?

— Tot acolo, a spus Stanislovas, privindu-l mirat. De ce nu, Jurgis?

Bărbatul a respirat adânc de câteva ori.

— Dă-i drumu' mai departe, a murmurat în sfârşit.

— M-am dus cu ea, a spus Stanislovas, dar Miss Henderson n-a mai vrut s-o primească. Iar Connor, când a zărit-o, a înjurat-o. Mai era încă bandajat la cap; de ce l-ai bătut, Jurgis? (Era un mister fascinant în jurul acestui subiect, copilul simţea asta; dar nu-şi putea satisface curiozitatea.)

Jurgis nu putea vorbi; privea doar fix, cu ochii holbaţi.

— A încercat să-şi găsească alt serviciu, a continuat băiatul, dar e atât de slăbită, că abia se poate ţine pe picioare. Nici şeful meu n-a mai vrut să mă primească la lucru; Ona spune că e

prieten cu Connor şi din cauza asta; toţi au acum un ghimpe împotriva noastră. Aşa că a trebuit să mă duc şi eu în oraş cu ceilalţi şi să vând ziare, iar Kotrina...

— Kotrina!

— Da, şi ea a vândut ziare. Ea reuşeşte mai bine, pentru că e fată. Numai că e atât de frig, e îngrozitor să te întorci seara acasă. Câteodată nici nu mă pot întoarce acasă. Astă-seară am de gând să-i caut pe băieţi şi să dorm la ei; e târziu, şi întuneric, şi e atât de departe până acasă. A trebuit să vin pe jos până aici, şi nu cunoşteam drumul, şi nici nu ştiu cum să mă întorc. Dar mama zicea că trebuie să vin, pentru că tu vrei, probabil, să afli veşti, şi poate că cineva îţi va ajuta familia, dacă te-au băgat la închisoare şi nu mai poţi lucra. Am umblat toată ziua ca să ajung până aici şi n-am mâncat decât o felie de pâine azi-dimineaţă, Jurgis. Nici mama nu mai are de lucru, pentru că secţia de cârnaţi s-a închis; umblă prin case, şi cerşeşte cu un coşuleţ, şi oamenii îi mai dau câte ceva de mâncare. Dar nici ea n-a prea putut aduna multe, îi îngheţau degetele, iar azi plângea...

Micul Stanislovas continua să vorbească printre sughiţuri de plâns, iar Jurgis strângea cu putere marginile scaunului; nu scotea o vorbă, dar simţea că-i plesneşte capul; parcă-l apăsau greutăţi fără număr, sfărâmându-l sub puterea lor. Se zbătea ca într-un coşmar teribil, în care un om suferă de moarte şi nu poate mişca un deget, nu poate ţipa, dar simte că înnebuneşte, că-i ia foc creierul.

În clipa când simţea că nu mai poate suporta, Stanislovas s-a oprit.

— Nu poţi să ne ajuţi? a întrebat slab.

Jurgis a clătinat din cap.

— Nu primeşti nimic aici?

Jurgis a negat din nou cu capul.

— Când scapi de aici?

— Mai am trei săptămâni, a răspuns Jurgis.

Băiatul s-a uitat în jur şovăind.

— Atunci mai bine plec, a spus el.

Jurgis a dat din cap. Apoi, amintindu-şi dintr-odată, a băgat mâna în buzunar şi a scos-o tremurând.

— Ţine aici, a spus întinzându-i cei paisprezece cenţi. Ia-i pe ăştia şi dă-le lor.

Stanislovas i-a luat, şi, după o ezitare, s-a îndreptat spre uşă.

— La revedere, Jurgis, a spus el, şi atunci Jurgis a observat că băiatul se clătina pe picioare.

Jurgis a mai stat vreun minut nemişcat, cu mâinile încleştate de marginea scaunului, clătinându-se, apoi paznicul i-a atins braţul, el s-a răsucit şi s-a întors iar la spart pietre.

CAPITOLUL XVIII

Jurgis n-a ieşit de la Bridewell chiar atât de curând. Sentinţa cuprindea şi menţiunea „un dolar şi jumătate, plata cheltuielilor de judecată”, socotindu-se că urma să plătească pentru favoarea de a sta la închisoare şi, neavând aceşti bani, trebuia să muncească trei zile în plus ca să se achite. Nimeni nu-şi dăduse osteneala să-l prevină, dar numărând zilele şi orele cu nerăbdare, când a venit sorocul să i se dea drumul, s-a pomenit obligat să spargă pietre în continuare, iar când a îndrăznit să protesteze, au râs de el. Şi-a zis atunci că o fi greşit el socoteala, dar văzând că trece încă o zi, a pierdut orice speranţă şi a fost cuprins de desperare; dar iată că, într-o dimineaţă, după micul dejun, un paznic a venit să-i spună că şi-a terminat pedeapsa. Şi-a scos, aşadar, costumul vărgat, şi-a îmbrăcat vechile lui haine de muncitor la îngrăşăminte chimice şi porţile închisorii s-au închis în urma lui.

S-a pomenit pe scara de la intrare, năucit; nici nu-i venea să creadă că trăieşte aievea, că se află sub cerul nemărginit şi strada largă se deschide în faţa lui, că e iar un om liber. Când frigul, pătrunzând prin hainele lui subţiri, a pornit să-l înţepe, şi-a venit în fire şi a luat-o iute la picior.

Căzuse o ninsoare deasă, care începea să se topească; acum cădea o burniţă măruntă, amestecată cu grindină, iar vântul îl pătrundea până la oase. Când plecase să-i „facă de petrecanie” lui Connor, nu se mai oprise să-şi ia paltonul; este lesne de înţeles că drumurile ce le făcuse cu duba l-au pus la grea încercare, iar hainele-i uzate se subţiaseră şi nu-i puteau ţine de cald, mai ales că nici noi nu fuseseră prea călduroase. Acum, bălăcindu-se prin zloată, s-a pomenit murat cu totul; nici nu putea fi altfel când drumul era plin de băltoace, încât chiar de-ar fi avut ghetele găurite, apa şi umezeala tot i-ar fi ajuns la

picioare.

În închisoare, Jurgis avusese suficientă mâncare, iar muncile fuseseră mai puţin obositoare decât cele pe care le încercase de când sosise la Chicago; dar nu se înzdrăvenise, pentru că teama şi grijile ce-i frământaseră mintea în răstimpul ăsta îl sleiseră de puteri. Acum dârdâia de frig prin ploaie, cu mâinile vârâte adânc în buzunare şi umerii strânşi. Închisoarea Bridewell se afla în afara oraşului şi împrejurimile ei erau triste şi pustii; de o parte se afla marele canal de scurgere, iar de cealaltă un păienjeniş de linii ferate, aşa că vântul sufla în voie.

După ce a rătăcit o vreme la întâmplare, Jurgis a zărit un băiat şi l-a strigat.

— Hei, puştiule!

Băiatul i-a făcut cu ochiul – ştia că Jurgis ieşea de la puşcărie, pentru că era ras în cap.

— Ce vrei? l-a întrebat.

— Cum ajungi la Combinatul de carne? a întrebat Jurgis.

— Eu nu vreau să ajung acolo, i-a răspuns băiatul.

Nedumerit, Jurgis a şovăit, apoi a spus:

— Vreau să ştiu: care e drumul?

— Păi de ce nu zici aşa? a venit prompt răspunsul, băiatul arătându-i cu degetul direcţia nord-vest, peste şinele de cale ferată. Pe-aici!

— Cât e până acolo? a întrebat Jurgis.

— Habar n-am, a spus celălalt. Să tot fie vreo douăzeci de mile sau cam aşa ceva.

— Douăzeci de mile! a repetat Jurgis descurajat. Trebuia să meargă cale lungă, nu glumă, pe jos, căci îi dăduseră drumul de la închisoare fără un ban în buzunar.

Dar odată pornit la drum, sângele a început să i se încălzească de umblet şi, în febra gândurilor ce-l asaltau, a uitat de frig. I-au revenit în minte toate coşmarurile ce-l chinuiseră pe când stătea

închis în celulă. Încordarea se apropia de sfârşit, avea să afle totul; şi-a strâns pumnii în buzunare şi a grăbit pasul, alergând aproape. Ona, copilul, familia, casa, acum avea să ştie exact ce se întâmplase cu toate! Scăpase, în sfârşit, era iar liber! Era iar stăpân pe braţele lui, putea să-şi ajute iar familia şi să se ia la trântă cu universul.

A mers astfel vreo oră şi mai bine, apoi a început să privească în jur. Parcă se depărta din ce în ce de oraş. Şoseaua devenea drum de ţară, ţinând-o spre apus; de o parte şi de alta, se întindeau câmpuri acoperite de zăpadă. Întâlnind un fermier ce mâna o căruţă cu doi cai încărcată cu paie, l-a oprit şi l-a întrebat:

— Acesta e drumul spre Combinatul de carne?

Fermierul s-a scărpinat în cap:

— Nu prea ştiu eu exact unde e, dar ştiu că e pe undeva prin oraş, iar dumneata mergi chiar dimpotrivă.

Jurgis a rămas cu gura căscată.

— Mi s-a spus că ăsta-i drumul.

— Cine ţi-a spus-o?

— Un puşti.

— Ei, o fi vrut să-şi râdă de dumneata. Cel mai bun lucru e să te întorci înapoi şi când ajungi în oraş să întrebi un *policeman*. Te-aş lua cu mine, dar am făcut cale lungă şi căruţa e tare încărcată. Dii, calule!

Jurgis a făcut deci cale întoarsă, şi pe la amiază Chicago i-a apărut iar în faţă. A mers şi a tot mers, lăsând în urma lui cartiere întregi, cu case-tip sărăcăcioase, a păşit de-a lungul trotuarelor de lemn şi a străzilor nepavate, pline de băltoace în care i se înfundau picioarele. Din loc în loc, strada era tăiată de câte o cale ferată şi fiecare din ele era o adevărată capcană a morţii pentru imprudenţi; treceau mereu mărfare cu vagoane nenumărate huruind şi zornăind şi Jurgis bătea pasul pe loc, aşteptând nerăbdător să traverseze mai repede. Uneori, trenurile se opreau

câteva minute, şi atunci căruţele şi autobuzele se îngrămădeau laolaltă, şoferii şi căruţaşii se înjurau între ei sau se ghemuiau sub umbrele ca să se apere de ploaie; în asemenea ocazii, Jurgis se strecura pe dedesubt şi o lua la goană peste liniile ferate sau printre vagoane, riscându-şi viaţa.

A traversat un pod lung, peste un râu îngheţat tun şi acoperit cu o zăpadă murdară. Nici măcar pe malurile râului zăpada nu era albă, căci se cernea continuu o ploaie cenuşie, plină de fumul de cărbune al trenurilor, încât faţa şi mâinile lui Jurgis erau acum vărgate cu negru. A ajuns apoi în cartierul comercial al oraşului, unde străzile erau nişte şanţuri negre ca smoala în care caii alunecau zvârlind din picioare, iar femeile şi copiii le traversau în goană, ca o turmă speriată. Străzile acestea arătau ca nişte curmături de munte, cu pereţii înalţi ca stâncile ai clădirilor negre şi impunătoare îngrămădite de o parte şi de alta, răsunând de claxoanele automobilelor şi de strigătele şoferilor; în mijlocul lor, o mulţime grăbită se agita ca un furnicar în care fiecare era prea preocupat şi zorit ca să aibă vreme să privească în jur şi să se uite la alţii. Străinul solitar şi vagabond, cu hainele-i ponosite şi ude, cu faţa-i răvăşită şi căutătura speriată, era tot atât de singur în timp ce trecea grăbit printre ei, tot atât de nebăgat în seamă şi pierdut ca într-un pustiu sălbatic.

Un *policeman* i-a arătat pe unde s-o ia, spunându-i că mai avea vreo cinci mile de mers. A ajuns iar în cartierele sărăcăcioase cu cârciumi şi birturi ieftine, cu clădirile nesfârşite de un roşu murdar ale fabricilor, cu depozite de cărbuni şi linii ferate; atunci Jurgis a înălţat capul şi a început să adulmece aerul ca un animal la pândă: simţea mirosul îndepărtat al casei. Se făcuse seară, îi era foame, dar firmele cârciumilor ce te invitau la cină nu erau pentru el.

Astfel a ajuns, în sfârşit, în Packingtown, cu vulcanii lui de fum negru, cu mugetele vitelor şi duhoarea pestilenţială. Zărind

un tramvai înţesat de lume, nu l-a mai răbdat inima, a sărit în el şi s-a ascuns în spatele unui om ca să nu-l vadă conductorul. În zece minute a fost acasă.

La colţul străzii aproape alerga. Iată colo casa, dar deodată s-a oprit holbând ochii. Ce se întâmplase cu casa?

Jurgis a privit-o îndelung, nedumerit; şi-a aruncat apoi ochii la casa de alături şi la următoarea, apoi la cârciuma din colţ. Da, aici era, asta era, nu greşise. Dar casa, ei bine, casa era vopsită în altă culoare!

S-a apropiat mai mult. Da, fusese cenuşie, iar acum era galbenă. Giurgiuvelele de la ferestre fuseseră roşii, iar acum erau verzi! Totul era vopsit proaspăt. Cât părea de ciudată aşa!

Jurgis s-a dat mai aproape, dar pe celălalt trotuar. Îl învăluise un sentiment îngrozitor de spaimă. Îi tremurau genunchii şi îi vâjâia capul. Pereţii proaspăt vopsiţi, în locul balcoanelor vechi, ruginite, altele noi, pe care probabil că agentul alergase să le procure! Şindrile noi în locul găurilor din acoperiş – gaura aceea care-i mâncase sufletul timp de şase luni, pentru că nu avea bani să aducă pe cineva să repare acoperişul şi nici timp ca să-l repare singur, şi ploaia intra în casă prelingându-se peste lighenele şi ciuberele ce le pusese, inundând podul şi stricând tencuiala. Acum, iată acoperişul reparat. Şi geamurile sparte fuseseră înlocuite! Şi perdele la ferestre, perdele noi, albe, scrobite şi strălucitoare!

Deodată s-a deschis uşa de la intrare. Jurgis stătea ţeapăn, ţinându-şi respiraţia, sugrumat de emoţie. Ieşise un băiat necunoscut, un vlăjgan gras, cu obrajii rumeni – ăsta nu fusese niciodată în casa lor.

Jurgis nu-şi putea lua ochii de la el. Cobora scările fluierând, împrăştiind zăpada cu piciorul. S-a oprit pe trotuar, a adunat în pumn nişte zăpadă şi s-a sprijinit de balustradă ca să facă un bulgăre. După aceea a privit împrejur şi zărindu-l pe Jurgis, ochii

lor s-au întâlnit; era o privire duşmănoasă, căci băiatul gândea, desigur, că celălalt se temea de bulgărele de zăpadă. Când Jurgis a pornit să traverseze strada spre el, băiatul s-a uitat repede în jur cu intenţia s-o şteargă, dar apoi s-a decis să rămână pe poziţie.

Jurgis s-a ţinut cu mâinile de balustradă, nesigur pe picioare:

— Ce... ce faci aici? a reuşit el să îngaime.

— Ce doreşti? a zis băiatul.

— Tu... a încercat iar Jurgis. Ce treabă ai aici?

— Eu? a replicat băiatul supărat. Aici locuiesc.

— Aici locuieşti! a gemut Jurgis, pălind şi încleştându-se de balustradă. Aici locuieşti! Şi familia mea unde e?

Băiatul a rămas nedumerit.

— Familia dumitale?

Jurgis s-a apropiat de el:

— Eu... asta-i casa mea!

— Dă-te la o parte! a spus băiatul. Auzind că se deschide uşa în capul scărilor, a strigat: Mamă! E aici un tip care zice că asta-i casa lui.

O irlandeză voinică a apărut în capul scărilor.

— Ce poveşti sunt astea? a întrebat.

Jurgis s-a întors spre ea.

— Unde mi-e familia? a ţipat ca scos din fire. I-am lăsat aici! Aici e casa mea! Ce căutaţi voi în casa mea?

Femeia îi privea uimită şi speriată; se gândea probabil că are a face cu vreun nebun, căci aşa arăta Jurgis.

— Casa dumitale! a repetat ea.

— Casa mea! aproape a răcnit Jurgis. Am locuit aici, îţi spun.

— Cred că te înşeli, a răspuns femeia. Nimeni n-a locuit mai înainte aici. Casa asta-i nouă. Aşa ni s-a spus. Ei...

— Ce-au făcut cu familia mea? a strigat Jurgis înnebunit.

O lumină a ţâşnit în mintea femeii; poate că şi înainte pusese la îndoială ceea ce-i spuseseră „ei”.

— Nu ştiu unde-i familia dumitale, a spus. Am cumpărat casa abia acum trei zile şi nu era nimeni aici, iar ei mi-au spus că totul e nou. Spui că ai închiriat-o cu adevărat?

— Dacă am închiriat-o! a gemut Jurgis. Am cumpărat-o! Am plătit-o! E a mea! Şi ei... Dumnezeule! Nu ştii unde s-au dus ai mei?

Ea a reuşit să-i explice, în cele din urmă, că nu ştie absolut nimic. Mintea lui Jurgis era atât de tulburată, încât nu putea percepe realitatea. Era o situaţie imposibilă, toţi ai lui parcă intraseră în pământ, se făcuseră nevăzuţi, ca şi când n-ar fi existat vreodată. Se simţea pierdut, apoi deodată şi-a amintit de bunica Majauszkiene, care locuia alături. Ea trebuia să ştie! S-a întors şi a luat-o la goană.

Bunica Majauszkiene a venit ea însăşi să-i deschidă. Când l-a văzut pe Jurgis cu privirea rătăcită şi tremurând, a scos un ţipăt. Da, da, ştia ce se întâmplase. Familia se mutase; nu reuşiseră să plătească rata şi au fost scoşi afară din casă în toiul iernii, iar casa a fost vopsită din nou şi revândută în mai puţin de o săptămână. Nu, nu ştia cum le merge, dar ştia că se întorseseră la Aniele Jukniene, unde locuiseră când au sosit pentru prima dată la Combinatul de carne. N-ar vrea Jurgis să intre să se odihnească puţin? Este într-adevăr o situaţie tristă; ei, dacă nu l-ar fi băgat la închisoare...

Jurgis a făcut iar calea întoarsă. Dar n-a mers prea departe; după colţ, n-a mai putut, s-a aşezat pe treptele unei cârciumi şi şi-a ascuns faţa în mâini, scuturat de hohotele unui plâns desperat, fără o lacrimă.

Casa lor! Căminul lor ! Îl pierduseră! L-a înecat necazul, desperarea, furia, căci realitatea era mai îngrozitoare decât orice şi-ar fi putut el imagina – oamenii aceia străini care trăiau în casa lui, care şi-au atârnat perdelele lor la ferestrele lui, şi-l priveau cu ochi duşmănoşi! Era monstruos, de neînchipuit cum au putut să

facă una ca asta; nu, nu putea fi adevărat! Când te gândeşti câte a îndurat el pentru casa asta, câte au îndurat cu toţii de dragul casei, cât era de amar preţul ce-l plătiseră!

Îşi amintea în clipa aceea de toate vechile suferinţe. Sacrificiile începutului, cei trei sute de dolari cu greu încropiţi, toată averea lor pe lumea asta pusă laolaltă, singura lor subzistenţă. Şi-apoi, truda lor, lună de lună, ca să adune cei doisprezece dolari plus dobânda, şi apoi taxele, şi celelalte cheltuieli, şi reparaţiile, şi câte şi mai câte. Şi-au pus şi sufletul zălog ca să poată achita casa asta, pe care o plătiseră cu sudoare şi lacrimi, cu sângele lor. Dede Antanas îşi dăduse viaţa în lupta pentru câştigarea celor câţiva bănuţi; ar fi trăit şi azi dacă n-ar fi fost nevoit să muncească în beciul acela întunecos de la Durham ca să-şi aducă şi el contribuţia pentru cumpărarea casei. Şi Ona la fel, îşi jertfise sănătatea şi puterea ca să poată plăti casa, iar acum era nenorocită şi distrusă pentru tot restul zilelor; şi el, de asemeni, el, care fusese un bărbat voinic şi plin de putere în urmă cu trei ani doar, şedea acum tremurând, doborât, gemând şi plângând ca un copil isteric. Da, puseseră în joc tot ce avuseseră în lupta asta, şi au pierdut, au pierdut totul! Tot ce plătiseră pentru casă era acum pierdut până la cel din urmă cent. Şi casa s-a dus, nu mai aveau nimic, erau ca şi la sosirea lor în America. muritori de foame, aruncaţi în drum, în ger!

Jurgis privea în faţă adevărul întreg, se vedea pe sine prin lungul şir de întâmplări, victimă a corbilor nesăţioşi ce se hrăniseră cu sângele şi tinereţea lui, victimă a forţelor potrivnice care-l chinuiseră şi-i storseseră vlaga, bătându-şi joc de el, râzându-i în nas. O, Doamne, cât era de îngrozitor totul, câtă cruzime monstruoasă, oribilă, diavolească! El şi cu familia lui, femei şi copii neajutoraţi, luaseră viaţa pieptiş, săraci, neştiutori şi fără apărare, şi în tot acest timp erau pândiţi de duşmani care-i înşelau, îi furau, setoşi de sângele lor! Începând cu mincinosul

acela de agent imobiliar bun de gură, mieros şi lunecos. Cum îi atrăsese în cursă cu dobânzi şi tot felul de taxe şi suprataxe pe care n-aveau de unde să le plătească, încât n-ar fi reuşit niciodată să se achite de atâtea datorii! Apoi şmecheriile patronilor care-i tiranizau şi-i exploatau, când închizând fabricile şi concediind pe muncitori, când mărindu-le ziua de lucru, cu sistemele lor de grăbire forţată a ritmului, scăderile de salarii, mărirea preţurilor! Şi forţele neîndurătoare ale naturii abătându-se asupra lor, ba călduri înăbuşitoare, ba ger usturător, ploaie şi zăpadă; şi neîndurarea oraşului, a ţării în care trăiau, a legilor şi obiceiurilor pe care nu le înţelegeau! Toate acestea la un loc făcuseră din ei victimele companiei imobiliare care-i alesese ca pradă şi pândea să le cânte prohodul. Şi acum, cu această ultimă nedreptate, îi venise vremea şi-i aruncase în drum cu bulendrele lor, le luase casa şi o vânduse din nou! Iar ei nu puteau face nimic, erau legaţi de mâini şi de picioare, legea le era împotrivă, toată maşinăria socială era la bunul plac al asupritorilor! Dacă Jurgis ar încerca să ridice cât de cât mâna împotriva lor, ar fi aruncat din nou în blestemata aceea de închisoare din care abia ieşise!

Dacă ar pleca, ar însemna că se dă bătut, că se recunoaşte înfrânt şi lasă familia aceea de străini stăpâni în casa lui; Jurgis ar fi stat acolo ore întregi tremurând în ploaie, de n-ar fi fost gândul la ai săi. Poate că-l aşteptau veşti încă şi mai rele. Spre acestea se îndrepta acum cu paşi obosiţi, cu mintea întunecată.

Până la casa Anielei, în spatele abatorului, erau două mile bune de mers; niciodată nu i s-a părut lui Jurgis distanţa atât de mare, iar când a zărit cocioaba binecunoscută, de un cenuşiu murdar, inima a prins să-i bată cu putere. S-a repezit sus, pe scară, şi a început să ciocănească nerăbdător în uşă.

Bătrâna a venit să-i deschidă. Era cocoşată de reumatism, şi de când n-o mai văzuse Jurgis se strânsese toată, încât faţa ei gălbejită ca pergamentul îl privea acum de la înălţimea clanţei de

la uşă. Când l-a văzut, a rămas pironită.

— Ona e aici? a întrebat el într-un suflet.

— Da, e aici.

— Cum... a început Jurgis iar, dar apoi s-a oprit brusc, încleştându-se cu mâinile de canatul uşii. De undeva, din casă, venea un ţipăt sălbatic, un strigăt îngrozitor de durere, iar glasul era al Onei.

O clipă, Jurgis a rămas paralizat de spaimă; apoi a ţâşnit în casă, luând-o înaintea bătrânei.

Se afla acum în bucătăria Anielei; la gura sobei se strânseseră vreo câteva femei palide şi speriate. Una dintre ele s-a ridicat în picioare la intrarea lui Jurgis; aşa cum era, pierdută şi cu un braţ bandajat, abia a recunoscut-o pe Marija. O căuta din ochi pe Ona şi, nevăzând-o, se uita la celelalte femei, aşteptând o explicaţie. Dar toate şedeau mute, holbându-se la el înspăimântate; în clipa următoare s-a auzit un nou ţipăt sfâşietor.

Venea din spatele casei, de sus. Jurgis s-a repezit la uşă şi a deschis-o cu o smucitură; o scară de lemn ducea spre pod printr-o deschizătură în tavan şi Jurgis era gata să urce când, deodată, a auzit un glas în spatele lui şi, întorcându-se, a dat de Marija. Cu mâna cea sănătoasă, ea l-a apucat de mâneca hainei, gemând îngrozitor:

— Nu, nu, Jurgis! Opreşte-te!

— Cum adică?

— Să nu te urci sus.

Jurgis era năucit de spaimă şi nedumerit.

— Ce s-a întâmplat? a strigat. Ce este?

Marija îl ţinea strâns; el auzea gemetele şi plânsul Onei sus şi se lupta să se libereze ca să poată urca, fără să mai aştepte vreun răspuns.

— Nu, nu, continua Marija grăbită. Jurgis, nu trebuie să te duci sus! E... e copilul!

— Copilul? a repetat el uluit. Antanas?

Marija i-a răspuns şoptit:

— Al doilea!

Lui Jurgis i s-au muiat picioarele şi s-a sprijinit de scară. Se holba la Marija neîncrezător.

— Al doilea! a gâfâit el. Dar nu-i încă vremea!

— Ştiu, a spus Marija dând din cap; a venit totuşi.

Apoi a auzit din nou ţipătul Onei ce-i frângea inima, şi care-l făcu să se clatine pe picioare şi să pălească. Vocea ei s-a stins într-un vaiet prelung întretăiat de cuvintele:

— Dumnezeule, lasă-mă să mor, vreau să mor!

Marija l-a cuprins cu braţele, scoţându-l afară din cameră.

L-a tras înapoi în bucătărie, căci acum se lăsa dus ca un copil. Era frânt, îngrozit, ca şi cum pilonii sufletului său s-ar fi năruit. S-a lăsat să cadă pe un scaun, tremurând ca varga, în timp ce Marija îl susţinea, iar celelalte femei îl priveau încremenite.

Iar s-au auzit gemetele Onei; Jurgis le putea auzi la fel de clar şi de acolo – şi genunchii îi tremurau.

— De când o ţine aşa? a suspinat el.

— Nu de mult, a răspuns Marija şi, la un semn al Anielei, a adăugat repede: Pleacă, Jurgis, tot nu-i poţi ajuta cu nimic; pleacă şi întoarce-te mai târziu. E mai bine aşa... este...

— Cine-i cu ea? a întrebat Jurgis; văzând că Marija şovăie, a strigat iar: Cine-i cu ea?

— E... e în regulă, a răspuns Marija. Elzbieta e cu ea.

— Un doctor! a gemut el. Cineva de meserie!

A apucat-o pe Marija de braţ; ea tremura şi vocea i s-a făcut mică, o şoaptă:

— Nu... noi... n-avem nici un ban.

Speriată de privirea lui, a adăugat:

— E în regulă, Jurgis, nu-ţi face griji, pleacă, du-te! Ah, mai

bine ai mai fi întârziat!

Jurgis auzea din nou glasul Onei acoperindu-l pe al Marijei; glasul ăsta îl scotea din minţi. Pentru el era ceva nou, necunoscut şi îngrozitor, care-l lovise ca un trăsnet. Când se născuse micul Antanas, era la lucru şi n-a ştiut nimic până nu s-a terminat; acum, era covârşit. Femeile, speriate, nu ştiau ce să mai facă; una după alta au încercat să-l potolească şi să-i explice că asta-i soarta femeilor. Până la urmă au reuşit să-l scoată din casă, în ploaie, şi Jurgis a început să măsoare strada în lung şi în lat, cu capul gol, înnebunit. Chiar în stradă, auzea gemetele Onei, aşa că întâi se îndepărta ca să nu mai audă, ca pe urmă să se întoarcă pentru că nu-l răbda inima. După un sfert de oră, s-a repezit iar sus, pe scări şi, de teamă să nu spargă uşa, femeile l-au lăsat să intre.

Nu se putea discuta cu el. Zadarnic îi spuneau că totul decurge normal, el o ţinea una şi bună: că ele n-aveau cum să ştie, că Ona poate să moară, că e sfâşiată în bucăţi!

— Ascultaţi-o, auziţi-o! E monstruos, nu putem s-o lăsăm aşa, trebuie să existe vreun leac! Aţi încercat să aduceţi un doctor? Am putea să-i plătim mai târziu, am putea să-i promitem...

— Nu-i putem promite nimic, a protestat Marija. N-avem nici un ban, abia am reuşit să ne ducem zilele.

— Dar eu pot munci, a apus Jurgis. Pot să câştig bani!

— Da, a răspuns Marija. Dar te ştiam la închisoare. Cum puteam şti când te vei întoarce? Medicul nu vine pe degeaba.

Marija îi spunea în continuare cum a încercat să aducă o moaşă; dar ele cereau zece, cincisprezece, chiar douăzeci şi cinci de dolari, bani peşin.

— Şi n-avem nici un sfert de dolar. Am cheltuit până la ultimul ban al meu, tot ce aveam la bancă; şi sunt datoare bani doctorului care a venit să mă vadă pe mine şi a întrerupt tratamentul, pentru că a crezut că aveam de gând să nu-i mai

plătesc. Îi datorăm şi Anielei chiria pe două săptămâni şi ea n-are ce mânca şi-i e teamă să nu fie evacuată din casă. Am împrumutat şi am cerşit ca să ne putem duce zilele, nu mai avem ce face...

— Şi copiii? a ţipat Jurgis.

— Copiii n-au mai venit acasă de trei zile, vremea e prea rea. Ei nu puteau şti ce se întâmplă. A venit dintr-odată, cu două luni înainte de termen.

Jurgis stătea lângă masă, ţinându-se cu mâinile de marginile ei; îşi lăsase capul în piept şi braţele îi tremurau, era gata-gata să leşine. Aniele s-a ridicat deodată în picioare şi s-a apropiat de el şchiopătând, scormonind în buzunarul rochiei. A dat la iveală o legătură murdară, înnodată într-un colţ.

— Iată, Jurgis, am nişte bani. *Palauk!* Ia-i!

I-a dezlegat şi i-a numărat, treizeci şi patru de cenţi.

— Acum du-te şi caută să aduci pe cineva. Poate o să-l ajutaţi şi voi cu ceva; o să vă dea înapoi într-o zi şi o să-i facă bine să aibă o preocupare, chiar dacă nu reuşeşte mare lucru. Poate, până se întoarce, se termină totul.

Astfel că şi celelalte femei s-au scotocit prin buzunare; cele mai multe n-aveau decât câţiva cenţi sau nişte bănuţi nenorociţi, dar i-au dat tot ce aveau. Mrs. Olszewski, care locuia alături şi al cărei soţ era un măcelar iscusit dar beţiv, a dat aproape jumătate de dolar, ceea ce a ridicat totalul la un dolar şi un sfert. Jurgis a băgat banii în buzunar, ţinându-i strânşi în pumn şi a luat-o la goană.

CAPITOLUL XIX

„Madame Haupt, Hebamme”[31], scria pe o firmă, agăţată la o fereastră de la etajul doi, deasupra unei cârciumi de pe bulevard; la uşa laterală, pe o altă tăbliţă, o mână te invita să urci pe o scară murdară. Jurgis a urcat treptele câte trei.

Madame Haupt prăjea tocmai nişte carne de porc cu usturoi şi stătea cu uşa pe jumătate deschisă ca să iasă fumul. Când a încercat să bată, uşa s-a deschis larg şi atunci Jurgis a zărit-o cum dădea duşcă o sticlă neagră. A bătut atunci mai tare în uşă, ea a tresărit şi a pus sticla deoparte. Era o olandeză obeză; când se mişca, semăna cu un vapor croindu-şi drum prin valuri, iar farfuriile din bufet zornăiau la fiecare pas al ei. Era îmbrăcată într-un capot albastru, murdar, şi avea dinţii negri.

— Cine este dumneata? a spus, văzându-l pe Jurgis.

Jurgis alergase tot drumul ca un nebun şi acum răsufla greu, încât abia putea vorbi. Părul îi era în neorânduială, privirea rătăcită, părea o stafie sculată din morţi.

— Soţia mea! a gâfâit el. Veniţi repede!

Madame Haupt a tras deoparte tigaia cu prăjeală şi şi-a şters mâinile în capot.

— Doreşte ca eu să vin pentru un caz? a întrebat ea.

— Da, a suspinat Jurgis.

— Chiar acum întors eu de la un caz, a spus ea, nici nu avut timp iau masa. Dar dacă aşa grav este...

— Da, este, a şuierat el.

— Bine, atunci, poate... Cât dumneata plăteşti?

— Eu... eu... cât ceri dumneata? s-a bâlbâit Jurgis.

— Douăzeci şi cinci de dolari.

Lui i s-a lungit faţa.

---

[31] Moaşă (L. germană).

— Nu pot plăti atât, a spus.

Femeia îl urmărea cu atenţie.

— Cât plăteşte dumneata? l-a întrebat.

— Trebuie să plătesc chiar acum, pe loc?

— Da; toţi clienţii aşa face.

— Eu... eu nu prea am bani, a început Jurgis speriat de moarte. Am avut... necazuri, am avut încurcături... şi banii mei s-au dus. Dar îţi voi plăti... până la centimă... îndată ce pot; voi munci...

— Ce lucrezi?

— Acum nu-s angajat. Trebuie să capăt o slujbă. Dar eu...

— Cât ai acum la dumneata?

Jurgis nu se putea decide să-i răspundă. Când a rostit „Un dolar şi un sfert", femeia i-a râs în nas.

— Nici nu pun pălăria la mine pentru un dolar şi sfert.

— Asta-i tot ce am, s-a rugat el, cu glas tremurător. Trebuie să aduc pe cineva... soţia mea moare. N-am ce să fac. Eu...

Madame Haupt a pus din nou la prăjit carnea de porc cu usturoi. S-a întors apoi spre el spunându-i, prin fum:

— Fă rost dai la mine zece dolari bani gheaţă, restul plăteşti la mine luna viitor.

— N-am cum, n-am de unde! se ruga Jurgis. Doar ţi-am spus că n-am decât un dolar şi un sfert.

Femeia şi-a văzut mai departe de treabă.

— Nu te cred, a spus ea. Spui aşa numai ca să înşeli la mine. Care explicaţie este că om aşa voinic cum dumneata numai un dolar şi un sfert are?

— Abia am ieşit de la închisoare – a gemut Jurgis, care era gata să cadă în genunchi la picioarele femeii – şi n-aveam bani nici înainte, iar familia mea aproape a murit de foame.

— Unde prieteni dumneata, care trebuie ajute?

— Sunt toţi săraci. Ei mi-au dat banii ăştia. Am făcut tot ce-am putut...

— N-ai nimic care să vinde?

— N-am nimic, îţi spun doar că n-am nimic, a strigat Jurgis, desperat.

— Şi nu poţi împrumuta? Tovarăşi la dumneata nu ai încredere?

Cum el clătina din cap, ea a continuat:

— Ascultă la mine, dacă faci rost bani, bucuros ai să fii. Eu salvez la dumneata nevasta şi copilul, şi urma urmei nu costă aşa mult. Dacă moare ei acum, cum crezi vei simţi dumneata apoi? Ai faţa dumitale o *lady* care cunoaşte meseria bine, întreabă cei din bloc şi vezi ce zice...

Madame Haupt îl ţintea pe Jurgis cu furculiţa, plină de convingere; dar vorbele ei îl scoteau din fire. Şi-a ridicat braţele desperat, apoi s-a îndreptat spre uşă.

— N-am ce face, a rostit el; dar în aceeaşi clipă a auzit în spate vocea ei:

— Pentru dumneata voi face la cinci dolari.

Păşea în urma lui încercând să-l convingă.

— Nebun fii dacă nu primeşti oferta meu. Nu găseşti nimeni care vine pe aşa ploaie mai ieftin. Niciodată eu nu luat caz pentru aşa sumă mic. Nici chiria cameră n-aş putea plăti...

Jurgis a întrerupt-o cu o înjurătură furioasă:

— Dacă nu am banii ăştia, de unde să-ţi plătesc? La naiba, ţi-aş plăti dacă aş avea banii ăştia, dar îţi spun că nu-i am. Nu-i am! Mă auzi, nu-i am!

S-a întors să plece. Coborâse jumătate din scări, când Madame Haupt i-a strigat:

— Aşteaptă! Eu merge cu dumneata! Vino înapoi. Nu pot gândeşti că cineva suferă – a spus ea cu glas trist. Parcă aş merge gratis faţă de ceea ce oferi dumneata la mine, dar eu vreau ajut. Cât e de departe?

— La trei, patru blocuri de aici.

— Trei sau patru! Păi atunci am să fiu udă până la piele! *Gott im Himmel!*[32] Merită mai mult! Unul dolar şi un sfert pe o zi ca asta! Dar dai seama şi dumneata, ai să plăteşti curând la mine rest până la douăzeci şi cinci?

— Cât pot de curând!

— Până la o lună?

— Da, până într-o lună, a spus bietul Jurgis. Oricât! Grăbeşte-te!

— Unde este dolar şi sfertul? se încăpăţâna Madame Haupt.

Jurgis a pus banii pe masă, iar femeia i-a numărat şi i-a ascuns. Apoi şi-a şters iar mâinile de grăsime şi a început să se îmbrace bombănind mereu; era atât de grasă, încât îi era greu să se mişte şi la fiecare pas icnea şi se îneca. Şi-a scos capotul fără să se jeneze de Jurgis şi a început să-si tragă corsetul şi rochia chiar în faţa lui. Şi-a mai aranjat apoi o pălărie neagră şi a început să-şi caute umbrela care nu era de găsit şi să-şi adune într-o geantă instrumentele de prin colţuri; în tot acest timp, Jurgis simţea că înnebuneşte de îngrijorare şi de nerăbdare. În stradă, mergea tot timpul cu câţiva paşi înaintea moaşei şi întorcea din când în când capul, ca şi cum ar fi putut s-o facă să se grăbească prin puterea voinţei lui. Dar Madame Haupt abia avea suflu ca să păşească rar şi cu atenţie,

În sfârşit, au ajuns acasă, în bucătăria plină de femei speriate. Încă nu se terminase, după cum a constatat Jurgis imediat auzind ţipetele Onei; între timp, Madame Haupt şi-a scos pălăria şi a aşezat-o cu grijă pe o poliţă, apoi şi-a scos din geantă o rochie veche şi un borcan cu untură cu care a început să-şi frece mâinile. Cu cât e folosită într-un număr mai mare de cazuri, cu atât aduce untura mai mult noroc moaşei; de aceea Madame Haupt o ţinea cu lunile sau chiar cu anii pe poliţa din bucătărie sau în garderob

---

[32] Doamne! (L. germană.)

printre haine murdare.

Au condus-o apoi la scăriţa de lemn şi Jurgis a auzit-o exclamând îngrozită:

— *Gott im Himmel!* La ce adus pe mine în aşa loc? Cum să urce eu scara asta? Nu pot trece prin uşa aia mic în tavan! Nici nu vreau încerce, pot să mor! Ce fel de loc ăsta este ca să naşte o femeie, într-un pod cu aşa scară la el? Ar trebui ruşine să fie la voi!

Jurgis stătea în prag şi auzea bombănelile ei, acoperind aproape gemetele şi ţipetele îndurerate ale Onei.

Până la urmă, Aniele a reuşit s-o potolească şi ea şi-a început ascensiunea; bătrâna a trebuit totuşi s-o oprească şi să-i atragă atenţia asupra duşumelei din pod. De fapt, nu aveau duşumele acolo, puseseră doar nişte scânduri într-un colţ ca să aibă unde se adăposti familia; în partea aceea se putea călca în siguranţă, dar în restul podului nu erau decât bârnele şi câteva şipci şi tencuiala plafonului de dedesubt, aşa că orice pas pe o asemenea şipcă putea duce la o catastrofă. Cum în pod era aproape întuneric, era mai bine să urce întâi altcineva cu o lumânare. După alte multe ţipete şi ameninţări, Jurgis a avut, în sfârşit, imaginea unei perechi de picioare de elefant dispărând prin deschizătura din plafon şi a simţit cum se cutremură casa când Madame Haupt a păşit prin pod. Apoi Aniele l-a apucat de braţ şi i-a spus dintr-o suflare:

— Acum pleacă. Fă cum îţi spun eu; ai făcut tot ce-ai putut şi acum ne încurci. Du-te şi plimbă-te.

— Dar unde să mă duc? a întrebat Jurgis deznădăjduit.

— Nu ştiu unde, dar pleacă. Du-te pe străzi, dacă n-ai alt loc. Şi nu te întoarce în noaptea asta.

Până la urmă, Aniele şi cu Marija l-au împins afară din casă şi au închis uşa în urma lui. Soarele apunea şi se făcuse mai frig, ploaia se transformase în ninsoare şi începuse să îngheţe.

Tremurând în hainele lui subţiri, Jurgis şi-a vârât mâinile în buzunare şi a pornit-o. Nu mâncase nimic de dimineaţă, simţea un fel de slăbiciune şi-l durea tot corpul; deodată, cu o bătaie de inimă, şi-a amintit că se afla la numai câteva blocuri de cârciuma unde-şi mânca altădată prânzul. Poate se vor milostivi de el, sau va întâlni vreun prieten, spera Jurgis; şi s-a îndreptat într-acolo grăbit.

— *Hello*, Jack! i-a spus cârciumarul văzându-l – în Packingtown, tuturor străinilor şi muncitorilor necalificaţi li se spune Jack –, pe unde-ai umblat până acuma?

Jurgis s-a dus direct la bar.

— Am fost la închisoare, a spus el, şi am ieşit chiar azi. Am mers pe jos până acasă, n-am nici un cent în buzunar şi n-am mâncat de azi-dimineaţă. Mi-au luat casa, nevastă-mea e bolnavă şi sunt la pământ.

Cârciumarul îi privea speriat faţa palidă, cu buze vinete tremurătoare. A împins spre el o sticlă plină.

— Dă-o pe gât, i-a spus.

Jurgis abia putea ţine sticla, aşa-i tremurau mâinile.

— Nu-ţi fie teamă, a spus cârciumarul, dă-o pe gât!

Jurgis a băut un pahar mare plin cu whisky şi – la un gest al cârciumarului – s-a apropiat de tejgheaua cu gustări. Şi-a umplut bine burta cu mâncare, înghiţind repede, pe nerăsuflate, după care, mulţumind cu stângăcie, s-a dus şi s-a aşezat lângă soba mare, roşie din mijlocul camerei.

Dar prea era bine ca să poată ţine mult – ca toate lucrurile pe lumea asta. Din hainele lui ude au început să iasă aburi şi duhoarea oribilă de îngrăşăminte chimice a umplut încăperea. Peste vreo oră se închideau fabricile şi muncitorii care plecau spre casă n-ar fi intrat într-un local mirosind ca Jurgis. Era sâmbătă seara şi, mai târziu, urmau să sosească un viorist şi un trompetist, iar în încăperea din fund se adunau familiile din

cartier ca să danseze şi să chefuiască până la două-trei din noapte. După ce a tuşit de vreo două ori şi şi-a dres glasul, cârciumarul i-a apus:

— Ascultă, Jack, îmi pare rău, dar e mai bine să pleci,

Cârciumarul era obişnuit ca tot felul de oameni decăzuţi să-i calce pragul; în fiecare seară dădea afară zeci de nenorociţi, la fel de nemâncaţi, tremurând de frig şi desperaţi. Dar aceia erau oameni pierduţi, oameni care se dăduseră bătuţi şi nu mai contau pentru nimeni, pe când Jurgis continua să lupte şi mai avea un rest de mândrie şi decenţă. În timp ce se ridica să plece slab şi prăpădit cum era, cârciumarul se gândea că fusese întotdeauna un om tare şi s-ar putea să devină iar un client bun în curând.

— Ai avut ghinion, dar ai luptat, i-a spus el. Vino cu mine.

În spatele cârciumii erau scările ce duceau la pivniţă. O uşă în capul scărilor şi una jos, ambele bine închise cu lacăte făceau din acel loc o ascunzătoare potrivită pentru vreun client care s-ar putea să mai aibă cândva bani sau relaţii în lumea politică şi pe care deci era mai bine să nu-l dai pe uşă afară.

Jurgis şi-a petrecut acolo noaptea. Whisky-ul nu-l încălzise decât pe jumătate şi n-a putut dormi, deşi era frânt de oboseală; moţăia doar cu capul în piept şi se trezea mereu tremurând de frig; atunci gândurile nu-i dădeau pace. Aşa au trecut orele unele după altele; numai după muzica şi râsetele ce se auzeau din cârciumă, Jurgis ştia că nu se făcuse încă ziuă. Când şi acestea s-au potolit, s-a aşteptat să fie invitat afară; dar cum nimic nu s-a întâmplat, a început să se întrebe dacă nu cumva cârciumarul uitase de el.

Până la urmă, n-a mai putut răbda liniştea şi aşteptarea încordată; s-a ridicat şi a început să bată în uşă; a apărut proprietarul, căscând şi frecându-se la ochi. Ţinea deschisă cârciuma toată noaptea şi între un client şi altul mai aţipea.

— Vreau să mă duc acasă, a spus Jurgis. Sunt îngrijorat de

nevastă-mea şi nu mai pot să aştept.

— De ce naiba n-ai apus aşa de la început? a întrebat cârciumarul. Credeam că n-ai unde să te duci.

Jurgis a ieşit în stradă. Era ora patru dimineaţa, dar întuneric ca în toiul nopţii. Se aşternuse o zăpadă proaspătă, de două-trei degete, şi se cerneau fulgi mari şi deşi. Jurgis a pornit în goană spre Aniele.

În fereastra bucătăriei ardea o lumină şi storurile erau trase. Uşa era descuiată şi Jurgis a năvălit în casă.

Aniele, Marija şi celelalte femei şedeau grămadă în jurul sobei, ca şi mai înainte; Jurgis a observat şi câteva nou venite, după cum a observat şi liniştea ce domnea în casă.

— Ei? a exclamat el.

Nu i-a răspuns nimeni; se uitau toate la el palide, galbene la faţă. A strigat iar:

— Ei?

La lumina slabă a lămpii fumegânde, a văzut-o pe Marija, care se afla mai aproape de el, clătinând din cap.

— Încă nu, a spus Marija.

— Încă nu? a strigat el cu desperare.

Marija a clătinat iar capul. Bietul Jurgis stătea încremenit.

— Nu o aud de fel, a suspinat.

— A tăcut de la un timp, a răspuns Marija.

S-a aşternut iar liniştea, întreruptă deodată de o voce din pod!:

— Hei, voi de colo!

Câteva femei s-au repezit dincolo, în timp ce Marija a sărit lângă Jurgis. „Aşteaptă aici", a strigat şi au rămas amândoi locului tremurând, palizi. După câteva clipe, s-a putut simţi că Madame Haupt era pe cale de a coborî scăriţa, bombănind şi blestemând, în timp ce treptele protestau scârţâind. A ajuns jos supărată, abia trăgându-şi sufletul şi au auzit-o păşind în cameră. De cum a privit-o, Jurgis a pălit şi s-a clătinat pe picioare. Se

dezbrăcase ca muncitorii din hala de tăiere. Mâinile şi braţele îi erau pline de sânge, hainele şi faţa îi erau şi ele stropite cu sânge.

răsufla greu privind în jurul ei; nimeni nu scotea o vorbă.

— Eu făcut tot ce putut, a început ea deodată. Mai mult nu pot, n-are rost încerc.

Din nou s-a aşternut tăcerea.

— Eu nici o vină n-am, a spus ea. Trebuit de mult aduceţi doctor, nu aşteptat. Când venit eu, prea târziu fost.

A urmat iar o linişte de moarte. Marija îl strângea pe Jurgis cu toată puterea mâinii ei sănătoase.

Madame Haupt s-a întors apoi brusc spre Aniele:

— N-aveţi voi ceva băutură tare? Ceva rachiu?

Aniele a făcut semn că nu.

— *Herr Gott!*[33] a exclamat Madame Haupt. Ce oameni! Atunci poate puteţi daţi mie ceva mănânc, nu mâncat nimic de ieri dimineaţa şi m-am omorât muncind aici. Dacă ştiut eu că aşa situaţie este, nu venit niciodată pentru banii care daţi voi la mine.

În aceeaşi clipă, privind în jur, l-a zărit pe Jurgis şi, amenin ţându-l cu degetul, i-a spus:

— Înţelegi pe mine. Plăteşti mie banii aceia orice caz! Nu fost vina mea că chemat pe mine prea târziu pentru soţia mata. Nu vinovat eu că copilul venit cu braţul întâi ca eu să nu pot face nimic. Eu încercat toată noaptea într-un loc cum nici un câine nu poate naşti, şi nimic mâncare decât ce adus eu în buzunar.

Madame Haupt s-a oprit o clipă să-şi tragă răsuflarea; Marija, văzând broboanele de sudoare pe fruntea lui Jurgis şi simţindu-l cum tremură, a întrebat cu voce scăzută:

— Ce face Ona?

— Ce face ea? a spus Madame Haupt. Ce credeţi face când lăsaţi la ea să moară? Spus lor cheme preotul. Tânără ea este şi

---

[33] Doamne! (L. germană).

putut rezistat şi fie bine, sănătoasă, dacă fost îngrijit bine. A luptat mult biata fată, încă nu e moartă.

Jurgis a scos un ţipăt teribil.

— Moartă!

— Ea moare sigur, a continuat moaşa supărată. Copilul acum mort.

Podul era luminat de o lumânare înfiptă într-o scândură. Arsese aproape complet şi picura, şi fumega când Jurgis a urcat în fugă scările. Cu greu a desluşit într-un colţ un mindir de paie, şi o pătură, şi nişte cearşafuri vechi întinse pe jos; lângă ele, un crucifix şi, alături, un preot care murmura o rugăciune. Într-un colţ mai îndepărtat şedea ghemuită Elzbieta, bocind şi jelind. Pe mindir zăcea Ona. Era acoperită cu o pătură, dar îi zărea umerii şi un braţ gol; era atât de încovrigată, încât abia o puteai recunoaşte, nu mai era decât un schelet şi albă ca varul. Ţinea pleoapele închise şi părea moartă. S-a îndreptat spre ea împleticindu-se şi a căzut în genunchi, cu un ţipăt sfâşietor:

— Ona! Ona!

Ea nu s-a clintit. Jurgis i-a luat mâna şi a început s-o strângă spasmodic, vorbindu-i:

— Uită-te la mine! Răspunde-mi! Sunt eu, Jurgis, m-am întors, mă auzi?

Pleoapele ei au tremurat foarte uşor şi Jurgis a strigat-o iar cu ardoare:

— Ona! Ona!

Ona a deschis ochii o clipă. O clipă l-a privit, o strălucire de recunoaştere i-a luminat privirea, el a văzut-o apoi îndepărtându-se ca prin ceaţă şi a rămas pierdut, deznădăjduit. A întins braţele spre ea, a chemat-o cu desperare, creştea în el o milă dureroasă şi ascuţită, o sete arzătoare de Ona, o dorinţă renăscută, care-l chinuia, toate se învălmăşeau în inima lui

sfâşiind-o. Totul era în zadar, Ona se stingea, luneca de lângă Jurgis, se ducea. Un vaiet de desperare a izbucnit din el, tot trupul îi era scuturat de sughiţuri de plâns, lacrimi fierbinţi îi scăldau obrajii şi se prelingeau pe faţa soţiei lui. Îi apuca mâinile, o zgâlţâia, o lua în braţe şi o strângea la pieptul lui, dar ea zăcea rece şi nemişcată, era moartă, moartă!

Vorba asta răsuna în el ca un dangăt de clopot, se repeta în adâncurile fiinţei lui, atingând şi făcând să vibreze corzi uitate, reînviind vechi spaime întunecate, spaima de necuprins, spaima de nefiinţă. Moartă! Moartă! Nu o va mai vedea niciodată, niciodată nu o va mai auzi! Ca un sloi de gheaţă l-a învăluit o groază de singurătate; se vedea pe sine stând deoparte şi urmărind cum păleşte şi se îndepărtează întreaga lume, o lume de umbre, de vise mişcătoare. În durerea şi teama lui, era ca un copil; o striga într-una pe Ona şi nu primea răspuns; plânsul şi strigătele lui de desperare răsunau în toată casa, încât femeile, în bucătărie, se strângeau mai aproape una de alta, speriate. Nu putea fi consolat; preotul s-a apropiat de el, i-a pus mâna pe umăr şi i-a vorbit în şoaptă – dar nu auzea nimic. Se îndepărta şi el din lumea asta, poticnindu-se printre umbre şi orbecăind, după sufletul ce-şi luase zborul.

Aşa a stat Jurgis acolo, împietrit. Zorile tulburi, cenuşii s-au strecurat în pod. Preotul plecase, femeile plecaseră şi ele şi rămăsese singur cu forma aceea albă, nemişcată; era mai potolit acum, dar tot jelea, scuturat de fiori, luptându-se cu duşmanul fioros. Din când în când, se ridica şi privea masca albă din faţa lui, apoi îşi ascundea ochii, neputând suporta priveliştea. Moartă! Moartă! Şi nu era decât un copil, abia împlinise optsprezece ani! Viaţa ei numai ce începuse şi acum zăcea aici, ucisă, mutilată, torturată.

Se luminase de ziuă când s-a ridicat şi a coborât în bucătărie,

tras la faţă, pământiu, clătinându-se ca orb. Se adunaseră mai mulţi vecini şi-l priveau toţi în tăcere cum s-a lăsat pe un scaun lângă masă şi şi-a îngropat capul în palme.

După câteva clipe, s-a deschis uşa de la intrare; o pală de vânt rece şi zăpadă a năvălit înăuntru, iar în urmă a apărut Kotrina, gâfâind de alergătură şi vânătă de frig.

— Am ajuns, în fine, acasă! a spus ea. Abia puteam...

Apoi, zărindu-l pe Jurgis, s-a oprit cu un strigăt înăbuşit. Privirile ei s-au plimbat de la unul la altul şi atunci a înţeles că se întâmplase ceva şi a întrebat cu o voce mică:

— Ce s-a întâmplat?

Înainte ca cineva să-i poată răspunde, Jurgis s-a sculat în picioare şi s-a îndreptat spre ea cu paşi nesiguri.

— Unde-ai fost? a întrebat-o.

— Să vând ziare cu băieţii. Zăpada...

— Ai ceva bani?

— Da, a spus ea.

— Câţi?

— Aproape trei dolari, Jurgis.

— Dă-mi-i.

Speriată de tonul lui, Kotrina a privit în jur.

— Dă-mi-i! a poruncit el din nou; fata a băgat mâna în buzunar şi a scos o legăturică de bănuţi înnodaţi într-o cârpă. Jurgis i-a luat fără un cuvânt, a ieşit şi a coborât în stradă.

Trei uşi mai încolo, se afla o cârciumă.

— Whisky! a comandat el intrând şi, pe când omul împingea spre el un pahar, Jurgis a desfăcut legăturica cu dinţii şi, scoţând o jumătate de dolar, a întrebat: Cât face o sticlă? Vreau să mă îmbăt.

CAPITOLUL XX

Dar un om zdravăn nu se poate îmbăta la nesfârşit cu trei dolari. Intrase în cârciumă duminică dimineaţa, iar luni seara, Jurgis s-a întors acasă treaz şi bolnav, conştient că irosise până la ultimul cent tot avutul familiei – şi asta, fără să-şi fi putut cumpăra măcar o clipă de uitare.

Ona nu fusese încă înmormântată; dar poliţia fusese înştiinţată şi a doua zi urmau să-i bage trupul într-un sicriu de brad şi să-l ducă la groapa comună. Elzbieta plecase să cerşească prin vecini câţiva bănuţi ca să poată plăti o slujbă pentru sufletul Onei; iar copiii erau sus, în pod, lihniţi de foame, în timp ce el, un nevolnic, un ticălos mârşav le băuse banii. Aşa i-a vorbit Aniele cu dispreţ, adăugând, în timp ce Jurgis se îndrepta spre foc, că bucătăria ei nu-i un loc pe care să-l împută cu mirosul lui de fosfaţi. De dragul Onei, Aniele îngrămădise toţi locatarii într-o singură încăpere, dar acum el n-avea decât să se ducă în pod, unde-i era locul, şi nici acolo pentru multă vreme, dacă nu-i plăteşte chirie.

Jurgis a ieşit fără un cuvânt şi, păşind peste vreo câţiva chiriaşi care dormeau în camera de alături, a urcat scările. Sus era întuneric – n-aveau bani de lumânări – şi frig ca afară! În ungherul cel mai depărtat de cadavrul Onei, şedea Marija ţinându-l pe braţul sănătos pe micul Antanas şi încercând să-l liniştească şi să-l adoarmă. În alt colţ se ghemuise sărmanul Juozapas, care se văicărea că nu mâncase toată ziua nimic. Marija nu i-a spus nici o vorbă lui Jurgis; el s-a strecurat înăuntru ca un câine bătut şi s-a dus de s-a aşezat lângă trupul moartei.

Poate că ar fi trebuit să se gândească la foamea copiilor şi la propria-i ticăloşie, dar nu se gândea decât la Ona, a lăsat durerea să-l învăluie şi să-l scalde. N-a plâns, fiindu-i prea ruşine să facă cel mai mic zgomot: şedea ca împietrit, înfiorat de durere. Nici

nu visase cât de mult o iubea pe Ona, până acum, când se stinsese, până în clipa aceasta, când şedea aici, ştiind că mâine o vor ridica şi ochii lui n-o vor mai vedea niciodată, niciodată cât va mai trăi. Vechea dragoste, care murise în el, bătută, chinuită, s-a trezit iar; zăgazurile aducerii aminte s-au deschis, i s-a perindat prin faţa ochilor minţii toată viaţa lor în comun; o vedea iar, aşa cum o zărise prima oară în Lituania, la iarmaroc, frumoasă ca o floare, cântând ca o ciocârlie. O vedea aşa cum era când s-au luat, toată numai gingăşie, cu inima plină de mirare; îi răsunau parcă în urechi până şi vorbele ce le rostise ea atunci, simţea lacrimile ce se prelinseseră din ochii ei pe obrajii lui. Lupta îndelungată, nemiloasă, cu mizeria şi foamea îl înăcrise, îl tocise şi-l înveninase, dar nu o schimbase pe Ona, care rămăsese până la urmă acelaşi suflet duios, întinzând braţele cu dragoste spre el, implorându-l, cerându-i dragoste şi afecţiune. Şi fusese atât de crunt lovită, suferise atât de înfiorător; câte chinuri, câte josnicii, oh, Doamne, îi făcea rău să şi le amintească. Ce monstru fără inimă şi fără simţire fusese! Îşi amintea acum fiecare vorbă aspră pe care i-o spusese cândva şi care se întorcea acum împotriva lui ca un cuţit în inimă; fiecare gest egoist pe care-l făcuse cândva îi plătea acum cu lacrimi amare! Toată remuşcarea şi devotamentul care-i umpleau acum inima nu mai puteau fi exprimate de aici înainte, era prea târziu, prea târziu! Simţea cum i se sparge coşul pieptului, simţea că i se pune un nod în gât; se ghemuise aici, în întuneric, lângă Ona, întinzând braţele spre ea; dar Ona se dusese pentru vecie, era moartă! Îi venea să urle de durere şi desperare; o sudoare de moarte îi brobona fruntea, dar nu îndrăznea să scoată nici un sunet, abia respira de ruşine şi dispreţ de sine însuşi.

Noaptea, târziu, s-a întors şi Elzbieta, după ce adunase bani pentru o slujbă şi o plătise înainte, ca acasă să n-o împingă ispita să-i dea pentru copii. A mai adus şi o bucată de pâine neagră,

uscată, căpătată de la cineva, cu care au potolit copiii ca să adoarmă. Apoi a venit şi s-a aşezat lângă Jurgis.

Nu i-a spus nici o vorbă de reproş; ea şi Marija aleseseră dinainte această cale; stătea numai de vorbă cu el, aici, lângă cadavrul Onei. Elzbieta îşi înghiţise lacrimile, teama îi înăbuşise durerea din suflet. Trebuia să-şi îngroape un copil, dar mai îngropase trei înainte, şi de fiecare dată se ridicase şi se luase din nou la trântă cu viaţa, ca să-şi apere ceilalţi copii. Elzbieta era o fiinţă primitivă, era ca râma care, dacă o tai în două, continuă să trăiască; ca o găină, căreia luându-i-se pe rând puii, va îngriji pe ultimul ce-i rămâne. Trăia aşa pentru că aşa îi dicta natura ei, nu se întreba dacă e drept sau nu, nici ce preţ are viaţa, mereu răscolită de distrugeri şi moarte.

Acelaşi bun-simţ din bătrâni se străduia ea acum să-l impună şi lui Jurgis, încercând să-l convingă cu lacrimile în ochi. Ona murise, dar rămâneau ceilalţi, care trebuiau ajutaţi. Nu cerea nimic pentru copiii ei. Ea şi Marija se puteau descurca cumva; dar mai era Antanas, propriul lui fiu. Ona i-l dăruise pe Antanas; micuţul era singura amintire ce o putea păstra de la ea; trebuie să păzească şi să îngrijească această amintire, trebuie să se dovedească bărbat. Ştie doar cum ar fi vrut Ona să se poarte el, ce i-ar cere în aceste clipe, dacă ar putea vorbi. Era un lucru îngrozitor să moară aşa cum a murit: dar viaţa fusese prea aspră cu ea, trebuia să piară. Era îngrozitor că nu aveau bani nici măcar pentru o înmormântare ca lumea, că nu aveau să ţină doliu nici o zi, dar ce puteau face? Soarta nu le dădea răgazul s-o plângă; n-aveau o lăscaie şi copiii mureau de foame, trebuiau să facă rost de ceva bani neapărat. Nu e el în stare, de dragul Onei, să se poarte bărbăteşte şi să se stăpânească? În curând le va fi mai uşor; acum, că au renunţat la casă, aveau nevoie de bani mai puţini, şi dacă lucrau toţi copiii, o puteau scoate la capăt, dacă el nu se lăsa doborât.

Elzbieta pleda mereu astfel, cu o convingere fierbinte. Pentru ea însemna o luptă pe viaţă şi pe moarte; nu de teamă că Jurgis s-ar putea deda băuturii, căci n-avea bani pentru asta; dar o înnebunea gândul că Jurgis ar putea să-şi ia câmpii şi să plece, cum făcuse Jonas.

Dar cu leşul Onei în faţă, Jurgis nu se putea gândi la trădarea pe care o comitea faţă de fiul său. Da, a răspuns el, va încerca, de dragul lui Antanas. Va face tot ce se poate pentru copil, se va duce de îndată la lucru, da, chiar mâine, fără măcar să aştepte ca Ona să fie îngropată. Se pot bizui pe el, se va ţine de cuvânt, orice-ar fi.

Astfel, a doua zi, a plecat de acasă înainte de a se crăpa de ziuă, cu durerea în suflet, cu mintea răvăşită. S-a dus de-a dreptul la fabrica de îngrăşăminte a lui Graham, să încerce să-şi recapete slujba. Dar când l-a văzut, şeful a clătinat din cap; locul lui se ocupase de mult şi nu mai aveau altul.

— Credeţi că se va ivi ceva? a întrebat Jurgis. Aş putea să mai aştept.

— Nu, a răspuns celălalt, n-are nici un rost să mai aşteptaţi; dumneata nu vei găsi nimic de lucru aici.

Jurgis se uita la el nedumerit.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat. N-am muncit cum trebuie?

Şeful s-a uitat la el cu răceală şi i-a răspuns neînduplecat:

— Nu vei găsi aici nimic de lucru, n-auzi?

În Jurgis se năştea o bănuială cumplită cu privire la înţelesul acestor vorbe – şi a plecat cu inima îngheţată. S-a dus deci şi a intrat în ceata de golani flămânzi care aşteptau în zăpadă, în faţa gării. A stat acolo, nemâncat, două ore, până ce mulţimea a fost împrăştiată de bastoanele poliţiştilor. Nu a putut găsi de lucru în ziua aceea.

De-a lungul anilor cât a lucrat în Packingtown, Jurgis îşi făcuse o mulţime de cunoştinţe: cârciumari care i-ar fi dat pe datorie un

sandviş şi un pahar de whisky, sau membri ai vechiului lor sindicat care la nevoie i-ar fi împrumutat un ban. Astfel că pentru el nu era o problemă de viaţă şi de moarte; putea hoinări toată ziua şi să vină să-şi încerce iar norocul a doua zi – şi o putea ţine aşa chiar săptămâni de-a rândul, cum se întâmpla cu sute şi mii de alţi oameni. Între timp, Teta Elzbieta s-ar duce să cerşească în cartierul bogătaşilor, în Hyde Park, iar copiii ar aduce cât s-o potolească pe Aniele şi să-şi ţină şi ei zilele.

La sfârşitul unei săptămâni de asemenea aşteptare şi hoinăreală prin crivăţ sau prin cârciumi, Jurgis a dat peste un prilej bun într-o pivniţă din marea fabrică de produse de carne a lui Jones. Văzând un maistru care tocmai intra pe uşă, Jurgis l-a întrebat dacă nu-i poate da ceva de lucru.

— Poţi să împingi un vagonet? l-a întrebat maistrul.

— Da, domnule! a răspuns Jurgis luându-i vorba din gură.

— Cum te cheamă?

— Jurgis Rudkus.

— Ai mai lucrat la Combinat?

— Da.

— Unde?

— Mai întâi, în hala de tăiere la Brown, pe urmă la fabrica de îngrăşăminte Durham.

— De ce ai plecat?

— Prima oară, am fost accidentat; a doua oară, am fost închis timp de o lună.

— Înţeleg. Ei bine, am să te pun la încercare. Vino mâine dimineaţă devreme şi întreabă de Mr. Thomas.

Jurgis s-a grăbit să ajungă acasă cu ştirea grozavă că a găsit de lucru, că se terminase perioada critică. În familia – redusă acum – a fost sărbătoare în seara aceea; iar dimineaţa Jurgis se afla la fabrică cu jumătate de oră înainte de deschidere. Maistrul a venit curând, dar când l-a zărit pe Jurgis s-a încruntat.

— Ah! a spus el, ţi-am promis ceva de lucru, nu-i aşa?

— Da, domnule, a spus Jurgis.

— Ei bine, îmi pare rău, dar m-am înşelat. Nu te pot folosi.

Jurgis a rămas trăsnit.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat suflând greu.

— Nimic, dar nu te pot folosi.

În ochii lui, Jurgis a observat aceeaşi privire rece, duşmănoasă, ca şi cea a şefului de la fabrica de îngrăşăminte. Ştia că nu avea nici un rost să mai discute, aşa că s-a întors pe călcâie şi a plecat.

Prin cârciumi, oamenii i-au tălmăcit situaţia. Îl priveau cu ochi compătimitori; bietul băiat era pe lista neagră! Ce făcuse? l-au întrebat. Îşi bătuse şeful? Sfinte Dumnezeule, păi atunci trebuia să se aştepte la asta. De-acum încolo, avea tot atâtea şanse să capete vreo slujbă, câte avea ca să fie ales primar la Chicago. La ce şi-a mai pierdut timpul de pomană căutând? Numele lui se afla pe o listă secretă în toate birourile din Chicago, mici şi mari. La ora asta numele lui se afla, desigur, şi pe listele din Saint Louis şi New York, din Omaha şi Boston, din Kansas City şi Saint Joseph. Era judecat şi condamnat fără proces şi fără drept de apel; nu va mai putea lucra niciodată la Combinatul de carne, nu va putea nici să cureţe grajduri sau să împingă un camion în vreunul din locurile unde patronii Combinatului aveau un cuvânt de spus. N-avea decât să încerce, aşa cum au încercat şi alţii, sute, înaintea lui şi s-au convins. Nu i se va da niciodată vreo explicaţie: nu va avea niciodată ultimul cuvânt, cum n-a avut nici acum; dar va putea constata întotdeauna că, ori de câte ori se va ivi prilejul, va fi respins. Nu i-ar ajuta la nimic, nici dacă ar spune că-l cheamă altfel; trusturile aveau detectivi angajaţi special în acest scop, aşa că tot n-ar putea sta nicăieri în Packingtown mai mult de trei zile. Era foarte important pentru patroni să menţină eficacitatea listelor negre, ca o ameninţare pentru muncitori şi un mijloc de a ţine în frâu activitatea

sindicală şi nemulţumirile politice.

Jurgis s-a întors acasă aducând aceste veşti noi consiliului de familie. Era de neconceput; aici era casa lui, bună, rea cum era, se obişnuise aici, unde avea prieteni, şi acum acest loc îi refuza orice posibilitate de a munci, în Packingtown nu exista altceva decât abatoare şi fabrici pentru produse animale, încât sentinţa echivala cu o exilare.

Împreună cu cele două femei, a petrecut ziua şi jumătate din noapte ca să discute situaţia. Şi-ar putea găsi ceva în oraş, în centru, unde lucrau şi copiii, dar Marija era pe cale de a se însănătoşi şi spera să găsească o slujbă aici; şi deşi nu se vedea cu iubitul ei de altădată decât din an în paşti, din cauza mizeriei în care trăiau, totuşi nu se putea decide să plece şi să renunţe la el pentru totdeauna. Elzbieta, de asemeni, auzise despre o şansă de a freca duşumelele în birouri la Durham şi aştepta de la o zi la alta un răspuns. Până la urmă, s-a hotărât ca Jurgis să se ducă singur în oraş să-şi încerce norocul şi, după ce va găsi de lucru, vor vedea ce au de făcut. Cum acolo nu cunoştea pe nimeni care să-i împrumute bani şi nu îndrăznea să cerşească de teamă să nu fie arestat, au aranjat să se întâlnească în fiecare zi cu unul dintre copii, şi să ia câte cincisprezece cenţi din câştigul lor, ca să-şi poată duce traiul. Cât era ziua de lungă, colinda străzile, alături de sute şi mii de nenorociţi fără adăpost, întrebând de o slujbă prin prăvălii, depozite şi fabrici; seara se ghemuia în vreun gang sau sub vreun camion şi sta ascuns până la miezul nopţii, când se putea duce într-o gară, să întindă pe jos un ziar şi să se culce în mijlocul unei gloate de haimanale şi de cerşetori beţi, mirosind a tutun ieftin, plini de ploşniţe, bolnavi de toate bolile.

Jurgis s-a luptat alte două săptămâni cu forţele întunecate ale deznădejdii. Într-un rând, a lucrat o jumătate de zi la încărcarea unui camion, altă dată a cărat valiza unei femei bătrâne, care i-a

dat un sfert de dolar. Asta i-a permis să se adăpostească vreo câteva nopţi într-o cameră cu chirie, altfel ar fi îngheţat de frig; a putut, de asemenea, să cumpere din când în când un ziar şi să urmărească ofertele de serviciu, în timp ce rivalii săi aşteptau să li se arunce un ziar ce fusese citit. Numai că anunţurile din ziare nu erau, de fapt, cine ştie ce pricopseală, cum s-ar părea, pentru că te făceau să-ţi pierzi mult timp preţios şi să faci drumuri obositoare. Jumătate din ele erau nişte şmecherii puse la cale de nenumăratele societăţii care pândeau ignoranţa şomerilor naivi. Jurgis îşi pierdea numai timpul, pentru că nu avea altceva de pierdut; ori de câte ori vreun samsar mieros îi expunea minunatele posibilităţi ce i se ofereau, Jurgis dădea din cap cu tristeţe şi declara că nu dispune de dolarul necesar ca garanţie; când i se explica ce grămezi de bani ar putea câştiga el şi familia lui colorând fotografii, nu putea decât să promită că se va întoarce când va avea cei doi dolari de investit în materialele necesare.

Până la urmă, Jurgis a găsit ceva de lucru întâlnind din întâmplare un vechi cunoscut de pe vremea când activa în sindicat. L-a întâlnit când acesta se ducea spre fabricile uriaşe ale trustului Harvester, unde lucra; prietenul i-a propus să vină cu el să-l recomande şefului său, cu care era în relaţii bune. Jurgis a umblat aşadar vreo patru-cinci mile şi a trecut, escortat de prietenul său, prin mulţimea de şomeri ce aşteptau în faţa fabricii. I s-au muiat genunchii de emoţie când maistrul, după ce l-a măsurat din ochi şi i-a pus tot felul de întrebări, i-a declarat că poate găsi ceva pentru el.

Abia pe parcurs Jurgis şi-a dat seama de norocul ce dăduse peste el; a descoperit că tocmai uzinele Harvester constituiau mândria filantropilor şi a reformatorilor. Aveau oarecare grijă de muncitori, atelierele erau mari şi aerisite, puneau la dispoziţia muncitorilor un restaurant cu mâncare bună şi ieftină, aveau

chiar o sală de lectură şi camere de odihnă pentru femei; ca să nu mai vorbim de faptul că munca în uzina de utilaj agricol nu prezenta aspectele respingătoare şi murdare din abatoare. Jurgis descoperea în fiecare zi noi amănunte îmbucurătoare la care nici nu se aşteptase şi nici nu visase vreodată, până ce noul lui loc de muncă a ajuns să-i pară un fel de rai.

Era o întreprindere imensă, ce se întindea pe un teren de o sută şi şaizeci de acri, cu un personal de cinci mii de oameni şi producea peste trei sute de mii de maşini agricole pe an, adică bună parte dintre secerătorile, cositorile, treierătoarele folosite în întreaga ţară. Jurgis vedea foarte puţin din procesul de producţie, munca fiind, bineînţeles, ca şi la Combinatul de carne, specializată; fiecare dintre sutele de părticele ale unei secerători, de exemplu, era fabricată separat, ba uneori o singură piesă trecea prin mâinile a sute de muncitori. Acolo unde lucra Jurgis, se afla o maşină care tăia şi ştanţa o anumită piesă de oţel de vreo doi inci pătraţi; piesele cădeau pe un fel de tavă, iar mâna omului n-avea alta de făcut decât să le aşeze, să le alinieze şi, la intervale regulate, să schimbe tăvile. Treaba asta o făcea un singur băiat, care stătea în permanenţă cu ochii şi atenţia aţintite asupra maşinii, iar degetele lui se mişcau atât de repede, încât clinchetul bucăţilor de oţel semăna cu zgomotul auzit noaptea în vagonul de dormit al unui tren expres. Băiatul era plătit în acord şi desigur că nu lenevea, maşina fiind reglată ca să lucreze în cel mai rapid ritm posibil pentru mâinile ce trebuiau s-o servească. El mânuia în fiecare zi câte treizeci de mii de piese, nouă sau zece milioane pe an; câte într-o viaţă de om, e greu de spus. Alături, alţi oameni stăteau aplecaţi asupra unor pietre de polizor ce se învârteau şi finisau cuţitele de oţel ale secerătorilor; cu mâna dreaptă le scoteau dintr-un coş, lipeau întâi o parte a cuţitului, apoi cealaltă pe polizor, apoi cu stânga le zvârleau în alt coş. Unul dintre muncitorii aceştia i-a spus lui Jurgis că, timp de

treisprezece ani, a ascuţit câte trei mii de cuţite de oţel pe zi.

Într-o încăpere alăturată, se aflau nişte maşini minunate care în etape înghiţeau nişte bare lungi de oţel, le tăiau în bucăţi, apucau apoi bucăţile, le ştanţau capetele, le ascuţeau şi le polizau, le înşirau şi la urmă le aruncau într-un coş, gata pregătite să încheie piesele secerătorilor. De la altă maşină soseau zeci de mii de piuliţe de oţel potrivite pentru butoanele respective. În alte ateliere, diversele piese erau cufundate în albii cu vopsea şi atârnate la uscat, apoi lunecau de-a lungul unor trolee într-o încăpere unde erau vristate cu roşu şi galben ca să aducă o notă veselă pe câmp la vremea recoltei.

Prietenul lui Jurgis lucra la etaj, la turnătorie; ocupaţia lui era să pregătească formele anumitor piese. Turna nisip negru într-o formă de fier, îl îndesa bine, punea forma deoparte ca să se întărească; în urmă se scotea miezul şi se turna fier topit. Şi muncitorul acesta era plătit în acord, sau mai bine zis pentru formele turnate perfect, pentru că aproape jumătate din munca lui era în vânt. Când îl priveai lucrând, alături de alţi zeci de muncitori, parcă era apucat de o mie de draci; braţele i se mişcau ca pistoanele unei locomotive, părul negru, lung fluturând sălbatic, cu ochii ieşiţi din orbite, sudoarea curgându-i şiroaie pe obraji. După ce umplea forma cu nisip şi apuca maiul în mâini ca să îndese bine nisipul, omul părea un vâslaş prins într-un vârtej care propteşte o prăjină la vederea unei stânci subacvatice. Cât era ziua de lungă, omul trudea astfel, concentrându-se asupra ţintei de a realiza douăzeci şi trei de cenţi pe oră, în loc de douăzeci şi doi şi jumătate; produsul trecea apoi pe la controlorul de calitate şi magnaţii industriei se lăudau cu el pe la banchete, arătând că muncitorii americani sunt de două ori mai pricepuţi decât cei din oricare altă ţară. Dacă naţiunea americană este cea mai măreaţă dintre cele peste care a strălucit vreodată soarele, aceasta pare a se datora mai ales faptului că muncitorii ei

salariaţi sunt antrenaţi într-o asemenea cursă, deşi mai există şi alte câteva realizări americane care figurează drept cele mai mari din lume, cum ar fi cuantumul de băutură ce se cifrează la un miliard şi un sfert de dolari pe an şi se dublează la fiecare zece ani.

Mai era o maşină de ştanţat talerele de fier, şi apoi o alta cu un ciocan puternic, care le ciocănea şi le dădea forma şezutului fermierului american. După aceea erau încărcate într-un vagonet, pe care Jurgis avea sarcina să-l împingă în hala de asamblare. Treaba asta era pentru el o jucărie şi primea pentru ea un dolar şi şaptezeci şi cinci de cenţi pe zi. În prima sâmbătă i-a plătit Anielei cei şaptezeci şi cinci de cenţi pe săptămână ce-i datora drept chirie pentru pod şi şi-a scos paltonul pe care Elzbieta îl amanetase pe vremea când el se afla în închisoare.

A fost o adevărată binecuvântare. La Chicago, în toiul iernii nimeni nu poate umbla nepedepsit fără palton, iar Jurgis mergea în fiecare zi câte cinci-şase mile până la uzină şi înapoi. Întâmplarea făcea că jumătate din drum era într-o direcţie şi jumătate într-alta, astfel că trebuia să schimbe autobuzul; legea cerea să se dea bilet de corespondenţă la fiecare schimbare de autobuz, dar societatea de transport se prevala de dreptul ei de proprietate şi ocolea legea. Astfel că, ori de câte ori voia să se deplaseze cu autobuzul, Jurgis trebuia să plătească zece cenţi de fiecare cursă – adică mai mult de zece la sută din venitul său – puternicei societăţi care obţinuse tot felul de scutiri şi favoruri, încă de mult, mituind Consiliul municipal, şi bătându-şi joc de protestele publicului, ce ameninţau să se transforme în rebeliune. Obosit cum era seara, ca şi pe întunericul şi frigul aspru al dimineţii, Jurgis prefera totuşi să meargă pe jos; la orele când circulau muncitorii, societatea scotea pe traseu prea puţine autobuze, aşa că mulţi mergeau pe scări sau se căţărau pe

acoperişurile pline de zăpadă. Bineînţeles că nu se puteau închide niciodată uşile, în autobuz fiind astfel la fel de frig ca afară; Jurgis, ca şi mulţi alţii, socotea că e mai bine să dea banii ce l-ar fi costat biletul pe un pahar cu whisky şi un sandviş ca să prindă puteri.

Dar toate astea erau floare la ureche pentru acela care lucrase mai înainte la fabrica de îngrăşăminte Durham. Jurgis a început să prindă curaj şi să-şi facă iar planuri. Îşi pierduse casa, dar scăpase de povara ratei lunare, a dobânzii şi a taxelor, iar când Marija se va însănătoşi, vor putea să pună iar ceva bani deoparte. În atelierul unde lucra, mai era un lituanian, despre ale cărui isprăvi ceilalţi vorbeau în şoaptă şi cu admiraţie. Toată ziua şedea la o maşină şi aranja buloane, iar seara se ducea la şcoală să înveţe englezeşte. Pe lângă aceasta, pentru că avea de întreţinut o familie cu opt copii şi nu-i ajungea salariul, sâmbăta şi duminica se angajase ca paznic; trebuia să apese câte un buton la fiecare cinci minute, la capetele opuse ale unei clădiri; şi cum drumul de la un cap la celălalt îi lua două minute, îi mai rămâneau câte trei minute pentru învăţătură între două drumuri. Jurgis îl invidia, pentru că în urmă cu doi-trei ani aşa visase şi el să facă. Ar mai putea şi acum, dacă ar avea puţin noroc; ar putea să se facă apreciat şi să se califice, să ajungă chiar şef de echipă, cum a fost cazul cu unii de aici. Dacă Marija ar putea obţine şi ea de lucru la filatura aceea mare de sfoară de împachetat, atunci s-ar putea muta în cartierul acesta şi ar avea perspective frumoase. Cu asemenea speranţe, făcea să trăieşti, mai ales când găseşti un serviciu unde eşti tratat omeneşte; ei bine, le va arăta el ce e în stare. Râdea în sinea lui gândindu-se cum se va ţine de slujba asta.

Apoi, deodată, într-o după-amiază, a noua zi de la angajarea lui la uzină, când s-a dus să-şi ia paltonul, a văzut o mulţime de oameni adunaţi în faţa unui afiş prins pe uşă; când s-a apropiat şi

a întrebat despre ce e vorba, i s-a spus că, începând de a doua zi, secţia lui din uzina de utilaj agricol se închide până la noi dispoziţii!

CAPITOLUL XXI

Aşa făceau! Nici măcar o jumătate de oră preaviz, şi uzina s-a închis! Se mai întâmplase la fel şi înainte – spuneau muncitorii – şi aşa va fi întotdeauna. Fabricaseră toate maşinile de recoltat necesare şi acum trebuiau să aştepte până ce o parte dintre ele ieşeau din uz! Nimeni nu era vinovat, aşa era sistemul; dar mii de bărbaţi şi femei erau concediaţi în toiul iernii şi urmau să trăiască din economii, dacă aveau, iar dacă nu, să moară. Astfel, la zecile de mii de şomeri din Chicago, fără adăpost şi cerşind de lucru, se adăugau acum alte câteva mii!

Jurgis s-a îndreptat spre casă cu puţinul lui salariu în buzunar, cu inima frântă, copleşit. I se mai lua o pânză de pe ochi, i se mai dezvăluia o capcană! Toată bunăvoinţa şi omenia patronilor nu foloseau la nimic; nu-l puteau ţine în slujbă, dacă erau mai multe secerători decât putea lumea să cumpere! Ce bătaie de joc era toată povestea, la urma urmei; muncitorul trudea mai întâi până nu mai putea ca să facă secerători şi apoi era lăsat să moară de foame pentru că muncise prea bine!

I-au trebuit două zile ca să-şi revină din dezamăgirea ce-i zdrobise inima. N-a băut nimic, pentru că Elzbieta îi luase banii să-i păstreze la loc sigur şi îl cunoştea pe Jurgis prea bine ca să se sperie de cererile lui energice. Stătea sus, în pod, îmbufnat, gândind că n-avea nici un rost să alerge după o muncă, din moment ce tot o pierdea înainte chiar de a o deprinde. Dar banii lor iar s-au terminat şi micul Antanas plângea de foame şi de frig în podul acela nenorocit. Şi Madame Haupt, moaşa, îl căuta şi-i cerea bani, aşa că n-a avut încotro, a pornit iar în căutare de lucru.

Timp de zece zile a colindat toate străzile imensului oraş, bolnav şi flămând, cerând de lucru. A încercat prin magazine şi

birouri, hoteluri şi restaurante, la docuri şi la antrepozite, în ateliere, fabrici şi uzine, unde se făceau tot felul de produse ce erau trimise în toate colţurile lumii. De obicei, se ivea câte un post, două, dar pentru fiecare dintre ele erau sute de solicitanţi şi el nu mai ajungea la rând. Noaptea se oploşea prin şoproane, pivniţe sau ganguri, până ce s-a întors vremea rea; era o iarnă întârziată, cu vânt rece; termometrul arăta cinci grade sub zero la apusul soarelui, iar în timpul nopţii scădea mai mult. Jurgis se bătea ca o fiară să intre în clădirea impunătoare a poliţiei din Harrison Street şi dormea pe jos într-un culoar, înghesuit alături de alţi oameni.

În zilele acelea trebuia să se bată mereu; se bătea pentru un loc mai aproape de porţile fabricilor şi uneori se lua la bătaie cu bande de golani în stradă. A descoperit, de pildă, că până şi la „privilegiul" de a căra bagajele călătorilor în gară, alţii îşi câştigaseră dreptul de întâietate; ori de câte ori încerca să se ofere, tăbărau peste el câte opt, zece băieţi şi bărbaţi şi trebuia s-o ia la sănătoasa dacă voia să scape teafăr. În asemenea ocazii, poliţistul era întotdeauna „uns", aşa că n-avea nici un rost să aştepte intervenţia lui.

Jurgis n-a murit de foame numai graţie tainului adus de copii. Dar nici pe ei nu se putea bizui totdeauna. De n-ar fi fost decât gerul, căruia copiii îi rezistau mai greu, ca să nu mai amintim că erau şi ei ameninţaţi tot timpul de pericolul de a fi jefuiţi şi bătuţi de rivali. Şi legea era împotriva lor; micul Viliams, care avea unsprezece ani, dar arăta ca de opt, a fost o dată oprit în stradă de o doamnă bătrână cu ochelari şi cu un aer foarte sever, care i-a spus că e prea mic ca să lucreze şi, dacă nu încetează a mai vinde ziare, va anunţa secţia de minori. Apoi, într-o seară, un necunoscut a apucat-o pe micuţa Kotrina de braţ şi a încercat s-o atragă într-o pivniţă întunecoasă, întâmplare ce a umplut-o de groază – încât nu mai voia să se ducă la lucru.

În sfârşit, într-o duminică, nefiind nici o şansă de a găsi ceva de lucru, Jurgis s-a dus acasă, călătorind fără bilet cu autobuzul – şi a aflat că cei de acasă îl aşteptau de trei zile; îi găsiseră o slujbă.

Era o întreagă poveste. Micul Juozapas, care simţea că înnebuneşte de foame în zilele acelea, ieşise în stradă să cerşească. Juozapas n-avea decât un picior, căci îl călcase o căruţă când era mai mic, dar îşi făcuse rost de o coadă de mătură şi şi-o pusese sub braţ în loc de cârjă. S-a înhăitat cu alţi câţiva copii şi au pornit-o spre groapa lui Mike Scully, ce se afla mai încolo cu câteva blocuri. Acolo se aduceau în fiecare zi sute de vagoane cu gunoaie şi resturi dinspre lac, unde locuiau oamenii bogaţi; acolo copiii scormoneau căutând de mâncare, căci printre resturi se găseau bucăţi de pâine, coji de cartofi, coji de mere şi oase de carne, toate aproape îngheţate şi încă bune de mâncat. Micul Juozapas şi-a umplut burta şi s-a întors acasă cu o pungă din ziare plină cu resturi, din care tocmai îl hrănea pe Antanas, când a intrat în casă Elzbieta. Ea s-a îngrozit când a văzut, socotind că resturile din groapă nu puteau fi bune de mâncat. A doua zi însă, văzând că n-au păţit nimic, când Juozapas a început să plângă de foame, i-a dat voie să se ducă iar acolo. După-amiază s-a întors acasă şi a povestit cum, în timp ce scormonea cu un băţ, l-a strigat o doamnă ce trecea pe stradă. O doamnă adevărată, bogată – a explicat copilul –, frumoasă; ea a început să-l descoasă vrând să ştie totul: dacă adună de prin gunoaie pentru ca să hrănească găinile, de ce umblă cu o coadă de mătură, de ce a murit Ona, pentru ce a stat Jurgis la închisoare, ce se întâmplase cu Marija şi aşa mai departe. La urmă, l-a întrebat unde locuieşte şi i-a spus că va veni să-l vadă şi să-i aducă o cârjă nouă, ca să poată umbla. Purta o pălărie cu o pasăre – a explicat Juozapas – iar în jurul gâtului, ca un şarpe, un guler de blană.

Doamna a venit, într-adevăr, chiar a doua zi dimineaţă, s-a căţărat pe scăriţa de lemn până în pod şi a privit în jur cu uimire,

pălind la vederea petelor de sânge de pe duşumea în locul unde murise Ona. I-a explicat Elzbietei că lucrează la oficiul de plasare şi că locuieşte pe Ashland Avenue. Elzbieta cunoştea casa; la parter era un magazin alimentar; o chemase cineva acolo, dar nu se dusese, crezând că e vorba de un fel de întruniri religioase, iar preotul îi spusese să nu intre în nici un fel de relaţii cu persoane de alte religii. Locatarii erau oameni bogaţi, care se mutaseră acolo ca să cunoască de aproape viaţa oamenilor săraci; dar Elzbieta nu înţelegea la ce le putea folosi s-o cunoască. Elzbieta a vorbit cu naivitate şi tânăra doamnă a râs şi a fost un moment încurcată; stătea şi privea în jur, amintindu-şi de observaţia cinică ce i se făcuse cândva şi anume că stă la gura iadului şi aruncă înăuntru bulgări de zăpadă ca să coboare temperatura cazanului lui Scaraoţchi.

Elzbieta era bucuroasă să aibă pe cineva s-o asculte şi-i deşertase tot sacul de amărăciuni: nenorocirea Onei, închisoarea, pierderea casei, accidentul Marijei, cum murise Ona şi cum Jurgis nu putea găsi de lucru. Ascultând-o, ochii doamnei celei tinere şi frumoase s-au umplut de lacrimi, apoi a izbucnit în plâns şi şi-a ascuns faţa la pieptul Elzbietei, fără să se mai uite că femeia purta un capot vechi şi murdar şi că podul era plin de ploşniţe. Biata Elzbieta se ruşinase de a-i fi povestit lucruri atât de dureroase şi doamna a trebuit s-o roage şi să insiste ca să continue. Rezultatul a fost că doamna le-a trimis un coş plin cu de-ale gurii şi a lăsat pentru Jurgis o scrisoare către directorul unor oţelării mari din partea de sud a Chicago-ului.

— Va găsi el ceva de lucru pentru Jurgis, a spus tânăra doamnă, şi a adăugat zâmbind printre lacrimi: dacă nu, nu mă voi căsători niciodată cu el.

Oţelăria se afla la depărtare de cincisprezece mile şi, ca de obicei, era astfel situată, că erai nevoit să schimbi autobuzul şi să

plăteşti două bilete ca să ajungi până acolo. Jur-împrejur până departe, cerul era roşu de vâlvătăile ce ieşeau pe nenumăratele furnale. Când Jurgis a ajuns, era încă întuneric ca noaptea. Imensa uzină, ea însăşi un mic oraş, era împrejmuită de un gard înalt; iar la poarta unde se făceau angajări aşteptau cel puţin o sută de oameni. De cum s-au ivit zorile, a sunat sirena şi au început să apară mii de oameni, scurgându-se din cârciumile şi casele de raport din jur, sărind din troleibuzele ce treceau; parcă răsăreau din pământ în lumina cenuşie, tulbure a zorilor. Un torent de oameni a năvălit pe poartă şi a fost treptat înghiţit, până ce n-au mai rămas decât câţiva întârziaţi ce soseau alergând, în timp ce paznicul se plimba prin faţa porţii, iar flămânzii de afară se mutau de pe un picior pe altul ca să se mai încălzească.

Jurgis a prezentat preţioasa lui scrisoare. Portarul era ursuz şi i-a luat un întreg interogatoriu, dar Jurgis se făcea a nu şti nimic; şi cum fusese suficient de prevăzător ca să lipească plicul, portarul n-a avut încotro şi a trimis scrisoarea adresantului. Un curier a venit să-i spună să aştepte, aşa că Jurgis a intrat pe poartă, fără prea multe remuşcări faţă de nenorociţii ce-l priveau plini de invidie. În imensa uzină, lucrul era în toi; se auzea un tumult grozav, o rostogolire continuă, zumzet şi zgomot de ciocane. Încetul cu încetul, peisajul se limpezea; din loc în loc, clădiri înalte, negre, şiruri lungi de ateliere şi magazii, linii ferate înguste ramificându-se în toate direcţiile, zgură cenuşie pe jos şi valuri grele de fum negru deasupra. De o parte a terenului se întindea o linie ferată cu vreo duzină de vagoane, iar de cealaltă lacul şi schela unde acostau vasele care încărcau produsele.

Jurgis a avut destul timp ca să privească în jur şi să mediteze, pentru că au trecut vreo două ore până să fie chemat. A intrat în clădirea direcţiei, unde a stat de vorbă cu supraveghetorul. Acesta i-a spus că directorul era ocupat, dar va încerca el să-i

găsească o slujbă. Nu mai lucrase niciodată într-o oţelărie? Era gata să primească orice muncă? Bine, atunci vor merge împreună să vadă.

Au făcut deci un tur prin uzină, printre privelişti la care Jurgis holba ochii uimit. Se întreba dacă se va obişnui vreodată să lucreze într-un asemenea loc, unde aerul bubuia de tunete asurzitoare şi fluierături răsunau strident în toate părţile; locomotive miniaturale se repezeau la el şi mase clocotitoare de metal alb incandescent curgeau bolborosind pe lângă el, explozii de foc şi de flăcări îl orbeau şi-i dogoreau faţa. Muncitorii erau negri de zgură, cu pleoapele roşii, cu aspect înfiorător; lucrau într-un ritm diabolic şi nu-şi ridicau ochii de la treaba ce o aveau de făcut. Jurgis s-a agăţat de braţul ghidului său ca un copil speriat de braţul guvernantei şi, în timp ce acesta striga pe rând câte un maistru şi-l întreba dacă n-are nevoie de un muncitor necalificat, Jurgis privea în jur şi se minuna.

A fost condus apoi la cuptorul Bessemer unde se făceau lingouri de oţel; era o cupolă de mărimea unui teatru. Jurgis stătea cam unde ar fi balconul unui teatru şi, la parter, în faţa lui, a văzut trei cazane uriaşe, în care şi-ar fi putut fierbe ciorba toţi supuşii lui Scaraoţchi, pline cu ceva alb, orbitor, ce clocotea şi dădea în foc, mugind ca un vulcan în erupţie; trebuia să urli ca să poţi fi auzit. Flăcări lichide săreau din aceste cazane şi se împrăştiau în jur ca nişte alice; şi acolo munceau oameni, părând nepăsători în timp ce Jurgis îşi ţinea respiraţia de spaimă. Apoi a răsunat o sirenă şi pe scena teatrului a apărut o mică locomotivă, cu un vagonet încărcat cu ceva ce a fost deşertat într-unul din cazane, apoi a şuierat altă sirenă lângă scenă, a sosit alt tren şi, dintr-odată, fără veste, unul dintre ceaunele acelea uriaşe s-a aplecat într-o parte şi s-a rostogolit, zvârlind un şuvoi de foc şuierător, tunător. Jurgis a sărit repede într-o parte, galben la faţă, crezând că s-a întâmplat un accident; a căzut un stâlp

incandescent de foc, orbitor ca soarele, rostogolindu-se ca un copac uriaş prăvălit în pădure. O ploaie de scântei s-a împrăştiat prin toată hala, năpădind parcă totul, de nu se mai vedea nimic; apoi, privind printre degete, Jurgis a zărit cum din cazan se revărsa o cascadă de foc viu, mişcător, de un alb ireal, care îţi ardea ochii. Deasupra lui strălucea un curcubeu incandescent, în care jucau lumini albastre, roşii, aurii; dar şuvoiul era necrezut de alb. Curgea ca un miracol, parcă dintr-un alt tărâm, necunoscut, părea chiar fluviul vieţii; îţi sărea inima din loc văzându-l, sufletul se minuna călătorind spre locurile vrăjite unde sălăşluiesc frumuseţea şi spaima. Cazanul s-a ridicat apoi la loc, gol, şi lui Jurgis i s-a luat o piatră de pe inimă văzând că nimeni nu păţise nimic, aşa că s-a întors şi şi-a urmat ghidul.

Au trecut prin topitorii, prin halele de laminoare, unde barele de oţel erau rostogolite şi tăiate ca brânza. Deasupra şi împrejur zburau braţe de maşini, se învârteau roţi imense, ciocane uriaşe se prăvăleau; poduri rulante scârţâiau şi gemeau deasupra capului, coborând gheare de fier cu care înhăţau prăzi tot de fier; parcă stăteai în centrul pământului, unde se roteşte maşina timpului.

Apoi au ajuns în locul unde se fac şinele de oţel; Jurgis a auzit în spatele lui un claxon şi a ferit la o parte, lăsând să treacă un vagonet cu un drug alb de oţel de mărimea unui om. Vagonetul s-a oprit cu un zornăit, drugul s-a rostogolit pe o platformă mişcătoare, unde a fost înhăţat de nişte braţe şi gheare de oţel, care-l ciocăneau şi sfredeleau, vârându-l apoi în strânsoarea unor cilindri uriaşi. A ieşit apoi prin partea cealaltă şi, după alte zdrobiri şi izbituri, după ce a fost scuturat şi întors ca o clătită, a fost iar apucat şi aruncat în alt laminor. Într-un zgomot asurzitor, zornăia de colo-colo, şi devenea mereu mai subţire, mai plat şi mai lung. Drugul părea o fiinţă vie; nu voia să se supună acestei curse nebune, dar n-avea încotro, era în mâna sorţii, era aruncat

şi rostogolit, iar el protesta zăngănind, tremurând şi ţipând. Curând s-a transformat într-un şarpe lung şi subţire, roşu de parcă scăpase din purgatoriu; şi aşa cum se strecura printre cilindrii presei, jurai că e viu, se târa şi se zvârcolea, se zbătea şi-şi răsucea coada, mai-mai să şi-o rupă. N-a avut odihnă până nu s-a răcit şi s-a înnegrit, şi atunci n-a rămas decât să fie tăiat şi îndreptat; şina era gata să servească trenului.

La capătul acestui proces, şi-a găsit şi Jurgis norocul. Şinele erau transportate de oameni cu ajutorul unor pârghii şi şeful echipei mai avea nevoie de un om, aşa că Jurgis şi-a scos haina şi s-a apucat pe loc de lucru.

Drumul la uzină îi lua două ore în fiecare zi şi-l costa un dolar şi douăzeci de cenţi pe săptămână. Cum nici vorbă nu putea fi să cheltuiască atâţia bani, şi-a luat o legătură cu aşternut în spinare şi, prin intervenţia unui tovarăş de muncă, s-a mutat într-un cămin polonez unde, pentru zece cenţi pe noapte, i se permitea să doarmă pe jos. Mânca pe la birturi, unde, plătind un pahar de băutură, căpăta şi de mâncare, iar în fiecare sâmbătă seara se întorcea acasă cu aşternut cu tot şi dădea familiei cea mai mare parte din câştig. Elzbieta era nemulţumită de acest aranjament fiindu-i teamă că el se va obişnui să trăiască singur, şi apoi nu era suficient să-şi vadă copilaşul o dată pe săptămână; dar altă cale nu aveau. O femeie n-avea ce face la oţelării, iar Marija era gata să se întoarcă la lucru, şi se amăgea cu speranţa că va găsi ceva la Combinatul de carne.

După o săptămână, Jurgis s-a deprins cu noua muncă şi fabrica de şine nu-l mai zăpăcea ca în prima zi. A început să se orienteze şi să ia toate minunăţiile şi grozăviile din jur drept lucruri fireşti; în timp ce lucra, aproape că nu mai auzea bubuiturile şi ciocănelile. De la teamă oarbă, a trecut în extrema cealaltă: a devenit indiferent şi nepăsător, ca şi ceilalţi muncitori,

care în zorul muncii nu mai erau atenţi la altceva. Dacă stai şi te gândeşti, era minunat cum aceşti muncitori puneau atâta inimă în munca ce o făceau; ei nu trăgeau mare folos de pe urma asta, erau plătiţi cu ora şi nu erau plătiţi mai bine pentru faptul că puneau inimă în ceea ce făceau. Ştiau prea bine că dacă ar suferi vreun accident ar fi zvârliţi în stradă şi uitaţi, şi totuşi se străduiau să muncească în condiţii pline de primejdii; aplicau metode mai rapide şi mai productive, deşi erau mai periculoase pentru ei. În a patra zi de când lucra acolo, Jurgis a văzut un om împiedicându-se în timp ce alerga înaintea unui vagonet şi alegându-se cu piciorul zdrobit; iar înainte de a se fi împlinit trei săptămâni, a fost martorul unui accident mult mai grav. Exista un şir de cuptoare din cărămizi – şi prin toate crăpăturile lor strălucea flacăra albă a oţelului ce se topea înăuntru. Prin unele crăpături se scurgea afară oţelul într-un mod primejdios, dar oamenii care munceau acolo purtau ochelari albaştri când deschideau sau închideau uşile cuptoarelor. Într-o dimineaţă, Jurgis tocmai trecuse prin faţa lui, când un cuptor a explodat, împroşcând doi oameni cu un şuvoi de foc lichid. Cum se zvârcoleau pe jos şi ţipau în chinurile morţii, Jurgis a alergat să le sară în ajutor, s-a ales cu arsuri şi şi-a pierdut mare parte din pielea de la palma unei mâini. Medicul întreprinderii i-a bandajat mâna şi asta a fost toată mulţumirea, căci după aceea n-a putut lucra timp de o săptămână şi n-a încasat nici un ban.

Noroc că tocmai atunci Elzbietei i s-a ivit mult-aşteptatul prilej de a se scula la cinci de dimineaţă ca să se ducă să spele duşumelele în birourile unei fabrici. Jurgis a stat acasă, învelit în pături ca să-i fie mai cald, şi când nu dormea, se juca cu micul Antanas. Juozapas scormonea mai toată vremea prin gunoaiele din groapă, iar Elzbieta şi Marija căutau să mai lucreze câte ceva.

Antanas avea acum mai mult de un an şi jumătate şi-i turuia guriţa toată vremea. Prindea foarte repede, încât de la o

săptămână la alta Jurgis nu-i mai recunoştea. Nu se mai sătura privindu-l şi ascultându-l şi scotea exclamaţii de încântare: *„Palauk! Tu mano szirdele!”*[34] Pentru Jurgis, puştiul era într-adevăr singura bucurie din lume, singura lui speranţă, singura lui creaţie. Slavă Domnului că era băiat! Şi era tare ca piatra, şi avea o foame de lup. Nimic nu-l slăbise şi nimic nu-l putea atinge; scăpase teafăr din toate lipsurile şi bolile; ieşise din toate încercările cu un glas mai puternic, mai neclintit în setea lui de viaţă. Era un copil greu de dominat şi taică-său se bucura de asta, îl urmărea din ochi şi zâmbea mulţumit. Cu cât avea mai mult temperamentul unui luptător, cu atât era mai bine, căci va avea de luptat ca să se descurce în viaţă.

Jurgis luase obiceiul să cumpere ziarul de duminică ori de câte ori avea bani; pentru cinci cenţi avea o minunăţie de ziar, un teanc întreg cu tot felul de ştiri din toată lumea, anunţate cu titluri mari de o şchioapă, pe care le putea silabisi rar, la cuvintele lungi ajutându-l şi copiii. Citea în ele despre bătălii, crime, morţi subite, era uimitor câte lucruri interesante şi întâmplări palpitante aflau cei de la ziar; toate erau, bineînţeles, adevărate, căci nimeni n-ar fi putut inventa asemenea istorii şi, afară de asta, se publicau şi fotografii de la faţa locului. Unul dintre ziare, mai ales, era ca un spectacol de circ şi aproape la fel de distractiv ca o petrecere la bâlci, o adevărată desfătare pentru un muncitor obosit şi îndobitocit, care nu avusese niciodată parte de învăţătură şi care făcea zi de zi, an după an, o muncă plicticoasă, murdară, fără să privească măcar o dată o pajişte verde, fără un ceas de distracţie, fără altă destindere decât alcoolul. Printre altele, ziarele cuprindeau pagini întregi cu caricaturi şi desene care erau bucuria vieţii lui Antanas. El le păstra şi apoi le scotea şi-i cerea lui taică-su să i le explice; erau

[34] Aşteaptă! Inimioara mea! (L. lituaniană.)

clişee cu fel de fel de animale, iar Antanas le ştia la toate numele şi putea să stea ore întregi pe jos şi să le arate cu degetele lui dolofane. Atunci când povestirea era destul de simplă pentru ca Jurgis s-o înţeleagă, Antanas îi cerea să i-o povestească şi, mai târziu, şi-o amintea şi o repeta în cuvinte şi propoziţii caraghioase, amestecând amănunte din alte istorisiri, gângurind în felul lui fermecător. Pronunţa cuvintele atât de hazliu, că era o plăcere să-l asculţi; şi apoi expresiile ce le reţinea erau dintre cele mai neaşteptate. Când poznaşul a rostit pentru prima oară „La dracu!" taică-său s-a tăvălit de râs, dar a regretat apoi, pentru că în curând Antanas a început să drăcuiască toate cele şi pe toată lumea.

Când i s-au vindecat mâinile, Jurgis şi-a luat iar aşternutul în spinare şi s-a întors la ridicatul şinelor. Era în aprilie, zăpada făcuse loc ploilor reci şi strada nepavată din faţa casei bătrânei Aniele semăna cu un canal. Jurgis se bălăcea prin el ca să ajungă acasă, iar dacă era seara târziu, i se întâmpla chiar să se înnămolească până la brâu. Nu era prea necăjit, căci era semn că se apropia vara. Marija căpătase o slujbă la fasonarea cărnii într-una din fabricile mai mici de conserve şi Jurgis îşi spunea că acum s-a învăţat minte şi nu se va mai accidenta, aşa că spera să pună capăt necazurilor. Puteau să strângă ceva bani şi să-şi găsească un adăpost mai bun pentru iarna viitoare; copiii nu vor mai colinda străzile şi vor merge iar la şcoală şi ei se vor îngriji de educaţia lor, ca să uite deprinderile urâte din ultima vreme.

Jurgis îşi făcea din nou planuri şi visa.

Într-o sâmbătă seara, a sărit din autobuz şi a pornit spre casă – pe când soarele asfinţea după nişte nori din care toată ziua se revărsase un potop, inundând strada noroioasă. Un curcubeu strălucea pe cer şi altul în inima lui, căci avea înainte treizeci şi şase de ore de odihnă şi prilejul de a sta cu familia. Apoi, dintr-

odată, a zărit în faţa casei o mulţime de oameni. A urcat scările în goană şi, intrând în bucătăria Anielei, a văzut o grămadă de femei agitate. Scena i-a amintit atât de viu şi dureros clipa când s-a întors de la închisoare şi a găsit-o pe Ona pe patul de moarte, că i s-a oprit inima în loc.

— Ce s-a întâmplat? a strigat.

S-a aşternut o tăcere de moarte şi a văzut că toată lumea îl privea într-un fel ciudat.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat iar.

Sus, în pod, auzea bocetele Marijei. S-a îndreptat spre scăriţa de lemn când Aniele l-a apucat de braţ.

— Nu! a strigat ea. Nu te duce sus!

— Dar ce este? a urlat el.

Iar bătrâna i-a răspuns încet, abia şoptit:

— Antanas. E mort. S-a înecat în stradă!

CAPITOLUL XXII

Jurgis a primit vestea într-un mod neaşteptat. S-a îngălbenit de moarte, dar şi-a ţinut firea şi, timp de jumătate minut, a stat în mijlocul camerei cu pumnii încleştaţi, strângând din dinţi. Apoi a împins-o pe Aniele deoparte, a păşit în cealaltă încăpere şi a urcat scăriţa.

În colţ se afla o pătură şi sub ea se zărea forma unui trupuşor; alături şedea Elzbieta – plângând sau leşinată, Jurgis nu-şi putea da seama. Marija umbla de colo-colo, bocind şi frângându-şi mâinile. Jurgis şi-a încleştat mai strâns pumnii şi a întrebat cu voce aspră:

— Cum s-a întâmplat?

În tulburarea ei, Marija nici nu-l auzea. A repetat întrebarea mai tare şi pe un ton mai aspru.

— A căzut de pe trotuar! s-a jeluit ea.

Trotuarul din faţa casei se compunea din nişte scânduri putrede, cam cu cinci picioare mai sus de strada inundată.

— Cum a ajuns acolo? a întrebat el.

— S-a dus... a ieşit să se joace, a spus Marija, înecându-se de plâns. Nu mai voia să stea în casă. Probabil că s-a împotmolit în noroi.

— Sunteţi sigure că e mort? a întrebat el.

— Vai! Vai! Da. A fost şi doctorul.

Timp de câteva clipe, Jurgis a stat clătinându-se. N-a vărsat o lacrimă. S-a uitat încă o dată la pătura ce acoperea trupuşorul, apoi s-a întors şi a coborât scăriţa. Când a intrat în cameră, s-a lăsat iar tăcerea. S-a dus de-a dreptul la uşă, a ieşit şi a coborât în stradă.

Când îi murise soţia, Jurgis se repezise în prima cârciumă, dar acum n-a făcut asta, deşi avea în buzunar salariul pe o săptămână. S-a plimbat încolo şi încoace, fără să vadă nimic,

înotând prin apă şi noroi. După câtva timp, s-a aşezat pe treptele unei scări, şi-a ascuns faţa în palme şi nu s-a mişcat mai bine de jumătate de oră. Din când în când şoptea ca pentru el: „Mort! Mort!”

Apoi s-a ridicat şi a pornit din nou. Era pe la asfinţit şi a umblat, a tot umblat până s-a întunecat beznă; atunci s-a oprit la o intersecţie de cale ferată. Bariera era lăsată şi trecea un mărfar lung. Stătea şi privea trenul când, deodată, a fost cuprins de o pornire nebună; un gând care pândea în el, nerostit, inconştient, a ieşit brusc la iveală. S-a strecurat pe sub barieră şi, după ce a trecut de cabina acarului, şi-a făcut vânt şi a sărit pe unul din vagoane.

Curând, trenul s-a oprit şi atunci Jurgis a sărit jos şi s-a ascuns sub vagon. S-a cuibărit acolo şi, când trenul a pornit iar, în sufletul lui era furtună. Şi-a încleştat dinţii şi mâinile; nu plânsese şi nu va plânge – nici o lacrimă! Totul trecuse şi se terminase; se va scutura de povară şi va scăpa de toate chiar în noaptea asta. Toate vor pieri ca un vis urât, iar dimineaţa va fi alt om. De câte ori îl năpădea vreo amintire duioasă, urma unei lacrimi, se ridica în picioare înjurând furios şi o înăbuşea.

Lupta pentru viaţa lui, scrâşnind din dinţi. Fusese un nătărău, un nătărău! Îşi irosise viaţa, se distrusese din cauza unei blestemate de slăbiciuni; dar acum s-a terminat, o va smulge din fiinţa lui, cu rădăcină cu tot! De aci înainte nu va mai plânge şi nu se va mai înduioşa; se săturase, lacrimile şi duioşia făcuseră din el un sclav! Acum avea de gând să fie liber, să-şi rupă cătuşele, să se ridice şi să lupte. Era bucuros că se terminase, trebuia să se termine odată şi era mai bine că s-a întâmplat acum. Lumea asta nu-i făcută pentru femei şi copii, şi cu cât o părăsesc mai repede, cu atât mai bine pentru ei. Oricât ar suferi Antanas acolo unde se află acum, tot îi este mai uşor decât i-ar fi fost pe pământ. Şi acum, tatăl său avea de gând să nu-şi mai amintească

niciodată de el, să nu-i mai pese de nimeni şi de nimic decât numai şi numai de sine, să lupte pentru sine însuşi împotriva unei lumi care-l torturase şi-l batjocorise.

Aşa gândea, rupând într-una floare după floare din grădina sufletului său şi călcându-le în picioare. Trenul făcea un zgomot asurzitor şi, în goana lui, îi arunca în faţă un vârtej de praf; dar, deşi se oprea din când în când în noapte, Jurgis nu voia să se dezlipească de la locul lui până ce nu va fi gonit, căci cu cât se îndepărta mai mult de Packingtown, cu atât se simţea mai bine.

De câte ori se oprea trenul, simţea o boare de aer cald, o boare cu mireasmă de câmp proaspăt, de trifoi şi de caprifoi. O trăgea în piept şi inima îi bătea mai repede; era iar la ţară! Va trăi la ţară! În zori privea şi nu se mai sătura de pajiştile verzi, de păduri şi izvoare. Până la urmă nu l-a mai răbdat inima, şi când trenul s-a oprit iar, a sărit jos. Pe acoperişul vagonului era un frânar care, văzându-l, l-a înjurat şi l-a ameninţat cu pumnul, dar Jurgis a fluturat mâna a batjocură şi a pornit peste câmp.

Când te gândeşti că toată viaţa lui fusese ţăran şi în ultimii trei ani de zile nu văzuse o dată câmpul, nu auzise un sunet care să-i amintească satul! Afară de drumul acela pe care-l făcuse când a ieşit din închisoare şi când era prea îngrijorat ca să mai observe ceva şi de cele câteva ori când, şomer fiind, se odihnise iarna prin parcuri, pur şi simplu nu văzuse un copac! Iar acum se simţea ca o pasăre plutind pe aripa vântului; a stat locului şi a privit plin de încântare fiecare tablou în parte: o cireadă de vaci, o pajişte cu margarete, nişte tufe pline cu trandafiri de iunie, păsărele ciripind pe ramuri.

A ajuns apoi la o casă de ţară şi, luându-şi un băţ cu care să se apere la nevoie, s-a apropiat de ea. Fermierul ungea o căruţă în faţa unui şopron şi Jurgis i s-a adresat:

— V-aş ruga să-mi daţi ceva de mâncare.

— Vrei să lucrezi? a întrebat fermierul.

— Nu, nu vreau, a spus Jurgis.

— Atunci nu-i rost de nimic aici, i-a tăiat-o celălalt.

— Vreau să spun că plătesc.

— Ah, aşa, a spus fermierul şi a adăugat ironic: Nu servim micul dejun după ora şapte dimineaţa.

— Mi-e tare foame, a spus Jurgis serios, aş vrea să cumpăr ceva de mâncare.

— Cere femeii, a spus omul, arătându-i cu capul peste umăr.

„Femeia" a fost mai de înţeles şi, în schimbul unei monezi, Jurgis a căpătat două sandvişuri mari, o bucată de plăcintă şi două mere. A mâncat plăcinta pe care n-o putea lua în buzunar şi a plecat. Curând a ajuns la un pârâu, a sărit o ulucă şi a coborât malul pe o cărare. A găsit acolo un loc plăcut şi a înghiţit dejunul potolindu-şi setea la pârâu. A stat tolănit în iarbă fără să facă nimic alta decât să privească în slavă, sorbind bucurie; apoi, cuprinzându-l somnul, s-a tras la umbră şi a adormit.

Când s-a trezit, soarele îi strălucea în faţă. S-a sculat, şi-a întins mădularele şi a privit apa. Alături, mai jos de locul unde stătea el, era un eleşteu adânc, umbrit şi liniştit – şi deodată i-a venit o idee grozavă. Să se scalde! Apa era limpede şi se putea cufunda în ea cu tot corpul! Nu se mai scăldase astfel de când plecase din Lituania!

Când sosise la Combinatul de carne, Jurgis era curat pe cât putea fi un muncitor. Dar mai târziu, boala, frigul, foamea, deznădejdea, munca murdară ce o făcea, mizeria şi ploşniţele din casă l-au făcut să renunţe a se mai spăla iarna, iar vara se spăla cât încăpea în lighean. La închisoare făcuse un duş şi de atunci nu se mai spălase, iar acum va putea înota chiar!

Apa era caldă şi Jurgis o împroşca bălăcindu-se cu o bucurie de copil. Apoi s-a aşezat în apă, lângă mal, şi a început să se cureţe cu energie, metodic, frecându-se pe toate părţile cu nisip. Dacă tot se spăla, apoi să fie curat în lege. S-a frecat chiar şi pe

cap cu nisip, şi-a curăţat de lindini pletele lui lungi şi negre, şi a ţinut capul cât a putut de mult sub apă încercând să-i distrugă. Apoi, simţind soarele încă fierbinte, şi-a luat hainele de pe mal şi a început să le spele bucată cu bucată; văzând cum murdăria şi grăsimea din haine se duce la vale pe faţa apei, a rânjit cu satisfacţie şi le-a clătit încă o dată, îndrăznind chiar să spere că ar putea scăpa de tot praful de îngrăşăminte chimice.

Le-a atârnat într-un copac să se usuce şi s-a întins la umbră să mai tragă un pui de somn. Când s-a trezit, hainele erau fierbinţi şi ţepene pe partea dinafară şi cam umede pe dinăuntru, dar, cum i se făcuse iar foame, s-a îmbrăcat şi a pornit iar. N-avea cuţit, dar cu puţină străduanie a reuşit să-şi facă un băţ solid şi, aşa înarmat, s-a aşternut drumului.

Curând a ajuns la o fermă mare şi a luat-o pe poteca ce ducea la casa gospodarului. Era chiar vremea cinei şi fermierul îşi spăla mâinile în uşa bucătăriei.

— Vă rog, domnule, a spus Jurgis, aş putea căpăta ceva de mâncare? Am bani să plătesc.

La acestea, fermierul a răspuns în grabă:

— Noi nu hrănim vagabonzi. Şterge-o!

Jurgis a ieşit fără un cuvânt; dar pe când ocolea magazia a ajuns la un ogor proaspăt săpat şi grăpat, unde fermierul plantase nişte puieţi de piersic; trecând, Jurgis a smuls un şir întreg cu rădăcini cu tot, mai mult de o sută. Era riposta lui şi arăta dispoziţia în care se afla; de acum înainte, avea de gând să se bată şi vai de cel ce va ridica mâna împotriva lui.

Dincolo de livadă, Jurgis a dat de un crâng, apoi de un lan de grâu de toamnă şi a ajuns, în sfârşit, la altă şosea. După puţin timp a dat de altă fermă – şi cum începea să se cam înnoureze, a cerut aici adăpost şi hrană. Văzând că fermierul îl măsoară cu neîncredere, a adăugat:

— Voi fi bucuros să dorm în şură.

— De, mai ştiu şi eu, a spus fermierul. Fumezi?

— Uneori, a spus Jurgis, dar nu voi fuma decât afară.

Omul s-a învoit şi atunci Jurgis a întrebat:

— Cât mă va costa? N-am prea mulţi bani.

— Socotesc vreo douăzeci de cenţi pentru cină; nu-ţi voi pune la socoteală dormitul în şură.

Jurgis a intrat în casă şi s-a aşezat la masă împreună cu nevasta fermierului şi o jumătate duzină de copii. Era o cină abundentă, cu mâncare de fasole, şi piuré de cartofi, şi sparanghel cu sos, şi căpşuni, şi felii groase de pâine de casă şi o cană cu lapte. Jurgis nu mai mâncase aşa din ziua nunţii sale şi a înfulecat cât a putut pentru cei douăzeci de cenţi ai lui.

Erau cu toţii prea flămânzi ca să vorbească; dar apoi s-au aşezat pe trepte să fumeze şi fermierul a început să-şi descoasă oaspetele. Când Jurgis i-a apus că e muncitor din Chicago şi că acum nu ştie încă ce are de gând, celălalt i-a propus:

— De ce n-ai rămâne aici să lucrezi pentru mine?

— Nu caut de lucru imediat, a răspuns Jurgis.

— Te-aş plăti bine, a spus fermierul cu ochii la statura lui voinică. Un dolar pe zi, plus masă şi casă. Mâna de lucru e rară pe la noi.

— Şi la iarnă tot aşa? a întrebat Jurgis repede.

— Nu, a spus fermierul. Nu te-aş putea ţine decât până-n noiembrie, casa nu mi-e destul de mare.

— Înţeleg, a spus Jurgis. Bănuiam eu. La toamnă, după ce caii şi-au făcut datoria, îi dai afară, în zăpadă? (Mintea lui Jurgis se ascuţise.)

— Nu-i acelaşi lucru, a răspuns fermierul, înţelegând aluzia. Cred că un tip solid ca dumneata găseşte de lucru undeva, la oraş, pe timpul iernii.

— Da, a spus Jurgis, aşa gândesc cu toţii, şi de aceea se înghesuie în oraşe, iar când rămân fără lucru şi cerşesc sau fură

ca să nu moară de foame, lumea îi întreabă de ce nu se duc la ţară, unde nu-i mână de lucru destulă.

Fermierul a rămas pe gânduri.

— Şi ce-ai să faci când ţi s-or termina banii? a întrebat el în chip de concluzie. Vei fi nevoit să te angajezi, nu?

— Când s-or termina, voi vedea ce am de făcut.

A dormit tun, în şură. Dimineaţa s-a ospătat bine cu cafea şi pâine, fulgi de ovăz şi dulceaţă de cireşe – pentru care fermierul i-a socotit numai cincisprezece cenţi, influenţat poate de argumentele lui. Jurgis şi-a luat rămas bun şi şi-a văzut de drum.

Aşa a început viaţa lui de pribegie. Rareori se întâmpla să fie întâmpinat cu aceeaşi bunăvoinţă, aşa că, de la o vreme, s-a obişnuit a ocoli casele, preferând să doarmă în câmp. Când ploua, căuta câte o colibă părăsită, iar dacă nu găsea, aştepta să se înnopteze şi apoi, cu băţul pregătit, se furişa în vreo şură. De obicei, reuşea să se strecoare fără să-l simtă câinele, se ascundea în fân şi stătea liniştit până dimineaţa; dacă avea ghinion şi câinele îl ataca, se retrăgea strategic, făcând uz de băţ. Jurgis nu mai era bărbatul voinic ce fusese cândva, dar mai avea încă braţe vânjoase şi puţini erau câinii pe care să nu-i doboare dintr-o singură lovitură.

Curând, au apărut zmeura şi murele; acum putea să-şi economisească banii; prin livezi găsea mere, scotea cartofi din pământ; observa locul de cu ziua, şi după înnoptat venea şi-şi umplea buzunarele. În două rânduri, a capturat chiar câte o găină, şi atunci a făcut ospăţ mare – o dată, într-o magazie părăsită, altă dată într-un zăvoi. Când nu izbutea să facă rost de mâncare, o cumpăra, cu economie, dar fără să-şi facă griji, ştiind că la nevoie ar putea câştiga alţi bani. Tăind lemne câte o jumătate de ceas, îşi câştiga o masă, şi nu rareori, după ce-l vedea la treabă, fermierul încerca să-l convingă să se angajeze la el.

Dar Jurgis nu se aşeza nicăieri. Acum era un om liber, un nesupus. Îi intrase în sânge străvechea sete de aventură, dragostea de viaţă lipsită de orice constrângere, bucuria de a căuta necunoscutul, de a visa. Avea uneori neplăceri, trecea prin clipe grele, dar cel puţin trăia mereu alte întâmplări; şi ce bucurie era pentru un om care, timp de ani de zile, fusese ţintuit într-un loc – fără altă privelişte decât cartierele murdare de locuinţe mizere şi de fabrici – să zburde acum sub cerul liber, să-şi satureochii în fiecare zi cu peisaje noi, locuri noi, şi să întâlnească în fiecare ceas alţi oameni! Pentru un om care de dimineaţă până seara făcuse acelaşi şi acelaşi lucru până cădea frânt de oboseală, ca a doua zi s-o ia de la capăt, ce bucurie să fie acum propriul lui stăpân, să lucreze când voia şi ce voia şi să întâlnească la fiecare pas alte aventuri!

Îşi recăpătase şi sănătatea, toată vigoarea tinereţii irosite, forţa şi bucuria pe care le jelise şi le uitase aproape. Tinereţea îi revenise dintr-odată, luându-l pe neaşteptate, uluindu-l, ca şi cum copilăria de odinioară s-ar fi întors spre el râzând şi strigându-l. Mânca după pofta inimii, respira aer curat, se plimba cât şi când avea poftă, iar dimineaţa se trezea plin de voie bună şi energie, îşi întindea mădularele, râdea, cânta cântece vechi, de acasă, de care-şi amintea acum. Din când în când, desigur, nu-şi putea împiedica gândurile să se întoarcă la micul Antanas, pe care nu-l va mai vedea nicicând, al cărui glăscior nu-l va mai auzi în veci: atunci se lupta cu sine să se descotorosească de amintiri. Uneori, se trezea noaptea visând-o pe Ona – şi atunci întindea braţele după ea şi stropea pământul cu lacrimi. Dar dimineaţa se scula, se scutura de visul nopţii, şi pornea iar să se ia la trântă cu universul.

Nu se întreba niciodată unde se află şi nici încotro se îndreaptă; ştia că ţara-i destul de mare şi nu-i primejdie să-i dea de capăt. Ştia că, dacă dorea, putea avea tovarăşi de drum; peste

tot erau oameni care trăiau ca şi el şi, de li se alătura, era oricând binevenit. Era încă străin de tagmă; dar ei nu erau „exclusivişti" şi-l învăţau toate şiretlicurile şi secretele lor: ce sate şi oraşe trebuiau ocolite, cum să descifreze codul secret de pe garduri, când să cerşească, şi când să fure, şi cum să le facă pe amândouă. Râdeau de el că plătea pentru orice cu bani sau cu muncă, fiindcă ei luau tot ce voiau fără să dea nimic în schimb. Uneori, Jurgis petrecea noaptea în vreo vizuină din pădure cu câte o bandă, dând iama prin vecinătăţi. Se întâmpla ca vreunul să prindă drag de el şi atunci plecau şi colindau împreună câte o săptămână, povestindu-şi isprăvi trecute.

Dintre vagabonzii aceştia de meserie, mulţi fuseseră toată viaţa lor nişte haimanale fără căpătâi; cei mai mulţi fuseseră însă muncitori cinstiţi, care-şi câştigaseră cu trudă o bucată de pâine, ca şi Jurgis, dar care apoi au ajuns la încheierea că viaţa e o bătălie dinainte pierdută şi astfel au renunţat la luptă. Mai târziu a întâlnit şi altfel de oameni, din rândul cărora se recrutau oameni fără casă şi fără familie, şi care rătăceau de colo-colo, dar, la vremea secerişului, căutau de lucru pe la ferme. Era o parte din armata şomerilor, marea armată a surplusului de braţe de muncă din societate; trăind sub semnul neînduplecatei legi a Naturii, ei erau hărăziţi să îndeplinească muncile întâmplătoare, sezoniere şi neregulate, dar nu mai puţin necesare. Ei nu ştiau, bineînţeles, nimic de necesitatea care le hotăra soarta; ştiau doar că erau mereu în căutarea unui loc de muncă şi locul de muncă zbura dintr-un stat în altul. La începutul verii se aflau în Texas, apoi, când se termina secerişul, se mutau mai spre nord, unde recolta era mai târzie; iar toamna îl găsea în Manitoba. Se îndreptau apoi spre exploatările forestiere unde se muncea iarna, sau se aşezau prin oraşe şi trăiau din ce izbutiseră să agonisească, mai făcând unele treburi ce se iveau: încărcau şi descărcau vapoare, săpau şanţuri, curăţau zăpada. Dacă erau prea mulţi, cei

mai slabi mureau de foame şi de frig, căci aşa e legea neînduplecată a Naturii.

Către sfârşitul lui iulie, pe când Jurgis se afla în Missouri, a nimerit în perioada secerişului. Recoltele acestea fuseseră muncite şi pregătite timp de trei-patru luni şi, dacă fermierii nu găseau oameni destui ca să-i ajute timp de o săptămână sau două, aproape toată munca lor se ducea pe copcă. De aceea, toţi cei de prin partea locului alergau după braţe de muncă; luau fiinţă agenţii de plasare şi oraşele se goleau de muncitorii necalificaţi; ba erau chiar aduşi studenţi şi elevi – şi bande de fermieri înnebuniţi opreau trenurile din mers şi aduceau cu forţa vagoane întregi de oameni, îi plăteau bine, câte doi dolari pe zi, masă şi casă, iar celor pricepuţi le dădeau chiar câte doi dolari şi jumătate sau trei.

Febra secerişului era în aer şi oricine se afla prin regiune în acele zile se molipsea de ea. Jurgis s-a alăturat unei cete, muncind de la răsăritul soarelui până la asfinţit, câte optsprezece ore pe zi – timp de două săptămâni, fără odihnă. A agonisit astfel o sumă de bani care i s-ar fi părut odinioară o adevărată avere; acum însă se întreba ce va face cu ea. Sigur că putea s-o depună la o bancă şi, dacă avea noroc, putea să-şi recapete banii când ar fi avut nevoie de ei. Dar Jurgis era acum un om fără nici un căpătâi, rătăcind de-a lungul şi de-a latul unui întreg continent şi habar n-avea de depuneri la bancă, poliţe, scrisori de credit. Dacă ţinea banii la el, mai devreme sau mai târziu tot ar fi fost jefuit; încât cel mai bine era să se bucure de ei acum, cât îi avea. Într-o sâmbătă seară, a sosit cu prietenii lui într-un oraş şi, pentru că ploua şi tot n-aveau unde să tragă, au intrat într-o cârciumă. Câţiva i-au făcut cinste, apoi a fost rândul lui; se râdea, se cânta şi toată lumea era veselă; la un moment dat, din fundul cârciumii, a răsărit faţa unei fete vesele, cu obrajii roşii, care i-a zâmbit – şi Jurgis a simţit deodată cum i se pune un nod în gât. I-a făcut

semn şi fata a venit şi s-a aşezat la masa lui, au băut amândoi, apoi a urmat-o sus, într-o odaie; atunci s-a trezit în el urlând fiara sălbatică, aşa cum urla în junglă, în primele zile după Creaţiune. Şi pentru că amintirile şi ruşinea îl ardeau deopotrivă, a fost bucuros când i s-au alăturat şi alţi bărbaţi şi femei, bând într-una şi trecându-şi noaptea în desfrâu sălbatic. În ariergarda armatei de şomeri, se află de obicei o altă armată, de femei, abătându-se şi ele pentru o bucată de pâine sub semnul aceleiaşi neînduplecate legi a Naturii. Pentru că se găseau bărbaţi cu bani în căutare de plăceri, le mergea bine cât timp erau tinere şi frumoase; mai târziu, când altele mai tinere şi mai frumoase le dădeau la o parte, îşi luau locul în preajma muncitorilor. Uneori se prezentau singure, împărţind câştigul cu proprietarii cârciumilor, alteori erau folosite de diverse agenţii, ca şi armata muncitorilor însăşi. Le găseai în oraşe la vremea secerişului, pe la exploatările forestiere iarna, în oraşele mari când se adunau acolo bărbaţii; dacă vreun regiment îşi stabilea tabăra într-un loc, dacă se construia vreo cale ferată sau un canal, sau se pregătea vreo mare expoziţie, găseai şi gloata de femei prin apropiere, locuind în barăci, sau bordeluri, sau prin camere mobilate, asociindu-se uneori câte opt sau zece la un loc.

Dimineaţa, Jurgis – care nu mai avea nici un ban în buzunar – a pornit-o iar la drum. Se simţea rău şi era dezgustat, dar ca să nu se abată de la noul lui program de viaţă, n-a întârziat nici o clipă să-şi asculte inima. Îşi dăduse în petic, dar acum nu mai avea ce face; pe viitor va avea grijă să nu i se mai întâmple. Şi-a văzut deci de drum, până ce aerul curat şi mişcarea i-au alungat durerea de cap şi i s-au întors puterile şi bucuria de viaţă. Aşa i se întâmpla întotdeauna, pentru că Jurgis era încă un om cu porniri fireşti şi plăcerea desfrânată nu pusese încă stăpânire pe el. Mai avea mult până să ajungă ca acei oameni fără căpătâi care hoinăreau până ce pofta de băutură şi de femei punea stăpânire

pe ei, şi atunci se duceau să lucreze cu acest ţel în minte, lăsând totul baltă când făceau rost de preţul unui zaiafet.

Dar oricât se străduia Jurgis, nu-şi putea înăbuşi cu totul glasul conştiinţei. Stafia ei îl urmărea. Îi auzea dintr-odată mustrările în situaţiile cele mai neaşteptate şi uneori se punea pe băut ca s-o adoarmă.

Într-o seară, l-a prins o furtună şi a cerut adăpost la o căsuţă de la marginea unui orăşel. Era casa unui muncitor şi proprietarul era un slav ca şi el, un imigrant sosit de curând din Bielorusia. I-a urat lui Jurgis bun venit în limba maternă şi l-a poftit lângă foc să-şi usuce hainele. N-avea pat să-i ofere, dar în pod erau nişte paie şi se putea aranja ceva. Femeia tocmai pregătea cina şi copiii se jucau pe jos. Jurgis s-a aşezat şi au început să depene amintiri din vechea patrie, au povestit pe rând prin ce locuri au umblat, la ce au muncit. După ce au cinat, au fumat câte o pipă şi au vorbit iar despre America şi încercările prin care au trecut. Dar în mijlocul unei fraze, Jurgis s-a oprit deodată. Femeia adusese un lighean mare cu apă şi se apucase să-l dezbrace pe cel mai mic dintre copii. Ceilalţi se ghemuiseră în ungherul unde aveau culcuş, dar cel mai mic trebuia îmbăiat – a explicat muncitorul. Nopţile începuseră să fie reci şi maică-sa, necunoscând clima din America, îl încotoşmănase ca iarna. Dar apoi se încălzise iar, şi copilului îi apăruse o eczemă. Doctorii îi spusese să-l îmbăieze în fiecare seară, şi ea, femeie proastă, aşa făcea.

Jurgis abia de auzea ce-i spunea omul; se uita la copil. Avea vreun an şi era dolofan, cu nişte picioruşe pline, grăsuţe; arăta ca un butoiaş cu ochi negri de tăciune. Bubele nu păreau să-l necăjească prea mult şi era vesel şi jucăuş în baie, dădea din mâini şi ţipa de plăcere, trăgea când de obrajii maică-si, când de degetele lui de la picioare. Stătea în mijlocul ligheanului şi împroşca şi se bălăcea ca un purceluş. Vorbea ruseşte, limbă pe

care şi Jurgis o înţelegea; gângurea stâlcind cuvintele, cum fac copiii, amintindu-i lui Jurgis felul fermecător cum pronunţa propriul lui băieţaş, acum mort, şi fiecare cuvinţel al copilului i se înfigea ca un pumnal în inimă. Şedea nemişcat, tăcut, doar mâinile îi erau încleştate strâns, în timp ce o furtună de sentimente îi răscolea sufletul şi-şi reţinea cu greu lacrimile. Până la urmă, nu s-a mai putut stăpâni, şi-a ascuns faţa în palme şi a izbucnit în plâns, spre stupoarea gazdelor. Ruşinea şi durerea erau prea mari, Jurgis nu mai putea răbda; s-a ridicat în picioare şi a ieşit în ploaie.

A umblat şi a tot umblat, până a ajuns la o pădure deasă, unde s-a ascuns şi şi-a plâns tot amarul inimii. Când se ridica lespedea de pe mormântul aducerilor-aminte şi fantomele trecutului năvăleau afară împresurându-l, era un chin sfâşietor, insuportabil! Ce descurajare îl cuprindea amintindu-şi de ceea ce fusese cândva şi nu va mai fi niciodată; o vedea atunci pe Ona, şi copilul, şi propria lui făptură din trecut întinzând braţele spre el, chemându-l de cealaltă parte a unei prăpăstii fără fund. Ce desperare să ştie că nu-i va mai vedea niciodată, că erau pierduţi pe vecie, în timp ce el se bălăceşte şi se îneacă în noroiul propriei sale josnicii!

CAPITOLUL XXIII

La începutul toamnei, Jurgis a pornit îndărăt spre Chicago. Nu mai era nici o plăcere să baţi drumurile de îndată ce nu te mai puteai încălzi în fân; şi, la fel cu alţii, mii şi mii, se amăgea cu speranţa că, plecând din vreme, va evita îmbulzeala. Avea la el cincisprezece dolari ascunşi într-o gheată, bani pe care-i salvase din mâinile cârciumarilor – mânat nu atât de conştiinţă cât de groaza ce-l cuprindea la gândul şomajului pe timp de iarnă.

A călătorit cu trenul împreună cu alţi oameni, ascunzându-se pe înnoptat prin mărfare, mereu în primejdie de a fi azvârlit jos, indiferent de viteza cu care gonea trenul. Când a ajuns la oraş, s-a despărţit de tovarăşii de drum, pentru că el avea bani şi ceilalţi nu, iar în minte n-avea decât un gând: acela de a-şi salva propria-i piele. Se folosea în această bătălie de toată priceperea acumulată şi de învăţămintele trase în trecut şi voia să reziste fără să-i pese de nimeni. În nopţile mai blânde avea de gând să doarmă în vreun parc, sau în vreun camion, sau pe niscaiva lăzi; iar în nopţile reci sau ploioase va plăti zece cenţi şi se va ghemui pe un pat suprapus în vreun azil de noapte sau va da trei cenţi pentru favoarea de a se putea chirci pe jos, în vreun gang. Va mânca pe la bufete unde, plătind cinci cenţi pe un pahar de băutură, va avea mâncarea pe gratis şi astfel îşi va putea duce zilele două luni şi chiar mai mult, iar între timp va găsi sigur de lucru. Nu va mai fi curat ca în timpul verii, căci după prima noapte la azil va avea hainele pline de păduchi. Nu exista nici un loc în oraş unde să-şi poată spăla măcar faţa, decât dacă se ducea în partea dinspre lac; şi în curând lacul va îngheţa.

Mai întâi s-a dus la oţelărie şi la uzina de unelte agricole, dar a aflat că locurile lui se ocupaseră de mult. Avea grijă să se ţină cât mai departe de Combinatul de carne, spunându-şi că acum era singur şi singur avea de gând să rămână, pentru ca atunci când

va găsi de lucru să-şi păstreze salariul numai pentru sine. A început iar să colinde pe la fabrici şi depozite, umblând cât era ziua de lungă de la un capăt la celălalt al oraşului, găsind veşnic zeci şi sute de oameni care i-o luaseră înainte. Urmărea şi anunţurile din ziare; dar nu se mai lăsa înşelat de samsari cu vorbe mieroase. În timp ce colindase ţara, i se explicaseră toate şiretlicurile lor.

Până la urmă, tot prin ziar a găsit un serviciu, după o lună de căutare. Se cereau vreo sută de muncitori şi, deşi bănuia că e vorba de o înşelătorie, tot s-a dus, fiind în apropiere. A găsit un şir lung de oameni, dar tocmai atunci ieşea un camion dintr-o fundătură rupând rândul, aşa că s-a folosit de împrejurare şi a apucat un loc mai bun. Oamenii l-au ameninţat şi au încercat să-l dea la o parte, dar el a început să înjure şi să facă zarvă, ca să atragă atenţia vreunui *policeman* şi astfel ceilalţi s-au potolit ştiind că, dacă ar interveni vreun păzitor al ordinii, i-ar împrăştia pe toţi.

După vreo oră-două, a pătruns într-o cameră şi s-a pomenit luat în primire de un irlandez voinic, aşezat la un birou.

— Ai mai lucrat vreodată în Chicago? a întrebat individul şi, fie că vreun înger bun i-a suflat lui Jurgis răspunsul, fie că mintea lui se ascuţise şi devenise prudent, fapt e că a răspuns:

— Nu, domnule.

— De unde vii?

— Din Kansas City, domnule.

— Ai ceva referinţe?

— Nu, domnule. Sunt necalificat. Am însă braţe zdravene.

— Am nevoie de oameni pentru o muncă grea, în subteran, la săpatul unui tunel pentru telefoane. Poate nu-ţi convine.

— Lucrez orice, domnule. Cât se plăteşte?

— Cincisprezece cenţi pe oră.

— Primesc, domnule.

— E-n regulă; du-te la masa aceea, să te înregistreze.

Astfel, după o jumătate de oră, se şi găsea la lucru, adânc sub străzile oraşului. Tunelul avea o formă ciudată pentru firele telefonice: o înălţime de vreo opt picioare şi aproape la fel de lat la bază. Avea nenumărate ramificaţii, o adevărată pânză de păianjen pe sub oraş; Jurgis a mers cu echipa lui vreo jumătate de milă până la locul unde trebuiau să lucreze. Şi mai ciudat era faptul că tunelul era luminat electric şi deasupra se afla o cale ferată îngustă, cu linii duble!

Dar Jurgis nu se afla acolo ca să pună întrebări şi nici nu şi-a bătut capul cu ele. Abia după vreun an a aflat rostul acestei combinaţii. Consiliul municipal aprobase o cerere absolut nevinovată şi modestă, dând unei companii dreptul de a construi o conductă telefonică în subteran; pe baza ei, o mare corporaţie s-a apucat să facă o reţea de metro în Chicago, cu un sistem de trenuri de marfă subterane. Diferiţii capitalişti din oraş, reprezentând interese de sute de milioane de dolari, se uniseră urmărind distrugerea sindicatelor muncitoreşti. Principala uniune sindicală, care le dădea cea mai mare bătaie de cap, era cea a muncitorilor din transporturi; prin construirea reţelei de mărfare în subteran, care unea toate fabricile şi magazinele mari cu depozitele gărilor, tăiau craca de sub picioarele acestei uniuni sindicale. Din când în când, se auzeau zvonuri şi proteste în Consiliul municipal şi s-a organizat chiar o comisie de anchetă; dar de fiecare dată se dădeau bani grei ca să se astupe gurile şi astfel plângerile s-au potolit până ce, într-o bună zi, oraşul s-a trezit în faţa faptului împlinit. A ieşit, bineînţeles, un scandal teribil; s-a constatat, astfel, că fuseseră falsificate rapoartele municipalităţii şi se făcuseră şi alte nereguli; câţiva dintre marii capitalişti din Chicago au fost băgaţi la închisoare – bineînţeles, de ochii lumii. Consilierii municipali au declarat, evident, că n-au avut habar de nimic, cu toate că intrarea principală la lucrul în

subteran se afla chiar în spatele localului ţinut de unul dintre ei.

Jurgis fusese repartizat într-un sector unde abia începuse lucrul; ştia deci că va rămâne angajat toată iarna. Era atât de bucuros, încât seara şi-a făcut cinste; a tras un chef şi şi-a închiriat un loc într-o casă de raport, unde dormea pe o saltea mare de paie, alături de alţi patru muncitori. Îl costa un dolar pe săptămână şi pentru alţi patru dolari lua masa într-o pensiune, aproape de locul de muncă. În felul ăsta îi mai rămânea nesperata sumă de patru dolari pe săptămână. La început a mai avut cheltuieli cu uneltele de săpat şi a trebuit să-şi cumpere o pereche de bocanci, căci ghetele i se făcuseră praf, şi o cămaşă de flanelă, cea pe care o purtase toată vara fiind ferfeniţă, O săptămână întreagă s-a tot gândit dacă să-şi cumpere palton, sau nu. Exista unul, ce aparţinuse unui telal evreu, care murise în camera de alături şi pe care proprietăreasa îl păstrase în gaj pentru chirie; în cele din urmă, Jurgis s-a decis să se lipsească de palton, de vreme ce ziua urma să lucreze subteran, iar seara se băga în pat.

A fost o hotărâre nechibzuită, pentru că îl mâna prin cârciumi mai des ca oricând. Lucra de la şapte dimineaţa până la cinci jumătate seara, cu o pauză de jumătate de oră pentru masă, ceea ce însemna că nu vedea de fel lumina soarelui, cât era săptămâna de lungă. Seara n-avea unde merge decât la cârciumă, singurul loc cald şi luminat, unde putea să stea şi să asculte puţină muzică şi să mai tăifăsuiască un ceas cu prietenii. Acum nu mai avea cămin, nici un fel de afecţiune, de legătură sufletească, afară de caricatura demnă de milă a complicităţii în viciu. Duminicile, bisericile erau deschise, dar cum să între în biserică un muncitor care miroase urât şi e plin de păduchi? Observa îndată că ceilalţi se trag deoparte şi-l privesc supăraţi. Afară de colţişorul lui într-o cămăruţă reîncălzită, cu o fereastră prin care vedea un zid înalt, cenuşiu, şi de străzile pustii, măturate de vântul aspru al iernii,

nu avea decât cârciumile; dar acolo nu putea sta degeaba, trebuia să bea. Dacă lua din când în când câte un pahar, putea să se simtă ca acasă, să joace zaruri, sau cărţi, sau biliard, sau să citească vreun ziar pătat de bere, plin de poze de ucigaşi şi de femei aproape goale. Pe distracţii de soiul ăsta îşi cheltuia banii şi aşa s-au scurs cele şase săptămâni şi jumătate cât a muncit pentru negustorii din Chicago, ajutându-i să îndoaie grumazul sindicatului muncitorilor din transporturi.

La acest fel de lucrări, nu se prea ţinea seama de protecţia muncitorilor. În medie, săparea tunelului costa în fiecare zi viaţa unui muncitor, plus câteva mutilări; dar despre aceste accidente rareori auzeau mai mult de zece-douăzeci de muncitori. Se foloseau noile ciocane pneumatice, cu minimum de puşcături posibile, dar tot se mai surpau bucăţi de stâncă, se mai frângeau armături, mai avea loc câte o explozie înainte de timpul stabilit, la care se adăugau toate primejdiile drumului de fier. Aşa s-a întâmplat că într-o seară, pe când Jurgis părăsea lucrul împreună cu echipa lui, după una dintre nenumăratele cotituri a răsărit o locomotivă cu un vagon încărcat şi l-a izbit în umăr proiectându-l în zidul de beton, unde a căzut fără simţire.

A deschis ochii auzind clopoţelul unei ambulanţe. Zăcea întins pe o targă, acoperit cu o pătură, în timp ce maşina îşi făcea drum cu greu prin mulţimea cumpărătorilor din ajun de sărbători. L-au dus la spitalul municipal, unde un tânăr chirurg i-a pus braţul la loc; apoi a fost spălat şi întins în pat într-un salon al spitalului unde se mai aflau câţiva accidentaţi.

Jurgis şi-a petrecut Crăciunul în spital; a fost pentru el cel mai plăcut Crăciun de când sosise în America. În acest spital, în fiecare an izbucneau scandaluri şi se făceau anchete, ziarele susţinând că medicilor li se permiteau experienţele cele mai fantastice asupra bolnavilor; dar Jurgis nu aflase nimic despre asta, singura lui nemulţumire fiind că-l hrăneau numai cu carne

din cutie, mâncare pe care nici un om care a lucrat vreodată în Packingtown n-ar da-o nici măcar câinelui său. Jurgis se întrebase întotdeauna cine consumă conservele de „pastramă" şi „friptură de vacă" produse în Combinatul de carne; acum înţelegea că aceste conserve contrafăcute erau puse în vânzare pentru ca oficialităţile şi furnizorii lor să aibă cu ce hrăni soldaţii şi marinarii, prizonierii şi pensionarii instituţiilor publice, şomerii şi echipele de muncitori de la calea ferată.

La sfârşitul celei de a doua săptămâni, Jurgis putea părăsi spitalul. Ceea ce nu înseamnă că braţul i s-ar fi înzdrăvenit şi se putea întoarce la lucru, ci pur şi simplu pentru că nu mai era necesară supravegherea medicală şi trebuia să-şi cedeze locul unui bolnav mai grav decât el. Faptul că era neajutorat, că nu avea nici o posibilitate de trai până la vindecare, nu era treaba nici a autorităţilor spitaliceşti, nici a altcuiva din oraş.

Întâmplător, fusese accidentat într-o luni, când tocmai îşi plătise şi chiria şi pensiunea săptămânală şi-şi cheltuise mai tot salariul încasat sâmbătă. Îi rămăsese în buzunar ceva mai puţin de şaptezeci şi cinci de cenţi şi mai avea de încasat un dolar şi jumătate pentru ziua lucrată înainte de accident. Ar fi putut da în judecată compania şi primi daune; dar el nu ştia acest lucru şi nu era să-l înveţe compania ce să facă. S-a dus şi şi-a luat restul de salariu şi uneltele, pe care le-a amanetat pentru cincizeci de cenţi. S-a dus apoi la gazda lui, dar ea închiriase locul lui şi nu mai avea altul; apoi la proprietara pensiunii, care după ce l-a măsurat, l-a supus unui interogatoriu. Socotind că Jurgis nu va putea lucra vreo două luni şi că îi fusese client doar şase săptămâni, a hotărât la repezeală că nu merita riscul să-i dea de mâncare pe datorie.

Iată-l deci iar în stradă, în cea mai proastă situaţie cu putinţă. Era un frig tăios şi o ninsoare deasă îi lovea obrajii. N-avea palton, nici un adăpost şi numai doi dolari şi şaizeci şi cinci de

cenţi în buzunar, plus convingerea că nu va fi în stare să câştige un ban în următoarele luni. Zăpada nu-i era acum de nici un folos; privea pe alţii cum curăţau străzile, mânuind lopeţile cu putere şi hotărâre, în timp ce braţul lui stâng îi atârna neputincios în faşă! Nu putea spera nici măcar să treacă ceasul greu cu corvezi întâmplătoare, cum ar fi încărcatul vagoanelor, să vândă ziare sau să care bagajele în gară, fiind acum la discreţia oricărui concurent. Spaima ce l-a cuprins gândind la ce-l aştepta e imposibil de descris. Era ca un animal rănit în pădure; trebuia să se ia la întrecere cu rivalii săi, în condiţii inegale. Nimănui nu-i păsa de el. Nimănui nu-i trecea prin minte să-l ajute la strâmtoare, să-i uşureze cât de cât lupta. Chiar dacă se apuca de cerşit, tot el se afla în inferioritate, din motive pe care avea să le constate la vremea potrivită.

La început, nu se gândea la nimic decât cum să scape de frigul pătrunzător. A intrat într-una din cârciumile ce obişnuia să le frecventeze şi a cerut de băut, apoi s-a aşezat lângă foc tremurând şi aşteptând să fie dat afară. După o lege nescrisă, plata unui pahar de băutură îţi dădea dreptul să stai un anumit timp, după care trebuia să mai ceri un pahar sau să pleci. Jurgis fiind client vechi, putea să mai zăbovească puţin. Dar nu dăduse pe acolo două săptămâni şi pe deasupra mai era şi lefter. Putea să se roage, să istorisească ghinionul ce dăduse peste el, dar nu i-ar fi ajutat la nimic; pe o vreme ca asta, cârciumarul care s-ar lăsa înduioşat de asemenea poveşti şi-ar vedea îndată localul înţesat de tot felul de derbedei.

Jurgis a plecat deci, şi a intrat în alt local, unde a plătit altă băutură. Era însă atât de flămând, încât n-a putut rezista la aburii fripturii de vacă oferite de patron, favoare care i-a redus mult din timpul îngăduit să stea acolo. Când a fost poftit s-o ia din loc, s-a îndreptat spre o „bombă" din cartierul „Levée", unde mai fusese de vreo câteva ori după femei, împreună cu un lucrător ceh cu

ochi vicleni. Jurgis se amăgea cu speranţa că acolo jupânul îl va lăsa să stea de pomană. În „bombele" mizere, patronii dădeau voie adesea, în toiul iernii, la câte unul sau doi prăpădiţi de vagabonzi, care intrau plini de zăpadă sau muraţi de ploaie, să se aşeze lângă foc ca să atragă clienţii cu aspectul lor nenorocit. Intra câte un muncitor, vesel de a-şi fi terminat munca şi se simţea prost să-şi dea pe gât paharul privindu-l pe celălalt cât e de amărât, şi atunci striga: „Hei, amice, ce s-a întâmplat? Se pare că ai avut ghinion!" La care vagabondul dădea drumul la câte o poveste tristă şi muncitorul spunea: „Hai, vino de bea un pahar, o să-ţi prindă bine". Şi bând amândoi împreună, dacă nevoiaşul arăta suficient de desperat sau ştia să-i dea cu gura, se mai comanda un rând; şi dacă mai dădea Dumnezeu şi constatau că erau de fel din aceeaşi ţară, sau din acelaşi oraş, sau că munciseră în acelaşi loc, atunci se aşezau la o masă şi li se dezlegau limbile uitând de vreme; şi până una-alta, cârciumarul se mai alegea cu un dolar. Toată combinaţia pare cam diabolică, dar nu trebuie să-l judecăm prea aspru pe cârciumar, care se afla în aceeaşi situaţie ca şi fabricantul ce falsifică sau îşi induce în eroare cumpărătorii cu produsele sale. Dacă n-o face el, o face altcineva; iar cârciumarul, dacă nu e şi consilier municipal, s-ar putea să fie dator furnizorilor sau în pragul falimentului.

Dar în după-amiaza aceea se adunaseră prea mulţi calici în jurul focului, aşa că nu mai era loc pentru Jurgis. Ar fi trebuit să cheltuiască şase monede de nichel, pentru adăpost şi abia apusese soarele, iar sălile de aşteptare din gări nu se deschideau înainte de miezul nopţii! În fine, la ultimul local, barmanul, care-l cunoştea şi-l simpatiza, l-a lăsat să moţăie la o masă până la întoarcerea patronului. La plecare şi-a făcut şi pomană cu el. În clădirea alăturată, avea loc o întrunire religioasă, cu predici şi cântări, la care participau sute de vagabonzi în căutare de adăpost şi căldură.

Jurgis s-a îndreptat într-acolo şi a văzut o tăbliţă ce anunţa că uşa se deschide la şapte şi jumătate. Şi-a continuat drumul alergând şi s-a furişat într-un gang, apoi a alergat mai departe, ascunzându-se în intrarea unui bloc şi aşa tot timpul până la ora deschiderii. La urmă, era îngheţat bocnă şi, făcându-şi loc prin mulţime (cu riscul de a-şi rupe din nou braţul), s-a aşezat chiar lângă soba cea mare.

La ora opt, localul era atât de aglomerat, încât vorbitorii nu mai aveau loc. Intervalele erau pline de lume, iar la uşă oamenii stăteau ca sardelele. Pe podium se aflau trei domni mai în vârstă, îmbrăcaţi în negru şi în faţă o tânără care cânta la pian. Mai întâi au cântat un imn, apoi unul dintre cei trei, un bărbat înalt, slab, cu faţa rasă, cu ochelari negri, a început o alocuţiune. Jurgis auzea crâmpeie, frica ţinându-l treaz. Ştia că sforăie îngrozitor şi ar fi fost o adevărată nenorocire să fie dat afară, în frig, tocmai atunci.

Evanghelistul predica despre păcat şi pocăinţă, despre infinita bunătate a lui Dumnezeu şi iertarea acordată slăbiciunilor omeneşti. Predicatorul era foarte convins şi plin de bune intenţii, dar, ascultându-l, Jurgis îşi simţea sufletul plin de ură. Ce putea el să ştie despre păcat şi suferinţă, cu hainele lui negre, îngrijite şi frumoase, cu gulerul lui alb scrobit, cu trupul apărat de frig, şi burta plină, şi cu bani în buzunar? Şi mai ţinea discursuri unor oameni ce luptau pentru viaţă cu ghearele şi cu dinţii, aproape morţi de foame şi de frig! Jurgis simţea că e ruşinos să gândească astfel, dar nu-şi putea învinge sentimentul că oamenii aceştia nu ştiu nimic despre viaţă şi au pretenţia să discute despre ea, că nu erau în măsură să judece asemenea probleme; ba mai mult, că ei înşişi constituiau o parte din problemă, făceau parte din ordinea stabilită care călca oamenii în picioare, îi distrugea! Ei erau de partea posedanţilor triumfători şi insolenţi; ei aveau cămin, şi foc, şi mâncare, şi haine, şi bani, aşa că le venea uşor să predice unor

flămânzi, iar flămânzii trebuiau să-i asculte smeriţi! Încercau să le salveze sufletele, dar cine oare nu-şi dădea seama că pericolul ce le păştea sufletele provenea numai din faptul că nu fuseseră în stare să asigure trupurilor lor o existenţă cât de cât decentă?

La unsprezece, întrunirea s-a încheiat şi întristata asistenţă a ieşit afară, în zăpadă, mormăind blesteme la adresa celor câţiva care se pocăiseră şi se urcaseră pe podium să fie iertaţi. Mai era o oră până la deschiderea sălii de aşteptare din gară, iar Jurgis n-avea palton şi era slăbit de boală. Simţea că-şi dă duhul de frig. A trebuit să alerge toată vremea ca să-şi mai pună sângele în mişcare, iar când a ajuns la gară, a găsit o întreagă mulţime blocând uşa! Era în ianuarie 1904, ţara se afla în pragul crizei şi ziarele anunţau în fiecare zi închiderea altor fabrici; se socotea că aproximativ un milion şi jumătate de oameni vor fi lăsaţi pe drumuri înainte de sosirea primăverii. Aşa se face că toate adăposturile şi ascunzătorile din oraş erau pline până la refuz şi în faţa acestei uşi din gară oamenii se îmbulzeau luptându-se între ei şi sfâşiindu-se ca fiarele. Când sala s-a umplut şi s-au închis uşile, jumătate din oameni rămăseseră pe afară şi Jurgis cu braţul său rupt se afla printre aceştia din urmă. Nu-i rămânea altceva de făcut decât să se ducă la un azil, să-şi închirieze un loc şi să mai cheltuiască încă o monedă. I se rupea inima să facă asta la douăsprezece şi jumătate noaptea, după ce-şi petrecuse toată seara la adunarea religioasă şi pe străzi. De la azil era, oricum, dat afară la ora şapte fix; aveau paturile suprapuse, construite astfel ca să poată fi răsturnate; astfel, dacă un pensionar se mişca prea încet la ordin, se pomenea cât ai clipi pe duşumea.

Aşa a trecut o zi şi gerul a ţinut două săptămâni. După şase zile, Jurgis nu mai avea nici o lăscaie şi a ieşit în stradă să cerşească, să aibă ce mânca.

O pornea de cum se trezea oraşul. Răsărea din câte o cârciumă

şi, după ce se asigura că nu-i nici un poliţist prin preajmă, se apropia de o persoană cu aspect amabil, ce trecea pe acolo, şi-i povestea necazurile lui, rugându-se pentru un bănuţ cât de mic. După ce-l căpăta, făcea stânga-mprejur şi se întorcea la cârciumă să se încălzească; iar victima lui, văzând acestea, pleca jurându-se că nu-şi va mai face pomană în veci cu vreun cerşetor. Victima nu se întreba niciodată unde s-ar putea duce Jurgis în împrejurările date, unde s-ar duce el însuşi în locul lui. La cârciumă, Jurgis putea căpăta o mâncare mai bună şi mai consistentă decât la orice restaurant pentru paharul de băutură pe care-l plătea – şi mai prindea curaj. Acolo găsea şi un loc bun lângă sobă şi putea să mai stea la taifas cu un tovarăş până se încălzea bine. De altfel, numai la cârciumă se simţea ca acasă. Făcea parte din negustoria cârciumarilor să ofere adăpost, şi o mâncare, şi o băutură în schimbul creşterii deverului de pe urma nefericiţilor fără căpătâi; mai era cineva în tot oraşul care să facă asta, ar fi făcut victima însăşi asemenea pomană?

Bietul Jurgis ar fi trebuit să aibă succes ca cerşetor. Abia ieşit din spital, arăta să-i plângi de milă şi mai avea şi un braţ rupt; nici palton n-avea, dârdâia de frig. Dar vai! păţea ca negustorul cinstit care constată că marfa bună, nefalsificată este dată la o parte de surogatele prezentate artistic. Ca cerşetor, Jurgis nu era decât un amator necioplit în competiţie cu profesioniştii organizaţi ştiinţific. Era el abia ieşit din spital, dar povestea lui, veche de când lumea, nici n-avea cum s-o dovedească. Avea braţul prins în eşarfă, dar şmecheria asta o cunoştea şi cel din urmă copil de cerşetor experimentat. Era el palid şi tremura, dar ceilalţi se ungeau cu sulimanuri şi studiaseră arta de a clănţăni din dinţi. Cât priveşte faptul că n-avea palton, nici nu se putea compara cu ceilalţi, despre care ai fi jurat că n-au pe ei decât o zdreanţă de bumbac şi nişte pantaloni peticiţi de pânză, dar care ascundeau cu grijă flanelele groase de lână pură, purtate la piele.

Mulţi dintre cerşetorii profesionişti aveau case frumoase şi familie şi mii de dolari depuşi la bănci; unii se retrăseseră şi trăiau din economii şi se ocupau cu iniţierea celor noi în meserie, ca şi cu exploatarea copiilor pe care-i trimiteau la cerşit. Unii îşi legau strâns braţele de corp, îşi ataşau cioturi în mâneci şi închiriau câte un copil bolnav care să le ducă ceaşca la gură. Alţii n-aveau picioare şi se împingeau singuri pe un căruţ, alţii fuseseră miluiţi cu orbirea şi erau conduşi de vreun căţel drăgălaş. Cei mai puţin norocoşi se automutilaseră sau îşi provocaseră arsuri sau se desfiguraseră oribil cu chimicale; îţi răsărea deodată în cale, pe stradă, câte un om ce-ţi arăta un deget mâncat de gangrenă sau altul plin de plăgi stacojii despuiate din bandaje murdare. Toţi aceşti desperaţi erau drojdia oraşului, nenorociţi ce se ascundeau noaptea prin beciurile pline de mucegai ale imobilelor părăsite sau prin depozite de opium, împreună cu femei decăzute pe ultima treaptă a prostituţiei, femei de prin bordeluri ţinute de chinezi şi aruncate apoi să moară în stradă. În fiecare zi, poliţia îi aduna cu sutele de pe străzi şi îi puteai vadea îngrămădiţi în Spitalul Penitenciar, într-un mic infern, cu figuri animalice descompuse, mâncaţi de boli, strigând, râzând isteric, urlând alcoolizaţi, chelălăind ca nişte câini, ţipând ca maimuţele, muşcându-se şi sfâşiindu-se între ei în delir.

CAPITOLUL XXIV

În ciuda concurenţei, Jurgis trebuia să-şi facă rost în fiecare zi de bani pentru un pat la azil şi un pahar de rachiu la fiecare una sau două ore, ca să nu degere pe drum. Zi după zi, pe un ger cumplit, colinda străzile cu sufletul plin de amărăciune şi desperare. Acum înţelegea mult mai clar decât înainte ce înseamnă lumea civilizată: o lume în care nu avea preţ decât forţa, o ordine stabilită de cei ce aveau ca să-i stăpânească pe cei ce n-aveau nimic. El făcea parte dintre aceştia din urmă şi de aceea viaţa şi lumea largă i se păreau o imensă închisoare, în care se zbătea ca un leu închis în cuşcă, încercând pe rând să sfărâme gratiile şi aflându-le prea tari pentru puterea lui. În crâncena bătălie pentru posesiune, pierduse, aşa că era condamnat să piară; şi societatea îşi lua toate măsurile ca nu cumva să scape de sentinţă. Oriunde întorcea ochii, vedea gratii de închisoare şi căutături duşmănoase; poliţiştii sclivisiţi şi bine hrăniţi, de ale căror priviri tremura, păreau să strângă mai bine în mâini bastoanele lor când îl zăreau; cârciumarii erau tot timpul cu ochii pe el şi păreau supăraţi de fiecare clipă cât întârzia în local după ce plătise; mulţimile grăbite de pe stradă rămâneau surde la apelurile lui, vrând să uite de existenţa lui şi deveneau dispreţuitoare şi sălbatice când le asalta. Oamenii aveau treburile lor şi n-aveau timp de el. Nicăieri nu era loc pentru el, oriunde întorcea capul dădea de aceeaşi neînţelegere. Totul era astfel construit, încât să exprime acelaşi adevăr: casele solide cu ziduri groase şi porţi boltite, iar ferestrele de la subsol cu gratii de fier; depozitele imense umplute cu mărfuri din lumea întreagă, păzite de obloane şi uşi grele de fier; băncile cu miliardele lor de bogăţii îngropate în safeuri şi cavouri de oţel.

Şi iată că, într-o bună zi, s-a întâlnit Jurgis cu unica aventură din viaţa sa. Era seara, târziu, şi nu reuşise să-şi facă rost de bani

pentru un pat la azil. Ningea, iar el umblase toată ziua şi acum era acoperit tot cu zăpadă şi răzbit de frig. Rătăcea pe străzi prin mulţimea celor ce ieşeau de la teatre şi umbla de colo-colo, cu toate şansele de a fi înhăţat de poliţie, sperând chiar, în desperarea lui, să fie arestat. Totuşi, când i-a ieşit în cale o uniformă albastră, l-a părăsit curajul şi a luat-o la picior pe o stradă lăturalnică. Când s-a oprit, a văzut apropiindu-se un bărbat şi i-a aţinut calea.

— Vă rog, domnule, a început el cu formula lui obişnuită, n-aţi vrea să vă faceţi pomană cu preţul unui pat la azil? Mi-am rupt braţul, şi nu pot să lucrez, şi n-am nici un ban. Sunt un muncitor cinstit, domnule, şi n-am cerşit niciodată până acum. Nu e vina mea, domnule...

De obicei, Jurgis o ţinea aşa până era întrerupt; dar omul acesta nu-l întrerupea, aşa că la un moment dat a tăcut fără suflare. Celălalt se oprise în loc şi Jurgis a observat atunci că nu se ţinea prea bine pe picioare.

— Ce... ce tot îndrugi? a întrebat străinul cu o voce răguşită.

Jurgis a luat-o de la cap, vorbind mai rar şi mai clar. Pe la jumătate, celălalt a întins mâna şi i-a pus-o pe umăr.

— Bietul băiat! a exclamat. Ai avut, hâc, ghinion, hâc!

S-a sprijinit apoi de Jurgis, şi i-a trecut braţul pe după gât.

— Şi eu sunt pe drojdie, amice. E rea lumea.

Se aflau lângă un felinar şi Jurgis s-a uitat mai bine la el. Era un tânăr de vreo optsprezece ani, cu o figură deschisă, simpatică. Purta joben şi un palton scump, cu guler de blană; îi zâmbea lui Jurgis, plin de bunăvoinţă.

— Şi eu sunt pe dric, prietene, a spus el. Am părinţi răi, altfel te-aş ajuta. Dar ce ţi s-a întâmplat?

— Am ieşit din spital.

— Spital! a exclamat tânărul, continuând să-i surâdă cu simpatie. Asta-i rău! La fel ca mătuşă-mea Polly... hâc... mătuşă-

mea Polly e la spital, hâc! a născut gemeni! Dar dumneata ce-ai avut?

— Mi-am rupt braţul... a început Jurgis.

— Serios?! a spus tânărul, compătimitor. Nu-i chiar atât de grav. Se vindecă. Ce bine-ar fi să-mi rupă şi mie cineva braţul, fir-ar al naibii să fie! Atunci s-ar purta mai frumos cu mine... hâc!... ţine-mă, amice! Ce-aş putea face pentru dumneata?

— Mi-e foame, domnule, a spus Jurgis.

— Foame! De ce nu iei masa?

— N-am nici un ban, domnule.

— N-ai bani! Ha, ha, ne-am potrivit, amice, şi eu la fel. Nici eu n-am bani, sunt lefter! Păi de ce nu te duci acasă, cum fac şi eu?

— N-am casă, a spus Jurgis.

— N-ai casă! Nu eşti de-aici? Doamne, păi atunci e rău! Atunci hai la mine, zău, aşa facem, vii cu mine şi cinăm... hâc!... împreună! Acasă e urât şi pustiu! Şeful e în străinătate, Bubby a plecat în luna de miere, Polly a născut gemeni, toţi sunt plecaţi, la dracu! Nu-i nici un suflet cu care să ciocnesc şi eu un pahar. Doar bătrânul Ham, care stă ca o statuie şi serveşte masa; nu pot suferi să mănânc singur, nu, domnule! Eu mă duc de fiecare dată la club, pentru mine asta-i viaţa. Dar nu mă lasă să dorm acolo, ordinul şefului, trebuie să mă întorc acasă în fiecare seară. Ai mai auzit una ca asta? „N-ar fi mai bine în fiecare dimineaţă?" l-am întrebat. „Nu, în fiecare seară, sau nu mai vezi un ban de la mine". Aşa-i şeful... hâc!... de neclintit, zău! Şi bătrânul Ham are poruncă să mă supravegheze, şi toţi servitorii mă spionează; ai crede una ca asta? Un băiat cuminte, liniştit... hâc!.., şi inimos ca mine, şi tăticul lui nu poate pleca în Europa... hâc!... şi să-l lase în pace! Ce ruşine! Să mă întorc în fiecare seară acasă şi să renunţ la partea cea mai amuzantă! Ăsta-i necazul, de-aia sunt trist! A trebuit să plec şi s-o las pe Kitty... hâc! s-o las plângând; ce părere ai, amice? „Lasă-mă să plec, Kitty, îi zic, am venit devreme,

trebuie să mă duc la datorie... hâc! Rămâi cu bine, adio, dragostea mea, rămâi cu bine, dragostea mea!”

Ultimele cuvinte erau refrenul unui cântec şi vocea tânărului se tânguia îndurerată, în timp ce se ţinea de gâtul lui Jurgis. Acesta se uita împrejur neliniştit să nu-i vadă cineva. Erau tot singuri.

— Dar m-am descurcat eu, m-am descurcat, a continuat tânărul pe un ton agresiv. Îmi aranjez eu... hâc! viaţa cum poftesc; când vreau eu! „Pe Freddy Jones nu-l opreşti cu una, cu două, când s-a pornit! Aşa e cum îţi spun, mii de trăsnete, şi n-am nevoie să mă ducă nimeni acasă, drept cine mă iei? Crezi că-s beat, nu-i aşa? Las că ştiu eu! Dar nu-s mai beat decât tine, Kitty, puicuţo”, îi spun eu. La care, ea-mi zice: „E adevărat, Freddy, iubitule – Kitty e o fată clasa-ntâi – dar eu rămân în casă şi tu ieşi afară în frig, în ger, în noapte!” „Lasă fleacurile, Kitty”, zic eu. „Fără glumă, Freddy, zice ea, să chem un taxi, fii cuminte.” „Dar eu pot să-mi chem singur taxiul când am nevoie, ştiu eu ce fac, n-avea grijă!” Ia zi, amice, nu vrei să vii acasă cu mine să cinăm împreună? Hai vino, lasă mofturile, nu face pe grozavul! Eşti şi tu la ananghie, ca şi mine, şi poţi să mă-nţelegi; ai inimă bună, zău aşa. Hai să mergem, amice dragă, să aprindem toate luminile din casă, să bem şampanie şi să chefuim. De îndată ce-s acasă, pot să fac tot ce poftesc, asta-i dispoziţia şefului, zău! Ura!

Au pornit-o de-a lungul străzii, braţ la braţ, tânărul împingându-l pe Jurgis, năucit de atâta vorbărie. Jurgis încerca să judece situaţia; ştia că n-ar putea trece pe o stradă animată cu noua sa cunoştinţă fără să atragă atenţia şi să fie oprit. Numai pentru că ningea des, trecătorilor nu li se părea deocamdată nimic suspect.

De aceea s-a şi oprit brusc.

— E departe? a întrebat.

— Nu prea, a răspuns tânărul. Eşti obosit, aşa-i? Bine, să luăm

o maşină, ce zici? Cheamă un taxi!

Şi, ţinându-se de Jurgis cu o mână, tânărul a început să se scotocească cu cealaltă prin buzunare.

— Cheamă tu taxiul, amice, că-l plătesc eu. Ce părere ai?

Spunând acestea, a scos dintr-un buzunar un teanc întreg de bancnote. Jurgis nu văzuse în viaţa lui atâta bănet şi acum holba ochii cât cepele.

— Par a fi o groază de bani, nu? a spus domnul Freddy, fluturându-i. Nu fi prost, nu-s decât hârtii mici, amice. Nu-mi ajung nici pe-o săptămână, pe cuvântul meu de onoare. Şi până la-ntâi nu mai văd nici un cent... hâc!... ordinul şefului... hâc!... nici un cent, zău aşa. Să înnebuneşti, nu alta, păi spune şi tu. I-am telegrafiat şefului azi după-masă, de-aia mă şi duc acum acasă. „Atârn de un fir de păr ca să nu mor de inaniţie, îi zic, pentru onoarea familiei... hâc! Trimite-mi o bucată de pâine. Foamea mă va obliga să vin după tine – Freddy." Aşa i-am telegrafiat şi nu glumesc, o şterg de la şcoală dacă nu-mi trimite bani.

Tânărului domn îi mergea gura într-una, iar Jurgis tremura tot de emoţie. Ar putea înhăţa teancul de bani şi să dispară în întuneric înainte ca celălalt să-şi dea seama ce se întâmplă. S-o facă? Se putea aştepta la ceva mai bun dacă mai întârzia? Dar Jurgis nu făcuse în viaţa lui un astfel de lucru şi acum a ezitat o fracţiune de secundă prea mult. Freddy a scos o bancnotă din teanc şi şi-a îndesat restul în buzunarul pantalonilor.

— Ţine, bătrâne, a spus el, ia-o.

Şi i-a întins bancnota fluturând-o. Erau în faţa unei cârciumi şi la lumina ce se strecura prin ferestre, Jurgis a văzut că era o hârtie de o sută de dolari!

— Ia-o, a repetat băiatul. Plăteşte taxiul şi păstrează restul; nu mă duce... hâc!... capul la afaceri... hâc! Aşa zice şi şeful, şi doar el se pricepe, are cap pentru afaceri, poţi să mă crezi. „E-n regulă, şefule, îi spun eu, tu cu ponoasele şi eu cu foloasele!" D-aia a

pus-o pe mătuşa Polly să mă supravegheze... hâc! şi acum Polly e la spital că a născut gemeni, iar eu îmi fac de cap! Hei, taxi! Strigă-l!

Tocmai trecea un taxi; Jurgis i-a făcut semn şi şoferul a oprit lângă trotuar. Domnul Freddy s-a urcat în maşină cu oarecare dificultate şi Jurgis se pregătea să-l urmeze când şoferul a ţipat:

— Hei, tu ăla de colo! Dă-te jos!

Jurgis ezita şi era gata să se supună, când noul său prieten a intervenit.

— Ce vorbă-i asta? Ce, nu ţi-e bine?

Şoferul n-a avut încotro, a tăcut şi Jurgis s-a urcat. Freddy a indicat o adresă în cartierul dinspre lac şi maşina a pornit. Tânărul s-a lăsat pe spate şi s-a sprijinit de Jurgis, mormăind mulţumit; după un minut, dormea tun. Jurgis şedea tremurând ca varga, întrebându-se dacă n-ar putea totuşi pune mâna pe teancul de bancnote. Se temea însă să scotocească prin buzunarele omului – unde mai pui că şoferul ar putea să-l vadă. Avea sutarul asigurat şi era mai bine să se mulţumească cu atât.

După o jumătate de oră, maşina s-a oprit. Erau în faţa lacului şi dinspre răsărit viscolul sufla îngheţat peste lac.

— Am ajuns, a strigat şoferul, la care Jurgis şi-a trezit tovarăşul.

Domnul Freddy a ridicat capul buimac.

— Sal'tare! a articulat el. Unde suntem? Ce este? Cine eşti dumneata? Ah, da, ştiu! Aproape să te uit... hâc! bătrâne! Suntem acasă, da? Haidem! Brrr! Ce frig e! Haidem, suntem acasă, oricum ar fi... hâc!... casa!

În faţa lor, se înălţa o construcţie masivă de granit, enormă, întunecată, retrasă de la stradă şi care ocupa un spaţiu întins. La lumina farurilor maşinii, Jurgis a văzut că avea turnuri şi ziduri groase ca un castel medieval. Bănuia că tânărul greşise adresa, i

se părea de necrezut ca cineva să aibă o casă ca un hotel sau ca primăria. Dar l-a urmat fără un cuvânt şi au urcat scările ţinându-se de braţ.

— E pe-aici, pe undeva, un buton, amice. Ţine-mi braţul să-l găsesc. Acum, aşa, iată-l. Suntem salvaţi!

S-a auzit clopoţelul şi după câteva secunde s-a deschis uşa. Un om într-o livrea albastră străjuia intrarea privind drept înainte, tăcut ca o statuie.

Au rămas locului o clipă, orbiţi de lumină, clipind. Apoi Jurgis s-a simţit tras de tovarăşul său şi a păşit în casă, iar robotul în albastru a închis uşa. Lui Jurgis îi bătea inima să-i spargă pieptul. Era o mare îndrăzneală din partea lui. Se avânta într-un loc ciudat, nepământesc, despre care n-avea nici o idee. Nici Aladdin intrând în grotă, nu era mai emoţionat.

Încăperea unde se aflau era slab luminată; se desluşea un hol uriaş, cu coloane ce se pierdeau în înalt, în întuneric; în fund se zărea o scară impunătoare. Duşumeaua netedă şi lucioasă ca sticla era din marmură în diferite culori, închipuind nişte desene, iar pe pereţi se întrezăreau nişte forme stranii, ţesute pe draperii imense, în culori bogate şi armonioase sau strălucind din tablouri care, în lumina tulbure, păreau ireale şi misterioase, purpurii, roşii şi aurii, ca un asfinţit de soare în umbra pădurii.

Omul în livrea se apropiase de ei în tăcere. Domnul Freddy şi-a scos pălăria şi i-a dat-o, apoi, desprinzându-se de braţul lui Jurgis, a încercat să iasă din palton. A reuşit abia după oarecare manevre, cu ajutorul lacheului, între timp, s-a apropiat un alt personaj, înalt şi impunător, solemn ca un gâde. L-a măsurat pe Jurgis din cap până în picioare, apoi s-a apropiat de el în timp ce acesta se dădea îndărăt încurcat, l-a apucat de braţ fără o vorbă şi a pornit-o cu el spre uşă. Dar atunci a răsunat vocea lui Freddy:

— Hamilton, dragul meu, prietenul meu îmi va ţine companie în seara asta.

Omul s-a oprit, slăbind strânsoarea braţului lui Jurgis.

— Hai, vino, amice, a spus Freddy, şi Jurgis s-a îndreptat spre el.

— Domnule Frederick! a exclamat impunătorul personaj.

— Vezi de... hâc!... plăteşte taxiul, a fost răspunsul stăpânului, în timp ce-l lua pe Jurgis de braţ.

Jurgis era cât pe ce să spună: „Am bani de taxi" – dar s-a abţinut. Majordomul i-a făcut un semn lacheului, care a ieşit la maşină, în timp ce el l-a urmat pe Jurgis şi pe tânărul lui stăpân.

Au traversat holul cel mare, apoi au cotit. În faţa lor se vedeau două uşi imense.

— Hamilton, a spus domnul Freddy.

— Da, domnule.

— Ce-i cu uşile de la sufragerie?

— Nu-i nimic, domnule.

— Atunci de ce nu se deschid?

Hamilton a tras uşile în lături şi o nouă perspectivă li s-a înfăţişat în întuneric.

— Lumină! a ordonat domnul Freddy.

Majordomul a apăsat un buton şi de sus i-a inundat o strălucire incandescentă, care pe Jurgis aproape că l-a orbit. A deschis ochii mari şi a început să privească cu atenţie în jurul său. Sus, era un plafon boltit ce revărsa lumină, pereţii erau pictaţi de sus până jos cu nimfe şi naiade dansând în poieni pline de flori; Diana urmată de caii şi câinii ei sărea peste pietrele unui izvor de munte; un grup de zâne se scăldau într-un lac din mijlocul unei păduri, toate în mărime naturală şi atât de reale şi pline de viaţă, încât Jurgis credea că visează sau că se află într-o ţară de basm. Privirea i s-a oprit apoi pe masa din mijlocul încăperii, o masă lungă, neagră ca abanosul, strălucind de incrustaţii în aur şi argint. În mijlocul ei trona un imens vas cizelat, din care ieşeau ferigi scânteietoare şi orhidee rare, roşii şi purpurii, strălucind de

o lumină ascunsă undeva, între ele.

— Asta-i sufrageria, a observat domnul Freddy. Ei, ce zici, amice, îţi place?

Avea obiceiul să aştepte neapărat un răspuns şi se apleca spre Jurgis, zâmbindu-i. Jurgis n-avea nimic de obiectat împotriva sufrageriei.

— Cam prea mare ca să mănânci singur în ea, a comentat tânărul, a dracului de mare! Nu crezi?

Apoi, luminat de o nouă idee, a continuat:

— Poate n-ai mai văzut... hâc!... asemenea sufragerie până acum? Ce zici, amice?

— Nu, a recunoscut Jurgis.

— Vii cumva de la ţară?

— Da, a spus Jurgis.

— Aha! Bănuiam eu. Cei de la ţară n-au văzut case de-astea în viaţa lor. Şeful îi aduce... hâc!... ca la teatru... hâc! Să vezi atunci comedie! Se întorc acasă şi povestesc ce-au văzut. Casa bătrânului Jones, industriaşul, Jones, ăla cu Combinatul de carne. Să vezi ce-a scos din animale, bătrânul şarlatan! Acum vedem unde se duc banii noştri, canale şi autostrăzi particulare... hâc! Palat, nu glumă, face să-l vezi. Ai auzit vreodată de industriaşul Jones, amice?

Fără să vrea, Jurgis tresări. Celălalt, care-l observa cu ochi sfredelitori, a întrebat:

— Hei, ce s-a întâmplat? Ai auzit de el?

Jurgis a izbutit să articuleze:

— Am lucrat pentru el, la Combinat.

— Cum! a strigat domnul Freddy, surprins. Tu, la Combinat? Oho! Asta-i bună! Să ne strângem mâna, amice! Păcat că nu-i şeful aici; încântat de cunoştinţă! Şeful e prieten la cataramă cu salariaţii lui, muncă şi capital, comunitate de interese şi aşa mai departe... hâc! Ce lucruri neaşteptate se mai întâmplă pe lumea

asta, nu-i aşa, amice? Hamilton, dă-mi voie să-ţi prezint... un prieten al familiei, vechi prieten cu şeful, lucrează la Combinat. Hai să petrecem noaptea împreună, Hamilton, s-o facem lată. Prietenul meu, domnul... cum te numeşti?

— Rudkus. Jurgis Rudkus.

— Prietenul meu Mr. Rudnose şi Hamilton, hai, daţi-vă mâinile.

Impozantul majordom şi-a înclinat capul, fără să rostească o silabă; deodată, Freddy a îndreptat spre el un deget ameninţător:

— Hamilton, eu ştiu ce-i cu tine, pariez pe un dolar că ştiu! Îţi închipui că sunt beat... hâc! Ia spune?

Majordomul a înclinat iar capul.

— Da, domnule, a spus el; la care domnul Freddy s-a agăţat de gâtul lui Jurgis şi a izbucnit într-un hohot de râs:

— Hamilton, şarlatan bătrân ce eşti. Am să te concediez pentru lipsă de respect. Ho, ho, ho! Să vezi dacă n-o fac. Sunt beat, ai? Oho, ho, ho!

Ceilalţi doi aşteptau să vadă ce urmează după accesul de râs.

— Ce vrei să facem? a întrebat pe neaşteptate. Vrei să vizitezi locuinţa, amice? Să-l imit pe şeful când îşi prezintă casa vizitatorilor? Săli impunătoare... Luichenz... Luisez, scaune care costă trei mii de dolari bucata. Salonul de ceai, Mariantoanet, tablou cu ciobănaşi dansând, Ruysdael, douăştrei de mii! Sala de bal, coloane... hâc... importate... vapor special, şaişcinci de mii! Plafon pictat la Roma, cum dracu-i zice individului, Hamilton? Mattatoni? Macaroni? Vezi piesa asta? Vas de argint, Benvenuto Cellini, şi orga, treizeci de mii de dolari, domnule, ridică-i capacul, Hamilton, s-o asculte şi domnul Rednose. Nu, nu face nimic, las-o baltă, zice că i-e foame; Hamilton, serveşte-ne cina. Dar... hâc... nu aici, haidem în apartamentul meu, amice, e mai intim şi mai plăcut. Pe-aici, ia seama să nu luneci pe parchet. Hamilton, dă-ne ceva de mâncare şi şampanie, nu uita şampanie.

Mai dă-ne şi nişte Madera 1830. Mă auzi?

— Da, domnule, a răspuns majordomul; dar, domnule Frederick, tatăl dumneavoastră a dat dispoziţii...

La acestea, domnul Frederick şi-a înălţat maiestuos bărbia:

— Dispoziţiile tatălui meu mi-au fost lăsate mie... hâc!... nu ţie.

Şi, ţinându-l pe Jurgis strâns pe după gât, a părăsit încăperea. Pe drum, i-a venit altă idee şi a întrebat:

— Vreo telegramă... hâc!... pentru mine, Hamilton?

— Nu, domnule.

— Şeful e probabil pe drum. Ce fac gemenii, Hamilton?

— Sunt bine, domnule.

— Buun! a spus domnul Freddy, adăugând plin de zel: Dumnezeu să-i binecuvânteze, mieluşeii nevinovaţi!

Au urcat o scară impunătoare, oprindu-se puţin la fiecare treaptă; în capul scării, lucea în penumbră o nimfă aplecată peste o fântână, o statuie nespus de frumoasă, al cărei trup părea viu, dogorind de căldura vieţii. Sus era un hol imens, cu plafon boltit; în jurul lui erau diversele apartamente. Majordomul mai zăbovise jos câteva clipe ca să dea nişte dispoziţii, apoi îi urmase; acum tocmai apăsase pe un buton şi holul a fost inundat de lumină. Le-a deschis o uşă şi a apăsat un alt buton în timp ce ei pătrundeau în apartament.

Totul era aranjat ca un studio. În mijloc, o masă de mahon încărcată de cărţi, scrumiere şi ţigări; pereţii erau împodobiţi cu drapelele şi trofeele colegiului, steguleţe, fotografii, afişe şi tot felul de fleacuri: rachete de tenis, vâsle, bastoane de golf şi beţe de polo. Un cap enorm de cerb canadian cu coarne lungi de şase picioare făcea faţă unui cap de bivol sălbatic pe peretele opus; parchetul era acoperit cu piei de urs şi de tigru. Peste tot, fotolii largi şi canapele, iar pe pervazele ferestrelor perne moi, îmbrăcate în stofe cu desenele cele mai fantastice ce se pot închipui; un colţ era aranjat în stil persan, cu un baldachin imens

sub care se afla o lampă împodobită cu giuvaeruri. Dincolo se afla un dormitor, după care urma o piscină din marmura cea mai curată, ce costase vreo patruzeci de mii de dolari.

Domnul Freddy a rămas o clipă în mijlocul încăperii, privind nehotărât în jur; apoi s-a deschis o uşă şi a apărut din camera alăturată un câine monstruos, un buldog, cel mai oribil animal ce-l văzuse Jurgis vreodată. A căscat, deschizând o gură ca de balaur şi a venit spre tânăru-i stăpân dând din coadă.

— *Hello*, Dewey! a strigat tânărul. Ai tras un pui de somn, băiatule? Ei, ei, ce se întâmplă? (câinele mârâia la Jurgis). Dewey, ăsta-i prietenul meu, domnul Rednose, vechi prieten al şefului! Domnul Rednose, amiralul Dewey, strângeţi-vă mâinile... hâc! Nu-i aşa că-i o bomboană? A primit panglica azurie la expoziţia de la New York. Opt mii cinci sute dintr-o lovitură! Ce zici, ai?

Vorbitorul s-a afundat într-unul din fotoliile cele mari, iar amiralul Dewey s-a ghemuit dedesubt. N-a mai mârâit la Jurgis, dar nici nu şi-a desprins ochii de la el. Amiralul era cât se poate de grav.

După ce a închis uşa, majordomul a rămas în prag, cu ochii aţintiţi la Jurgis. S-au auzit paşi, Hamilton a deschis uşa şi şi-a făcut apariţia un alt servitor în livrea care ducea o masă pliantă, iar în spatele lui alţi doi purtând tăvi acoperite. Cei doi au stat nemişcaţi, ca nişte statui, în timp ce primul a aranjat masa. A înşirat pateu rece, felii de carne, sandvişuri minuscule de miez de pâine cu unt, o compotieră cu piersici şi frişcă (în ianuarie), fursecuri multicolore, roşii, verzi, galbene, albe şi şase sticle de vin la gheaţă.

— Iată tocmai ce-ţi trebuie, a exclamat domnul Freddy încântat, privind bunătăţile. Hai, amice, apropie-te!

Stăpânul s-a aşezat la masă şi, după ce feciorul a destupat o sticlă, a turnat pe gât, unul după altul, trei pahare pline. A răsuflat adânc şi i-a strigat din nou lui Jurgis să se aşeze.

Valetul îi ţinea scaunul în celălalt capăt al mesei şi Jurgis gândea că-l ţine ca nu cumva să se aşeze el acolo; dar până la urmă a înţeles că omul vrea să-l împingă sub şezutul lui, aşa că a luat totuşi loc, cu grijă şi plin de neîncredere. Domnul Freddy a observat că pe Jurgis îl intimidează asistenţa, aşa că le-a făcut un semn cu capul, spunându-le:

— Puteţi pleca.

Au ieşit toţi, afară de majordom.

— Poţi pleca şi dumneata, Hamilton, a spus Freddy.

— Domnule Frederick, a început el.

— Du-te! a strigat tânărul, supărat. La dracu, nu auzi ce-ţi spun?

Omul a ieşit închizând uşa; Jurgis, care nu era mai puţin atent decât el, a observat cum a scos cheia din uşă ca să poată privi pe gaura cheii.

Întorcându-se spre masă, domnul Freddy a glăsuit:

— Şi acum, să ne punem pe lucru.

Jurgis îl privea nehotărât.

— Mănâncă! l-a îndemnat tânărul. Umple-ţi burta, amice!

— Dumneavoastră nu doriţi nimic? a întrebat Jurgis.

— Nu mi-e foame, a răspuns, mi-e numai sete. Am mâncat nişte dulciuri cu Kitty. Tu însă, dă-i drumul!

Jurgis s-a pornit deci pe treabă, fără altă vorbă. Mânca ţinând într-o mână cuţitul şi în cealaltă furculiţa, parc-ar fi avut două lopeţi; odată trezită, foamea lui de lup nu i-a mai dat răgaz să se oprească până ce n-a dovedit tot ce era pe masă.

— Bravo, e ceva! a exclamat Freddy, minunându-se.

Apoi i-a întins sticla.

— Acum bea!

Jurgis a luat sticla şi a dus-o la gură şi a simţit gâlgâindu-i pe gât o licoare ca de vis, care făcea să vibreze în el fiecare nerv şi-l umplea de bucurie. A băut până la ultima picătură, după care a

oftat prelung de plăcere.

— E de calitate, ce zici? a zis Freddy cu înţelegere; se lăsase pe spate în fotoliu, cu o mână sub cap şi se uita la Jurgis.

Jurgis privea şi el la gazda sa. Freddy era îmbrăcat în haine impecabile de seară, era un băiat frumos, cu aspect plăcut, părul blond auriu, un cap de efeb. Îi zâmbea lui Jurgis şi a început să vorbească deschis, cu binecuvântata-i nepăsare. A vorbit timp de zece minute fără întrerupere, povestindu-i lui Jurgis toată istoria familiei sale. Fratele lui mai mare, grăsunul Charlie, se îndrăgostise de ingenua care juca rolul „Ochişorilor albaştri" din „Califul din Kamceatka". Fusese cât pe ce să se însoare cu ea la un moment dat, dar şeful jurase să-l dezmoştenească dacă o face şi-i dăruise o sumă de bani „să te facă praf" şi făcuse într-adevăr praf virtutea „Ochişorilor albaştri". Acum Charlie luase vacanţă de la colegiu şi plecase cu automobilul într-un voiaj aproape la fel de plăcut ca şi cel din luna de miere. „Şeful" îl mai ameninţase cu dezmoştenirea şi pe alt copil al său, pe Gwendolen, ce se măritase cu un marchiz italian, deţinător al unui întreg şir de titluri de noblеţe, dar şi al unui număr record de dueluri. Locuiau în castelul lui, sau mai bine zis locuiseră până ce el începuse să-i arunce în cap farfuriile; atunci ea telegrafiase cerând ajutor, iar bătrânul domn traversase Oceanul ca să afle cam ce dorea alteţa-sa. Şi uite-aşa l-au lăsat pe Freddy singur cu nici două mii de dolari în buzunar. Freddy era pornit pe război, aşa cum aveau s-o constate în curând, dacă nu reveneau la sentimente mai bune, fiind decis s-o puie pe Kitty a lui să le telegrafieze că se mărită cu el – şi să vedem atunci ce mutre vor face!

Veselul băieţandru a continuat să sporovăiască aşa până a obosit. I-a zâmbit lui Jurgis cu cel mai dulce zâmbet al său, apoi a închis ochii somnoros. I-a mai deschis odată, a zâmbit şi mai dulce şi când i-a închis iar, a uitat să-i mai redeschidă.

Jurgis a rămas câteva minute nemişcat, privindu-şi gazda, legănat de senzaţiile noi pentru el ce i le dădea şampania. Când a făcut o mişcare, câinele a mârâit, aşa că după aceea n-a mai îndrăznit nici să respire, până ce uşa s-a deschis încetişor şi a apărut majordomul.

S-a apropiat de Jurgis în vârful picioarelor, încruntat, iar Jurgis s-a ridicat şi a început să se retragă, încruntat şi el, până a ajuns la perete. Atunci majordomul a venit aproape de el şi, cu degetul indicând uşa, a şoptit:

— Ieşi afară!

Jurgis a şovăit privind spre Freddy, care sforăia încetişor.

— Dacă faci asta, pui de căţea, a şuierat majordomul printre dinţi, îţi mut fălcile.

Jurgis a mai ezitat o clipă, dar l-a văzut pe „amiralul Dewey" apropiindu-se de Hamilton şi mârâind ca spre a-i întări spusele. Atunci s-a dat bătut şi a părăsit câmpul de bătaie.

Au ieşit fără un cuvânt, au coborât scara cea mare şi au trecut prin holul întunecat. La uşa de la intrare s-a oprit, şi majordomul s-a apropiat de el.

— Ridică braţele, a bombănit.

Jurgis s-a dat înapoi un pas încleştând pumnul sănătos.

— Pentru ce? a strigat, şi, înţelegând că celălalt avea intenţia să-l caute prin buzunare, a răspuns:

— Îţi arăt eu pe dracu!

— Îţi arde de închisoare? a întrebat majordomul ameninţător. Chem poliţia.

— Cheam-o! a răcnit Jurgis furios. Dar n-ai să te atingi de mine. N-am pus mâna pe nimic din casa voastră blestemată şi n-am să-ţi dau voie să mă atingi!

Iar majordomul, care se temea ca tânărul stăpân să nu se trezească, s-a apropiat de uşă şi a deschis-o.

— Ieşi! a spus şi în timp ce Jurgis trecea pragul, i-a tras un picior zdravăn care l-a trimis de-a rostogolul pe treptele mari de piatră, lăsându-l lat, în zăpadă.

CAPITOLUL XXV

Jurgis s-a ridicat plin de furie; dar uşa se închisese, iar măreţul castel era întunecat şi inexpugnabil. Vântul îngheţat îi biciuia faţa. A luat-o la goană.

Şi-a încetinit mersul numai când a ajuns pe străzile aglomerate, pentru că nu dorea să atragă atenţia trecătorilor. În ciuda ultimei umiliri, inima-i sălta în piept de bucurie şi triumf. Ieşise cu bine din toată aventura. Îşi băga mereu mâna în buzunar să se asigure că preţioasa hârtie de o sută de dolari era încă acolo.

Gândind bine şi-a dat însă seama că se află într-o situaţie ciudată şi încurcată. N-avea la el nici o centimă afară de această unică bancnotă. Trebuia să-şi găsească un adăpost pentru noapte şi să schimbe hârtia. Vreo jumătate de oră s-a tot plimbat, întrebându-se cum să rezolve problema. N-avea cu cine să se sfătuiască, trebuia să hotărască singur. S-o schimbe la azil, ar fi însemnat să-şi rişte viaţa; ar fi fost cu siguranţă jefuit, poate chiar omorât înainte de ivirea zorilor. Se putea duce la un hotel sau în gară şi s-o schimbe, dar ce ar fi gândit cei de acolo văzând un coate-goale ca el cu o hârtie de o sută? Mai mult ca sigur că ar fi fost arestat şi n-ar fi reuşit să le explice de unde o are. A doua zi, Freddy Jones va descoperi probabil paguba şi-l vor căuta şi-i vor lua banii. Singura soluţie la care se putea gândi era să încerce la o cârciumă. Ar plăti să i-o schimbe, dacă nu se poate altfel.

În timp ce mergea, a început să cerceteze cârciumile privind pe ferestre; a trecut pe lângă câteva, care erau prea aglomerate; apoi, zărind una unde barmanul era singur, şi-a luat inima în dinţi şi a intrat.

— Poţi să-mi schimbi o hârtie de o sută de dolari? a întrebat.

Barmanul era un individ solid, tăbăcit, cu o mutră de boxer, cu o barbă nerasă de vreo trei săptămâni. După ce l-a măsurat pe

Jurgis, a mormăit:

— Ce tot spui acolo?

— Întrebam dacă ai putea să-mi schimbi o hârtie de o sută de dolari.

— De pe unde o ai? s-a interesat omul, neîncrezător.

— Nu te priveşte, a spus Jurgis; o am şi vreau s-o schimb. Îţi plătesc pentru asta.

Celălalt l-a fixat câteva clipe.

— Ia s-o văd, a spus.

— Mi-o schimbi? a întrebat Jurgis ţinând-o strâns în buzunar.

— Cum dracu să ştiu dacă nu-i falsă? i-a răspuns barmanul. Drept cine mă iei?

Jurgis s-a apropiat încet şi cu băgare de seamă; a scos bancnota şi a vânturat-o în vreme ce celălalt îl privea cu ochi răi de după tejghea. Până la urmă, i-a înmânat-o.

Barmanul a luat-o şi a început s-o cerceteze; a netezit-o frumos, apoi a ţinut-o în lumină întorcând-o pe toate părţile. Era nouă şi cam aspră, şi asta-i dădea de bănuit. Jurgis îl urmărea tot timpul, atent ca o pisică la pândă.

— Hm, hm! a spus la sfârşit.

Îl măsura pe Jurgis bănuitor – un vagabond în zdrenţe, mirosind urât, fără palton şi cu un braţ atârnat în feşe, care are o bancnotă de o sută de dolari.

— Vrei să cumperi ceva? a întrebat.

— Da, a spus Jurgis, dă-mi un pahar de bere.

— E-n regulă. Ţi-o schimb.

A pus bancnota în buzunar, i-a turnat lui Jurgis un pahar de bere şi l-a pus pe tejghea. S-a întors apoi la maşina automată de înregistrat de la casă, a băgat cinci cenţi şi a scos banii din sertar. În sfârşit, s-a întors la Jurgis şi i-a numărat două monede de câte zece cenţi, un sfert de dolar şi cincizeci de cenţi.

— Na! a spus.

Timp de o secundă, Jurgis a aşteptat să-i dea şi restul.

— Şi cei nouăzeci şi nouă de dolari ai mei?

— Care nouăzeci şi nouă de dolari? a întrebat barmanul.

— Restul! a strigat Jurgis. Restul la sută!

— Vezi-ţi de treabă, a apus barmanul, eşti într-o ureche!

Jurgis îl privea năuc. În prima clipă, era ca paralizat de spaimă, o spaimă neagră, cumplită, care-i strângea inima ca o gheară, apoi spaima a făcut loc unui val de furie orbitor; urlând, Jurgis a apucat paharul cu bere şi l-a aruncat în capul barmanului. Acesta a ferit capul şi paharul a trecut pe alături; apoi s-a ridicat înfruntându-l pe Jurgis care se aplecase peste tejghea şi i-a izbit un pumn în faţă trimiţându-l de-a dura pe duşumea. Când Jurgis s-a ridicat în picioare căutându-l cu ochii după tejghea, omul a început să ţipe ca din gură de şarpe:

— Ajutor! Ajutor!

În timp ce alerga după barman, Jurgis a înşfăcat de pe tejghea o sticlă şi a azvârlit-o în el cu toată puterea. L-a atins doar uşor la cap şi sticla s-a izbit de canatul uşii făcându-se ţăndări. Apoi s-a apropiat iar de barman de partea cealaltă. Dar în furia lui oarbă, n-a mai avut prevederea să pună mâna pe o sticlă; era tocmai ceea ce voia celălalt. I-a ieşit înainte şi cu o lovitură puternica între ochi, l-a culcat la pământ. În clipa următoare, s-a deschis larg uşa şi au năvălit înăuntru doi oameni, pe când Jurgis se ridica în picioare spumegând de mânie şi căznindu-se să-şi tragă braţul rupt din feşe.

— Luaţi seama! a ţipat barmanul. Are un cuţit la el!

Văzând apoi că cei doi sunt dispuşi să ia parte la bătaie, s-a repezit iar la Jurgis; desfiinţând slaba lui apărare, l-a dat iar peste cap; apoi tustrei au năvălit, peste el, lovindu-l şi rostogolindu-l cu pumnii.

Acum a dat buzna înăuntru un poliţist şi, văzându-l, barmanul a răcnit iar:

— Caută şi ia-i cuţitul!

Jurgis reuşise să se ridice în genunchi când poliţistul a sărit la el şi l-a lovit peste obraz cu bastonul de cauciuc. Deşi lovitura l-a ameţit, fiara înnebunită din el încă mai scotea văpăi şi a ţâşnit în picioare. Dar bastonul de cauciuc i s-a abătut iar asupra capului şi a căzut jos ca un buştean.

Poliţistul s-a aplecat asupra lui cu bastonul gata pregătit dacă s-ar ridica cumva iar; între timp, barmanul s-a sculat ducându-şi mâinile la cap.

— Dumnezeule! a spus el. De data asta credeam că m-a curăţat. M-a rănit pe undeva?

— Nu văd nimic, Jack, a apus poliţistul. Ce-i cu el?

— E beat turtă. E ciung, dar tot m-a vârât sub tejghea. Ai face bine să chemi duba, Billy.

— Nu-i nevoie, a răspuns poliţistul. Cred că i-a pierit orice poftă de bătaie; de altfel, n-are de mers mai mult de o sută de iarzi.

L-a apucat pe Jurgis de gât şi l-a smucit:

— Hai, scoală!

Dar Jurgis nu mişca de fel, aşa că barmanul s-a dus în spatele tejghelei şi, după ce a ascuns bancnota de o sută de dolari la loc sigur, a luat un pahar cu apă şi l-a stropit pe Jurgis. Când aceste a început să geamă slab, poliţistul l-a ridicat în sus şi l-a târât afară din local. Secţia de poliţie era chiar după colţ, aşa că în câteva minute Jurgis se şi afla într-o celulă.

Jumătate din noapte a zăcut în nesimţire, iar restul a petrecut-o văitându-se, cu o durere de cap de nu vedea în jur şi chinuit de sete. Din când în când, gemea după o gură de apă, dar n-avea cine să-l audă. Mai erau şi alţii cu capetele sparte în secţia aceea, după cum erau cu sutele în oraş şi cu zecile de mii în întreaga ţară, şi pe care nimeni nu-i auzea.

Dimineaţa, i s-a adus o cană cu apă şi o bucată de pâine, apoi a fost împins într-o dubă şi dus la cea mai apropiată judecătorie de ocol. Acolo a stat într-o celulă împreună cu alţii, până i-a venit rândul.

Barmanul, care s-a dovedit a fi un bătăuş vestit, a fost chemat la bară. A depus jurământul şi şi-a debitat povestea. Arestatul intrase în cârciuma lui după miezul nopţii, beat turtă, şi comandase un pahar de bere, întinzând o bancnotă de un dolar. Primise restul, nouăzeci şi cinci de cenţi, dar el ceruse încă nouăzeci şi nouă de dolari, şi până să apuce reclamantul să răspundă ceva, îi şi aruncase paharul de bere în cap, după care îl atacase cu o sticlă de absint şi-i făcuse stricăciuni în local.

După aceea a depus jurământul acuzatul, un nenorocit cu priviri rătăcite, netuns, cu un braţ spânzurând în nişte bandaje murdare, cu obrazul sângerând şi capul spart, cu un ochi învineţit şi închis.

— Ce ai de spus în apărarea dumitale? a întrebat magistratul.

— Onorată curte, a spus Jurgis, am intrat în localul acestui om şi l-am întrebat dacă-mi poate schimba o bancnotă de o sută de dolari, şi el a spus că mi-o schimbă dacă comand ceva de băut. I-am dat hârtia şi apoi n-a mai vrut să-mi dea restul.

Judecătorul îl privea neîncrezător.

— I-ai dat dumneata o hârtie de o sută de dolari?!

— Da, onorată curte.

— De unde o aveai?

— Mi-a dat-o cineva, onorată curte.

— Cineva? Cine anume şi pentru ce?

— Un tânăr pe care l-am întâlnit pe stradă, onorată curte. Cerşeam.

În sală s-a auzit un râs înfundat; agentul care-l ţinea pe Jurgis de braţ şi-a dus mâna la gură ca să ascundă un zâmbet, iar judecătorul a zâmbit fără să încerce să ascundă.

— E adevărat, onorată curte! a strigat Jurgis cu ardoare.

— Nu cumva aseară ai şi băut, pe lângă că ai cerşit? a întrebat judecătorul.

— Nu, onorată curte, a protestat Jurgis. Eu...

— N-ai băut chiar nimic?

— Ba da, onorată curte, eu...

— Ce anume ai băut?

— Am băut o sticlă de ceva, nu ştiu cum se cheamă, ceva care arde...

S-a auzit iar un hohot de râs prin sală care a încetat de îndată ce judecătorul a ridicat ochii încruntat.

— Ai mai fost vreodată arestat? a întrebat el pe neaşteptate.

Întrebarea l-a luat pe Jurgis prin surprindere.

— Eu... ăă... eu...

— De data asta să-mi spui adevărul! a poruncit magistratul aspru.

— Da, onorată curte, a spus Jurgis.

— De câte ori?

— O singură dată, onorată curte.

— Pentru ce motiv?

— Îl bătusem pe şeful meu, onorată curte. Lucram la Combinatul de carne, iar el...

— Înţeleg, a spus onorata curte, cred că-ţi ajunge. Ar trebui să încetezi de a bea, dacă nu eşti în stare să-ţi păstrezi minţile. Zece zile şi cheltuielile de judecată. Cazul următor.

Jurgis a dat drumul unui ţipăt de desperare, tăiat scurt de poliţistul care l-a apucat de guler şi l-a aruncat într-o încăpere împreună cu ceilalţi condamnaţi. Acolo s-a pornit şi a plâns ca un copil, în furia lui neputincioasă. I se părea monstruos ca judecătorii şi poliţiştii să nu acorde nici un fel de credit vorbelor lui şi să-l creadă pe barman; bietul Jurgis n-avea de unde să ştie că proprietarul cârciumii îi dădea poliţistului câte cinci dolari pe

săptămână pentru serviciile pe care i le aducea duminicile şi pentru a-i câştiga bunăvoinţa în genere; ca să nu mai vorbim de faptul că barmanul-boxer era sluga de încredere a şefului partidului democrat din district şi dăduse o serioasă mână de ajutor chiar în urmă cu câteva luni la obţinerea unui număr record de voturi în favoarea judecătorului, care fusese ţinta atacului unor reformatori periculoşi.

Jurgis a fost dus pentru a doua oară la închisoarea Bridewell. În cursul ultimelor aventuri, îşi scrântise iar braţul, aşa că nu putea lucra şi a avut nevoie de îngrijirea medicului. A mai trebuit să fie bandajat şi la cap şi la ochi aşa că arăta de toată frumuseţea când a ieşit în curtea interioară a doua zi şi l-a întâlnit – ghiciţi pe cine! – pe Jack Duane!

Tânărul, bucuros să-l vadă, a sărit să-l îmbrăţişeze.

— Dumnezeule, pot să jur că e „împuţitul"! Dar ce ţi s-a întâmplat? Nu cumva ai căzut în maşina de tocat cârnaţi?!

— Nu, a spus Jurgis, dar am trecut printr-o înghesuială nenorocită în gară şi apoi o bătaie.

În timp ce se adunau în jurul lor ceilalţi deţinuţi, Jurgis şi-a spus fantastica poveste; celor mai mulţi nu le venea să creadă, dar Duane ştia că Jurgis nu era în stare să inventeze baliverne.

— Ai avut mare ghinion, bătrâne, i-a spus când au rămas singuri; dar poate că acum te-ai învăţat minte.

— Am învăţat eu multe de când nu ne-am mai văzut, a spus Jurgis întunecat.

I-a povestit cum şi-a petrecut vara, hoinărind din loc în loc.

— Şi tu? a întrebat în sfârşit. De atunci stai aici?

— Doamne fereşte, nu! Am intrat alaltăieri. Pentru a doua oară mă închid pentru o aiureală; eram lefter şi nu le-am putut plăti cauţiunea. De ce nu pleci cu mine din Chicago, Jurgis?

— N-am unde să mă duc, a răspuns el trist.

— Nici eu n-am, a spus tânărul, râzând nepăsător. Dar să

aşteptăm până ieşim de-aici şi-apoi om vedea.

La Bridewell, Jurgis a întâlnit câţiva puşcăriaşi pe care-i cunoştea de rândul trecut şi mulţi alţii, tineri şi bătrâni, de acelaşi soi. Erau ca stâncile pe ţărmul mării: apa era mereu alta, dar valurile păreau aceleaşi. S-a învârtit printre ei, a stat de vorbă cu unul şi cu altul, iar cel mai solid a înşirat tot felul de istorii despre isprăvi grozave, în timp ce alţii mai tineri, mai slabi sau lipsiţi de experienţă, ascultau cu gurile căscate. Rândul trecut, cât stătuse la puşcărie, Jurgis nu se gândise decât la familia lui; dar acum era liber de orice preocupări şi-i asculta cu atenţie pe toţi oamenii aceştia, şi-şi dădea seama că era acum unul de-al lor, că împărtăşea părerile lor, că avea de gând să trăiască şi să-şi câştige pâinea de aci înainte în acelaşi fel ca şi ei.

De aceea, când a ieşit din închisoare, fără un ban în buzunar, s-a dus drept la Jack Duane. S-a prezentat plin de umilinţă şi recunoştinţă, căci Jack Duane era un „domn", avea o profesiune şi era o adevărată minune că voia să se însoţească cu un simplu muncitor ca el, care fusese dintotdeauna un calic, un cerşetor. Jurgis nu înţelegea ce nevoie avea Duane de el; nu-şi dădea seama că un om ca el, pe care oricine se putea bizui cu încredere dacă se purta omeneşte, era tot atât de rar şi de preţios printre cei în afara legii ca şi printre cei de orice altă categorie.

Adresa îi indica lui Jurgis o cameră de mansardă în ghetou, locuinţa unei tinere şi drăgălaşe franţuzoaice, ibovnica lui Duane, care lucra croitorie şi-şi mai completa câştigul cu prostituţia. De la ea a aflat Jurgis că Duane se adăpostea acum în altă parte, de teama poliţiei. Noua adresă era un beci, al cărui proprietar susţinea că n-a auzit de Duane în viaţa lui; dar după ce l-a supus pe Jurgis unui adevărat interogatoriu, i-a indicat o scară dosnică ducând la o îngrăditură din spatele dughenii unui cămătar, şi de acolo la nişte magazii unde se ascundea Duane.

Tânărul s-a bucurat văzându-l; rămăsese lefter şi-l aştepta pe

Jurgis să-i dea o mână de ajutor ca să facă rost de ceva bani. I-a explicat planul său; de fapt, în ziua aceea i-a înfăţişat lui Jurgis situaţia lumii interlope din Chicago şi i-a arătat cam cum şi-ar putea câştiga existenţa în mijlocul ei. Iarna asta o va duce greu, din cauza braţului rupt şi a unei activităţi neobişnuite a poliţiei; dar, atâta timp cât nu era cunoscut, se afla în siguranţă, dacă era prevăzător. Aici, la „Papa" Hanson, cum i se spunea stăpânului pivniţei, putea sta liniştit, căci „Papa" Hanson tăcea „mormânt"; te puteai bizui pe el dacă îţi achitai datoriile, iar atunci când poliţia făcea vreo percheziţie, te anunţa înainte cu o oră. De asemeni, Rosensteg, cămătarul, îţi cumpăra orice pentru o treime din cât valora, garantându-ţi că va ţine obiectul ascuns cel puţin un an.

Într-un dulăpior se afla un primus şi şi-au pregătit o gustare; apoi, pe la unsprezece noaptea, au pornit-o împreună printr-o ieşire dosnică, mascată, Duane înarmat cu o praştie. Când au ajuns într-un cartier de vile, Duane s-a căţărat pe un felinar şi a stins lumina, apoi s-au chircit amândoi în tăcere sub o scară ce ducea la un subsol.

N-au aşteptat mult, şi au zărit apropiindu-se un bărbat, un muncitor, pe care l-au lăsat să treacă. Apoi, după o vreme, a răsunat pasul greu al unui poliţist şi şi-au ţinut respiraţia până s-a îndepărtat. Deşi îngheţau de frig, au mai aşteptat vreun sfert de oră până au auzit iar paşi călcând vioi. Duane i-a făcut lui Jurgis un semn cu cotul şi amândoi s-au sculat în clipa când omul trecea prin faţa lor. Duane s-a strecurat tăcut ca o umbră şi în clipa următoare Jurgis a auzit o lovitură înfundată şi un ţipăt înăbuşit. El se afla cu doi paşi în urmă şi a sărit imediat să astupe gura victimei, în timp ce Duane îi strângea braţele, aşa cum se înţeleseseră dinainte. Dar bărbatul era un molâu şi părea gata să cadă; s-au mărginit deci ca Jurgis să-l ţină de guler, în timp ce Duane îi buzunărea cu degete agile, mai întâi paltonul, apoi

haina şi vesta, scotocind pe toate părţile, şi mutând conţinutul în propriile lui buzunare. La urmă, după ce a pipăit degetele şi cravata victimei, a şoptit: „Asta-i tot!" L-au tras lângă scară şi l-au lăsat grămadă acolo. Jurgis a luat-o la stânga, iar prietenul său la dreapta, îndepărtându-se în grabă.

Tânărul a ajuns primul acasă şi Jurgis l-a găsit examinând „pleaşca". Era mai întâi un ceas de aur cu lanţ şi un medalion, un creion de argint, o brichetă, o grămadă de mărunţiş şi un portvizit. Pe acesta Duane l-a deschis nerăbdător şi a găsit înăuntru scrisori şi cecuri, două bilete de teatru şi, în ultima despărţitură, un teanc de bancnote, pe care le-a numărat grăbit: o hârtie de douăzeci de dolari, cinci de câte zece, patru de câte cinci şi trei de un dolar. Duane a respirat adânc:

— Suntem salvaţi!

După ce au cercetat totul cu atenţie, au ars portvizitul cu tot ce conţinea, afară de bani, rezervând aceeaşi soartă fotografiei unei fetiţe ce se afla în medalion; Duane s-a dus în subsol cu ceasul şi celelalte fleacuri şi s-a întors cu şaisprezece dolari.

— Bătrânul hoţoman pretindea că are casa de fier plină, a zis Duane. Minte, ştie că am nevoie de bani.

Au împărţit prada şi Jurgis şi-a primit partea: cincizeci şi cinci de dolari şi nişte mărunţiş. A protestat spunând că e prea mult, dar celălalt ţinea morţiş să împartă egal. Spunea că au avut noroc de o pradă mai serioasă ca de obicei.

Dimineaţa, după ce s-au sculat, Duane l-a trimis pe Jurgis să cumpere un ziar. Una dintre plăcerile jafului era să citeşti a doua zi ştirea.

— Aveam un amic care citea întotdeauna, povestea Duane râzând, până într-o zi, când a aflat din ziar că lăsase trei mii de dolari într-un buzunar interior de la vesta victimei!

Ziarul publica un articol de jumătate coloană asupra furtului, comentând că era clar că o bandă opera în cartier, acesta fiind al

treilea atac în decurs de o săptămână, iar poliţia părea neputincioasă. Victima era un agent de asigurări, jefuit de o sută şi zece dolari ce nu-i aparţineau. Din fericire, avusese numele cusut pe cămaşă, altfel n-ar fi fost încă identificat. Agresorul îl izbise prea puternic şi suferise o comoţie cerebrală; când a fost descoperit, era aproape degerat şi trei degete de la mâna dreaptă erau pierdute. Întreprinzătorul reporter deţinea toate informaţiile de la rudele victimei şi relata şi impresia produsă în familie.

Fiind prima experienţă de acest fel a lui Jurgis, detaliile din ziar îl îngrijorau; dar tânărul râdea nepăsător; aşa era regula jocului, şi n-aveai ce-i face. În curând, Jurgis nu-şi va mai bate capul cu asemenea griji, aşa cum nu se întristau cei de la abatoare când tăiau un bou.

— Vorba e: care pe care, îi explica Duane, şi de fiecare dată prefer să sacrific eu pe altul.

— Totuşi, a spus Jurgis gânditor, omul nu ne făcuse nici un rău.

— Făcea altcuiva rău, de asta poţi fi sigur, spuse prietenul său.

Duane îi explicase lui Jurgis că dacă vreunul din tagma lor devenea cunoscut, atunci tot ce câştiga trebuia să cheltuiască pentru mituirea celor de la poliţie; de aceea era mai bine ca Jurgis să se ascundă şi să nu fie văzut în public cu tovarăşul lui. Dar după câtva timp, Jurgis s-a plictisit să stea mereu ascuns. După două săptămâni se înzdrăvenise, putea să mişte braţul şi nu mai avea răbdare să stea în casă, Duane, care lucra de unul singur şi ajunsese la o învoială cu autorităţile, i-a adus-o pe Marie, micuţa lui franţuzoaică, să-i ţină de urât – dar nici aşa nu l-a putut convinge. Până la urmă, s-a văzut nevoit să renunţe a mai discuta şi l-a scos pe Jurgis în lume; l-a prezentat prin cârciumi şi cabarete, unde-şi făceau veacul bandiţii şi pungaşii barosani.

Aşa a ajuns Jurgis să cunoască lumea tâlharilor în stil mare din Chicago. Oraşul – care se afla, de fapt, în mâinile oligarhiei

oamenilor de afaceri, fiind numai în aparenţă condus de popor – folosea o întreagă armată de intermediari ca să mascheze transferul de putere. De două ori pe an, cu prilejul alegerilor din primăvară şi toamnă, oamenii de afaceri puneau la dispoziţia acestei armate milioane de dolari; se organizau mitinguri, se plăteau oratori pricepuţi, cânta muzica, explodau artificii, se distribuiau tone de materiale de propagandă şi butoaie cu băuturi şi se cumpărau cu bani peşin zeci de mii de voturi. Dar toată această armată de agenţi electorali trebuia întreţinută întreg anul. Conducătorii şi organizatorii – consilieri şi jurişti – erau subvenţionaţi direct de către oamenii de afaceri prin tot felul de bacşişuri; funcţionarii diverselor partide din fondurile campaniilor electorale, agenţii electorali şi avocaţii corporaţiilor sub formă de salarii, antreprenorii cu slujbe, liderii sindicali prin alocaţii, iar proprietarii şi redactorii ziarelor prin anunţuri şi reclame. Ceilalţi mai mărunţi sugeau şi ei din fondurile municipalităţii sau trăiau de-a dreptul pe spinarea celor nevoiaşi. Aşa era departamentul poliţiei, cel al pompierilor, departamentul de apă şi canal şi nenumăraţii funcţionari publici, de la curieri şi până la şefii de departamente municipale; iar pentru hoarda care nu-şi găsea un loc în această listă, rămânea categoria viciului şi crimei, aprobări speciale pentru jafuri şi escrocherii, violuri şi prădăciuni. Legea interzicea să se vândă alcool duminica; în felul acesta, cârciumarii erau la discreţia poliţiei şi alianţa între cele două părţi era absolut necesară. Legea interzicea prostituţia, ceea ce dăduse naştere combinaţiei cu patroanele. La fel se întâmpla cu proprietarii sălilor de joc şi tripourilor, la fel cu orice bărbat sau femeie care voia să câştige bani în mod ilicit şi era dispus să cedeze o parte din profit; falsificatorul şi tâlharul de drumul mare, pungaşul şi hoţul de buzunare, revânzătorul de lucruri furate, negustorul de lapte „botezat”, de fructe stricate sau de carne alterată, proprietarul de imobile insalubre, impostorul şi

zaraful, cerşetorul, bătăuşul şi cuţitarul, proxenetul, traficantul de carne vie şi seducătorul de minore. Toate aceste forme de corupţie mergeau mână în mână cu politicienii şi poliţia; de cele mai multe ori se întâlneau chiar în aceeaşi persoană, şeful poliţiei fiind, de fapt, proprietarul bordelului unde pretindea că face o descindere, iar politicianul îşi stabilea cartierul general chiar în cârciuma sa. Figuri celebre în lumea viciului erau proprietarii celor mai vestite „bombe" din Chicago şi în acelaşi timp „leii" din Consiliul municipal, care cedau străzi şi cartiere întregi oamenilor de afaceri; iar cei care patronau localurile lor erau măsluitorii şi organizatorii de pariuri care-şi băteau joc de legi sau bandiţii şi borfaşii care terorizau un întreg oraş. În ziua alegerilor, toţi aceştia formau o singură putere; ei îţi puteau spune dinainte, cu o precizie remarcabilă, rezultatul alegerilor din districtul lor, după cum îl puteau şi schimba în răstimp de o oră.

Cu o lună în urmă, Jurgis murea pur şi simplu de foame pe străzi; iar acum, dintr-odată, cu o cheie magică parcă, pătrunsese într-o lume unde banii şi toate plăcerile vieţii curgeau în valuri. Prietenul lui l-a prezentat unui irlandez cu numele de „Buck"[35] Halloran, care era un sforar politic şi se afla în miezul acestor lucruri. După ce a stat puţin de vorbă cu Jurgis, i-a spus că are un mic plan, prin care un om cu aspect de muncitor putea uşor câştiga bani; dar era o afacere foarte discretă şi trebuia să-şi ţină gura. Jurgis s-a declarat de acord şi tipul l-a dus în după-amiaza aceea (era într-o sâmbătă) într-un loc unde se plăteau muncitorii angajaţi de primărie. Casierul şedea într-o gheretă, cu un teanc de plicuri în faţa lui, şi doi poliţişti alături. Conform instrucţiunilor, Jurgis a intrat, şi-a spus numele – „Michael O'Flaherty" – şi a primit un plic, pe care l-a dus după colţ şi i l-a

[35] În argou, *buck* înseamnă *dolar*.

înmânat lui Halloran, care-l aştepta într-o cârciumă. Apoi s-a dus din nou şi a spus numele „Johann Schmidt", iar a treia oară, numele „Serghei Reminitski". Halloran avea o întreagă listă de muncitori imaginari, iar pentru fiecare Jurgis a căpătat câte un plic. Din treaba asta, Jurgis s-a ales cu cinci dolari şi i s-a spus că va primi aceeaşi sumă în fiecare săptămână dacă nu va „ciripi". Cum Jurgis era omul potrivit pentru a păstra un secret, a câştigat curând încrederea lui Halloran şi a fost prezentat şi altora drept un om pe care se puteau bizui.

Această cunoştinţă i-a folosit şi în alt fel; curând, Jurgis a descoperit înţelesul cuvântului „intervenţie", precum şi motivul pentru care Connor şi barmanul cel bătăuş au reuşit să-l bage la închisoare. Într-o seară, s-a dat un bal în beneficiul lui „Larry Chiorul", un schilod care cânta la vioară într-un bordel de lux de pe Clark Street, figură cunoscută în cartierul „Levée" pentru snoavele ce ştia să le povestească. Balul avea loc într-un mare salon de dans şi era un prilej când toată destrăbălarea oraşului îşi dădea frâu liber. S-a dus şi Jurgis, s-a îmbătat şi a început să se certe pentru o fată; braţul îi era acum zdravăn şi s-a apucat să care la pumni în dreapta şi în stânga până a ajuns într-o celulă la secţia de poliţie. Dar secţia era plină până la refuz în noaptea aceea, puţea de atâtea haimanale, şi Jurgis n-avea poftă să doarmă acolo ca să-i treacă aburii alcoolului; a trimis deci după Halloran, care l-a chemat pe şeful districtului şi, la patru dimineaţa, Jurgis a fost eliberat în urma unui telefon. Când a fost citat la judecată în aceeaşi dimineaţă, şeful districtului vorbise mai înainte cu judecătorul, explicându-i că Jurgis Rudkus era un cetăţean cumsecade, care nu ştiuse să se stăpânească; Jurgis a fost condamnat la o amendă de zece dolari, dar i s-a „suspendat" amenda, ceea ce însemna că n-avea şi nu va avea nimic de plătit, decât dacă se va întâmpla să vrea cineva cu tot dinadinsul să-l şicaneze.

În mediul unde se învârtea acum Jurgis, banii aveau alt preţ decât cel acordat de oamenii printre care trăise în Packingtown; cu toate acestea, oricât ar părea de ciudat, el bea acum mult mai puţin decât obişnuia pe vremuri. Nu-l mai îndemnau la băutură oboseala şi desperarea, ca pe timpul când era muncitor; ştia acum pentru ce se străduia, avea un ţel. Şi-a dat seama că dacă se va feri de beţie, i se vor ivi curând prilejuri bune de a-şi face o situaţie; fiind şi din fire un om activ, era mereu treaz, şi, mai mult decât atât, căuta să-l ferească de beţie şi pe prietenul lui, care era mai amator de băutură şi de femei.

Evenimentele se înlănţuiau. Jurgis şedea într-o seară cu Duane în cârciuma unde-l cunoscuse pe Buck Halloran, când un „client de la ţară" (un cumpărător pentru un negustor de la ţară), a intrat cherchelit în local. În cârciumă nu mai era nimeni afară de ei şi de barman şi când clientul a plecat, cei doi s-au luat după el. După colţ, într-un loc mai întunecos între un imobil nelocuit şi o barieră de cale ferată, Jurgis i-a ieşit înainte şi i-a vârât un revolver sub nas, în timp ce Duane, cu pălăria trasă pe ochi, l-a buzunărit la iuţeală. I-au luat ceasul şi portofelul şi, până să se dezmeticească omul, erau din nou în cârciumă. Barmanul, care fusese „uns", le-a deschis chepengul de la pivniţă şi printr-o intrare secretă s-au topit în bordelul de alături. De pe acoperişul bordelului, se putea ajunge în trei localuri din apropiere, în felul acesta, clienţii din aceste localuri se puteau face nevăzuţi în cazul unei descinderi şi, de asemeni, câte o fată putea fi ascunsă, de n-o mai găsea nici dracu. Mii de fete soseau la Chicago ademenite de anunţurile din ziare pentru „femei de serviciu" sau „muncitoare în fabrică", se pomeneau atrase în cursă de „birouri de plasare" şi se trezeau prizoniere ale caselor de prostituţie. De obicei, era suficient să li se ia îmbrăcămintea, dar alteori trebuiau drogate cu stupefiante şi ţinute sub cheie timp de săptămâni; între timp, rudele puteau telegrafia la poliţie sau chiar să vină personal să

cerceteze. Uneori, părinţii nu puteau fi calmaţi până nu li se permitea să caute ei înşişi în locurile unde dăduseră de vreo urmă.

Pentru sprijinul dat în ocazia asta, barmanului i s-au dat douăzeci din cei o sută treizeci de dolari furaţi de cei doi; bineînţeles, în felul acesta, au stabilit cele mai bune relaţii şi, după câteva zile, omul i-a prezentat unui oarecare Goldberger, unul dintre patronii casei de plăceri unde se ascunseseră. După câteva păhărele, mai codindu-se, Goldberger le-a povestit cum se certase pentru cea mai bună fată a lui cu un trişor de profesie, care i-a zdrobit maxilarul. Individul nu era din Chicago şi, dacă se va întâmpla să fie găsit într-o noapte cu capul crăpat, nimeni nu se va sinchisi. Jurgis, care ar fi spart la ora aceea cu plăcere capetele tuturor cartoforilor din Chicago, a întrebat cât i-ar ieşi din afacerea asta; la care Goldberger, în modul cel mai confidenţial, i-a spus că are nişte informaţii privind rezultatele curselor de cai din New Orleans, informaţii pe care le deţine direct de la şeful poliţiei districtului, pe care-l scosese odată dintr-o încurcătură urâtă şi era părtaş la un mare sindicat al proprietarilor de cai. Duane s-a lămurit cât ai clipi, dar lui Jurgis a trebuit să i se explice mai întâi întreaga afacere cu alergările de cai ca să poată înţelege importanţa unei asemenea propuneri.

Exista un imens trust al curselor de cai. Acesta învârtea legislaţia din diferitele state unde avea interese; dispunea chiar de nişte ziare de mare tiraj, prin care influenţa opinia publică; în toată ţara nu exista putere care să i se opună, decât, poate, trustul jocurilor de noroc. Construise nişte hipodromuri măreţe prin ţară şi dădea premii mari ca să atragă lumea la curse, iar apoi organiza curse trucate şi prin asemenea şiretlicuri jefuia lumea în fiecare an de sute de milioane de dolari. Cursele de cai fuseseră cândva un sport, dar acum erau o afacere; un cal putea fi „drogat” şi doftoricit, putea fi subantrenat sau supraantrenat; se

putea aranja oricând ca să se poticnească sau i se putea încurca galopul, biciuindu-l – ceea ce spectatorii luau drept un efort desperat al jocheului de a se menţine în frunte. Existau zeci de asemenea şiretlicuri; uneori, le puneau la cale chiar proprietarii cailor şi se îmbogăţeau, alteori jocheii sau antrenorii, alteori oameni dinafară care-i mituiau pe aceştia; dar cele mai multe erau aranjamentele căpeteniilor trustului. Acum, de exemplu, aveau loc curse de iarnă la New Orleans; o asociaţie anume se ocupa de anunţarea dinainte a programului zilnic şi agenţii săi îşi încasau tributul prin sălile de jocuri de noroc ale oraşelor din nordul ţării. Ştirile în legătură cu aranjamentele soseau telefonic prin cod cifrat cu puţin înaintea fiecărei curse – şi cel care căpăta o asemenea informaţie se putea socoti un om bogat. Dacă Jurgis nu credea, se putea convinge – i-a spus Goldberger – întâlnindu-se cu el a doua zi la o anumită oră, într-o anumită casă, unde va face o încercare. Jurgis s-a învoit, Duane la fel, şi astfel s-au dus la una din casele de joc selecte (unde negustori şi samsari jucau alături de femei de lume, într-o cameră separată) şi au pariat fiecare câte zece dolari pe un cal cu numele de „Black Beldame" la cota de şase la unu – şi au câştigat. Pentru a deţine astfel de secrete, ei ar fi dat şi cerul şi ar fi crăpat oricâte capete, dar a doua zi Goldberger i-a anunţat că pariorul cu pricina mirosise ce-l aştepta şi a şters-o din oraş.

În acest soi de afaceri, existau noroace şi ghinioane; dar aveau totdeauna ce mânca, dacă nu pe afară, atunci în închisoare. La începutul lui aprilie, urmau să aibă loc alegerile, ceea ce însemna o perioadă prosperă pentru toţi cei interesaţi în combinaţie. Tot colindând tripourile, bombele şi bordelurile, Jurgis a cunoscut pe acoliţii ambelor partide şi, din conversaţiile cu ei, a ajuns să cunoască toate sforăriile şi să afle diverse metode prin care se putea face util la vremea alegerilor. Buck Halloran era

„democrat”, aşa că Jurgis a devenit şi el democrat; dar nu era un democrat fanatic, căci şi republicanii erau băieţi de treabă; unde mai pui că dispuneau de o groază de bani pentru viitoarea campanie electorală. La ultimele alegeri, republicanii plătiseră patru dolari votul, în timp ce democraţii numai trei. Într-o seară, la o partidă de cărţi cu Halloran şi încă un tip, acesta din urmă a povestit cum Buck primise odată sarcina să aducă voturile unui grup de treizeci şi şapte de italieni recent imigraţi, şi cum el, povestitorul, se întâlnise cu agentul republican care umbla după acelaşi grup de italieni, şi cum toţi trei au încheiat un târg, şi anume: să împartă pe din două voturile italienilor, să dea fiecărui italian câte un pahar de bere, iar banii să-i bage în buzunar cei trei conspiratori!

Cam în vremea aceea, cântărind toate riscurile şi neplăcerile meseriei de borfaş, pe Jurgis îl bătea gândul să renunţe la ea, în favoarea carierei politice. Chiar atunci izbucnise un scandal în legătură cu cârdăşia dintre criminali şi poliţie. În aceste potlogării, oamenii de afaceri nu aveau nici un amestec şi nici un profit; totul era o combinaţie lăturalnică a poliţiei. Jocurile de noroc, desfrâul, care se practicau deschis, ajutau comerţul să prospere – în timp ce furturile şi jafurile, dimpotrivă. Într-o noapte, în timp ce sfredelea o casă de fier într-un magazin de stofe, Jack Duane a fost prins asupra faptului de către paznicul de noapte şi predat unui *policeman*. Acesta îl cunoştea bine şi şi-a luat răspunderea de a-l face scăpat. Ziarele au făcut un tărăboi grozav, astfel că Duane a trebuit sa fie sacrificat şi a scăpat cu greu ştergând-o la vreme din oraş.

Tocmai în perioada aceea s-a nimerit ca Jurgis să fie prezentat unui oarecare Harper, pe care l-a recunoscut ca fiind chiar paznicul de noapte de la Brown, cel care-i mijlocise obţinerea cetăţeniei americane în anul când intrase la Combinat. Pe Harper l-a interesat coincidenţa, dar nu şi-l amintea pe Jurgis; prea mulţi

„boboci” îi trecuseră prin mâini pe vremea aceea. A stat cu Jurgis şi cu Halloran într-un local cu muzică şi, până pe la unu-două noaptea, au depănat amintiri şi întâmplări. Harper tocmai le spunea o istorie lungă, cum se certase cu şeful secţiei unde lucra, cum ajunsese acum un simplu muncitor şi un sindicalist convins. Dar după câteva luni, Jurgis a aflat că, de fapt, cearta cu şeful secţiei fusese aranjată, şi că Harper scotea un salariu de douăzeci de dolari pe lună de la patroni în schimbul rapoartelor ce le făcea despre tot ce se discuta la şedinţele sindicatului. Combinatul de carne era tocmai atunci în plină agitaţie şi fierbere – spunea Harper, vorbind ca un sindicalist. Oamenii ajunseseră la capătul răbdării şi greva putea izbucni dintr-o clipă într-alta,

După ce a stat de vorbă cu Jurgis, muncitorul a luat informaţii despre el şi după vreo două zile a venit la dânsul cu o propunere interesantă. Nu era chiar sigur – spunea el – dar credea că i-ar putea asigura un salariu regulat, dacă voia să se întoarcă la Packingtown, să facă ce i se va spune şi să-şi ţină gura. Harper era mâna dreaptă a lui Mike Scully, şeful democrat de la Combinatul de carne; la apropiatele alegeri se întrevedea o situaţie destul de ciudată. Lui Scully i se făcuse propunerea de a prezenta candidatura unui anume bogat fabricant de bere, care locuia pe un bulevard elegant din marginea districtului şi râvnea la distincţia şi respectabilitatea titlului de consilier municipal. Fabricantul era un evreu destul de naiv şi de inofensiv, care era gata să le pună la dispoziţie un fond foarte serios pentru campania electorală. Scully acceptase oferta şi apoi se prezentase cu altă propunere partidului republican. Nu era sigur că va putea manevra cu fabricantul de bere şi nu voia să rişte în propriul său district; să numească republicanii drept candidat al lor pe un anume prieten al lui Scully – om obscur, dar cu care se putea trata la popicăria ce o ţinea în subsolul unei cârciumi de pe Ashland Avenue – iar el, Scully, îl va alege cu banii fabricantului.

În felul acesta, republicanii vor câştiga gloria – ceea ce reprezenta mai mult decât ar fi putut obţine altfel. În schimb, trebuiau să se învoiască să nu prezinte nici un fel de candidat în alegerile din anul viitor, când va candida Scully în persoană, pentru al doilea post de consilier municipal al districtului. Republicanii s-au declarat îndată de acord; dar din nenorocire – după cum explica Harper – erau toţi nişte proşti; de altfel, numai un prost putea fi republican în Packingtown, unde Scully domnea ca un împărat. De aceea, democraţii nu ştiau cum să lucreze şi se înţelege că nu se făcea ca tocmai lucrătorii democraţi, nobilele piei-roşii din „Liga răcnetelor războinice", să-i susţină pe faţă pe republicani. Ceea ce încurca şi mai mult lucrurile era întorsătura ciudată pe care o luase lupta politică din Packingtown în ultima vreme, de când intrase în arenă un nou partid politic. Era vorba de partidul socialist, despre care Harper spunea că e o curată nenorocire. Singura imagine pe care i-o evoca lui Jurgis cuvântul „socialist" era bietul Tamoszius Kuszleika, ce-şi spunea socialist şi colinda străzile împreună cu alţi câţiva oameni – cu o ladă de lemn sub braţ, pe care se suia pe la răspântii, şi vorbea mulţimii. Tamoszius încercase să-i explice lui Jurgis ce urmăreau, dar cum Jurgis n-avea suficientă imaginaţie, n-a înţeles niciodată despre ce era vorba. Acum înţelegea mai bine explicaţiile amicului Harper, precum că socialiştii erau duşmanii instituţiilor americane, nu puteau fi cumpăraţi, nu intrau în nici o combinaţie şi nu făceau tranzacţii. Mike Scully îşi făcea mari griji din pricina faptului că afacerea pe care o punea el la cale dădea apă la moară socialiştilor; democraţii din Packingtown – care erau furioşi la gândul de a prezenta un capitalist bogat drept candidat al lor – ar putea, ajunge la concluzia că un socialist înfocat era preferabil unui pierde-vară republican. Tocmai aici se prezenta pentru Jurgis prilejul de a-şi face o situaţie, îi explica Harper; el fusese sindicalist şi era cunoscut în Combinatul de carne ca muncitor

cumsecade; avea probabil sute de cunoştinţe acolo, şi cum nu discutase niciodată politică cu prietenii săi, s-ar putea prezenta acum ca republican fără să dea naştere la nici un fel de bănuieli. Se puneau la dispoziţie grămezi de bani pentru cel ce se dovedea a fi omul lor şi Jurgis se putea bizui pe Mike Scully ca pe unul ce nu-şi trădase niciodată prietenii. Dar ce ar putea el face? a întrebat Jurgis nedumerit, iar celălalt i-a explicat amănunţit: Mai întâi, va trebui să se ducă la Combinat şi să lucreze, ceea ce nu era de dispreţuit, căci pe lângă câştigul lui, va avea şi alte profituri. Va începe să activeze din nou în sindicat şi poate chiar să încerce a obţine o funcţie, aşa cum avea el, Harper; va vorbi prietenilor săi despre toate calităţile lui Doyle, candidatul republican şi despre cusururile fabricantului de bere, apoi Scully îi va pune la dispoziţie un local pentru întruniri, iar el va înjgheba „Asociaţia tinerilor republicani" sau ceva asemănător, va avea butoaie pline cu cea mai bună bere din marfa fabricantului celui bogat, focuri de artificii, discursuri, la fel ca „Liga răcnetelor războinice". Jurgis cunoştea, desigur, sute de oameni amatori de asemenea distracţii; toţi conducătorii republicani şi acoliţii lor de profesie îl vor ajuta şi-l vor sfătui, şi astfel în ziua alegerilor vor obţine o majoritate suficientă.

După ce a ascultat aceste lămuriri, Jurgis a întrebat:

— Dar cum pot eu obţine o slujbă în Packingtown? Numele meu e pe lista neagră.

— Aranjez eu totul, a răspuns Harper râzând.

— Atunci s-a făcut, a spus Jurgis. Sunt omul vostru.

Astfel Jurgis a luat din nou calea Combinatului de carne şi a fost prezentat regelui neîncoronat al districtului, cel ce era mai puternic chiar decât primarul din Chicago. Scully era proprietarul fabricii de cărămizi, şi al terenului „făcut", şi al gheţăriei, deşi Jurgis nu ştia nimic despre asta. Scully era vinovat de străzile mizere, nepavate, în care se înecase copilul lui Jurgis.

Tot Scully îl numise în funcţie pe judecătorul ce-l băgase pe Jurgis prima dată la închisoare; Scully era principalul acţionar al companiei care-i vânduse casa şi apoi îl jefuise de ea. Dar Jurgis nu ştia nimic despre toate acestea, aşa cum nu ştia nici că Scully nu era altceva decât instrumentul şi omul de paie al stăpânilor Combinatului. Pentru el, Scully era puterea, cel mai de seamă om ce-l întâlnise vreodată.

Mike Scully era un irlandez mic şi uscăţiv, cu mâinile tremurânde. A avut o discuţie scurtă cu vizitatorul său, pe care-l urmărea atent cu ochii lui de guzgan şi şi-a format iute o părere despre el; i-a dat un bilet către domnul Harmon, unul dintre directorii de la Durham:

„Aducătorul prezentei, Jurgis Rudkus, este un prieten la care ţin şi căruia, din motive importante, aş dori să-i găseşti o slujbă bună. A fost odată indiscret, dar sper că vei fi atât de bun să treci peste acea întâmplare."

După ce a citit biletul, domnul Harmon l-a privit întrebător:

— Ce înţelege el prin „indiscret"?

— Am fost pe lista neagră, domnule, a spus Jurgis.

La aceasta directorul s-a încruntat:

— Pe lista neagră? Ce vrei să spui?

Jurgis a roşit încurcat. Uitase că nu există listă neagră.

— Eu... vreau să zic... am avut greutăţi în găsirea unei slujbe, s-a bâlbâit el.

— Din ce cauză?

— Mă certasem cu un şef de echipă, nu şeful meu, domnule, şi l-am bătut.

— Daa? a apus directorul şi a rămas câteva clipe pe gânduri. Ce vrei să lucrezi?

— Orice, domnule; numai că iarna trecută mi-am rupt braţul şi trebuie să fiu prevăzător.

— Ţi-ar conveni paznic de noapte?

— Nu, domnule. Serile trebuie să fiu cu tovarăşii mei.

— Înţeleg, politica. Bine; la curăţatul porcilor îţi convine?

— Da, domnule.

Domnul Harmon a chemat atunci un pontator şi i-a spus:

— Condu-l pe omul acesta la Pat Murphy şi spune-i să-i găsească un loc.

Jurgis a pornit-o spre hala de tăiere a porcinelor, unde, pe vremuri, venise să cerşească de lucru. Acum mergea sigur de el, şi a zâmbit în sinea lui văzând cum s-a întunecat la faţă şeful secţiei când pontatorul i-a spus:

— Domnul Harmon ţi-l trimite pe omul ăsta.

Dispoziţia aceasta îi încărca inutil secţia şi îi strica socotelile; totuşi, şeful secţiei n-a spus decât:

— În regulă.

Aşa a ajuns Jurgis din nou muncitor; şi de îndată s-a pus pe treabă, şi-a căutat pe vechii lui prieteni, a intrat în sindicat şi a început să facă propagandă pentru „Scotty" Doyle. Povestea tuturor că Doyle îi făcuse cândva un mare bine şi că era un băiat pe cinste; Doyle era el însuşi muncitor şi ar apăra cu adevărat interesele muncitorilor; de ce să voteze ei pe un milionar străin? Şi-apoi, ce drac de bine le făcuse oare vreodată Scully ca să-i susţină mereu pe candidaţii lui? Între timp, Scully îi dăduse lui Jurgis o scrisorică pentru şeful republican din district: s-a dus acolo şi a făcut cunoştinţă cu gaşca celor cu care urma să colaboreze. Cu banii fabricantului de bere, aceştia închiriaseră dinainte o sală spaţioasă, unde Jurgis aducea în fiecare seară câte o duzină de noi membri ai „Asociaţiei republicane Doyle". Nu peste mult, au dat o mare serată de inaugurare a clubului, cu o fanfară care a colindat străzile, cu jocuri de artificii, rachete luminoase; iar la intrare străluceau lumini roşii. A venit o grămadă de lume, s-au ţinut două întruniri înţesate, iar

candidatul – palid şi nervos – a fost nevoit să recite de trei ori discursul ticluit de unul dintre acoliţii lui Scully, pe care în timp de o lună îl învăţase pe de rost. Partea cea mai reuşită din program a fost cea a faimosului şi elocventului senator Spareshanks, candidatul la preşedinţie, căre sosise cu automobilul spre a vorbi despre privilegiile sacre ale cetăţeanului american, despre protecţia muncii şi prosperitatea muncitorului american. Discursul său înflăcărat a fost publicat a doua zi, pe câte o jumătate de coloană, în toate ziarele de dimineaţă, care afirmau, de asemeni, din sursă sigură, că popularitatea neaşteptată a lui Doyle, candidatul republican la postul de consilier municipal, îl îngrijora foarte serios pe domnul Scully, preşedintele comitetului orăşenesc al partidului democrat.

Preşedintele a fost şi mai îngrijorat văzând fantastica procesiune cu torţe, la care toţi membrii „Asociaţiei republicane Doyle" au demonstrat, gătiţi cu pălării şi pelerine roşii. S-a dat bere gratis tuturor alegătorilor din district, cea mai bună bere oferită vreodată într-o campanie electorală – toţi votanţii au recunoscut-o. La pregătirea acestei demonstraţii, ca şi pentru nenumăratele mitinguri improvizate, Jurgis a muncit neobosit. El nu ţinea discursuri – pentru asta existau avocaţi şi diverşi experţi în asemenea treburi – dar ajuta la organizare, împărţea anunţuri, lipea afişe, aducea public, iar în timpul reuniunilor dădea o mână de ajutor la artificii şi la împărţitul berii. Astfel, în cursul acestei campanii, a mânuit sute de dolari din banii fabricantului, cu o credinţă şi o naivitate mişcătoare. Către sfârşitul campaniei, a aflat însă că ceilalţi „băieţi" îl priveau cu duşmănie pentru că îi obliga fie să dea spectacole mai sărăcăcioase decât el, fie să renunţe la „ciubucul" lor. Mai târziu, Jurgis a făcut tot ce putea ca să le intre în voie şi, ca să recâştige timpul pierdut, a inventat găurile de cep suplimentare la butoaiele campaniei electorale.

Îi era pe plac şi lui Mike Scully. În dimineaţa alegerilor, era în

picioare de la ora patru, mobilizând pe alegători. Avea o trăsură cu doi cai şi colinda din casă în casă căutându-şi prietenii şi conducându-i în triumf la centrele de votare. El însuşi a votat de vreo şase ori şi prietenii lui tot de atâtea ori; aducea grupuri, grupuri de nou-veniţi: lituanieni, polonezi, cehi, slovaci, şi după ce-i trecea pe la urnă, îi dădea pe mâna altui amic ca să-i conducă la alt centru de votare. Când Jurgis a pornit în prima cursă, dimineaţa, şeful circumscripţiei electorale i-a dat o sută de dolari; de trei ori în cursul aceleiaşi zile a mai încasat câte o sută şi de fiecare dată câte douăzeci şi cinci de dolari au intrat în propriul lui buzunar. Restul l-a dat pe voturi şi, în ziua când democraţii pierdeau teren şi a fost ales „Scotty" Doyle, fosta haimana, cu o majoritate de vreo mie de voturi, Jurgis, începând de la cinci după-amiază şi până a doua zi la trei dimineaţa, a dus-o tot într-o beţie monstru. De altfel, mai toţi cei din Packingtown au făcut la fel, de bucurie pentru triumful acestei conduceri populare, pentru înfrângerea ruşinoasă pe care un plutocrat arogant o suferise din partea oamenilor din popor.

CAPITOLUL XXVI

După alegeri, Jurgis a rămas în Packingtown şi şi-a păstrat serviciul. Mişcarea de protest şi agitaţia împotriva protecţiei pe care poliţia o acorda hoţilor şi criminalilor continua şi lui i se părea mai nimerit să se dea la fund o bucată de vreme. Avea aproape trei sute de dolari în bancă şi şi-ar fi putut acorda o vacanţă; dar munca era uşoară şi-l ţinea legat puterea obişnuinţei. De altfel, Mike Scully, pe care-l consultase, i-a spus că s-ar putea să mai fie treabă de făcut.

Jurgis şi-a închiriat un loc într-o pensiune, împreună cu nişte amici, „băieţi de viaţă". Se interesase la Aniele şi aflase că Elzbieta se mutase în oraş, în centru, cu familia. Aşa că nu şi-a mai bătut capul cu ele. Se înhăitase cu o bandă de becheri veseli. De mult îşi aruncase hainele care miroseau a îngrăşăminte chimice şi, intrând în politică, arborase un guler alb şi o cravată roşie jegoasă. Avea de ce să fie mai pretenţios la îmbrăcăminte, căci acum câştiga unsprezece dolari pe săptămână şi putea cheltui două treimi din ei pentru distracţii, fără să se atingă de economii.

Uneori o pornea în centru cu o bandă de prieteni şi colindau music-hall-urile, spectacolele de cabaret sau alte asemenea petreceri cu care erau obişnuiţi. În numeroase cârciumi din Packingtown găsea tot felul de jocuri de noroc, care-l ajutau să-şi petreacă serile şi să cheltuiască bani fără riscuri prea mari. Mai erau apoi cărţile şi zarurile. Într-un rând, Jurgis s-a aşezat la joc sâmbătă seara şi a câştigat o avere, dar, fiind băiat subţire, a rămas până la sfârşitul jocului şi duminică spre seară era „curăţat" de vreo douăzeci de dolari. Sâmbătă seara se dădeau tot felul de baluri în Packingtown, la care venea fiecare cu drăguţa lui, plătea jumătate de dolar biletul de intrare şi alţi câţiva dolari pe băutură, şi dansa toată noaptea cu aceeaşi fată,

amândoi îmbătaţi de alcool şi de senzualitate. Aşa o ţineau până pe la trei-patru dimineaţa, dacă nu cumva se spărgea petrecerea mai devreme din cauza bătăilor ce se iscau.

După puţin timp, Jurgis şi-a dat seama la ce se gândise Scully când a spus că s-ar putea să mai fie treabă de făcut. În luna mai expirau acordurile dintre patroni şi sindicate şi trebuiau încheiate altele. Se purtau negocieri şi prin Combinat umblau zvonuri despre grevă. Vechiul tarif prevedea numai salariile muncitorilor calificaţi, dar două treimi dintre membrii Sindicatului muncitorilor din industria cărnii erau necalificaţi. La Chicago, cei mai mulţi erau plătiţi cu vreo optsprezece cenţi pe oră, şi sindicatul voia să stabilească acesta drept tarif general pentru anul viitor. Nu era un salariu prea mare; în cursul negocierilor, împuterniciţii sindicatului au examinat fişe de încasări în valoare totală de zece mii de dolari şi au constatat că cele mai mari salarii plătite nu depăşeau paisprezece dolari pe săptămână, cele mai mici erau de doi dolari şi cinci cenţi, iar media era de şase dolari şi şaizeci şi cinci de cenţi, sumă cu care un om abia de-şi putea întreţine familia. Ţinând seama de faptul că preţul conservelor de carne crescuse cu vreo cincizeci la sută în ultimii cinci ani, în timp ce preţul vitelor scăzuse aproape în aceeaşi proporţie, era de aşteptat ca patronii să ridice salariile; numai că ei nu voiau să dea nici atât; au respins cererile sindicatului şi, pentru a arăta hotărârea lor, la o săptămână-două după expirarea acordului, au scăzut salariile la vreo mie de muncitori până la şaisprezece cenţi şi jumătate pe oră – şi se zvonea că bătrânul Jones jurase să le coboare la cincisprezece. Existau un milion şi jumătate de şomeri în toată ţara, dintre care o sută de mii chiar în Chicago; cum să permită deci, patronii, unor conducători sindicali să-şi vâre nasul în treburile lor şi să-i lege de un contract prin care ar pierde câteva mii de dolari pe zi,

timp de un an? Nici gând!

Acestea se întâmplau în iunie; după câtva timp, problema a fost supusă unui referendum în sindicate şi s-a luat hotărârea de a se declara grevă. Aceeaşi hotărâre s-a luat în toate centrele industriei de carne şi astfel, într-o bună zi, ziarele şi publicul s-au trezit în faţa pericolului de a înfrunta lipsa totală a cărnii. S-au înaintat tot felul de cereri pentru soluţionarea problemei, dar patronii erau încăpăţânaţi; în tot acest timp reduceau mereu salariile, expediau transporturi întregi de carne şi îngrămădeau saltele şi paturi de campanie. Muncitorii erau în fierbere şi, într-o noapte, s-au bătut depeşe de la statul-major al sindicatelor către toate centrele din industria cărnii – St. Paul, South Omaha, Sioux City, St. Joseph, Kansas City, East St. Louis şi New York – şi a doua zi la amiază cincizeci până la şaizeci de mii de muncitori şi-au lepădat hainele de lucru şi au părăsit fabricile. Astfel a început marea „grevă a cărnii".

După ce a terminat masa, Jurgis s-a dus la Mike Scully, care locuia într-o casă frumoasă, pe o stradă bine luminată şi pavată anume pentru el. Scully se cam retrăsese din politică şi părea nervos şi îngrijorat.

— Ce doreşti? a întrebat văzându-l pe Jurgis.

— Am venit să vă întreb dacă nu mi-aţi putea găsi un serviciu cât durează greva.

Scully şi-a încruntat sprâncenele şi l-a privit ţintă în ochi. În ziarele de dimineaţă, Jurgis citise un articol acuzator al lui Scully împotriva patronilor, în care aceştia erau ameninţaţi că, dacă nu se vor purta mai bine cu muncitorii, autorităţile municipale vor pune capăt incidentului, luându-le fabricile. De aceea Jurgis a căzut din nori auzindu-l pe Scully că-l întreabă pe neaşteptate:

— Ascultă, Rudkus, de ce nu rămâi în serviciul pe care-l ai?

— Să lucrez ca spărgător de grevă? a strigat el.

— Ei şi? De ce nu?

— Dar... dar... s-a bâlbâit Jurgis.

El socotise ca ceva de la sine înţeles să fie alături de sindicatul său.

— Patronii au nevoie de oameni de nădejde, a spus Scully, au chiar mare nevoie de ei şi se vor purta frumos cu oamenii care-i ajută într-un ceas greu. De ce nu profiţi de prilej, ca să-ţi faci o situaţie?

— Dar, a spus Jurgis, cum aş putea să vă mai fiu de folos în politică?

— Oricum n-ai putea să-mi fii de nici un folos, a spus Scully, tăios.

— De ce nu? a întrebat Jurgis.

— Drace, a strigat Scully, ai uitat că eşti republican, omule? Crezi că am de gând să susţin mereu candidaţii republicani? De altfel, fabricantul meu de bere a descoperit festa pe care i-am jucat-o şi acum trebuie să plătesc de-mi iese ochii.

Jurgis a rămas consternat. Nu-i trecuse prin minte una ca asta.

— Aş putea fi democrat, a spus el.

— Da, a spus Scully, dar nu chiar imediat; un om nu-şi poate schimba convingerile politice ca batistele. Afară de asta, nici n-am nevoie de dumneata; n-ai avea ce face. Oricum, mai e mult până la alegeri şi până atunci ce ai să faci?

— Credeam că mă pot bizui pe dumneavoastră, a început Jurgis.

— Da, aşa şi este, nu-mi părăsesc niciodată prietenii la nevoie, dar e oare corect să-ţi părăseşti serviciul pe care ţi l-am găsit şi să vii să-mi ceri altul? O sută de băieţi s-au ţinut azi de capul meu, iar eu ce pot face? Săptămâna asta am pus şaptesprezece oameni pe listele de plată ale primăriei ca măturători de străzi, dar nu poate să dureze aşa la nesfârşit. Nu pot spune altora ceea ce-ţi spun dumitale, dar eşti de-ai noştri, ştii cum merg treburile şi ar

putea să te ducă mai mult capul. Ce ai de câştigat dintr-o grevă?

— Nu m-am gândit la asta, a spus Jurgis.

— Tocmai. Ai face bine să te gândeşti. Ascultă-mă pe mine, în câteva zile greva se termină, şi muncitorii vor ieşi prost. Între timp, tot ce aduni îţi aparţine, înţelegi?

Jurgis a înţeles. S-a întors la abator şi a intrat în secţia lui. Muncitorii lăsaseră un şir întreg de porci în diferite faze de prelucrare şi acum maistrul se chinuia cu câţiva funcţionari, dactilografe şi curieri să termine treaba de bine, de rău şi să bage carnea în camera de refrigerare. Jurgis s-a dus direct la el şi l-a anunţat:

— M-am întors la lucru, domnule Murphy.

Şefului i s-a luminat faţa.

— Bravo! Eşti un om de nădejde! Vino-ncoa!

— O clipă, a spus Jurgis, potolindu-i puţin entuziasmul. Cred că ar trebui să mi se mărească salariul.

— Desigur, a răspuns şeful. Cât ceri?

Jurgis meditase pe drum. Acum îi cam lipsea curajul, dar şi-a luat inima în dinţi.

— Cred că mi s-ar cuveni trei dolari pe zi.

— E-n regulă, a spus Murphy pe loc.

Dar chiar în aceeaşi zi, Jurgis a aflat că funcţionarii, şi dactilografele, şi curierii primeau câte cinci dolari pe zi şi i-a venit să-şi dea cu pumnii în cap!

Aşa a devenit Jurgis unul dintre „eroii americani" de tip nou, un om cu virtuţi comparabile cu cele ale martirilor de la Lexington şi Valley Forge[36]. Desigur, comparaţia nu e perfectă; în schimb, Jurgis era bine plătit, bine îmbrăcat, avea un pat cu somieră, o saltea şi trei mese substanţiale pe zi; era, în plus, la

---

[36] Localităţi istorice, unde s-au dat lupte în timpul războiului american pentru independenţă (1775–1783) şi al războiului de secesiune (1861–1865).

adăpost de orice pericol, se simţea bine, nu-l ameninţa nici o primejdie de moarte sau schilodeală, decât dacă dorinţa de a bea o bere l-ar fi mânat dincolo de porţile Combinatului. Dar chiar în această eventualitate, nu era lăsat fără apărare, căci o bună parte din poliţia, şi aşa insuficientă, a Chicago-ului era scutită de sarcina de a-i urmări pe criminali, şi pusă la dispoziţia lui ca să-l ocrotească.

Atât poliţia, cât şi greviştii erau hotărâţi să nu facă uz de violenţă, dar mai exista şi o a treia parte interesată, având cu totul alte intenţii – şi aceasta era presa, în prima zi a existenţei sale de „galben", Jurgis a părăsit lucrul devreme şi, dintr-un spirit de bravadă, a invitat trei cunoscuţi să iasă împreună să bea ceva. Ei au acceptat şi au ieşit pe poarta dinspre Halstead Street, unde stăteau de pază câţiva poliţişti şi nişte pichete de sindicalişti, care-i măsurau din creştet până în tălpi pe toţi cei ce intrau sau ieşeau. Jurgis şi cu tovarăşii lui au luat-o pe jos pe Halstead Street, au trecut de hotel; în acel loc, pe neaşteptate, vreo şase muncitori au traversat strada şi au început să discute cu ei, arătându-le că procedează greşit. Văzând că argumentele lor îi lasă rece, au trecut la ameninţări; apoi, ca fulgerul, unul dintre muncitori a apucat pălăria unuia dintre cei patru spărgători de grevă şi a zvârlit-o peste gard. Omul a început să alerge după ea şi, la strigătul „Galbeni!", au dat buzna vreo duzină de oameni de prin cârciumi şi case; pe un alt spărgător de grevă l-a cuprins teama şi a luat-o la goană. Jurgis şi cu celălalt au mai întârziat atât cât să aibă satisfacţia unui schimb rapid de pumni, după care au luat-o şi ei la picior şi s-au întors alergând la Combinat. Între timp, bineînţeles, au sosit poliţiştii în fugă şi, văzând că se adună mulţimea, au dat alarma, Jurgis nu ştia nimic, dar la întoarcere, în faţa biroului central de pontaj, a văzut pe unul dintre camarazii săi, cu răsuflarea tăiată şi palid de emoţie, povestind unui grup ce se lăţea mereu cum au fost ei

patru atacaţi şi înconjuraţi de o gloată ce zbiera şi urla şi că n-a lipsit mult să fie sfâşiaţi în bucăţi. În vreme ce el asculta zâmbind cu superioritate, câţiva tineri fercheşi scriau de zor pe nişte blocnotesuri şi, după două ore, Jurgis a zărit vânzătorii de ziare alergând cu braţele încărcate de afişe tipărite cu litere roşii şi negre, mari de o şchioapă:

ACTE DE VIOLENŢĂ LA COMBINAT! SPĂRGĂTORII DE GREVĂ ÎNCONJURAŢI DE GLOATA ÎNNEBUNITĂ!

Dacă ar fi putut cumpăra a doua zi dimineaţa toate ziarele din Statele Unite, ar fi constatat că isprava pe care o făcuse ducându-se după un pahar de bere era citită şi comentată de vreo douăzeci de milioane de oameni şi servea ca text pentru cel puţin jumătate din numărul articolelor de fond din ziarele serioase şi grave ale oamenilor de afaceri din toată ţara.

Cu vremea, Jurgis avea să vadă multe întâmplări de felul acesta. Deocamdată, pentru că îşi terminase lucrul, era liber să se ducă în centru cu un tramvai ce pleca direct din Combinat sau să-şi petreacă noaptea într-o cameră cu paturile puse la rând. A ales ultima posibilitate; şi aceasta, spre ghinionul lui, căci toată noaptea au continuat să sosească grupuri noi de spărgători de grevă. Cum foarte puţini dintre muncitorii cinstiţi se angajau la o astfel de treabă, aceste specimene ale noului tip de erou american se recrutau dintre borfaşii şi lepădăturile oraşului, pe lângă negri şi imigranţi de dată recentă. Erau atraşi mai mult de perspectiva debandadei decât de salariile mari; toată noaptea făceau un tărăboi grozav, cântau, se îmbătau şi nu se culcau decât când ar fi fost vremea să se scoale ca să se apuce de lucru.

Dimineaţa, nici nu-şi terminase bine micul dejun când a fost trimis de Pat Murphy la unul dintre supraveghetori, care l-a întrebat ce cunoştinţe avea despre munca în hala de asomare. Lui

Jurgis a început să-i bată inima de bucurie, ghicind că i-a venit şi lui apa la moară, că va fi în curând şef!

Unii maiştri erau şi ei membri de sindicat, iar mulţi, deşi nu erau, se alăturaseră totuşi muncitorilor. Pentru patroni, în secţia de asomare era situaţia mai grea ca oriunde – şi era şi secţia cea mai importantă; afumarea, conservarea, sărarea mai puteau aştepta, se putea renunţa la subproduse, dar carnea proaspătă era absolut necesară, altfel restaurantele, hotelurile şi zahanalele s-ar resimţi imediat şi atunci ar putea interveni în mod neplăcut „opinia publică".

Cu asemenea ocazie nu te întâlneşti de două ori – şi Jurgis s-a agăţat numaidecât de ea. Da, cunoştea munca, procesul ei şi putea să-i înveţe şi pe alţii. Dar dacă primea serviciul, voia să-l păstreze; nu-l vor scoate cumva după grevă? La aceasta, supraveghetorul i-a răspuns că poate să aibă toată încrederea în firma Durham, mai ales că aveau de gând să dea o lecţie sindicatelor şi maiştrilor care li s-au alăturat, s-o ţină minte! Jurgis va primi cinci dolari pe zi cât ţinea greva şi douăzeci şi cinci pe săptămână după terminarea ei.

Prietenul nostru a primit deci o pereche de cizme şi pantaloni speciali de asomator şi s-a aşternut pe treabă. Secţia de asomare înfăţişa un tablou de coşmar, cu toţi negrii şi imigranţii aceia care nu înţelegeau o boabă din ce li se vorbea, şi printre ei nişte funcţionari şi contabili palizi şi sfrijiţi, gata să leşine de căldura sufocantă şi mirosul greţos de sânge, chinuindu-se cu toţii să taie vreo două duzini de vite, acolo unde numai cu douăzeci şi patru de ore mai înainte, echipa de tăiere lucra într-o viteza ameţitoare, dând gata cu o admirabilă precizie câte patru sute de animale pe oră.

Negrii şi derbedeii din cartierul „Levée" nu voiau să muncească – şi la fiecare câteva minute când unul, când altul se retrăgea ca să se odihnească. În câteva zile, Durham & Company

a instalat ventilatoare electrice ca să răcorească aerul şi chiar paturi pe care să se odihnească aceşti neisprăviţi; între timp, mai ieşeau pe afară şi se întindeau la umbră să mai tragă câte un pui de somn, şi cum nu aveau locuri fixe şi nici o regulă, treceau uneori ore întregi până să-i găsească şefii de echipe. Cât priveşte bieţii funcţionari din birouri, făceau şi ei ce puteau, mânaţi de frică; treizeci dintre ei fuseseră concediaţi dintr-odată în prima dimineaţă pentru că refuzaseră munca asta şi la fel păţiseră nişte funcţionare şi dactilografe care refuzaseră să lucreze ca chelnăriţe.

Cu o asemenea adunătură trebuia Jurgis să organizeze munca. Se făcea luntre şi punte, alerga de acolo-colo, îşi aşeza oamenii în rânduri şi le arăta ce să facă; în viaţa lui nu dăduse vreun ordin cuiva până atunci, dar primise atâtea în decursul anilor, încât ştia să se descurce şi s-a învăţat să urle şi să se înfurie, de parcă aşa ar fi făcut de când lumea. Numai că ucenicii lui nu erau de fel maleabili, „Ascultă colea, şefule – începea câte o namilă de negru – dacă nu-ţi place cum fac eu treaba, n-ai decât să-ţi găseşti pe altcineva." Se aduna atunci o gloată întreagă în jur, murmurând ameninţător. După prima pauză de masă, lipseau mai toate cuţitele de oţel – şi acum fiecare negru avea câte unul bine ascuţit, ascuns în cizmă.

Curând, Jurgis şi-a dat seama că era cu neputinţă să faci ordine într-un asemenea haos; atunci s-a lăsat în voia valului, căci nu vedea de ce s-ar omorî ţipând. Era imposibil de urmărit cine era vinovat că se tăiau pieile şi măruntaiele, de nu se mai puteau folosi; iar dacă un om ieşea să se odihnească şi uita să se mai întoarcă, n-avea nici un rost să-l caute, căci între timp ar dispărea ceilalţi. Când era grevă nu se mai ţinea seama de nimic şi patronii plăteau. După puţin timp, Jurgis a observat că obiceiul de a se odihni a dat unora mai şmecheri ideea de a figura în mai multe locuri de muncă şi de a câştiga de atâtea ori câte cinci

dolari pe zi. Când prindea pe câte unul, Jurgis îl concedia pe loc, dar dacă se întâmpla să dea peste el în vreun colţ mai retras, iar omul îi făcea cu ochiul şi-i întindea o hârtie de zece dolari, îi lua. Bineînţeles, sistemul s-a lăţit repede şi venitul lui Jurgis s-a rotunjit frumos.

În faţa unor asemenea greutăţi, patronii erau fericiţi să poată tăia vitele care se betegiseră pe drum şi porcii care se îmbolnăviseră. Adesea, de-a lungul unui drum de două-trei zile, pe căldură şi fără apă, câte un porc se îmbolnăvea de holeră şi murea; ceilalţi îl atacau chiar înainte de a-şi da sfârşitul şi, când se deschideau vagoanele, nu-i mai găseau decât oasele. Dacă nu se tăiau imediat toţi porcii din acel vagon, cădeau bolnavi şi nu mai erau buni decât de untură. La fel, vitele rănite de moarte sau betege, cu oase fracturate, trebuiau tăiate cât mai repede, chiar dacă pentru asta era nevoie ca negustorii, şi cumpărătorii, şi subdirectorii să-şi scoată hainele, să-şi suflece mânecile şi să ajute la asomat şi la jupuit. Între timp, samsarii fabricanţilor adunau cete de negri în statele din sud şi le promiteau câte cinci dolari pe zi, casă şi masă, având grijă să nu sufle o vorbă despre grevă; trenuri întregi se şi aflau pe drum, cu dispoziţii speciale de cale liberă şi viteză maximă. Multe oraşe şi orăşele profitau de prilej ca să golească închisorile şi azilurile de săraci; la Detroit, judecătorii îi lăsau liberi pe toţi cei ce se învoiau să părăsească oraşul în timp de douăzeci şi patru de ore; iar agenţii patronilor, care se aflau în sălile de judecată, îi şi îmbarcau şi-i expediau. Trenuri încărcate cu provizii şi toate cele necesare, inclusiv bere şi whisky, soseau în timpul acesta la Combinat, pentru ca lucrătorii să nu fie ispitiţi să iasă de acolo. S-au angajat treizeci de fete tinere din Cincinnati, cărora li s-a spus că „vor ambala fructe”; când au sosit, au fost puse să lucreze la conservele de carne de vacă şi li s-au instalat paturile într-un hol mare, pe unde treceau bărbaţii. Transporturile de oameni soseau zi şi noapte

escortate de poliţie, şi muncitorii erau instalaţi în săli nefolosite şi magazii, ba chiar în garaje, cu paturile înghesuite unul în altul. Uneori se folosea aceeaşi încăpere: pentru masă ziua şi pentru dormit noaptea, când oamenii îşi puneau saltelele pe mese ca să scape de şobolani.

Dar în ciuda eforturilor, patronii erau demoralizaţi. Nouăzeci la sută dintre muncitori părăsiseră lucrul; erau nevoiţi să-şi reînnoiască total forţa de muncă, şi aceasta în vreme ce preţul cărnii crescuse cu treizeci la sută şi publicul cerea cu îndârjire să se ajungă la o înţelegere. Au propus să supună diferendul unui arbitraj; după zece zile, sindicatele au acceptat propunerile, şi greva a luat sfârşit. Au căzut de acord ca toţi muncitorii să fie reangajaţi în decurs de patruzeci şi cinci de zile şi să nu se facă „nici un fel de discriminări în privinţa sindicaliştilor".

Pentru Jurgis era un moment greu. Dacă oamenii erau reprimiţi „fără discriminări", urma să-şi piardă postul. L-a căutat pe supraveghetor, care a rânjit mânzeşte şi i-a apus: „Aşteaptă şi vei vedea". Spărgătorii de grevă de la Durham nu vor fi concediaţi.

Dacă „acordul" era pur şi simplu un şiretlic al patronilor ca să câştige timp, sau dacă se aşteptau într-adevăr să spargă greva şi să îngenunche sindicatele, e greu de spus; dar în aceeaşi noapte, din birourile lui Durham şi Compania au pornit depeşe spre centrele mari ale industriei de carne: „Nu angajaţi conducători sindicali". Iar a doua zi dimineaţa, când douăzeci de mii de muncitori au umplut curtea Combinatului – în haine de lucru, cu pachetele lor de mâncare în mâini – Jurgis stătea lângă uşa secţiei unde lucrase înainte de grevă, privind o mulţime de oameni nerăbdători, păziţi de peste douăzeci de poliţişti; a văzut atunci cum un supraveghetor s-a îndreptat spre ei şi a ales din grămadă numai pe unii; erau vreo câţiva care se aflau chiar în faţă, dar pe care supraveghetorul i-a ocolit toată vremea; aceştia erau

fruntaşii mişcării sindicale şi delegaţii muncitorilor şi cei pe care Jurgis îi ascultase luând cuvântul la mitinguri. De fiecare dată se auzeau murmure de nemulţumire şi muncitorii priveau din ce în ce mai mânioşi manevra. În porţiunea unde se adunaseră măcelarii de vite mari, Jurgis a auzit strigăte, a văzut mulţimea agitându-se şi s-a grăbit într-acolo. Un măcelar voinic, preşedintele sindicatului muncitorilor din industria cărnii, fusese ocolit de supraveghetori de cinci ori la rând şi acum muncitorii erau furioşi; aleseseră un comitet de trei oameni care să discute cu supraveghetorul, dar de câte ori cei trei încercaseră să se apropie, poliţiştii îi luaseră la goană cu bastoanele de cauciuc. S-au auzit huiduieli şi zarvă, până ce a apărut supraveghetorul în prag.

— Ori ne întoarcem cu toţii la lucru, ori nici unul! au strigat sute de voci.

Ameninţându-i cu pumnul, omul patronului a răcnit:

— Ca o turmă de oi aţi plecat de-aici, ca oile de supuşi vă veţi întoarce!

Atunci preşedintele măcelarilor s-a urcat pe un morman de pietre şi a strigat:

— Haidem, băieţi! Plecăm iar cu toţii!

Măcelarii de vite mari au declarat astfel pe loc o nouă grevă; adunând apoi pe membrii sindicatului lor din celelalte fabrici, unde li se jucase aceeaşi festă, au pornit-o încolonaţi pe bulevardul înţesat de muncitori, scandând şi strigând plini de mânie. Cei care reluaseră lucrul în abatoare au zvârlit cât colo cuţitele şi li s-au alăturat; unii galopau de acolo-colo călare ducând veştile şi astfel în mai puţin de jumătate de oră, tot Packingtown-ul era din nou în grevă, dar de astă dată clocotind ameninţător.

Atmosfera din Packingtown era acum încărcată ca un cazan

sub presiune şi orice „galben” ce s-ar fi aventurat printre oameni trebuia să se aştepte la neplăceri. Zi de zi aveau loc alte incidente, pe care ziarele le comentau detaliat, de fiecare dată dând vina pe sindicat. Totuşi, cu zece ani în urmă, când nici nu existau sindicate în Packingtown, izbucnise o grevă şi au fost aduse trupe ale armatei Statelor Unite, care au dus lupte cumplite împotriva muncitorilor, noaptea, la vâlvătaia trenurilor de marfă arzânde. Packingtown fusese din totdeauna un centru de pasiuni dezlănţuite, de violenţă; pe străzile din „Whisky Point”, unde erau vreo sută de cârciumi şi o fabrică de clei, se iscau mereu bătăi, mai ales pe arşiţă. Oricine şi-ar fi dat osteneala să consulte hârţoagele poliţiei, putea constata că în vara aceea fuseseră mai puţine încăierări ca oricând – şi asta într-o vreme când douăzeci de mii de oameni erau în grevă şi n-aveau nimic altceva de făcut toată ziua decât să-şi rumege amărăciunile. Cine era să descrie lupta grea dusă de conducătorii sindicatelor pentru a menţine ordinea în rândurile acestei imense armate de oameni, să-i oprească de la jaf şi vagabondaj, să-i încurajeze, să le insufle speranţă, să călăuzească o sută de mii de oameni vorbind o duzină de limbi diferite, de-a lungul a şase săptămâni grele de foame, descurajare şi desperare?

Între timp, patronii se puseseră serios pe treabă ca să-şi reînnoiască complet braţele de muncă. În fiecare noapte erau aduşi alţi o mie sau două mii de noi spărgători de grevă şi împărţiţi pe la diversele fabrici. Unii erau pricepuţi în meserie – măcelari, negustori de vite, administratori din feluritele ramuri ale industriei de carne şi câţiva sindicalişti fugiţi din alte oraşe; dar marea lor majoritate erau negri fără nici o experienţă, de pe la plantaţiile de bumbac din statele sudice, care erau înghesuiţi ca oile în fabricile din Packingtown. Legea interzicea folosirea clădirilor industriale drept locuinţe – decât cu o aprobare specială, care se obţinea numai dacă existau instalaţii

corespunzătoare: scări, ieşiri pentru caz de incendiu, aerisire; dar acum, într-o „sală de etichetat”, unde se ajungea numai pe o pantă înclinată şi care n-avea decât o singură uşă şi nici o fereastră, dormeau o sută de oameni pe nişte saltele aruncate pe duşumea. La etajul trei al abatorului de porci de la Jones, era o magazie fără geamuri, unde au înghesuit şapte sute de oameni care dormeau pe nişte scânduri puse pe arcurile paturilor de campanie, şi pe care ziua le foloseau ca mese. Când glasul opiniei publice impunea o anchetă şi primarul oraşului era nevoit să ordone aplicarea legii, atunci patronii aduceau un judecător care emitea o ordonanţă judecătorească ce interzicea orice amestec.

Tocmai acum primarul se lăuda că pusese capăt jocurilor de noroc şi meciurilor cu pariuri din oraş; dar iată că o mână de judecători se asociase cu poliţia ca să-i jupoaie pe spărgătorii de grevă; şi în fiecare noapte, pe terenul viran din faţa fabricilor Brown puteau fi văzuţi negri despuiaţi până la brâu bătându-se pe bani, în timp ce în jurul lor se agita o mulţime de trei-patru mii de oameni, bărbaţi şi femei; tinere fete albe de prin partea locului îşi frecau coatele de negri voinici cu cuţite în carâmbii cizmelor, în timp ce şiruri de capete cârlionţate se înghesuiau la ferestrele fabricilor din jur. Strămoşii acestor negri fuseseră africani care, după ce fuseseră vânduţi ca sclavi, ajunseseră sub călcâiul unei societăţi unde domneau tradiţiile sclaviei. Acum erau pentru prima oară liberi, liberi să se dedea oricărei pasiuni, liberi să se omoare în bătaie. Erau chemaţi să spargă o grevă, după care vor fi trimişi înapoi şi actualii lor stăpâni nu-i vor mai vedea nicicând; whisky şi femei erau aduse cu grămada în mărfare pentru a le fi vândute şi iadul domnea în abatoare. În fiecare noapte aveau loc împuşcări şi înjunghieri; se spunea că patronii aveau permise speciale cu care puteau scoate cadavrele din oraş, fără amestecul autorităţilor. Bărbaţi şi femei erau încartiruiţi la un loc şi la lăsarea nopţii începea un dezmăţ fioros,

cu scene cum nu se mai pomeniseră vreodată în America. Cum femeile aduse ca spărgătoare de greve erau recrutate din drojdia bordelurilor din Chicago, iar bărbaţii erau în cea mai mare parte negri ignoranţi de la ţară, curând s-au răspândit cele mai îngrozitoare boli ale viciului şi tocmai în locul unde se preparau alimente ce urmau a fi trimise în toate colţurile lumii civilizate.

Fabricile din industria cărnii nu fuseseră niciodată un loc agreabil, dar acum deveniseră nu numai un şir de abatoare, ci şi tabăra unei armate de cincisprezece sau douăzeci de mii de fiare omeneşti. Cât era ziua de lungă, soarele fierbinte de vară dogorea asupra unei privelişti dezgustătoare: pe o întindere de o milă pătrată, zeci de mii de vite înghesuite în ţarcuri din care ieşeau aburi de duhoare şi molimi; şine ferate încinse, negre de zgură şi abatoare imense, murdare în care nu putea pătrunde nici o undă de aer proaspăt, râuri de sânge fierbinte, vagoane de carne aburindă şi cazane de topit untură sau cazane de săpun; pe lângă fabricile de clei de oase şi de îngrăşăminte împrăştiind miasme ca o gură a iadului, mai erau grămezi imense de gunoaie putrezind în soare, rufele muncitorilor puse la uscat, sălile de mese cu resturi de mâncare şi roind de muşte, apoi closetele muncitorilor, care erau adevărate canale deschise.

Când se lăsa seara, toată această mulţime se scurgea pe străzi în căutare de distracţii: lupte, jocuri de noroc, beţii şi orgii, urlete, blesteme, râsete, cântece, dansuri, banjouri! Munceau în Combinat toate cele şapte zile ale săptămânii şi duminica seara chefuiau ca şi în celelalte seri; dar într-un colţ, chircită lângă un foc, şedea o bătrână negresă, uscată ca o vrăjitoare, cu părul cărunt vâlvoi şi ochi scânteietori, care se lamenta şi propovăduia despre focul gheenei şi sângele nevinovat al „mielului" – iar alături de ea bărbaţi şi femei se tăvăleau la pământ gemând şi plângând cu sughiţuri de spaimă şi de remuşcare.

Aceasta era priveliştea pe care o înfăţişa Combinatul de carne

în zilele grevei; în timp ce sindicatele continuau lupta cu desperare, ţara ţipa ca un copil flămând după sânul mamei, iar industriaşii îşi aplicau planul cu ferocitate. În fiecare zi aduceau muncitori noi şi deveneau mai puţin îngăduitori cu cei dinainte, îi plăteau cu acordul sau îi concediau dacă nu rezistau ritmului. Jurgis era acum un om al patronilor şi-şi dădea seama zi de zi de evoluţia acestui proces, simţea cum se pune iar pe roate imensul mecanism. Se obişnuise să poruncească; din cauza caniculei şi a mirosurilor înăbuşitoare, şi pentru că se dispreţuia pe sine de a fi ajuns un spărgător de grevă, se pusese pe băutură, devenise nervos şi violent, zbiera şi înjura, era veşnic pornit împotriva muncitorilor şi-i mâna până cădeau frânţi de epuizare.

Într-o bună zi, spre sfârşitul lui august, un supraveghetor a năvălit în secţie şi i-a strigat lui Jurgis şi echipei lui să lase lucrul şi să-l urmeze. Au ieşit după el şi au văzut în curte o mulţime de oameni, iar în mijloc câteva camioane cu cai şi trei dube cu poliţişti. Jurgis a sărit cu oamenii lui într-un camion, vizitiul a dat bice cailor şi au pornit în galop. Câţiva juncani scăpaseră din ţarcuri, iar greviştii puseseră mâna pe ei şi era de prevăzut că se va termina cu bătaie!

Au ieşit pe poarta dinspre Ashland Avenue şi au luat-o spre terenul „făcut". Când au apărut în galopul cailor s-a auzit un ţipăt, bărbaţi şi femei au ieşit de prin case şi cârciumi. În camion erau şi vreo opt sau zece poliţişti şi nu s-a produs nici o tulburare până au ajuns într-un loc unde strada era blocată de mulţime. Cei din camion au strigat să se facă loc şi mulţimea s-a împrăştiat în dezordine, lăsând în drum un taur doborât într-un lac de sânge. Se aflau acolo şi câţiva măcelari fără lucru care aveau acasă copii flămânzi; unul dintre ei a asomat taurul şi – cum un măcelar cu experienţă poate tăia şi tranşa o vită în câteva minute – cât ai clipi au dispărut câteva hălci de carne. Faptul trebuia, desigur,

pedepsit şi poliţişţii au şi sărit din camion şi au crăpat câteva capete. S-au auzit ţipete de durere şi mânie şi oamenii, înspăimântaţi, au fugit prin case şi prăvălii, iar alţii s-au adăpostit pe unde au apucat. Jurgis şi echipa lui s-au pus pe bătaie, alegându-şi fiecare câte o victimă şi străduindu-se s-o dea gata. Dacă omul se refugia într-o casă, urmăritorul forţa uşa şi se lua după el pe scări, în sus, cărând la lovituri în dreapta şi în stânga şi apoi scotea de sub pat sau de sub un morman de haine prada care ţipa.

Jurgis şi cu doi poliţişti au gonit după vreo câţiva oameni într-o cârciumă. Unul s-a ascuns după tejghea, unde l-a ajuns un poliţist şi a început să-l croiască peste umeri şi peste spate până l-a culcat la pământ. apoi l-a lovit în cap. Ceilalţi au sărit gardul din spatele localului, lăsând cu buza umflată un poliţist gras; pe când acesta se întorcea înjurând furios, o poloneză voinică, proprietăreasa localului, care tocmai intra ţipând, a încasat o lovitură în stomac de a căzut pe jos chircindu-se de durere. Între timp, Jurgis, om practic, se servea singur la bar, ajutat şi de primul poliţist care-şi doborâse victima; acum îşi făcea de lucru cu sticlele de băutură, umplându-şi şi buzunarele, iar înainte de a pleca a măturat tot ce era pe tejghea cu bastonul de cauciuc. Zăngănitul paharelor căzând pe duşumea a făcut-o pe femeie să ridice capul, dar un alt poliţist, venind pe la spate, i-a acoperit ochii cu mâinile şi i-a apăsat spinarea cu genunchiul, în timp ce tovarăşii lui s-au întors, au forţat sertarul casei de bani şi şi-au umplut buzunarele. După ce au plecat, poliţistul care o ţinea pe poloneza cea grasă i-a dat un brânci şi a şters putina. Oamenii lui Jurgis încărcaseră în vremea asta carcasa animalului în camion şi toată echipa a pornit în galopul cailor, urmăriţi de ţipete şi blesteme şi de o ploaie de pietre şi cărămizi azvârlite de inamici nevăzuţi. Pietrele şi cărămizile acestea au figurat în dările de seamă trimise în următoarele două ore la câteva mii de ziare din

ţară drept „răscoală”; dar întâmplarea cu spargerea casei de bani n-a fost niciodată amintită, decât în sfâşietoarele legende ale Packingtown-ului.

Au ajuns la Combinat spre seară, au tranşat resturile vitei şi ale altor câteva ce fuseseră tăiate şi au încheiat ziua de muncă. Jurgis s-a dus în centru să cineze împreună cu trei prieteni ce fuseseră pe alte camioane, povestindu-şi pe drum păţaniile. După-miază s-au dus să joace la ruletă şi Jurgis, care n-avea niciodată noroc la asemenea jocuri, a pierdut vreo cincisprezece dolari. Ca să se consoleze, a băut zdravăn şi s-a întors la Packingtown pe la două dimineaţa, spre ghinionul lui şi, ca să fim drepţi, meritându-şi pe deplin nenorocirea ce i-o rezerva soarta.

În timp ce se îndrepta spre sala unde dormea, a întâlnit o femeie, fardată violent, într-un chimono murdar, care l-a cuprins cu braţul pe după mijloc ca să-l susţină; au intrat într-o încăpere întunecoasă pe lângă care treceau, dar n-au apucat bine să treacă pragul, că uşa s-a izbit de perete şi a apărut un om cu o lanternă strigând cu asprime: „Cine-i acolo?” Jurgis a dat să mormăie ceva, dar în aceeaşi clipă bărbatul a ridicat brusc lanterna şi atunci i s-a văzut faţa. Jurgis a rămas trăsnit şi inima a început să-i bată de emoţie când l-a recunoscut. Era Connor!

Connor, şeful echipei de încărcători! Bărbatul care-i siluise nevasta, care-l vârâse în închisoare şi-i distrusese căminul, ruinându-i viaţa! Stătea şi-l privea pironit, cu lumina orbitoare în ochi.

Jurgis se gândise adesea la Connor, de când se întorsese la Packingtown, dar se gândise ca la ceva îndepărtat, cu care nu mai avea nici o legătură. Acum însă, când îl avea în faţa ochilor viu, în carne şi oase, i s-a întâmplat la fel ca în ziua aceea, demult; s-a ridicat în el un val de furie, l-a cuprins o mânie oarbă şi s-a

aruncat asupra bărbatului lovindu-l între ochi; apoi, în timp ce omul cădea, l-a apucat de beregată şi a început să-l izbească violent cu capul de duşumea.

Femeia a început să ţipe şi s-a adunat lume. Lanterna fusese răsturnată şi se stinsese, aşa că acum era întuneric de nu se vedea om cu om; dar se auzea gâfâitul lui Jurgis şi cum izbea ţeasta victimei lui; ceilalţi s-au apropiat şi au încercat să-l tragă deoparte. La fel ca rândul trecut, Jurgis a rămas cu o bucată din carnea duşmanului între dinţi; şi tot ca atunci a continuat să se bată cu cei ce încercau să-l reţină, până ce a sosit un poliţist şi l-a croit lăsându-l în nesimţire.

Astfel, Jurgis a petrecut restul nopţii la arestul Combinatului. De data asta însă avea bani în buzunar, aşa că a putut căpăta de băut când şi-a revenit în simţiri şi i-a trimis vorbă lui Harper despre necazul lui. Dar Harper n-a apărut decât după ce deţinutul, slab şi bolnav, a fost târât la judecată şi condamnat provizoriu la plata unei cauţiuni de cinci sute de dolari, până avea să se lămurească în ce stare se afla victima. Jurgis era furios de întârzierea lui Harper, pentru că se întâmplase să fie alt judecător la tribunal şi el declarase că nu mai fusese niciodată arestat şi că el fusese atacat întâi, iar dacă ar fi fost cineva să pună o vorbă bună, ar fi fost eliberat de îndată.

Harper i-a explicat că fusese în oraş, în centru, şi nu primise mesajul,

— Ce ţi s-a întâmplat? a întrebat.

— I-am pocit mutra unui tip şi acum trebuie să fac rost de cinci sute de dolari pentru cauţiune.

— Pot să aranjez eu treaba, deşi tot te va costa câţiva dolari. Dar din ce v-aţi luat?

— Un individ care, pe vremuri, mi-a jucat un renghi, a răspuns Jurgis.

— Cine-i ăla?

— Un şef de echipă de la Brown, cel puţin era pe atunci. Unul, Connor.

Harper a tresărit.

— Connor! a strigat. Nu cumva Phil Connor?

— Da, ăla-i, a spus Jurgis. De ce întrebi?

— Dumnezeule! a exclamat celălalt. În cazul ăsta te-ai curăţat! Eu nu te pot ajuta!

— Nu mă poţi ajuta? Şi de ce, mă rog?

— Păi el e unul dintre oamenii de încredere ai lui Scully, e membru al „Ligii răcnetelor războinice” şi se vorbea că-l vor băga în magistratură! Phil Connor! Sfinte Dumnezeule!

Jurgis amuţise, era desperat.

— Păi el, dacă vrea, te poate trimite la închisoarea din Joliet, a spus Harper.

— N-ar putea cumva Scully să mă scoată din afacerea asta până nu se află despre ce e vorba? a întrebat Jurgis în cele din urmă.

— Dar Scully lipseşte din oraş, a răspuns celălalt. Nici nu ştiu unde se află, a fugit ca să scape de povestea cu greva.

Era, ce-i drept, într-o încurcătură straşnică. Bietul Jurgis şedea ca năucit. Avea el proptele, dar se lovise de unul cu proptele mai mari şi se încurcase rău de tot.

— Ce să fac acum? a întrebat, pierdut.

— Ştiu eu? a spus Harper. Nici nu am curajul să depun cauţiune pentru tine. M-aş putea nenoroci pe viaţă!

Între ei s-a aşternut tăcerea.

— N-ai putea totuşi s-o depui, spunând că nu ştiai pe cine bătusem?

— Dar la ce ţi-ar folosi când vei ajunge la proces? a întrebat celălalt; apoi s-a adâncit în gânduri vreo două minute. Nu-i nimic de făcut, decât să-ţi obţin o reducere a cauţiunii; apoi, dacă ai bani, plăteşti şi speli putina.

— Cam cât ar trebui să plătesc? a întrebat Jurgis după ce a cerut explicaţii mai amănunţite.

— Nu ştiu, a spus prietenul lui. Câţi bani ai?

— Vreo trei sute de dolari.

— Bine, a răspuns Harper. Nu sunt sigur că voi reuşi, dar voi încerca să te scot de aici cu atât. Risc de dragul prieteniei ce ţi-o port, pentru că nu mi-ar plăcea să te văd înfundând puşcăria pentru un an sau doi.

Jurgis şi-a tras carnetul de cecuri din căptuşeala pantalonilor unde era cusut, şi a semnat un cec pe care Harper l-a completat pentru toată suma ce o avea depusă la bancă. Apoi Harper a plecat de a încasat banii şi s-a dus în grabă la tribunal, unde i-a explicat judecătorului că Jurgis este un om cumsecade, prieten cu Scully, şi a fost atacat de un spărgător de grevă. Cauţiunea a fost deci redusă la trei sute de dolari, iar Harper a dus acţiunea în continuare; nu i-a spus însă lui Jurgis acest lucru, după cum nu i-a spus că, la proces, va fi o jucărie pentru el să obţină anularea cauţiunii şi să bage în buzunar cele trei sute de dolari, drept recompensă pentru riscul ce-şi asumase de a-l supăra pe Mike Scully! Lui Jurgis i-a spus că e liber şi cel mai nimerit lucru ar fi să se evaporeze cât mai degrabă; şi astfel Jurgis, plin de recunoştinţă, simţind că i s-a luat o piatră de pe inimă, a luat dolarul şi cei paisprezece cenţi ce i-au mai rămas din contul lui în bancă, i-a adăugat la cei doi dolari şi un sfert rămaşi după cheful din ajun, s-a suit într-un tramvai şi a plecat în celălalt capăt al Chicago-ului.

CAPITOLUL XXVII

Bietul Jurgis era din nou pe drumuri şi proscris. Era fără nici o apărare, ca un animal căruia i s-au smuls ghearele, ca o pasăre cu aripile frânte. Dintr-o singură lovitură, era dezarmat, lipsit dintr-odată de toate acele posibilităţi misterioase prin care putea să-şi câştige un trai uşor şi să scape de răspunderea faptelor sale. Nu mai putea face rost de un serviciu când avea nevoie; nu mai putea fura nepedepsit, trebuia să-şi încerce norocul la fel cu toţi nemâncaţii. Ba, mai rău, nu îndrăznea să se amestece în gloată; trebuia să se ascundă, singur, căci era sortit pieirii. Vechii lui amici l-ar denunţa pentru a fi mai bine văzuţi; şi ar fi condamnat nu numai pentru faptele comise, ci şi pentru altele care i s-ar zvârli în cârcă, aşa cum, probabil, fusese condamnat cine ştie ce nenorocit pentru atacul săvârşit de el şi Duane.

Situaţia lui era cu atât mai grea acum cu cât se obişnuise cu un trai larg şi nu era uşor să-şi schimbe năravul de azi pe mâine. Pe vremuri, când era şomer, se mulţumea să doarmă într-un gang sau sub un camion, ca să se adăpostească de ploaie – şi se simţea fericit dacă putea face rost de cincisprezece cenţi pe zi pentru o gustare într-o cârciumă. Dar apoi se învăţase cu alt trai şi suferea de pe urma lipsurilor. Simţea nevoia să bea din când în când, în afară de paharul de băutură la masă. Dorinţa de alcool era mai puternică decât orice alt gând şi-şi dădea ultimul ban chiar dacă răbda de foame după aceea.

Jurgis a ajuns iarăşi să bată la porţile fabricilor. Dar niciodată, de când sosise la Chicago, n-a avut mai puţine şanse ca acum de a găsi de lucru. În primul rând, bântuia criza economică, iar cei un milion sau două de şomeri din timpul primăverii şi al verii nu găsiseră încă de lucru. Mai era apoi greva cu cei vreo şaptezeci de mii de bărbaţi şi femei din toată ţara, fără lucru de vreo două luni, dintre care douăzeci de mii numai în Chicago. Situaţia nu s-

a rezolvat când, după câteva zile, greva a încetat şi jumătate dintre ei s-au întors la lucru, căci de fiecare om care se întorcea în fabrică rămânea pe afară câte un spărgător de grevă! Cei zece sau cincisprezece mii de negri, imigranţi proaspeţi, ca şi borfaşii şi cuţitarii, erau acum concediaţi şi lăsaţi în voia sorţii. Oriunde se ducea, Jurgis dădea peste ei şi se temea îngrozitor ca nu cumva unul dintre aceştia să-l recunoască, ştiind că e căutat de poliţie. Ar fi părăsit el Chicago, dar când şi-a dat seama de primejdie, nu mai avea un ban în buzunar şi apoi se gândea că mai bine ar sta la închisoare decât să-l prindă iarna pe drumuri.

După vreo zece zile, Jurgis nu mai avea decât vreo câţiva bănuţi de nichel, nici un angajament, nici măcar nu apucase să lucreze câteva ore, cât de puţin, să care vreo valiză. Ca şi atunci când ieşise din spital, era legat de mâini şi de picioare, ameninţat să moară de foame ca un câine. Era stăpânit de o teamă cumplită, primitivă, o obsesie ce nu-l părăsea nici o clipă, chinuindu-l mai rău decât foamea propriu-zisă. Era pe cale de a muri de foame! Duşmanul neînduplecat se apropia, întindea braţele spre el, îl atingea, îi simţea suflarea în obraz şi începea să ţipe de groază, se trezea în toiul nopţii clănţănind din dinţi, scăldat în sudori; atunci se scula şi fugea. Umbla cerşind de lucru până cădea frânt de oboseală; nu putea sta locului, rătăcea de colo-colo, slab şi jigărit, privind în jur cu ochi neliniştiţi. Pe unde se ducea, de la un capăt la celălalt al oraşului, întâlnea sute şi sute ca el; peste tot se lăfăia bogăţia şi mâna nemiloasă a autorităţii îi alunga. Există un fel de închisoare, unde omul e după gratii şi tot ce-şi doreşte este în afară; dar mai există şi o altfel de închisoare, unde omul este afară, iar tot ce-şi doreşte e închis după gratii.

Când nu i-a mai rămas decât un fleac de mărunţiş, Jurgis a aflat că seara, înainte de închidere, brutăriile vând la jumătate preţ marfa rămasă – şi atunci se ducea şi, cu un bănuţ de nichel,

cumpăra două pâinişte uscate, le rupea bucăţi şi-şi umplea buzunarele, ronţăind din când în când câte un dumicat. Nu mai cheltuia nici un bănuţ decât pe pâine, iar după alte două-trei zile, a început să facă economie şi la pâine; cerceta cutiile de gunoaie de pe stradă, scotea câte un rest de mâncare, îl scutura şi îşi prelungea viaţa cu câteva minute.

Aşa a umblat câteva zile: hămesit, topindu-se de vlagă pe zi ce trecea; apoi, într-o dimineaţă, a trecut printr-o încercare ce i-a frânt inima. Mergea pe o stradă comercială şi un negustor i-a oferit de lucru, dar apoi, văzându-l la treabă, l-a concediat pentru că nu era destul de voinic. A stat deoparte şi s-a uitat cum a angajat pe altul în locul lui, apoi şi-a luat haina şi a plecat, strângând din dinţi să nu izbucnească în plâns ca un copil. Era pierdut! Condamnat! Nu mai încăpea nici o speranţă! Dar, dintr-odată, spaima din sufletul lui a făcut loc mâniei şi a început să blesteme. Avea de gând să se întoarcă în acelaşi loc după ce se întunecă şi să-i arate el ticălosului dacă e bun de ceva sau nu!

Mai mormăia încă pe aceeaşi strună, când la colţul străzii a dat peste o prăvălie de legume în faţa căreia se afla un coş plin cu varză. Aruncând o privire rapidă în jur, Jurgis s-a aplecat iute, a apucat cea mai mare varză şi a zbughit-o după colţ. A izbucnit zarvă şi gălăgie şi vreo câţiva băieţi şi bărbaţi au pornit să-l urmărească; dar el a luat-o pe o alee laterală, şi de acolo pe alta, a ieşit apoi în altă stradă, şi-a băgat varza sub haină şi s-a amestecat în mulţime, fără să-l bănuiască nimeni de nimic. Când s-a îndepărtat suficient, s-a aşezat într-un loc mai ferit şi a înghiţit pe nerăsuflate jumătate de varză crudă, iar restul a ascuns prin buzunare pentru a doua zi.

Cam în vremea asta, unul dintre ziarele din Chicago, care făcea mare caz de „oamenii din popor”, înfiinţase o cantină gratuită pentru şomeri. Unii spuneau că e un mijloc de reclamă pentru ziar, alţii pretindeau că mobilul este teama ca nu cumva

toţi cititorii să le moară de foame; dar, oricum, toată noaptea se servea fiecăruia câte o farfurie de supă caldă şi consistentă. Auzind despre asta de la un tovarăş de suferinţă, Jurgis s-a jurat că va căpăta şase porţii până dimineaţa; dar sosind acolo, a văzut că trebuie să se mulţumească cu una, căci coada se întindea până la colţul străzii când s-a deschis cantina şi era la fel de lungă când s-a închis.

Jurgis se afla într-un loc destul de primejdios, în cartierul „Levée", unde era cunoscut; dar tot s-a dus acolo, căci ajunsese la desperare şi începuse să se gândească la închisoarea Bridewell ca la un refugiu. Până acum vremea fusese frumoasă şi dormise sub cerul liber; dar acum se anunţa iarna, dinspre nord bătea un vânt rece, aducător de ploaie şi de furtună. În ziua aceea, Jurgis a plătit două pahare de băutură ca să se poată adăposti într-o cârciumă, iar seara şi-a cheltuit ultimii doi bănuţi într-o pivniţă cu resturi de bere. Era o gaură ţinută de un negru, care umbla şi aduna berea de pe fundul butoaielor lăsate pe afară lângă cârciumi şi, după ce o trata cu chimicale ca să facă spumă, o vindea cu doi cenţi cana, preţul incluzând şi dreptul de a dormi noaptea pe jos, alături de alţi nenorociţi bătuţi de soartă, bărbaţi şi femei.

Toate necazurile prezente îl chinuiau cu atât mai dureros pe Jurgis cu cât le compara cu avantajele pierdute. Se apropia, de pildă, campania electorală, peste câteva săptămâni se alegea un nou preşedinte al Statelor Unite; auzea vorbind despre asta pe haimanalele cu care se întâlnea; străzile erau pline de afişe şi steaguri şi vederea lor îl umplea de amărăciune şi desperare.

Într-o seară, când gerul era aspru, după ce cerşise o zi întreagă fără nici un rezultat, a întâlnit o doamnă bătrână coborând din tramvai şi a ajutat-o la căratul umbrelei şi nenumăratelor pacheţele. I-a înşirat apoi o poveste despre ghinionul ce-l lovise şi, după ce a răspuns satisfăcător la întrebările ei bănuitoare, ea l-

a dus la restaurant şi a plătit un sfert de dolar ca să i se servească masa. A mâncat astfel supă cu pâine, rasol de vită cu cartofi, fasole, şi plăcintă, şi cafea şi şi-a umflat burta până n-a mai putut. După aceea, ieşind în întuneric şi ploaie, a văzut în capătul străzii lumini roşii şi a auzit toba; inima i-a tresărit şi a alergat într-un suflet, ştiind bine că erau semnele unei întruniri politice.

Până atunci, după cum scriau ziarele, campania se caracterizase prin „apatie". Dintr-un motiv sau altul, poporul refuza să se intereseze de bătălia electorală şi era aproape imposibil să aduni cetăţenii la întruniri politice, iar dacă veneau, ascultau discursurile cu mare răceală. Toate întrunirile de până atunci au fost ratate lamentabil, iar în seara aceea oratorul fiind chiar candidatul la postul de vicepreşedinte, organizatorii tremurau de emoţie. Providenţa milostivă trimisese vântul şi ploaia rece, aşa că era suficient să dea drumul la câteva artificii şi să bată toba şi toţi oropsiţii lipsiţi de adăpost pe o rază de o milă împrejur se vor aduna şi vor umple sala de întrunire. Şi a doua zi ziarele vor comenta cu satisfacţie ovaţiile nesfârşite ale publicului, adăugând că nu erau „cucoane dichisite", ceea ce dovedea că sentimentele curate şi elanurile distinşilor candidaţi erau pe placul naţiunii muncitoare, cu venituri modeste.

Jurgis s-a trezit într-o sală mare, pavoazată cu flamuri şi drapele. După ce şeful partidului a rostit o scurtă introducere şi s-a ridicat oratorul în mijlocul uratelor şi bătăilor de tobe, care n-a fost emoţia lui constatând că personajul nu era altul decât vestitul şi elocventul senator Spareshanks, care vorbise la „Asociaţia republicană Doyle" din Packingtown pentru a sprijini candidatura căţeluşului lui Mike Scully în Consiliul municipal din Chicago.

La drept vorbind, văzându-l pe senator, ochii lui Jurgis s-au umplut de lacrimi. Cât de deznădăjduit privea în urmă, la zilele fericite când avea şi el un loc sub soare, şi ce loc bun! Când făcea

şi el parte din maşina electorală care conducea ţara, când se înfrupta şi el din praznicul campaniei electorale! Şi iată, acum se pregăteau alte alegeri, în care republicanii aveau grămezi de bani şi, de n-ar fi fost acel incident nenorocit, ar fi avut şi el partea lui, în loc să fie unde era acum!

Elocventul senator explica sistemul *Protecţiei*, o şmecherie ingenioasă prin care muncitorul dădea posibilitate fabricantului să ridice preţurile mărfurilor pentru ca să poată primi un salariu mai mare; astfel, cu o mână scotea banii din buzunar şi cu cealaltă lua o parte din ei şi-i băga în celălalt buzunar. În ochii senatorului, acest sistem unic se identificase oarecum cu marile adevăruri universale. Datorită lui, Columbia[37] devenise perla oceanului şi toate victoriile sale viitoare, puterea şi renumele printre popoarele lumii depindeau de zelul şi credinţa cu care fiecare cetăţean îi va susţine pe cei ce se străduiau să-l menţină. Numele societăţii lor eroice era „Măreţul partid istoric…"

Aici a început să cânte fanfara şi Jurgis s-a ridicat brusc în picioare. Oricât ar părea de ciudat, Jurgis încerca cu desperare să înţeleagă cuvintele senatorului, să priceapă importanţa prosperităţii americane, extinderea imensă a comerţului american, viitorul republicii în Pacific şi în America de Sud şi în toate locurile unde gemeau cei oprimaţi. În realitate, voia să rămână treaz. Ştia că dacă ar adormi, ar începe să sforăie tare, aşa că trebuia să asculte, trebuia să asculte atent! Dar înghiţise o cină atât de copioasă, era atât de obosit, în sală era atât de cald, iar scaunul lui era atât de confortabil! Statura pricăjită a senatorului a început să se întunece, a devenit ceţoasă, s-a pornit să-i joace înaintea ochilor înconjurată de cifre privind importul şi exportul. La un moment dat, vecinul lui i-a dat un ghiont serios între

[37] Termen poetic desemnând Statele Unite ale Americii.

coaste şi atunci a tresărit şi a încercat să-şi ia o figură cât mai serioasă; dar apoi a aţipit din nou şi cei din jur au început să-l privească indignaţi. Până la urmă, cineva a chemat un *policeman*, care l-a apucat de guler şi l-a smucit astfel, că s-a trezit în picioare, speriat şi zăpăcit. Câţiva dintre auditori s-au întors să vadă ce s-a întâmplat, iar senatorul Spareshanks s-a poticnit în discursul său, dar un glas a strigat vesel:

— Tocmai scoteam din sală un beţivan. Dă-i înainte, amice!

Mulţimea a ovaţionat, iar senatorul a zâmbit binevoitor şi a continuat, pe când Jurgis s-a pomenit în ploaie, cu o lovitură de picior şi un torent de înjurături.

S-a adăpostit la intrarea unui bloc până şi-a revenit în fire. Nu era nici rănit, nici la arest, mai mult nu putea pretinde. Şi-a blestemat ghinionul ce-l urmărea, apoi şi-a întors gândurile la lucruri mai practice şi urgente. N-avea bani şi nici unde să doarmă; trebuia să se apuce iar de cerşit.

A ieşit în stradă cu umerii strânşi, tremurând sub ploaia îngheţată. Din partea cealaltă se apropia o doamnă bine îmbrăcată, cu o umbrelă. Jurgis s-a întors din drum şi a păşit alături de ea.

— Vă rog, doamnă, a început el, n-aţi vrea să mă ajutaţi cu preţul unui pat de închiriat pentru o noapte? Sunt un muncitor sărac...

Deodată vorbele i s-au oprit în gât. La lumina felinarului, văzuse faţa doamnei. O cunoştea. Era Alena Jasaityte, cea mai curtată domnişoară la petrecerea de la nunta lui. Alena Jasaityte cea frumoasă, care dansase ca o regină cu Juozas Raczius, vizitiul! Jurgis nu o mai văzuse decât o dată sau de două ori după aceea, căci Juozas o părăsise pentru altă fată, iar Alena plecase din Packingtown, nimeni nu ştia unde. Şi iat-o acum aici!

Alena nu era mai puţin surprinsă.

— Jurgis Rudkus! a şoptit ea cu respiraţia tăiată. Dar ce

Dumnezeu ţi s-a întâmplat?

— Am... am avut ghinion, s-a bâlbâit el. Nu am slujbă şi nici bani, nici casă. Şi tu, Alena, te-ai căsătorit?

— Nu, a răspuns ea, nu sunt căsătorită; dar am o slujbă bună.

S-au privit în tăcere câteva clipe; apoi Alena a reluat vorba:

— Jurgis, dacă aş putea, te-aş ajuta, îţi dau cuvântul meu, dar am plecat fără poşetă şi nu am nici un ban la mine, crede-mă. Dar pot face ceva mai de folos pentru tine, pot să-ţi spun cum să faci rost de ajutor. Pot să-ţi spun unde stă Marija.

Jurgis a tresărit.

— Marija! a gemut el.

— Da; şi ea te va ajuta. Are o slujbă şi o duce bine. Va fi bucuroasă să te vadă.

Nu trecuse nici un an de când Jurgis fugise din Packingtown, ca un om scăpat din închisoare, şi tocmai de Marija şi de Elzbieta fugise. Dar acum, la auzul numelor dragi, i s-a umplut inima de bucurie. Dorea să le vadă, voia să se întoarcă acasă. Ele îl vor ajuta, îl vor mângâia. Şi-a făcut repede socoteala. Avusese atunci o scuză că fugise: durerea copleşitoare la moartea băieţaşului său; avusese şi o scuză de a nu se fi întors: faptul că ele plecaseră din Packingtown.

— Foarte bine, a spus Jurgis. Mă duc la ea.

Alena i-a indicat un număr pe Clark Street, adăugând:

— Nu-i nevoie să-ţi dau adresa mea, Marija o ştie.

Şi Jurgis a pornit fără multă vorbă.

A dat peste o casă mare, de piatră, cu aspect aristocratic, şi a sunat la subsol. A apărut o tânără negresă, care a crăpat puţin uşa şi l-a privit bănuitor.

— Ce doreşti? a întrebat ea.

— Marija Berczynskas locuieşte aici?

— Nu ştiu, a spus fata. Ce doreşti de la ea?

— Vreau s-o văd, a spus Jurgis; sunt o rudă a ei.

Fata a şovăit o clipă, apoi a deschis uşa spunând:

— Intră!

Jurgis a intrat în vestibul şi fata a continuat:

— Mă duc să văd. Care-i numele dumitale?

— Spune-i că a venit Jurgis.

Fata a urcat la etaj şi s-a întors după câteva minute cu răspunsul:

— Nu e nimeni aici cu numele ăsta.

Jurgis a simţit că-i îngheaţă inima.

— Mi s-a spus că locuieşte aici, a ţipat el.

Fata a clătinat din cap.

— Doamna spune că nu locuieşte nimeni cu numele ăsta aici.

A rămas ţintuit locului, neştiind ce să facă în situaţia lui desperată; dar în aceeaşi clipă s-a auzit o bătaie în uşă şi fata s-a dus să deschidă. Jurgis a auzit paşi înfundaţi, apoi fata a scos un ţipăt; în clipa următoare, ea a dat buzna şi a început să alerge înspăimântată în sus pe scări, răcnind din toate puterile:

— Poliţia! Poliţia! Suntem pierduţi!

Jurgis a rămas locului zăpăcit, apoi văzând oameni în uniforme albastre îndreptându-se spre el, a luat-o la goană în urma negresei. Strigătele ei au dat alarma la etaj şi s-a pornit un întreg tărăboi; casa era plină de lume şi, pe când intra în hol, i-a văzut alergând încolo şi încoace, ţipând speriaţi. Erau şi bărbaţi şi femei, acestea din urmă în genere, în capoate, iar primii, mai mult sau mai puţin dezbrăcaţi. Jurgis a zărit un apartament elegant, cu scaune de pluş şi mesele pline de tăvi şi pahare. Pe covor se vedeau împrăştiate cărţi de joc, una dintre mese era răsturnată şi se vedeau pe jos sticle din care se scurgea vinul. O fată leşinase şi doi bărbaţi o susţineau, iar altele, vreo duzină, se îngrămădeau la uşa de intrare.

Dar, deodată., s-au auzit nişte lovituri energice în uşă, aşa că

cei ce se îmbulzeau s-au tras înapoi. În aceeaşi clipă, a coborât scara în goană o femeie grasă, fardată, cu cercei cu pietre scumpe în urechi, poruncind într-un suflet:

— La ieşirea din spate! Repede!

Le-a arătat drumul spre o scară dosnică şi Jurgis după ei; în bucătărie, a apăsat un buton şi dulapul s-a deschis larg dezvăluind o ieşire mascată, „Repede!" a strigat ea grupului care ajunsese acum la vreo treizeci de persoane ce au început să se strecoare afară. N-a apucat bine să dispară ultima, când s-au auzit strigăte la intrarea din faţă, iar apoi grupul a dat buzna înapoi în panică, ţipând:

— Sunt şi acolo! Suntem prinşi în capcană!

— Sus, la etaj! a răcnit femeia şi iar s-au îmbulzit, bărbaţi şi femei, înjurând şi blestemând, făcându-şi loc fiecare cu coatele ca să fie primul.

Au urcat un etaj, două, trei şi au dat de o scăriţă de lemn ce ducea pe acoperiş. În timp ce grămada de oameni se adunase la picioarele scăriţei, un om, sus, încerca zadarnic să ridice capacul ce permitea trecerea pe acoperiş. Când femeia a ţipat de jos să scoată cârligul, el a răspuns:

— Cârligul e scos. Dar apasă cineva capacul!

Iar o voce de jos s-a auzit spunând:

— Mai bine renunţaţi şi vă predaţi. De data asta am lucrat serios.

Au cedat, şi în câteva momente s-au trezit cu poliţiştii care priveau încruntaţi în jur. Bărbaţii arătau mai speriaţi şi mai ruşinaţi, în vreme ce femeile priveau toată povestea mai uşor, ca şi cum ar fi fost obişnuite cu astfel de scene; deşi ar fi fost greu de spus dacă se îngălbeniseră, căci un strat gros de fard le acoperea obrazul. O fată cu ochii negri se căţărase pe balustradă şi lovea în căştile poliţiştilor cu piciorul încălţat într-un papuc, până ce unul a prins-o de un cot şi a tras-o jos. În hol, vreo cinci fete şedeau pe

nişte cufere, făcând haz de procesiunea care se înşira, în cap cu ele. Erau zgomotoase şi vesele, dovedind că băuseră cam mult; una dintre ele, într-un chimono roşu aprins, ţipa atât de tare, încât acoperea toate celelalte zgomote din hol. Aruncându-şi privirea spre ea, Jurgis a tresărit şi a strigat:

— Marija!

Auzindu-l, Marija a privit în jur, apoi s-a tras îndărăt, ridicându-se în picioare, uimită:

— Jurgis! a murmurat ea.

S-au privit în tăcere, o secundă, două.

— Cum ai ajuns aici? a exclamat apoi Marija.

— Am venit să te caut, a răspuns el.

— Când?

— Adineauri.

— Dar de unde ştiai, cine ţi-a spus că sunt aici?

— Alena Jasaityte. Am întâlnit-o pe stradă.

Au tăcut iar, uitându-se unul la altul. Ceilalţi urmăreau discuţia lor, aşa că Marija s-a ridicat şi s-a apropiat de el.

— Şi tu? a întrebat Jurgis. Aici locuieşti?

— Da, a răspuns ea. Aici locuiesc.

S-a auzit, în clipa aceea, o voce:

— Acum îmbrăcaţi-vă, fetelor, şi haideţi. Grăbiţi-vă, altfel o să vă pară rău; afară plouă.

— Br-r-r! a clănţănit careva.

Femeile s-au ridicat şi au dispărut pe diferitele uşi din jurul holului.

— Vino, a spus Marija, şi l-a dus pe Jurgis în camera ei, o încăpere strâmtă, cu un pat, un scaun, o măsuţă de toaletă şi câteva rochii atârnând pe uşă. Pe jos erau împrăştiate haine şi peste tot domnea dezordinea, cutii de pudră, şi ruj, şi sticle de parfum printre pălării, şi farfurii murdare ce zăceau pe toaletă, iar pe un scaun se zărea o pereche de papuci, un ceas, o sticlă de

whisky.

Marija n-avea pe ea decât chimonoul şi ciorapii, dar a început să se îmbrace faţă de Jurgis, fără să-şi dea osteneala măcar să închidă uşa. El se lămurise între timp asupra naturii stabilimentului şi văzuse destule de când plecase de acasă ca să se mai emoţioneze, dar încerca un sentiment dureros s-o ştie pe Marija aici. Acasă fuseseră întotdeauna oameni cuviincioşi şi socotea că amintirea zilelor de odinioară ar fi trebuit s-o călăuzească pe Marija în viaţă. Dar apoi a râs în sine de prostia lui. Ce era el însuşi ca să pretindă la alţii o purtare cuviincioasă?!

— De când eşti aici? a întrebat-o.

— De aproape un an, a răspuns ea.

— De ce ai făcut-o?

— Trebuia să trăiesc cumva şi nu puteam suporta să văd copiii murind de foame.

După ce a privit-o un moment în tăcere, a întrebat-o:

— N-aveai de lucru?

— Mă îmbolnăvisem, a răspuns ea, şi rămăsesem fără bani. Apoi, Stanislovas a murit...

— Stanislovas?!

— Da, a spus Marija. Am uitat că nu ştiai nimic de asta.

— Cum a murit?

— L-au omorât şobolanii, a răspuns ea.

Lui Jurgis i s-a pus un nod în gât.

— L-au omorât şobolanii?!

— Da, a răspuns ea, aplecându-se să-şi lege şireturile de la pantofi. Lucra într-o fabrică de ulei, adică muncitorii îl plăteau ca să le aducă bere. Ducea cănile înşirate pe o prăjină şi obişnuia să bea câte puţin din fiecare. Într-o zi a băut prea mult şi a adormit într-un colţ, şi din greşeală a fost încuiat peste noapte acolo. Dimineaţa, când l-au găsit, era mort, aproape în întregime mâncat de şobolani.

Jurgis îngheţase de groază. Marija continua să-şi lege pantofii. A urmat o lungă tăcere.

Deodată s-a apropiat de uşă un *policeman* gras:

— Grăbeşte-te, tu de colo!

— Mă zoresc cât pot, a spus Marija, îndreptându-şi spatele şi a început să-şi îmbrace grăbită corsetul.

— Dar ceilalţi sunt în viaţă? a întrebat Jurgis în cele din urmă.

— Da, a spus ea.

— Unde sunt?

— Locuiesc pe aproape. Acum sunt bine.

— Lucrează? a întrebat el.

— Elzbieta lucrează când poate. Mai mult am eu grijă de ei; acum câştig o mulţime de bani,

După altă pauză, Jurgis a întrebat:

— Ei ştiu unde te afli, ce faci?

— Elzbieta ştie, a răspuns Marija. N-am putut s-o mint. Poate că între timp au aflat şi copiii. Nu-i nici o ruşine. N-aveam încotro.

— Dar Tamoszius? a întrebat Jurgis. El a aflat?

Marija a ridicat din umeri.

— De unde să ştiu? Nu l-am văzut de mai bine de un an. S-a infectat, şi-a pierdut un deget de la mână şi n-a mai putut cânta la vioară; apoi a dispărut.

Stătea în faţa oglinzii potrivindu-şi rochia. Jurgis o privea lung. Nu-i venea să creadă că e aceeaşi Marija de pe vremuri; era atât de stăpână pe sine, atât de dură! Simţea o strângere de inimă când se uita la ea.

Marija l-a privit pe neaşteptate.

— Arăţi de parcă ai trecut şi tu prin multe, a spus ea.

— Asta aşa-i, a recunoscut Jurgis. N-am nici un ban în buzunar şi nici de lucru.

— Unde ai fost în vremea asta?

— Peste tot. Am pribegit. Apoi m-am întors la Combinat, chiar înaintea grevei.

A şovăit puţin, apoi a continuat:

— V-am căutat. Am aflat că aţi plecat, dar nimeni nu ştia unde. Poate gândeşti că m-am purtat josnic cu voi plecând aşa cum am plecat, Marija...

— Nu, a răspuns ea. Nu te învinovăţesc. Şi nici unul dintre noi nu a făcut-o vreodată. Ai făcut tot ce ai putut, dar greutăţile au fost prea mari.

După o pauză, a adăugat:

— Eram toţi prea neştiutori, ăsta a fost nenorocul. N-aveam nici o şansă de a răzbi. Dacă aş fi ştiut atunci tot ce ştiu acum, am fi reuşit.

— Ai fi venit aici mai de mult? a întrebat Jurgis.

— Da, a răspuns ea; dar nu despre asta e vorba. Mă gândeam la tine, altfel te-ai fi comportat în cele întâmplate cu Ona.

Jurgis tăcea; nu se gândise niciodată la acest aspect.

— Când oamenii mor de foame, a continuat Marija, şi au ceva de vânzare, trebuie să vândă, aşa gândesc eu. Cred că-ţi dai şi tu seama, acum, când e prea târziu. Ona ar fi putut să ne ţină pe toţi, la început.

Vorbea cât se poate de calm, ca omul care ajunge să privească totul dintr-un punct de vedere comercial.

— Probabil, a răspuns Jurgis şovăind.

Nu a adăugat însă că plătise cu trei sute de dolari şi cu slujba sa pe deasupra pentru satisfacţia de a-l mai bate o dată pe Phil Connor.

Tocmai atunci a apărut iar în uşă poliţistul.

— Acum, hai, a spus el. Repede!

— E-n regulă, a spus Marija, luându-şi pălăria, mare cât o tobă şi împodobită cu pene de struţ. A ieşit în hol, urmată de Jurgis, iar poliţistul a rămas să controleze sub pat şi după uşă.

— Ce-o să iasă din toată istoria asta? a întrebat Jurgis în timp ce coborau scările.

— Adică descinderea? A, nimic, ni se întâmplă din când în când. Madama are oarecare neplăceri cu poliţia; nu ştiu exact ce se întâmplă, dar cred că ajung la o învoială până dimineaţa. În orice caz, ţie nu-ţi vor face nimic. Bărbaţilor li se dă întotdeauna drumul.

— Poate, a răspuns el, dar mie nu; mi-e teamă că am căzut în cursă.

— Ce vrei să spui?

— Sunt căutat de poliţie, a spus el coborând vocea, deşi vorbeau lituaniana. Cred că mă vor închide pentru un an sau doi.

— Ei, drace! a spus Marija. Urâtă încurcătură! Să vedem dacă nu te pot scoate de aici.

La parter, unde se aflau ceilalţi, Marija a căutat-o pe femeia cea corpolentă, cu cercei de diamante şi a vorbit cu ea în şoaptă. Apoi madama s-a apropiat de sergentul care conducea descinderea.

— Billy – i-a spus ea, arătându-l pe Jurgis – bărbatul acela a venit s-o vadă pe sora lui. Intrase tocmai pe uşă când aţi apărut voi. Dar voi nu vă ocupaţi de vagabonzi, nu-i aşa?

Uitându-se la Jurgis, sergentul a început să râdă.

— Îmi pare rău, a spus el, dar ordinul spune să-i luăm pe toţi, afară de servitori.

Jurgis s-a furişat deci în urma celorlalţi, care se ascundeau unul în spatele celuilalt ca nişte oi care au simţit lupul. Erau bătrâni şi tineri, liceeni şi bărbaţi cu barba căruntă care le puteau fi taţi; unii erau îmbrăcaţi în haine de seară; afară de Jurgis, nici unul dintre ei nu părea a fi om sărac.

Când s-au adunat cu toţii, s-au deschis uşile şi grupul a ieşit. La colţul străzii aşteptau trei dube şi toţi vecinii ieşiseră să privească bâlciul; se ridicau pe vârful picioarelor ca să vadă mai

bine şi făceau haz. Femeile priveau cu aroganţă sau râdeau şi glumeau, în timp ce bărbaţii lăsaseră capul în piept şi-şi trăseseră pălăriile pe ochi. Stăteau îngrămădiţi în dubă ca într-un autobuz şi au pornit într-un hohot de râs general. La poliţie, întrebat fiind cum îl cheamă, Jurgis a rostit un nume oarecare polonez şi a fost băgat într-o celulă împreună cu alţi câţiva inşi; în timp ce ceilalţi vorbeau în şoaptă, el s-a aşezat într-un colţ şi s-a adâncit în propriile-i gânduri.

Coborâse printre ultimele lepădături de pe scara socială şi se obişnuise cu spectacolul ce-l ofereau. Dar ori de câte ori îşi zisese că omenirea e mârşavă şi plină de păcate, exceptase de la această judecată familia lui, pe care o iubise; acum însă, ce bruscă şi înspăimântătoare descoperire: Marija se prostitua, iar Elzbieta şi copiii trăiau de pe urma ruşinii ei! Oricâte argumente şi motive i se înfăţişau – că el însuşi era mai rău şi n-avea nici un rost să-i pese – tot nu putea să accepte această neaşteptată descoperire care-l cufundase în cea mai neagră tristeţe. Adâncurile fiinţei lui erau răscolite, se trezeau în el amintiri ce fuseseră atâta vreme amorţite, încât le crezuse moarte. Îi reveneau amintirile vieţii sale de altădată, speranţele şi năzuinţele lui, vechile lui visuri despre un trai curat şi liber! O vedea din nou pe Ona aievea în faţa ochilor, auzea vocea ei blândă implorându-l. Îl vedea pe micul Antanas, din care sperase să facă un om, îl vedea pe bătrânul lui tată, slab şi tremurând, binecuvântându-i pe toţi cu dragostea lui nemărginită. Retrăia ceasurile îngrozitoare ale acelei zile când aflase ruşinea Onei, Dumnezeule! Cât de nebun fusese! Cât de înfiorător i se păruse totul atunci şi cât de liniştit fusese astăzi, când Marija îi spusese că a fost un prost, iar el aproape că i-a dat dreptate! Da, Marija îi spusese că ar fi trebuit să vândă cinstea soţiei lui şi să trăiască de pe urma ei! Şi apoi soarta groaznică a lui Stanislovas, povestea aceea scurtă pe care Marija i-o relatase atât de liniştit, cu indiferenţă plictisită. Bietul copil, cu degetele

degerate şi speriat de zăpadă – glăsciorul lui răsuna atât de plin de jale în urechile lui Jurgis, în celula aceea întunecoasă, până a simţit sudoarea acoperindu-i fruntea. Era din când în când cuprins de un tremur de oroare când se gândea la micul Stanislovas, închis în clădirea pustie, luptându-se cu şobolanii, pe viaţă şi pe moarte!

Lui Jurgis toate aceste emoţii i se păreau acum neobişnuite; de atâta vreme nu-l mai încercaseră, încât fusese convins că nu le va mai resimţi vreodată. Aşa, neajutorat şi neputincios cum era, la ce bun să se mai gândească la asemenea lucruri? De ce oare se lăsase asaltat de ele? Toată truda lui din ultimele luni fusese ca să şi le înăbuşe, să şi le smulgă din suflet; nu le-ar mai fi resimţit niciodată, dacă nu l-ar fi cuprins pe neaşteptate, copleşindu-l înainte de a fi apucat să se apere. Auzea iar glasul de demult al inimii lui, vechile fantome îi făceau semne, întinzând braţele spre el. Dar erau îndepărtate şi ceţoase, iar între ei era o prăpastie întunecată, fără fund; vor dispărea din nou în negurile trecutului. Glasurile lor se vor stinge şi nu le va mai auzi nicicând – şi astfel, ultima licărire de omenie din sufletul lui se va topi.

CAPITOLUL XXVIII

După micul dejun, Jurgis a fost transportat la tribunal; acesta era plin de deţinuţi – un public de curioşi, printre care se aflau şi câţiva veniţi în speranţa de a recunoaşte pe careva din bărbaţi ca să afle prilej de şantaj. Bărbaţii au fost citaţi primii şi dojeniţi de-a valma, apoi au fost eliberaţi, dar Jurgis, spre spaima sa, a fost citat separat, fiind considerat suspect. Era acelaşi tribunal care-l mai judecase odată, atunci când i se „suspendase" pedeapsa; era acelaşi judecător şi acelaşi grefier. Acesta din urmă îl privea acum de parcă l-ar fi recunoscut; dar judecătorul nu bănuia nimic, era preocupat, aştepta un mesaj telefonic din partea unui prieten al şefului poliţiei districtului, care să-i spună ce hotărâre să ia în cazul lui „Polly" Simpson, cum i se spunea „madamei" stabilimentului. Asculta între timp depoziţia lui Jurgis, care povestea cum îşi căutase sora; judecătorul l-a sfătuit cu răceală să caute pentru soră-sa o slujbă mai potrivită: apoi i-a dat drumul şi a început să amendeze pe fiecare dintre fete la câte cinci dolari, amenzi plătite grămadă dintr-un teanc de bancnote scoase de madam Polly dintr-un ciorap.

Jurgis a aşteptat afară, apoi s-a întors acasă cu Marija. Poliţia părăsise casa şi se şi adunaseră câţiva vizitatori; seara, stabilimentul va funcţiona iar, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Până atunci, Mari]a l-a condus pe Jurgis sus, în camera ei şi au stat de vorbă. La lumina zilei, Jurgis a putut observa că, culorile din obrajii ei nu mai erau cele naturale, de odinioară, de sănătate robustă; tenul ei era galben ca pergamentul şi sub ochi i se desenau cearcăne negre.

— Ai fost bolnavă? a întrebat-o.

— Bolnavă? a spus ea. Drace! (Marija se obişnuise să-şi împăneze conversaţia cu drăcuieli, ca un marinar sau un căruţaş.) Cum aş putea să nu fiu bolnavă, când duc o viaţă ca

asta?

A căzut pe gânduri o clipă, privind în gol, tristă.

— Morfina, a spus în sfârşit. Se pare că simt nevoia de o cantitate din ce în ce mai mare.

— La ce foloseşte asta? a întrebat Jurgis.

— Aşa se obişnuieşte; nu ştiu de ce. Dacă nu e morfină, atunci e băutură. Dacă nu s-ar îmbăta, fetele n-ar putea suporta treaba asta. Când sosesc aici, madama le dă întotdeauna stupefiante şi apoi încep să le prindă gustul; uneori le iau contra durerilor de cap sau altor dureri, şi aşa se deprind. Îmi dau seama că am prins şi eu năravul; am încercat să mă lepăd de el, dar nu voi putea atâta vreme cât voi sta aici.

— Cât ai de gând să rămâi aici? a întrebat el.

— Nu ştiu, a spus ea. Definitiv, probabil. Ce aş putea face altceva?

— Nu pui deoparte ceva bani?

— Bani deoparte?! Dumnezeule, nu! Câştig destul, cred, dar banii se duc toţi. Îmi rămâne jumătate din câştig, câte doi dolari şi jumătate de client, încât uneori scot douăzeci şi cinci, treizeci de dolari într-o noapte, şi, fireşte, ar trebui să economisesc ceva din asta! Dar trebuie să-mi plătesc camera şi masa, la un preţ de necrezut; şi apoi tot ce consum în plus pe băuturi, şi pe câte altele, pe care uneori nici nu le văd. Numai pentru spălatul rufelor plătesc câte douăzeci de dolari pe săptămână, imaginează-ţi! Dar ce-aş putea face? Sau accept, sau plec de-aici, şi oriunde în altă parte e la fel. Numai aşa pot aduna cei cincisprezece dolari pe care-i dau Elzbietei săptămânal, ca să poată trimite copiii la şcoală.

Marija a rămas gânditoare; apoi, văzând că pe Jurgis îl interesează, a continuat:

— În felul ăsta sunt ţinute fetele aici, ne lasă să facem datorii, ca să nu putem pleca. Vine câte-o fată din altă ţară, care nu ştie o

boabă englezeşte şi nimereşte într-o casă ca asta, iar când vrea să plece, madama îi vâră sub nas o notă de datorii de sute de dolari, îi ia toate hainele şi o ameninţă cu închisoarea dacă nu rămâne şi nu face ce i se spune. Aşa că rămâne, dar cu cât stă mai mult, cu atât se îndatorează mai rău. Deseori, se întâmplă ca fetele nici să nu ştie la ce au venit; ele s-au angajat ca femei de serviciu. Ai observat-o pe franţuzoaica aceea micuţă, blondă, care stătea lângă mine la tribunal?

Jurgis a răspuns afirmativ.

— Ei bine, a sosit în America acum vreun an. Fusese vânzătoare la un mare magazin şi a fost angajată de un individ să vină să lucreze ca muncitoare în fabrică. Sosiseră şase fete odată şi au fost instalate într-o casă mai la vale, tot pe strada asta, iar franţuzoaica a fost băgată singură într-o cameră, i-au pus nişte narcotice în mâncare şi când şi-a venit în fire, era prea târziu. A ţipat, a răcnit, şi-a smuls părul din cap, dar n-avea pe ea decât un capot şi nu putea pleca şi au ţinut-o toată vremea cu stupefiante într-o stare inconştientă, până a cedat. N-a ieşit din casă timp de vreo zece luni, apoi au dat-o afară pentru că nu corespundea. Cred că şi de-aici o s-o dea afară, a început să aibă accese de nebunie din cauza absintului. Dintre fetele care au sosit odată cu ea, una singură a reuşit să scape, sărind într-o noapte pe fereastră de la etajul doi. A ieşit scandal, cred că ai auzit şi tu.

— Da, a spus Jurgis, am auzit despre asta mai târziu. (Se întâmplase în stabilimentul unde el şi cu Duane se ascunseseră când cu „clientul de la ţară". Spre norocul poliţiei, fata înnebunise.)

— Se câştigă o groază de bani din afacerea asta, a spus Marija; se plătesc câte patruzeci de dolari de fiecare fată şi se importă din toată lumea. Aici sunt şaptesprezece din nouă ţări diferite. În alte case găseşte şi mai multe. Avem vreo jumătate duzină de franţuzoaice, probabil pentru că madama vorbeşte limba lor.

Franţuzoaicele sunt şi cele mai stricate, după japoneze. Alături este o casă plină de japoneze, dar eu n-aş sta pentru nimic în lume la un loc cu ele.

După un minut, două de tăcere, Marija a adăugat:

— Cele mai multe de aici sunt femei de treabă, nici n-ai bănui. Eu credeam că fac meseria asta din plăcere; dar închipuieşte-ţi o femeie care se vinde oricărui bărbat ce vine, tânăr sau bătrân, negru sau alb şi care ar face-o din plăcere!

— Unele spun că le place, a spus Jurgis.

— Ştiu, a răspuns Marija; ele spun orice. Intră în treaba asta şi ştiu că nu mai pot scăpa. Dar la început le vine greu, îţi vei da seama că întotdeauna le împinge mizeria! Este o evreică aici, care era comisionară la o modistă, s-a îmbolnăvit şi şi-a pierdut slujba; a umblat patru zile pe străzi fără să îmbuce nimic, apoi s-a dus şi s-a oferit la o casă de după colţ, dar au pus-o mai întâi să se dezbrace înainte de a-i da ceva de mâncare!

Marija a căzut iar pe gânduri, întunecată, după care a întrebat deodată:

— Spune-mi despre tine, Jurgis. Pe unde-ai umblat?

Jurgis i-a povestit lungul şir de aventuri prin care a trecut de când fugise de acasă; viaţa lui de vagabond, munca lui în tunelul subteran şi accidentul; apoi i-a povestit despre Jack Duane şi despre cariera lui politică la Combinatul de carne, decăderea lui şi eşecurile ce au urmat. Marija l-a ascultat cu compătimire; nu se îndoia că în ultima vreme făcea foame, se citea pe faţa lui.

— M-ai găsit tocmai la vreme, a spus ea. Am să te ajut, până vei găsi ceva de lucru.

— N-aş vrea ca tu... a început el.

— De ce? Pentru că mă vezi aici?

— Nu, nu de asta, a spus el. Dar eu v-am părăsit lăsându-vă...

— Prostii! a spus Marija. Nu te gândi la asta. Eu nu te condamn. Trebuie să-ţi fie foame, a spus ea după o vreme. Rămâi

să mănânci aici; am să cer să-mi aducă ceva de mâncare în cameră.

A apăsat pe o sonerie şi o negresă a venit la uşă să ia comanda.

— E plăcut să ai pe cineva să te servească., a observat ea râzând şi întinzându-se pe pat.

Cum micul dejun de la închisoare fusese cam sărăcăcios, Jurgis avea o foame de lup şi s-au ospătat împreună din belşug, vorbind între timp despre Elzbieta, despre copii şi despre zilele de odinioară. Chiar înainte de a termina, a sosit o altă negresă, cu mesajul că „madama" o cheamă pe Marija, „Marija lituanianca", cum i se spunea aici.

— Înseamnă că trebuie să pleci, i-a spus ea lui Jurgis.

El s-a ridicat în picioare şi Marija i-a dat noua adresă a familiei, într-un imobil din ghetou.

— Du-te acolo, i-a zis ea. Vor fi bucuroşi să te vadă.

Dar Jurgis stătea la îndoială.

— N-aş vrea să... Zău, Marija, de ce nu-mi dai ceva bani, şi să mă laşi să-mi caut întâi de lucru?

— Ce nevoie ai de bani? a întrebat ea. Tot ce-ţi trebuie este să ai ce mânca şi un loc unde să dormi, nu-i aşa?

— Da, a spus el; dar nu-mi vine să mă duc la ei după ce i-am părăsit şi când n-am de lucru, şi în vreme ce tu... tu...

— Vezi-ţi de treabă! a zis Marija împingându-l. Ce tot vorbeşti? Eu nu-ţi dau bani, a adăugat ea conducându-l spre uşă, pentru că ai să-i bei şi nu ţi-aş face decât rău. Ţine acum un sfert de dolar şi du-te la ei, vor fi foarte bucuroşi să te aibă iar; nici n-ai să apuci să te ruşinezi. La revedere!

Jurgis a plecat şi a început să se plimbe pe stradă tot gândindu-se şi răzgândindu-se cum e mai bine să facă. A hotărât să încerce mai întâi să găsească de lucru, aşa că şi-a petrecut restul zilei colindând pe la fabrici şi depozite, fără nici un rezultat Apoi, când s-a întunecat, s-a hotărât să se ducă acasă şi a

pornit-o într-acolo; dar trecând prin faţa unui restaurant, a intrat şi a cheltuit sfertul de dolar pentru cină, iar când a ieşit de acolo s-a răzgândit; noaptea era frumoasă şi putea dormi undeva pe afară, ca a doua zi să încerce din nou să găsească de lucru. S-a aşternut deci iar la drum, când, aruncându-şi privirile în jur, şi-a dat seama că se afla pe aceeaşi stradă, în faţa aceleiaşi săli unde, cu o seară înainte, ascultase discursul politic. Acum nu mai erau artificii, nici muzică, dar un afiş anunţa o întrunire politică şi un val de oameni pătrundea pe uşa de la intrare. Jurgis a hotărât pe loc să intre şi să se aşeze – şi în vremea asta să cântărească ce are de făcut. Nimeni nu scotea bilet, aşa că intrarea era probabil liberă.

A intrat. De rândul acesta, sala nu era pavoazată, dar pe platformă se înghesuiau o mulţime de oameni, şi aproape toate locurile erau ocupate. S-a aşezat mai în fund şi n-a mai dat nici o atenţie celor din jur. Îşi va închipui Elzbieta că a venit ca să trăiască pe spinarea ei sau va înţelege că avea de gând să muncească şi să-şi plătească întreţinerea? Va fi înţelegătoare faţă de el sau îl va ocări? Ah, dacă ar putea găsi de lucru înainte de a se duce la ei, ah, dacă ultimul patron ar fi vrut barem să-l pună la încercare!

Dintr-odată, Jurgis şi-a ridicat privirile. Un vuiet puternic a izbucnit din piepturile mulţimii, care umpluse sala până la refuz. Bărbaţi şi femei se sculaseră în picioare, fluturând batistele, strigând, aclamând. Sosise, desigur, oratorul – a gândit Jurgis; ce se mai prosteau oamenii ăştia! Ce sperau ei să câştige din povestea asta, ce legătură aveau ei cu alegerile, cu conducerea ţării? Jurgis cunoştea culisele politicii.

S-a întors la gândurile ce-l frământau, dar trebuia să ţină seama de un nou amănunt: se afla prizonier aici. Sala era înţesată de lume, iar după întrunire va fi prea târziu ca să se ducă acasă, aşa că va trebui să se aranjeze să doarmă pe afară. Poate că era

mai bine să se ducă acasă dimineaţa, când copiii vor fi la şcoală şi va putea discuta liniştit cu Elzbieta. Ea fusese întotdeauna un om de înţeles, şi Jurgis avea de gând să se poarte într-adevăr cumsecade. Se va strădui s-o convingă de asta; ceea ce, de altfel, era dorinţa Marijei – şi doar ea le dădea banii. Dacă Elzbieta va fi urâcioasă, îi va spune aşa de la obraz.

Jurgis a continuat să cugete astfel o oră-două, până ce a început să se întrevadă o repetare a întâmplării nenorocite din seara precedentă. Se vorbea toată vremea, asistenţa aplauda şi aclama plină de entuziasm şi încet-încet, sunetele începeau să se topească în urechile lui Jurgis, gândurile i se învălmăşeau şi capul i se clătina într-o parte şi în alta. Ca şi altă dată, s-a încordat din toate puterile, luând hotărâri neclintite, dar în sală era cald şi aglomeraţie, iar plimbarea lungă şi cina copioasă îl obosiseră, şi până la urmă şi-a lăsat capul în piept şi a aţipit.

Şi iată că iar îl lovea cineva cu cotul şi s-a trezit speriat. Sforăise iar, bineînţeles! Acum, ce să facă? Şi-a aţintit privirile drept înainte, cu o atenţie dureroasă, fixând scena, ca şi cum nimic altceva nu l-ar fi interesat vreodată şi nu-l putea interesa pentru tot restul zilelor lui. Îşi imagina exclamaţiile supărate, privirile duşmănoase, vedea în închipuire poliţistul îndreptându-se spre el, luându-l de guler. Sau avea vreo şansă să scape? Îl vor lăsa să plece singur de data asta? Şedea tremurând şi aştepta.

Apoi, pe neaşteptate, a răsunat în urechea lui un glas de femeie, amabil şi melodios:

— Dacă ai încerca să asculţi, tovarăşe, poate că te-ar interesa.

Jurgis a fost mai uimit de vorbele astea decât ar fi fost de atingerea unui *policeman*. Ţinea încă ochii aţintiţi în faţa lui şi nu mişca; dar inima i-a tresărit cu putere. „Tovarăşe!" Cine era aceea de-i spunea lui „tovarăşe"?

A aşteptat mult, mult; în cele din urmă, când era sigur că nu se uita la el, a tras cu coada ochiului la femeia de alături. Era tânără

şi frumoasă; era bine îmbrăcată, era ceea ce se cheamă o *lady*! Şi ea îi spunea lui „tovarăşe”!

S-a întors puţin, cu fereală, ca s-o poată privi mai bine; apoi nu şi-a mai putut dezlipi ochii, fascinat. Femeia părea să fi uitat cu totul de el şi privea cu atenţie spre scenă, unde vorbea un bărbat; Jurgis îi auzea vocea ca prin vis, toate gândurile fiindu-i îndreptate spre chipul acestei femei. Privind-o, s-a simţit cuprins de un sentiment de panică. I se încrâncena carnea pe el. Ce era cu dânsa, ce se întâmpla, cum se putea ca cineva să fie impresionat în asemenea măsură? Ea şedea ca împietrită, cu mâinile încleştate în poală, atât de încordate că îi putea vedea vinele la încheieturi. Pe faţa ei se citea o emoţie puternică, o concentrare intensă, ca a unui om ce luptă pe viaţă şi pe moarte sau care e martorul unei bătălii hotărâtoare. Nările ei palpitau şi din când în când îşi umezea buzele cu înfrigurare. Pieptul i se ridica şi se lăsa la fiecare respiraţie şi emoţia ei părea să crească mereu, ca apoi să scadă brusc, ca o barcă săltată de talazurile oceanului. Ce însemna asta? Ce se întâmpla? Se datora probabil celor spuse de bărbatul acela de sus, de pe estradă. Ce fel de om era el? Şi, la urma urmei, ce se petrecea aici? Şi astfel, pe neaşteptate, lui Jurgis i-a dat în gând să se uite la orator.

I se părea că se află în faţa unei privelişti sălbatice din natură, vreo pădure biciuită de furtună, un vapor în voia valurilor unei mări vijelioase. Încerca o senzaţie neplăcută de învălmăşeală, de dezordine, de tumult necunoscut, fără înţeles. Oratorul era un ins deşirat, la fel de jigărit ca şi ascultătorul său; o barbă neagră, rară, îi acoperea pe jumătate faţa din care nu se zăreau decât două adâncituri negre: ochii. Vorbea repede şi agitat, gesticulând şi umblând încoace şi încolo pe scenă în neastâmpăr, întinzând braţele sale lungi, de parcă voia să-i atingă pe ascultători. Avea o voce gravă, ca de orgă, dar Jurgis n-a dat decât mai târziu atenţie vocii, pe moment fiind prea ocupat să privească pentru a mai

asculta ce spunea omul. Dar la un moment dat, i s-a părut că vorbitorul îl arată pe el în mod special cu degetul, ca şi cum l-ar fi ales ca exemplu pentru cele expuse; astfel, deodată, Jurgis a devenit conştient de vocea aceea vibrantă de emoţie, tremurând de durere şi pasiune, plină de povara atâtor lucruri nerostite, imposibil de redat în cuvinte. Ascultând glasul acesta, erai ţintuit, subjugat, zguduit.

— Voi ascultaţi aceste lucruri – spunea vorbitorul – şi vă spuneţi în cugetul vostru: „Da, sunt adevărate, dar aşa au fost din totdeauna". Sau vă ziceţi: „Poate va veni acea zi, dar nu în timpul vieţii mele; mie nu-mi va mai fi dat". Şi astfel vă întoarceţi la truda voastră zilnică şi vă lăsaţi măcinaţi de profitori în moara cât lumea de mare a puterii economice. Trudiţi ore nesfârşite pentru câştigul altora; trăiţi în case mizere, murdare, munciţi în locuri primejdioase şi nesănătoase; vă luaţi la trântă cu spectrul foamei şi al lipsurilor, riscaţi accidente, boli şi moarte. Şi în fiecare zi lupta devine tot mai crâncenă, drumul tot mai aspru; trebuie să trudiţi în fiecare zi tot mai din greu, simţiţi gheara de fier a necesităţii încleştându-vă tot mai strâns. Trec luni, poate ani, şi ne întâlnim iar; şi eu vă vorbesc din nou, căutând să aflu dacă v-au uzat mizeria şi lipsurile, dacă nedreptatea şi asupririle nu v-au deschis ochii! Eu voi mai aştepta. Nu pot face altceva. Nu există colţ de lume unde m-aş putea ascunde de aceste lucruri, nu există cer sub care să pot scăpa de ele; deşi colind toate colţurile lumii, găsesc pretutindeni acelaşi sistem blestemat. Văd cum toate aspiraţiile nobile şi generoase ale omenirii, visurile poeţilor şi suferinţele martirilor sunt îngrădite şi înlănţuite de lăcomia prădalnică! Iată de ce n-am odihnă şi nu pot să tac, iată de ce renunţ la tihnă şi la fericire, îmi primejduiesc sănătatea şi reputaţia şi colind lumea dând glas durerii ce-mi chinuie conştiinţa. De aceea nu pot fi redus la tăcere de sărăcie şi boală, nici de ură sau ocară, nici de ameninţări sau batjocură, şi

nici de închisoare şi prigoniri dacă s-ar abate asupră-mi, nici de vreo putere care există pe pământ sau în altă parte, care a fost, este sau va fi vreodată creată. Dacă dau greş în seara asta, voi încerca mâine iar, ştiind că greşeala este a mea, ştiind că dacă viziunea din sufletul meu ar fi clamată pe întinsul lumii, dacă spaima de înfrângere ar fi rostită în cuvinte omeneşti, ar rupe cele mai puternice zăgazuri ale prejudecăţii, ar îndemna la acţiune până şi pe cel mai molâu dintre suflete! L-ar face şi pe cel mai cinic dintre oameni să-şi piardă cumpătul, l-ar înspăimânta şi pe cel mai egoist; glasul batjocurii ar fi redus la tăcere, hoţia şi înşelătoria s-ar retrage în vizuinile lor, iar adevărul singur ar ieşi la lumină! Căci prin glasul meu vorbesc milioanele de oameni fără glas! Cei ce sunt asupriţi şi lipsiţi de mângâiere! Dezmoşteniţii vieţii, pentru care nu există tihnă, nici libertate, şi pentru care lumea este o temniţă, un infern de torturi, un mormânt! Prin glasul meu vorbeşte copilul ce trudeşte în seara asta în fabrica textilă din Sud, clătinându-se pe picioare de oboseală, îngheţat de desperare, singura-i speranţă fiind mormântul. Vorbeşte mama care coase la lumina unei lumânări în mansarda ei, ostenită şi plânsă, torturată de foamea cumplită a pruncilor ei! Bărbatul ce zace pe un pat de zdrenţe luptându-se cu cea din urmă boală şi lăsându-i pe cei dragi să piară! Tânăra fată care, undeva, în această clipă bate străzile oraşului nemilos, murind de foame, chinuită şi având de ales între bordel şi fundul lacului! Toţi acei, oricine şi oriunde ar fi, ei sunt striviţi sub roţile lăcomiei fără de margini! Vă vorbesc cu glasul omenirii chemând eliberarea! Al sufletului nemuritor al omului, ridicându-se din ţarină, croindu-şi drum ca să iasă din închisoare, sfărâmând cătuşele asupririi şi ale ignoranţei, făcându-şi drum spre lumină!

Vorbitorul a făcut o pauză. Un moment s-a aşternut o linişte desăvârşită, ascultătorii ţinându-şi răsuflarea, apoi într-un singur glas s-a auzit strigătul a o mie de oameni. În tot acest timp, Jurgis

şedea nemişcat, ţeapăn, cu ochii aţintiţi spre orator; tremura, uluit.

Deodată, bărbatul a ridicat braţele, s-a făcut tăcere şi şi-a reluat vorba.

— Mă adresez vouă, oricine aţi fi, dacă vreţi să cunoaşteţi adevărul; dar în primul rând mă adresez muncitorilor, celor pentru care relele ce le înfăţişez nu sunt numai prilej de înduioşare, o joacă doar, un sentimentalism trecător, ce va fi dat curând uitării; mă adresez celor pentru care acestea sunt realităţi cumplite şi nemiloase, strivindu-i zi de zi, înlănţuindu-i, biciuindu-le spinările, împietrindu-le sufletele. Vouă mă adresez, muncitori! Vouă, truditori, care aţi durat ţara aceasta şi nu aveţi cuvânt în consiliile ei! Vouă, a căror soartă este de a semăna ceea ce alţii culeg, de a munci şi a vă supune fără altă răsplată decât un salariu de asin de povară: hrana şi acoperişul care să vă ţină în viaţă de la o zi la alta. Vouă vă aduc chemarea mea de mântuire, la voi fac apel. Ştiu cât de greu vă vine să răspundeţi, ştiu – pentru că şi eu am fost ca voi, am dus viaţa ce o duceţi voi, şi nu e nici un om aici, în seara asta, care s-o cunoască mai bine ca mine. Am cunoscut viaţa de cerşetor fără adăpost şi de văcsuitor de ghete, trăind cu o coajă de pâine şi dormind prin beciuri şi pe sub vagoane. Ştiu ce înseamnă să îndrăzneşti şi să năzuieşti, să visezi vise măreţe şi să le vezi năruindu-se, am văzut toate florile curate ale spiritului meu întinate şi călcate în picioare de puterea sălbatică a lumii. Ştiu care-i preţul plătit de muncitor pentru cunoaştere, eu l-am plătit cu hrana şi cu somnul, cu suferinţe trupeşti şi sufleteşti, cu sănătatea, aproape cu viaţa mea; de aceea, când vă adresez chemarea mea de speranţă şi libertate, când vă înfăţişez viziunea unei alte lumi ce trebuie creată, a unei alte munci ce trebuie înfruntată, nu sunt uimit să vă aflu josnici şi fără suflet, molâi şi neîncrezători. Şi dacă nu deznădăjduiesc, este numai pentru că eu cunosc şi puterea ce vă

apasă, cunosc biciul neîndurător al sărăciei, muşcătura dispreţului şi a autorităţii, insolenţa celor ce vă calcă în picioare. Pentru că sunt sigur că în mulţimea care a venit în seara asta la mine, oricâţi dintre voi aţi fi plictisiţi şi nepăsători, oricâţi aţi fi venit din curiozitate deşartă sau pentru a vă bate joc, va fi şi unul pe care durerea şi suferinţa l-au adus la desperare, pe care vederea nedreptăţii şi ororii l-a făcut să tresară şi i-a trezit atenţia. Pentru el cuvintele mele vor fi ca fulgerul ce luminează calea celui ce umblă în beznă, arătându-i drumul, primejdiile şi piedicile, dar şi ce are de făcut, limpezindu-i greutăţile! I se va lua ceaţa de pe ochi, i se vor dezlega lanţurile ce-l încătuşează, va izbucni ca un strigăt de recunoştinţă, va păşi, în sfârşit, ca un om liber! Un om eliberat de robia pe care singur şi-a făurit-o! Un om ce nu va mai putea fi prins în capcană, pe care nici o linguşire nu-l va mai cumineţi, pe care nici o ameninţare nu-l va mai înfricoşa; un om care, începând din seara asta, va păşi drept înainte pe un drum fără întoarcere, care va învăţa şi va înţelege, care-şi va încinge spada şi va intra în armata tovarăşilor şi fraţilor săi; care va împărtăşi şi altora vestea cea bună, aşa cum i-am împărtăşit-o eu lui, darul nepreţuit al libertăţii şi al adevărului, care nu este nici al meu, nici al lui, ci este moştenirea spiritului uman! Muncitori, tovarăşi! Deschideţi ochii şi priviţi în jurul vostru! Atât de multă vreme aţi trăit în trudă şi mizerie, încât simţurile voastre s-au tocit, sufletele voastre sunt amorţite; dar trebuie să vă daţi seama de lumea în care trăiţi; sfâşiaţi zdrenţele deprinderilor şi ale convenţiilor, priviţi lumea în faţă, aşa cum este, în toată goliciunea şi hidoşenia ei! Daţi-vă seama, *înţelegeţi-o!* Înţelegeţi că în seara asta, pe câmpiile Manciuriei, două armate vrăjmaşe se înfruntă[38], că în clipa asta, în timp ce noi şedem aici, un milion de fiinţe omeneşti sunt asmuţite unele împotriva

[38] Aluzie la războiul ruso-japonez din 1905.

altora, istovindu-se într-o furie dementă, ca să se sfâşie în bucăţi! Şi acestea se petrec în secolul douăzeci, o mie nouă sute de ani după ce propovăduitorul păcii a venit pe lume! Sunt o mie nouă sute de ani de când cuvintele păcii sunt înfăţişate ca divine – şi iată că două armate de oameni se ucid şi se sfâşie între ele ca fiarele sălbatice din pădure! Filozofii au argumentat, profeţii au denunţat, poeţii au deplâns şi au pledat – şi totuşi, acest monstru îngrozitor încă mai face ravagii. Avem şcoli şi universităţi, ziare şi cărţi; am cercetat cerul şi pământul; am cântărit, am demonstrat şi am raţionat – şi toate, spre a-i înarma pe oameni ca să se extermine unii pe alţii! Numim aceasta război şi ne vedem de drum; dar nu vă puteţi lepăda de mine cu banalităţi şi convenţii. Veniţi alături de mine, veniţi alături de mine, *înţelegeţi!* Priviţi trupurile oamenilor sfredelite de gloanţe, sfârtecate în bucăţi de obuze! Ascultaţi scrâşnetul baionetelor înfipte în carne de om, ascultaţi gemetele şi vaietele celor ce agonizează, priviţi feţele oamenilor înnebuniţi de durere, pe care ura i-a transformat în fiare! Atingeţi cu mâna voastră bucata aceasta de carne, e caldă şi palpită; chiar adineauri era o parte dintr-un om! Sângele acesta, încă aburind, era pompat de o inimă omenească! Dumnezeule atotputernic! Şi măcelul continuă, e sistematic, organizat, premeditat! Şi noi ştim, citim despre el, îl admitem; ziarele noastre îl descriu şi rotativele nu stau în loc, bisericile ştiu şi nu-şi închid porţile, oamenii îl cunosc şi nu se ridică la revoluţie!

Sau, poate, Manciuria e prea departe. Atunci, însoţiţi-mă aici, prin Chicago. Aici, în oraşul ăsta, în seara asta, zece mii de femei sunt închise în colivii nelegiuite şi împinse de foame să-şi vândă trupurile, ca să aibă ce mânca. Şi noi o ştim – şi facem haz! Femeile astea au chipul mamelor voastre, ar putea fi surorile voastre, fiicele voastre; pe copila pe care aţi lăsat-o acasă astă-seară, ai cărei ochi zâmbitori vă vor surâde dimineaţa, ar putea-o

pândi aceeaşi soartă! În seara asta, în Chicago, zece mii de bărbaţi, bieţi amărâţi fără adăpost, dorind să muncească şi cerşind de lucru, crapă de foame şi se înspăimântă la gândul iernii ce-i aşteaptă! În seara asta, în Chicago, o sută de mii de copii îşi vlăguiesc puterile şi-şi usucă vieţile în încordarea de a-şi câştigă o bucată de pâine! O sută de mii de mame trăiesc în mizerie şi nevoi, străduindu-se să câştige atât cât să amăgească foamea copilaşilor! O sută de mii de bătrâni, azvârliţi pe drumuri şi neajutoraţi, aşteaptă moartea care să pună capăt suferinţelor lor! Un milion de oameni – bărbaţi, femei şi copii – sunt robi ai muncii salariate; ei trudesc fiecare oră a vieţii lor, cât timp se pot ţine pe picioare şi vedea înaintea ochilor, pentru doar atâta plată cât să-şi ţină sufletul, condamnaţi până la sfârşitul zilelor lor la caznă şi urâţenie, la foame şi mizerie, la frig şi caniculă, la murdărie şi boli, la ignoranţă, beţie şi viciu! Şi-acum, să întoarcem foaia şi să privim cealaltă faţă. Sunt o mie, poate zece mii, stăpânii acestor sclavi, care trag foloasele de pe urma trudei lor. Ei nu fac nimic pentru a câştiga ceea ce primesc, nici nu trebuie să ceară măcar, toate le pică de-a gata, singura lor grijă fiind cum să cheltuiască averile. Locuiesc în palate, se lăfăiesc în desfrâu şi destrăbălări ce nu pot fi descrise în cuvinte, întrecând închipuirea cea mai bolnavă, destrăbălări care rod şi distrug sufletul. Ei aruncă sute de dolari pentru o pereche de pantofi, o batistă, o jartieră, risipesc milioane pe cai de curse, automobile şi iahturi, pe palate şi ospeţe, pe pietricelele strălucitoare cu care-şi împodobesc trupurile. Viaţa lor e o continuă cursă pentru supremaţia în vanitate şi nesocotinţă, în distrugerea lucrurilor folositoare şi necesare, în risipa muncii şi vieţii semenilor lor, pentru a cheltui fără rost truda şi neliniştea popoarelor, lacrimile, sudoarea şi sângele oamenilor! Totul e al lor, primesc toate ca din senin. Aşa cum izvoarele se varsă în fluvii şi fluviile în ocean, tot astfel, de la sine, fără oprite, toate bogăţiile societăţii curg spre ei.

Agricultorul ară ogorul, minerul sfredeleşte pământul, ţesătoarea ţese la război, constructorul ciopleşte piatra, omul cu mintea ascuţită inventează, cel priceput conduce pe alţii, înţeleptul studiază, cel talentat cântă, şi tot folosul, toate produsele muncii cu mintea şi cu braţele se adună într-un singur fluviu de abundenţă ce se varsă în poala lor! Întreaga societate e în ghearele lor, toată cazna lumii e la discreţia lor şi ca lupii nesăţioşi ei sfâşie şi distrug, ca vulturii hrăpăreţi înghit lacomi! Întreaga putere a omenirii le aparţine pe veci, fără drept de apel; orice-ar face, oricât s-ar strădui, omenirea trăieşte şi moare pentru ei! Ei nu stăpânesc numai profitul societăţii, au cumpărat până şi cârmuirile şi folosesc pretutindeni puterea pe care au uzurpat-o pentru a-şi întări privilegiile, pentru a lărgi şi adânci canalele prin care profiturile se scurg în mâinile lor! Iar voi, muncitori, voi, muncitori, aţi fost crescuţi şi educaţi în acest scop, vă irosiţi puterile ca vitele de povară, fără alt gând decât strădania zilnică şi durerea; este însă printre voi unul măcar care să creadă că un asemenea sistem poate continua la nesfârşit, există vreunul aici, printre ascultătorii din seara asta, într-atât de decăzut şi de împietrit, încât să îndrăznească a se ridica în faţa mea şi a spune că lucrurile pot continua astfel pentru vecie, că produsul muncii societăţii, mijloacele de existenţă ale omenirii vor aparţine întotdeauna trântorilor şi paraziţilor, spre a fi risipite pentru satisfacerea zădărniciei şi desfrâului, spre a fi risipite, oricare ar fi scopul, că vor fi la dispoziţia unui individ, oricine ar fi el, că niciodată roadele omenirii nu vor aparţine omenirii, că niciodată nu vor fi cheltuite în folosul omenirii, controlate de voinţa omenirii? Dar dacă va fi să fie altfel, cum se va înfăptui oare gândul nostru, care-i puterea ce-i va da viaţă? Credeţi oare că va cădea în sarcina stăpânilor voştri, vor scrie ei oare statutul libertăţii voastre? Vor făuri ei spada eliberării voastre, vor organiza ei o armată pentru voi şi o vor conduce la

luptă? Îşi vor cheltui ei averile în acest scop, vor ridica ei şcoli şi biserici ca să vă înveţe pe voi, vor tipări ei ziare ca să vestească izbânzile voastre şi vor înfiinţa partide politice care să conducă şi să poarte bătăliile voastre? Nu vedeţi voi că asta-i menirea voastră, menirea pe care voi trebuie s-o visaţi, să-i daţi viaţă, s-o înfăptuiţi? Dacă va fi vreodată adusă la îndeplinire, apoi se va face în ciuda tuturor obstacolelor pe care bogăţia şi autoritatea le vor ridica, în ciuda batjocurii şi a defăimării, a urii şi a prigonirilor, în ciuda bastoanelor de cauciuc şi a închisorilor! Se va înfăptui prin puterea piepturilor voastre dezgolite, care vor înfrunta asuprirea furibundă! Prin învăţămintele amare şi dureroase ale suferinţelor oarbe şi neîndurătoare! Prin dureroasele dibuiri ale minţii neînvăţate, prin bâlbâielile slabe ale glasului necultivat! Prin foamea singuratică şi tristă a spiritului, prin căutări, şi abateri, şi suspine, prin sfâşieri de inimă şi desperare, prin moarte, sudoare şi sânge! Va fi cu bani plătiţi prin foame, cu învăţătură furată somnului, cu gânduri şoptite în umbra ocnei! Va fi printr-o mişcare începută în trecutul îndepărtat, un fapt neştiut şi obscur, uşor de ironizat şi de dispreţuit; un lucru neplăcut, purtând înfăţişarea răzbunării şi a urii – dar pentru voi, muncitori, robi salariaţi, chemându-vă cu un glas stăruitor şi imperios, un glas de care nu puteţi fugi, oriunde aţi fi pe lume! Cu glasul tuturor nedreptăţilor suferite, cu glasul tuturor dorinţelor voastre, cu glasul datoriei şi al speranţei voastre, al tuturor lucrurilor din lume ce au preţ pentru voi! Glasul celui sărac, cerând să nu mai fie sărăcie! Glasul celor asupriţi, cerând apusul asupririi! Glasul forţei făurite din suferinţă, al fermităţii ieşite din slăbiciune, al bucuriei şi al îndrăznelii născute din adâncul fricii şi desperării! Glasul Muncii dispreţuite şi nedreptăţite; un uriaş puternic ce zace amorţit, colosal ca un munte, dar orb, înlănţuit şi ignorând propria-i forţă. Şi iată că acum îl asaltează un vis de împotrivire, speranţa

luptându-se cu teama, până ce dintr-odată începe să se mişte, se sfărâmă veriga unui lanţ şi un fior îl străbate până în cel mai îndepărtat punct al trupului său imens. Într-o străfulgerare, visul devine acţiune. Tresare, se înalţă, lanţurile cad, poverile lunecă de pe umerii săi, domină ca un turn gigantic, sare în picioare, strigă în exaltarea ce l-a cuprins...

Vocea vorbitorului s-a sugrumat de emoţie; stătea cu braţele ridicate, părând că forţa viziunii lui îl înalţă de la pământ. Publicul s-a adunat la picioarele lui cu un urlet; bărbaţii îşi agitau braţele, râzând tare, aţâţaţi. Jurgis era printre ei, strigând de-şi spărgea pieptul; striga neputându-se stăpâni, covârşit de emoţia prea puternică. Nu numai cuvintele oratorului îl mişcaseră, nu numai elocvenţa sa ca un torent, ci toată prezenţa lui; glasul lui, cu inflexiuni ciudate ce-i răsunau în suflet ca dangătele clopotelor, l-a cutremurat şi l-a umplut de o spaimă neştiută, de un sentiment divin de mistere nerostite până atunci, de o prezenţă dureroasă, înfricoşătoare! În faţa lui se deschideau perspective noi, se crăpa pământul sub picioarele lui, totul se înălţa, fremăta, se cutremura; dintr-odată, nu se mai simţea acelaşi bărbat dinainte, în el clocoteau puteri de care habar nu avusese, forţe cumplite reţinute, întrebări străvechi luptau să iasă la lumină; şi şedea, copleşit de durere şi de bucurie, simţea furnicături în buricele degetelor şi răsufla greu şi grăbit. Spusele acestui om erau pentru el ca trăsnete ce se abăteau asupra sufletului său, un val de emoţii îl inunda, toate vechile lui speranţe şi aspiraţii, vechile lui necazuri, descumpăniri şi desperări. Tot ceea ce simţise de-a lungul întregii sale vieţi părea că se întoarce acum dintr-odată cu un simţământ nou, greu de descris. Era destul de grav că suferise asemenea asupriri şi cruzimi, dar faptul că se lăsase copleşit şi doborât de ele, că se supusese, uitase şi trăise împăcat, ei bine, asta era de necuprins în cuvinte, de nesuportat pentru o fiinţă omenească, un lucru

groaznic şi înnebunitor!

— Ce înseamnă – spunea profetul – fapta ucigaşului ce omoară trupul faţă de fapta ucigaşului ce omoară sufletul?

Iar Jurgis era dintre aceia al căror suflet fusese ucis, care încetase să spere şi să lupte, care se împăcase cu decăderea şi desperarea; şi acum, brusc, dintr-o singură lovitură dureroasă, i se dezvăluia tot adevărul, limpede! S-au năruit într-o clipă toţi stâlpii de susţinere a sufletului său, cerul părea că se prăbuşeşte pe capul lui în timp ce stătea acolo, cu mâinile încleştate, ridicate în sus, cu ochii injectaţi de sânge, cu vinele umflate pe frunte, urlând ca o fiară, frenetic, incoerent, înnebunit. Iar când nu a mai avut glas să strige, a rămas pe loc murmurând pentru sine, cu glas întretăiat:

— Dumnezeule, Doamne! Dumnezeule, Doamne!

CAPITOLUL XXIX

Oratorul se aşezase şi Jurgis a înţeles că-şi terminase discursul. Aplauzele au mai continuat câteva minute; apoi cineva a început să îngâne un cântec, ceilalţi s-au alăturat şi toată clădirea s-a cutremurat în ritmul lui. Jurgis îl auzea pentru prima oară şi nu putea înţelege cuvintele, dar se simţea învăluit de suflul vijelios şi minunat ce-l străbătea; era Marseieza! În vreme ce răsuna strofă după strofă, el şedea cu mâinile încleştate, tremurând din tot trupul. În viaţa lui nu fusese atât de mişcat; se petrecuse cu el un adevărat miracol. Nu putea gândi, era copleşit, dar ştia un lucru: că din puternica tulburare a sufletului său se născuse un om nou. Fusese smuls din ghearele decăderii, fusese descătuşat din robia desperării; întreaga lume se schimbase pentru el, era liber, era liber! Chiar de-ar trebui să sufere ca şi mai înainte, chiar de-ar fi să cerşească şi să flămânzească, nimic nu va mai fi pentru el ca mai înainte; va înţelege şi va fi tare. Nu se va mai lăsa purtat de voia întâmplării, va fi bărbat, va avea voinţă şi un ţel; va şti pentru ce luptă; la nevoie, va avea pentru ce muri! Iată în jurul lui oameni care-l vor învăţa şi-l vor ajuta; va avea prieteni şi aliaţi, nu va mai fi nevoit să se ferească de justiţie, va avea alături oameni puternici.

Publicul s-a potolit şi Jurgis s-a aşezat din nou. Preşedintele întrunirii a luat cuvântul. Vocea lui răsuna slabă şi lipsită de interes după cea a predecesorului său, iar lui Jurgis îi părea o profanare. Ce nevoie era să mai vorbească cineva după omul acela minunat; nu era mai bine să stea cu toţii liniştiţi în reculegere? Preşedintele spunea că acum se va face o colectă pentru acoperirea cheltuielilor întrunirii şi în beneficiul fondului de propagandă al partidului. Jurgis a auzit, dar cum n-avea nici un bănuţ în buzunar, gândurile i s-au abătut la alte preocupări.

Ochii îi erau tot timpul aţintiţi asupra oratorului care şedea

într-un fotoliu, cu capul sprijinit în palmă, întreaga-i atitudine trădând oboseala. Dar deodată s-a ridicat iar şi Jurgis l-a auzit pe preşedinte spunând că vorbitorul va răspunde la orice întrebări doreşte publicul să-i pună. Omul a păşit în faţă şi cineva – o femeie – s-a ridicat în picioare şi l-a întrebat ceva în legătură cu părerea exprimată de el asupra lui Tolstoi. Jurgis nu auzise niciodată despre Tolstoi şi nici nu-l interesa, Cum mai simţea cineva nevoia să pună întrebări după o asemenea cuvântare? Nu era vorba să discuţi, ci să acţionezi; trebuia să-i convingi şi pe alţii, să-i trezeşti, să-i organizezi şi să-i pregăteşti pentru bătălie!

Dar discuţia continua pe un ton obişnuit, de toate zilele, readucându-l pe Jurgis în universul cotidian. Câteva minute mai înainte era gata să apuce mâna doamnei de lângă el şi s-o sărute, era gata să-şi arunce braţele în jurul gâtului vecinului din cealaltă parte. Acum se simţea iar un vagabond mizerabil, zdrenţăros şi murdar, mirosind urât şi fără adăpost!

Astfel, când întrunirea a luat sfârşit şi publicul a început să se risipească, bietul Jurgis se afla pradă îndoielilor. Nu se gândise că va pleca, credea că viziunea cea minunată va dura mereu, totdeauna, că a găsit tovarăşi, fraţi. Dar iată, va ieşi de aici, totul va pieri şi nu va mai fi niciodată în stare să regăsească ceea ce pierduse. Şedea pe locul lui, speriat şi nedumerit; dar lumea de pe acelaşi rând voia să iasă, aşa că a fost nevoit să se ridice şi s-o ia din loc. Dându-se la o parte, se uita cu atenţie la unul şi la altul; toţi discutau cu aprindere cuvântarea, dar nimeni nu se gândea să discute cu el. Era aproape de uşă şi simţea aerul răcoros al nopţii, când l-a apucat desperarea. Nu-i rămăsese absolut nimic în minte din ceea ce ascultase, nici măcar numele oratorului; şi iată că se îndreptă spre ieşire; nu, nu, era absurd, trebuia neapărat să stea de vorbă cu cineva; trebuia să-l găsească pe orator şi să-i vorbească. El nu-l va dispreţui, chiar dacă nu era decât un coate-goale!

S-a tras la o parte şi a aşteptat, iar când publicul s-a rărit, s-a apropiat de estradă. Vorbitorul plecase; dar în spatele scenei era o uşă deschisă, pe unde oamenii intrau şi ieşeau, fără nici o oprelişte. Jurgis şi-a luat inima în dinţi, a intrat, a străbătut un coridor şi a ajuns la o uşă în faţa căreia se adunase lume. Nimeni nu l-a observat când s-a strecurat în încăpere şi, într-un colţ, l-a zărit pe cel pe care-l căuta. Conferenţiarul şedea pe un scaun, cu umerii căzuţi şi ochii pe jumătate închişi. Faţa-i era galbenă ca ceara, bătând în verzui, şi un braţ îi atârna într-o parte; lângă el, în picioare, stătea un bărbat voinic care împingea înapoi mulţimea spunând:

— Staţi mai departe, vă rog, nu vedeţi că tovarăşul e frânt de oboseală?

Jurgis a stat şi a aşteptat vreo cinci-zece minute. Din când în când, omul ridica ochii şi spunea câteva cuvinte celor de lângă el; în sfârşit, la un moment dat, privirea lui s-a oprit asupra lui Jurgis. În înfăţişarea lui se citea o întrebare – şi o pornire spontană l-a făcut pe Jurgis să păşească înainte.

— Doream să vă mulţumesc, domnule, a început el grăbit, cu răsuflarea tăiată. Nu puteam pleca fără să vă spun cât de mult... cât de bucuros sunt că v-am ascultat. Eu... eu nu ştiam nimic despre...

Bărbatul cel voinic, cu ochelari, care se îndepărtase între timp, s-a apropiat în clipa aceea.

— Tovarăşul este prea obosit ca să mai poată sta de vorbă cu cineva, a început el; dar celălalt a făcut un gest cu mâna:

— Aşteaptă, a zis. Vrea să-mi spună ceva.

Apoi l-a privit pe Jurgis în ochi.

— Vrei să ştii mai multe despre socialism? l-a întrebat.

Jurgis a început:

— Eu... eu... s-a bâlbâit. E vorba de socialism? Nu ştiam. Vreau să ştiu despre ceea ce aţi vorbit dumneavoastră... vreau să dau o

mână de ajutor. Eu am trecut prin toate astea.

— Unde locuieşti? a întrebat celălalt.

— N-am casă, a zis Jurgis. Sunt şomer.

— Eşti străin, nu-i aşa?

— Lituanian, domnule.

Omul s-a gândit o clipă, apoi s-a întors către prietenul său.

— Cine-i dincolo, Walters? a întrebat. E Ostrinski, dar el e polonez...

— Ostrinski vorbeşte şi lituaniana, a spus celălalt.

— Atunci e foarte bine; vrei să vezi dacă n-a plecat?

Celălalt s-a îndepărtat, iar conferenţiarul l-a privit din nou pe Jurgis. Avea ochii negri, adânci şi o figură blândă, pe care se întipărise durerea.

— Te rog să mă ierţi, tovarăşe, a zis. Sunt foarte obosit. Am vorbit zi de zi, în ultima lună. Te voi prezenta cuiva, care te va putea ajuta la fel de bine ca şi mine...

Mesagerul nu avusese de mers decât până la uşă şi acum se întorcea urmat de un bărbat pe care i l-a prezentat lui Jurgis drept „tovarăşul Ostrinski". Tovarăşul Ostrinski era un bărbat micuţ – îi ajungea lui Jurgis până la umăr – avea o faţă urâtă, plină de zbârcituri, şi şchiopăta puţin. Purta haine negre, uzate, verzui pe la cusături şi butoniere; avea probabil ochii slabi, căci purta ochelari fumurii, ceea ce-i dădea o înfăţişare caraghioasă. Dar i-a strâns mâna cu putere şi vorbea lituaniana, ceea ce i-a încălzit inima lui Jurgis.

— Vrei să ştii ce e socialismul? a zis. Bun. Hai să ieşim să ne plimbăm şi vom putea discuta în linişte.

Jurgis şi-a luat deci rămas bun de la meşterul vrăjitor şi a ieşit. Ostrinski l-a întrebat unde locuieşte, oferindu-se să meargă în direcţia casei lui; a trebuit, astfel, să mai explice o dată că n-avea casă. Apoi, la întrebările celuilalt, i-a povestit peripeţiile lui; cum a imigrat în America, ce i s-a întâmplat la Combinatul de carne,

cum i-a fost distrusă familia, iar el a ajuns să rătăcească pe drumuri. Ascultând toate acestea, omuleţul i-a strâns braţul cu prietenie şi i-a spus:

— Al trecut şi prin foc, şi prin apă, tovarăşe! Vom face din dumneata un luptător!

Apoi i-a arătat şi Ostrinski situaţia lui. L-ar fi poftit pe Jurgis acasă la el, dar n-avea decât două încăperi şi nici un pat liber. I-ar fi cedat patul lui, dar nevastă-sa era bolnavă. După aceea, dându-şi seama că Jurgis va trebui să doarmă în vreun gang, i-a oferit duşumeaua bucătăriei sale, pe care Jurgis a fost bucuros s-o accepte.

— Poate vom găsi mâine ceva mai bun, a spus Ostrinski. Încercăm să-i ajutăm pe tovarăşii la ananghie.

Locuinţa lui Ostrinski – două camere într-un subsol – se afla în ghetou. Tocmai când au intrat, au auzit un prunc plângând, şi Ostrinski a închis uşa dinspre dormitor. Avea trei copii şi un sugar. A tras două scaune lângă soba din bucătărie, cerându-şi scuze pentru dezordine şi explicând că în asemenea situaţie nu-i de mirare că locuinţa nu-i aranjată. Jumătate din bucătărie era ocupată de o masă de lucru, pe care erau îngrămădite haine şi Ostrinski i-a explicat că era „pantalonar”. Aducea acasă legături mari de pantaloni croiţi, pe care el şi nevastă-sa îi terminau de gata. Din asta trăiau, dar era din ce în ce mai greu, pentru că îi slăbea vederea. Nu ştia ce vor face când vor trebui să renunţe; nu pusese nimic deoparte, abia de-şi puteau duce viaţa muncind câte douăsprezece şi paisprezece ore pe zi. Încheierea pantalonilor nu cerea cine ştie ce îndemânare, o putea învăţa oricine, aşa că munca era plătită din ce în ce mai prost. Salariul scădea mereu din cauza concurenţei, iar dacă Jurgis dorea să înţeleagă ce este socialismul, era cel mai bine să înceapă chiar de aici. Muncitorii depindeau de o slujbă ca să trăiască de pe o zi pe alta, şi se concurau unii pe alţii, şi nimeni nu primea mai mult

decât cel mai mic salariu pentru care se oferea cineva să lucreze. Astfel, masa poporului era într-o luptă pe viaţă şi pe moarte cu sărăcia. Aceasta era „concurenţa" pentru muncitorul salariat, pentru cel ce n-avea de vânzare decât puterea braţelor sale; pentru cei de sus, pentru exploatatori, aspectul era, bineînţeles, altul; ei erau puţini, puteau face combinaţii şi-şi impuneau voinţa, având puteri nelimitate. Aşadar, în întreaga lume se constituiau două clase, şi între ele o prăpastie de netrecut: clasa capitalistă cu imense bogăţii, şi proletariatul ţinut în sclavie cu lanţuri nevăzute. Cei din urmă erau în număr de o mie la unul, dar erau neştiutori şi neajutoraţi şi vor rămâne la bunul plac al exploatatorilor lor până se vor organiza şi vor căpăta „conştiinţă de clasă". Era un proces lent şi greu, dar care se va realiza; semăna cu înaintarea unui gheţar: odată pornit, nu va mai putea fi oprit Fiecare socialist îşi aducea contribuţia şi trăia cu visul unui viitor mai bun ce va să vină când clasa muncitoare va lua în mâini puterea şi va pune capăt proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie. Oricât de sărman ar fi un om, oricât de mult ar suferi, nu putea fi nefericit cât timp cunoştea acest viitor; chiar dacă nu va ajunge să vadă el însuşi acele zile, le vor trăi copiii lui; iar pentru un socialist, victoria clasei sale însemna propria lui victorie. Şi apoi căpăta curaj, văzând progresele ce se făceau; aici, la Chicago, de exemplu, mişcarea se dezvolta în salturi mari. Chicago era centrul industrial al ţării şi nicăieri sindicatele nu erau atât de puternice; dar organizaţiile lor nu le erau de prea mare folos muncitorilor, căci şi patronii erau organizaţi şi, astfel, grevele în genere eşuau; dar de îndată ce sindicatele se destrămau, muncitorii se înscriau la socialişti.

Ostrinski i-a explicat lui Jurgis organizarea partidului, sistemul prin care se educa proletariatul. În toate oraşele mari şi în metropole existau secţii locale, iar altele erau în curs de organizare şi în centrele mai mici; o secţie avea de la şase până la

o mie de membri şi în total erau o mie patru sute de secţii, cuprinzând vreo douăzeci şi cinci de mii de membri, care plăteau cotizaţii. Secţia locală din Chicago avea opt subsecţii, cheltuind ea singură câteva mii de dolari pentru propagandă. Publica un ziar săptămânal în limba engleză, unul în cehă şi unul în germană; tot la Chicago apărea şi o revistă lunară, şi exista o editură cooperatistă care scotea un milion şi jumătate de cărţi şi broşuri socialiste în fiecare an. Toate acestea luaseră fiinţă în ultimii ani; când Ostrinski sosise la Chicago, nu exista mai nimic.

Ostrinski era în vârstă de vreo cincizeci de ani. Trăise în Silezia, unde fusese batjocorit şi persecutat pentru că era polonez; luase parte la mişcarea proletară încă din anii 1870, când Bismarck, după ce învinsese Franţa, îndreptase politica sa de foc şi sabie împotriva „Internaţionalei". Ostrinski stătuse în două rânduri la închisoare, dar pe atunci era tânăr şi nu-i păsa. El continuase să lupte; însă tocmai când socialismul a rupt zăgazurile şi a devenit marea forţă politică a imperiului, a emigrat în America, unde a luat-o de la capăt. În America toată lumea râdea, pe atunci, la auzul ideii de socialism; acolo toţi oamenii sunt liberi. Ca şi cum libertatea politică ar face suportabilă robia salariată! – comentă Ostrinski.

Croitoraşul se lăsase pe spate în scaunul tare de bucătărie, îşi sprijinise picioarele pe soba goală şi vorbea în şoaptă ca să nu-i trezească din somn pe cei din camera alăturată. Lui Jurgis i se părea un om aproape la fel de minunat ca şi oratorul de la întrunire; era sărac, cel din urmă printre cei din urmă, flămând şi năpăstuit, şi totuşi, câte lucruri ştia, câte îndrăznise şi realizase, ce erou fusese! Mai erau şi alţii ca el, cu miile – şi toţi, muncitori! Lui Jurgis nici nu-i venea să creadă că toată această organizaţie de luptă pentru progres fusese creată de tovarăşii lui; i se părea prea frumos ca să fie adevărat.

Aşa se întâmpla întotdeauna, spunea Ostrinski; când un om

aderă la socialism, la început e ca nebun, nu poate înţelege că ceilalţi nu văd adevărul şi crede că va converti pe toată lumea din prima săptămână. După câtva timp, îşi dă seama cât de grea e sarcina şi apoi numai noile adeziuni îl mai împiedică să se cufunde în rutină. Acum era momentul potrivit pentru Jurgis să dea frâu liber entuziasmului său, acum, când – campania pentru alegerile prezidenţiale fiind în plină desfăşurare – toată lumea discuta politică. Ostrinski îl va duce la următoarea şedinţă a secţiei locale, îl va prezenta şi atunci se va putea înscrie în partid. Cotizaţia era de cinci cenţi pe săptămână, dar cine nu avea bani, putea fi scutit. Partidul socialist era o organizaţie politică într-adevăr democratică, era controlată în întregime de membrii săi şi nu avea „şefi". Ostrinski explica aceasta ca fiind înseşi principiile partidului. Se putea spune că, de fapt, exista un singur principiu socialist şi anume „nici un compromis", aceasta fiind chiar esenţa mişcării proletare din lumea întreagă. Când un socialist era ales deputat, el vota, alături de reprezentanţii celorlalte partide, toate măsurile ce puteau fi spre folosul clasei muncitoare, dar nu uita nici o clipă că asemenea concesii nu erau decât fleacuri în comparaţie cu ţelul măreţ al organizării clasei muncitoare în vederea revoluţiei. Până atunci, în America se introdusese ca regulă ca fiecare socialist să aducă la câte doi ani un nou membru; dacă se va realiza acest ritm, în 1912, socialiştii vor conduce ţara – deşi nu sperau să ajungă la putere chiar atât de curând.

Socialiştii erau organizaţi în toate ţările civilizate; ei alcătuiau un partid politic internaţional, îi explica Ostrinski, cel mai mare partid pe care-l cunoscuse lumea vreodată. Număra treizeci de milioane de aderenţi şi obţinea opt milioane de voturi. În Japonia apăruse primul ziar socialist, iar în Argentina se alesese primul deputat socialist; în Franţa socialiştii aveau reprezentanţii lor în cabinetele ministeriale, iar în Italia şi Australia aveau o influenţă

atât de mare, încât puteau răsturna guvernele, în Germania, unde partidul socialist obţinea mai mult de o treime din numărul total de voturi, toate celelalte partide şi forţe politice se uniseră împotriva lui. Nu se putea, socotea Ostrinski, ca proletariatul dintr-o singură ţară să dobândească izbânda, pentru că acea ţară ar fi zdrobită de puterea militară a celorlalte state; astfel că mişcarea socialistă era o mişcare mondială, o organizare a întregii omeniri pentru înscăunarea libertăţii şi a fraternităţii. Era noua religie a omenirii, sau, mai bine zis, era transpunerea în fapt a celei vechi, din moment ce susţinea aplicarea cuvânt cu cuvânt a învăţăturilor lui Cristos.

Până mult după miezul nopţii, Jurgis a stat şi a discutat cu noul său prieten. Pentru el era o experienţă minunată, o întâmplare aproape supranaturală. Era ca şi cum ar fi întâlnit un locuitor al celei de a patra dimensiuni a spaţiului, o fiinţă liberă de toate opreliştile obişnuite. Se împlineau patru ani de când Jurgis rătăcea şi se împotmolea în hăţişurile sălbăticiei; şi iată că acum, deodată, cineva îi întindea mâna şi-l trăgea la suprafaţă, conducându-l pe creasta unui munte de unde putea vădea totul; vedea cărările pe care rătăcise, mlaştinile în care se bălăcise, văgăunile fiarelor de pradă ce se abătuseră asupra lui. Experienţele lui în Packingtown, de pildă – câte nu-i putea lămuri Ostrinski în legătură cu Packingtown! Pentru Jurgis, patronii reprezentaseră destinul; Ostrinski i-a arătat că ei reprezentau Trustul Cărnii. Erau o asociaţie imensă de capital, care sfărâmase orice împotrivire, neţinând seamă de nici un fel de lege a ţării, şi care jefuia poporul. Jurgis îşi amintea cum, pe vremea când abia sosise la Packingtown, asistând la tăierea porcilor, o socotise sălbatică şi nemiloasă, şi cum plecase de acolo bucuros că nu era un porc; acum noul său prieten îi arăta că soarta porcului nu se deosebea prea mult de cea a lui Jurgis, care

fusese şi el unul dintre porcii patronilor. Pe industriaşi nu-i interesa altceva decât să scoată tot câştigul ce se putea obţine de pe urma unui porc; şi acelaşi lucru urmăreau să-l obţină şi de pe urma muncitorului, şi de pe urma consumatorului. Ce gândea porcul, dacă suferea sau ba, nu avea nici o importanţă – şi nici ceea ce gândea sau simţea salariatul sau consumatorul de carne nu-i interesa. Aceste adevăruri erau valabile peste tot în lume, dar se vedeau mai clar la Packingtown; s-ar părea că ceva în munca de măcelărie îndemna cu deosebire la cruzime şi ferocitate, căci pentru industriaşii din Packingtown, o sută de vieţi omeneşti nu valorau nici cât un cent de profit. După ce se va familiariza cu literatura socialistă, ceea ce se va întâmpla foarte curând, Jurgis va putea înţelege mecanismul Trustului Cărnii din diverse unghiuri de vedere şi va întâlni peste tot acelaşi lucru; era întruchiparea Lăcomiei însăşi, a Lăcomiei oarbe şi lipsite de judecată. Trustul era un căpcăun ce înghiţea cu o mie de guri şi tropăia cu o mie de copite; era Marele Măcelar, era întruparea vie a esenţei capitalismului. Naviga pe oceanul comerţului ca un vas de piraţi; arborase steagul negru al pirateriei şi declarase război civilizaţiei. Mita şi corupţia erau metodele sale de fiecare zi. La Chicago, conducerea oraşului nu era altceva decât una dintre secţiile sale; fura pe faţă miliarde de metri cubi din apa oraşului, impunea tribunalelor sentinţele în cazul greviştilor turbulenţi, interzicea primarului aplicarea legilor ce nu-i conveneau. În capitala ţării, avea puterea de a împiedica inspecţia produselor sale şi de a falsifica rapoartele către guvern; eluda legile comerţului, iar atunci când era ameninţat de vreo anchetă, punea pe foc registrele şi-şi expedia fraudatorii peste hotare. În lumea comercială se manifesta ca un zeu aprig şi crud; desfiinţa mii de afaceri în fiecare an, împingea oamenii la nebunie şi sinucidere. Impusese un preţ atât de scăzut la vite, încât distrugea industria creşterii animalelor, ocupaţia de bază a populaţiei unor state

întregi; ruinase mii de măcelari care refuzaseră să vândă produsele sale. Împărţea ţara în zone şi stabilea preţul cărnii în fiecare zonă; achiziţionase toate trenurile frigorifice şi percepea un tribut imens pe toate găinile, ouăle şi fructele. Cu milioanele de dolari ce-i reveneau săptămânal din manevrele astea, îşi întindea controlul şi asupra altor domenii: căi ferate, transporturi urbane, taxe de gaz şi electricitate; comerţul cu cereale şi piele se şi afla în stăpânirea sa. Populaţia era revoltată de aceste abuzuri, dar nimeni nu propunea vreo soluţie; socialiştilor le revenea sarcina de a-i învăţa şi a-i organiza pe oameni, pregătindu-i pentru ceasul când vor pune mâna pe imensa maşinărie numită Trustul Cărnii şi o vor folosi ca să producă hrana pentru popor şi nu ca să adune bogăţii pentru o bandă de piraţi. Mult după miezul nopţii, Jurgis s-a culcat pe duşumeaua bucătăriei lui Ostrinski; dar n-a putut adormi încă vreo oră după aceea, tot gândindu-se la perspectiva glorioasă a poporului din Packingtown înaintând triumfător şi punând stăpânire pe Combinatul de carne din Chicago.

CAPITOLUL XXX

Jurgis a luat unicul dejun cu Ostrinski şi familia lui, apoi s-a dus acasă, la Elzbieta. Nu se mai simţea ruşinat când a intrat în casă. În loc să-i povestească Elzbietei toate păţaniile lui, a început să-i vorbească despre revoluţie! La început, Elzbieta credea că şi-a ieşit din minţi şi i-au trebuit câteva ore până ce a căpătat siguranţa că e teafăr. Când însă s-a asigurat că e normal în toate privinţele, afară de politică, nu şi-a mai bătut capul cu nimic. Lui Jurgis i-a fost sortit să constate că armura Elzbietei era rezistentă la socialism. Sufletul ei se aprinse şi se călise în focul nenorocirilor şi nu mai putea fi schimbat. Pentru ea, viaţa însemna goana pentru pâinea de fiecare zi – şi la atât se mărgineau pentru ea ideile. Tot ce o interesa cu privire la noua nebunie ce-l cuprinsese pe ginerele ei era dacă aceasta îl va face serios şi harnic sau nu; iar când a aflat că are de gând să caute de lucru şi să contribuie la întreţinerea familiei, i-a dat toată libertatea s-o convingă despre tot ce dorea. Elzbieta era o femeie minunat de înţeleaptă; gândea la fel de rapid ca un iepure fugărit şi în mai puţin de jumătate ceas şi-a precizat atitudinea faţă de mişcarea socialistă pe întreaga viaţă. A fost de acord cu Jurgis în toate, afară de plata cotizaţiei; va merge chiar din când în când la întruniri cu el, unde va şedea, şi în mijlocul furtunii îşi va plănui dejunul de a doua zi.

O săptămână întreagă după ce aderase la socialişti, Jurgis a continuat să colinde oraşul în căutare de lucru; în cele din urmă, a dat peste un noroc neaşteptat. Trecea pe lângă unul dintre nenumăratele hoteluri mici din Chicago şi, după oarecare ezitare, s-a decis să intre. Un bărbat, pe care l-a luat drept proprietarul hotelului, stătea în hol şi Jurgis s-a dus la el întrebându-l de un serviciu.

— Ce ştii să faci? l-a întrebat omul.

— Orice, domnule, a răspuns Jurgis, adăugând în grabă: Sunt şomer de multă vreme, domnule. Sunt un om cinstit şi sunt voinic şi dornic să...

Celălalt îl scruta printre gene.

— Bei? l-a întrebat.

— Nu, domnule, a spus Jurgis.

— Ei bine, am avut un portar, dar beţiv. L-am dat afară de vreo şapte ori până acum şi am hotărât că ajunge. Vrei să te angajezi portar?

— Da, domnule.

— E o muncă grea. Vei trebui să speli pe jos, să cureţi scuipăturile, să te ocupi de lămpi, să cari bagaje...

— Primesc, domnule.

— E-n regulă. Îţi plătesc treizeci de dolari pe lună, casă şi masă; poţi să începi imediat, dacă vrei. Poţi să-ţi îmbraci costumul celuilalt.

Jurgis s-a pus deci pe treabă şi până seara n-a stat nici o clipă. Apoi s-a dus şi i-a spus Elzbietei şi, deşi era târziu, a trecut şi pe la Ostrinski ca să-i anunţe ce noroc dăduse peste el. Acolo îl aştepta însă o surpriză, căci pe când îi descria lui Ostrinski hotelul, acesta l-a întrerupt deodată:

— Nu cumva e Hinds?

— Ba da, aşa îl cheamă, a spus Jurgis.

La care celălalt a spus:

— Atunci ai nimerit la cel mai bun patron din Chicago, el e unul dintre organizatorii de frunte ai partidului nostru şi un orator vestit!

A doua zi dimineaţa, Jurgis i-a spus şefului său cum stau lucrurile, iar acesta i-a apucat mâna şi i-a strâns-o.

— Doamne! a strigat el. Îmi iei o piatră de pe inimă. N-am dormit toată noaptea la gândul că am concediat un socialist

destoinic!

Din acea zi, patronul îi spunea lui Jurgis „tovarăşul Jurgis", şi acesta trebuia să-i spună „tovarăşe Hinds". „Tommy" Hinds, cum îi spuneau prietenii, era un bărbat mic de stat şi îndesat, cu umeri largi şi o faţă rumenă, împodobită cu o pereche de favoriţi cărunţi. Era omul cel mai inimos ce s-a pomenit vreodată şi cel mai vioi, neobosit în entuziasmul său, discutând zi şi noapte despre socialism. Era neîntrecut în antrenarea oamenilor şi conducea o întrunire din aclamaţii în aclamaţii; odată pornit, nu se putea compara în torentul elocinţei sale decât, poate, cu Niagara.

Tommy Hinds îşi începuse viaţa ca ucenic fierar, dar fugise să se alăture armatei celor din Nord[39]; acolo a făcut prima cunoştinţă cu corupţia şi mita, sub forma armelor vechi, ruginite şi a păturilor zdrenţuite. Unei carabine care se rupsese la momentul nepotrivit îi atribuia el moartea unicului său frate, iar păturile bune de aruncat erau vinovate de beteşugurile propriei sale bătrâneţi. Ori de câte ori ploua, îl dureau încheieturile din cauza reumatismului şi atunci îşi schimonosea faţa şi mormăia:

— Capitalismul, copii, capitalismul! *Écrasez l'Infâme!*[40]

Avea un singur remediu, infailibil pentru toate relele acestei lumi şi îl predica tuturor; indiferent dacă necazul omului era falimentul în afaceri, dispepsia sau o soacră gâlcevitoare, lui Hinds i se aprindea o luminiţă în ochi şi spunea:

— Vrei să scapi de necaz? Votează cu socialiştii!

Tommy Hinds pornise lupta împotriva caracatiţei de cum se terminase războiul. Intrase în afaceri şi se pomenise în concurenţă cu averile celor ce furaseră în timp ce el luptase pe

---

[39] E vorba de războiul civil din Statele Unite (1861–1865).

[40] Striviţi canalia! (L. franceză.) Expresia aparţine lui Voltaire, care se referea la Biserică.

front. Primăria era în mâinile lor, căile ferate erau în asociaţie cu ei, iar afacerile cinstite erau sabotate. Hinds şi-a investit toate economiile în acţiuni funciare la Chicago şi a pornit de unul singur să stăvilească torentul şperţurilor. Ca membru al Consiliului municipal fusese un reformator, fusese un adept al reformelor financiare, un sindicalist, un populist; dar după treizeci de ani de luptă, în anul 1896, s-a convins că puterea capitalului nu poate fi controlată, ci doar nimicită. Scrisese o broşură cu subiectul acesta şi era pe cale să organizeze un partid propriu, când o foaie socialistă care-i căzuse din întâmplare în mâini îi dezvăluise că alţii i-o luaseră înainte. Acum se împlineau opt ani de când lupta pentru partid, în toate ocaziile posibile. Fie că era o întrunire a foştilor combatanţi sau o şedinţă a asociaţiei patronilor de hoteluri, un banchet al oamenilor de afaceri afro-americani, sau un picnic al Societăţii pentru răspândirea Bibliei, Tommy Hinds se făcea luntre şi punte ca să facă rost de o invitaţie şi explica adunării legătura între subiectul în discuţie şi socialism. Din când în când, pleca pe contul lui într-o călătorie de propagandă, care se termina undeva între New York şi Oregon; iar la întoarcere, organiza noi subsecţii; în sfârşit, venea acasă la Chicago să se odihnească şi să discute despre socialism. Hotelul lui Hinds era un focar de propagandă; toţi salariaţii erau membri de partid şi, chiar dacă nu erau atunci când se angajau, deveneau sigur în scurt timp. Proprietarul începea o conversaţie cu vreun client în hol şi, când discuţia se înflăcăra, se adunau şi alţii să asculte, până se strângeau toţi cei din hotel şi se pornea o adevărată dezbatere. Aşa se întâmpla seară de seară; dacă Tommy Hinds era plecat, îi lua locul contabilul, iar dacă acesta lipsea, îl înlocuia ajutorul de contabil, în vreme ce Mrs. Hinds şedea la birou şi rezolva lucrările. Contabilul era un vechi prieten al patronului, un lungan stângaci şi deşirat, cu o faţă supţă şi gălbejită, o gură mare şi barbete – imaginea în carne şi oase a

unui fermier din prerie, ceea ce şi fusese într-adevăr toată viaţa lui. Luptase vreme de cincizeci de ani împotriva trustului căilor ferate în Kansas, ca membru al Ligii fermierilor, până ce Tommy Hinds i-a dezvăluit ideea minunată de a folosi trusturile în loc de a le distruge şi atunci îşi vânduse ferma şi venise la Chicago.

Acesta era Amos Struver. Mai era apoi Harry Adams, ajutorul lui, un bărbat palid, cu o figură de intelectual, descins din Massachusetts. Adams fusese cultivator de bumbac la Fall River, dar criza continuă din industrie îl ruinase şi atunci emigrase în Carolina de Sud. În Massachusetts analfabetismul era de 0,8 la sută, în timp ce în Carolina de Sud era de 1,3 la sută; pe deasupra, în Carolina de Sud dreptul de vot era condiţionat de avere; aceasta, ca şi alte condiţii, au contribuit la generalizarea muncii copiilor, încât fabricile textile le concurau cu succes pe cele din Massachusetts. Adams nu cunoştea aceste lucruri, ştia numai că fabricile textile din Sud mergeau din plin; dar când a sosit acolo, şi-a dat seama că pentru a putea trăi, toată familia trebuie să muncească de la ora şase seara până la şase dimineaţa. El s-a apucat să-i organizeze pe muncitorii textilişti după sistemul din Massachusetts şi a fost concediat; dar a găsit altă slujbă şi s-a ţinut de ea, până ce a izbucnit o grevă cerând reducerea orelor de lucru şi Harry Adams a încercat să ia cuvântul la o întrunire în stradă; de aici i s-a tras nenorocirea. În statele din Sud, munca ocnaşilor este închiriată furnizorilor şi când nu sunt destui ocnaşi, se procură alţii. Harry Adams a fost condamnat de către un judecător, văr cu proprietarul fabricii textile în treburile căruia se amestecase el; dar deşi munca era ucigătoare, a fost destul de înţelept ca să nu crâcnească şi după ce şi-a terminat pedeapsa a părăsit împreună cu familia Carolina de Sud – purgatoriul, cum numea el acest stat. Nu avea bani de tren, dar fiind vremea secerişului, o zi lucrau şi următoarea călătoreau şi astfel au ajuns, în sfârşit, la Chicago, unde Adams s-a înscris în

partidul socialist. Era un om studios, rezervat, lipsit de talent oratoric; dar în biroul lui de la hotel ţinea întotdeauna un vraf de cărţi, iar articolele pe care le scria începeau să stârnească interes în presa de partid.

Contrar aşteptărilor, radicalismul acesta nu stânjenea afacerile hotelului; toţi radicalii trăgeau aici, iar voiajorii comerciali îl găseau chiar distractiv. În ultima vreme, devenise chiar hotelul preferat al negustorilor de vite din Vest. De când Trustul Cărnii adoptase şiretlicul de a ridica preţul pentru a atrage transporturi mari de vite şi apoi de a le scădea brusc punând mâna pe oricâte vite aveau nevoie, pe un preţ de nimic, un crescător se putea trezi oricând în Chicago fără bani pentru biletul de tren de întoarcere; era deci nevoit să tragă la un hotel ieftin, şi puţin îi păsa dacă în hol se afla un agitator care vorbea. Oamenii aceştia din Vest erau o adevărată mană cerească pentru Tommy Hinds; aduna câte o duzină în jurul lui şi le lămurea „sistemul". Bineînţeles că a aflat toată povestea lui Jurgis în mai puţin de o săptămână, după care nu l-ar mai fi lăsat pe noul său portar să plece pentru nimic în lume.

— Iată, spunea el în toiul unei pledoarii, am printre angajaţii mei un om care a lucrat acolo şi a văzut toate dedesubturile!

La acestea, Jurgis lăsa baltă orice treabă cu care ar fi fost ocupat în clipa aceea, se apropia şi Hinds spunea:

— Tovarăşe Jurgis, fii bun şi povesteşte acestor domni ce ai văzut la abatoare.

La început, o astfel de cerere îl înspăimânta pe bietul Jurgis şi trebuia să-i scoţi cuvintele cu cleştele din gură; dar cu timpul a înţeles ce avea de făcut şi s-a obişnuit să-şi joace rolul cu entuziasm. Hinds stătea lângă el şi-l încuraja cu exclamaţii şi clătinări din cap. Când Jurgis dădea reţeta de fabricaţie a „şuncii presate" sau povestea despre porcii bolnavi care erau aruncaţi la crematoriu, sus, şi apoi imediat recuperaţi la bază spre a fi

expediaţi în alt stat şi transformaţi în slănină, Tommy Hinds se lovea cu palmele peste genunchi şi striga:

— Credeţi că băiatul ăsta ar fi în stare să născocească asemenea lucruri din capul lui?

Apoi hotelierul continua să explice că numai socialiştii deţineau soluţia eficace pentru asemenea fărădelegi, că ei aveau de gând să curme atotputernicia Trustului Cărnii. Iar când interlocutorul riposta că toată ţara fremăta de nemulţumire, că ziarele erau pline de proteste şi guvernul se pregătea să ia măsuri, Tommy Hinds avea gata pregătit un argument zdrobitor.

— Da, spunea el, toate astea-s adevărate; dar care credeţi că este scopul ascuns? Sunteţi atât de naivi să credeţi că măsurile se iau de dragul populaţiei? Mai există şi alte trusturi în ţară, la fel de nelegiuite şi lacome ca şi cel al cărnii; mai e Trustul Cărbunelui, din cauza căruia sărăcimea degeră iarna de frig, mai e Trustul Oţelului, care dublează preţul fiecărui cui din ghetele voastre, apoi Trustul Petrolului care vă împiedică să citiţi seara, şi de ce credeţi oare că toată furia presei şi guvernului sunt îndreptate împotriva Trustului Cărnii?

Şi dacă la acestea victima răspundea că se făcea destulă gălăgie şi în legătură cu Trustul Petrolului, socialistul continua:

— În urmă cu zece ani, economistul Henry D. Lloyd a arătat tot adevărul despre Standard Oil Company în a sa „Wealth versus Commonwealth”[41]; dar cartea a dispărut fără ca voi să fi auzit de ea. Şi acum, în sfârşit, apar două publicaţii care au curajul să se lege de Standard Oil – şi ce se întâmplă? Ziarele îi iau la vale pe autori, biserica ia apărarea vinovaţilor, iar guvernul stă cu braţele încrucişate. Şi acum, de ce toată zarva cu Trustul Cărnii?

---

[41] Joc de cuvinte intraductibil. În româneşte, titlul cărţii s-ar putea traduce prin „Plutocraţia împotriva Republicii”.

Aici, de obicei, adversarul nu mai avea ce spune; iar Tommy Hinds îi explica totul şi era mai mare hazul să vezi cum celălalt căsca ochii mari.

— Dacă ai fi socialist, spunea hotelierul, ai înţelege că puterea care dictează astăzi în Statele Unite este Trustul Căilor Ferate. Trustul Căilor Ferate conduce guvernul din statul dumitale, oriunde ai trăi dumneata şi tot el conduce Senatul Statelor Unite. Iar toate trusturile pe care le-am înşirat adineauri sunt de fapt dependente de Trustul Căilor Ferate, în afară de Trustul Cărnii! Trustul Cărnii a înfruntat Trustul Căilor Ferate, păgubindu-l zi de zi, deoarece poseda mijloace de transport proprii; de aceea poporul este aţâţat, ziarele urlă să se ia măsuri şi guvernul se pregăteşte de război! Iar voi, bieţi oameni naivi, priviţi şi aplaudaţi, şi credeţi că toate acestea se fac de dragul vostru şi nici prin gând nu vă trece că, de fapt, este vorba de punctul culminant al războiului ce se duce de un secol pe terenul concurenţei, că este bătălia finală pe viaţă şi pe moarte între stăpânii Trustului Cărnii şi Standard Oil pentru supremaţie şi pentru conducerea Statelor Unite ale Americii!

Acesta era noul cămin în care trăia şi muncea Jurgis şi-şi completa educaţia. Dacă vă închipuiţi că nu lucra cine ştie ce acolo, greşiţi. El ar fi intrat şi în foc pentru Tommy Hinds şi bucuria vieţii lui era să ţină hotelul curat lună. Nu are a face că între timp îi umblau prin cap sumedenie de teorii socialiste; dimpotrivă, cu atât mai vârtos freca şi lustruia scuipăturile şi duşumelele, cu cât în sinea lui se lupta cu nişte imaginari duşmani înrăiţi. Ar fi frumos dacă am putea adăuga şi că a jurat să nu mai pună băutura pe limbă şi că a renunţat la toate năravurile urâte, dar n-ar fi tocmai adevărat. Revoluţionarii nu erau nişte îngeri; erau oameni proveniţi din cele mai de jos straturi ale societăţii, se bălăciseră în mocirlă şi purtau încă urme de noroi pe ei. Unii beau, alţii înjurau şi alţii nu ştiau să se

folosească aşa cum se cuvine de cuţit şi de furculiţă; între ei şi ceilalţi oameni nu era decât o singură diferenţă, şi anume că îi anima o speranţă, aveau un ideal pentru care luptau şi sufereau. Lui Jurgis, viziunea viitorului îi apărea uneori palidă şi îndepărtată, iar în comparaţie cu ea, un pahar de bere i se părea mai consistent; dar când după primul pahar urma un al doilea şi apoi altele, a doua zi era plin de remuşcări şi de hotărâri frumoase. Era o crimă să-ţi cheltuieşti banii pe băutură în timp ce muncitorii rătăceau în întuneric, aşteptând să fie eliberaţi; cu preţul unui pahar de bere se puteau cumpăra cincisprezece exemplare de ziar, spre a fi împărţite celor încă neluminaţi – şi apoi n-aveai decât să te îmbeţi la gândul faptei bune îndeplinite. Aşa luase fiinţă mişcarea şi numai aşa se putea dezvolta; nu folosea la nimic doar să cunoşti adevărul, trebuia să şi lupţi pentru el; adevărul era cauza tuturor, nu a câtorva! E de la sine înţeles că oricine refuza să primească evanghelia cea nouă era personal răspunzător de a-l împiedica pe Jurgis să-şi îndeplinească dorinţa inimii sale, ceea ce îl făcea, desigur, incomod ca prieten. Făcuse cunoştinţă cu câţiva vecini, prieteni de-ai Elzbietei, şi s-a apucat pe dată să-i convertească pe toţi grămadă la socialism; în câteva rânduri, puţin a lipsit să nu ajungă la păruială.

Lui Jurgis totul i se părea simplu ca bună ziua! Era de neînţeles cum putea cineva să nu vadă! Iată toate bogăţiile ţării: pământul, construcţiile, căile ferate, minele, uzinele, mărfurile – toate, în mâinile câtorva proprietari particulari, numiţi capitalişti, pentru care tot poporul era obligat să muncească în schimbul unui salariu. Tot ceea ce producea poporul venea să sporească şi mai mult averile capitaliştilor, munţi de averi din ce în ce mai mari, deşi atât ei cât şi toţi ai lor trăiau într-un belşug şi un lux de nedescris! Nu era oare la mintea oricui că dacă se răpea venitul posesorilor, partea celor ce muncesc va fi mult mai mare? Era la

fel de simplu ca şi „doi şi cu doi fac patru”; asta era tot, absolut tot; şi cu toate astea, se găseau oameni care nu înţelegeau nici atâta lucru şi-ţi îndrugau câte în lună şi în stele. Îţi spuneau, de exemplu, că guvernele nu pot conduce afacerile la fel de rentabil ca proprietarii particulari; ţi-o tot repetau la nesfârşit, crezând că spun ceva cu asta! Nu-şi dădeau seama că aşa-zisa „conducere rentabilă” a patronilor însemna pur şi simplu exploatarea mai crâncenă a muncitorilor, care trudeau mai din greu şi erau plătiţi mai puţin! Erau salariaţi, robi la discreţia exploatatorilor, şi aceştia n-aveau alt gând decât să stoarcă din ei cât mai mult; ba unii se mai îngrijeau de acest sistem, le era teamă că nu s-ar desfăşura suficient de minuţios! Nu era un adevărat canon să asculţi asemenea argumente?

Ba uneori vedeai lucruri şi mai triste. Începeai să discuţi cu vreun amărât care muncise treizeci de ani în acelaşi loc fără să izbutească să pună deoparte un *penny*; care pleca de acasă în fiecare dimineaţă la ora şase, şi se ducea să supravegheze o maşină, şi se întorcea seara prea obosit ca să se mai dezbrace; care nu avusese o săptămână de concediu în viaţa lui, nu călătorise, nu cunoscuse nici o bucurie, nu învăţase nimic, nu sperase niciodată nimic; iar atunci când începeai să-i vorbeşti despre socialism, strâmba din nas şi zicea:

— Pe mine asemenea lucruri nu mă interesează; eu sunt un individualist!

Şi continua spunându-ţi că socialismul era „paternalism” şi că, dacă ar reuşi vreodată, ar opri în loc progresul omenirii. Erau argumente de care puteau să râdă şi curcile; şi totuşi, nu era de râs, dacă te gândeai câte milioane de nenorociţi amăgiţi existau pe lume, vieţi ce fuseseră în aşa hal distruse de capitalism, încât nu mai ştiau ce înseamnă libertatea! Ei numeau „individualism” faptul că se adunau în turme de zeci de mii ca să facă sluj la ordinele vreunui magnat al oţelului, şi să producă pentru el

bogăţii în valoare de sute de milioane de dolari; acesta dona nişte biblioteci în timp ce lua cu amândouă mâinile şi dirija toată industria spre folosul lui – asta numeau ei „paternalism”!

Uneori Jurgis nu mai putea suporta atâta neînţelegere, dar n-avea ce face; nu exista altă cale decât să sapi la baza muntelui de ignoranţă şi de prejudecăţi. Trebuia să te ocupi de bietul om, trebuia să-ţi ţii firea, să discuţi cu el şi să pândeşti prilejul de a-i vârî în cap o idee, două. În restul timpului, trebuia să-ţi ascuţi armele, să-ţi pregăteşti replici la argumentele lui şi să găseşti fapte noi care să-i demonstreze cât de greşit gândeşte.

Astfel a luat Jurgis obiceiul de a citi. Avea întotdeauna în buzunar vreun manifest sau vreo broşură împrumutată de la câte cineva şi, de cum avea o clipă de răgaz, descifra un alineat şi apoi se gândea la el şi-l răsucea în minte în timp ce lucra. Citea şi ziarele şi punea tot felul de întrebări ca să se lumineze mai bine. Mai era un portar la Hinds, un irlandez mărunţel şi isteţ, care ştia tot ce dorea Jurgis să afle; şi în vreme ce-şi vedeau de treabă, îi explica lui Jurgis geografia şi istoria Americii, constituţia şi legislaţia ei; i-a dat lămuriri şi asupra comerţului ţării, asupra marilor linii de transporturi, a corporaţiilor, asupra celor care le stăpânesc, asupra sindicatelor şi a marilor greve, ca şi asupra celor ce le organizează. Seara, când era liber, Jurgis se ducea la întrunirile socialiste. În timpul campaniei electorale, socialiştii nu se limitau la întruniri ţinute la câte un colţ de stradă, unde vremea şi calitatea vorbitorilor erau la fel de nesigure, ci închiriau în fiecare seară săli, unde se puteau asculta oratori de faimă naţională. Aceştia comentau situaţia politică din toate punctele de vedere – şi singura nemulţumire a lui Jurgis era că nu putea reţine decât o mică parte din comorile ce i se ofereau.

Exista un om cunoscut în partid sub numele de „Micul Uriaş”. Creatorul folosise atâta material când îi făcuse capul, încât i-a rămas prea puţin pentru picioare; dar când umbla de colo până

colo pe platformă clătinându-şi mustăţile-i negre, se cutremurau temeliile capitalismului. Scrisese o întreagă enciclopedie pe această temă, o carte cât el de mare. Mai era apoi un tânăr scriitor venit din California şi care făcuse de toate în viaţa lui, fusese pescar de somon, pirat de stridii, matelot, marinar de cursă lungă, cutreierase toată ţara şi stătuse la închisoare, trăise pe străzile mizere din Whitechapel şi căutase aur în Klondike. Toate acestea le zugrăvea în cărţile lui; şi pentru că avea talent, a trezit interesul lumii, făcându-şi auzit glasul. Acum era celebru, dar oriunde se ducea, continua să predice evanghelia celor sărmani.[42] Şi mai era unul poreclit „socialistul milionar". Strânsese avere de pe urma afacerilor şi o cheltuise aproape toată înfiinţând o revistă, pe care ministerul poştelor încercase s-o suprime; apoi se mutase în Canada. Era un om liniştit, aşezat, pe care l-ai fi luat drept orice, numai agitator socialist nu. Vorba lui era simplă şi potolită, nu putea pricepe de ce unii făceau atâta tărăboi. Era un proces de evoluţie economică, spunea el, şi explica legile acestui proces. Viaţa era o luptă pentru existenţă în care cel mai tare îl înghiţea pe cel mai slab şi era la rândul lui înghiţit de unul şi mai tare. Cei ce pierdeau această bătălie erau în genere exterminaţi; dar uneori reuşeau să se salveze, unindu-se laolaltă şi constituind un fel de putere nouă, superioară, în acest fel, animalele trăind în cârduri reuşiseră să le învingă pe cele de pradă; tot astfel, în istoria omenirii, popoarele învinseseră pe regi. Muncitorii erau pur şi simplu cetăţenii societăţii industriale, iar mişcarea socialistă era expresia dorinţei lor de a supravieţui. Revoluţia era inevitabilă, pentru că ei nu aveau de ales: se uneau sau erau desfiinţaţi. Această lege aspră şi inexorabilă nu depindea de nici o voinţă omenească, era legea procesului economic, ale cărui

[42] Autorul îl are în vedere pe marele prozator american Jack London (1876–1916).

detalii scriitorul le lămurea cu o precizie admirabilă.

În fine, a venit şi seara marii întruniri, când Jurgis i-a ascultat pe cei doi fruntaşi ai partidului. Cu zece ani în urmă, avusese loc la Chicago greva a o sută cincizeci de mii de feroviari; căile ferate angajaseră nişte cuţitari ca să se bată cu greviştii, iar preşedintele Statelor Unite trimisese trupe ca să înăbuşe greva, aruncând în temniţă pe capii sindicatului, fără nici o judecată. Preşedintele Uniunii sindicale a ieşit din închisoare bolnav şi distrus, dar totodată socialist, şi ani şi ani de zile a bătut drumurile ţării în lung şi în lat, vorbind poporului şi arătându-i adevărul. Era un bărbat care electriza publicul; înalt şi uscat, cu un chip supt de luptă şi de suferinţă. Radia în el înverşunarea bărbătească a celui nedreptăţit şi glasul său răsuna de gemetele copiilor flămânzi. În timp ce vorbea, măsura scena cu un pas elastic şi nerăbdător, ca de panteră. Se apleca deasupra publicului, îndrepta un deget insistent spre inimile lor. Glasul îi era răguşit pentru că vorbise mult; dar în sala cea vastă era o linişte de se auzea şi musca – şi toată lumea îl asculta cu încordare.

La ieşirea din sală, cineva i-a dat lui Jurgis o foaie tipărită, pe care a dus-o acasă şi astfel a luat cunoştinţă de „Apelul la raţiune". Cu vreo doisprezece ani în urmă, un speculant de terenuri din Colorado a ajuns la concluzia că este o greşeală să pui la mezat necesităţile vieţii oamenilor, aşa că s-a retras din afaceri şi a început editarea unei publicaţii socialiste săptămânale. Trecuse prin momente grele, când fusese nevoit să scoată singur revista, dar izbândise – şi acum publicaţia lui era o adevărată instituţie. Tipărea în fiecare săptămână un vagon de hârtie şi trenurile poştale stăteau ore întregi să încarce în gara micului orăşel din Kansas. Săptămânalul avea patru pagini şi se vindea cu jumătate de cent; listele de subscripţii întruneau regulat cam un sfert de milion de sprijinitori şi ziarul ajungea la toate oficiile poştale de la toate răspântiile drumurilor americane.

„Apelul” era un ziar de propagandă. Avea un stil propriu foarte colorat, plin de expresii populare din Vest, de vorbe de duh şi de zicători. Ţinea o adevărată cronică mondenă a plutocraţiei, pe care o oferea „americanului înjugat”. Punea faţă în faţă pe două coloane preţul de un milion de dolari plătit pentru un diamant sau preţul pavilionului special construit pentru căţelul favorit al vreunei doamne din elită, alături de soarta lui Mrs. Murphy din San Francisco, care murise de foame pe străzi sau a lui John Robinson din New York, care, abia ieşit din spital, s-a spânzurat pentru că nu a putut găsi de lucru. Aduna ştirile din presă privind mita şi mizeria şi le publica într-o formă caustică: „Trei bănci din Dakota au dat faliment. Alte economii ale muncitorilor s-au dus pe copcă!” „Primarul din Sandy Creek (Oklahoma) a spălat putina cu o sută de mii de dolari. Iată cine sunt conducătorii partidelor vechi!” „Preşedintele Societăţii de avioane din Florida a fost închis pentru bigamie. Era un adversar înverşunat al socialismului, care, spunea el, va distruge căminul! „ „Apelul” avea „armata” sa, vreo treizeci de mii de adepţi credincioşi, care-l sprijineau; ziarul îşi încuraja corespondenţii să fie cât mai combativi, uneori organiza concursuri dotate cu premii – de la un ceas de aur până la un iaht sau o fermă de optzeci de acri. Funcţionarii ziarului erau cunoscuţi printre corespondenţi sub tot felul de porecle: „Ike Cernealâ”, „Chelul”, „Roşcovana”, „Buldogul”, „Căpriţa”.

Alteori însă, „Apelul” era cât se poate de grav. A trimis un corespondent în Colorado şi a publicat pagini întregi descriind ruina instituţiilor americane din acel stat. Într-un anume oraş din ţară avea peste patruzeci de oameni din „armata” sa la cartierul general al Trustului telegrafului – şi ori de câte ori se transmitea vreun mesaj ce prezenta interes pentru socialişti, pleca şi spre „Apelul” o copie. În timpul campaniei electorale, tipărea manifeste; exemplarul ce i-a căzut în mâini lui Jurgis conţinea o

chemare adresată greviştilor şi se distribuiseră vreun milion de foi în centrele industriale, peste tot unde asociaţiile patronilor îşi îndeplineau planul lor de a angaja numai muncitori nesindicalizaţi. Manifestul se intitula „Aţi pierdut greva! Şi acum, ce aveţi de gând să faceţi?" Era ceea ce se cheamă o chemare incendiară, scrisă de un om înflăcărat. Douăzeci de mii de exemplare din acest număr au fost trimise la Combinatul de carne şi depozitate în spatele unei mici tutungerii; iar în fiecare seară, inclusiv duminicile, membrii subsecţiilor din Packingtown îşi umpleau braţele cu ziare şi le distribuiau pe străzi şi prin case. Cei din Packingtown pierduseră greva ca nimeni alţii, aşa că citeau bucuroşi manifestul – şi douăzeci de mii de exemplare abia dacă ajungeau. Jurgis hotărâse să nu se mai apropie de locul fostului său cămin; dar când a aflat cum stau lucrurile, nu l-a mai răbdat inima şi timp de o săptămână, seară de seară, lua tramvaiul şi se ducea la Combinatul de carne, dând o mână de ajutor ca să spele ceea ce făcuse cu un an mai înainte, când îl trimisese pe popicarul lui Mike Scully în consiliul municipal.

Era o minunăţie să vezi cât se schimbase Packingtown-ul într-un an; oamenilor li se deschideau ochii! De data asta, socialiştii măturau totul din calea lor la alegeri, iar Scully şi acoliţii lui îşi storceau creierii ca să găsească o ieşire. În toiul campaniei şi-au amintit că greva fusese sfărâmată cu ajutorul negrilor, aşa că au trimis după un negru din Carolina de Sud, care mânca jăratic – „senatorul Furcă", după cum i se spunea; când a vorbit muncitorilor, şi-a scos haina şi a început să înjure şi să blesteme ca la uşa cortului. Au făcut mare reclamă acestei întruniri, dar şi socialiştii i-au făcut publicitate, aşa că în seara respectivă se aflau acolo vreo mie de socialişti. „Senatorul Furcă" a ţinut piept vreo oră la o ploaie de întrebări ale lor, apoi a plecat dezgustat, iar rezultatul întrunirii a fost un succes al partidului. Pentru Jurgis, care ţinuse neapărat să asiste, a fost cea mai frumoasă seară din

viaţa lui; juca şi chiuia de bucurie, gesticula emoţionat, iar în momentul culminant a zbughit-o de lângă prietenii lui, s-a suit pe estradă şi a dat drumul unei cuvântări de capul lui! Senatorul nega că partidul democrat ar fi fost corupt; republicanii erau cei ce cumpărau întotdeauna voturile – a spus el – la care Jurgis a izbucnit furios: „Minciună! Minciună!" După care, a început să le explice: ştia, pentru că el însuşi cumpărase voturi! Şi de n-ar fi fost Harry Adams şi încă un prieten, care l-au luat cu binişorul şi l-au aşezat la locul lui, ar fi fost în stare să-i povestească „senatorului Furcă" toate păţaniile lui.

CAPITOLUL XXXI

Primul lucru pe care l-a făcut Jurgis după ce şi-a făcut rost de o slujbă a fost să se ducă la Marija. Ea a coborât să-l primească în subsolul casei, şi Jurgis, în picioare lângă uşă, cu pălăria în mână, i-a spus:

— Am găsit de lucru, aşa că poţi pleca de aici.

Dar Marija a clătinat din cap. Nu mai putea face nimic altceva, spunea, şi nimeni n-ar angaja-o. Ea nu-şi putea ascunde trecutul; au încercat câteva fete, dar până la urmă se afla întotdeauna. Mii de bărbaţi se perindau prin casa asta şi, mai devreme sau mai târziu, ar întâlni pe vreunul dintre ei.

— Afară de asta, a adăugat Marija, nici nu mai sunt bună de nimic, fiindcă mă droghez. La ce-aş mai fi bună?

— N-ai putea să renunţi? a strigat Jurgis.

— Nu, a răspuns ea. Nu mă mai pot dezbăra de năravul ăsta. La ce să mai vorbim? Voi rămâne aici până la moarte, probabil. De altceva nu mai sunt bună.

Mai mult n-a putut scoate Jurgis de la ea şi a înţeles că n-avea rost să mai încerce. Când i-a spus că n-o va mai lăsa pe Elzbieta să ia bani de la ea, Marija a răspuns cu indiferenţă:

— Atunci praful se va alege de ei – şi cu asta, basta!

Pleoapele îi atârnau grele, avea o faţă roşie, umflată; Jurgis îşi dădea seama că o plictiseşte, că abia aştepta să plece. A plecat deci, dezamăgit şi trist.

Bietul Jurgis n-avea o viaţă veselă acasă. Elzbieta era mereu bolnavă, iar băieţii erau obraznici, nedisciplinaţi şi, din păcate, toată ziua băteau străzile. Dar el continua să se agaţe de familie, care-i amintea fericirea de altădată; iar când treburile îi mergeau prost, găsea mângâiere avântându-se în mişcarea socialistă. De când viaţa lui se integrase în acest mare curent, lucruri care mai înainte i se păreau de o importanţă vitală îi păreau acum

neînsemnate, preocupările lui îndreptându-se acum spre lumea ideilor. Viaţa lui exterioară era banală şi neinteresantă; era un fel de salahor de hotel şi aşa va rămâne probabil pentru tot restul zilelor; dar în împărăţia gândurilor, viaţa lui era o continuă aventură. Erau atâtea lucruri de învăţat, atâtea minuni de descoperit! Jurgis nu va uita cât va trăi ziua din ajunul alegerilor, când un prieten îi telefonase lui Harry Adams ca să-l invite în seara aceea la el împreună cu Jurgis; acolo a cunoscut Jurgis una dintre minţile cele mai luminate ale mişcării.

Îi invitase un oarecare Fisher, un milionar din Chicago, care-şi dedicase viaţa activităţii sociale şi se stabilise în cartierul cel mai mizer. Nu era membru de partid, ci simpatizant; în seara aceea, aştepta ca oaspete pe directorul unei mari reviste din Est, revistă care combătea ideile socialiste, fără să ştie, de fapt, ce este socialismul. Milionarul a propus ca Adams să vină cu Jurgis şi apoi să înceapă o discuţie despre „alimentele sănătoase", subiect ce-l interesa pe directorul revistei.

Căminul tânărului Fisher era o căsuţă de cărămidă cu etaj, destul de dărăpănată pe afară, dar plăcută în interior. Camera unde se afla Jurgis era plină de cărţi, tablouri pe pereţi, ce se vedeau neclar în lumina palidă, slabă. Era o seară rece, ploioasă, şi în cămin trosnea un foc de buşteni; în jurul lui se aflau vreo şapte-opt persoane când au intrat Adams şi prietenul său, şi Jurgis a observat, spre desperarea lui, că trei dintre ele erau doamne. El nu mai stătuse de vorbă cu astfel de lume până atunci şi se simţea cât se poate de încurcat. Rămăsese în pragul uşii frământând nervos în mâini pălăria, iar când a fost prezentat, a făcut fiecăreia câte o plecăciune adâncă; apoi, când a fost invitat să ia loc, şi-a tras un scaun în colţul cel mai întunecos şi s-a aşezat pe marginea lui, ştergându-şi cu mâneca hainei sudoarea de pe frunte. Era înspăimântat la gândul că i s-ar cere să vorbească.

Gazda era un tânăr înalt, cu o statură atletică, în haine de

seară, iar directorul revistei, un domn cu o mutră constipată, răspunzând la numele de Maynard. Mai erau de faţă tânăra şi gingaşa soţie a gazdei, apoi o doamnă mai în vârstă, învăţătoare la o grădiniţă de copii din cartier, şi o tânără studentă – o fată frumoasă, cu o figură deschisă şi sinceră, care n-a vorbit decât o dată sau de două ori cât timp a stat Jurgis acolo; restul timpului a stat lângă masa din mijlocul camerei, cu bărbia sprijinită în palmă, sorbind cu nesaţ conversaţia. Mai erau apoi doi bărbaţi, pe care tânărul Fisher i-a prezentat drept Mr. Lucas şi Mr. Schliemann; i-a auzit adresându-i-se lui Adams cu „tovarăşe" şi astfel a dedus că erau socialişti.

Cel care se numea Lucas avea o figură blândă şi paşnică de preot; fusese un predicator ambulant al evangheliei, după cât se pare, dar văzuse lumina şi devenise profet al noii învăţături. Călătorea prin ţară şi trăia, ca apostolii din vechime, din dărnicia oamenilor, predicând la câte un colţ de stradă atunci când n-avea o sală la dispoziţie. Celălalt bărbat era în toiul unei discuţii cu proprietarul revistei când au intrat Adams şi Jurgis; la sugestia gazdei, le-a explicat despre ce era vorba, Curând, Jurgis a rămas vrăjit, socotind că acela era cu siguranţă cel mai ciudat om cu putinţă.

Nicholas Schliemann era un suedez înalt, uscăţiv, cu mâini păroase şi o barbă blondă, zbârlită; era un universitar, fusese profesor de filozofie până ce, după cum spunea el, constatase că-şi irosea energia şi timpul. De aceea venise în America, unde locuia într-o mansardă la mahala şi-şi transformase focul într-o energie vulcanică. Studia problemele de alimentaţie şi ştia cu precizie de câte proteine şi hidraţi de carbon avea nevoie organismul său; spunea că, printr-o masticaţie ştiinţifică, tripla valoarea nutritivă a tot ceea ce mânca, astfel că nu cheltuia decât unsprezece cenţi pe zi. Pe la întâi iulie, urma să plece în concediu, pe jos, până într-o regiune agricolă, unde avea de gând

să se angajeze la strânsul recoltei ca să câştige doi dolari şi jumătate pe zi; astfel, va aduna banii necesari pentru anul următor – o sută douăzeci şi cinci de dolari – apoi se va întoarce la Chicago.

Numai în acest fel poate fi independent un om care trăieşte în condiţiile capitalismului, explica el; nu se va căsători niciodată, căci nici un om cu mintea întreagă nu-şi putea permite să se îndrăgostească până după revoluţie.

Şedea într-un fotoliu mare, picior peste picior şi cu capul în umbră, încât nu se zăreau decât două luminiţe ce se reflectau din flăcările căminului. Vorbea simplu, fără nici o emoţie; cu aerul unui profesor care expune unor studenţi o teoremă de geometrie, el enunţa propoziţii ce ar fi făcut părul măciucă unui om obişnuit. Iar când ascultătorii spuneau că nu au priceput, începea să le explice cu alte vorbe, şi mai înfricoşătoare. Lui Jurgis, doctorul Schliemann îi apărea ca un trăsnet sau ca un cutremur de pământ. Şi totuşi, oricât ar părea de ciudat, între ei exista o legătură misterioasă, astfel că putea urmări demonstraţia aproape fără întrerupere. Era purtat peste pasajele dificile, parcă fără să-şi dea seama; şi se avânta într-o cavalcadă nebună, ca un nou Mazepa, pe calul sălbatic al speculaţiei pure.

Nicholas Schliemann era familiarizat cu întregul univers şi cu omul ca o părticică a acestui univers. Înţelegea rostul instituţiilor omeneşti şi le sufla ca pe nişte baloane de săpun. Era surprinzător câtă putere distructivă putea conţine o minte omenească. Guvernul? Scopul lui era de a apăra dreptul de proprietate, perpetuarea forţei străvechi, ca şi a fraudei moderne. Căsătoria? Căsătoria şi prostituţia erau cele două feţe ale aceluiaşi taler, exploatarea de către bărbat a sexului ce-i oferea plăcerea. Deosebirea dintre ele era o deosebire de clasă. Dacă o femeie avea bani, îşi putea impune condiţiile: egalitate, un contract pe viaţă şi legitimitate, adică dreptul de proprietate

asupra copiilor ei. Dacă nu avea bani, era o proletară, care se vindea ca să poată trăi. Apoi s-a discutat despre religie, care era cea mai de temut armă a Satanei. Guvernele încătuşau trupul robului salariat, dar religia îi încătuşa mintea şi otrăvea de la sursă izvorul progresului. Muncitorul urma să-şi ancoreze speranţele într-o viaţă viitoare, în timp ce în viaţa aceasta i se goleau buzunarele; era educat să fie modest, smerit, supus – pe scurt, în spiritul falselor virtuţi ale capitalismului. Soarta civilizaţiei va fi hotărâtă într-o bătălie finală pe viaţă şi pe moarte între Internaţionala roşie şi cea neagră, între socialism şi biserica romano-catolică, în vreme ce aici, acasă, „styxul întunecat al evanghelismului american...”

Aici a intrat în arenă fostul predicator şi a urmat o înfruntare plină de spirit. „Tovarăşul” Lucas nu era ceea ce se cheamă un om educat; nu cunoştea decât Biblia, dar pe aceasta o interpreta înarmat cu experienţa vieţii. Ce rost avea, a întrebat el, să confunzi religia cu minciuna în care au mistificat-o oamenii? Era cât se poate de limpede că actualmente biserica încăpuse pe mâinile negustorilor; dar se şi vădeau semne de revoltă, şi dacă tovarăşul Schliemann s-ar gândi la ce va fi peste câţiva ani...

— Da, desigur, a spus acesta. Nu mă îndoiesc că peste o sută de ani Vaticanul va nega faptul de a se fi opus vreodată socialismului, aşa cum astăzi neagă că l-ar fi torturat pe Galilei.

— Eu nu apăr Vaticanul, a sărit Lucas ca ars. Eu apăr cuvântul Domnului, care nu este altceva decât un lung strigăt al spiritului omenesc pentru eliberarea sa din cătuşe. Să luăm capitolul douăzeci şi patru din cartea lui Iov, pe care în predicile mele am obiceiul să-l denumesc „Biblia despre Trustul Cărnii”; sau să ne gândim la vorbele lui Isaia sau ale Domnului însuşi. Nu prinţişorul elegant al artei noastre desfrânate şi vicioase, nu idolul împodobit cu pietre scumpe al bisericilor din lumea bună, ci Isus cel al realităţii dureroase, omul plin de griji şi de suferinţă,

ocolit de toţi, dispreţuit de lume, care n-avea unde-şi odihni capul...

— Îl accept pe Isus, l-a întrerupt celălalt.

— Ei bine, s-a revoltat Lucas, de ce n-ar avea Isus nici o legătură cu biserica sa, de ce cuvintele şi viaţa sa nu s-ar bucura de nici o autoritate printre acei ce declară că-l adoră? El este primul revoluţionar din lume, adevăratul fondator al mişcării socialiste; un om care a urât cu toată fiinţa sa bogăţia şi tot ceea ce o reprezintă, trufia, desfrâul, tirania; el însuşi un cerşetor şi un vagabond, un om din popor, tovarăş cu hangii şi femeile de stradă; care denunţa de câte ori se ivea prilejul, şi fără înconjur, bogăţia şi pe cei bogaţi. „Nu adunaţi averi, aici, pe pământ!" „Vindeţi tot ce aveţi şi daţi de pomană!" „Binecuvântaţi fie cei săraci, căci a lor va fi împărăţia cerului!" „Vai vouă, bogaţi, căci voi v-aţi primit partea!" „Adevăr zic vouă, anevoie va putea bogatul să intre în împărăţia cerului!" Cel ce i-a denunţat cu vorbe aspre pe exploatatorii din vremea sa: „Vai vouă, farisei şi ipocriţi! Voi, şerpi, neam de vipere, cum vreţi voi să fugiţi de blestemul iadului?" El, care cu biciul i-a gonit pe negustori şi pe hoţi din templu? El, care a fost răstignit – gândiţi-vă la asta – ca un răzvrătit şi duşman al ordinii sociale! Şi pe acest om ei l-au prefăcut în înaltul prelat păstrător al proprietăţii şi respectabilităţii spilcuite, sancţiunea divină a tuturor fărădelegilor şi crimelor civilizaţiei moderne de negustori! I se zugrăvesc icoane suflate cu aur, preoţi senzuali îi ard tămâie, iar piraţi moderni ai industriei îi aduc dolarii lor, jefuiţi de la femei neputincioase şi copii fără apărare, îi ridică temple, unde se aşază în jilţuri capitonate şi ascultă învăţăturile sale, expuse de meşterii divinităţii prăfuite...

— Bravo! a strigat Schliemann râzând.

Dar celălalt era în plină desfăşurare; vorbise despre subiectul acesta zilnic timp de cinci ani şi niciodată nu putuse fi oprit.

— Isus din Nazaret! a strigat el, a fost un muncitor cu conştiinţă de clasă! Un dulgher sindicalist! Acest agitator, distrugător de legi, anarhist! El, împăratul şi stăpânul unei lumi care macină trupurile şi sufletele fiinţelor omeneşti şi le transformă în dolari, dacă ar coborî astăzi pe pământ şi ar vedea ce au făcut oamenii în numele său, nu i s-ar umple oare sufletul de groază? Nu şi-ar pierde minţile în faţa unei asemenea privelişti, el, cel ce a propovăduit dragostea şi îndurarea? În noaptea aceea înfricoşătoare, din grădina Ghetsemani, frământat de gânduri până i-au apărut broboane de sudoare însângerate, credeţi oare că a văzut ceva mai rău decât ceea ce ar putea vedea în noaptea asta pe câmpiile Manciuriei, pe care oamenii mărşăluiesc ţinând în frunte icoana lui bătută în pietre scumpe şi comit omoruri pentru beneficiul unor monştri de lenevie, senzuali şi cruzi? Ştiţi voi că dacă el s-ar afla astăzi la Petersburg, ar lua biciul cu care i-a gonit din templul său pe zarafi?...

Aici oratorul s-a oprit o clipă, să-şi tragă răsuflarea.

— Nu, tovarăşe, i-a spus celălalt cu răceală, pentru că el era un om practic. Ar lua nişte mici şi drăgălaşe imitaţii de lămâi, cum sunt cele ce se expediază acum în Rusia, uşor de purtat în buzunar şi destul de puternice pentru a face praf un întreg templu.

Lucas a aşteptat să se potolească râsul celor de faţă, apoi a continuat:

— Dar ia priviţi aceste lucruri din punctul de vedere al acţiunii politice, tovarăşi. Iată aici o figură istorică, pe care toţi oamenii o respectă şi o iubesc, iar unii o privesc drept divină; dar care era un om de-ai noştri, care a trăit o viaţă ca a noastră şi a propovăduit învăţătura noastră. Să-l lăsăm pe mâinile duşmanilor săi? Să-i lăsăm pe ei să-i înăbuşe şi să-i compromită exemplul? Avem cuvântul său, pe care nimeni nu-l poate nega; de ce să nu-l împărtăşim poporului, să arătăm cine a fost, care au

fost învăţăturile sale şi ce a făcut? Nu, nu, de o mie de ori nu! Să folosim autoritatea sa pentru a-i lua la goană pe mişeii şi pe trântorii din serviciul său şi să ridicăm poporul la acţiune!

Lucas a făcut iar o pauză, iar celălalt a întins mâna spre un ziar de pe masă şi a spus râzând:

— Iată, tovarăşe, unde ar trebui să începi dumneata. Un episcop a cărui soţie a fost jefuită de diamante în valoare de cincizeci de mii de dolari! Şi un episcop cât se poate de mieros şi de onctuos! Un episcop învăţat şi eminent! Un filantrop, un prieten al celor ce muncesc, o adevărată momeală, opium pentru muncitori!

La această dispută, ceilalţi asistau ca spectatori. Dar acum, domnul Maynard, proprietarul revistei, a profitat de prilej ca să spună, cu un aer naiv, că el crezuse dintotdeauna că socialiştii aveau un program pus la punct pentru viitorul civilizaţiei; când colo, iată aici doi membri activi ai partidului care, după câte înţelege el, nu sunt de acord între ei în nici o chestiune. N-ar vrea ei doi, pentru luminarea lui, să încerce a expune ce au comun şi de ce aparţin aceluiaşi partid? După îndelungi dezbateri, aceasta s-a formulat în două fraze, în cuvinte alese cu grijă. Mai întâi, un socialist crede că mijloacele de producţie a bunurilor materiale trebuie să aparţină tuturor şi să fie administrate în mod democratic; în al doilea rând, un socialist crede că mijlocul prin care trebuie să se realizeze aceasta este organizarea politică a conştiinţei de clasă a muncitorilor salariaţi. Până aici gândeau la fel, mai departe nu. Pentru Lucas, cel plin de zel religios, comunitatea viitorului era Noul Ierusalim, împărăţia cerurilor, care se află „în tine însuţi". Pentru celălalt, socialismul era pur şi simplu o treaptă necesară înspre un ţel îndepărtat, treaptă ce trebuia depăşită cât mai repede. Schliemann îşi zicea un „anarhist filosofic"; el a explicat că anarhist era cel ce socoate că scopul existenţei omeneşti este dezvoltarea liberă a fiecărei

persoane, neconstrânsă de nici un fel de legi decât cele ale propriei sale fiinţe. Din moment ce toţi sunt plămădiţi în acelaşi chip şi au aceleaşi necesităţi, este perfect posibil să se supună industria unui control al votului majorităţii. Există un singur glob pământesc şi cantitatea bunurilor materiale e limitată. Pe de altă parte, nu există limită în ce priveşte intelectul şi morala, şi se poate obţine mai mult fără ca din acest motiv cineva să aibă mai puţin; de aceea „comunism în producţia materială şi anarhism în intelect" era formula gândirii proletare moderne. De îndată ce durerile naşterii vor lua sfârşit şi se vor vindeca rănile societăţii, se va stabili un sistem simplu, prin care fiecăruia i se va acorda credit pentru munca sa şi debit pentru nevoile sale; după aceea, procesele de producţie, schimb şi consum vor continua automat fără să mai fim conştienţi de ele, aşa cum nimeni nu este conştient de bătăile inimii sale. După aceea, a explicat Schliemann, societatea se va deschide unor comunităţi independente ce se vor autoguverna, comunităţi de persoane ce se vor sprijini reciproc; fenomene de acest fel sunt în prezent cluburile, bisericile şi partidele politice. După revoluţie, activităţile intelectuale, artistice şi spirituale ale oamenilor vor fi îndrumate de asemenea „asociaţii libere"; scriitorii romantici vor fi susţinuţi de cititorii amatori de literatură romantică; iar pictorii impresionişti vor fi susţinuţi de amatorii de pictură impresionistă; la fel se vor petrece lucrurile cu predicatorii, oamenii de ştiinţă, ziariştii, actorii şi muzicienii. Dacă cineva va dori să lucreze, să picteze sau să se roage şi nu va putea găsi pe nimeni să-l susţină, se va putea întreţine singur, muncind o parte din timp. Aşa se întâmplă şi în prezent, singura diferenţă fiind că sistemul de salarizare pe baza concurenţei îi obligă pe oameni să muncească toată vremea ca să poată trăi; în timp ce, după abolirea privilegiilor şi exploatării, fiecare om se va putea întreţine muncind numai câte o oră pe zi. De asemeni, în prezent,

publicul unui artist se compune doar dintr-o mică minoritate a populaţiei, decăzută şi vulgară din cauza luptei pentru existenţă în concurenţa comercială; cât despre activităţile intelectuale şi artistice ce se vor dezvolta când umanitatea va fi eliberată din coşmarul concurenţei, nu ne putem forma deocamdată nici un fel de părere.

Proprietarul revistei dorea să ştie pe ce temei afirma doctorul Schliemann posibilitatea existenţei societăţii numai prin truda de o oră pe zi a fiecărui membru al său. La care, doctorul Schliemann a răspuns:

— Astăzi nu putem preciza care ar fi capacitatea de producţie a societăţii dacă ar fi utilizate toate resursele ştiinţei; dar putem fi convinşi că ar întrece orice închipuire a unor minţi închistate de barbaria capitalistă. După victoria pe scară internaţională a proletariatului, războiul va fi, desigur, de neconceput; şi cine e în stare să calculeze care este preţul războiului pentru omenire, nu numai valoarea vieţilor omeneşti şi a materialelor distruse, nu numai ceea ce se cheltuieşte pentru a întreţine milioane de oameni neproductivi, a-i înarma şi echipa pentru bătălii şi parăzi, dar şi ceea ce se secătuieşte din energia vitală a societăţii datorită politicii războinice şi a spaimei de război, datorită brutalităţii şi ignoranţei, beţiei, prostituţiei şi crimelor ce le atrage după sine, reducerii potenţialului industrial şi decăderii morale? Credeţi că ar fi exagerat să spunem că două ore din timpul de muncă al fiecărui membru productiv al comunităţii se irosesc pentru a hrăni fiara sângeroasă a războiului?

Schliemann a continuat prin a enumera câteva dintre cheltuielile inutile ale concurenţei: pierderile cauzate de războiul industrial; certurile şi fricţiunile neîncetate; viciile – cum ar fi beţia, care s-a dublat, de exemplu, în ultimii douăzeci de ani, ca urmare a intensificării luptei economice – trântorii şi membrii neproductivi ai comunităţii, bogătaşii cheltuitori şi poporul

pauperizat; legile şi întreaga maşinărie a represiunii; risipa cauzată de mondenitate, modiste şi croitori de lux, coafori, profesori de dans, şefi bucătari şi lachei.

— Înţelegeţi, spunea el, că, într-o societate dominată de concurenţa comercială, banii sunt, în mod necesar, dovada bravurii, iar risipa şi luxul singurul criteriu al puterii. De aceea în momentul de faţă avem o societate în care, să zicem, treizeci la sută dintre membri sunt ocupaţi să producă articole inutile, iar unu la sută sunt ocupaţi să le consume. Şi asta nu-i tot; căci servitorii şi mijlocitorii paraziţilor sunt şi ei paraziţi, modistele, şi bijutierii, şi lacheii trebuie să fie şi ei întreţinuţi de către membrii folositori ai comunităţii. Şi nu uitaţi că această boală urâtă nu afectează numai pe trântori şi slugile lor; otrava ei pătrunde întregul organism social. În spatele celor o sută de mii de femei din „elită", se află un milion de femei burgheze, care suferă de a nu face şi ele parte din elită şi încearcă să pară aristocrate; iar mai jos sunt cinci milioane de soţii de fermieri care consultă revistele de modă şi se gătesc cu tot felul de pălărioare şi panglicuţe, ca să le imite pe burgheze; mai sunt apoi vânzătoarele şi cameristele care se vând prin bordeluri pentru bijuterii false şi imitaţii de blănuri. Şi mai ţineţi seama şi de faptul că după toate astea se toarnă gaz peste foc prin reclama pe care şi-o fac negustorii în permanentă concurenţă. Fabricanţii inventează zeci de mii de şiretlicuri din care să scoată bani, negustorii le expun, iar ziarele şi revistele le fac reclamă!

— Şi nu uitaţi cât se risipeşte cu hoţia, a intervenit tânărul Fisher.

— Dacă ajungem la profesiunea ultramodernă a publicităţii, a spus Schliemann, adică ştiinţa de a-i convinge pe oameni să cumpere ceea ce nu le foloseşte, aceasta se află chiar în centrul catacombei înfricoşătoare a capitalismului distrugător; şi agentul de publicitate nu ştie la care dintre zecile de prostii inutile să facă

reclamă mai întâi. Gândiţi-vă ce pierdere de timp şi de energie să fabrici zeci de mii de sorturi din acelaşi obiect, de dragul luxului şi snobismului – când un singur model ar fi suficient! Gândiţi-vă ce risipă înseamnă fabricarea de mărfuri de proastă calitate, articole făcute pentru înşelarea celor neştiutori; gândiţi-vă ce risipă înseamnă fabricarea de falsuri: stofe ţesute din deşeuri, păturі de bumbac, construcţii de proastă calitate, lapte falsificat, apă minerală cu anilină, cârnaţi făcuţi din făină de cartofi...

— Şi gândiţi-vă la aspectele morale ale acestor acţiuni, a intervenit fostul predicator.

— Întocmai, a spus Schliemann; înşelătoria murdară, răutatea neomenoasă pe care le presupune, comploturile, minciuna, şperţul, lăudăroşenia şi fanfaronada, egoismul feroce, agitaţia şi grijile ce le provoacă! Imitaţiile şi falsurile sunt, desigur, esenţa însăşi a concurenţei, ele nu sunt decât cealaltă faţă a maximei: „Să cumperi cât mai ieftin, să vinzi cât mai scump”. Un funcţionar guvernamental a calculat că naţiunea suferă o pierdere anuală de un miliard şi un sfert de dolari din cauza alimentelor falsificate – pierdere ce provine nu numai din folosirea materialelor ce ar fi fost utile în alte scopuri, ci mai ales din îngrijirea medicală necesară persoanelor ce ar fi fost altfel sănătoase, precum şi din cheltuielile cu antreprenorii de pompe funebre pentru întreaga omenire cu zece sau douăzeci de ani mai devreme decât s-ar fi cuvenit. Să nu uităm nici pierderea de timp şi de energie pentru a vinde aceste lucruri într-o duzină de magazine, când unul ar fi de ajuns. Există vreo două milioane de firme comerciale în ţară şi de cinci sau zece ori pe atâţia funcţionari; ca să nu mai socotim transporturile, conturile reluate mereu de la cap, socotelile şi grijile, balanţa micilor profituri şi pierderi. Gândiţi-vă la întreaga maşinărie a legilor civile impuse de aceste procese; munţii de tomuri şi hârţoage, tribunalele şi juriile ce trebuie să le interpreteze, avocaţii ce studiază cum să se

strecoare printre ele, şicanele şi chichiţele, ura şi minciunile! Gândiţi-vă ce risipă presupune producţia spontană, oarbă a bunurilor: atâtea fabrici închise, atâţia muncitori şomeri, mărfurile ce se strică în depozite; gândiţi-vă la activitatea celor ce manipulează stocurile, paralizarea unor întregi ramuri industriale, supraproducţia în scopuri de speculă, câte scoateri la licitaţie şi falimente, crize şi panică, oraşe paralizate cu populaţie muritoare de foame! Gândiţi-vă ce energie se iroseşte în căutarea de pieţe de desfacere, câte meserii inutile ca: toboşar, avocat, lipitor de afişe, agent de publicitate! Gândiţi-vă ce risipă presupune aglomerarea în oraşe datorită concurenţei şi monopolului asupra mijloacelor de transport; gândiţi-vă la mahalalele mizere, cu aerul lor viciat, bolile şi risipa de energie vitală! Gândiţi-vă la clădirile birourilor şi magazinelor; ce risipă de timp şi materiale pentru a îngrămădi etaj peste etaj şi a săpa fundaţiile! Să luăm apoi toată afacerea cu asigurările, cu imensa cantitate de muncă administrativă şi funcţionărească ce o presupune şi întreaga risipă...

— Nu mai înţeleg, a spus proprietarul revistei.

— Comunitatea cooperatistă este în mod automat o societate universală de asigurări şi o casă de economii pentru toţi membrii ei. Capitalul fiind proprietatea tuturor, orice pierdere şi orice profit se răsfrânge asupra tuturor. Banca este contul de credit universal al guvernului, registrul în care se înscriu câştigurile şi cheltuielile fiecărui individ. Există şi un buletin guvernamental universal, în care sunt trecute şi descrise amănunţit toate mărfurile ce se găsesc de vânzare. Cum nimeni nu mai trage nici un profit din vânzare, nu mai există nici un stimulent pentru extravaganţă şi nici pentru înşelătorie; nici un fel de coţcărie, falsificare sau imitaţie, nici un fel de şperţ sau mituire.

— Şi cum se stabileşte preţul unui articol?

— Preţul este tocmai munca necesară pentru a-l produce şi a-l

distribui şi se stabileşte prin reguli elementare de aritmetică. Un milion de muncitori agricoli au muncit câte o sută de zile fiecare şi au produs un milion de măsuri de grâu; astfel, valoarea unei măsuri de grâu este a zecea parte dintr-o zi de muncă în agricultură. Dacă folosim un simbol arbitrar şi plătim, să zicem, cinci dolari o zi de muncă în agricultură, atunci preţul unei măsuri de grâu este de cincizeci de cenţi.

— Dumneata spui „muncă în agricultură", a spus Mr. Maynard. Deci munca nu e plătită în mod egal?

— Sigur că nu, de vreme ce unele munci sunt mai uşoare, altele mai grele; altfel am avea milioane de poştaşi rurali şi nici un miner. Se poate lăsa, desigur, acelaşi salariu şi varia numărul de ore muncă. Dintre aceşti factori, unul va trebui mereu să varieze, în funcţie de numărul mai mare sau mai mic de muncitori necesari într-o ramură industrială anume. Este tocmai ceea ce se face şi în prezent, numai că transferul de muncitori se produce orbeşte şi imperfect, prin zvonuri şi publicitate, în loc să se facă imediat şi în mod complet printr-un buletin universal al guvernului.

— Cum rămâne cu ocupaţiile în care e greu de calculat timpul? Care este costul de producţie al unei cărţi?

— Este, evident, valoarea de muncă a hârtiei, tiparului şi legăturii, cam a cincia parte din cât costă acum.

— Şi autorul?

— Am spus mai înainte că statul nu poate controla producţia intelectuală. Statul ar putea afirma că scrierea cărţii a necesitat un an de muncă, iar autorul ar putea afirma că i-au trebuit treizeci de ani. Goethe spunea că fiecare *bon mot*[43] al său a costat o pungă cu galbeni. Ceea ce înfăţişez eu aici este un sistem naţional, sau mai bine zis internaţional, pentru producerea bunurilor materiale

[43] Vorbă de spirit (L. franceză).

necesare omului. De vreme ce un om are şi necesităţi intelectuale, va lucra mai mult, va câştiga mai mult ca să şi le procure după gustul şi dorinţa sa. Eu trăiesc pe acelaşi pământ ca şi ceilalţi, mă încalţ cu acelaşi fel de ghete şi dorm în acelaşi fel de pat; dar nu gândesc la fel cu ceilalţi şi nu vreau să plătesc întreţinerea acelor gânditori pe care-i alege majoritatea. Lucrurile de acest fel aş dori să fie lăsate la libera alegere, ca acum. Dacă oamenii doresc să asculte un anume predicator, se unesc şi contribuie cu cât vor, îşi fac o biserică, îl întreţin pe predicator şi apoi îi ascultă predicile; eu, care nu vreau să-l ascult, stau deoparte şi nu mă costă nimic. Tot aşa cum există reviste despre monedele egiptene, despre sfinţii catolici, despre avioane şi recorduri atletice, şi eu n-am habar de nici una dintre ele. În schimb, dacă robia salariată ar fi desfiinţată şi aş putea câştiga ceva bani în plus fără să plătesc tribut unui exploatator capitalist, atunci ar exista o revistă pentru interpretarea şi popularizarea învăţăturilor lui Friedrich Nietzsche, profetul evoluţiei, pentru popularizarea lui Horace Fletcher, inventatorul nobilei ştiinţe a igienei alimentare; poate, printre altele, chiar pentru lupta împotriva modei fustelor lungi şi pentru educarea ştiinţifică a bărbaţilor şi femeilor şi acordarea divorţului prin consimţământ reciproc.

Doctorul Schliemann s-a oprit un moment şi apoi a spus râzând:

— A fost o adevărată conferinţă, şi sunt abia la început!

— Şi ce-ar mai fi de spus? a întrebat Maynard.

— Eu am dat la iveală câteva dintre aspectele negative ale risipei provocate de concurenţă, a răspuns Schliemann. Am pomenit însă numai în treacăt despre economiile realizate prin cooperare. Dacă socotim că o familie este compusă din cinci membri, atunci în Statele Unite există cincisprezece milioane de familii; dintre care cel puţin zece milioane gătesc acasă, salahorul domestic fiind sau soţia sau o roabă salariată. Nu mai vorbesc de

sistemul modern de curăţat casa cu aspiratoare şi de economiile bucătăriei în comun, dar să ne oprim la un singur aspect, la spălatul vaselor. Putem spune că spălatul vaselor durează , pentru o familie de cinci persoane, cel puţin o jumătate de oră pe zi; la zece ore de muncă pe zi, acaparează deci jumătate de milion de persoane capabile de muncă – de obicei femei – în întreaga ţară. Nu uitaţi că aceasta este una dintre muncile cele mai murdare, neplăcute şi abrutizante; că este o cauză de anemie, nervozitate şi proastă dispoziţie; de prostituţie, sinucidere şi nebunie; de soţi beţivi şi copii degeneraţi, pentru care toată societatea trebuie să sufere. Acum gândiţi-vă că în fiecare dintre micile mele comunităţi libere va exista o maşină care va spăla şi usca farfuriile şi o va face nu superficial, ci în mod ştiinţific, sterilizându-le, reducând salahoria la a zecea parte din timp! Puteţi afla toate aceste lucruri din cărţile doamnei Gilman. Luaţi apoi cartea lui Kropotkin „Ogoare, fabrici şi ateliere" şi citiţi despre noua ştiinţă agricolă dezvoltată în ultimii zece ani, cu ajutorul căreia, prin îngrăşăminte şi cultură intensivă, un grădinar poate strânge zece sau douăsprezece recolte într-o vară şi două sute de tone de legume de pe un singur acru; datorită căreia populaţia întregului glob ar putea fi hrănită numai de pe terenurile cultivate în prezent în Statele Unite! Pe moment, astfel de metode sunt cu neputinţă de aplicat din cauza ignoranţei şi sărăciei populaţiei noastre rurale împrăştiate, dar închipuiţi-vă ce ar deveni problema procurării hranei pentru întreaga naţiune, dacă ar fi luată în mâini sistematic şi raţional de către oamenii de ştiinţă. Tot pământul sărac şi stâncos ar fi lăsat deoparte ca rezervă naţională de lemne; acolo copiii s-ar juca, ar vâna tinerii şi ar locui poeţii! S-ar alege climatul şi solul cel mai potrivit pentru fiecare produs; cunoscându-se cu precizie necesităţile comunităţii, s-ar calcula în mod corespunzător terenurile cultivate; s-ar folosi cele mai perfecţionate maşini sub

supravegherea unor agronomi specialişti! Eu am crescut la o fermă şi cunosc greutăţile şi mizeriile acestor munci; aş dori însă să vi le zugrăvesc aşa cum vor arăta după revoluţie. Să vă descriu minunata maşină de cultivat cartofi, trasă de patru cai, sau de un motor electric, care ară brazdele, sapă, seamănă şi muşuroieşte cartofii, câte doi acri pe zi! Apoi maşina de dezgropat cartofii, acţionată electric, lucrând câmpuri de mii de acri, răscolind pământul, scoţând cartofii şi aruncându-i în saci! Toate fructele şi legumele vor fi cultivate şi culese în acelaşi fel, merele şi portocalele vor fi culese cu maşina, vacile vor fi mulse electric, lucruri care se şi aplică, după cum ştiţi. Aş vrea să vă descriu secerişul câmpurilor în viitor, la care milioane de bărbaţi şi femei fericiţi vor veni în vacanţa de vară, aduşi de trenuri speciale, în fiecare loc numărul exact necesar! Ce diferenţă faţă de sistemul de acum, învechit, pe moarte, al agriculturii individuale în gospodării mici, în care un fermier amărât, sălbatic şi ignorant, slab şi gălbejit, cu ochii trişti, osteniţi, trudeşte din zori şi până-n noapte, punându-şi la muncă şi copiii de îndată ce încep a umbla, zgâriind pământul cu unelte primitive, fără învăţătură, fără nici o speranţă, străin de foloasele ştiinţei, ca şi de bucuriile spiritului, menţinut într-o existenţă abrutizantă, prin concurenţa în muncă şi lăudându-se că e liber, pentru că e prea orb ca să-şi vadă lanţurile!

După o scurtă pauză, Schliemann a continuat:

— Dar pe lângă că va fi hrană din belşug, mai gândiţi-vă şi la ultima descoperire a fiziologilor, şi anume că cele mai multe boli ale omului se datorează supraalimentării! De asemeni, s-a demonstrat că nu e necesară carnea ca aliment; iar carnea este, evident, mai greu de produs decât legumele, mai neplăcut de preparat şi gătit şi mai uşor supusă impurităţilor. Dar ce contează, de vreme ce gâdilă mai plăcut cerul gurii?

— Şi cum va schimba socialismul aceasta? a întrebat repede

studenta, care pentru prima oară scotea un cuvânt.

— Atâta timp cât există robia salariată, a răspuns Schliemann, oricât ar fi o muncă de abrutizantă şi de respingătoare, se pot găsi cu uşurinţă oameni care s-o îndeplinească. Dar de îndată ce munca se va elibera, preţul unor asemenea treburi va începe să crească. Ca urmare, una câte una, vechile fabrici murdare şi insalubre vor fi dărâmate, căci va fi mai economic să se clădească altele noi; vapoarele cu aburi vor fi dotate cu maşini de încărcat cărbunii, meseriile periculoase vor fi prevăzute cu mecanisme de protecţie, sau se vor descoperi înlocuitori pentru produsele respective. În acelaşi fel, pe măsură ce cetăţenii republicii noastre industriale vor deveni mai delicaţi, mai pretenţioşi, preţul produselor abatoarelor va creşte an de an până ce, într-o bună zi, s-ar putea ca acei ce vor să mănânce carne să fie nevoiţi să taie ei înşişi vitele, şi atunci cât credeţi că va mai dura acest obicei?

Să trecem acum la alt subiect; una dintre consecinţele inevitabile ale capitalismului este corupţia în politică, iar una dintre urmările ei în administraţia plină de politicieni ignoranţi şi nărăviţi este faptul că boli care ar putea fi prevenite seceră jumătate din populaţia noastră. Şi chiar dacă i s-ar permite ştiinţei să cerceteze, tot n-ar putea face mare lucru, pentru că majoritatea locuitorilor nici nu sunt în momentul de faţă fiinţe omeneşti, ci pur şi simplu nişte maşini care creează bunuri pentru alţii. Sunt întemniţaţi în cocioabe murdare şi lăsaţi să putrezească în mizerie, iar condiţiile în care trăiesc îi fac să se îmbolnăvească mai repede decât ar putea toţi doctorii din lume să-i vindece; ei rămân astfel focare de contagiune, otrăvind viaţa noastră, a tuturor, şi împiedicându-i chiar şi pe cei mai egoişti să fie fericiţi. Din acest motiv, voi afirma cu toată gravitatea că toate descoperirile medicale şi chirurgicale ce le-ar putea face ştiinţa în viitor vor fi mai puţin importante decât aplicarea cunoştinţelor pe care le posedăm acum, când dezmoşteniţii sorţii îşi afirmă

dreptul la o existenţă omenească.

Şi din nou doctorul s-a cufundat în tăcere. Jurgis a observat că studenta cea frumoasă care şedea lângă masa din mijloc asculta cu aceeaşi privire ce o avea şi el în ochi atunci când descoperise pentru prima oară socialismul. Jurgis ar fi vrut să intre în vorbă cu ea; simţea că l-ar fi înţeles. Mai târziu, în aceeaşi seară, când oaspeţii se retrăgeau, a auzit-o pe doamna Fisher şoptindu-i tinerei fete:

— Mă întreb dacă domnul Maynard va mai scrie ca până acum despre socialism.

La care ea a răspuns:

— Nu ştiu, dar dacă o va face, înseamnă că e un mişel!

Nu s-au scurs decât câteva ore şi a sosit ziua alegerilor, când lunga campanie electorală a luat sfârşit şi întreaga ţară părea că-şi reţine răsuflarea de emoţie, în aşteptarea rezultatului, Jurgis, ca şi restul personalului hotelului Hinds, cu mâncarea în gură, s-a grăbit spre sala pe care partidul o închiriase pentru seara aceea.

Lumea se adunase înaintea lor, iar telegraful de pe scenă începuse să transmită primele rezultate. Când s-a terminat numărătoarea voturilor, s-a văzut că socialiştii obţinuseră peste patru sute de mii de voturi, înregistrând o creştere de vreo trei sute cincizeci la sută în decurs de patru ani. Era un succes frumos, dar pentru a putea calcula, partidul aşteptase la început comunicările organizaţiilor locale, şi bineînţeles că secţiile care obţinuseră cele mai mari rezultate erau şi cele ce se grăbeau să comunice mai repede; astfel că în seara aceea cei adunaţi în sală credeau că vor obţine şase, şapte sau chiar opt sute de mii de voturi. O astfel de creştere de necrezut se înregistrase într-adevăr la Chicago şi în statul Chicago; în anul 1900 socialiştii obţinuseră în oraşul Chicago 6 700 de voturi, iar acum 47 000; în Illinois

obţinuseră 9 600, iar acum 69 000! Se înţelege, deci, că pe măsură ce treceau orele, făcea să vezi mulţimea care se tot îngrămădea în sala de întrunire. Se citeau buletinele, publicul aclama şi răcnea; cineva se urca pe estradă şi ţinea o cuvântare, după care urmau alte urale; apoi un moment de tăcere, şi alte buletine. Soseau mesaje din partea secretarilor organizaţiilor din statele vecine, raportând succesele lor; în Indiana voturile crescuseră de la 2 300 la 12 000; în Wisconsin de la 7 000 la 28 000; în Ohio de la 4 800 la 36 000! La organizaţia centrală soseau telegrame din partea unor persoane entuziaste din oraşele mici care înregistraseră într-un singur an creşteri uluitoare şi nemaiîntâlnite: Benedict din Kansas, de la 26 la 260; Henderson din Kentucky, de la 19 la 111; Holland din Michigan, de la 14 la 208; Cleo din Oklahoma, de la 0 la 104; Martin's Ferry din Ohio, de la 0 la 296, şi multe altele de acelaşi fel. Erau sute de asemenea oraşe: soseau rapoarte de la câte cinci-şase într-o singură telegramă. Cei ce dădeau citire veştilor erau oameni cu experienţă în alegeri, care fuseseră la faţa locului şi ajutaseră la numărarea voturilor, aşa că puteau face cuvenitele comentarii: Quincy, Illinois, de la 189 la 831; acolo primarul arestase un orator socialist! Crawford County în Kansas, de la 285 la 1975; acolo era locul de baştină al „Apelului la Raţiune"; Battle Creek în Michigan, de la 4 261 la 10 184; acesta era răspunsul muncitorilor la „Alianţa cetăţenilor"!

Mai erau apoi rezultatele din diferitele circumscripţii şi secţii de vot ale Chicago-ului! Fie că era un cartier industrial sau unul de funcţionari, diferenţele de sporuri nu erau sensibile; dar marea surpriză pentru conducătorii partidului a fost creşterea uluitoare din districtul Combinatului de carne Packingtown, care cuprindea trei circumscripţii ale oraşului; în primăvara lui 1903 se înregistraseră acolo cinci sute de voturi, iar în toamna aceluiaşi an o mie şase sute. Acum, după un an, erau peste şase mii trei sute, în vreme ce partidul democrat obţinuse doar opt mii opt

sute! În alte circumscripţii, democraţii au fost chiar depăşiţi, iar în două districte au fost aleşi membri în legislatura statului. Astfel, acum Chicago-ul conducea ţara; crease partidului o nouă platformă, arătase muncitorilor calea!

Aşa vorbea un orator pe scenă şi două mii de perechi de ochi erau aţintite asupra lui, iar două mii de glasuri izbucneau în urale la fiecare frază a sa. Oratorul condusese secţia municipală care împărţise ajutoare în cartierul Combinatului de carne, până ce priveliştea mizeriei şi corupţiei l-a umplut de silă. Era tânăr, famelic, înflăcărat, şi aşa cum gesticula cu braţele sale lungi, entuziasmând mulţimea, lui Jurgis i se părea imaginea însăşi a revoluţiei. „Organizaţi-vă! Organizaţi-vă! Organizaţi-vă!" era strigătul său de luptă. Se speriase de acest rezultat uluitor la care partidul nu se aşteptase şi pe care nu-l meritase cu adevărat.

— Aceşti oameni nu sunt socialişti! striga el. Alegerile vor trece şi entuziasmul se va topi, iar oamenii vor uita ce a fost; şi dacă şi voi veţi uita aceste lucruri, dacă vă culcaţi liniştiţi pe o ureche, vom pierde votul pe care l-am obţinut azi, iar duşmanii noştri vor râde de noi! Vouă vă revine menirea, acum, în ceasul victoriei, de a-i găsi pe cetăţenii care au votat azi cu noi, de a-i aduce la întrunirile noastre, de a-i organiza şi a-i face aliaţii noştri! Nu toate campaniile noastre din viitor vor fi atât de uşoare ca aceasta. De-a lungul şi de-a latul ţării, politicienii vechilor partide studiază în seara aceasta rezultatul votului şi-şi pregătesc contraatacul, iar aici, în oraşul nostru, vor fi mai iuţi şi mai şireţi ca oriunde. Cincizeci de mii de voturi pentru socialism în Chicago înseamnă conducerea treburilor oraşului şi în curând democraţie! Dar îi vor prosti şi de data aceasta pe alegători şi toate rotiţele jafului şi corupţiei vor intra din nou în funcţiune! Iar dintre toate lucrurile pe care le vor face când vor intra în slujbe, tocmai lucrul pentru care au fost aleşi nu-l vor face! Ei nu vor da în mâinile populaţiei oraşului conducerea treburilor

municipale, nu au de gând s-o facă şi nici nu vor încerca s-o facă; partidul nostru însă va avea cel mai favorabil prilej cu putinţă de când există! Vom vedea cum reformiştii de ocazie se vor compromite şi-şi vor tăia singuri craca de sub picioare; democraţia radicală va apărea în adevărata ei lumină, în toată goliciunea ei! Şi atunci se va revărsa puhoiul cel mare, care nu va mai putea fi stăvilit de nici un obstacol; atunci, rupând toate zăgazurile, valurile de muncitori exploataţi din Chicago ni se vor alătura! Iar noi îi vom organiza, îi vom instrui, îi vom conduce la victorie! Vom sfărâma opoziţia, o vom mătura din calea noastră, iar Chicago va fi al nostru! *Chicago va fi al nostru!* CHICAGO VA FI AL NOSTRU!

Sfârşit

Redactor responsabil: G. MARCUSON
Tehnoredactor: AUREL BUCUR
Dat la cules 26.09.1966. Bun de tipar 02.11.1966.
Apărut 1966. Tiraj 30.179. Broşate 25.090. Legate 5080. Hârtie scris I A de 65 g/m². Format 540X 340/16. Coli ed. 22,47. Coli tipar 26. A. nr. 12.498. C.Z. pentru bibliotecile mari 89. C.Z. pentru bibliotecile mici 89–31=R
Întreprinderea Poligrafică „Informaţia" Str. Brezoianu Nr. 23–25. – Bucureşti
Republica Socialistă România – c. 354